PRINCIPIA
THEOLOGIAE MORALIS,

QUAE

EX OPTIMIS AUCTORIBUS SELECTA

EXERCITATIONIBUS MORALIBUS,

QUIBUS

IN SEMINARIO CLERICORUM WIRCEBURGENSI PRÆEST,

ACCOMMODAVIT

ANDREAS JOSEPHUS HAEHNLEIN,

PHILOSOPHIAE ET THEOLOGIAE DOCTOR, ET RECTORIBUS SEMINARII ASSISTENS.

WIRCEBURGI

SUMPTIBUS STAHELIANIS.

1855.

Nihil aliud ratio pietatis admittit, nisi ut omnia, quae fide a Patribus accepta sunt, eadem fide filiis consignentur: id enim proprium est christianae modestiae et gravitati, non sua posteris tradere, sed a Majoribus accepta servare.

S. Vincentius Lirinens.

WIRCEBURGI in Festo S. Bonifacii, Germanorum Apostoli. 1855.

PROSPECTUS OPUSCULI.

Theologia Moralis in humanis actibus ad supremum aeternae beatitudinis finem obtinendum dirigendis tota versatur. Hinc Libro Primo de ipsis inprimis Humanis Actibus in se spectatis, deinceps vero de duplici eorundem Regula, interna videlicet atque externa, de Conscientia nimirum ac de Legibus necnon de Particularibus quibusdam exinde oriundis Obligationibus erit disceptandum. Quum vero intrinseca Peccati turpitudo atque intestinum dedecus quam maxime a Lege violanda deterreat, insita autem Virtuti pulchritudo ejusque intrinseca praestantia ad Legem fideliter custodiendam vehementer alliciat: Liber Secundus de Peccatis tractabit, quem Tertius excipiet de Virtutibus. Quoniam deinde Deus

Optimus Maximus in hoc Providentiae Ordine ad Legem facilius servandam ac ultimum finem felicius consequendum hominibus de specialibus providit mediis ac praeterea Ecclesiae potestatem fecit etiam poenis ad observationem Legum cogendi: Liber Quartus universam de Sacramentis Novae Legis materiam complectetur et Liber Quintus denique de Poenis Canonicis et Irregularitatibus tractabit.

INDEX.

LIBER PRIMUS:

Pag.

De Actibus Humanis Eorumque Regula Interna et Externa. —

Tractatus Primus: De Actibus Humanis 1

Sectio I. De Actuum Humanorum Natura. 1

Articulus I. De Voluntario et Spontaneo Aliisque Connexis 2

Cap. I. Notio et Partitio 2

Cap. II. De iis, quae Voluntario opponuntur . 4

A. De Violentia 5

B. De Metu 6

C. De Ignorantia 7

D. De Concupiscentia 8

Articulus II. De Libero iisque, quae Libertati opponuntur 9

Sectio II. De Actuum Humanorum Moralitate 12

Articulus I. De Objecto 13

Articulus II. De Fine 14

Articulus III. De Circumstantiis 15

Sectio III. De Actuum Humanorum Imputabilitate . . . 19

Tractatus Secundus: De Conscientia 19

Articulus I. De Notione ac Natura Conscientiae in Genere nec non de Partitione ejusdem Communi . . . 19

Articulus II. De Conscientia Recta, Erronea et Perplexa 22

Articulus III. De Mente in Statu Ignorantiae, Dubii, Opinionis atque Certitudinis 24

Cap. I. Notiones Praeliminares 24

Cap. II. Principia, quae ab Auctoribus omnibus hac in re communiter tanquam certa et explorata habentur 28

Cap. III. Leges quaedam ac Regulae, ex quibus tanquam ex totidem Principiis Reflexis Dubium Practicum manente Speculativo deponi potest 29

Cap. IV. Varia Systemata circa Delectum Sententiarum, quas sequi in Operando tenemur 31

Pag.
Cap. V. Principia de Recto Usu Sententiae Probalis 32
Articulus IV. De Conscientia Timorata, Tenera, Laxa, Stricta, Pharisaica et Cauteriata 35
Articulus V. De Conscientia Scrupulosa 36
Appendix ad Tractatum: De Conscientia. Qualificatio Proposit. 38
Tractatus Tertius: De Legibus Generatim 40
Sectio I. De Notione atque Partitione Legis Generatim . . 40
Sectio II. De Lege Aeterna et Naturali 42
Sectio III. De Lege Divina Positiva 46
Sectio IV. De Lege Humana 47
Articulus I. Notio et Divisio 47
Articulus II. De Causa Efficiente Legis Humanae . . 49
Cap. I. De Auctore Legis Ecclesiasticae . . . 49
Cap. II. De Auctore Legis Civilis 52
Articulus III. De Materia atque Vi Obligatoria Legis Humanae 53
Articulus IV. De nonnullarum Legum Obligatione Speciatim 58
Cap. I. De Lege Poenali 58
Cap. II. De Lege Irritante. 62
Cap. III. De Lege in Praesumptione fundata . 63
Cap. IV. De Lege in Fictione Juris fundata . 64
Articulus V. De Subjecto Legis Humanae 64
Articulus VI. De Legis Executione 64
Articulus VII. De Legum Interpretatione 71
Articulus VIII. De Legum Mutatione 73
Cap. I. De Legis Dispensatione 73
Cap. II. De Legis Derogatione, Abrogatione atque Cessatione 77
Cap. III. De Privilegiis 78
Cap. IV. Ce Consuetudine. 80
Appendix ad Tractatum de Legibus in Genere 82
A. De Modo citandi loca ex corpore Juris Canonici . . 82
B. De Modo citandi loca ex corpore Juris Civilis Romani 84
Tractatus Quartus: De Praeceptis Ecclesiae 85
Articulus I. De Praecepto audiendi Missam diebus Festis 86
Articulus II. De Praecepto Jejunii Ecclesiastici . . 90
Cap. I. De Abstinentia a Carnibus et aliis cibis 92
Cap. II. De Unica Refectione 93
Cap. III. De causis Excusantibus a Jejunii Praecepto 95
Tractatus Quintus: De Obligationibus Particularibus certo hominum statui Propriis 98
Principia Praeliminaria.
Sectio I. De Obligationibus in Societate Paterna 99
Articulus I. De Obligationibus Parentum 99
Articulus II. De Obligationibus Liberorum ergo Parentes 101
Sectio II. De Obligationibus Clericorum. 103

Pag.

Principia Praeliminaria.
Articulus I. De iis, quae Clericis generatim prohibentur 103
Articulus II. De Coelibatu 105
Articulus III. De Horis Canonicis 106
Cap. I. De Horis Canonicis Universim . . . 106
Cap. II. De Obligatione Horas Recitandi . . 107
Cap. III. De Ordine et Tempore Recitandi Horas Canonicas 108
Cap. IV. De Modo Recitandi Horas Canonicas 110
Cap. V. De Causis Excusantibus a Recitandis Horis Canonicis 113
Articulus IV. De Habitu Clericorum 114
Articulus V. De Obligationibus Episcoporum . . . 115
Articulus VI. De Obligationibus Parochorum . . . 116
Articulus VII. De Obligationibus Religiosorum . . . 117
Cap. I. De Natura Status Religiosi 117
Cap. II. De Ingressu in Religionem ac Novitiatu 119
Cap. III. De Professione Religiosa 121
Cap. IV. De Obligationibus Religiosorum ex Votis 122
Appendix de Exemptione Religiosorum 124
Sectio III. De Obligationibus in statu Conjugali 125
Sectio IV. De Obligationibus in Societate Herili 126
Sectio V. De Obligationibus Principum et Subditorum . . 127
Sectio VI. De Obligationibus Personarum ad Forum Spectantium 127
Articulus I. De Accusatore et Reo 127
Articulus II. De Judice 128
Articulus III. De Testibus 129
Articulus IV. De Advocatis et Procuratoribus . . . 130
Sectio VII. De Medicis et Chirurgis 131
Sectio VIII. De Obligationibus Militum 132

LIBER SECUNDUS:

De Peccatis. —
Tractatus Primus: De Peccatis in Genere 135
Sectio I. Notio ac Natura Peccati in Genere ejusque multiplex Partitio 135
Sectio II. De Peccato Originali 139
Sectio III. De Partitione Peccati in Mortale ac Veniale . . 140
Articulus I. De Differentia inter Peccatum Mortale et Veniale 140
Articulus II. De Conditionibus ad Mortale Peccatum Requisitis 142

Pag.
Cap. I. De Advertentia Rationis 142
Cap. II. De Consensu Voluntatis 143
Cap. III. De Gravitate Materiae 145
Articulus III. De Relationibus inter Peccatum Mortale ac Veniale 147
Sectio IV. De Specifica Peccatorum Diversitate 149
Sectio V. De Numerica Peccatorum Distinctione 150
Sectio VI. De Peccatis Internis 152
Articulus I. De Malis Desideriis 153
Articulus II. De Delectatione Morosa 153
Sectio VII. De Distinctione Peccatorum in Peccata Ignorantiae, Infirmitatis, ac Malitiae 155
Sectio VIII. De Tentationibus 157
Sectio IX. De Peccati Occasione et Periculo 160

Tractatus Secundus: De Peccatis in Specie, seu de Vitiis Capitalibus 163
Sectio I. De Superbia 163
Articulus I. De Superbia in Se Spectata 163
Articulus II. De Praesumptione 166
Articulus III. De Ambitione 166
Articulus IV. De Vana Gloria 166
Cap. I. De Jactantia 167
Cap. II. De Hypocrisi 168
Cap. III. De Contentione 169
Cap. IV. De Discordia et Pertinacia 169
Cap. V. De Curiositate 170
Cap. VI. De Inventione Novitatum 170
Cap. VII. De Inobedientia 170
Sectio II. De Avaritia 171
Sectio III. De Luxuria 172
Articulus I. De Luxuria Perfecta et Naturali . . . 173
Cap. I. De Fornicatione 173
Cap. II. De Stupro 174
Cap. III. De Raptu 175
Cap. IV. De Adulterio 175
Cap. V. De Incestu 176
Cap. VI. De Sacrilegio 177
Articulus II. De Luxuria Perfecta contra Naturam. . 177
Appendix de Comoediis et Saltationibus 179
Articulus III. De Remediis contra Luxuriam . . . 179
Sectio IV. De Gula 180
Sectio V. De Ira 183
Sectio VI. De Invidia 186
Sectio VII. De Acedia 188

LIBER TERTIUS:

Pag.

De Virtutibus.

Tractatus Primus: De Virtutibus in Genere 193
Tractatus Secundus: De Virtute Religionis 195
Principia Praeliminaria: De Religionis Natura . . . 195
Sectio I. De Devotione 196
Sectio II. De Oratione 198
Articulus I. De Notione et Necessitate Orationis . . 198
Articulus II. De Tempore Orationis 198
Articulus III. Quinam oratione nostra Invocandi . . 199
Cap. I. De Cultu Christi 199
Cap. II. De Sanctorum et Sanctitatis Origine 201
Cap. III. De Sanctorum Canonizatione . . . 202
Cap. IV. De Sanctorum Intercessione et Invocatione 204
Cap. V. De Sanctorum Cultu et Veneratione . 205
Cap. VI. De Cultu et Veneratione Sanctarum Reliquiarum 208
Cap. VII. De Sacrarum Imaginum Usu et Veneratione 209
Articulus IV. Pro Quibus orandum, et Quid in Oratione Petendum 211
Articulus V. De Effectibus et Conditionibus Orationis 212
Articulus VI. De Diversis Orationis Speciebus . . . 213
Sectio III. De Voto 215
Articulus I. Notio et Divisio 215
Articulus II. De Conditionibus ad Votum Requisitis . 217
Articulus III. De Obligatione Voti 219
Articulus IV. De Votorum Interpretatione 221
Articulus V. De Extinctione Votorum 222
Sectio IV. De Juramento 228
Articulus I. Notio et Divisio 228
Articulus II. De Conditionibus ad Juramentum Requisitis 230
Articulus III. De Juramenti Extinctione et Interpretatione 237
Appendix: De Adjuratione 239
Sectio V. De Sanctificatione Festorum 240
Articulus I. De Natura Praecepti Sanctificationis Festorum 240
Articulus II. De Operibus, quae diebus Festis vetantur 242
Sectio VI. De Vitiis Virtuti Religionis Oppositis 244
Principium Praeliminare 244
Articulus I. De Superstitione 245
Cap. I. De Idololatria 245
Cap. II. De Divinatione 246
Cap. III. De Vana Observantia 249
Cap. IV. De Magnetismo Animali sive Mesmerismo 250
Articulus II. De Irreligiositate 251

Pag.
Cap. I. De Blasphemia 252
Cap. II. De Tentatione Dei 253
Cap. III. De Sacrilegio 255
Cap. IV. De Simonia 256
A. Notio et Divisio 256
B. De Poenis in Simoniacos constitutis . 260
C. De Causis a Simonia Excusantibus . 263
Tractatus Tertius: De Justitia et Jure 264
Pars Prima: De Justitiae ac Juris Notione, Partitione Ceterisque Adnexis 264
Sectio I. Notio et Divisio Justitiae in Genere 264
Sectio II. Notio et Divisio Juris 265
Sectio III. De Obligatione Justitiae in Genere 266
Sectio IV. De Diversis Juris Privati Speciebus 267
Articulus I. De Servitute 267
Articulus II. De Usu Juris 270
Articulus III. De Usufructu 270
Articulus IV. De Possessione 272
Pars Secunda. De Dominio 275
Sectio I. Dominii Notio, Divisio ac Origo 275
Sectio II. De Generali Dominii Objecto et Subjecto . . . 278
Sectio III. De Subjecto Dominii in Specie 280
Articulus I. De Dominio Parvulorum et Amentium . 280
Articulus II. De Dominio Filiorum Familias . . . 280
Articulus III. De Dominio Conjugum 282
Articulus IV. De Dominio Clericorum Saecularium. . 283
Articulus V. De Domino Religiosorum 286
Articulus VI. De Dominio Auctorum Operum Scientificorum 287
Sectio IV. Ce Variis Modis Acquirendi Dominii 287
Articulus I. De Occupatione 288
Cap. I. De Venatione et Piscatione 288
Cap. II. De Inventione. 290
A. De Inventione Thesauri et Venae Metallicae 290
B. De Inventione Aliarum Rerum Incertarum, Vacantium et Derelictarum . 291
Articulus II. De Accessione 292
Articulus III. De Traditione 293
Articulus IV. De Hareditate 294
Cap. I. De Haereditate Testamentaria . . . 294
Cap. II. De Haereditate ab Intestato 299
Articulus V. De Praescriptione 300
Cap. I. De Re Praescriptibili 302
Cap. II. De Possessione ad Praescribendum Necessaria 302
Cap. III. De Titulo Justo 302

Pag.

Cap. IV. De Tempore ad Praescribendum Requisito 303
Cap. V. De Bona Fide 304

Articulus VI. De Contractibus 305

Quaestio Prima. De Contractibus in Genere . . 305
A. De Personis, quae Contrahunt 305
B. De Materia Contractus 308
C. De Consensu Contrahentium 309

Quaestio Secunda: De Diversis Conctractuum Speciebus 310
Cap. I. De Emptione et Venditione 310
Cap. II. De Contractu Mohatra 314
Cap. III. De Monopolio 314
Cap. IV. De Venditione Crediti (Chirographis) . 315
Cap. V. De Venditione sub Hasta 316
Cap. VI. De Locatione et Conductione . . . 316
Cap. VII. De Emphyteusi 320
Cap. VIII. De Feudis 321
Cap. IX. De Contractu Societatis 321
Cap. X. De Contractu Trino 324
Cap. XI. De Mandato 324
Cap. XII. De Mutuo 326
Cap. XIII. De Usura 327
Cap. XIV. De Commodato, Precario, Deposito et Recepto 334
Cap. XV. De Pignore et Hypotheca 336
Cap. XVI. De Promissione Liberali 337
Cap. XVII. De Donatione 339
Cap. XVIII. De Censu 343
Cap. XIX. De Cambio 344
Cap. XX. De Sponsione et Ludo 345
Cap. XXI. De Lotteria 347
Cap. XXII. De Transactione 347
Cap. XXIII. De Assecuratione 348
Cap. XXIV. De Fideijussione 348
Cap. XXV. De Tutela et Curatela 350

Pars Tertia: De Restitutione 350

Sectio I. De Restitutione in Genere 350

Articulus I. Restitutionis Notio, Obligatio ac Radix . 350

Articulus II. De Persona, quae Restituere debet . . 352
Cap. I. De Possessore Bonae Fidei 353
Cap. II. De Possessore Dubiae Fidei. . . . 354
Cap. III. De Possessore Malae Fidei Generatim 355
Cap. IV. De Cooperantibus in Damnum Alienum in Genere 357
Cap. V. De Culpa, ex qua quis tenetur Restituere Ratione Contractus aut Quasi Contractus . 359

Pag.
Cap. VI. De Cooperantibus in Damnum Alienum Speciatim 361
A. De Mandante 361
B. De Consulente 362
C. De Consentiente 364
D. De Palpone 364
E. De Praebente Recursum 365
F. De Praticipante 366
G. De Muto, non Obstante, et non Manifestante 366
Cap. VII. De Ordine, quo Praedictae Personae Restituere Tenentur 368
Cap. VIII. De Obligatione Restituendi in Solidum 369
Articulus III. De Re Restituenda 370
Articulus IV. De Persona, cui Restituendum . . . 373
Cap. I. Cui Creditori sit Restituendum . . . 373
Cap. II. Quis Ordo Servandus inter Plures Creditores 376
Cap. III. An possit Creditor uti Occulta Compensatione 378
Articulus V. De Circumstantiis Restitutionis . . . 379
Cap. I. Quando Restitutio facienda 379
Cap. II. Ubi Restitutio facienda 380
Cap. III. Quomodo Restitutio facienda . . . 381
Articulus VI. De Causis a Restitutionis Obligatione Excusantibus 382
Cap. I. De Causis ex Parte Debitoris a Restitutione Excusantibus 382
A. De Debito Dubio 382
B. De Impotentia 383
C. De Necessitate Gravi 383
D. De Necessitate Extrema 385
E. De Cessione Bonorum 386
Cap. II. De Causis ex Parte Creditoris Aliorumve a Restitutione Excusantibus 387
Sectio II. De Restitutione in Specie 388
Articulus I. De Restitutione Bonorum Fortunae . . 388
Cap. I. De Restitutione ex Furto in Genere necnon de Furtis Filiorum, Uxorum atque Famulorum 388
Cap. II. De Restitutione ex Caesis Lignis atque Pascuis 394
Cap. III. De Restitutione ex Fraudatis Tributis atque Gabellis 395
Articulus II. De Restitutione Famae et Honoris . . 398
Cap. I. De Fama et Honore in genere . . . 398

Pag.

Cap. II. De Dubitatione, Suspicione et Judicio Temerario 399
Cap. III. De Detractione 400
Cap. IV. De Contumelia 404
Cap. V. De Secreti Manifestatione 406
Articulus III. De Restitutione in Bonis Corporis . . 407
Principia Praeliminaria 407
Cap. I. De Homicidio et Mutilatione Membrorum 407
Cap. II. De Justa Occisione Nocentis . . . 409
Cap. III. De Bello 409
Cap. IV. De Duello 410
Cap. V. De Suicidio 412
Cap. VI. De Abortu 413
Cap. VII De Stupro 415
Cap. VIII. De Adulterio 418
Cap. IX. De Tutela Vitae, Pudicitiae, Honoris atque Bonorum adversus Injustum Agressorem 419
Articulus IV. De Restitutione in Bonis Animae . . 421

Tractatus Quartus: De Virtutibus Justitiae Filiabus 422
Principium Praeliminare 422
Articulus I. De Pietate et Observantia 422
Articulus II. De Obedientia 423
Articulus III. De Gratitudine, Benevolentia, Liberalitate, Misericordia, Affabilitate, Comitate et Urbanitate . 424
Articulus IV. De Veracitate 428
Articulus V. De Amicitia 430

Tractatus Quintus: De Reliquis Virtutibus Cardinalibus 431
Articulus I. De Prudentia 431
Articulus II. De Fortitudine 433
Articulus III. De Temperantia 436
Articulus IV. De Mansuetudine et Clementia . . . 439
Articulus V. De Modestia, Studiositate, Eutrapelia Circumspectione, Ornatu et Simplicitate . . . 440

Tractatus Sextus: De Virtutibus Theologicis 442
Principia Praeliminaria 442
Sectio I. De Fide 444
Articus I. Notio, Natura atque Partitio Fidei . . . 444
Articulus II. De Necessitate Fidei Generatim . . . 448
Articulus III. De Externa Fidei Confessione . . . 454
Articulus IV. De Symbolis Fidei 457
Articulus V. De Vitiis Fidei Oppositis 458
Cap. I. De Paganismo 459
Cap. II. De Judaismo 460
Cap. III. De Haeresi 460
Articulus VI. De Lectione Librorum Prohibitorum . 463
Sectio II. De Spe 464

Pag.
Articulus I. Notio, Partitio et Necessitas Spei . . 464
Articulus II. De Vitiis Spei Oppositis 467
Sectio III. De Charitate 469
Articulus I. Notio. Natura atque Partitio 469
Articulus II. De Necessitate et Praeceptis Charitatis erga Deum 472
Articulus III. De Necessitate et Praeceptis Charitatis erga Se Ipsum et erga Proximum 473
Articulus IV. De Dilectione Inimicorum 475
Articulus V. De Praecipuis Charitatis Officiis erga Proximum 477
Cap. I. De Eleemosyna 477
Cap. II. De Correctione Fraterna 479
Articulus VI. De Vitiis Charitati Oppositis . . . 481
Cap. I. De Odio 481
Cap. II. De Scandalo 482
Tractatus Septimus: De Donis Spiritus Sancti, Beatitudinibus et Fructibus 484
Apendix: De Passionibus 489
Articulus I. De Passionibus in Communi 489
Articulus II. De Passionibus in Particulari . . . 490
Cap. I. De Passionibus Appetitus Concupiscibilis 490
Cap. II. De Passionibus Appetitus Irascibilis 493

LIBER QUARTUS:

De Sacramentis.

Tractatus Primus: De Sacramentis in Genere 497
Articulus I. De Sacramentorum Notione, Natura et Partitione 497
Articulus II. De Materia et Forma Sacramentorum in Genere 499
Articulus III. De Sacramentorum Effectu 501
Articulus IV. De Sacramentorum Ministro 504
Cap. I. De Valida Sacramentorum Administratione 505
Cap. II. De Valida et Licita Sacramentorum Administratione 509
Articulus V. De Sacramentorum Subjecto 514
Principia Praeliminaria 514
Cap. I. De Valida Sacramentorum Susceptione 514
Cap. II. De Licita et Fructuosa Sacramentorum Susceptione 516
Articulus VI. De Sacramentalibus 517
Tractatus Secundus: De Sacramento Baptismi 518

Pag.
Articulus I. Notio, Natura, Necessitas Baptismi . . 518
Articulus II. De Materia et Forma Baptismi . . . 519
Articulus III. De Baptismi Ministro 522
Articulus IV. De Patrinis in Baptismo 525
Articulus V. De Baptismi Subjecto 525
Articulus VI. De Effectibus Baptismi 527
Tractatus Tertius: De Sacramento Confirmationis 528
Tractatus Quartus: De SS. Eucharistiae Sacramento 530
Principia Praeliminaria 530
Sectio I. De Eucharistia ut Sacramento 531
Articulus I. De Natura SS. Eucharistiae Sacramenti . 531
Articulus II. De Effectibus SS. Eucharistiae . . . 534
Articulus III. De Necessitate Eucharistiae 535
Articulus IV. De Materia et Forma Eucharistiae . . 537
Articulus V. De Ministro Eucharistiae et Nonnullis in Eucharistiae Distributione Servandis 542
Articulus VI. De Dispositione Subjecti ad Susceptionem Eucharistiae. 543
Principium Praeliminare 543
Cap. I. De Dispositione ex Parte Animae . . 544
Cap. II. De Dispositione ex Parte Corporis . 544
Sectio II. De SS. Eucharistia, prout est Sacrificium . . . 546
Articulus I. Sacrificii Eucharistici Notio, Natura et Minister 546
Articulus II. De Stipendio Missarum 548
Articulus III. De Missarum Reductione 551
Articulus IV. De Vi Effectiva, Valore et Fructibus Sacrificii Missae 551
Articulus V. De Applicatione Missae 554
Articulus VI. De Tempore, Loco et Duratione Missae 555
Articulus VII. De Ceremoniis Sacrificii Missae Aliisque ad Missam Requisitis 557
Articulus VIII. De Altari Privilegiato 559
Tractatus Quintus: De Sacramento Poenitentiae 560
Sectio I. De Poenitentia, prout est Virtus 560
Sectio II. De Poenitentiae Sacramenti Natura et Necessitate 561
Sectio III. De Materia Sacramenti Poenitentiae in Genere . 562
Sectio IV. De Contritione 563
Articulus I. De Contritione Perfecta 567
Articulus II. De Contritione Imperfecta seu Attritione 568
Sectio V. De Proposito 570
Sectio VI. De Confessione 573
Articulus I. Confessionis Sacramentalis Natura et Necesitas 573
Articulus II. De Confessionis Conditionibus Generatim 575
Articulus III. De Confessionis Integritate Speciatim . 579

	Pag.
Articulus IV. De Confessionis Iteratione	585
Sectio VII. De Satisfactione	586
Articulus I. De Satisfactione a Confessario Imponenda	586
Articulus II. De Satisfactione a Poenitente Praestanda	589
Articulus III. De Satisfactionis Implemento per Indulgentias	589
Cap. I. De Indulgentiis in Genere	589
Cap. II. De Indulgentia pro Moribundis concessa	593
Cap. III. De Jubilaeo	595
Sectio VIII. De Absolutione	596
Articulus I. De Forma Sacramenti Poenitentiae generatim	596
Articulus II. De Efficacia Absolutionis	599
Articulus III. De Absolutione Concedenda, Neganda vel Differenda	599
Cap. I. De Absolutione Occasionariorum	600
Cap. II. De Absolutione Consuetudinariorum	601
Cap. III. De Absolutione Recitivorum	602
Cap. IV. De Absolutione Moribundorum	604
Sectio IX. De Ministro Sacramenti Poenitentiae	605
Articulus I. De Approbatione Confessarii	605
Articulus II. De Jurisdictione Confessarii	607
Cap. I. Jurisdictionis Necessitas	607
Cap. II. De Jurisdictione Ordinaria	608
Cap. III. De Jurisdictione Delegata	609
Articulus III. De Casuum Reservatione	609
Cap. I. De Casibus Papalibus	612
Cap. II. De Casibus Episcopalibus	614
Articulus IV. De Confessarii Dotibus et Officiis in Genere	614
Articulus V. De Sigillo Sacramentali	619
Articulus VI. De Sollicitatione	621
Tractatus Sextus: De Sacramento Extremae Unctionis	624
Articulus I. Extremae Unctionis Notio atque Effectus	624
Articulus II. De Extremae Unctionis Materia, Forma atque Ministro	625
Articulus III. De Subjecto Extremae Unctionis	626
Tractatus Septimus: De Sacramento Ordinis	628
Sectio I. De Sacramento Ordinis in Genere	628
Sectio II. De Prima Tonsura	630
Sectio III. De Singulis Ordinibus in Specie	633
Articulus I. Notio cujuscunque Ordinis	633
Articulus II. De Materia Singulorum Ordinum	635
Articulus III. De Forma Singulorum Ordinum	638
Articulus IV. De Intentione ad Ordinationem Requisita	639
Articulus V. De Officiis, Oneribus et Virtutibus Ordinatorum	640

Pag.
Articulus VI. De Ministro Ordinum 645
Cap. I. De Episcopo Originis 646
Cap. II. De Episcopo Domicilii 647
Cap. III. De Episcopo Beneficii 648
Cap. IV. De Ordinatione Ratione Familiaritatis 649
Cap. V. De Episcopo Alieno 649
Cap. VI. De Litteris Dimissorialibus. . . . 650
Cap. VII. De Litteris Testimonialibus . . . 651
Articulus VII. De Subjecto Ordinationis 652
Cap. I. De Requisitis ad Validam Ordinattionem 652
Cap. II. De Reqisitis ad Licitam Ordinationem 652
Punctum I. De Vocatione Divina . . 653
Punctum II. De Intentione Recta. . . 653
Punctum III. De Probitate Morum . . 654
Punctum IV. De Scientia Competenti . 654
Punctum V. De Aetate Ordinandorum . 655
Punctum VI. De Loco Decenti Ordinationis 656
Punctum VII. De Tempore Statuto . . 656
Punctum VIII. De Servatione Interstitiorum 657
Punctum IX. De Titulo Ordinandorum . 658
Punctum X. De Ordinatione per Saltum 661
Articulus VIII. De Ritibus, quibus Ordines Conferuntur 661
Appendix: De Beneficiis Ecclesiasticis 665
Articulus I. Notio atque Partitio 665
Articulus II. De Modis Ecclesiastici Beneficii Acquirendi 667
Cap. I. De Collatione 667
Cap. II. De Praesentatione 668
Cap. III. De Electione 670
Articulus III. De Beneficiatorum Qualitatibus . . . 671
Articulus IV. De Juribus et Oneribus Beneficiatorum 673
Articulus V. De Modis Beneficii Amittendi . . . 673
Tractatus Octavus: De Sacramento Matrimonii 675
Sectio I. De Matrimonii Natura, atque Proprietatibus . . 675
Articulus I. De Consensu ad Matrimonium Requisito 675
Articulus II. De Idoneitate Personarum 677
Articulus III. De Matrimonii Proprietatibus . . . 678
Articulus IV. De Matrimonii Ministro, Materia et Forma 679
Sectio II. De Sponsalibus 680
Articulus I. De Sponsalium Natura et Divisione . . 680
Articulus II. De Sponsalium Effectibus 682
Articulus III. De Dissolutione Sponsalium 683
Sectio III. De Matrimonii Impedimentis 686
Articulus I. De Impedimentis Impedientibus . . . 686
Cap. I. De Ecclesiae Vetito 687

Pag.
Cap. II. De Tempore Sacrato 687
Cap. III. De Sponsalicia Obligatione . . . 688
Cap. IV. De Voto Simplici 688
Cap. V. De Impedimento Mixtae Religionis . 689
Articulus II. De Impedimentis Dirimentibus . . . 690
Cap. I. Error 691
Cap. II. Vis seu Metus 692
Cap. III. Conditio Servilis 693
Cap. IV. Impotentia 693
Cap. V. Aetas Impubertatis 695
Cap. VI. Votum Solemne 696
Cap. VII. Ordo Sacer 697
Cap. VIII. Ligamen 698
Cap. IX. Cognatio Naturalis 699
Cap. X. Cognatio Spiritualis 702
Cap. XI. Cognatio Legalis 704
Cap. XII. Affinitas 706
Cap. XIII. Publica Honestas 708
Cap. XIV. Crimen 709
Cap. XV. Raptus 710
Cap. XVI. Cultus Disparitas 711
Cap. XVII. Clandestineitas 712
Sectio IV. De Impedimentorum Dispensatione 713
Articulus I. De Dispensabilitate Impedimentorum Dirimentium 713
Articulus II. De Iis, qui in Impedimentis Matrimonii Dispensare Possunt 713
Cap. I. De Dispensationibus, quae Episcopis Competunt Jure Ordinario 714
Cap. II. De Dispensatione Episcopi ex Licentia Praesumpta 715
Cap. III. De Dispensatione Episcopi Vi Quinquennalium pro Foro Externo 715
Cap. IV. De Dispensatione Episcopi Vi Quinquennalium pro Foro Interno 716
Articulus III. De Causis Dispensationum 718
Articulus IV. De Veritate Causarum Allegatarum . . 719
Articulus V. De Modo Dispensationis Impetrandae . 720
Cap. I. De Dispensationibus in Dataria . . . 721
Cap. II. De Dispensationibus in Poenitentiaria 724
Articulus VI. De Modo Dispensationis Exequendae . 726
Cap. I. De Executione Dispensationum Datariae 727
Cap. II. De Executione Dispensationum Poenitentiariae 728
Sectio V. De Celebratione Matrimonii 730
Articulus I. De Parocho Proprio 730

Pag.
Articulus II. De Testibus. 736
Articulus III. De Proclamationibus 736
Cap. I. De Praecepto et Forma Proclamationum 736
Cap. II. De Dispensatione in Proclamationibus 738
Cap. III. De Impedimentorum Denuntiatione . 740
Articulus IV. De Solemnitate et Benedictione Matrimonii. 742
Cap. I. De Dispositione Contrahentium . . . 742
Cap. II. De Celebratione Nuptiarum. . . . 742
Cap. III. De Benedictione Nuptiarum . . . 742
Cap. IV. De Missa pro Sponsis 743
Cap. V. De Assistentia Parochi in Matrimoniis Mixtis. 744
Sectio VI. De Revalidatione Matrimonii 744
Articulus I. De Revalidatione Matrimonii Irriti ob Defectum Consensus 744
Articulus II. De Revalidatione Matrimonii Irriti ex Defectu Parochi aut Testium 745
Articulus III. De Revalidatione Matrimonio Irriti ob Impedimentum Dirimens 745
Sectio VII. De Matrimonii Bonis et Effectibus. 748
Sectio VIII. De Debito Conjugali 749
Sectio IX. De Matrimonii Dissolutione 752
Articulus I. De Divortio quoad Vinculum 752
Articulus II. De Divortio quoad Torum et Habitationem 753
Articulus III. De Divortio quoad Torum 754

LIBER QUINTUS:

De Poenis Canonicis et Irregularitatibus. 759
Tractatus Primus: De Poenis Canonicis 759
Articulus I. De Poenis Canonicis in Genere . . . 759
Articulus II. De Censuris in Genere 760
Cap. I. Generica Censurae Notio atque Partitio 760
Cap. II. De Iis, qui Censuras Ferre Possunt . 761
Cap. III. De Iis, qui Censuris Subjacere possunt 762
Cap. IV. De Iis, quae Requiruntur, ut Quis Censuras Incurrat 763
Cap. V. De Censurae Forma 764
Cap. VI. De Effectibus Censurae. 765
Cap. VII. De Causis Excusantibus a Censuris Incurrendis 765
A. De Ignorantia 766

Pag.

B. De Impotentia 766
C. De Appellatione. 766
D. Voluntas ejus, in cujus Gratiam Fertur 767
Cap. VIII. De Causis a Censuris Liberantibus 767
Cap. IX. De Causis a Censuris Absolventibus 768
Articulus III. De Singulis Censurarum Speciebus. . 770
Cap. I. De Excommunicatione 770
Cap. II. De Suspensione 774
Cap. III. De Interdicto 778
Articulus IV. De Reliquis Poenis Canonicis . . . 780
Cap. I. De Cessatione a Divinis 780
Cap. II. De Depositione et Degradatione . . 780
Cap. III. De Infamia 781
Tractatus Secundus: De Irregularitatibus 782
Sectio I. De Irregularitatibus in Genere 782
Sectio II. De Irregularitatibus in Specie 784
Articulus I. De Irregularitatibus ex Defectu 784
Cap. I. Ex Defectu Natalium 785
Cap. II. Ex Defectu Libertatis 786
Cap. III. Ex Defectu Famae 786
Cap. IV. Ex Defectu Aetatis 786
Cap. V. Ex Defectu Corporis 787
Cap. VI. Ex Defectu Animae 787
Cap. VII. Ex Defectu Lenitatis 787
Cap. VIII. Ex Defectu Sacramentorum . . . 788
Articulus II. De Irregularitatibus ex Delicto . . . 789
Cap. I. Reiterati Baptismi 789
Cap. II. Violationes Censurae 790
Cap. III. Illicitae Susceptionis aut Usurpationis Ordinum 790
Cap. IV. Criminum Enormium 790
Cap. V. Mutilationis vel Homicidii 791

LIBER PRIMUS.

DE ACTIBUS HUMANIS EORUMQUE REGULA INTERNA ET EXTERNA.

LIBER PRIMUS.

TRACTATUS PRIMUS.

DE ACTIBUS HUMANIS.

SECTIO I.

DE ACTUUM HUMANORUM NATURA.

Princip. I.

1. Actiones, quae ab homine procedunt, duplicis sunt generis: Aliae dicuntur *hominis*, aliae *humanae*. Illae porro actiones dicuntur *humanae*, quae procedunt ab homine in quantum homo est, id est, in quantum differt ab irrationalibus creaturis, non solum quoad substantiam, sed etiam quoad modum operandi; differt autem homo ab aliis creaturis irrationalibus quoad modum operandi in hoc, quod sit suorum actuum dominus, adeo ut eos pro libitu ponat vel non ponat: Unde illae solae actiones dicuntur *proprie humanae*, quae *a voluntate cum rationis advertentia et libertate procedunt* [1]; actiones autem, quae ab homine quidem procedunt, sed non ex deliberata voluntate, dicuntur *actiones hominis* [2].

[1] S. Thom. 1. 2. q. 1. a. 1. Cf. Billuart in 1. 2. Tom. 1. Dissert. 1. a. 2.

[2] Actiones humanae sub hoc tantum respectu a nobis nunc considerantur, quatenus Legi directivae subjiciuntur.

Princip. II.

2. Actus humani spectari possunt, vel quatenus fiunt seu eliciuntur a voluntate deliberata, et in ipsa sistunt ac consum-

mantur, et vocantur *Actus Eliciti;* vel quatenus ex imperio rationis et voluntatis ab aliis animae facultatibus dimanant, sive etiam ad extra prodeunt, et dicuntur *Actus Imperati.*

Princip. III.

3. Actus Humani dividuntur praeterea generatim in *Interiores*, qui nullo signo externo patescunt, et in *Exteriores*, qui aliquo modo ad extra prodeunt.

ARTICULUS I.

DE VOLUNTARIO ET SPONTANEO, ALIISQUE CONNEXIS.

CAP. I.

NOTIO ET PARTITIO.

Princip. I.

4. Experientia intima nos edocet, persentiscere nos aliquem nisum et inclinationem adversus bonum perceptum et voluptatem inde redundantem: pariter quum animo malum complectimur, atque idcirco taedio afficimur, quandam animi declinationem experimur et conatum id mali longissime a nobis removendi. Haec facultas appetendi bonum vel aversandi malum vocatur *sensitiva,* si bonum et malum singulariter et confuse ope sensuum et imaginationis comprehenditur; at si illud communiter et distincte ope intellectus vel rationis exhibetur, appellatur *rationalis,* aut *voluntas.*

Princip. II.

5. *Voluntarium* [1]) stricte sumptum est, quod procedit a Principio Intrinseco, cognoscente singula, in quibus est actio.

[1]) S. Thom. 1. 2. q. 6. a. 2.

Princip. III.

6. *Spontaneum* est, quod procedit quidem a Principio Intrinseco, at cum aliqua tantum cognitione finis [1]).

[1]) *Voluntarium* stricte sumptum procedit ab Appetitu Rationali, sive Voluntate; *Spontaneum* autem dicitur etiam id, quod procedit ab Appetitu Sensitivo, qua ratione etiam brutis competit.

Princip. IV.

7. *Volitum* simpliciter dicitur illud, quod est quidem voluntatis Objectum, quod tamen a nullo ipsius voluntatis influxu procedit.

Princip. V.

8. Multiplex est Voluntarii Partitio: Etenim

a) Aliud est *Necessarium*, aliud *Liberum*, de qua utraque specie infra sermo redibit;

b) Aliud *Perfectum*, aliud *Imperfectum*. *Perfectum* est illud, quod procedit a voluntate cum cognitione plena rei; *Imperfectum* e contra illud est, quod procedit a voluntate cum cognitione imperfecta tantum rei;

c) Voluntarium dividitur ulterius in *Actuale* (Formale), *Virtuale* et *Habituale*. *Actuale* est illud, in quod voluntas immediate hic et nunc fertur; *Virtuale* est actus voluntatis jam praeteritus quidem, qui tamen in aliquo suo effectu adhuc moraliter perseverare censetur; Voluntarium *Habituale* est actus voluntatis praeteritus, non retractatus, quin in aliquo suo effectu, qui humano modo fiat, perseveret.

d) Praeterea aliud est Voluntarium *simpliciter*, quod procedit a plena voluntatis inclinatione sine ulla repugnantia; aliud Voluntarium *secundum quid*, quod a voluntatis actu quidem procedit, at non sine aliqua repugnantia;

e) Dispescitur in Voluntarium *in Se* et Voluntarium *in Causa*. Voluntarium *in Se (Directum, Expressum* [1]*), Explicitum)* est, quidquid procedit per se a voluntate expresso actu id volente, seu omnis actus, qui per se intenditur, elicitur, imperatur, vel positive admittitur a voluntate; Voluntarium *in Causa (Indirectum, Interpretativum)* est id, quod in se immediate non intenditur, elicitur, vel imperatur a voluntate, sequitur tamen ex aliquo *per Se* et *in Se* volito, et ideo censetur volitum in alio tanquam in Causa;

f) Aliud est Voluntarium *Positivum*, puod a voluntate procedit per realem ejus influxum; aliud *Negativum*, quod a voluntate procedit per omissionem actus.

[1]) Voluntarium dicitur *Expressum*, vel *Tacitum*, prout verbis sive signis exprimitur, vel ex aliquo tantum facto intelligitur, unde consideratis circumstantiis consensus voluntatis merito colligi potest.

Princip. VI.

9. Actus aliquis potest esse *Voluntarius* sub uno respectu, sub alio autem minime.

Princip. VII.

10. Ut Effectus ex actione aliqua proveniens sit nobis *Voluntarius*, necesse est, ut sit vel in se intentus, vel ut cognoscatur ex propria actione directe procedere.

Princip. VIII.

11. Quamvis ad omissionem *Culpabilem*, sive ad *peccatum omissionis*, necessaria sit Obligatio ponendi actum, qui omittitur: ejusmodi tamen Obligatio minime necessaria est ad omissionem *Voluntariam*.

Princip. IX.

12. Ut *effectus* ex omissione consequens sit *Voluntarius* omittenti, requiritur

a) ut omittens saltem confuse cognoscat hunc effectum certo vel saltem probabiliter ex omissione secuturum, atque

b) ut effectus, qui *per se et ex natura rei sequitur* ex omissione, sit voluntarius.

Princip. X.

13. In Taciturnitate Voluntarii ratio ex rerum adjunctis petenda [1]).

[1]) Cf. R. 43. de R. J. 1. 6. cum R. 44. de R. J. i. 6.

Princip. XI.

14. In *Favorabilibus* Taciturnitas assensionem demonstrat; in *Odiosis* minime.

Princip. XII.

15. In Obligatione loquendi silentium demonstrat consensum; minime vero, ubi nulla adest Obligatio.

Princip. XIII.

16. Taciturnitas Superioris consensum ostendit, si contradicendo absque scandalo alteriusve mali periculo impedire possit, minime vero, si facile impedire non possit.

CAP. II.

DE IIS, QUAE VOLUNTARIO OPPONUNTUR.

Princip. I.

17. Cum ad operationem *Voluntariam* duo haec requirantur, ut nimirum

a) ab intrinseco, non vero ab extrinseco procedat Principio, atque

b) ut, quod agitur, ab agente cognoscatur: sequitur, illud omne, quod uni alterive ex istis duobus elementis utcunque officit, *opponi Voluntario.*

Princip. II.

18. Quamvis haec quatuor: *Involuntarium, Invitum, Coactum, Violentum* saepe confundantur, formaliter tamen differunt: *Violentum* [1]) est id, quod fit a Principio extrinseco ipsa re nihil ad id conferente, sed potius repugnante; *Involuntarium, Coactum* et *Invitum* coincidit cum *Violento,* nisi quod Coactum et Invitum dicatur tantum de cognoscentibus, Violentum vero etiam de non cognoscentibus et vita carentibus. *Involuntarium* dicitur tantum de Entibus ratione praeditis.

1) Ad Violentiam proprie dictam non sufficit, ut ea sit a *Principio extrinseco,* sed necesse est insuper, ut patiens *pro viribus* repugnet. Cf. S. Thom. 1. 2. q. 6. a. 5.

Princip. III.

19. *Involuntarium* generatim est illud omne, quod est in agente, sed a causa extrinseca vim inferente contra voluntatem agentis. Si voluntas vere repugnat et totis viribus resistit, erit *Involuntarium simpliciter;* si vero repugnat quidem voluntas, non ita tamen, ut obstet, quominus voluntas ad gravius malum evitandum id amplectatur, erit *Involuntarium secundum quid.*

Princip. IV.

20. Ab *Involuntario* distingui debet *Non Voluntarium,* quod est ab agente, sed non ab ejus voluntate.

Princip. V.

21. Contra Inclinationem voluntatis fiunt, quae cum *Violentia* vel *Metu* fiunt; *Cognitioni* autem Finis et eorum, quae circa Finem sunt, obest *Ignorantia* et *Concupiscentia.*

A.
DE VIOLENTIA.

Princip. I.

22. *Violentia proprie dicta* [1]) Voluntarium tollit, atque Involuntarium causat [2]) simpliciter.

1) Nuda displicentia ad causandum Involuntarium non sufficit.

2) S. Augustin. L. I. De Civ. Dei. c. 16.

Princip. II.

23. Humana voluntas quoad Actus *Elicitos* a nulla vi extrinseca cogi potest; Actus tamen *Imperati*, si spectentur *materialiter*, possunt esse coacti.

B.

DE METU.

Princip. I.

24. *Metus* est instantis vel futuri periculi causa mentis trepidatio.

Princip. II.

25. Metus

a) ratione *Causae* est vel *Intrinsecus*, qui a causa naturali [1]), vel *Etrinsecus*, qui a persona aliqua incutitur;

b) ratione *Mali*, quod timetur, est vel *Gravis* [2]), qui cadit in virum constantem, vel *Levis*, quo malum leve timetur, vel etiam grave, sed ex levi causa, aut quod facile averti potest, vel quod hic et nunc neque imminet.

[1]) Vox *naturale* sumitur hic non per oppositionem ad vocem *supernaturale*. Ita ipse Metus terribilium judiciorum Dei, qui sane supernaturalis esse potest, dicitur *intrinsecus*.

[2]) Cum malum possit esse grave *absolute* et *in se* vel *respective* tantum relate ad aliquam personam, ipse pariter *Metus* poterit esse vel *absolute*, vel *respective* gravis.

Princip. III.

26. Ad *Metum* reducitur etiam *Metus Reverentialis*, quo quis veretur, ne ei resistat, cui subjicitur [1]).

[1]) Praeter proprium patrem, episcopum, magistratum datur etiam *Metus Reverentialis* respectu soceri, avi, tutoris, matris; et etiam fratris majoris aut patrui, si cum iis habitetur, et alimenta ab eis praebeantur. Cf. Sanchez de Matr. L. 4. D. 6. n. 14. S. Lig. Op. Mor. L. 3. n. 717.

Princip. IV.

27. Metus *Levis* neque tollit, neque minuit Voluntarium [1]); imo neque Metus *Gravis* tollit Voluntarium absolute; sed causat tantum Involuntarium *secundum quid* [2]).

[1]) *Vani timoris justa excusatio non est.* R. 184 de R. J. i. 6.

[2]) S. Thom. 1. 2. q. 6. a. 6.

C.

DE IGNORANTIA.

Princip. I.

28. *Ignorantia* proprie dicta est privatio illius scientiae, quam quis posset habere [1]).

[1]) S. Thom. 1. 2. q. 76. a. 2.

Princip. II.

29. Omissis aliis divisionibus scitu minus utilibus Ignorantia generatim dividitur inprimis Ratione *Subjecti*

a) in *Negativam*, quae est mera negatio scientiae in Subjecto, quod sciendi non est capax;

b) *Simpliciter Privativam*, quae est carentia scientiae, cujus quis fuisset capax pro tali tempore et statu; et

c) Ignorantiam *Pravae Dispositionis*, quae dicit positivam deceptionem et contrarium veritati errorem.

Princip. III.

30. Ex parte *Objecti* Ignorantia alia est *Juris*, alia *Facti*. Ignorantia *Juris* habetur in eo, qui nescit, a Lege quidpiam prohiberi vel praecipi; Ignorantia vero *Facti* est in eo, qui Legem quidem novit, sed nescit, Factum particulare sub illa Lege subsumi.

Princip. IV.

31. Ratione Influxus in actum humanum Ignorantia est vel *Antecedens*, vel *Concomitans* vel *Consequens*.

a) *Antecedens* est, quae, nullo modo volita, causae instar influit in actum, eumque ita antecedit, ut ipsa non antecedente talem actum voluntas minime poneret. Haec rursus erit *Vincibilis* vel *Invincibilis*, prout morali [1]) adhibita diligentia, poterat deponi sive non potuit.

b) *Concomitans* illa dicitur, quae dumtaxat actionem comitatur, et qua etiam sublata actio illa fieret.

c) *Consequens* nuncupatur ea, quae actum sequitur, non quidem eum, in cujus positionem influit, sed aliquem alium, cujus vi sive directe sive indirecte volita fuit. Haec autem est *Affectata*, si quis directe et positive vult ac quaerit ignorare; si vero non quidem studiose ignorantiam quaerit, nullam tamen adhibet

diligentiam in veritate indaganda, vel valde modicam solummodo, Ignorantia vocatur *Crassa* sive *Supina*.

[1]) *Moralis Diligentia* ea censetur, quae in rebus gravioris momenti juxta leges prudentiae et conditionem ac circumstantias personae agentis adhiberi potest et solet.

Princip. V.

32. Ignorantia *Invincibilis* et *Antecedens* actum reddit prorsus involuntarium.

Princip. VI.

33. Ignorantia *Vincibilis* et *Non affectata* minuit, sed non tollit Voluntarium; Ignorantia autem *Affectata* auget Voluntarium [1]).

[1]) Cf. S. Thom. Q. 3. De malo a. 7.

Princip. VII.

34. Ignorantia *Concomitans* nec Voluntarium, nec Involuntarium facit.

D.
DE CONCUPISCENTIA.

Princip. I.

35. Vocabulo *Concupiscentiae* intelligitur hic vehementior quidam appetitus sensitivi impetus.

Princip. II.

36. *Concupiscentia* partitur in *Antecedentem* et *Consequentem*. *Antecedens* est, quae nullo praesupposito voluntatis actu ex aliqua dumtaxat physica vel morali causa a nobis tamen independenti ortum et incrementum ducit; *Consequens* est, quae sequitur quosdam voluntatis jubentis vel permittentis actus.

Princip. III.

37. Concupiscentiam eam, quae rationis usum penitus extinguit, tollere omnino Voluntarium, manifestum est.

Princip. IV.

38. Concupiscentia, dum rationis usum non penitus extinguit, licet *Antecedens* sit, non solum rationem Voluntarii non minuit, sed auget.

ARTICULUS II.

DE LIBERO IISQUE, QUAE LIBERTATI OPPONUNTUR.

Princip. I.

39. Libertas generatim est *Vis Electiva*, sive Potentia Eligendi [1]).

[1]) S. Thom. 1. q. 83. a. 4.

Princip. II.

40. Duplex in primis juxta Moralistas in Humanis Actibus distingui potest *Libertas:* altera a *Coactione*, altera a *Necessitate.*

Princip. III.

41. Libertas a Coactione dicit meram immunitatem ab omni violentia, seu ab omni Principio extrinseco ad aliquid determinante contra voluntatis propensionem.

Princip. IV.

42. *Necessarium* generatim est id, quod nequit non esse. Unde *Necessitas* generice accepta erit determinatio ad unum. Ejus porro generalis Partitio ea est, qua in Necessitatem *Absolutam* atque *Hypotheticam* dispescitur. Necessitas *Absoluta* est, quae ex rerum natura descendit, ac proinde semper est, aeterna, immutabilis, quaeque etiam *Metaphysica* audit; *Hypothetica* autem est illa, quae hypothesim aliquam sequitur, ac tantam Necessitatis vim continet, quantam hypothesis ista.

Princip. V.

43. Necessitatis *Hypotheticae* multiplex est subdivisio, prout scilicet Hypothesis, ex qua Necessitas ista provenit, vel est *Antecedens*, vel *Concomitans*, vel *Consequens.* Erit igitur ex *Hypothesi Consequenti Necessarium* id, quod factum fuit, quatenus nec per Deum fieri potest, ut sit infectum. *Hypothesis Concomitans* necessariam reddit actionem, quae *efficitur*, quippe illud, quod est, non potest non esse. *Hypothesis Antecedens* rursum dupliciter habere se potest: vel enim in effectum, sive actum subsequentem haud quaquam agit, vel in eundem exerit influxum quendam.

Princip. VI.

44. Hypothesis illa, quae *Antecedens* licet sit, tamen in effectum nullatenus agit, neque ejusdem effectus sive actionis naturam mutat.

Princip. VII.

45. Hypothesis, quae *Antecedens* est, atque *in actum agit*, potest esse vel *Physica* vel *Moralis*. *Physica* necessitatem physicam inducit atque libertatem tollit; *Moralis* autem intactam relinquit eligendi vim, atque solum dirigit vel dissuadet, minime vero ad unum determinat.

Princip. VIII.

46. Voluntas, quatenus causa suorum actuum efficiens est, considerari potest prout in Actu, ut loquuntur, versatur *Primo*, sive *Remoto*, sive *Proximo*; aut in Actu, ut ajunt, *Secundo*. Voluntas in *Actu Primo Remoto* spectata sumitur pro mera potentia agendi; quae si consideretur simul cum omnibus ad agendum necessariis requisitis, in *Actu Primo Proximo* spectari dicitur. *Actus demum Secundus* nuncupatur ipsum potestatis dictae exercitium.

Princip. IX.

47. *Libertas a Necessitate*, quae per oppositionem ad Libertatem a Coactione dicitur Immunitas ab omni Principio etiam Intrinseco ad unum determinante, sita proprie est in *sublato nexu necessario inter Actum Primum Proximum* atque *Actum Secundum*. Quare *Humana Libertas*, de qua nunc agitur, definiri potest: Facultas voluntatis nostrae, qua ipsa positis omnibus ad agendum necessariis requisitis potest pro lubito velle, aut non velle, aut nolle, aut hoc potius quam illud velle aut nolle [1]).

[1]) Libertas sic definita dicitur etiam *Libertas Indifferentiae*, sive *Indifferentia Activa*. Haec Libertas pro triplici modo, quo exercetur, est vel *Contradictionis*, vel *Contrarietatis*, vel Specificationis.

Princip. X.

48. Libertas ab homine in hac vita exerceri potest circa omnia *Bona et Mala Particularia*, non ita vero circa *Felicitatem et Miseriam*, ut ajunt, *in Communi*.

Princip. XI.

49. De fide est, in praesenti statu naturae lapsae hominem habere Libertatem a qualibet Necessitate Intrinseca, Antecedente Physica atque proprie dictam [1]).

[1]) Deuter. 30. Eccl. 15. Cf. Trident. Sess. 6. can. 5. et 6. Praeterea S. Pius V., Gregorius XIII., Urbanus VIII. et Innocentius X. proscripserunt doc-

trinam Jansenii ac Jansenistarum, qui concedebant quidem, dari adhuc in hoc statu naturae lapsae *Liberum Arbitrium*, sed contendebant simul, eo nomine indicari *solam Libertatem a Coactione*, vel, ut loquebantur, a *Necessitate Invariabili*. Concedebant nimirum, Libertatem *variare* quidem, quatenus modo ad bonum, modo ad malum inclinat; sed quidquid a nobis fit, illud in eorum sententia ex *Necessitate Intrinseca, Anteeedente atque Insuperabili* est, quia gratiae divinae delectatio major movet insuperabiliter voluntatem ad bonum antecedenter ad omnem ejus liberum actum; delectatio autem major concupiscentiae movet insuperabiliter voluntatem ad malum. — Huc pertinet praesertim Baji Propositio ista (n. 3) a S. Pio V., Gregorio XIII. et Urbano VIII. damnata: „*Quod voluntarie fit, et si necessario fiat, libere tamen fit*"; et illa (n. 6) „*Sola Violentia repugnat Libertati hominis naturali*". — Cf. S. Thom. L. 1. c. Gent. c. 68.

Princip. XII.

50. Generatim omnia illa, quae opponuntur *Voluntario*, opponuntur quoque *Libertati*.

Princip. XIII.

51. *Necessitas Antecedens omnimoda atque Physica*, et quam tollere in hominis potestate non sit, tollit Liberum.

Princip. XIV.

52. *Ignorantia Invincibilis* circa ea, quae invincibiliter ignorantur, aeque ac *Error Invincibilis*, nec non *Inadvertentia Invincibilis* Libertatem tollit.

Princip. XV.

53. Concupiscentia *Antecedens* Liberum tollit; quia tamen, licet Concupiscentia Antecedens libera minime sit, haud raro fit, ut liber accedat consensus, atque ex Antecedente fiat *Consequens*, ideo tres gradus in Concupiscentiae Motibus distinguere oportet:

a) Motus *primo-primi* non sunt liberi;
b) Motus *primo-secundi* sunt imperfecte liberi;
c) Motus *secundo-secundi*, quibuscum plenus habetur consensus, constituunt Liberum perfectum.

Princip. XVI.

54. *Violentia* sive vis absoluta tollit Liberum quoad eos actus externos, qui ex violentia fiunt.

Princip. XVII.

55. Ignorantia vincibilis, Concupiscentia Consequens, Necessitas Consequens atque Moralis, Impotentia Moralis Liberum non tollit.

Princip. XVIII.

56. Metus quamvis minuat Liberum, illud tamen non tollit, nisi forte rationis lumen penitus perturbet.

Princip. XIX.

57. Actus consecuti ex pravo habitu, quem quis libere continuat, nec exstirpare curat, sunt liberi.

SECTIO II.

DE ACTUUM HUMANORUM MORALITATE.

Princip. I.

58. In Actibus Humanis distingui debet eorundem *Esse Physicum* ab eorum *Esse Morali*, sive ab eorum *Moralitate.* Esse *Physicum* est ipsa actionis realitas in se spectata; Esse *Morale* est *actionis conformitas vel oppositio cum Regula morum vel recta ratione* [1]. Quare *Actus Moralis* est Actus procedens a deliberata voluntate, atque vel congruens, vel repugnans morum Regulis.

[1]) Dicimus: „*cum Regula morum vel recta ratione*", ut comprehendatur etiam illa *Moralitas Radicalis*, de qua tractant Philosophi, quaeque in Objectis intrinsece bonis et malis concipitur ipsam Legem antecedere. Sed de hac *Moralitate Radicali* non movemus hic Quaestionem, verum de *Formali*, quae Legem consequitur. Cf. S. Thom. I. 2. q. 91. a. 2. Q. 2. de Malo a. 4. S. Augustin. De Util. cred. c. 12. Ps. 118. Eccl. 31. — S. Lig. Op. Mor. L. 5. Tract. praeamb. n. 34.

Princip. II.

59. Regula morum duplex est, *Interna* altera, altera *Externa: Conscientia* scilicet et *Lex Divina,* ad quam ceterae Leges omnes referuntur.

Princip. III.

60. Duplex est Moralitatis species: *Bonitas* scilicet, quae consistit in conformitate actionis humanae cum morum Regulis, et *Malitia,* quae consistit in defectu ejusmodi conformitatis. Utrum tertia quaedam species, *Indifferentia* nimirum admittenda sit, dissentiunt Auctores [1]).

[1]) S. Bonavent. cum tota schola Scotist., it. Vasq. Less. Malder, Arriaga et alii docuerunt, dari Actus *in Individuo* Indifferentes (non enim est Quaestio de Actibus *in Specie* sive in se et abstrahendo ab operante consideratis); atque haec Sententia Probabilis est. Communior tamen et auctoritate saltem Probabilior est Sententia S. Thomae Aq. negantis, ejusmodi Actus dari. Idipsum negant

Suar. Bellar. Salas, Valentia, Becan. Granad. et alii. V. S. Thom. 1. 2. q. 18. a. 9. Advertendum tamen, *per accidens* dari posse Actus *in Individuo Indifferentes*, quia Obligatio omnem Actum deliberatum ad bonum finem referendi potest invincibiliter ignorari, vel non adverti.

Princip. IV.

61. Ut Actus sit *Naturaliter Bonus*, non est necesse, ut procedat ex *gratia*, neque ut fiat ab habente *charitatem*, imo neque ab habente *fidem* [1]).

[1]) Huc spectat Propositio Baji a S. Pio V. condemn. (n. 37). „*Cum Pelagio sentit, qui boni aliquid naturalis, hoc est, quod ex naturae solis viribus ortum ducit, agnoscit*".

Princip. V.

62. Ex *Objecto*, *Fine* et *Circumstantiis* *Bonitas* aut *Malitia* Actuum humanorum in particulari dimanat.

ARTICULUS I.

DE OBJECTO.

Princip. I.

63. *Morale* humani Actus *Objectum* est id, circa quod primo et per se Actus Moralis versatur, quatenus id cum recta ratione et morum Regulis convenit, vel ab iisdem discordat [1]). Ejusmodi Objectum porro *Formale* est, et idem cum *Intrinseco Fine Operis*.

[1]) Objectum est *bonum*, vel *malum*, vel *indifferens*, prout rectae rationi vel Legi convenit, vel non, vel praeter eandem habetur. Objectum potest etiam esse de *Consilio* aut de *Imperfectione*.

Princip. II.

64. Objectum, in quod voluntas fertur, essentialiter ac primario humanum Actum constituit in sua Moralis Bonitatis vel Malitiae specie [1]).

[1]) S. Thom. 1. 2. q. 18. a. 2. Ose. 9. Cf. S. Augustin. Tract. 2. in ep. Joan.

Princip. III.

65. Ut Actus sit *Moraliter Bonus* ex Objecto, requiritur, ut ejusdem Objecti bonitas, licet non *reflexe*, sed saltem *confuse atque in actu exercito*, attamen *directe sit volita* [1]).

[1]) S. Thom. 1. 2. q. 19. a. 7.

Princip. IV.

66. Ut humanus Actus ex Objecto sit *Moraliter Malus*, sufficit, ut Malitia Objecti cognita et volita sit implicite atque indirecte.

ARTICULUS II.

DE FINE.

Princip. I.

67. *Finis* generatim est id, *cujus gratia aliquid fit*. Dividitur

a) in *Finem Operis* (Intrinsecum), qui est ille, in quem opus ex *natura sua* et independenter ab arbitrio operantis dirigitur, atque in *Finem Operantis* (Extrinsecum), qui ab ipso Operante in agendo sibi proponitur. Dispescitur praeterea

b) in *Finem Primarium*, qui in Actum ipsum ut causa efficiens influit, ac *Secundarium*, qui solum allicit ad agendum, quin sit causa efficiens. Denique partitur

c) in *Finem Ultimum*, ad quem omnia alia referuntur, et *Finem Intermedium*, qui ad alium adhuc refertur.

Princip. II.

68. Homo deliberate atque libere agens semper propter Finem aliquem agit. Est autem Finis *ultimus* in executione, licet *primus* in intentione [1]).

[1]) S. Thom. 1. 2. q. 1. a. 2.

Princip. III.

69. Certum est, hominem non semper agere ob *Finem*, qui est *Ultimus de Jure*; an vero homo semper agat propter *Finem*, qui est ipsi *Ultimus de Facto*, magis explicatione, quam disputatione indiget.

Princip. IV.

70. Actus humanus a *Fine Extrinseco Operantis* Bonitatem vel Malitiam desumit, quae aliquando specie differt ab ea, quam ex Objecto habet [1]).

[1]) Matth. 6, 1 et 22. Cf. S. Augustin. L. 2. de Sermon. Domini. Id. De moribus Manich. c. 13.

Princip. V.

71. Actus Bonus ob Finem Bonum multiplicis speciei Bonitatem habere potest; Malus autem ob *Finem malum* multiplicis speciei malitiam [1]).

[1]) S. Thom. Cont. gent. c. 138.

Princip. VI.

72. Et Actus Bonus ob Malum Finem et Actus Malus ob Finem Bonum Malus est [1]).

[1]) S. Thom. 1. 2. q. 19. a. a. 7. Rom. 3. S. Augustin. in Ps. 31.

Princip. VII.

73. Bonus Finis minuit saltem Malitiam Actus Mali.

Princip. VIII.

74. Actus *Indifferens* ob Finem Bonum Bonus est, ob Malum vero est Malus.

Princip. IX.

75. Moralis Actus partim Bonus, partim Malus esse potest.

ARTICULUS III.

DE CIRCUMSTANTIIS.

Princip. I.

76. *Circumstantia* est Accidens quoddam *moraliter* afficiens Actum humanum in sua Essentia jam constitutum [1]).

[1]) S. Thom. 1. 2. q. 7. a. 3.

Princip. II.

77. Moralis humanorum Actuum Bonitas vel Malitia *ex Circumstantiis* quoque sumenda [1]).

[1]) Marc. 12. Cf. Trid. Sess. 11. c. 5.

Princip. III.

78. *Circumstantiae* triplicis [1]) sunt generis:

a) *Speciem Mutantes*, quae Actum humanum ex una specie trahunt ad aliam;

b) *Speciem Addentes*, quae Bonitati vel Malitiae *Objectivae* novam Bonitatem, vel novam Malitiam addunt;

c) *Augentes* sive *Minuentes*, quae Bonitatem vel Malitiam ipsam Actûs humani faciunt tantummodo majorem vel minorem.

[1]) Circumstantiae, quae dicuntur *Impertinentes*, ad variandam *Moralem aestimationem* nihil faciunt.

Princip. IV.

79. Circumstantiae intra eandem Speciem *Augentes* sunt vel *Notabiliter* (graviter), vel *Non Notabiliter* Augentes. In Materia, quae sita est in numero, pondere et mensura, Circumstantia tunc dicitur *Notabiliter* Augens sive Aggravans, quando seorsim sumpta de se sufficit ad constituendum peccatum mortale; in aliis autem Materiis tunc censetur adesse Circumstantia *Notabiliter Augens*, quando excedit modum ordinarium peccandi [1]).

[1]) Quae efficiunt, ut fiat peccatum mortale, quod ex genere suo veniale est, dicuntur *Circumstantiae Aggravantes in infinitum*.

Princip. V.

80. Septem communiter numerantur *Circumstantiae* notissimo illo versiculo:

Quis, Quid, Ubi, Quibus Auxiliis, Cur, Quomodo, Quando.

Princip. VI.

81. Actus *Externus* [1]) nullam intrinsece et per *se* addit Actui *Interno* Bonitatem vel Malitiam Moralem [2]), interdum tamen per *Accidens* [3]), si videlicet contingat, ipsam voluntatem per Actum exteriorem fieri secundum se meliorem in bonis, et pejorem in malis.

[1]) Non est hic sermo de certis quibusdam actibus, quibus ex divina institutione quaedam gratia particularis alligata est, cujusmodi sunt Sacramenta.

[2]) Gen. 22. Cf. S. Thom. In 4. D. 40. q. 1. a. 3.

[3]) S. Thom. 1. 2. q. 20. a. 4.

SECTIO III.

DE ACTUUM HUMANORUM IMPUTABILITATE.

Princip. I.

82. *Imputabilitas* Actus humani est Proprietas illa *Moralis*, vi cujus Actio tribuitur alicui tanquam vero ejus auctori et domino, adeo ut pro ipsa et ejus naturalibus eventis rationem reddere

teneatur, sive ipse agens actionem illam physice produxerit, sive, ut ab aliis produceretur, utcunque promovendo vel non impediendo effecerit.

Princip. II.

83. Omnes Actus et Eventus, qui voluntatis deliberatae imperio directe vel indirecte non subduntur, quique non sunt *Voluntarii*, vel qui fiunt prorsus *Involuntarii* ob illatam Vim vel ob invincibilem Ignorantiam, imputari non possunt.

Princip. III.

84. Ut omissio alicujus Actionis imputari ad culpam possit, requiritur

a) ut quis agere potuerit,

b) ut agere etiam debuerit.

Princip. IV.

85. Ut Eventus aliquis ex Actione vel Omissione Actus tanquam *ex sua Causa* proveniens imputari possit ad culpam, tria haec requiruntur:

a) Ut agens teneatur Causam illam auferre, vel omittere [1];

b) ut talem effectum impedire possit [2];

c) ut advertat [3]) saltem in confuso, talem effectum ex Causa illa esse secuturum.

1) Rom. 4.

2) S. Augustin. L. 3. de lib. arb. c. 18. n. 50.

3) S. Thom. 1. 2. q. 25. a. 1. — Q. 73. a. 8. — Gen. 9. 2. Reg. 12.

Princip. V.

86. In iis, quae *per se et intrinsece mala* sunt, Metus utcunque gravis (dummodo usum rationis non adimat) *a tota culpa* nunquam excusat, culpam tamen, ut cum Jure Canonico loquamur, *extenuat* [1].

1) C. Sacris 5. de his quae vi.

Princip. VI.

87. Concupiscentia *Consequens* non minuit, sed magis auget Imputabilitatem [1].

1) S. Thom. 1. 2. q. 77. a 6.

Princip. VII.

88. Certum est, motus indeliberatos *Concupiscentiae* non esse imputabiles [1]).

[1]) Cf. Trid. Sess. 5. c. 5. — Huc pertinet etiam Propos. (n. 50) Baji damnata: „*Prava desideria, quibus ratio non consentit, et quae homo invitus patitur, sunt prohibita praecepto: non concupisces*".

Princip. VIII.

89. *Meritum in Concreto* sumptum est opus bonum in obsequium alterius factum, et praemio vel mercede dignum; *in Abstracto* autem est ipse valor boni operis, cujus vi praemium ipsi debetur vel merces.

Princip. IX.

90. Meritum apud Deum duplex distinguitur:

a) *Condignum*, quod habet aequalitatem aliquam cum praemio, quod ei debetur, saltem ex fidelitate in servandis promissis;

b) *Congruum*, quod nullam habet aequalitatem, sed tantum congruitatem quandam vel convenientiam cum praemio.

Princip. X.

91. Ad Meritum nonnullae requiruntur conditiones ex parte *Dei*, ex parte *Merentis* et ex parte *Operis*.

Princip. XI.

92. Ad Meritum ex parte Dei, cum Deus independenter a sua promissione creaturae obligatus esse non possit, requiritur *Divina Promissio* [1]).

[1]) Ad *Meritum de Congruo* non necessario requiritur Divina Promissio, neque Status Gratiae, neque moralis aequalitas inter actum et praemium; necessario tamen requiritur, ut actus sit honestus, liber, supernaturalis, atque aliquam vim habeat Deum movendi, ut actui praemium tribuat saltem ex convenientia.

Princip. XII.

93. Ex parte *Merentis* ad Meritum requiritur:

a) Status Viae [1]);

b) Status Gratiae [2]).

[1]) Eccli. 14.

[2]) Joh. 15.

Princip. XIII.

94. Ex parte ipsius *Operis* ad Meritum requiritur:

a) Libertas a Necessitate, neque sufficit Libertas a Coactione [1];

b) Ut Actus sit *Bonus*, vel etiam ex Objecto suo *Indifferens*, sed relatus ad *bonum Finem;*

c) Ut Actus sit *Supernaturalis.*

[1]) Eccli. 31, 10. Cf. hasce Proposit. proscriptas:

a) Propos. Jansenii (n. 3.) damn. ab Innocentio X. „*Ad merendum et demerendum in statu naturae lapsae non requiritur in homine Libertas a Necessitate, sed sufficit Libertas a Coactione*".

b) Propos. Baji (n. 66.) a S. Pio V. condemnat: „*Homo peccat etiam damnabiliter in eo, quod necessario facit.*"

c) Propos. ejusdem Baji (n. 66.) a S. Pio V. condemn. atque a nobis jam supra n. 88. Not. 1. rel.

TRACTATUS SECUNDUS.

DE CONSCIENTIA.

ARTICULUS I.

DE NOTIONE AC NATURA CONSCIENTIAE IN GENERE NECNON DE PARTITIONE EJUSDEM COMMUNI.

Princip. I.

1. Spectando vim nominis Conscientiam derivamus a verbo Conscire; unde Conscientia juxta etymologiam importat scientiam cum alio, quae scientia cum alio significare potest ipsum hominem secum aliquid scientem, licet exterius nil dicat; tum etiam applicationem scientiae ad opus sive ad actum particularem [1]).

[1]) Salas in part. 2. tr. 8. disp. unica sec. 1. n. 4. Bresserus L. 1. de consc. in gen. cap. 2. n. 19. Hugo de S. Victore L. 2. de anima. S. Bernh. tom. 2. de interiori domo cap. 22. et L. de conscien. c. 4. initio (salvo dubio, an ista opera sint S. Bern.). S. Thom. q. 17. de verit. a. 1. in c. et a. 2. ad secundum. 1. p. q. 79. n. 13. Idem in 2. dist. 5. q. 2. a. 4. in c. S. Bonav. in 2. dist. 39. q. 2. n. 7. S. Antoninus p. 1. tit. 3. c. 10. Cajet. in epist. ad Rom. cap. 2. Valent. in p. 2. disp. 2. q. 14. p. 4. Bard. Discept. Moral. Discept. I.

Princip. II.

2. Dissentiunt Doctores, utrum Conscientia sit quaedam voluntatis inclinatio, an vero sit actus intellectus. Pro communi tamen sententia haberi potest, conscientiam ad intellectum pertinere [1]).

[1]) S. Thom. p. 1. q. 79. a. 13. et alibi. Suarez in p. 2. dist. 13. sect. 1. Vasquez in eandem primam. 2. disc. 59. c. 1. Bresserus De Consc. L. 1. cap. 2. Baldelli Moral. Theol. L. 4. de consc. discep. 1. Origines L. 2. in Rom. Basilius homil. in princip. Proverb. S. Ambros. L. 2. de Abraham c. 4. S. Hieron. in cap. 1. Ezech. S. Chrysost. hom. 20. in cap. 4. Gen. S. August. in Psalm. 37. S. Greg. L. 11. moral. cap. 19. S. Bernh. L. 5. de considerat.

Princip. III.

3. Ut igitur Conscientiae definitio realis tradatur, ea generice definiri potest judicium intellectus immediate versans circa morales nostras actiones, dictans, quid sit faciendum vel fugiendum, et id quod fecimus, an sit consentaneum, an vero rectae rationi dissentaneum.

Princip. IV.

4. Quod si Conscientia spectetur magis specifice, quatenus nimirum immediate circa actiones futuras sive a nobis exercendas versatur, erit judicium proprie practicum, atque definiri potest: Conscientia est dictamen rationis practicae, quo juxta principia universalia [1]) (in habitu illo, qui συντήρησις [2]) nuncupatur, contenta) judicamus, quid hic et nunc agendum sit tanquam bonum et honestum, vel fugiendum tanquam malum et inhonestum [3]).

[1]) S. August. l. 2. de lib. arbitr. c. 10.

[2]) S. Thom. 1. p. q. 79. a. 12. Hieron. in c. 1. Ezech. S. Basilius homil. 12. ad popul.

[3]) Laymann L. I. T. 1. C. 2. n. 1. La Croix L. I. Tr. 1. Cap. 1. S. Lig. L. I. Tr. I. Cap. I, 2. Voit Tr. I. Cap. I. § 1. Busenbaum L. I. Tr. 1. c. 1. Gury De Consc. n. 35. Jocham Moraltheol. I. Abschn. I. Hauptst. § 18. Stapf, Christl. Sittenlehre I. Bd. I. Thl. § 63.

Princip. V.

5. Ratio humana in eligendis et fugiendis (inquit S. Thomas) [1]) syllogismo quodam utitur, qui interdum formaliter et explicite, interdum vero virtualiter et implicite adest; cujus majorem subministrat synteresis [2]), quoniam in ipsa majori habentur principia universalia, quae ad synteresim spectant; minorem vero subministrat ratio, quia in ipsa minori continentur rationes magis

particulares; ex his denique elicitur conclusio in particulari, quae ad Conscientiam spectat.

[1]) S. Thom. in 2. dist. 5. quaest. 2. a. 4. in secundum.

[2]) συντηρεῖν.

Princip. VI.

6. Quare Conscientia presse sumpta distinguitur a synteresi, quia ista immediate versatur circa prima principia practica universalissima; Conscientia autem est de singularibus. Praeterea Conscientia interdum morum pravitate deperditur, saltem circa plura, at nunquam synteresis [1]).

[1]) Bresser de Consc. in gen. lib. 1. cap. 14.

Princip. VII.

7. Conscientia etiam a ratione differt; nam ista est potentia quaedam omnium tum universalium, tum particularium, tum speculativorum, tum etiam practicorum cognoscitiva; Conscientia vero solum de practicis et de singularibus versatur.

Princip. VIII.

8. Lex naturalis et Conscientia multipliciter inter se differunt. Lex enim naturalis est regula generalis atque remota de agendis; Conscientia autem regula proxima est atque circa singularia versatur. Praeterea Conscientia interdum falsa est ac erronea, Lex vero semper vera et recta est [1]).

[1]) Suarez lib. 2. de leg. cap. 7. n. 15. S. Thom. 1. 2. q. 19. a. 4. S. Lig. l. 1. c. 1. n. 1.

Princip. IX.

9. Conscientia dividi communiter solet

a) ratione Modi, quo dictat, in obligantem, permittentem et consulentem;

b) ratione Objecti in rectam et erroneam;

c) ratione Assensus in certam, probabilem, dubiam, perplexam et scrupulosam; in teneram, laxam, strictam, pharisaicam et cauteriatam;

d) ratione Temporis in consequentem [1]) et antecedentem.

[1]) Conscientia *consequens* actionem praeteritam nec bonam reddere potest, nec malam.

ARTICULUS II.

DE CONSCIENTIA RECTA, ERRONEA ET PERPLEXA.

Princip. I.

10. Conscientia vera sive recta est, quae dictat, hoc esse licitum [1]) vel illicitum, quod revera tale est. Conscientia erronea sive falsa est, quae dictat, aliquid esse licitum, vel praeceptum, quod tamen in se neque licitum est, neque praeceptum; vel e contra [2]).

[1]) Licitum est, quod nulla lege prohibetur; illicitum, quod aliqua lege prohibitum est. S. Thom. in 4. d. 15. q. 2. a. 4.

[2]) Laymann L. I. Tract. 1. c. 3. n. 1.

Princip. II.

11. Error, quo Conscientia detinetur, duplex esse potest: vel enim in illo dictamine nullum suboritur dubium, neque, si suboriatur, morali diligentia adhibita deponi potest — et tunc Conscientia dicitur versari in errore invincibili; vel suspicio saltem levis de errore suboritur, atque morali diligentia, quam scilicet homines prudentes ac cordati in re alicujus momenti adhibere solent, deponi potest: et tunc Conscientia in errore vincibili morari dicitur [1]).

[1]) Voit Tract. 1. Cap. I, 4—6.

Princip. III.

12. Conscientiam obligantem sequi tenemur semper, sive recta ea sit, sive invincibiliter erronea [1]).

[1]) Probatur
- a) ex illo Rom. 14, 23. coll. cum v. 14. „Omne quod non est ex fide, peccatum est;"
- b) ex c. 13. de restit. spoliat. „Quidquid fit contra Conscientiam, aedificat ad gehennam;"
- c) ratione S. Thom. 1. 2. q. 19. a. 5. et 6.

Princip. IV.

13. Qui libere contra Conscientiam agit, ea specie peccati atque contra eam virtutem peccat, sicut intellectus judicat [1]).

[1]) S. Thom. 1. 2. q. 19. a. 5. ad 3.

Princip. V.

14. Operans contra Conscientiam erroneam peccat quidem, non incurrit tamen poenas ecclesiasticas, quas incurreret operans contra Conscientiam Legis vere existentis.

Princip. VI.

15. Conscientia vincibiliter erronea deponenda: quod nisi fiat, eam sequi nonnisi in bono vere tali licet, nunquam tamen licitum est, contra eandem agere [1]).

[1]) S. Lig. L. I. Tr. I. C. I. n. 4. S. Bonav. in 2. d. 39. a. 1. q. 3.

Princip. VII.

16. Confessarius cognoscat oportet, utrum vincibili, an invincibili errore poenitens laboret. Poenitens in errore existens monendus, si nihil dissimulationem exposcat. Signa vero, ex quibus confessarius colligere potest, poenitentem invincibiliter errare, sunt:

a) si nullum poenitenti subortum dubium;

b) si poenitens satis diligens sit in iis adimplendis, quae ab aliis piis hominibus ejusdem conditionis peragi solent;

c) si poenitens advertens, se ignorantia peccasse, tristetur [1]).

[1]) Voit Tract. De Consc. Cap. I. § III. n. 21.

Princip. VIII.

17. Conscientia perplexa ea est, qua quis putat se peccare, sive hanc, sive alteram contradictionis partem elegerit. Qui tali Conscientia laborat, si possit, actionem suspendere tenetur, donec semet informaverit; si vero actionem suspendere non possit, tenetur eligere minus malum. Quod si neque sciat discernere, quodnam minus malum sit: „peccatum esse non potest in eo, quod nullo „modo caveri potest.“ [1])

[1]) S. Augustinus L. 3. de lib. arbitr. c. 18. n. 50.

ARTICULUS III.

DE MENTE IN STATU IGNORANTIAE, DUBII, OPINIONIS ATQUE CERTITUDINIS.

CAP. I.

NOTIONES PRAELIMINARES.

Princip. I.

18. Quatuor sunt status, in quibus animus humanus relate ad verum versari potest: *Ignorantiae* scilicet, *Dubii*, *Opinionis* et *Certitudinis*.

Princip. II.

19. Si ideae nobis deficiant, vel earum convenientiam aut pugnam non videamus, in Ignorantiae statu sumus.

Princip. III.

20. Si rationes oppositae et aequales habeantur, quae hinc idearum convenientiam, inde vero earundem pugnam suadeant, eae sese mutuo elidunt, nosque in Dubio versamur, et ab judicando abstinemus. Est igitur Dubium suspensio mentis inter utramque contradictionis partem. Quod si revera pro utraque contradictionis parte rationes adsint, Dubium dicitur *positivum;* si vero pro una tantum parte rationes habeantur, et nihilominus aliquis suspicans de opposito judicium suum suspenderet, Dubium esset *negativum*, quod rursum *prudens* esse potest vel *imprudens*, prout rationes solidae fuerint, vel inanes [1]).

[1]) Qui mentem in Dubio *negativo* versari contendunt, quando nullas tam pro una, quam pro altera parte rationes percipit, statum Dubii cum statu Ignorantiae confundere videntur.

Princip. IV.

21. Cum vero quis in statu Dubii versatur: vel ambigit, utrum aliquid factum sit necne; vel haeret de existentia Legis alicujus, sive de ejusdem obligandi vi, sive de facultate legitima agendi, sive de legitimo actus alicujus valore. Unde duplex jam existit Dubii species: hinc Dubium *Juris*, inde vero Dubium *Facti*.

Princip V.

22. Dubium *Juris* subdividi solet in Dubium *Speculativum* et *Practicum*. Dubium Speculativum est status mentis fluctuantis

inter utramque contradictionis partem in ordine ad scientiam vel opinionem amplectendam; Dubium autem Practicum est fluctuatio mentis inter *Licitum* et *Illicitum* alicujus actionis hic et nunc peragendae.

Princip. VI.

Si rationes *solidae* pro utraque vel pro una tantum contradictionis parte adfuerint, sed ejusmodi, quae perfectum assensum extorquere nondum valeant, licet viri prudentis attentionem mereantur, mens humana, dum rationibus illis innixa judicat, rem ita esse vel non esse, *probabiliter* dicitur judicare, vel *opinari*. Quod sic existimatur verum, dicitur *Probabile;* status vero ille, in quo mens versatur, est *Opinio.* Quare *Opinio* est assensus intellectus rei cognitae praestitus propter rationes satis firmas, non omne tamen periculum erroris excludentes [1]).

[1]) S. Thom. 1. p. q. 79. a. 9. Id. 2. 2. q. 1. a. 4.

Princip. VII.

24. Rationes, quibus vera Probabilitas innititur, magni momenti sint oportet, non tantum *absolute*, sed etiam comparative ad rationes in contrarium, ita ut ab his non elidantur. Criteria vero *negativa*, quae communiter pro Probabilitate assumuntur, haec sunt:

a) ne ex ea opinione absurdum sequatur;
b) ne adversetur S. Scripturae, neque traditioni, neque communi Patrum Sententiae, neque rationi certae;
c) ne quid Ecclesia contrarium definiverit [1]).

[1]) Conscientia vel opinio *laxa* habet pro suo fundamento argumenta tantum levissima, unde patet discrimen.

Princip. VIII.

25. Res non sunt *in se* probabiles, sed *nobis* dumtaxat; probabiles scilicet sunt *cognitiones nostrae.* Quidquid enim est, profecto aliquo modo est; atque res et ideae convenientiam aut pugnam necessario inter se habent. Convenientia autem illa vel pugna, quae inter ipsas est, aliquando a nobis cognoscitur *probabiliter*, atque ita res evadit *ex parte nostra* probabilis. Ex brevitate igitur mentis nostrae sequitur cognitio probabilis.

Princip. IX.

26. Cognitiones sunt probabiles vel *intrinsece* vel *extrinsece*, prout rationibus vel auctoritate fundantur. Auctoritas vero Probabilitatem facit, quatenus auctores rationibus solidis inniti praesumuntur [1]). Utriusque igitur Probabilitatis principium sunt rationes, cum hoc tamen discrimine, ut *intrinsecam proxime*, *extrinsecam* vero *remote* constituant. Intrinseca Probabilitas doctis magis inservit, extrinseca autem rudioribus, qui auctoritati doctorum acquiescant oportet.

[1]) Huc pertinet doctrina rejecta ab Alexandro VII. in Propos. (27.) inter damn. 24. Sept. 1665 necnon inter propositiones damnatas ab Alexandro VIII. die 7. Dec. 1690 Propositio 30. Vide Viva Damn. Theses. Pars tertia.

Princip. X.

27. Probabilitatis diversi sunt gradus:

a) *Aeque probabilis* dicitur opinio, quae aequali moraliter loquendo pondere rationum vel auctoritatis innitur;
b) *Probabilior* est, quae majori nititur pondere rationum vel auctoritatum;
c) *Probabilissima* est, quae, quamvis intra Probabilitatis fines adhuc contineatur, respectu tamen motivorum partis oppositae maximo nititur motivo;
d) *Tenuiter probabilis* est, quae nititur motivo adeo levi, ut non mereatur assensum viri prudentis;
e) *Improbabilis* est, quae satis solida ratione impugnatur [1]).

[1]) Haec ratio impugnans, unde opinio efficitur *improbabilis*, non debet esse ejusmodi, quae cum veritate cumque ipsa re impugnata necessarium habeat nexum; quae enim ejusmodi foret, jam opinionem non improbabilem, sed falsam ostenderet. Sicut autem probabilitas a veritate, ita etiam a falsitate improbabilitas distincta est.

Princip. XI.

28. Opinio praeterea alia est *speculative* probabilis, quae suaderi potest mere speculative praescindendo a praxi operationis; alia autem est *practice* probabilis, quae consideratis omnibus, quae in praxi contingere possunt, suaderi etiam potest pro praxi.

Princip. XII.

29. Opinio *tuta* est, quae removet a periculo peccandi *formaliter*; *tutior*, quae removet tum a periculo peccati formalis, tum materialis [1]).

[1]) Peccatum *materiale* est oppositio cum lege, quae nec cognita est, nec cognosci potuit, nec debuit. *Formale* autem peccatum est oppositio contra legem, quae vel vere existit, simulque existere scitur; vel debet ac potest cognosci existere; vel saltem existere putatur. Voit l. c. n. 71.

Princip. XIII.

30. Cognitionis summus gradus in *Certitudine* habetur. *Certitudo* porro considerari potest vel ut est in rebus, quae certae in se sunt; vel ut est in mente, quae rem certo cognoscit. Priori modo accepta Certitudo est constantia atque immutabilitas rerum; altero autem modo sumpta Certitudo est status mentis, quae absque ullo scrupulo et citra dubitationem omnem alicui rei assentitur. Est itaque Certitudo, de qua nobis hic sermo, *firmitas adhaesionis Objecto cognito absque formidine* [1]) *de opposito.*

[1]) Non excludit tamen Certitudo formidinem etiam *imprudentem.*

Princip. XIV.

31. Certitudo pro diversitate Motivorum dividitur praeprimis in *Naturalem* et *Supernaturalem.*

Princip. XV.

32. Certitudo Naturalis distinguitur in *Metaphysicam, Physicam* et *Moralem. Metaphysica* ex interna rerum natura descendit, et est absolute immutabilis, adeo ut ejus oppositum sit omnino impossibile; *Certitudo Physica* naturae legibus innititur, atque aliquid *Physice certum* est in hypothesi, quod eaedem leges ac ordo universi maneant. *Certitudo Moralis* ex Dei sive hominum testimonio et auctoritate exoritur, et vocatur *Moralis,* quia legibus ordinis Moralis fundatur atque ab iis vim et firmitatem suam habet; quae quum eadem sapientia et consilio ac leges ordinis Physici constitutae sint, uniformes pariter sunt et constantes. Haec Certitudo *Moralis stricte* sumpta Certitudini Physicae prorsus aequivalet, neque eadem minor censeri debet.

Princip. XVI.

33. Certitudo Moralis dividitur etiam in *Perfectam,* quae ita fundatur legibus ordinis Moralis, ut clare percipiatur, non posse falsam esse propositionem; et in *Imperfectam* sive *Inferiorem* [1]), quae competit iis propositionibus, in quibus errorem esse absolute non repugnat, quamvis rarissime evenire possit.

1) Hac Certitudine Inferiori plerumpue in praxi contenti simus opertet. S. Thom. 1. 2. q. 105. a. 2. ad 8. Id. 1. 2. q. 91. a. 3. ad 3.

Princip. XVII.

34. Certitudo demum dispescitur in *Directam* et *Reflexam*. Prior oritur ex principiis intrinsecis rem ipsam afficientibus; posterior e contrario ex principiis, quae rem extrinsece tantum afficiunt.

Princip. XVIII.

35. *Certum fide divina est*, quod a Deo est revelatum et ab Ecclesia propositum ut credendum. Duplici nimirum ratione aliquid esse potest *de fide:* videlicet *quoad nos* et *quoad se*. Ut quid sit de fide *quoad nos*, requiritur quidem, ut duo conjunctim adsint: Revelatio scilicet a Deo facta et Propositio ab Ecclesia. Ut autem aliquid sit de fide divina *quoad se*, sufficit, id contineri in verbo Dei sive scripto, sive tradito, licet obscure seu implicite [1]. Veritates illae, quae ex Praemissis revelatis certa atque legitima connexione deductae sunt, *Conclusiones pure Theologicae* nuncupantur, atque ex iis Certitudo nascitur, quae *Theologica* audit [2].

1) Praeclara omnino sunt, quae hanc in rem doctissimus docet Cardinalis Sfortia Pallavicinus Hist. Concil. Trid. L. 6. C. 18. n. 5.

2) Vide Walemburgicos: Examen Principiorum Fidei Exam. III. § 7. Opp. Tom. I. Gautier Prodromus in Theol. Dogm. Scholast. in Thesauro Zaccariae Tom. I. Melchior Canus L. I. De Locis Theol. c. 1.

CAP. II.

PRINCIPIA, QUAE AB AUCTORIBUS OMNIBUS HAC IN RE COMMUNITER TANQUAM CERTA ET EXPLORATA HABENTUR.

Princip. I.

36. Dictamen practicum ultimum atque immediatum debet esse saltem moraliter certum [1]. Secus homo manifeste se exponeret periculo offendendi divinam Majestatem, et hoc ipsum esset malum atque peccatum.

1) Rom. 14. 23. Laymann De Consc. c. 5. § 1. n. 4. Voit n. 92.

Princip. II.

37. In Dubio Practico operari nunquam licet.

Princip. III.

38. Cum Dubium *Practicum* a Speculativo oriatur, diligentia pro rei gravitate, personae locique conditione possibilis adhibenda est, ut Dubium Speculativum deponatur.

Princip. IV.

39. Per se loquendo judicium Practicum semper quidem debet esse conforme judicio Speculativo circa eandem rem versanti; interdum tamen per accidens potest *Practicum* judicium Conscientiae discrepare a judicio *Speculativo*, quando scilicet reperitur aliqua specialis ratio, secundum quam homo prudenter variat judicium *Practicum* [1]). Ista ratio autem peti potest a principiis extrinsecis vel intrinsecis.

[1]) Corduba in quaest. Lib. 3. quaest. 5. Vasquez in p. 2. disp. 65. cap. 1. n. 2. Sanchez Lib. 2. Dé Matrim. disput. 42. n. 5. Bresserus De Consc. L. 4. cap. 2. n. 17. Bard. De Consc. Discept. I. Cap. 8.

Princip. V.

40. Qui diligenti atque sufficienti inquisitione [1]) Dubium *Speculativum* deponere nequit: cum actio urget, ad quoddam Principium *Reflexum* recurrere debet, cujus ope Dubio *Speculativo* permanente Dubium *Practicum* deponat.

[1]) Si, quae in hoc Principio asseruntur, perpendantur rite, patet luculenter, nullatenus nos in eam sententiam impingere, posse quemlibet, ubi primum Dubium *Speculativum* obortum sibi fuerit, ejusmodi Dubio neglecto dictamen quodvis pro lubito suo ad operandum sibi efformare.

CAP. III.

LEGES QUAEDAM AC REGULAE, EX QUIBUS TANQUAM EX TOTIDEM PRINCIPIIS REFLEXIS DUBIUM PRACTICUM MANENTE SPECULATIVO DEPONI POTEST.

Princip. I.

41. Recte agit, qui facit, quod reflectendo ad auctoritatem virorum doctorum, vel tolerantiam legislatoris, vel consuetudinem universalis Ecclesiae, vel praxim tribunalium ecclesiasticorum suadetur viro prudenti.

Princip. II.

42. Lex Dubia non obligat. „Lex enim (inquit Angelicus) [1]) quaedam regula est et mensura actuum; at mensura debet esse quid certum.“ [2])

[1]) 2. 2. q. 9. a. 1. et in 1. Sent. p. 2. dist. 8. q. 1. a. 1.

[2]) c. erit autem 4. dist. c. fin. de Const. Glos. v. Ambiguum. 27. quaest. 1. de viduis. S. Thom. 1. 2. q. 90. a. 4. Grat. Dist. 3. L. 9. c. de legibus. c. de concess. praeb. in 6. S. Thom. Quaest. de verit. a. 3. Demum c. 31. de off. et pot. jud. deleg. S. Lig. Morale Systema.

Princip. III.

43. Qui legitime possidet, nonnisi rationibus certis a legitima sua possessione dimoveri potest [1]). Quae Lex in Jure Canonico [2]) sic proponitur: „*In pari delicto vel causa potior est conditio possidentis*“; et in Jure Civili [3]) sic: „*In pari causa possessor potior haberi debet*“ [4]).

[1]) Libertas videlicet hominis est in possessione ante quamcunque legem, quae proinde nonnisi certis rationibus comprobata libertatem e possessione sua legitima dimovere potest.

[2]) De Reg. jur. in 6. Reg. 65.

[3]) L. in pari ff. de Reg. jur.

[4]) „Quod vero dicunt aliqui, (inquit Suarez) possessionis legem solum locum habere in materia justitiae, non verum aliarum virtutum, falsum est et sine fundamento, quia non minus vitandum est peccatum in materia justitiae, quam aliarum virtutum.“ Suar. de Cens. Disput. 40. sect. 5. n. 15. Cap. Dominus de secundis nupt. Cap. Laudabilem de frigidis et maleficiatis. S. Augustin. c. 75. contra Faustum.

Princip. IV.

44. In Dubio de *Existentia* vel de *Legitimitate* vel de *Sensu* ac *Extensione* Legis Libertas possidet contra Legem. In Dubio de *Justitia* vel *Utilitate* Legis Lex possidet contra Libertatem [1]). In Dubio, an Legi certae sit satisfactum, nec non in Dubio de Cessatione Legis Lex adversus Libertatem possidet.

[1]) S. Augustin. c. 75 contra Faustum. Cf. c. Quid culpatur. 23. quaes. 1.

Princip. V.

45. In Dubio dijudicandum est ex *communiter contingentibus* [1]).

[1]) Hujusmodi rei cujusdam probatio ex communiter contingentibus dicitur *Praesumptio*, quae definiri potest: Prudens in re Dubia judicium ex indiciis vel per se, vel per circumstantias cum rei veritate frequenter connexis. La Croix L. 1. n. 91. S. Lig. L. 6. n. 476.

Princip. VI.

46. In Dubio apud eum est Praesumptio, qui probandi onus in adversarium rejicit.

Princip. VII.

47. In Dubio factum *Principale* non praesumitur, sed demonstrari debet [1]).

[1]) L. in bello § factae ff. de captivis. — Excipe Irregularitatem ex homicidio injusto. Cap. *Significasti ad audientiam* 2. de homicidio.

Princip. VIII.

48. In Dubio adjuncta facti *nativa* praesumenda semper sunt, ubi factum est certum; *extranea* nunquam [1]).

[1]) L. in contrahenda f. de Reg. Jur. „*Factum in Dubio praesumitur, si illud de jure faciendum erat.*"

Princip. IX.

49. In Dubio favores sunt ampliandi et odia restringenda [1]), seu: Semper in dubiis benigniora sunt praeferenda [2]).

[1]) Reg. Jur. 15. — La Croix L. 1. n. 596.

[2]) Reg. Jur. 59. ff.

Princip. X.

50. Cum sunt partium jura obscura, reo favendum est potius, quam actori [1]).

[1]) Reg. Jur. 11.

Princip. XI.

51. In obscuris minimum est sequendum [1]).

[1]) Reg. Jur. 30.

Princip. XII.

52. Contra eum, qui Legem dicere potuit apertius, interpretatio facienda est [1]).

[1]) Reg. Jur. 57.

CAP. IV.

VARIA SYSTEMATA CIRCA DELECTUM SENTENTIARUM, QUAS SEQUI IN OPERANDO TENEMUR.

53. Ut quaestio de recto usu Sententiae probabilis plane intelligatur, diversas hac de re Sententias prius ob oculus habeantur. Hae vero suut:

I) *Rigorismus* seu *Tutiorismus rigidus* docet, non licere, opinionem Libertati faventem sequi, quamvis inter probabiles probabilissima sit, nisi pro ea militet motivum moraliter certum.

II) *Tutiorismus mitigatus* docet, sententiam Libertati faventem sequi non licere, nisi probabilissima sit, vel unice probabilis, adeo ut elidat rationes omnes sententiae oppositae faventis Legi.

III) *Probabiliorismus* docet, non licere sequi sententiam incertam Libertati faventem, nisi probabilior sit, quam sententia opposita favens Legi.

IV) *Aequiprobabilismus* docet, non licere sequi opinionem faventem Libertati, nisi sit aeque probabilis, ac sententia Legi favens.

V) *Probabilismus* docet, licere sequi sententiam Libertati faventem, dummodo illa sit *vere, solide,* ac *practice* probabilis, sive opposita favens Legi sit probabilior, sive sit aeque probabilis.

VI) *Laxismus* autumat, ad actionis liceitatem sufficere quamcunque opinionis probabilitatem, licet tenuis sit et exigua, sive intrinseca, sive extrinseca fuerit.

CAP. V.

PRINCIPIA DE RECTO USU SENTENTIAE PROBABILIS.

Princip. I.

54. Hac in Quaestione agitata servandum solerter Praescriptum Innocentii XI. hisce verbis conceptum [1]: „*Ut ab injuriosis contentionibus Doctores seu Scholastici, aut alii quicunque imposterum se abstineant, et ut paci ac charitati consulatur, idem Sanctissimus in virtute sanctae obedientiae eis praecipit, ut tum in libris imprimendis ac manuscriptis, quam in thesibus, disputationibus et praedicationibus caveant ab omni censura et nota, necnon a quibuscunque convitiis contra eas propositiones, quae adhuc inter Catholicos hic inde controvertuntur, donec a S. Sede re cognita super iisdem propositionibus judicium feratur.*"

[1]) Ad calcem Decreti d. d. 2. Mart. 1679, quo complures positiones huic quaestioni affines damnavit.

Princip. II.

55. Doctrinae in praesenti materia ab Apostolica Sede proscriptae istae sunt:

a) „*Non est illicitum, in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore; nisi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi. Hinc sententia probabili tantum utendum non est in collatione Baptismi, Ordinis sacerdotalis et episcopalis* [1]).“

b) „*Probabiliter existimo, judicem posse judicare juxta opinionem etiam minus probabilem* [2]).“

c) „*Generatim, dum probabilitate, sive intrinseca, sive extrinseca, quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeatur, confisi, aliquid agimus, semper prudenter agimus* [3]).“

d) „*Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam* [4]).“

1) Damn. ab Innocentio XI.
2) Damn. ab eodem.
3) Damn. ab eodem.
4) Damn. ab Alexandro VIII.

Princip. III.

56. Distingui hac in Quaestione apprime oportet inter actionum *liceitatem sive honestatem* atque *effectus, qui independentes omnino sunt a liceitate actionis.*

Princip. IV.

57. Cum de *sola* actionis *honestate* agitur, tutiora sectandi obligatio non modo non existit, sed neque extare potest [1]).

1) Prob.
a) Ex Juris axiomate Reg. 15. in 6. Reg. 30. Reg. 56. in ff. Reg. 128.
b) Ex modo agendi complurium Summ. Pontif. ut Honorii II., Alexandri V., Clementis XI., Benedicti XI., Pii V., Gregorii XIII. in materia matrimonii et voti.
c) Ex S. S. P. P., praesertim S. Augustino. V. Moya de opin. prob. q. 5. § 3. Cardenas in prima Crisi d. 66. n. 378.
d) Huc pertinet etiam Proposit. damn. ab Alexandro VIII. supra (n. 55, d.) relata.

Princip. V.

58. Cum de *sola* actionis *honestate* agitur, sequi licet opinionem probabilem relicta probabiliore [1]).

[1]) Vide La Croix L. I. n. 268–301. Voit. De Consc. n. 76—82.

Princip. VI.

59. Ex duabus opinionibus aeque probabilibus licet sequi eam, quae favet Libertati contra Legem, sive minus tutam, ubi agitur de *sola* actionis *honestate.*

Princip. VII.

60. Cum de effectu agitur ab actionis honestate distincto, qui vel *valorem* respicit *Sacramentorum*, vel *damnum* proprium, vel alterius: tutiorem Sententiam quisque tenetur sequi, aeque ac in Dubio Practico.

Princip. VIII.

61. In Sacramentis conferendis ubi de valore Sacramenti agitur, oportet sequi tutiorem, nec licet sequi probabilem, aut etiam probabiliorem, dum certa haberi potest et extra casum necessitatis [1]).

[1]) Vide Propositionem damn. ab Innocentia XI. relatam supra n. 55, a.

Princip. IX.

62. Judex [1]) in Civilibus [2]) debet judicare secundum Sententiam probabiliorem [3]).

[1]) Quae de Judice hic dicuntur, extendi non debent ad Advocatum.

[2]) Aliter dicendum de Causis Criminalibus. L. fin. c. de Probat.

[3]) Huc pertinet haec Propositio ab Innocentio XI. condemnata, quae sic sonat: „*Probabiliter existimo, judicem posse judicare juxta opinionem, etiam minus probabilem.*"

Princip. X.

63. Tutior quoque Sententia tenenda est a *Medicis* et *Chirurgis*. Si vero medicamenta certa vel probabiliora non habeant, tunc valet illud: „*Melius est medicamentum dubium, quam certa mors.*"

ARTICULUS IV.

DE CONSCIENTIA TIMORATA, TENERA, LAXA, STRICTA, PHARISAICA ET CAUTERIATA.

Princip. I.

64. Expressiones istae: Conscientia Timorata, Tenera, Laxa, Stricta, Pharisaica et Cauteriata non exprimunt proprie dictamen vel actum, sed potius habitum designant.

Princip. II.

65. Dicuntur *Timoratae* Conscientiae, qui et Conscientiam suam ex justis principiis informare student, atque a peccatis sollicite cavent.

Princip. III.

66. *Strictae* Conscientiae ille est, qui juxta principia rigidiora Conscientiam suam informare solet, quae quum fragilitatem humanam non tollant, eum saepius periculo peccandi exponent.

Princip. IV.

67. *Laxus* est, qui ex levibus rationibus judicat licitum, quod est illicitum, vel non praeceptum, quod est praeceptum; qui pro nihilo habet, quae ceteri homines praesertim *Timoratae* Conscientiae pro peccatis habent.

Princip. V.

68. Conscientia *Pharisaica* est, quae magna parvi, et parva magni aestimat [1]).

[1]) Matth. 23, 24.

Princip. VI.

69. *Cauteriata* Conscientia est, qua operans ob depravatum vel induratum animum non curat instinctus et motus honestos [1]).

[1]) I. Tim. 4, 2.

Princip. VII.

70. „*Cavenda est,* inquit S. Bonaventura [1]), *Conscientia nimis larga et nimis stricta. Nam prima generat praesumptionem, secunda desperationem. Item prima dicit saepe malum bonum,*

secunda econtra bonum malum. Item prima saepe salvat damnandum, secunda econtra saepe damnat salvandum."

[1]) Lib. 2. Theol. Verit. c. 52.

Princip. VIII.

71. Conscientiae *Laxae* causae sunt:

a) Neglectus orationis;
b) Vita mollis et luxuria;
c) Nimia temporalium sollicitudo;
d) Peccandi consuetudo;
e) Familiaritas cum hominibus vitio deditis.

Princip. IX.

72. Conscientiae *Laxae* effectus sunt isti:

a) Caeca animi tranquillitas post peccatum;
b) Insensibilitas ad pia monita;
c) Irrisio piarum exercitationum;
d) Impoenitens cor.

Princip. X.

73. *Laxae* Conscientiae remedia sunt haec:

a) Exercitia S. Ignatii;
b) Frequens et humilis oratio, necnon optimorum librorum lectio;
c) Quotidianum Conscientiae examen;
d) Promptum confugium post peccatum ad poenitentiae Sacramentum;
e) Malorum sociorum fuga.

ARTICULUS V.

DE CONSCIENTIA SCRUPULOSA.

Princip. I.

74. *Scrupulus* in re morali dicitur apprehensio inani ratione nixa, et hinc ortus timor, ne peccatum alicubi sit, ubi non est [1]).

[1]) Laym. de Consc. c. 6. n. 1. Voit. de Consc. C. IV. n. 124.

Princip. II.

75. Signa praecipua scrupulorum sunt haec:

a) Judicii pertinacia;

b) Timor peccandi in omnibus;
c) Mutatio frequens judicii ob leves rationes;
d) Anxietas circa confessiones;
e) Inquisitio certitudinis in omnibus;
f) Obstinacia idem semper peccatum repetendi in confessione.

Princip. III.

76. Scrupuli *per se* sunt noxii, et ab omnibus auctoribus ut animae morbus habentur. Etenim

a) Noxii sunt corpori, quia destruunt valetudinem, saepe redigunt hominem ad insaniam atque vitam abbreviant;
b) Nocent animae, quam reddunt intricatam, desolatam, perplexam et quandoque desperabundam. Confundunt intellectum atque judicandi vim perturbant;
c) Prodigunt tempus multis vanis ac inutilibus cogitationibus;
d) Eorum perniciosissimus effectus est, quod multi, postquam execrabili Rigorismo quodam in istum morbum praecipitati fuerunt, viam latam ingressi sunt, et ad ipsam usque irreligionem proruperunt.

Princip. IV.

77. Causae scrupulorum possunt esse sequentes:

a) Suggestio daemonis [1];
b) Consortium cum hominibus scrupulosis, vel lectio [2] casuum Conscientiae ab incauto et minus intelligente;
c) Imbecillitas capitis;
d) Defectus judicii naturalis;
e) Melancholia vel complexio corporis ad timorem propensa;
f) Acumen ingenii in inveniendis rationibus dubitandi et impotentia dissolvendi;
g) Occulta superbia;
h) Pusillanimitas;
i) Nimia apprehensio judiciorum Dei;
k) Voluntas Dei scrupulos immittentis vel in castigationem vel in expurgationem animae.

1) S. Antoninus 1. p. t. 3. c. 10.
2) S. Ambrosius, In Psal. 118.

Princip. V.

78. Scrupulosus ad scrupulos depellendos instanter se Deo commendare, aliquem Sanctum protectorem invocare, scrupulorum causas destruere, ac inprimis proprii directoris judicio se totum committere debet [1]).

[1]) Vide Lohner Instructio Pract. De Confess. Stapf, I. Th., III. Hauptstück § 67.

Princip. VI.

79. Confessarius scrupulosorum praeditus sit oportet magna charitate, patientia, longanimitate et constantia atque causas scrupulorum in singulis solerter explorare satagat [1]).

[1]) Vide Voit De Consc. C. IV. n. 129.

APPENDIX AD TRACTATUM DE CONSCIENTIA.

Diversae Censurae sive *Qualificationes*, quibus Ecclesia doctrinas nocivas notare solet, quaeque in Theologia Morali magis cognitu necessariae videntur, sunt istae:

I) Propositio *haeretica* ea est, quae formaliter et directe adversatur propositioni explicite revelatae vel implicite revelatae et ut talis ab Ecclesia definitae. Ejus *Contradictoria* est proinde *de fide*..

II) *Erronea in fide* ea est, quae opponitur doctrinae, quam vel unanimis S.S. Patrum vel Doctorum catholicorum sententia mediate revelatam judicat, licet id ab Ecclesia nondum fuerit expresse definitum. Quae erroneae *Contradictorie* opponitur propositio, communiter a Theologis ex revelatis discursu rationis legitime concludi solet, ac *Conclusio Theologica* nuncupatur, unde *virtualiter* revelata censeri debet et proxime ad fidem accedens. Hinc propositio, quae est erronea, etiam *haeresi proxima* dici solet.

III) *Errori proxima* ea est, quae opponitur conclusioni theologicae non quidem evidenter, sed probabilissime deductae ex Praemissis revelatis; quapropter ea maxima cum probabilitate judicatur erronea.

IV) *Haeresim sapiens* ea est, quae licet ex se facere possit sensum catholicum, attamen ex circumstantiis loci, tem-

poris, modi et personae illam usurpantis gravem praebet occasionem credendi probabiliter latere haeresim, saltem materialem in mente auctoris.

V) *Suspecta de haeresi* ea est, quae licet aliquo sensu tolerari possit, ex circumstantiis tamen personae, loci vel temporis adjunctam habet gravem aliquam haereseos suspicionem.

VI) *Suspecta erroris* est illa, quae similiter ex circumstantiis personae, loci vel temporis gravem parit erroris suspicionem, velut si quis aliquid statueret, ex quo videretur negare aliquam conclusionem theologicam.

VII) *Temeraria* ea dicitur, quae absque gravi fundamento in materia fidei et morum adversatur communi orthodoxorum Theologorum sententiae.

VIII) *Scandalosa* vocatur, quae in materia fidei et morum occasionem errandi praebet, et proinde ruinae spiritualis vel avocando a virtutum exercitio, vel ad peccatum inclinando.

IX) *Piarum aurium offensiva* est, quae sensum absurdum habet a communi Patrum et Scholasticorum loquendi more abhorrentem, proinde pias aures offendit, utpote indecorum quid proferens de Deo et Sanctis.

X) *Male sonans* appellatur, quae licet nullam haereseos suspicionem ingerat, habet tamen verba incongrua, a communi Patrum et Scholasticorum loquendi more abhorrentia.

XI) *Simplicium seductiva* nominatur, quae sub specie pietatis errorem tegens apta est ad simplices fidelium mentes pervertendas.

XII) *Schismatica* dicitur, quae viam aperit ad seditionem et divisionem ab Ecclesia, vel quae turbat ordinem et pacem Ecclesiae fideles ab unitate retrahens.

XIII) *Injuriosa* audit, quae statui alicui, vel certae personae injuriam facit; atque si Deo vel Sanctis, tunc est *blasphema* vel *impia*.

TRACTATUS TERTIUS.

DE LEGIBUS GENERATIM.

SECTIO I.

DE NOTIONE ATQUE PARTITIONE LEGIS GENERATIM.

Princip. I.

1. Si *nominalis* quaeratur definitio Legis, Lex dicitur vel a ligando, quia Lex obligat ad agendum; vel a legendo, quia Lex legebatur populo. *Effective* autem spectata Lex nil aliud est nisi quaedam regula et mensura actuum, secundum quam inducitur aliquis ad agendum, vel ab agendo retrahitur [1].

[1] S. Thom. 1. 2. q. 90. a. 1.

Princip. II.

2. *Summum hominis bonum* vocatur illud, cujus possessione homo dicitur beatus, seu cujus causa cetera appetenda et persequenda, ipsum vero non propter aliud, sed propter se solum [1].

[1] Lessius De Summo Bono L. I. C. 1. n. 1.

Princip. III.

3. Haec tria idem fere valent: *Summum Bonum, Ultimus Finis, Beatitudo,* quae nil aliud est nisi Summi Boni possessio [1].

[1] Lessius l. cit.

Princip. IV.

4. Homo absoluta naturae suae necessitate fertur in Beatitudinem tanquam in Finem [1].

[1] S. Augustin. L. 10. De Civit. c. 1. L. 13. De Trinit. c. 3 et 4.

Princip. V.

5. Duplex hominis Beatitudo distingui potest: praesens et futura.

Princip. VI.

6. Perfecta Beatitudo, quae omne malum omnemque molestiam et miseriam excludat, in hac vita obtineri nequit.

Princip. VII.

7. Actus humani omnes ad Beatitudinem tendunt, et circa media versantur eandem adipiscendi.

Princip. VIII.

8. Quare cum homo, utpote natura sua liberi arbitrii atque defectibilis, errare possit in eligendis mediis ad finem consequendum: necessaria homini est Lex, ut finem suum assequatur, et Lex quidem duplicis generis.

Princip. IX.

9. Neque Deus necessitati supradictae hominis defuit, utpote qui teste scriptura [1]) ab initio constituit hominem, et reliquit illum (quidem) in manu consilii sui, (sed) adjecit (etiam) mandata et praecepta sua.

1) Eccl. 15, 14.

Princip. X.

10. Omnis Lex Ordinationem rationis, Commune Bonum, Superiorem et Promulgationem exposcit. Unde Lex [1]) ita definiri potest, ut dicatur: „*Quaedam rationis ordinatio ad bonum commune ab eo, qui curam communitatis habet, promulgata* [2])."

1) S. Thom. q. 90. a. 4.

2) *Lex* differt a *Consilio* in eo, quod *Lex* Obligationem adfert, ut modus ab ea praescriptus adhibeatur, *Consilium* autem necessitatem vel obligandi vim habet nullam. Cf. S. Ambros. L. De Viduis.

Princip. XI.

11. Causa Legis *Efficiens* est, qui communitati praeest, *Materialis* est, quidquid a Lege praecipitur; *Formalis* sunt verba, quibus exprimitur; *Finalis* est Bonum commune [1]).

1) S. Thom. 1. 2. q. 92. a. 1.

Princip. XII.

12. *Actus* Legis quadruplex est: *Praecipit*, ac *Prohibet*, *Permittit*, denique *Punit* [1]).

1) S. Thom. 1. 2. q. 92. a. 1. Cf. L. 7. Dig. I, 3.

Princip. XIII.

13. *Lex* differt a *Praecepto:*

a) *Lex* fertur a persona publica in totam communitatem; *Praeceptum* vero a persona quidem superiore, sed vel privata in personas privatas, vel etiam publica sed in personam privatam et singularem.

b) *Lex* etiam ad futuros extenditur; *Praeceptum* nonnisi ad praesentes.

c) *Lex* per se perpetua est; *Praeceptum* exspirat ipsa morte praecipientis.

d) *Lex* immediate afficit Territorium, in quo promulgatur; *Praeceptum* vero immediate afficit personas, iisque firmiter inhaeret.

Princip. XIV.

14. Ipsa Legis praecepta vel *affirmativa* sunt vel *negativa*. *Affirmativa* obligant semper, sed non pro semper; e contrario *negativa* obligant semper et pro semper.

Princip. XV.

15. Lex generatim dividitur in *Aeternam*, *Naturalem*, atque *Positivam*.

SECTIO II.

DE LEGE AETERNA ET NATURALI.

Princip. I.

16. Existit Lex quaedam *Aeterna*, quae definiri potest: *Ratio gubernationis rerum in Mente Divina existens* [1]).

[1]) S. Thom. 1. 2. q. 91. a. 1. et q. 93. per totam. S. August. L. 22. cont. Faust. c. 29. Tullius de Leg. L. 2.

Princip. II.

17. Aeterna illa Lex legum ceterarum omnium exemplar est atque fons, adeo ut omnis lex aliquo modo a Lege Aeterna dimanet [1]), et ab illa habeat vim obligandi.

[1]) S. Thom. 1. 2. q. 91. a. 4.

Princip. III.

18. Lex *Naturalis* est ipsa Lex Aeterna, sive participatio quaedam Legis Aeternae in rationali creatura, dictans et praescribens, illud esse agendum, quod est intrinsece bonum, et illud fugiendum, quod est intrinsece malum [1]).

[1]) S. Thom. 1. 2. q. 91. a. 2; et q. 93. a. 1.

Princip. IV.

19. Lex Naturalis existit [1]).

[1]) Rom. 2, 14. Cf. Tull. De Offic. l. 3. c. 9.

Princip. V.

20. Lex Naturalis est Necessaria [1]), Certa, Universalis, Perspicua, Indelebilis ac Immutabilis.

[1]) Tull. L. 1. de Leg. c. 15. V. Gerdil Principes metaphysiques de la Morale chretienne l. 3. Id. Dell' Origine del Senso Morale § 3.

Princip. VI.

21. Legis Naturalis Fundamentum, quod Philosophi appellant *Ontologicum,* sive *Principium Essendi* nonnisi in aeterna Divinae Sapientiae ratione, prouti moderatrix est actuum rationalis creaturae, reponi posse, omnes Legis ejusdem characteres per se evincunt.

Princip. VII.

22. Naturalis Lex, si quidem etiam *logice* et *psychologice* spectetur, adeo cum ipsa Dei ratione ac voluntate necessario ordinante connectitur, ut *perfectam* in homine moraliter obligandi vim habere non possit, quin apprehendatur uti Divina Ordinatio, quae intrinsece bona vel mala sunt, necessario jubens aut vetans.

Princip. VIII.

23. Quare refellere pronum est quaecunque ab iis, quos vocant *Praescindentes,* invecta systemata, quibus veram ac stricte dictam obligandi vim Naturali Legi Dei seposita Ordinatione tueantur. Nam neque *Rationalis Natura hominis,* neque *Kantiana Practicae Rationis Autonomia,* nec *Sensus Moralis,* nec intrinsecus ipse et immutabilis rerum *Ordo* sufficiens per se Obligandi Principium constituere pro homine valent.

Princip. IX.

24. Novum huic Legi robur ad humanam permovendam voluntatem efficacissimum accedit ex eo, quod illam sapientissimus ejusdem Legislator non *imperfecta* tantum vitae hujus qualicunque *Sanctione* communierit, sed *perfecta* etiam in altera vita [1]) justis injustisve actionibus retribuenda.

[1]) Rom. 2, 16.

Princip. X.

25. Prae tot aliis, quae Philosophi protulerunt Legis Naturalis Principia *Cognitionis*, Principium *Ordinis* rite ab Augustino [1]) illustratum videtur anteferendum. Quare Primum Cognoscitivum Legis Naturalis Principium ita videtur concipiendum: „Serva in actionibus tuis intrinsecum ac necessarium Ordinem rerum."

1) L. 22. cont. Faust. c. 29.

Princip. XI.

26. Principia vel Praecepta Legis Naturalis juxta Angelicum [1]) distingui possunt in tres classes:

a) *Universalissima*, quae sunt indemonstrabilia et per se nota [2]);
b) Quae ex primis illis *immediata et facili deductione* profluunt;
c) *Remota*, quae nonnisi mediata et difficili ratiocinatione ex utrisque antecedentibus deducuntur.

[1]) S. Thom. 1. 2. q. 100. a. 1.
[2]) Id. 1. 2. q. 94. a. 4.

Princip. XII.

27. *Generaliora* Legis Naturalis Principia adeo per se manifesta sunt et cognitu facilia, ut a nemine Invincibiliter ignorari possint. Neque circa *Secundaria* Praecepta in *semetipsis spectata* Ignorantiam dari Invincibilem, Theologi consentiunt. Si vero agatur de Praeceptis *Remotis*, unanimis cum S. Thoma Aquin [1]). Theologorum Sententia est, Ignorantiam Invincibilem circa eadem dari posse [2]). Ignorantia porro Invincibilis est etiam prorsus inculpabilis [3]).

[1]) 1. 2. q. 100 a. 1.
[2]) V. S. Lig. 1. n. 170.

[3]) Huc referri debet Propositio damnata ab Alexandro VIII. hisce concepta verbis: „Tametsi detur ignorantia invincibilis juris naturae, haec in statu naturae „lapsae operantem ex ipsa non excusat a peccato formali.“ — V. Trid. Sess. 5. can. 5.

Princip. XIII.

28. Omnia [1]) Naturalis Legis Praecepta revocantur ad Decalogum [2]).

[1]) S. Thom. 1. 2. q. 100. a. 3.

[2]) Decalogi Praecepta hisce versiculis continentur:

Unum cole Deum. Nec jures vana per Ipsum.
Sabbata sanctifices. Habeasque in honore parentes.
Ne sis occisor; moechus; fur; testis iniquus.
Non cupias nuptam. Non rem cupias alienam.

— De Decalogi Praeceptis agitur in Tract. De Virt. Relig., Justitiae, et in Tract. De Peccatis.

Princip. XIV.

29. Lex Naturalis obligat in Conscientia omnes homines rationis usu pollentes — etiam cum quocunque damno et incommodo.

Princip. XV.

30. Quod ad Principia *Universalissima* pertinet, Naturalis Lex est *Universalis* [1]) atque *Indelebilis* [2]).

[1]) S. August. in Ps. 118. Serm. 25.

[2]) S. Thom. 1. 2. q. 94. a. 6. Cf. Rom. 1, 21—24.

Princip. XVI.

31. *Per se loquendo* ne Divina quidem Auctoritate Lex Naturalis sive Abrogatione, sive Derogatione [1]), sive Dispensatione [2]) mutari potest; fieri autem potest, ut quis in aliquo casu particulari non teneatur parere Legi Naturali, vel potius evenire potest, ut per se explicetur, Legem Naturalem nunc non habere locum, vel ut Divina Auctoritas justa causa interveniente ac circumstantiis mutatis efficiat, ut Obligatio antea existens evanescat [3]). Epikeia.

[1]) S. Thom. 1. 2. q. 100. a 8.

[2]) Tull. De Republ. L. 3.

[3]) S. Thom. 2. 2. q. 88. a. 12.

SECTIO III.

DE LEGE DIVINA POSITIVA.

Princip. I.

32. Lex *Positiva* ea generatim est, quae non est homini innata, sed ultra illam Legem innatam ab aliquo Principio extrinseco potestatem habente posita. Bifariam dispescitur: in *Divinam* scilicet et *Humanam*.

Princip. II.

33. Lex *Divino-Positiva* ea est, quae exterius ab ipso Deo (tanquam Auctore Ordinis Supernaturalis) immediate data est dirigens hominem ad Finem Supernaturalem.

Princip. III.

34. *Divina Lex Positiva* semper homini necessaria fuit tum ob ordinationem hominis ad supernaturalem finem [1]), tum ob fragilitatem rationis humanae [2]).

[1]) S. Thom. 1. 2. q. 91. a. 4.
[2]) Id. 1. 2. q. 99. a. 2.

Princip. IV.

35. Lex *Divino-Positiva* bipartitur in Legem *Veterem* et *Novam*.

Princip. V.

36. Lex *Vetus* complectebatur Praecepta *Moralia*, *Caerimonialia* et *Judicialia*.

Princip. VI.

37. Loquendo de ipsa Lege Veteri *secundum se*, et non secundum Materiam, dicendum est, eam totam prorsus esse antiquatam.

Princip. VII.

38. Lex Vetus quoad Praecepta Caerimonialia ac Judicialia ex se cessare debuit Lege Nova adveniente; Praecepta tamen Moralia semper permanserunt, non quidem vi Legis Positivae, sed vi Legis Naturalis [1]).

[1]) „*Si quis dixerit, ... decem Praecepta nihil pertinere ad Christianos, anathema sit.*“ Trid. Sess. 6. Can. 19. Cf. Matth. 19.

Princip. VIII.

39. Lex Nova a Christo indicta ad saeculorum usque finem perdurabit [1]). Quanta vero sit illius Divinae Legis servandae obligatio, tum ex illius necessitate, tum ex ipsius Christi verbis patet [2]).

1) Matth. 28, 20.

2) Joh. 14, 15. Ibid. 15, 10. Huc referri debet Definitio Trid. 6, 21.

SECTIO IV.

DE LEGE HUMANA.

ARTICULUS I.

NOTIO ET DIVISIO.

Princip. I.

40. Lex *Positivo-Humana* ea est, quae ab homine tanquam a Principio proximo dimanat.

Princip. II.

41. Humanae leges hominibus pernecessariae sunt.

Princip. III.

42. Vocabulum *Jus* accipitur potissimum:

a) Pro loco, in quo causae deciduntur;
b) Pro Sententia judicis;
c) Pro Scientia legum;
d) Pro ipsa Lege, canone vel regula;
e) Pro potestate aliquid agendi vel omittendi, vel alterum obligandi ad aliquid dandum, faciendum vel omittendum.

Princip. IV.

43. Aliud est Jus, aliud rectus Juris Usus.

Princip. V.

44. Cuilibet Juri, quo quis gaudet, respondet in aliis obligatio non turbandi hoc Jus.

Princip. VI.

45. *Forum* dicitur
a) pro loco litium;
b) pro potestate publice cognoscendi ac pronuntiandi de causa controversa.

Princip. VII.

46. Forum dividitur in primis
a) in *Competens*, in quo reus conveniri potest ac debet, et *Incompetens*;
b) in *Ecclesiasticum*, in quo Judex qua Ecclesiasticus, et *Saeculare*, in quo Judex Laicus Jus dicit; denique
c) in *Externum* (Forum Fori), in quo de actionibus externis agitur et per actus externos, atque in *Internum* (Forum Poli, Conscientiae, Animae), quando praecise secundum internam rei Conscientiam proceditur. *Forum Internum* subdividitur in *Sacramentale* et *Non-Sacramentale*.

Princip. VIII.

47. *Jurisdictio* in genere est potestas publica de causis controversis Jus dicendi, ordinata ad gubernationem subditorum.

Princip. IX.

48. *Jurisdictio* dividitur
a) ratione *Modi*, quo possidetur, in *Summam* et *Subalternam*; deinde in *Ordinariam*, quae alicui competit ex Jure proprio, scilicet ratione officii, et *Delegatum*, quae nomine alterius exercetur;
b) ratione *Subditorum* in *Voluntariam*, quae afficit volentes, et *Contentiosam*, quae exercetur per se in invitos et nolentes, vel etiam cum aliqua contentione partium vel coërcitione judicis;
c) ratione *Subjecti* in *Ecclesiasticam*, quae a Judice Ecclesiastico et in *Saecularem*, quae a Judice Saeculari exercetur. Denique *Ecclesiastica Jurisdictio* altera est *Fori Interni*, altera *Fori Externi*.

Princip. X.

49. Cum homines quadruplici sub respectu considerari possint, quatuor inde nascuntur species Legum sive Juris. Etenim

a) quatenus sunt creaturae rationales, reguntur Jure sive Lege Naturali;
b) quatenus sunt membra alicujus particularis communitatis, reguntur Jure Civili;
c) quatenus sunt membra totius communitatis humanae, regendi sunt Jure Gentium [1]);
d) quatenus sunt Christiani, reguntur Jure Ecclesiastico sive Canonico.

[1]) Jus Gentium est Jus, quo gentes qua tales mutua obligatione ex consensu tacito vel expresso sibi imposita consociantur in ordine ad ea, quae ad communem earum felicitatem et commercium pertinent.

Princip. XI.

50. Ratione *modi*, quo praecipit, Lex partitur in *Praeceptivam, Poenalem* et *Irritantem* [1]).

[1]) De istis et nonnullis aliis speciebus Legum, scilic. De Lege in Praesumpt. Perculi, nec non in Fictione Juris fundata infra.

ARTICULUS II.

DE CAUSA EFFICIENTE LEGIS HUMANAE.

CAP. I.

DE AUCTORE LEGIS ECCLESIASTICAE.

Princip. I.

51. Potestas Legislativa nihil aliud est nisi authoritas et eminentia quaedam publica super alios ad eorum regimen et gubernationem per leges a se constitutas.

Princip. II.

52. Existere debet in societate Potestas *Legislativa*, cum, postquam in communitates coiërunt homines, gubernatione indigeant [1]).

[1]) Prov. 11, 14.

Princip. III.

53. Potestas haec Legislativa non residet in quolibet homine, sed solum in illis, qui eam a Deo acceperunt.

Princip. IV.

54. Exstat in Ecclesia Christi vera ac proprie dicta Legislativa Potestas [1]).

[1]) Cf. Matth. 18. Joh. 20. — Matth. 16. Joh. 21. Act. 20. Act. 15.

Princip. V.

55. Soli Romano Pontifici [1]) et Concilio Oecumenico [2]) *interminata* competit potestas ferendi Leges ecclesiasticas universales sive pro tota Ecclesia.

[1]) Ipse enim ex Definit. Concil. Florent. est successor divi Petri Principis Apostolorum, et verus Christi Vicarius, totiusque Ecclesiae Caput, et omnium Christianorum Pater et Doctor; et ipsi in beato Petro pascendi, regendi et gubernandi universam Ecclesiam a D. N. J. C. plena potestas tradita est. Cf. Matth. 16. et Joh. 21.

[2]) Concilia Generalia Papae non unita vel ab eo non confirmata nullius sunt potestatis.

Princip. VI.

56. Leges Ecclesiasticas *Particulares* condere possunt

a) Concilia Nationalia pro tota Natione;

b) Concilia Provincialia pro tota Provincia [1]);

c) Cardinales in Ecclesiis suorum Titulorum [2]);

d) Legati Apostolici pro locis suae legationis [3]);

e) Episcopi pro suis Dioecesibus sive intra, sive extra Synodum [4]);

f) Concilia Dioecesana pro tota Dioecesi;

g) Capitulum Cathedrale Sede Episcopali vacante [5]);

h) Abbates [6]) et Praelati Exempti pro suo territorio;

i) Ordines Religiosi in Capitulo Generali [7]).

[1]) Ipsi autem Archiepiscopi, Primates et Patriarchae non possunt ferre leges in dioecesibus Suffraganeorum, nisi ex consuetudine id habeant, vel ex concessione Pontificis ex Cap. 4. c. Conquest.; Cap. nullus Primas 9. q. 5.; Cap. Duo simul: De Off. Ordinarii.

[2]) C. His quae de maj. et obed. C. querel. de elect. — Sede Petri vacante nulla est Legislativa Potestas Collegio Cardinalium relate ad Universalem Ecclesiam. Clement L. 1. tit. 3. cap. 2.

[3]) C. ult. de off. Legatorum.

[4]) Act. 20, 28.

[5]) Cap. His quae et Cap. Cum olim; de major. ut obedient. Istam porro Potestatem Capitulum intra octiduum ab habita vacationis notitia in unum transferre debet. Trid. Sess. 24. c. 16. de R.

[6]) Abbatissae non possunt proprias Leges ferre.

[7]) V. S. Lig. L. 4. nn. 43 et seqq.

Princip. VII.

57. Ii omnes, quibus in Princip. anteced. vindicata est Potestas ferendi Leges Ecclesiasticas, ferre nequeunt Leges Juri Communi, vel Legibus a Romano Pontifice latis, vel Statutis ab eodem confirmatis contrarias [1]).

[1]) Contra Pseudosynodum Pistoriensem damnata est a Pio VI. (Bulla „*Auctorem Fidei*") tanquam *erronea* illa n. 8. Propositio, ubi tradebatur, Episcopum posse ex Juribus sibi originalibus et suadente bono Ecclesiae suae statuere aliquid contra leges Superioris.

Princip. VIII.

58. Ecclesiae competit quoque potestas, ad actus, quos Legibus imperat, implendos *per poenas cogendi* [1]), et si quae suboriantur difficultates, *cognoscendi, judicandi ac definiendi.*

[1]) Plura De Jurisdict. hac Contentiosa in Tract. De Poenis Canonicis.

Princip. IX.

59. Corpus Juris Canonici est complexus Legum Ecclesiasticarum in quinque Codicibus. Istae partes vero sunt:

a) Decretum Gratiani;
b) Decretales Gregorii IX.;
c) Liber Sextus Decretalium Bonifacii VIII;
d) Clementinae Clementis V.;
e) Extravagantes Joannis XXII. et Communes.

Princip. X.

60. Septimus Liber Decretalium ac Institutiones Lancelloti nullam habent vim. Quidquid in Decreto Gratiani continetur, tantum auctoritatis habet, quam ex se habuisset, si nunquam in Gratiani collectionem receptum foret. Ceterae tandem partes universim obligant, nisi contraria Lege, vel consuetudine abrogatae sint.

Princip. XI.

61. Concilium Tridentinum quoad *fidem* constituit Jus pro tota Ecclesia infallibile; quoad Decreta vero Disciplinae Concilium non obligat, ubi nondum fuit promulgatum.

Princip. XII.

62. *Bullae, Brevia* et *Rescripta* venerabiliter debent suscipi, summoque in pretio haberi, tamquam divina Petri voce firmata [1]).

[1]) Ex D. 19. c. 2.

Princip. XIII.

63. Sacrae Congregationes Romanae sunt coetus Cardinalium, quibus Papa Certa negotia pertractanda tradit. Praecipuae sunt sequentes:

I) Congregatio Concilii (Trident.);
II) Congregatio Episcoporum et Regularium;
III) Congregatio de Propaganda (Fide);
IV) Congregatio Sacrorum Rituum;
V) Congregatio Indicis (librorum prohibitorum);
VI) Congregatio S. Officii [1]);
VII) Congregatio Indulgentiarum;
VIII) Congregatio Immunitatis [2]).

[1]) Dicitur Suprema. Illius est, cognoscere de haeresi, haeresis suspicione et aliis circa puritatem fidei.

[2]) Immunitatis Ecclesiasticae Realis, Personalis et Localis.

Princip. XIV.

64. Declarationes s. s. Congregationum pro casu particulari, pro quo eduntur, obligant [1]).

[1]) Const. Immensa Sixti V.

Princip. XV.

65. Regulae Cancellariae, cum verae sint Leges, nisi iisdem vel per Concordata, vel per Consuetudinem derogatum sit, obligant. Sede tamen vacante nullius habentur roboris.

CAP. II.

DE AUCTORE LEGIS CIVILIS.

Princip. I.

66. Principatus Civilis ferendarum Legum potestate gaudet [1]).

[1]) 1. Petr. 2, 13. Rom. 13, 1.

Princip. II.

67. Sicuti Leges non dedignantur Sacros Canones imitari, ita et Sacrorum Statuta Canonum Principum constitutionibus adjuvantur [1]).

[1]) Lucius III.

Princip. III.

68. Corpus Juris Civilis est complexus omnium Legum, quas Justinianus Imperator opera praesertim Triboniani in unum Corpus collegit. Constat vero duobus tomis. *Primus* continet

a) Institutiones sive Elementa Juris Universi in quatuor Libros distributa;

b) Leges collectas ex praeclarissimis veterum Jurisconsultornm scriptis (Digestum. Pandecta.).

Secundus tomus continet alteram collectionem decisionum et Legum, quas postea edidit ipse Imperator. Collectio haec *Codex* appellatur. Codici accedunt Constitutiones recentiores (Authenticae, Novellae).

ARTICULUS III.

DE MATERIA ATQUE VI OBLIGATORIA LEGIS HUMANAE.

Princip. I.

69. Neque omnes actus mali prohibendi, neque omnes actus boni praecipiendi sunt Lege Humana.

Princip. II.

70. Actus *indifferentes* prohiberi vel praecipi possunt Lege Humana, prout prodesse, vel obesse communi bono dignoscuntur.

Princip. III.

71. Humana Lege nihil juberi potest, quod sit contra Legem Naturalem et Divinam Positivam [1]).

[1]) Act. 5, 29. Cf. S. Thom. 1. 2. q. 96. a. 4.

Princip. IV.

72. Heroicos [1]) Virtutum actus Humana Lex praescribere nequit [2]).

[1]) Benedictus XIV. De Canonis. SS. L. 3. c. 21.

[2]) Quod tamen intelligi nequit de Legibus illis, quae feruntur ex data hypothesi alicujus status peculiaris, quem subditus voluntarie ingreditur.

Princip. V.

73. Lex Humana potest generatim illos *externos*, licet occultos [1]), virtutum actus praecipere, qui communi bono expediunt; atque eos *externos*, licet occultos vitiorum actus prohibere, qui communi bono sunt noxii.

[1]) S. Thom. Quodl. 4. a. 12.

Princip. VI.

74. Internos actus illos, qui necessario cum externis conjunguntur, Legislatorem Humanum *indirecte* praecipere et prohibere posse, extra Dubium est; illos autem actus internos, qui cum externis nullo necessario nexu conjunguntur, Legislatorem Civilem praecipere vel prohibere non posse; consentiunt omnes. Circa Legislatorem Ecclesiasticum dissentiunt; probabilior tamen ac communior Sententia docet [1]), neque ipsum id posse.

[1]) Benedict. XIV. De Syn. L. 9. c. 4.

Princip. VII.

75. Ad actus praeteritos Lex Humana se minime extendit.

Princip. VIII.

76. Legislator Humanus tam Civilis [1]), quam Ecclesiasticus [2]) potest, si velit, per suas Leges obligare in Conscientia.

[1]) Rom. 13, 1.
[2]) Matth. 18, 17.

Princip. IX.

77. Obligatio Humanis Legibus obtemperandi independens omnino est a malitia vel bonitate praecipientis [1]). Denegandae vero Humanis Legibus obedientiae ratio unice ex re praecepta desumi potest [2]).

[1]) 1. Petr. 2, 13. A Concilio Constant. et Martino V. damnabatur iste (inter 45 n. 15.) Joannis Wikleff Articulus, qui sic habebat: „Nullus est dominus civilis, nullus est Praelatus, nullus est Episcopus, dum est in peccato mortali.“
[2]) V. Pii IX. gloriosissime regnantis Encycl. Qui pluribus.

Princip. X.

78. Duplex inest Humanis Legibus vis [1]): *Directiva* et *Coactiva*.

[1]) Matth. 18, 17. Thessal. 3, 14. 1. Cor. 5, 3. Rom. 13, 4.

Princip. XI.

79. Humana Lex sive Canonica, sive Civilis ex genere suo *sub gravi* obligat [1]).

[1]) Huc pertinent Propositiones istae proscriptae:

a) Propos. (n. 23.) damn. ab Alexandro VII., quae ita enuntiabatur: „Frangens jejunium Ecclesiae, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu vel inobedientia hoc faciat, puta, quia non vult se subjicere praecepto.“

b) Propos. (n. 52.) damn. ab Innocentio IX., quae sic habebat: „Praeceptum servandi festa non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit contemptus.“

Princip. XII.

80. Non in omni Humanae Legis violatione mortale peccatum admittitur, cum quoad ipsam Legem Naturalem et Positivam Divinam detur Materiae Parvitas.

Princip. XIII.

81. Ad Legis Obligationem inspici debet Legislatoris intentio. Legislatoris autem mens cognosci facile potest

a) ex Materiae gravitate;
b) ex gravitate verborum;
c) ex gravitate poenae adjectae;
d) ex communi prudentum judicio ac probata consuetudine.

Princip. XIV.

82. Obligatio ab Humano Legislatore imposita aptari debet capacitati Materiae.

Princip. XV.

83. Legislator Humanus juxta probabiliorem Sententiam [1]) praecipere potest sub levi in Materia gravi; minime vero praecipere potest sub gravi in Materia levi, nisi ratione circumstantiarum atque finis ex Materia levi fiat gravis.

[1]) La Croix De Leg. n. 668.

Princip. XVI.

84. Violatio Legis Humanae in Materia levi grave peccatum esse potest ratione

a) Finis,

b) Scandali,

c) Contemptus [1]).

[1]) Contemptus est actio procedens ex vili aestimatione rei, quam si res mereatur, est *irreprehensibilis*, si vero res vilem aestimationem non mereatur, contemptus est *reprehensibilis*. Hic esse porro potest vel *Materialis* (Virtualis), qui consistit in indebita vilipensione *non directe* intenta; vel *Formalis*, qui indebita vilipensio est *directe* intenta.

Princip. XVII.

85. Lex, ut obliget, debet esse justa [1]). Ad nullitatem tamen Legis talis requiritur proportionis excessus, qui cedat in detrimentum commune, atque in grave et injustum onus complurium. Non licet vero contra Principes injusta praecipientes *insurgere* ad rebellionem [2]).

[1]) S. Thom. 1. 2. q. 96 a. 1.

[2]) 1. Petr. 2.

Princip. XVIII.

86. *Promulgatio* (quae consistit in Publica Legis denuntiatione facta auctoritate Superioris in loco publico sive voce praeconis, sive quavis alia publica solemnitate) ita est de ratione Legis Humanae, ut non sit vera Lex, neque obliget, quamdiu promulgata non fuerit, licet a Principe jam sit decreta et promulgari mandata, aut licet privatim sciatur [1]).

[1]) S. Thom. 1. 2. q. 90. a. 4.

Princip. XIX.

87. Jure Naturae est nullus Promulgationis modus determinatus; sed sufficit, quod Lex ita publice proponatur, ut facile possit ad subditorum notitiam pervenire; neque opus est, ut alia intimatio quasi juridica fiat singulis [1]).

[1]) Promulgatio differt a Divulgatione.

Princip. XX.

88. Illi, ad quos *per accidens* non pervenit Legis notitia, in Foro Conscientiae nec ad culpam, nec ad poenam obligantur, sed id *per accidens; per se* enim, nisi invincibilis ignorantia excusaret, jam sunt obligati.

Princip. XXI.

89. Si Legislator Tempus non determinavit, quod a Legis Promulgatione ad ejusdem Obligationem usque debeat effluere: tale Temporis spatium requiritur, quod sufficiat, ut Legis notitia ad omnes moraliter perveniat. Ejusmodi vero Temporis spatium prudentum judicio *Bimestre* censetur.

Princip. XXII.

90, Probabile [1]) est, eandem solemnitatem Promulgationis in Legibus quoque Ecclesiasticis requiri, adeo ut non obligent in Dioecesibus, nisi in quibus promulgatae sunt, et nonnisi post lapsum duorum mensium a Promulgatione. Excipiuntur tamen

a) Leges, quibus ipse Papa addit clausulam, qua indicat, quod velit, statim ubique eas valere post solam Promulgationem Romae factam;

b) Leges, in quibus ipse usus et praxis universalis supplet vicem Promulgationis particularis.

1) Ita cum gl. in c. 2. h. t. v. ante prohibitionem, et in c. 1. de concess. praeb. in 6. Sotus, Becanus, Lessius De J. et Just. L. 2. c. 22. dubit. 18. — S. Lig. contrariam sententiam habet ut probabiliorem in Op. Mor. L. 1. n. 96. Cf. Pichler Cand. Jurisprud. Sacrae L. 1. Tit. II. n. 20.

Princip. XXIII.

91. Episcoporum Leges certum est [1]) obligare, statim ac innotescunt.

1) Benedictus XIV. De Syn. L. 13. c. 4.

Princip. XXIV.

92. *Acceptatio Legis* triplici sensu accipi potest:

a) pro consensu subditorum ad constituendam Legem;

b) pro consensu eorundem in observationem Legis jam constitutae sive pro voluntate Legem recipiendi;

c) pro actuali observatione Legis.

Princip. XXV.

93. *Acceptatio populi* neque requiritur ad ipsam Legem Civilem in suo Esse constituendam, si sermo sit de Regimine pure monarchico [1]); multo minus vero ad Legem Ecclesiasticam [2]).

1) In Regimine, quod monarchicum repraesentativum nuncupant, etiam a legatis populi Lex est acceptanda.

[2]) Romanus Pontifex independenter a populo suam ferendi Leges potestatem accepit immediate a Christo Domino Joh. 21, 15. Matth. 16, 18 etc. Quam potestatem Papa etiam independenter a populo communicat Episcopis pro suis Dioecesibus.

Princip. XXVI.

94. Acceptatio populi, quatenus dicit voluntatem recipiendi in se Obligationem Legis a Supremo Principe vel Magistratu jam promulgatae necessaria nullatenus est [1]), ut Lex obliget [2]).

[1]) Id quoad Leges Pontificis Rom. et Episcoporum est indubitatum. Idem tanquam Probabilius tenendum circa Legem ipsam Civilem. Rom. 13.

[2]) Huc spectat Propos. (n. 28.) ab Alexandro VII. damnata, quae sic habebat: „Populus non peccat, etiamsi absque ulla causa non recipiat legem a principe promulgatam."

Princip. XXVII.

95. Acceptatio populi, quatenus dicit actualem observantiam Legis, necessaria est ad stabilitatem et firmitatem Legis [1]).

[1]) L. 32. ff. de LL. „cum ipsae leges nulla alia ex causa nos teneant, quam quod judicio populi receptae sunt." Concordat glossema Gratiani in Can. 3. d. 4. „Leges instituuntur, cum promulgantur; firmantur, cum moribus utentium approbantur."

Princip. XXVIII.

96. Si, quae hactenus de Obligatione Legum Humanarum statuta sunt, complectamur: conditiones ad Legum Obligationem requisitae sunt

a) Capacitas Materiae;
b) Legislatoris Intentio;
c) Legis Justitia;
d) Legis Promulgatio.

ARTICULUS IV.

DE NONNULLARUM LEGUM OBLIGATIONE SPECIATIM.

CAP. I.

DE LEGE POENALI.

Princip. I.

97. Ratione *modi*, quo praecipit, Lex generatim dividi potest in *Praeceptivam*, *Poenalem* et *Irritantem*.

Princip. II.

98. Lex *Praeceptiva* (Moralis) nuncupatur, quae praecipit vel prohibet actionem nulla Poena adjecta.

Princip. III.

99. *Poenalis* Lex est, quae Poenam habet adjectam. Haec porro Lex vel praecise mentionem tantum facit alicujus Poenae, quin quidquam praecipiat vel prohibeat; vel actum praecipit, sive prohibet, Poena simul adjuncta. In primo casu Lex *Pure Poenalis* nuncupatur, in altero *Poenalis Mixta* [1]).

[1]) Ex usu prima vocatur simpliciter tantum *Poenalis*, altera Mixta.

Princip. IV.

100. Utrum dentur *Leges Pure Poenales* (quae scilicet obligent in Conscientia ad Poenam tantum, non vero ad ipsum actum), Controversia est. Juxta Communem tamen Theologorum Sententiam, cum Legis Obligatio a Legislatoris voluntate pendeat, tum in Jure Civili [1]), tum inter diversa Religiosorum Ordinum Statuta dantur *Leges Pure* sive *Mere Poenales* [2]).

[1]) Leges Poenales *Spirituales*, cujusmodi sunt Censurae Ecclesiasticae, obligant etiam ad ipsum actum, vel ejusdem omissionem, quia ejusmodi Poena ligantes immediate animam exigunt praeviam culpam coram Deo.

[2]) Suarez L. 5. c. 4. n. 7. Cf. Reiffenstuel Th. Mor. Tr. II. De L.L. Dist. II. n. 30. S. Thom. 2. 2. q. 106. a. 9.

Princip V.

101. Utrum vero Intentio Legislatoris fuerit obligandi solum ad Poenam, cognosci poterit

a) ex declaratione expressa ipsius Legislatoris;

b) ex terminis, quibus Lex fertur, quando scilicet nec lata fuerit per verbum expresse praeceptivum, nec ex circumstantiis vel materia vel ipsa Poena colligatur virtuale praeceptum;

c) ex Consuetudine et communi sapientum Interpretatione [1]).

[1]) Suarez L. 5. c. 4. n. 8.

Princip. VI.

102. Probabilius est, Leges Mixtas obligare et sub Poena, et sub Culpa [1]).

[1]) Ita Bonacina, Sanchez, Diana, Suarez, Valentia etc.

Princip. VII.

103. *Poena* in genere est justa transgressionis alicujus Legis vindicta sive correctio. Ea potest esse *Positiva, Privativa, Negativa, Spiritualis* vel *Corporalis, Ferendae* vel *Latae Sententiae.*

Princip. VIII.

104. Poena *Positiva* est illa, quae actu externo reo afflictivo perficitur. Si requirit actionem ipsius nocentis aliquam, dicitur *Activa;* si nullum talem actum exposcit, *Passiva* nuncupatur.

Princip. IX.

105. Poena *Privativa* privat reum bonis vel juribus jam acquisitis; *Negativa* autem inducit inhabilitatem ad Jus acquirendum.

Princip. X.

106. Poena *Spiritualis* est ea, quae subeunda est in bonis et juribus spiritualibus; *Temporalis*, quae in juribus et bonis temporalibus versatur.

Princip. XI.

107. Poena *Ferendae Sententiae* ea est, quae statuitur infligenda per Judicem; *Latae* autem Sententiae est, quae culpae ipsa admissione jam per Legém infligitur.

Princip. XII.

108. Sententia Judicis alia est *Condemnatoria,* qua reo dictatur Poena et ad eam sustinendam imponitur Obligatio; alia est *Declaratoria Criminis*, qua Judex declarat, incidisse aliquem in crimen, propter quod Poena ipso facto sit contracta.

Princip. XIII.

109. Sententia *Declaratoria* obligat ad Poenam ab ipso commissi criminis tempore; *Condemnatoria* autem ab eo tantum tempore, quo ipsa est lata.

Princip. XIV.

110. Poena *Ferendae Sententiae* nunquam incurritur ante Sententiam Judicis Condemnatoriam.

Princip. XV.

111. Poena *Positiva*, quae actionem requirit delinquentis, non incurritur ante Sententiam Judicis.

Princip. XVI.

112. Poenae *Latae Sententiae*, quae vel actum irritant, vel ad acquirendum Jus inhabilem [1]) reddunt, incurruntur ante omnem Sententiam Judicis.

[1]) Hic Auctores nonnulli novam constituunt *Poenae* speciem, quam *Conditionalem* vocant. Haec eo ipso, quod conditioni non fiat satis, incurritur ante Judicis Sententiam. C. Commissa § 7. de elec. in 6.

Princip. XVII.

113. Poenae Privantes Jure jam acquisito *ordinarie* [1]) non incurruntur ante Judicis Sententiam.

[1]) Excipiuntur:
- a) Censurae Ecclesiast.;
- b) Irregularitates ex Delicto;
- c) Impedimenta Matrimonii ex Crimine contracta;
- d) Privatio Juris petendi Debitum conjugale ob incestum intra secundum gradum cum consanguinea uxoris;
- e) Inhabilitas ad ferendum suffragium ob crimen imposita;
- f) Inhabilitas ad acquirendos fructus Beneficii ob neglectum culpabiliter Officium Canonicum vel intermissam Residentiam.

Princip. XVIII.

114. Generatim inest reo Obligatio Sententiae Judicis Poenam infligenti obtemperandi neque resistendi.

Princip. XIX.

115. Ignorantia, Inadvertentia et Oblivio inculpabilis excusans a Culpa excusat etiam a reatu Poenae.

Princip. XX.

116. Ignorantia solius Poenae non excusat ab illa incurrenda, si Censurae et Poenae extraordinariae ac improportionatae excipiantur.

CAP. II.

DE LEGE IRRITANTI.

Princip. I.

117. *Lex Irritans* est ea, quae aufert omnem valorem ac firmitatem ab aliquo actu humano, qui alioquin esset validus.

Princip. II.

118. *Lex Irritans* bifariam dividitur ratione *Finis:* alia enim (Legalis) ratione boni publici constituitur; alia (Poenalis) in vindictam delicti. Ratione quoque *Modi* dispescitur bifariam; nam alia irritat ipso facto, alia per sententiam Judicis.

Princip. III.

119. Quilibet Legislator Supremus Leges Irritantes condere potest.

Princip. IV.

120. Lex Irritans, si actum vel expressis verbis, vel tacite prohibeat, obligat in Conscientia ad actum illum vitandum; quod si actum istum non prohibeat, neque in Conscientia obligat ad actum omittendum, obligat tamen semper ad non percipiendos fructus et effectus illos, qui ex actu sequerentur, si validus esset.

Princip. V.

121. Neque omnis Lex Irritans est quoque Prohibens, neque viceversa [1]).

[1]) „Multa prohibentur, quae, si facta fuerint, obtinent roboris firmitatem.“ C. de Apost. 16. de reg.

Princip. VI.

122. Si Lex *Irritans* est *Poenalis*, tunc actus Legi contrarius regulariter non est irritus ante Sententiam Judicis vel annullantis, vel nullum declarantis.

Princip. VII.

123. *Irritatio Poenalis* omni eo modo evitatur, quo evitantur Poenae in genere.

Princip. VIII.

124. Si Irritatio non est Poenalis, eam saltem *Civiliter* effectum suum sortiri, extra Dubium est. Certum praeterea est, Leges Irritantes ab Ecclesia statutas in Conscientia quoque id obtinere ante Sententiam; utrum vero idipsum valeat etiam circa Legem Irritantem ab Auctoritate Civili latam, discrepant Doctores. Utraque Sententia gaudet sua Probabilitate.

Princip. IX.

125. Neque Ignorantia Legis Prohibentis, non in Poenam, verum in Bonum publicum constitutae, multo minus autem Ignorantia inductae Irritationis nullitatem actus impedit.

Princip. X.

126. Si actus sit irritatus in favorem certae personae, is non censetur irritus, quando cedit in utilitatem talis personae.

CAP. III.

DE LEGE IN PRAESUMPTIONE FUNDATA.

Princip. I.

127. Praesumptio duplicis est generis: Alia enim est Praesumptio *Hominis*, quae a viro prudenti sivi judice formatur, quin reperiatur in Jure expressa; alia est Praesumptio *Juris*, quae reperitur in Lege aliqua expressa. Praeterea alia est *Universalis Periculi*, alia *Particularis Facti.*

Princip. II.

128. Lex dicitur in *Praesumptione* fundari, quando praesumit, vel supponit aliquid, sive *Periculum Universale*, sive *Factum Particulare.* Quod Suppositum si non Subsistat, Lex dicitur fundari in *Praesumptione Falsa.*

Princip. III.

129. Si Lex fundatur in Praesumptione *Periculi Universalis*, licet in particulari casu Periculum non subsit, nihilominus obligat in Conscientia. Econtra si Lex fundatur in Praesumptione ali-

cujus Facti particularis et ejusmodi Factum revera non subsistit, Lex non obligat in Conscientia.

Princip. IV.

130. Ob scandalum et ordinis publici perturbationem etiam Sententia in Falsa Praesumptione fundata obligare potest.

CAP. IV.

DE LEGE IN FICTIONE JURIS FUNDATA.

Princip. I.

131. *Fictio Juris* est Dispositio Legis ex justa causa adversus veritatem ad inducendum aliquem effectum Juri Naturali non adversarium. Leges porro in ejusmodi Fictione Juris fundatae etiam in Conscientiae Foro locum habent.

Princip. II.

132. Fictio Juris nonnisi in Casibus a Jure expressis locum habet, neque proinde de casu ad casum extendi potest.

Princip. III.

133. Fictio Juris idem operatur in Casu Ficto, quod Veritas in Casu Vero, prout tamen a Jure exprimitur.

ARTICULUS V.

DE SUBJECTO LEGIS HUMANAE.

Princip. I.

134. Omnes et soli Subditi rationis et doli capaces Legibus Humanis obligantur [1]).

[1]) Quare Infideles nondum baptizati Legibus Ecclesiasticis minime tenentur.

Princip. II.

135. Pueri et Puellae ante Septennium Legibus Humanis [1]) regulariter non obligantur; sed statim ac ipsum compleverint, iis adstringuntur, si quaedam excipiantur, quarum Materia ipsis nondum congruit.

1) Legè Naturali et Divina Positiva Pueri et Puellae statim ac rationis usum adepti sunt et Praecepta sufficienter cognoscunt, obligantur, etiamsi septennium nondum attigissent.

Princip. III.

136. Quod de Pueris atque Puellis ante usum rationis dictum, idipsum quoque de *perpetuo Amentibus* valet.

Princip. IV.

137. *Ebrii, Dormientes* et *Amentes, qui lucida habent intervalla*, obligantur Legibus etiam Humanis; sed per accidens excusantur a peccato formali, si eas transgrediantur.

Princip. V.

138. Licitum est, ad actionem Lege prohibitam cooperari cum iis, qui a Lege non comprehenduntur; minime vero cum illis, qui a Lege comprehensi excusantur solum hic et nunc per accidens.

Princip. VI.

139. Si regimen, in quo vivit Legislator, est vel Aristocraticum, vel Democraticum, vel Repraesentativum, ut ajunt, sive Constitutionale, Legislator Legibus propriis ligatur; in regimine autem absolute Monarchico propriis Legibus non tenetur nisi ex quadam decentia [1]).

1) Legislator Legis suae transgressione utcunque peccans non incurrit tamen poenam, quam ipse transgressoribus imposuit. S. Thom. 1. 2. q. 96. a. 5.

Princip. VII.

140. Clerici obligantur [1]) Legibus Civilibus, si istae non repugnant eorum Statui, neque Sacris Canonibus, neque Immunitatibus [2]) Ecclesiasticis adhuc vigentibus.

1) Rom. 13, 1.
2) Trid. Sess. 25. c. 20. de R.

Princip. VIII.

141. *Domicilium* est habitatio, saltem coepta corporaliter, cum intentione stabiliter manendi [1]) in tali loco. *Quasi-Domicilium* est habitatio realis coepta cum intentione in tali loco persistendi

saltem per majorem anni partem, ut solent studiosi extra patriam versantes in Academiis, milites praesidiarii, famuli.

[1]) Ejusmodi animus in Foro externo praesumitur, si habitatio sit decennalis, vel si ibi domus sit aedificata, aut major bonorum pars asportata. V. Bulla, Spectatores.

Princip. IX.

142. *Peregrini* (Forenses) dicuntur, qui extra proprium Territorium per aliquot dies, vel ad summum per minorem anni partem versantur animo ad sua redeundi, ut sunt viatores et mercatores excurrentes.

Princip. X.

143. *Advena* vocatur ille, qui extra Territorium proprium alibi fixit Domicilium suum vel Quasi-Domicilium.

Princip. XI.

144. *Vagus* est, qui nullibi fixum ac determinatum Domicilium habet, sed de uno in alium locum se transfert.

Princip. XII.

145. Leges (Personales) sive potius *Praecepta*, quae Personas immediate afficiunt, obligant Peregrinos, Advenas et Vagos, ubicunque fuerint.

Princip. XIII.

146. Absentes a Communitate Propria, si Leges proprii Territorii non obligant in Territorio alieno, generatim Patriis Legibus minime ligantur [1]), nisi Fictio Juris obstet.

[1]) C. Ut animarum, de Const. in 6.

Princip. XIV.

147. Quod de Propriae Communitatis Legibus dictum est circa Absentes a Patria, idipsum de *Communibus* quoque in Patria Legibus vigentibus dicendum, si in hospitii loco non vigeant.

Princip. XV.

148. Absentes tamquam praesentes *Fictione Juris* habentur ii, qui vel omittunt, quod in proprio loco facere tenebantur, vel Legem violant in Patriae damnum.

Princip. XVI.

149. Peregrinos, qui ideo a Proprio Territorio egrediuntur, ut se a Legis Obligatione subducant, Proprii adhuc Territorii Legibus teneri, alii affirmant, negant alii magni etiam nominis. Cum eo in casu non fraus [1]) et dolus, sed loci conditio Peregrino illi faveat, Sententia negans magis arridet.

[1]) Fraus Legi fit, ubi, quod fieri Lex noluit, fieri autem non vetuit, id fit.

Princip. XVII.

150. Advenae alienis Legibus subditi sunt; juxta Probabiliorem Sententiam tamen Peregrini et Vagi regulariter non obligantur [1]) Legibus locorum, ubi transeunt vel morantur, exceptis hisce casibus:

a) si celebrent in tali diversorio Contractum, vel perpetrent Delictum contra Jus Commune;
b) si violatio talium Legum cederet in detrimentum boni publici vel etiam privatorum in Territorio, ubi morantur;
c) si Leges specialiter pro Peregrinis latae sint;
d) si ex transgressione Legum incolae sumerent Scandalum.

[1]) C. ult. de Foro compet.

Princip. XVIII.

151. Peregrini juxta Communiorem Sententiam tenentur Legibus Communibus, si vigeant in loco, per quem transeunt, licet in loco sui Domicilii contraria Consuetudine essent abrogatae.

Princip. XIX.

152. Peregrini et Vagi frui possunt peculiaribus locorum, per quae transeunt, Privilegiis.

ARTICULUS VI.

DE LEGIS EXECUTIONE.

Princip. I.

153. Actu libero ac bono Praecepta *Affirmativa formaliter* implentur; *Negativa* vero Praecepta custodiuntur nuda actus vetiti omissione.

Princip. II.

154. Ad implendum Praeceptum Affirmativum nullatenus requiritur Intentio implendi Legem, sed sola Intentio sive Voluntas requiritur faciendi id, quod praeceptum est.

Princip. III.

155. Cum Obligatio Legi parendi proveniat ex voluntate Legislatoris, ideoque non extendatur ultra ejus intentionem, scilicet ultra substantiam operis praecepti: sequitur, eum, qui humano modo actum ponit a Lege praeceptum, licet voluntatem implendae Legis non habeat, aut etiam contrariam habeat, Legi satisfacere, quotiescunque effectus actus in potestate agentis non sit.

Princip. IV.

156. Finis Praecepti non cadit sub Praecepto, nisi Finis ille praecise per se praecipiatur.

Princip. V.

157. *Essentialium* pro natura peculiaris actus omissio, aut circumstantia prava actum corrumpens irritum omnino reddit Legis satisfactionem [1]); prava vero circumstantia sese actui tantum admiscens, neque Essentiam ejus corrumpens Legis impletionem minime reddit irritam.

[1]) Huc spectat Propos. (n. 14.) damn. ab Alexandro VII. hisce concepta terminis: „Qui facit confessionem voluntarie nullam, satisfacit Praecepto Ecclesiae."

Princip. VI.

158. Ad impletionem Legis non requiritur [1]), ut opus praeceptum fiat ex motivo charitatis, vel in statu gratiae, nisi [2]) actus charitatis, vel status gratiae pertineat ad Essentiam illius Praecepti.

[1]) Huc pertinet Propositio Baji (n. 16.) a Pio V. damnata, quae ita habebat: „Non est vera Legis obedientia, quae fit sine charitate."

[2]) Vide Propos. (n. 55.) damnatam ab Innocentio XI. hisce verbis conceptam: „Praecepto Communionis annuae satisfit per sacrilegam Domini manducationem."

Princip. VII.

159. Unico actu pluribus Praeceptis satisfieri nequit, nisi eodem tempore obligent et ex eodem motivo.

Princip. VIII.

160. Pluribus Praeceptis eodem tempore per diversos actus satisfieri potest, dummodo unus non impediat alium, et diversitas temporis non praecipiatur.

Princip. IX.

161. Qui violat Praecepta *Materialiter* tantum diversa, quae scilicet, quamvis a pluribus edita sint Legibus, habent tamen idem Motivum *Formale* et versantur circa Materiam eandem numero cum iisdem circumstantiis, unum tantummodo committtit peccatum; si vero Praecepta sint *Formaliter diversa* ob Motiva specie proxima distincta, vel versentur circa Materiam *numero diversam*, plura peccata committit.

Princip. X.

162. Si Leges ipsae Tempus implementi determinant, servandae sunt Tempore definito; si vero Tempus implendi relinquunt indeterminatum, quam primum commode fieri potest, sunt implendae.

Princip. XI.

163. Si eodem Tempore duo occurrant Praecepta aeque urgentia, quin simul queant impleri: observandum est Praeceptum gravius. Quare in Praeeeptorum conflictu attendi debet Ordo Praeceptorum, ac semper Praeceptum Ordinis inferioris cedere debet Praecepto superioris Ordinis. Unde Praeceptum Positivum Praecepto Naturali, Humanum Praecepto Positivo Divino, Praeceptum Inferioris Praecepto Snperioris, Praeceptum Virtutis inferioris altioris Virtutis Praecepto ceteris paribus [1]) posthaberi debet.

[1]) Attendi semper debent circumstantiae.

Princip. XII.

164. Aliud omnino est *non amplius obligari a Lege*, sive *subtrahi ab ejus Obligatione;* et aliud est *excusari a transgressione Legis, sub ejusdem tamen vi et Obligatione manendo.* Quare licitum est apponere aliquam causam *directe,* qua quis totaliter subtrahatur a Legis Humanae Obligatione, si aliud speciali non obstat; nemo autem licite potest sine justa causa apponere cir-

cumstantiam, quae deobliget ipsum a Lege, cum tamen actione ista minime subtrahatur a Legis vi, sed adhuc in eodem loco maneat, ubi Lex viget [1]).

[1]) S. Thom. 1. 2. q. 71. a. 5.

Princip. XIII.

165. Invincibilis Ignorantia Legis Humanae excusat ignorantem a culpa in Foro saltem Interno Conscientiae.

Princip. XIV.

166. Physica et Moralis Impotentia, quae ex prudentum judicio, ex conditione personae, et ex gravitate periculi proprii vel alieni damni aestimari debet, a Legibus Humanis observandis generatim deobligat.

Princip. XV.

167. Si Praeceptum versetur circa rem *Divisibilem*, qui non potest servare totum, tenetur adhuc ad partem *notabilem*, quam servare potest [1]). Si vero Materia Praecepti sit *Indivisibilis*, qui non potest servare totum, neque ad partem tenetur; qui denique servare non potest *Accidentale*, tenetur adhuc ad *Principale*, quod potest servare.

[1]) Innocentius XI. damnavit hanc (n. 54.) Propositionem: „Qui non potest recitare Matutinum cum Laudibus, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur; quia major pars trahit ad se minorem.“ Ibi tamen non agitur de eo casu, in quo ambiguum et incertum est, an adsit Potentia saltem quoad illam Praecepti partem. Cf. Billuart De Leg. Dissert. IV. art. 7.

Princip. XVI.

168. Metus vel Periculum gravis mali, sive jacturae in vita, membris, fama, bonis fortunae etc. *regulariter* excusat ab observatione Humanae Legis [1]). Imo neque ipsae Leges Divinae Positivae cum ejusmodi gravi incommodo obligant [2]).

[1]) S. Antoninus 2. p. tit. 3. c. 10. § 10.
[2]) Cf. Cap. 2. de obs. jejun.

Princip. XVII.

169. Quando autem Legis Humanae transgressio fit intrinsece mala vel bono publico injuriosa, vel in Contemptum [1]) Dei,

Religionis, Potestatis Legislativae, vel in spirituale proximi damnum cedit: Humana etiam Lex cum quovis damno (ipsius etiam vitae) potest obligare.

[1]) Contemptus *Materialis* est mortalis vel venialis pro modo Materiae; *Formalis* vero est semper mortalis exceptis hisce casibus:

a) si Contemptus non caderet in Legem vel Superiorem, nisi indirecte;

b) si actus ipsius Contemptus imperfectus sit.

ARTICULUS VII.

DE LEGUM INTERPRETATIONE.

Princip. I.

170. *Interpretatio* Legis est *Declaratio sensus, qui in Lege continetur.* Est vero duplex:

a) *Simplex,* quae est pura Expositio terminorum Legis;

b) *Per Epikiam,* quae est Declaratio, casum aliquem particularem ob suas particulares circumstantias minime sub Lege comprehendi, etsi Legis verba sint generalia et perspicua.

Princip. II.

171. Interpretatio Simplex est

A) Ratione Modi:

a) *Declaratoria,* quae verba Legis obscura declarat;

b) *Ampliativa,* (Extensiva), quae Legem ad similes casus extendit;

c) *Restrictiva,* quae Legem restringit ad designatos casus.

B) Ratione Causae:

a) *Authentica,* quae fit ab ipso Legislatore, vel ejus Superiore, sive Successore;

b) *Usualis,* quae petitur ex consuetudine;

c) *Doctrinalis,* (Didascalica), quae fit a Judicibus, Canonistis, Theologis, Jurisperitis.

Princip. III.

172. Interpretatio *Authentica* [1]) aeque ac *Usualis* obligat; *Doctrinalis* autem nullam vim Legis habet, magna tamen pollet Probabilitate.

[1]) Si agitur quidem de *Pura Legis Declaratione*, quando scilicet sensus aliquis declaratur tantum, qui jam ab initio in Lege erat inclusus, tunc nulla re-

quiritur ad Obligationis vim inducendam nova Promulgatio, nisi forte a Legislatoris Successore Interpretatio fiat; si autem agitur de *Mera Legis Interpretatione* (quae dicitur etiam *Declaratio non Pure talis*), quando scilicet sensus aliquis explicatur, qui in Lege ab initio nondum erat inclusus, tunc ad Obligationem nova Promulgatione opus est.

Princip. IV.

173. Pro *Doctrinali* Interpretatione receptae sunt Regulae sequentes:

a) Verba juxta communem et usitatam significationem sumenda sunt, nisi sic agendo sensus fieret absurdus;
b) Ex totius Legis tenore, et non ex parte solum eruenda est Legis vis atque potestas;
c) Verba Legum conferenda sunt cum mente sive intentione Legislatoris atque ratione Legis, quae ejusdem Legis anima dicitur, quia non debet intentio verbis deservire, sed verba intentioni;
d) In omni Interpretatione maxime evitari debet absurdum, quale est vitium, peccatum, contrarietas Legum, praejudicium singulare tertii, ipsa inutilitas Legis;
e) Lex generaliter loquens omnia significata complectitur. „Ubi Lex non distinguit, neque nos distinguere debemus;“
f) In Legis Interpretatione odia restringi, favores convenit ampliari;
g) In Dubio semper fit Interpretatio pro valore actus.

Princip. V.

174. Ubi eadem est ratio, ibi eadem currit Legis dispositio. Id autem evenit

a) in Correlativis;
b) in Aequiparatis;
c) in Connexis;
d) in Contentis. In aliis ordinarie loquendo Lex non debet de casu ad casum extendi, etsi eadem ratio currat.

Princip. VI.

175. Epikia non solum in Legibus Humanis locum habet, sed etiam in Praeceptis Legis Naturalis, ubi actio possit ratione circumstantiarum a malitia denudari.

Princip. VII.

176. Ut detur locus Epikiae, Lex non solum cessare debet *negative*, sed cessare debet *contrarie* [1]).

[1]) Debet reddi damnosa vel nimis dura.

ARTICULUS VIII.

DE LEGUM MUTATIONE.

Princip. I.

177. Sex modis Leges *mutari* possunt:

a) Dispensatione;
b) Derogatione;
c) Abrogatione;
d) Cessatione;
e) Privilegio;
f) Consuetudine.

CAP. I.

DE LEGIS DISPENSATIONE.

Princip. I.

178. *Dispensatio* est Legis Relaxatio facta ad tempus ab auctoritate legitima in gratiam alicujus, qui Lege illa obligaretur.

Princip. II.

179. Dispensatio alia est *Totalis*, alia *Partialis*, prout a tota Lege, vel a parte Legis dispensat. — Alia *Tacita*, alia *Expressa*, prout vel ab aliquo facta deducitur, vel verbis expressis declaratur. — Alia *Necessaria*, alia *Libera*, prout in Jure a Superiore decernitur tribuenda, tali subsistente causa, vel ejus voluntati libera relinquitur.

Princip. III.

180. Dispensatio, nisi sit vel debita, vel ex motu proprio, vel inserta in Corpore Juris, vel nisi concedatur Communitati sive ob bonum commune, cum sit Odiosa ac veluti vulnus Legis, cui derogat, *stricte* accipienda est.

Princip. IV.

181. Dispensare in Lege sua Potestate Ordinaria non solum potest Legislator ipse, sed etiam ejus Successor, quin et ejus in Jurisdictione Superior.

Princip. V.

182. Romanus Pontifex Potestate Ordinaria in quibusvis Legibus Ecclesiasticis dispensare potest; quin et in Legibus Apostolicis, quas nimirum Apostoli tulerunt tanquam Rectores et Praelati Ecclesiae; minime vero in Legibus, quas non ipsi Apostoli condiderunt, sed promulgarunt tantum ex mandato Christi.

Princip. VI.

183. Episcopus Potestate Ordinaria dispensare potest in Legibus tum a se, tum ab Antecessoribus suis, tum a Synodo Dioecesana latis, et independenter quidem a Capitulo et a Clero.

Princip. VII.

184. Sede Episcopali vacante etiam Capitulum Cathedrale a Statutis Episcopalibus et Synodalibus potest dispensare.

Princip. VIII.

185. Absque speciali Delegatione Vicarius Generalis Episcopi nequit a Statutis Episcopalibus et Synodalibus dispensare.

Princip. IX.

186. Inferior *per se loquendo* non potest in Lege sui Superioris [1]) dispensare.

[1]) Huc pertinet Propos. Quesnelli damnata a Clemente XI. Bulla Unigenitus, quae sic habebat: „Homo ob sui conservationem potest sese dispensare ab ea Lege, quam Deus condidit propter ejus utilitatem."

[2]) Interdum poterit Inferior in Lege sui Superioris dispensare, si scilicet id vel communi Doctorum sensu, vel consuetudine permittatur.

Princip. X.

187. Nonnisi cum Subditis dispensari potest.

Princip. XI.

188. Qui Potestate gaudet Dispensandi *Ordinaria,* eam alteri quoque *delegare* potest [1]). Quae porro Delegatio si fiat per modum

Commissionis pro certo casu particulari, morte Delegantis exspirat, si res sit adhuc integra [2]); si vero fiat per modum *Gratiae*, minime Delegantis morte exspirat [3]).

[1]) Ex l. More ff. de jurisd. omnium judicum.
[2]) Ex c. 1. §. 1. de Filiis Presbyt.
[3]) Ex Reg. 16. juris in 6.

Princip. XII.

189. Delegatus Delegatam Dispensandi Potestatem subdelegare non potest, nisi ejusmodi facultas sit ei specialiter concessa, vel sit delegatus a Principe, vel Romano Pontifice [1]), vel delegatus a Praelato Ordinario ad universitatem causarum [2]).

[1]) C. fin. § 1. De off. et potest. deleg.
[2]) L. 1. § An ab eo, ff. Quis et a quo.

Princip. XIII.

190. Tum Legislator ipse, tum, qui habet facultatem Dispensandi Delegatam, in sua Lege dispensare secum potest.

[1]) S. Thom. 2. 2. q. 18. a. 8.

Princip. XIV.

191. Causa sufficiens Dispensandi esse potest quaecunque rationabilis, in primis vero *Necessitas* et *Utilitas*.

Princip. XV.

192. Legislator in Lege sua, vel Superior in Lege sui Inferioris dispensans absque causa justa id valide facit, sed illicite [1]); si Inferior autem habens Potestatem Delegatam Dispensandi in Lege Superioris dispenset absque justa causa, Dispensatio non solum est illicita, sed etiam invalida. Unde peccat [2]) mortaliter tam Dispensans, quam Dispensationem petens, eave utens, si Lex, in qua dispensatur, obliget sub mortali.

[1]) Trid. Sess. 25. c. 18. de R.
[2]) Ad tollendos tamen scrupulos observandum est:
a) Si Inferior Praelatus bona fide putet esse rationabilem causam Dispensandi, cum tamen non sit sufficiens, probabile est, valere Dispensationem, eo quod tunc censeatur intervenire tacitus Superioris consensus.
b) Praeterea qui bona fide Dispensationem petit, propositis rationibus, quarum sufficientiam relinquit examinandam ei, qui dispensat, obtenta Dispensatione potest esse securus in Conscientia, quamdiu manifestus error non intervenit. V. Sanch. De Matrimonio L. 8. disp. 17. n. 9.

Princip. XVI.

193. Probabile est, non tantum validam, sed etiam licitam esse Dispensationem factam cum Dubio de causae sufficientia.

Princip. XVII.

194. In Dubio, an aliquis casus indigeat Dispensatione, licet satius sit, adire Superiorem, poterit tamen subditus uti sua libertate [1]).

[1]) Excipi tamen debent Dispensationes Matrimoniales.

Princip. XVIII.

195. Dispensatio extorta *per metum* etiam injustum valet, nisi constet, in Superiore defuisse omnino animum Dispensandi. Item valet *Dispensatio Tacita;* minime autem *Praesumpta de Futuro.*

Princip. XIX.

196. Dispensatio *Obreptitia,* ad quam scilicet obtinendam mendacium exponitur, erit *invalida,* si causa falsa exposita fuerit *finalis,* ob quam Superior ad Dispensandum inductus est; si vero dubitetur, annon Superior etiam sine illa causa falsa dispensasset, pro valore Dispensationis standum. Dispensationem *Subreptitiam,* in qua nimirum tacetur veritas, dicunt valere, si plures causae sint expositae aliae verae, aliae falsae, dummodo una ex illis sit vera et sufficiens.

Princip. XX.

197. Dispensatio cessare potest
a) Renuntiatione Dispensati;
b) Revocatione Dispensantis;
c) Cessatione Causae Finalis.

Princip. XXI.

198. Dispensatio generaliter non cessat morte Dispensantis, nisi is eam dederit ad arbitrium suum, vel donec ei placuerit.

Princip. XXII.

199. Si Causa Finalis Dispensationis cessat eo tempore, quo Literae Dispensatoriae expediuntur, ipsa Dispensatio cessat [1]).

[1]) Ita Bonif. VIII. C. 9. de rescript.

Princip. XXIII.

200. Si Causa Finalis cessat eo tempore, quo Literae Dispensatoriae expeditae quidem jam sunt, sed executioni nondum mandatae: tunc cessat Dispensatio.

Princip. XXIV.

201. Si Causa Finalis cessat eo tempore, quo Literae Dispensatoriae executioni quidem sunt mandatae, effectum autem suum nondum consecutae: tunc duplicem distinguere oportet casum. Aut enim Dispensatoriae Literae concessae sunt sub hac conditione expressa sive tacita: „*Quamdiu Causa duret*", vel sunt *absolutae*. In casu priori Dispensatio cessat, in posteriori autem casu valet.

CAP. II.

DD LEGIS DEROGATIONE, ABROGATIONE ATQUE CESSATIONE.

Princip. I.

202. *Derogatio* est abolitio partis Legis; *Abrogatio* est abolitio Legis totius.

Princip. II.

203. Triplici modo *Abrogatio* et *Derogatio* fieri potest:

a) Per Legislatoris [1]) vel Superioris Revocationem [2]);

b) Per Contrariae Consuetudinis Praescriptionem;

c) Per Legem posteriorem Universalem priori Legi item Universali derogantem.

[1]) Res per quas causas nascitur, per easdem dissolvitur.

[2]) Quando, qui Legem tulit, vel confirmare debet, statim ab initio eam non urget sed vult, ut Lex neminem obligare incipiat, Lex dicitur *irritari*.

Princip. III.

204. Speciali Legi non derogatur per Generalem, nisi id specialiter statuatur, vel aliter constet esse mentem Legislatoris.

Princip. IV.

205. Lex dicitur cessare per se ipsam

a) quando propter Materiae vel Circumstantiarum mutationem facta est injusta vel inutilis bono communi;

b) quando respectu communitatis cessat totaliter ejus causa finalis adaequata.

[1]) S. Thom. 1. 2. q. 103. a. 4.

Princip. V.

206. Si ob plures causas finales Lex condita sit, et una causa cesset manentibus ceteris, non cessat Obligatio Legis.

Princip. VI.

207. Si Finis Legis adaequatus cesset tantum in casu particulari et quidem, ut loquuntur, *contrarie,* tunc communis est Sententia, Legem non obligare; si vero cesset tantum *privative,* tunc dissentiunt auctores. Communior Sententia est, Legem illam adhuc obligare [1]).

[1]) S. Thom. 2. 2. q. 154. a. 2.

CAP. III.

DE PRIVILEGIIS.

Princip. I.

208. *Privilegium* est Lex Privata speciale aliquod alicui concedens Beneficium.

Princip. II.

209. Privilegium nonnisi ab eo, qui Legem ferre, concedi, aut Consuetudine legitime praescripta acquiri potest.

Princip. III.

210. Privilegium generatim *large* est accipiendum, praesertim si *Reale* sit, vel in Corpore Juris ob illius perpetuitatem insertum [1]).

[1]) Ex Cap. Olim 6. de verb. signif. Et ex Leg. ult. ff. de Const. Princip.

Princip. IV.

211. Privilegium dividitur

a) in Reale et Personale;
b) in Gratiosum et Remuneratorium;
c) in Favorabile et Odiosum.

Princip V.

212. Privilegium *Reale*, quod scilicet directe et immediate conceditur alicui rei, transit ad haeredes et successores in eadem re. Sed qui illo gaudent, extra Territorium concedentis eodem uti nequeunt.

Princip. VI.

213. Privilegium *Personale* conceditur immediate alicui Personae ratione sui ipsius. Hoc Personam afficit, eamque sequitur, quocunque pergat atque cum eadem extinguitur.

Princip. VII.

214. Privilegium *Gratiosum* est illud, quod datur *gratis*, nulla ratione habita sive Privilegiati sive aliorum, quod proinde etiam sine causa revocari potest.

Princip. VIII.

215. Privilegium *Remuneratiorium*, quod alicui conceditur ratione meritorum ipsius vel alterius, revocari non potest nisi ex justa et gravi causa atque cum ablati Privilegii compensatione.

Princip. IX.

216. Privilegium *Favorabile*, quod Privilegiato commodum, et nemini incommodum, *Amplae* [1]) Interpretationis est; *Odiosum* vero, quod alteri praejudicium parit, est *Strictae* Interpretationis.

[1]) C. 8. de privil.

Princip. X.

217. Privilegium hisce modis amitti potest:

a) Lapsu temporis praescripti, vel cessante causa, vel non servata conditione, sub qua fuit concessum;
b) Per voluntariam et liberam renuntiationem Privilegiati [1]);
c) Per non usum spatio temporis ad praescriptionem sufficienti, si sit Odiosum [2]);
d) Per usum Privilegio formaliter contrarium, si sit Odiosum [3]);
e) Per abusum [4]);
f) Per revocationem concedentis, vel ejus successoris.

[1]) Liberum est unicuique, Juri suo renuntiare. Cap. 6. de priv. 1. 29. Cod. de pact. Cf. C. 8. de const.; Cap. 22. de praeb., arg. 1. 47. ff. de re judicata.

[2]) Cap. 8. de priv. Cf. L. 84. Unus ex sociis § ult.

[3]) Arg. cap. Cum accessissent 8. de const. Arg. 1. 2. ff. de via publ.

[4]) Cap. 24. de priv.

Princip. XI.

218. Rescriptum *Justitiae* et Gratiae *faciendae* [1]) exspirat morte concedentis [2]), si res sit adhuc integra; minime vero Rescriptum Gratiae factae.

[1]) Excipiuntur Gratiae obtentae a Poenitentiario Majori vel a Legatis Apostolicis, quae morte Papae non extinguuntur ex C. Clem. 11, de elect. § eo tamen; et Cap. Legatos 2. de off. Leg. in 6.

[2]) Si cui 36, de praeb. in 6.

CAP. IV.

DE CONSUETUDINE.

Princip. I.

219. Consuetudo est Jus Populi actibus uniformibus, diuturnis ac liberis inductum.

Princip. II.

220. Consuetudo alia est *Universalis,* alia Particularis; rursum alia dicitur *Juxta Legem,* quae ipsam Legem in usum inducit vel interpretatur; alia *Praeter Legem,* quae inducit novum Jus, quod pro Lege suscipitur, dum deficit Lex; alia denique *Contra Legem,* quae abrogat ipsam Legem jam latam.

Princip. III.

221. Consuetudo, si debitis fulciatur conditionibus, vim Legis obtinet [1]).

[1]) Cap. In his D. XI; et Cap. Illa D; Cap. Cum delat. de consuet. et tot. tit. — L. de quibus ff. de Legibus. Cf. S. Thom. 1. 2. q. 97. a. 3.

Princip. IV.

222. Ut Consuetudo fiat Lex [1]), requiritur:

a) Ut non inducatur a persona particulari, sed a majori parte communitatis;

b) Ut sit rationabilis [2]);

c) Tempus Diuturnum repetitis actibus continuatum;

d) Intentio saltem Interpretativa Obligationis inducendae;

e) Tacitus publicae Auctoritatis consensus [3]).

1) Non datur Consuetudo contra Legem Naturalem neque contra Legem Divinam.

2) In Consuetudine non requiritur *bona fides*. Juxta Salmanticenses *Initio* introducentes Consuetudinem contra Legem omnes peccant; in *Progressu* temporis non peccant, qui ea jam a majoribus inducta bona fide utuntur, sed possunt adhuc a Principe puniri; in *Fine* neque peccant, neque amplius puniri possunt.

3) S. Thom. 1. 2. q. 97. a. 3.

Princip. V.

223. Si Consuetudo inducitur via *Conniventiae*, Legislatore scilicet sciente et connivente, fere nullum temporis spatium est necessarium, ut Consuetudo obtineat [1]).

1) Benedictus XIV. De Syn. L. XIII. c. 5.

Princip. VI.

224. Si Consuetudo inducitur via Ordinaria Praescriptionis Legislatore ignorante: ut Consuetudo vim Legis obtineat, alii *decem* annos sufficere docent contra *Leges Civiles* [1]); sed contra Leges Ecclesiasticas [2]) requirunt quadraginta annos [3]).

1) L. ult. C. de praescrip. —

2) C. De Quarta; et Cap. ad Aures de praescript.

3) Alii plures cum Ferraris, Lessio, Lugo, Navarro *probabiliter* dicunt, sufficere *decem* annos pro utraque Lege. Cf. S. Lig. Op. Mor. L. 1. n. 139.

Princip. VII.

225. Consuetudinis legitime inductae effectus sunt [1]):

a) Legem Dubiam interpretari;

b) Legem veterem abrogare;

c) Legem novam inducere.

1) S. Thom. 1. 2. q. 97. a. 3.

Princip. VIII.

226. *Particularis* Consuetudo unius Provinciae non abrogatur per Legem generalem, nisi in illa Lege fiat specialis ejusdem mentio, sive per clausulam dicatur: „*Non obstante quacunque Consuetudine*". E contra Consuetudines Universales eo ipso abrogantur, quod Princeps Legem fert contrariam, etsi desit clausula

generalis derogatoria. Consuetudo tamen *Immemorialis* non revocatur, si ea non exprimatur in Lege [1]).

[1]) Faynanus, in cap. Ad haec n. 34. de rel. domib.

Princip. IX.

227. Desuetudo, si sit *rationabilis* et legitime *praescripta,* derogat Legi, etiamsi in Lege apposita sit clausula: *„Non obstante quacunque Consuetudine“* [1]).

[1]) Cap. Licet de Consuetudine.

APPENDIX AD TRACTATUM DE LEGIBUS IN GENERE.

A.

DE MODO CITANDI LOCA EX CORPORE JURIS CANONICI.

I. *Decretum Gratiani* in Tres Partes dividitur:

1) Prima continet Distinctiones et Capita, vel Canones;

2) Altera continet Causas cum Quaestionibus, et Capitibus propriis, addito ad Quaestionem tertiam Causae trigesimae tertiae Tractatu de Poenitentia;

3) Tertia item continet Distinctiones, ut prima, sed cum additamento *„De Consecratione“*. Hinc

a) si locus citandus pertinet ad Primam Decreti partem, citabitur numerus Distinctionis et Capitis, vel Canonis, addito primo verbo, quo Canon vel Caput incipit, adhibendo signa contracta, quae Breviaturas nuncupant e. g. Can. jus Gentium dist. 1. *Vel:* can. 9. D. 1. *Vel:* c. jus Gentium 9. D. 1. *Vel:* D. 1. c. jus Gentium 9. *Vel:* Dist. 1. c. 9.

b) Si locus citandus pertinet ad *Secundam* partem, communiter profertur numerus *Causae,* deinde Quaestionis et Capitis e. g. C. 21. q. 4. c. 1. *Omnis* (et si agatur de Quaestione tertia Causae trigesimae tertiae, semper additur *„De Poenitentia“*); *Vel:* Can. quicunque caus. 1. q. 1. *Vel:* 1. q. 1. can. quicunque; *Vel:* 2. q. 3. § *notandum in fine.* Ubi adverte, vocabulum *Causae* plerumque non exprimi scripto, sed pronuntiari tantum. Ut autem aliquis sciat, num cifra indicet numerum et qua-

lem *Causae*, vel *Canonis*, attendere debet, utrum sequatur litera *q.* seu *quaestio;* quotiescunque enim sequitur *q.* tunc cifra praecedens hanc literam, etiam solitarie posita, significat quotam *causae*, non canonis. Septem Distinctiones, in quas dividitur Causae trigesimae tertiae Quaestio tertia, sic allegantur: can. homicidiorum d. 1. de poenit. *Vel:* de poenit. dist. 1. c. homicidiorum. Quando proinde adduntur haec verba: *de poenit.*, quaerendum est in Causa 33. q. 3.

c) Si denique locus citandus pertinet ad *Tertiam* partem, allegabitur eodem modo, quo loca *Primae* partis, sed cum additamento *de Consecratione* ad ejusdem Discrimen. e. g. D. 4. c. 7. Non potest de Consecrat.; *Vel*: de Consecr. d. 4. c. Non potest; *Vel* c. non potest dist. 4. de Consecr. Quando igitur allegatur *Distinctio* cum addito *de Consecrat.*, quaerendum est in ultima Decreti parte; dum vero allegatur *Distinctio* sine addito, quaeri debet in prima parte.

II. Decretales Gregorii IX. quinque continent libros. Singuli Libri dividuntur in Titulos, hi in Capitula, quae omnia hoc versu proponuntur:

Judex, Judicium, Clerus, Connubia, Crimen.

Habita ratione diversitatis materiarum et Breviaturis adhibitis, ita citari solet, ut ponatur primum verbum, quo incipit Caput allegandum, addita postea materia Tituli, ad quam pertinet illud Caput e. g. C. *omnes de majoritate et obedientia; vel:* C. *Clerici de vita et honestate Clericorum.*

III. Sextus Decretalium ita appellatur, quia quinque Libris Gregorii IX. tamquam complementum additus est a Bonifacio VIII. Collectus fuit ex Summorum Pontificum, qui post Gregorium IX. Ecclesiam regebant, atque ex duorum Generalium Conciliorum Lugdunensium Constitutionibus, Rescriptis et Decretis. Complectitur pariter quinque Libros, qui eodem modo dividuntur, quo Decretales priores, in Titulos, isti vero rursus in Capitula. Unde et eadem citandi ratio hic observatur, quae in quinque Decretalibus, nisi quod in fine citationis vel Tituli addatur: *in Sexto*, nimirum sic: *C. Romana 5. de Sent. Excomm. in 6.* In fine Libri ultimi idem Summus Pontifex addit octoginta octo Regulas Juris sive Juristarum Adagia. Quando istae citantur, semper profertur

earum numerus cum additamento *de Regulis Juris in sexto* e. g. sic: *Peccati venia non datur, nisi correcto. R. 5. de R. J. in 6.* id est: *Regula quinta de Regulis Juris in sexto Libro Decretalium.*

IV. *Clementinae* (subintellige Constitutiones). Auctorem habent Clementem V., qui eas compilari jussit, sed morte praeventus non vulgavit; publicavit tamen Joannes XXII., ejus Successor. Constant itidem quinque Libris, iisdem Titulis, licet paucioribus, quibus quinque Decretalium Libri; Tituli dividuntur iterum in Capitula. Citantur solo additamento *Clementinarum* e. g. *Clem. Si Dominum, de Reliq. et vener. S.S.* id est: *Clementina, quae* incipit: *Si Dominum, Titulo de Reliquiis et veneratione Sanctorum.*

V. Extravagantes Joannis XXII. sic appellantur, quia diu extra Corpus Juris quasi incerta sede vagabantur; et licet postea in Corpus Juris assumpta sint, primaevum tamen nomen retinent. Editae sunt a dicto Joanne XXII., Romano Pontifice, numero viginti, habentque iterum quinque Libros, distributos in eosdem Titulos, et in Capitula more Clementinarum, in quarum modum etiam citantur: e. g. *Extravag. Joann. XXII. ad Conditorum de V. S.* Vel: *c. ad Conditorem de V. S. in Extravag. Joann. XXII.* Pro vocibus *Extravag.* vel *Extravagant.* ponitur subinde sola syllaba *ex.* vel litera *x.*

Extravagantes Communes, sic nominatae, quia multis Pontificibus communes, seu a pluribus editae, sunt itidem in quinque Libros divisae, ac olim extra Corpus Juris vagatae. Citari solent sicut Extravagantes Joann. XXII. cum hoc solo discrimine, quod loco *Joann. XXII.* addatur *inter Communes* vel *in Communibus*, vel *Commun.* e. g. *Extravag. Unam Sanctam int. Com.* Si Extravagantes citantur absque ullo nominis additamento, haec citatio pertinebit ad Extravagantes Joannis XXII. e. g. *Extrav. Sedes Apostolica de concess. Praebend. et Eccles. non vacant.*

B.

DE MODO CITANDI LOCA EX CORPORE JURIS CIVILIS ROMANI.

I. Si loca citanda sunt ex Tomo Primo, qui continet *Institutiones* et *Digestum* sive *Pandectas*, haec Regula tenenda est:

1) *Institutiones*, cum dividantur in Libros quatuor, et Liber quilibet contineat suos Titulos, citantur indicio Libri et

Tituli cum verbis, quibus Titulus ipse concipitur, adhibitis Breviaturis e. g. *Inst. l. 2, t. 1. de rer. div.* id est *Institutionum Libro secundo, Titulo primo, de rerum divisione.*

2) In *Digesto* sive *Pandectis* citatur item Liber et Titulus; sed addito signo, quo indicatur Digestum ipsum; signum autem istud est litera *f* duplicata et simul conjuncta *ff*, vel majuscula litera *D*, vel Graecum *π*.

Citatur igitur e. g. sic: *ff, l. 21. t. 1. de usur. et fruct.* i. e. *Digesti Libro vigesimo primo, Titulo primo, de usuris et fructibus.*

II. Si loca alleganda sunt ex Tomo Secundo, qui continet *Codicem* et *Authenticas,* sive Constitutiones Justiniani, quas vocant *Novellas,* eadem fere adhibetur methodus, nisi quod saepius statim primo loco allegatur Codex per majus *C*, sive *N*, sive *A*; e. g. *C. l. 4. t. 64. de rer. permut.* id est *Codicis Libro quarto, Titulo sexagesimo quarto de rerum permutatione;* item *A. plurimae quidem N. 22. t. 1. de Nupt.* id est *Authentica, quae incipit plurimae quidem, Novella vigesima secunda, titulo primo de Nuptiis.*

TRACTATUS QUARTUS.

DE PRAECEPTIS ECCLESIAE.

Princip. I.

1. Multa existunt Ecclesiae Praecepta; praecipua autem ad haec reducuntur:

a) Cultus festorum, quae Ecclesia instituit [1]);

b) Missae auditio diebus festis;

c) Jejunium in Quadragesima, aliisque diebus designatis et Abstinentia a carnibus singulis feriis sextis et sabbatis;

d) Annua Confessio [2]);

e) Communio in Paschate.

[1]) De *Primo* Praecepto in Tract. de Virtute Religionis agitur.

[2]) De *Quarto* et *Quinto* Praecepto vide Tract. de Sacram. Poenitent. et S.S. Euchar.

ARTICULUS I.

DE PRAECEPTO AUDIENDI MISSAM DIEBUS FESTIS.

Princip. I.

2. Datur in Ecclesia Praeceptum Ecclesiasticum ac Positivum audiendi Missam omnibus diebus festis [1]).

[1]) c. Omnes fideles, de consecrat. dist. 1. — c. Sacerdote de consecrat. dist. 1.

Princip. II.

3. Praeceptum hoc inducit *gravem* Obligationem, et illius transgressores *Mortaliter* peccant toties, quoties sine causa legitima excusante diebus festis Missam non audiunt, etiamsi non ex contemptu, sed ex mera voluntate et negligentia culpabili Missam omittant audire, cum id possunt [1]).

[1]) Suar. tom. 3. in 3. partem disp. 88. sect. 1. Azor tom. 1. institut. mor. L. 7. quaest. 1. D. Anton. 2. part. tit. 20. cap. 10. Sotus in 4. distinct. 13. quaest. 2. art. 1. Toletus L. 6. Summae cap. 8. Fagundez Quaest. De Christ. Officiis Prim. Eccl. Praecept. L. II. c. 1. n. 7. S. Lig. Op. Mor. L. 3. Tr. 3. n. 308.

Princip. III.

4. Ex universali Ecclesiae praxi et sensu, necnon ipsius Juris praescriptione [1]) hoc Praeceptum obligat omnes Fideles rationis usum habentes [2]), legitime non impeditos, cujuscunque sint status ac conditionis, Monachos et Religiosos, imo etiam Episcopos et Sacerdotes, si Missam ipsi non celebrent.

[1]) Can. 62 et 64 de cons. dist. 1.

[2]) Dubium est, in qua aetate obliget hoc Praeceptum Ecclesiast. pueros fideles. Quidam dicunt, hoc Praeceptum non obligare pueros ante annos pubertatis, qui in feminis est annus duodecimus, in masculis decimus quartus. Alii sentiunt, pueros ad Praeceptum audiendi Sacri teneri cum annis discretionis, cum videlicet incipiunt judicium rationis habere, et capaces sunt doli, ac sciunt peccare Mortaliter. Hanc Sententiam Fagundez (Quaest. De Christ. Officiis Prim. Eccles. Praecept. L. 2. c. 2. n. 7.) vocat verissimam et usu atque praxi totius universae Ecclesiae confirmatam.

Princip. IV.

5. Ex communi Theologorum Sententia ejusmodi requiritur ad Missae auditionem *praesentia*, quae sufficiat, ut quis Sacrificio

moraliter censeatur esse praesens, et cum aliis audientibus *moraliter* conjungi dicatur. Quare satisfacit huic Praecepto surdus, caecus, et quicunque, licet sit post ostium, vel columnam, vel in fenestra, vel procul a templo ita est praesens, ut ex signis externis colligere possit, quid a celebrante agatur, spectata loci natura, etiamsi per accidens nihil videat aut intelligat, sitque per moralem conjunctionem pars ejus multitudinis, quae dicitur praesens et est in conspectu Altaris [1]).

[1]) Docent non improbabiliter, etiam illum satisfacere Praecepto, qui Missam audit ex fenestra domus, licet via intermediet, dummodo prospiciatur Altare et distantia parva sit, adeo ut adhuc *moraliter* assistere censeatur. V. S. Lig. Op. Mor. L. 3. Tr. 3. n. 112.

Princip. V.

6. In qualibet Ecclesia *publica*, etiamsi non sit parochialis, Praecepto diebus festis audiendi Missam satisfieri potest [1]).

[1]) Benedictus XIV. De Sacrif. Missae, Append. 12. Deinde Notificat. 44, et 105. De Synod. Dioec. L. 11. c. 14.

Princip. VI.

7. Ex Brevibus Pontificiis [1]) eruitur, non satisfacere eos Praecepto audiendi Missam diebus festis, qui Missam audiunt in Oratoriis Privatis [2]), nisi vel sint *domini*, aut eorum *conjuncti*, qui habitent in eadem domo eorumque expensis vivant; vel sint *servi*, qui a dominis alantur, et quidem familiares necessarii. Imo et pro istis festa principaliora [3]) excipiuntur, nisi concessio facta sit causa infirmitatis.

[1]) V. Brev. Clementis XIII. inter Decis. Rom. n. 1. (sub fin. hujus op.)

[2]) Ut *Privata* Oratoria non sunt habenda

a) Oratoria benedicta et designata ad usus sacros licet erecta in domibus Privatis, dummodo ingressus pateat etiam a *via publica;*

b) Oratoria erecta in *Seminariis*, *Conservatoriis*, *Hospitalibus* et *Domibus Religiosorum;*

c) Oratoria erecta in Palatiis Episcoporum ac Cardinalium. V. De Bonis, De Oratoriis Publicis et Privatis. Mediolani 1761.

[3]) Quaenam sint illa festa principaliora V. ex Declarat. S. R. C. inter Decis. Rom. n. 2.

Princip. VII.

8. Ut quis Praecepto huic satisfaciat, Missam audiat oportet ab *Uno Sacerdote, Integram*, atque uti *Actionem Sacram.*

Princip. VIII.

9. Non satisfacit Praecepto Ecclesiae audiendi Missam diebus festis, qui duas Missae partes, vel etiam plures *simul* a diversis Sacerdotibus audit [1]).

[1]) Innocentius XI. damnavit hanc (n. 53.) Propos. quae sic habebat: „*Satisfacit Praecepto Ecclesiae de audiendo Sacro, qui duas ejus partes, imo quatuor simul a diversis Sacerdotibus audit.*"

Princip. IX.

10. Utrum satisfaciat Praecepto, qui duas Missae medietates *successive* a duobus Sacerdotibus audit, unam scilicet medietatem usque ad Consecrationem *inclusive* ab uno Sacerdote, ab alio deinde reliquam partem: controvertitur. Sententia probabilior tenet, eum non satisfacere [1]).

[1]) Probabilis tamen est Sententia, Praecepto satisfieri, si quis unam Missam audiat ab uno Sacerdote usque ad Consecrationem *exclusive*, alteram vero a Consecratione usque ad finem ab altero. Cf. S. Lig. Op. Mor. L. 3. Tr. 3. n. 311.

Princip. X.

11. Missa *Integra* [1]), cui assistere tenemur, generatim illa est, cui non deest *Pars Notabilis* [2]). Tertiam porro Missae partem esse Notabilem, omnes conveniunt. Quaenam vero sit ejusmodi *tertia* pars, disputant Moralistae. Haec tamen, ad praxim quod attinet, statui posse videntur:

a) *Grave* est omittere omnia usque ad Offertorium *inclusive*. Leve autem certo est omittere omnia usque ad Epistolam *exclusive*, et probabilius etiam *inclusive*, imo probabiliter etiam usque ad Evangelium *inclusive*, licet S. Lig. tamen Sententiam oppositam ut *probabiliorem* habeat;

b) Qui omittit omnia post Sumptionem, *non peccat graviter;* neque si omittat omnia ante Epistolam simul, et omnia post Sumptionem;

c) *Gravis est* omissio Consecrationis et Sumptionis simul; item omissio Canonis a Consecratione usque ad *Pater noster* exclusive;

d) *Levis* tantum est omissio Offertorii, item omissio Symboli et Praefationis. Evangelium autem S. Joannis in fine probabiliter non est pars Missae;

e) *Graviter* peccat, qui Missae non interest, tempore Consecrationis, licet reliquam audiat.

[1]) Die Nativitatis Domini unica Missa *Integra* sufficit, cum nullibi aliter reperiatur praescriptum.

[2]) Praecepto satisfaciunt, qui ad breve tempus recedunt ab Ecclesia, ut recipiant vinum pro Sacrificio, vel thus etc., vel ut campanas pulsent.

[3]) Quaenam sit *Notabilis* Missae pars, arbitrio prudentis committitur; quidam enim affirmant dimidiam, alii tertiam partem. V. Fagundez l. 2. c. 6. n. 1. S. Lig. Op. Mor. l. c. n. 310.

Princip. XI.

12. Ad piam et reverentem praesentiam requiritur *Attentio* saltem virtualis et in confuso ad ea, quae sunt de substantia Missae, vel propinquius ad eam pertinent; item *Devotio saltem externa*, quae moraliter sit *Cultus Divinus* [1]).

[1]) Hinc confabulationes etiam de rebus divinis, si omnimodam Attentionem impediant, impediunt etiam impletionem Praecepti. Satisfaciunt tamen Praecepto, qui quoquo modo ministrant Sacro, etsi occupentur quaerendis e Sacristia, aut alio loco necessariis. Item satisfaciunt Musici occupati intra Missarum Solemnia etc.

Princip. XII.

13. Ad satisfaciendum Praecepto requiritur *Intentio* saltem *Virtualis* aut *Implicita* audiendi Sacrum; non est tamen necessaria Intentio *satisfaciendi Praecepto*, imo nec *notitia Praecepti.*

Princip. XIII.

14. Qui *moraliter coactus* Sacrum audit, ut qui metu domini vel magistri non audet abesse, satisfacit Praecepto.

Princip. XIV.

15. Citra Dispensationem quatuor afferri solent *causae excusantes* a Missae Auditione:

a) Impotentia tum *Physica* [1]), tum *Spiritualis* [2]), tum *Moralis* [3]);
b) *Charitas*;
c) *Officium* [4]);
d) *Consuetudo* [5]) vel Usus rationalis et sufficienter approbatus.

[1]) Ex Impotentia *Physica* etiam excusantur, qui gravi morbo laborant, vel a morbo ipso convalescunt, quando prudenter timent vel grave damnum, vel notabilem moram ad convalescendum.

[2]) Ex *Impotentia Spirituali* excusantur Excommunicati et Interdicti.

[3]) Ex *Impotentia Morali* excusantur, qui Missam audire non possunt nisi cum magna difficultate, vel jactura bonorum sive animi sive fortunae. *Probabilius* etiam occasio lucri notabilis faciendi excusat. — Relate ad eos, qui longius dissiti sunt a loco, ubi Missa audiri potest, habenda est ratio personarum, loci, temporis et consuetudinis. Haec omnia rite pensanda et ex aequo ac bono judicanda sunt. Saepe rationes, licet *absolute* non sufficiant, tamen personas ex bona fide agentes, si non a toto, tamen a Mortali peccato excusant. V. S. Lig. Homo Apost. Tr. 6. n. 41. Cf. etiam L. eadem causa, ff. ex qualib. caus.

[4]) Ratione *Officii* excusantur milites in custodiis positi, pastores gregum, laborantes in fusoriis, quando labor ante diem festum incoeptus interrumpi nequit. Item famuli, quibus imperium domini obstat, quominus ad templum accedere liceat, dummodo id non cedat in Religionis contemptum, nec possint domino contradicere absque gravi suo incommodo. Quod si famulus frequenter sine causa justae necessitatis impediatur, quominus Missam audiat, debet oblata opportunitate tale ministerium relinquere et alium dominum quaerere. Idem valet circa opifices relate ad eorundem magistros (Gesellen und Meister.).

Princip. XV.

16. In Dubio, an incommodum sit sufficienter grave ad eximendum ab hoc Praecepto, infirmus *probabiliter* excusatur a Missa audienda.

ARTICULUS II.

DE PRAECEPTO JEJUNII ECCLESIASTICI.

Princip. I.

17. Vox *Jejunium* quatuor [1]) accipitur modis, ex quibus oriuntur *quatuor* quasi genera Jejunii:

a) *Jejunium Spirituale* dicitur abstinentia a vitiis [2]);

b) Jejunium *Morale* est parsimonia in cibo et potu ad temperantiae regulas [3]);

c) Jejunium *Naturale* vocant Theologi abstinentiam ab omni prorsus cibo, vel potu, quacunque ratione sumpto [4]);

d) Jejunium *Ecclesiasticum* definiri solet abstinentia *cibi* [5]) secundum Ecclesiae Regulam assumpta.

[1]) V. Bellarmin. De bonis Operib. in particul. L. 2. c. 1.

[2]) Cf. Isai. 58. S. Augustin. Tract. 17. in Joann. L. 2. Quaest. Evangel. quaest. 18.

[3]) Cf. S. Hieronym. L. 2. adv. Jovinian.

[4]) De hoc Jejunio V. Tract. De S.S. Eucharist.

[5]) Jejunium *Ecclesiasticum* dicitur abstinentia *cibi*, quia neque *potus*, neque *medicamentorum* abstinentiam requirit. Cf. S. Leo Serm. 8. de Jujunio septimi mensis.

Princip. II.

18. Ex totius Ecclesiae Catholicae sensu constat, Lege Ecclesiastica obligari *sub gravi* [1]) Fideles omnes baptizatos rationis compotes (et quidem a septimo aetatis anno completo ad Abstinentiam ab esu carnium, a vigesimo primo autem aetatis anno ad Abstinentiam ab altera Refectione), nisi speciali aliqua causa aut praescripta consuetudine eximantur, in Conscientia ad certa quaedam jejunia et ciborum delectum [2]).

[1]) Ab Alexandro VII. haec (n. 23.) Propos. damn. est: „*Frangens Jejunium Ecclesiae, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu vel inobedientia hoc faciat; puta quia non vult se subjicere Praecepto.*" V. S. Lig. Op. Mor. L. 3. n. 1004.

[2]) V. S. Thom. 2. 2. q. 147. a. 3. Theolog. cet. in 4. Sentent. dist. 15. Interpret. Juris Canon. in rubric. de observat. jejuniorum. Cf. S. Epiphan. L. de haeres. haer. 75. S. Basil. Orat. 2. de Jejunio. S. Ambros. Serm. 34. S. Hieron. Ep. ad Marcell. S. Joann. Chrysost. Homil. 6. ad pop. Antioch. S. Augustin. Serm. 62. de Tempore. S. Leo Serm. 1. de Jejun. sept. mens. et Serm. 3. de Jejun. dec. mens.

Princip. III.

19. Jejunia *Ecclesiastica* alia *generali Ecclesiae Lege* sunt constituta, atque omnes obstringunt, statoque tempore quotannis redeunt; et alia certos tantum homines attingunt. Jejunia autem *Ecclesiastica* nunc generatim usitata haec sunt:

a) Quadragesimale Jejunium [1]);

b) Ad Quatuor Tempora [2]);

c) Jejunia in Pervigiliis [3]) quarundam Solemnitatum.

[1]) Cf. Natalis Alexander Histor. Eccles. saec. 2. dissert. 4. art. 4.

[2]) Jejuniis Quatuor Temporum id sibi vult Ecclesia, ut pro acceptis beneficiis Deo gratias agamus, ut divinam opem exoremus, atque his poenitentiae operibus nostra crimina expientur, ut denique bonos Altaris ministros divinitus impetremus. V. Thomam Valfridium *de Usu et Institutione Jejuniorum Temporum.* Cf. S. Leo M. Serm. 6. c. 1. de dec. mens. Jejun.

[3]) *Vigiliae* erant nocturni coetus, quos Christiani in Ecclesia habebant ante praecipuum aliquem festum diem, ut divina officia persolverent. Justa de causa sublatis Vigiliis, una excepta Vigilia Nativitatis Domini, remanserunt Jejunia in Pervigilio quarundam Solemnitatum. Cf. S. Joann. Chrysost. Homil. 1. et Homil. 4. Homil. 30. in Genes.

Princip. IV.

20. Ex Praescriptione Ecclesiae, Doctorum aeque ac Fidelium sensu Praeceptum *Jejunii Ecclesiastici* haec tria complectitur:

a) Abstinentiam a *carnibus*, et quandoque etiam a lacticiniis, ceterisque, quae semen et originem habent a carnibus;
b) Unicam refectionem per viginti quatuor horarum spatium, admissa ex Ecclesiae indulgentia et legitima consuetudine vespertina collatiuncula;
c) Certum refectionis tempus.

CAP. I.

DE ABSTINENTIA A CARNIBUS ET ALIIS CIBIS.

Princip. I.

21. Jejunium, inquit S. Thomas [1]), est ab Ecclesia institutum ad reprimendas concupiscentias carnis; et ideo illos cibos Ecclesia jejunantibus interdicit, qui et in comedendo maximam habent delectationem, et iterum maxime ad venerea provocant. Hujusmodi autem sunt carnes animalium in terra nascentium et respirantium, et quae ab eis procedunt, sicut lacticinia ex gressilibus et ova ex avibus.

1) S. Thom. 2. 2. q. 147. a. 8.

Princip. II.

22. *Jure Communi* proinde non solum carnes, sed etiam ea, quae ex carne originem ducunt, ut ova et lacticinia in Jejunio Ecclesiae prohibita sunt. Verum in his spectanda est populorum consuetudo, quae in diversis ecclesiis est diversa.

Princip. III.

23. S. Thomas docet, in Jejunio prohiberi carnes omnium animalium in terra nascentium et respirantium; alii vero dicunt, ea animalia prohiberi, quae carnes, non pisces usu habentur. Ad quod discernendum non leve indicium est attendere, an diu extra aquam vivant. Magis tamen inspicienda est aestimatio communis fidelium ac peritorum et Consuetudo legitima [1]).

1) Scavini Theol. Mor. Tom. 1. Tr. 2. App. c. 2. Cf. Bened. XIV. De Syn. L. 11. c. 5. Ejusdem Institut. Eccles.

Princip. IV.

24. Ex Consuetudine et Praxi fidelium atque ex Romanorum Pontificum Decretis [1]) certum est, Abstinentiam a carnibus

obligare *sub gravi* omnes baptizatos ratione utentes, non solum in omnibus Jejuniis, sed de Jure Communi etiam qualibet Feria sexta et singulis Sabbatis [2]). Hinc qui saepe in diebus Jejunii carnes sumit, toties peccat, quoties manducat.

[1]) V. Benedict. XIV. De Syn. Dioec. L. 11. c. 5.

[2]) Sabbatum in nonnullis regionibus dispensatum est.

Princip. V.

25. Ex nonnullis decisionibus Benedicti XIV. [1]) relate ad eos, quibuscum ad edendas carnes in Jejunio dispensatum est, haec liquent:

a) adhuc Lege obstringuntur, quae unicam in die comestionem praecipit;
b) nequeunt carnibus uti in vespertina refectiuncula (juxta Jus Commune);
c) horam jejunantibus praescriptam in comestione observare debent;
d) non possunt carnes et pisces in eadem comestione *simul* assumere et manducare;
e) Praeceptum de utroque epularum genere non permiscendo intelligitur etiam extendi ad dies dominicos Quadragesimae, et ad ceteros pro Jejunio designatos extra Quadragesimam.

[1]) Bulla „*In Suprema*“ de ann. 1741 et Bulla „*Libentissime*“ de ann. 1745.

CAP. II.

DE UNICA REFECTIONE.

Princip. I.

26. Jejunium, inquit S. Thomas [1]), institutum est ab Ecclesia, non ut necemus corpus, sed ut domemus, illudque mortificemus, quod fit, cum, qui alias bis, terve refici solemus, unica dumtaxat Refectione fruimur, dum ab altera Refectione juxta Ecclesiae Praeceptum est abstinendum.

[1]) S. Thom. 2. 2. q. 147. a. 6. et 7.

Princip. II.

27. Olim *tempus* Refectionis ordinarium fuit hora diei nona, sive tertia post meridiem, vel etiam serius. Verum cum posterio-

ribus saeculis homines propter animi et corporis infirmitatem, tamdiu in Jejunio non perseverarent, communi ecclesiarum consuetudine anticipatum est tempus, quod hodie, etiam in Quadragesima circa meridiem instituitur.

Princip. III.

28. Absque justa causa non licet [1]) notabiliter [2]) anticipare Refectionem istam; nullum vero omnino Peccatum ejusmodi anticipatio est, si fiat ex causa quadam rationabili.

[1]) C. Solent de cons. D. 1. — S. Thom. In 4. D. 15. q. 3. a. 4.

[2]) S. Thom. 2. 2. q. 147. a. 7.

Princip. IV.

29. Si quis Refectionem unicam *notabiliter* continuaret, Jejunii Legem frangere posset; quaenam vero sit ejusmodi *protractio notabilis*, resolvendum potius est ex usu regionum et timoratorum judicio.

Princip. V.

30. Si justa adest causa Refectionem interrumpendi, certum est, interruptionem Jejunium minime violare.

Princip. VI.

31. Qui sine gravi causa saepius in die parum cibi sumit tempore Jejunii, peccat Mortaliter [1]). Non violat tamen Jejunium, qui, cum extra tempus Refectionis bibit, pauxillum panis adjicit, ne potus noceat, quia id rationem medicinae habet, nisi saepius repetatur. Licitum quoque est, quaedam sumere per modum medicinae, licet per accidens nutriant, modo id non fiat in magna quantitate per modum cibi potius quam medicinae.

[1]) Huc pertinet Propos. (n. 29.) damn. ab Alexandro VII. quae sic habebat: „*In die Jejunii qui saepius modicum quid comedit (etsi notabilem quantitatem in fine comederit), non frangit Jejunium.*"

Princip. VII.

32. Jejunii natura in unica comestione consistit [1]), adeoque qui saepe in eadem die Jejunii culpabiliter sumit cibos in notabili quantitate, *unum* dumtaxat Peccatum Mortale committit.

[1]) V. S. Thom. 2. 2. q. 147. a. 6.

Princip. VIII.

33. Quamvis abstinentia a carnibus et secunda Refectione eodem Jejunii Praecepto aeque praecipiantur, sunt tamen materiae divisibiles. Quare qui Dispensationem habet circa esum carnium, idcirco nondum liber haberi potest ab obligatione abstinendi a bina Refectione [1]).

[1]) V. Constitut. Benedicti XIV.:
a) *Non ambigimus* ab ann. 1741;
b) *In Suprema Universalis Ecclesiae* ab eod. ann. 22. August.;
c) *Libentissime quidem* ab ann. 1745. 10. Jul.

Princip. IX.

34. In *Collatiuncula vespertina* consueta quantum cibi liceat sumere, universim dici potest oportere esse modicam, ne coenula in coenam transeat; speciatim vero attentenda est tum regionum, tum personarum diversitas et qualitas [1]).

[1]) Laym. L. 4. Tr. 8. c. 1. n. 9.

Princip. X.

35. Hodie ex recepta Consuetudine usus *potus* cujuscunque *proprie dicti* quacunque diei hora diebus Jejunii est licitus [1]), si moderate et sine excessu temperantiae sumatur.

[1]) S. Thom. 2. 2. q. 147. a. 6.

CAP. III.

DE CAUSIS EXCUSANTIBUS A JEJUNII PRAECEPTO.

Princip. I.

36. Ab Ecclesiastico Jejunio excusant:
a) Superioris Dispensatio;
b) Impotentia tum Physica, tum Moralis;
c) Labor;
d) Pietas.

Princip. II.

37. Dispensare possunt in Jejunii Praecepto
a) *Summus Pontifex* quoad Universam Ecclesiam, et quidem valide, etiamsi non adsit causa;
b) *Episcopus* in sua Dioecesi, sed cum causa [1]).

[1]) V. Bullas Benedicti XIV.:
a) *Non ambigimus;*
b) *Prodiit jamdudum;*
c) *Libentissime.*

Princip. III.

38. *Confessarii* declarare quidem possunt in Foro Conscientiae, poenitentes in datis circumstantiis ad Jejunii Praeceptum haud obligari; sed neque a Jure, neque a Consuetudine potestatem habent proprie loquendo dispensandi in Jejunio.

Princip. IV.

39. Multo minus *Medici* proprie dictam dispensandi potestatem habent, sed ad ipsos solum pertinet declarare, an sufficiens causa subsit exemptionis a Praecepto Jejunii.

Princip. V.

40. Si causa, quae a Jejunio eximit, fuerit *evidens*, potest subditus *a se eximi* [1]); sed si causa est *dubia*, distinguere oportet *Dubium, an talis casus indigeat Dispensatione*, a Dubio, *an talis causa sufficiens sit ad Dispensationem* [2]). In Dubio prioris speciei possidet *Libertas*, in altero autem Dubio, aliis circumstantiis seclusis, *Lex* possidet.

[1]) S. Thom. 2. 2. q. 147. a. 4.
[2]) V. S. Lig. Hom. Apost. Tr. 12. n. 22.

Princip. VI.

41. Ratione *Impotentiae Physicae* a Praecepto Jejunii excusantur:
a) Infirmi;
b) Mulieres foetum utero gerentes vel prolem lacte nutrientes;
c) Pauperes, qui non possunt simul habere, quod eis ad victum sufficiat.

Princip. VII.

42. Ratione *Impotentiae Moralis* excusantur a Praecepto Jejunii:
a) Illi, quibus Jejunium *grave incommodum* affert;
b) *Milites*, sive in castris, sive in hospitiis versentur;

c) *Adolescentes* usque ad annum *vigesimum primum completum;*

d) *Senes,* qui ob virium imbecillitatem sine gravi incommodo jejunare non possunt [1]).

[1]) Probabilius videtur, pro Senibus, ut a Jejunio excusentur, non esse certum tempus constitutum, sed prudentis arbitrio definiendum, quando corporis vires ob aetatem deficiant. Ceterum *probabilis* est Sententia de sufficientia anni *sexagesimi.* Cf. S. Lig. Homo Apost. Tr. 12. n. 25.

Princip. VIII.

43. Generatim *Labor* tunc excusat a Praecepto Jejunii, cum talis sit, ut sine notabili corporis defatigatione exerceri non possit [1]).

[1]) Attendi hic debet ad Propos. (n. 30.) damn. ab Alexandro VII. utpote *nimis generalem*, quae ita sonabat; „*Omnes officiales, qui in republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione Jejunii; nec debent se certificare, an labor sit compatibilis cum die Jejunii.*

Princip. IX.

44. A Praecepto Jejunii non excusantur, qui iter unius diei equitando conficiunt, utcunque iter agant, sive necessarium sit, sive minime [1]). Aliud tamen dicendum de iis, qui iter arduum conficiunt, in quo omnes communiter defatigantur, ut est iter pedestre majoris partis unius diei, vel equestre plurium dierum.

[1]) Id patet ex Propos. (n. 31.) damn. ab Alexandro VII., quae sic habebat: „*Excusantur absolute a Lege Jejunii omnes illi, qui iter agunt equitando, utcunque iter agant; etiamsi iter necessarium non sit, et etiamsi iter unius diei conficiant.*“

Princip. X.

45. Ratione *Pietatis* excusantur a Jejunio, qui opus Charitatis, Misericordiae, Religionis, Justitiae praestantius Deoque gratius, quam Jejunium praestant, cum quo *moraliter* conjungi non potest [1]).

[1]) Cf. S. Thom. 2. 2. q. 147. a. 2.

TRACTATUS QUINTUS.

DE OBLIGATIONIBUS PARTICULARIBUS CERTO HOMINUM STATUI PROPRIIS.

PRINCIPIA PRAELIMINARIA.

Princip. I.

1. *Status* humanae vitae, prout a S. Thoma ceterisque Theologis definiri solet, est actionum humanarum certa quaedam permanens et immobilis habitudo, sive dispositio, naturae ipsius hominis conveniens, *in ordine ad proprium Finem.*

Princip. II.

2. Unicuiqui rei creatae a totius Universitatis effectore Deo certus aliquis propositus est *Finis* atque simul indita facultas, qua, pro ipsarum naturarum et propositorum Finium diversitate, suo quaeque modo Finem illum actione propria certo possit adipisci. Hinc, quae ratione carent, *innata quadam necessitate* suos ad Fines certo moventur. At homo nobiliori modo, *Libera videlicet actione* voluntatis ad eum Finem contendere debet.

Princip. III.

3. Porro Libertas, ea quidem absolute considerata, non magis ad actiones accomodatas illi Fini, quam ad contrarias exercendas utilis est. Oportet igitur hominem, ut arbitrio suo certius utatur ad propositum sibi Finem assequendum, ne sit aliis creaturis hic infelicior, *quadam alia quoque dispositione juvari.*

Princip. IV.

4. Neque vero, quod ad istam dispositionem attinet, solum auxilio Divino, sed etiam humana cooperatione est opus. Ex hac parte plurimum valet illa dispositio, qua quis ita suae vitae rationem instituit, ut et actionibus delectis, proposito Fini congruentibus singulari studio incumbat, et ipsis constanter ac velut

immobiliter adhaereat: cum nimirum ad certum aliquem Vitae Christianae Modum, (quod proprii Voti sivi Promissionis vinculo fit) Obligatione adstringitur. Haec est conditio illa vitae, quae solet appellari *Status*.

Princip V.

5. Jam pro diversa ratione, qua ejusmodi vitae conditio ordinari potest ad praesentis vitae Perfectionem, et consequenter ad aeternam Beatitudinem, oportet esse *diversos* in Ecclesia Status.

Princip. VI.

6. Praesentis vero vitae Perfectio consistit in *Charitate*, atque duplex est; *Prima*, qua omnia Peccata Lethalia; *Secunda*, qua praeterea quaecunque recti atque integri erga Deum affectus impedimenta vitantur.

Princip. VII.

7. Catholici edocti Sacris literis [1]), duplicem illam perfectionem Charitatis hominibus in praesenti vita possibilem sentiunt. Et hinc est alius in Ecclesia Status eorum, qui ad debitam observationem Mandatorum Dei, et ita solum ad priorem gradum Perfectionis adipiscendum, vitam instituunt; alii Status ad alteram quoque sublimiorem Perfectionem Charitatis pertinent, atque ideo digniori nomine *Status Perfectionis* a Theologis appellantur.

[1]) Matth. 19. Luc. 18. Cf. S. August. Epist. ad Hilar. 89. q. 4.

SECTIO I.

DE OBLIGATIONIBUS IN SOCIETATE PATERNA.

ARTICULUS I.

DE OBLIGATIONIBUS PARENTUM.

Princip. I.

8. Jure Naturae Parentes tenentur liberis suis exhibere amorem, educationem corporalem et spiritualem, atque ab ipsis avertere, quae his opponuntur [1]).

[1]) S. Thom. 1. 2. q. 100. a. 5.

Princip. II.

9. *Educatio Corporalis* requirit triplicem providentiam: videlicet:

a) Vitae;
b) Victus;
c) Status.

Princip. III.

10. Ad Providentiam *Vitae* spectat, ut parentes ab ipsa conceptione sedulam curam gerant, ne quid proli quoad vitam, sanitatem, vel naturalem felicitatem obesse possit.

Princip. IV.

11. Ad Providentiam *Victus* pertinet, ut Parentes proli procurent [1]) alimenta necessaria non solum ad vitam conservandam, sed etiam ad honestam sustentationem secundum personae qualitatem [2]).

[1]) C. *de eo qui duxit.*

[2]) Ea debet pater filio, etiám spurio, proscripto, excommunicato et haeretico.

Princip. V.

12. Ad Providentiam *Status* reducitur Obligatio efficiendi, ut addiscat honestam artem vel disciplinam statui convenientem, vel etiam applicetur studiis, si animum et capacitatem habeat [1]).

[1]) Cf. 2. Cor. 12.

Princip. VI.

13. *Educatio Spiritualis* a Parentibus postulat,

a) ut filios vix natos baptismatis gratia regenerari procurent, ut prolem instruant, vel instrui curent in omnibus necessariis ad salutem ac in iis, quae spectant ad vitam christiane instituendam [1]);
b) ut proli praeeant in via virtutis, ac praebeant exempla bonorum operum;
c) ut, si proles delinquat, eam prudenter commonefaciant, corrigant [2]) atque emendent [3]).

[1]) Cf. Eccli. 7. Prov. 22.

[2]) Prov. 13. Ephes. 6.

[3]) Cf. Spor. Tr. 3. in 4. Praec. Decal. c. 5. n. 38. Stapf, Christl. Sittenlehre 3. B. § 337. Desselben Erziehungslehre Einl. §. 6.

Princip. VII.

14. Parentes tenentur [1]) filiis omnem libertatem relinquere [2]) circa *Status proprii Electionem* [3]).

1) S. Thom. 2. 2. q. 104. a. 5.

2) Hic notari praesertim debet, ex Trident. (Sess. 25. c. 18. de R.) excommunicari ipso facto tum *cogentes mulieres ingredi monasterium et profiteri*, tum, *qui sanctarum virginum vel aliarum mulierum voluntatem veli accipiendi vel voti emittendi quoquomodo sine justa causa impedierint*. Cf. S. Lig. Op. Mor. L. 3. n. 339. et L. 6. n. 850.

3) Non peccant tamen Parentes, qui se opponunt ad tempus piis filiorum desideriis praesertim juniorum ad inconstantiam eorum praecavendam, vel ob aliam justam causam.

Princip. VIII.

15. Parentes graviter peccant, si cogant prolem, ut non ineat Matrimonium; aliter tamen dicendum, si tantum a certis nuptiis ob causam justam impedirent, vel ad certas suaviter inducant, dummodo incommodo caveantur.

ARTICULUS II.

DE OBLIGATIONIBUS LIBERORUM ERGA PARENTES.

Princip. I.

16. Filii non solum ex virtute charitatis, sed etiam justitiae illius specialis, quae dicitur *Pietas*, tenentur Parentibus suis praestare *Amorem*, *Reverentiam* et *Obedientiam*, atque quidquid his adversatur fugere [1]).

1) Exod. 20, 12. Prov. 20, 20; 30, 17. Ephes. 6.

Princip. II.

17. *Amor*, quem Filii Parentibus debent, consistit in eo, ut Filii Parentes suos diligant amore *interno* et *externo* seu exterius signis benevolentiae manifestato, ideoque iisdem in necessitate sive *spirituali* sive *corporali* subveniant. Qui in his *graviter* deficit, *graviter* peccat [1]).

1) Prov. 19 et 20.

Princip. III.

18. Obligatio *Reverentiae* Parentibus debitae [1]) exigit, ut Filii eosdem juxta regulas honestatis et morem patriae revereantur tum *interius*, tum *exterius* [2]).

[1]) Eccli 3.

[2]) Contra hanc Obligationem *graviter* vel *leviter* pro ratione Materiae Filii peccant:

a) *Verbis*, si asperis, duris et inurbanis verbis, contumeliis et maledictionibus Parentes afficiant;

b) *Signis*, si iis risu vel subsannatione illudant, vel etiam ad dignitatis locum evecti Parentes ex superbia nosse erubescant;

c) *Factis*, si Parentes deliberate et cum sufficienti advertentia verberent.

Princip. IV.

19. Nonnunquam potest Filius sine peccato tam in causa civili quam criminali conqueri de Patre, sive adversus Patrem implorare judicis auxilium; minime vero a mortali excusari potest, si Patrem alicujus criminis, quantumvis veri accuset [1]). Excipitur dumtaxat casus perduellionis in Deum per haeresim, vel in Principem per conjurationem vel proditionem, quando damnum non possit aliter impediri [2]).

[1]) Eccli. 3.

[2]) V. Lig. Homo Apost. Tr. 7. n. 1.

Princip. V.

20. Filii tenentur [1]) Parentibus obedire *in omnibus rebus licitis* [2]) *atque honestis* [3]).

[1]) Rom. 1. Coloss. 3.

[2]) Act. 5.

[3]) Si in genere se quis accuset inobedientiae et irreverentiae adversus Parentes, spectanda est aetas et indoles poenitentis.

Princip. VI.

21. Quoad electionem status Filii non ita subsunt Parentibus, ut peccent non acquiescendo Parentibus, dum hi certum vitae genus prae alio suadent vel etiam imperant. Decens tamen est, ut, qui cogitant aliquem statum amplecti, a Parentibus suis consensum petant, atque exspectent.

Nota. Eadem fere Obligatio, quae est inter *Parentes* et *Filios*, viget etiam *Magistros* inter ac *Discipulos*.

SECTIO II.

DE OBLIGATIONIBUS CLERICORUM.

PRINCIPIA PRAELIMINARIA.

Princip. I.

22. Ea in primis Clericis commendanda sunt, quae Ss. Tridentina Synodus [1]) sapientissime inculcat, dum ait: „*Nihil est, quod alios magis ad pietatem et Dei Cultum assidue instruat, quam eorum vita et exemplum, qui se divino ministerio dedicarunt: cum enim a rebus saeculi in altiorem sublati locum conspiciantur, in eos tanquam in speculum reliqui oculos conjiciunt, ex iisque sumunt, quod imitentur. Quapropter sic decet omnino Clericos in sortem Domini vocatos vitam, moresque suos omnes componere, ut habitu, gestu, incessu, sermone, aliisque omnibus rebus nihil nisi grave, moderatum ac Religione plenum prae se ferant; levia etiam delicta, quae in ipsis maxima essent, effugiant; et eorum actiones cunctis afferant venerationem.*“

[1]) Trid. Sess. 22. cap. 1. de R.

Princip. II.

23. Clerici maxime abstineant a liberiori conversatione cum altero sexu, a nimio potu, a modo agendi cum subditis minime conveniente, ab eo praesertim omni, quod speciem avaritiae prae se fert. Se dedant impense lectioni Sacrarum Scripturarum, aliorumque librorum, qui exponunt doctrinam sibi et aliis utilem.

ARTICULUS I.

DE IIS, QUAE CERICIS GENERATIM PROHIBENTUR.

Princip. I.

24. Arma offensiva vel defensiva gestare extra necessitatis casum Clericis prohibetur [1]).

[1]) Gregor. IX. T. *de vita et Honest Cler.* — C. 4. *quicunque Clericus.* — Cap. *Si quis suadente*, Caus. 17. q. 4. Cf. S. Thom. 2. 2. q. 40. a. 2.

Princip. II.

25. Vetuit omnino jam Prima Nicaena Synodus [1]), ne liceat Episcopo, nec Presbytero, nec Diacono, nec uni penitus eorum, qui sunt in Clero, introductam habere mulierem (ut cum ea cohabitent) praeterquam utique matrem, vel sororem, vel amitam, vel eas solas personas, quae omnem suspicionem effugiunt.

1) Can. 3.

Princip. III.

26. Choreis et publicis comoediis ne intersint Clerici, passim sub obedientiae Praecepto prohibent post Tridentinum Synodi fere omnes [1]).

1) Benedictus XIV. De Syn. L. 11. c. 9,

Princip. IV.

27. Tabernas Clerici evitent, nisi forte causa necessitatis vel in itinere constituti.

Princip. V.

28. Omnem Venationem Clericis prohibitam esse, *Juri antiquo* conformior est Sententia. Hodie tamen Distinctio recepta est a Moralistis inter Venationem *Clamorosam* [1]) et *Quietam*. Illam Clericis absolute prohiberi affirmant, hanc vero non ita nisi specialia obstent Statuta Dioecesana.

1) Venatio *Clamorosa* est, quae magno exercetur clamore et apparatu armorum atque canum, ut majores ferae capiantur. Cf. Benedict. XIV. De Syn. L. 11. c. 10.

Princip. VI.

29. *Negotiatio proprie dicta* [1]), quae in eo consistit, ut aliquid ematur animo, illud idem minime mutatum carioris venedendi, Clericis interdicta est [2]).

1) Non prohibetur tamen *Negotiatio Oeconomica*, qua emuntur necessaria ad sustentationem et superflua venduntur; neque *Artificialis*, qua aliquid emitur, ut per industriam mutatum vendatur.

2) *C. 6. de vita et hon. Cler.* Cf. Benedict. XIV. Bull. *Apostolicae*. Clemens XIII. Bull. *Cumprimum*. S. Thom. 2. 2. q. 77. a. 4.

Princip. VII.

30. In genere prohibetur Jure Canonico Clericis quaelibet ars, quae honestati Status Clericalis utcunque contraria censetur [1]);

speciatim vero interdicitur Clericis in Sacris ac Monachis ars Medicorum et Chirurgorum, ubi incisione, amputatione vel adustione sit opus, neque adsit necessitas [2].

[1]) V. S. Lig. Op. Mor. L. 4. n. 189. L. 7. n. 384.

[2]) Cap. Sententiam, Ne Clerici vel Monachi.

Princip. VIII.

31. Clericis Beneficiatis vel in Sacris vetitum est, nec haec Officia exerceant [1]):

a) *Tutoris*, *Curatoris* vel *Procuratoris* minorum, et quodcunque aliud publicum ministerium, quod eos obliget ad reddendas rationes de bonis administratis, excepto casu, quo pupilli sive minores sint proximi Clericorum propinqui;
b) *Judicis* in causa sanguinis;
c) *Militis*;
d) *Advocati*, *Procuratoris* et *Notarii* in Curiis saecularibus, excepto casu, quo Clericus agat causam vel suam, vel suae Ecclesiae, vel egeni, vel personae sibi in quarto gradu conjunctae;
e) *Administratoris* bonorum personae laicae privatae non miserabilis cum obligatione reddendi administratae substantiae rationem.

[1]) Cf. Ferraris, Bibl. V. *Clericus*. Art. 3.

ARTICULUS II.
DE COELIBATU.

Princip. I.

32. Lex *Coelibatus Ecclesiastici* longe antiquissima, ab Apostolis, si non primitus lata, saltem insinuata, tot Conciliis firmata neque Naturae Juri, neque publico societatis bono, multo minus vero S. Scripturae adversatur; sed aequissima dici debet, atque ministerio sacro quam maxime conveniens [1]).

[1]) V. Zaccaria Nuova Giustificazione del Celibato Sacro. — Dr. Möhler's gesammelte Schriften und Aufsätze. Herausgegeb. v. Dr. Döllinger. 1. B., IV.

Princip. II.

33. Ex Lege Coelibatus in *Ecclesia Latina* [1]) Clerici omnes ab Episcopatu ad Subdiaconatum usque inclusive tenentur servare

perpetuam continentiam, adeo ut neque licite amplius uti possint Matrimonio jam ante Sacram Ordinationem contracto, neque licite, nec valide Sacris Ordinibus initiati Matrimonium possint contrahere [2]).

[1]) Quoad Graecos Disciplina est diversa: ceterum etiam apud ipsos saltem Episcopis non licet Matrimonium contrahere, neque, si antea contraxerint Matrimonium, post Ordinationem licet, propria uxore uti.

[2]) *c. 1. dist. 28.* Trid. Sess. 24. can. 9. Cf. Pontificale Rom. De Ordinat. Subdiaconi Exhortat. ab initio.

Princip. III.

34. Sententia *Communior* ac *Probabilior* est, Obligationem castitatis servandae vi Legis Coelibatus ad Ordines Majores promotis incumbentem ex vi Voti de Ecclesiae Praecepto emittendi immediate descendere [1]).

[1]) Cf. *C. un. de voto in 6. C. 1. 6. et. D. 28; et c. 2. de Cler. conj.*

Princip. IV.

35. Juxta Sententiam *communem* Conjugatus vivente uxore licite potest ad Sacros Ordines promoveri ex licentia uxoris expressa et omnino spontanea, dummodo ipsa castitatem voveat.

ARTICULUS III.

DE HORIS CANONICIS.

CAP. I.

DE HORIS CANONICIS UNIVERSIM.

Princip. I.

36. *Horae Canonicae* vocantur eae preces et laudes divinae, quae ex Praescripto Canonum Ecclesiaticorum in Ecclesia certis horis diu noctuque canuntur a certis personis ad id deputatis. Vocantur etiam *Officium Ecclesiasticum* vel *Divinum*, etiam *Breviarium.*

Princip. II.

37. Breviarium continet

a) Psalmos omnes;

b) Selectissima quaeque totius Veteris et Novi Testamenti;

c) Selecta Patrum documenta;
d) Praecipua quaeque gesta Sanctorum;
e) Breves precationes, quas *Collectas* vocant;
f) Hymnos aliquos a Patribus compositos.

Princip. III.

38. Singula, quae in Breviario continentur, non solum per se pia et salutaria sunt, sed etiam tam apte inter se connexa, ut magnam sua varietate legentibus animi voluptatem et spiritalem consolationem adferant. Quare ejusmodi forma precandi maxime pia et salutaris merito dicenda est atque proinde in Ecclesia retinenda.

Princip. IV.

39. Horae Canonicae *septem* enumerantur:
a) Matutinum cum Laudibus;
b) Prima;
c) Tertia;
d) Sexta;
e) Nona;
f) Vesperae;
g) Completorium.

CAP. II.

DE OBLIGATIONE HORAS RECITANDI.

Princip. I.

40. Ex *Consuetudine Immemorabili*, quae vim Legis obtinuit, quamque multa Concilia tum generalia, tum particularia confirmarunt, oritur in genere Obligatio [1]), eaque gravissima, Horas canonicas recitandi. In specie vero ad Horas Canonicas tenentur:
a) *Vi Ordinis* Clerici omnes, semelac ad Majores Ordines sint promoti, licet sint excommunicati, suspensi, degradati et in carceribus inclusi;
b) *Vi Beneficii* quilibet Beneficiatus [2]), etsi nondum in Sacris constitutus;
c) *Vi Professionis Religiosae* omnes *Religiosi Professi choro addicti* [3]), licet nondum in Sacris constituti. Item *Moniales Professae.*

[1]) C. 1. t. de Miss. l. 3. Decr. Greg. IX. C. 9. dolentes referimus t. cit.
[2]) V. Constit. „Ex proximo" S. Pii V.
[3]) V. S. Lig. Op. Mor. L. 4. n. 141.

Princip. II.

41. Beneficiatus, qui Officium omittit, graviter peccat contra Religionem, licet nondum sit constitutus in Sacris, et intentionem habeat, fructus restituendi; qui vero intentionem istam non habet, peccat etiam contra justitiam; statuit enim Lateranense Concilium sub Leone X.: *„ut quilibet habet Beneficium, si post sex menses, obtento Beneficio, Officium Divinum non dixerit, legitimo impedimento cessante, fructus non faciat suos* [1]), *pro rata omissionis recitationis Officii et temporis."*

[1]) Huc pertinet Propos: (n. 20.) condemn. ab Alexandro VII., quae ita habebat: *„Restitutio a Pio V. imposita Beneficiariis non recitantibus non debetur in Conscientia ante Sententiam declaratoriam judicis".* Cf. Propos. (n. 33.) ab eodem Alexandro VII. condemnat: *„Restitutio fructuum ob omissionem Horarum suppleri potest per quascunque eleemosynas. quas antea Beneficiarius de fructibus sui Beneficii fecerit".*

Princip. III.

42. Nonnulli contendunt, esse *grave* peccatum, omittere dimidiam, vel etiam tertiam partem alicujus Horae; sed alii *probabilius* id negant. Hinc in dijudicanda Materiae Gravitate respicienda est quantitas totius Officii in se. Ceterum omnino certum videtur, unam Horam vel Officii partem eidem respondentem, uti unum integrum Nocturnum sufficere ad gravem Materiam constituendam [1]).

[1]) V. S. Lig. Op. Mor. L. 4. n. 148.

CAP. III.

DE TEMPORE ET ORDINE RECITANDI HORAS CANONICAS.

Princip. I.

43. Quod ad *Tempus* attinet, quo Horae Canonicae recitandae sunt, ad vitandum Peccatum Mortale sufficit, si Horae Canonicae persolvantur a media nocte usque ad aliam mediam noctem; laudabile tamen est, ut singulae horae suis temporibus et intervallis recitentur, *nisi obstet rationabilis causa.* Porro *Vesperae* et *Completorium* dici debent a meridie ad mediam noc-

tem. In Quadragesima tamen a prima Dominica Vesperae ante prandium recitari possunt, exceptis diebus Dominicis, in quibus Vesperae anticipari non possunt. *Matutinum et Laudes* vel mane recitantur, vel jam pridie recitari possunt, tempore videlicet, quo sol propior est ad occasum, quam ad meridiem [1]). Omnes *Horae Parvae* tempore matutino recitari possunt; et duae quidem priores ante meridiem recitandae sunt, duae vero posteriores toto tempore tum matutino, tum vespertino dici possunt.

[1]) In diversis regionibus confici solent tabellae horam hanc diversis anni temporibus determinantes, quaeque Calendario Dioecesis, quod Directorium vulgo nuncupant, singulis annis adjunguntur.

Princip. II.

44. Sententia *communis* affirmat, Matutinum posse a Laudibus separari; cum autem talis fit separatio, adjici debet in fine *Pater noster*. Imo ipsi Nocturni possunt *probabiliter* licite inter se separari, dummodo ex *Communi* Doctorum Sententia non intercedat majus temporis spatium, quam trium horarum.

Princip. III.

45. Si *una Hora*, vel unus *Psalmus* interrumpatur notabiliter, alii contendunt, repetendam esse totam Horam vel Psalmum interruptum; alii autem *communius et probabilius* id negant. Peccat tamen *venialiter*, qui nullam habet interrumpendi causam [1]).

[1]) Cf. S. Lig. Op. Mor. L. 4. n. 168.

Princip. IV.

46. *Probabilior et Communior* Sententia docet, non esse Peccatum Mortale, facere Sacrum ante Matutinum et Laudes [1]). Rubrica tamen id inter defectus habet.

[1]) V. Less. De Just. et Jure L. 2. C. 37. Dub. 12.

Princip. V.

47. Ordo, quo Horae Canonicae in Breviario ponuntur, absque justa causa non est invertendus.

Princip. VI.

48. In recitatione Divini Officii quilibet [1]) uti debet Breviario Romano jussu Pii V. edito, exceptis Religiosis, vel iis, qui

contrarium Privilegium sunt consecuti. **Praeterea recitari debet** quilibet Officium diei currentis ad Praescriptum tum **Breviarii** Romani, tum Calendarii propriae Dioecesis.

[1]) Cf. Bull. Pii V. „*Quod a nobis*".

Princip. VII.

49. Non licet *advertenter et sine causa* Officium **unius diei** in aliud mutare [1]).

[1]) Huc referri debet Propos. (n. 34.) damn. ab Alexandro VII., quae ita habebat: „*In die Palmarum recitans Officium Paschale satisfacit Praecepto.*"

CAP. IV.

DE MODO RECITANDI HORAS CANONICAS.

Princip. I.

50. Ipsum Concilium Lateranense sub Innocentio III. celebratum indicat *Modum*, quo Horae Canonicae recitandae sunt, edicens: „*Districte praecipientes in virtute obedientiae, ut Divinum Officium nocturnum pariter et diurnum, quantum eis Deus dederit, Studiose celebrent pariter et Devote* [1])."

[1]) *c. Dolentes de Cel. Miss.*

Princip. II.

51. Ut Horae Canonicae *Studiose* recitentur, tria requiruntur:

a) Ut *Vocaliter* absque *Syncope* i. e. absque verborum omissione recitentur;

b) Ut verba non mutilentur vel truncatim proferantur, abscissis quibusdam syllabis, praesertim ultimis;

c) Ut absque Interruptione dicantur.

Princip. III.

52. Si *Syncopatio* committatur valde magna, erit Peccatum Mortale, maxime in Officio Publico; in Officio autem Privato non facile erit Mortale, nisi sit enormis excessus. Si autem non sit magnus excessus, erit Peccatum Veniale, dummodo tamen id *voluntarie* fiat. Si autem *involuntarie* fiat, e. g. ex linguae praecipitantia, balbutie, vel ob justam festinationem, non erit Peccatum [1]).

[1]) Less. l. c. Dub. 10, n. 56.

Princip. IV.

53. *Absorbere* Syllabas non est nisi Peccatum Veniale; manet enim integra precum substantia, ita ut intelligi possit. Si involuntarie fiat, nullum Peccatum est.

Princip. V.

54. Ut vera habeatur *Recitatio* sive vocalis verborum pronuntiatio, sufficit, ut formetur aliquis verborum ipsorum sonitus [1]), licet modicus et vix sensibilis et quamquam verba a recitante non audiantur [2]).

1) V. S. Lig. Op. Mor. L. 4. n. 162.

2) Sunt etiam, qui existiment, eum, qui Officium recitat, debere se ipsum audire. Inter alios Suarez.

Princip. VI.

55. *Communis* Sententia est, satisfacere eum, qui audit a socio, quocum recitat, *Lectiones, Responsoria, Capitula, Orationes* et *Antiphonas*. Item *Probabile* est, et illos satisfacere, qui dicunt soli *Psalmos*, et *Lectiones* audiunt, vel soli partem Psalmorum dicunt, et partem cum socio.

Princip. VII.

56. Ut Officium Divinum *Devote* celebretur, duo requiruntur:
- a) *Attentio;*
- b) *Reverentia.*

Princip. VIII.

57. *Attentio*, quae in genere est *advertentia mentis ad aliquid*, in oratione potest esse multiplex; etenim:
- a) Alia est *Externa*, quae versatur circa externam pronuntiationem et totius corporis compositionem atque omnem excludit externam actionem physice incompossibilem cum eo, quod agitur; alia *Interna*, qua quis attendit animum ad Deum vel res divinas, excitatque in se erga Deum Reverentiam;
- b) Praeterea alia *(Superficialis, Materialis)*, est circa *verba*, ut recte pronuntientur; alia *(Literalis)* circa verborum *sensum*, ut mente percipiatur, et affectus illi applicetur; alia (*Spiritualis* sive *Mystica*) circa *Deum*, ut verba ora-

tionis ad ipsum dirigantur; alia ad id, quod petimus a Deo, vel ad rem aliquam piam, per quam Deum laudari et affectum nostrum excitari cupimus;

c) Attentio potest esse vel *Actualis*, vel *Virtualis*, vel *Habitualis*; item vel *Confusa*, vel *Distincta*.

Princip. IX.

58. Certum est, in recitatione Divini Officii requiri *voluntatem orandi* sive Intentionem [1]) laudandi Deum.

[1]) Non requiritur Intentio *Actualis explicita*, sed sufficit *Virtualis implicita*.

Princip. X.

59. Certum est, ad recitationem Divini Officii requiri *Attentionem Externam*.

Princip. XI.

60. *Communior* [1]) et *Probabilior* Sententia docet, ad recitationem Divini Officii *Attentionem* quoque *Internam* requiri.

[1]) Ita Lees. l. c. Dub. 11. n. 64. Cajet. Q. 83. a. 13. Sotus L. 10. De Justitia q. 5. a. 5. concl. 7. Navarr. Tr. De Orat. c. 13. n. 18. Cf. S. Thom. in 4. d. 15. q. 4. a. 2.

Princip. XII.

61. Attentio *Spiritualis* et *Literalis*, quamvis sit optima, ad recitationem Divini Officii tamen non est necessaria, sed sufficit Attentio *Materialis* ad verba, conjuncta tamen cum pia intentione orandi et colendi Deum [1]).

[1]) Cf. S. Thom. l. c. supra.

Princip. XIII.

62. *Perfectissimus* modus recitandi Horas Canonicas est, quo ita recitas, ut Sensum verum Psalmorum et ceterorum percipias, illique affectum ubique accommodes. *Secundus* modus est, ut dum Sensum non assequeris, interea aliquid pii de Divinitate vel Humanitate Christi mediteris. *Tertius* et infimus modus est, quando nec Sensum percipis, nec aliquid pii distincte meditaris, sed solum das operam, ut sacra verba cum Reverentia in Deum pronunties, intendendo, singula accipere in eum sensum, quo Ecclesia intelligit, et ea a Deo petere, quae ipsa in illis petit.

Princip. XIV.

63. Si quis Horas Canonicas animo dumtaxat leviter distracto persolvat, juxta *Communem* et certam Doctorum Sententiam Mortaliter non peccat, et satisfacit Praecepto. Praeterea si distractio non sit plene voluntaria, vel contingat solum ex imperfecta animi deliberatione, rursus certum est, satisfieri Praecepto, neque Peccatum Mortale committi, quamvis ob negligentiam in repellendis distractionibus commissam quandoque Peccatum Veniale contrahatur. Quod si autem distractio omnino indeliberata fuerit, atque involuntaria et patienter tolerata, homine, quod in se est, faciente, tunc ejusmodi distractiones, quibus homo invitus abripitur ex humana fragilitate, nequaquam ei ad Peccatum imputabuntur, imo non raro sunt homini devoto materia patientiae, atque medium, quo Deus animas nostras a superbia tueri solet.

Princip. XV.

64. Remedia ad repellendas animi in recitatione Divini Officii distractiones opportuniora sunt:

a) Aestimatio magna Divini Officii;
b) Renovatio Attentionis per certa intervalla;
c) Accurata sensuum custodia;
d) Praesentia Dei et Sanctorum memoriae firmiter impressa;
e) Sedula consideratio status atque officii nostri.

CAP. V.

DE CAUSIS EXCUSANTIBUS A RECITANDIS HORIS CANONICIS.

Princip. I.

65. Causae ab Officio communiter excusantes sunt:

a) Infirmitas;
b) Gravis Occupatio;
c) Gravis Metus;
d) Oculorum Caecitas;
e) Inculpata Breviarii Carentia;
f) Dispensatio.

Princip. II.

66. Ratione *Infirmitatis* excusantur ab Officio non solum, qui laborant gravi morbo, sed etiam qui nequeunt illud absque

gravi incommodo recitare, vel ejusdem periculo; atque idipsum valet etiam de convalescentibus, donec vires reficiantur.

Princip. III.

67. Cum S. Alphonso de Ligorio [1]) pro *valde Probabili* habenda Sententia: Eum, qui *certus* quidem est, se non posse recitare *Officium totum*, *dubitat* tamen, an possit saltem recitare partem, excusari etiam a parte, et ideo ad nihil teneri.

[1]) Hom. Apost. App. III. n. 76.

Princip. IV.

68. *Gravis Occupatio* tunc tantum excusat ab Officio, cum ea vel non potuit praeveniri, vel non potest omitti sine gravi scandalo vel sine damno alieno sive proprio, neque cum Officio potest conciliari [1]).

[1]) Notari hic debet Propos. (n. 21.) condemn. ab Alexandro VII. hisce terminis concepta: „*Habens Capellaniam collativam, aut quodvis aliud Beneficium Ecclesiasticum, si studio literarum vacet, satisfacit suae Obligationi, si Officium per alium recitet.*"

Princip. V.

69. Ob *Gravem Metum* excusatur vel *in toto* vel in *parte* ab Officio, qui ideo prudenter timet, ne sibi obveniat grave aliquod detrimentum [1]).

[1]) Attendi debet ad Propos. (n. 54.) ab Innocentio XI. condemn., quae sic habebat: „*Qui non potest recitare Matutinum cum Laudibus, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur; quia major pars trahit ad se minorem.*"

Princip. VI.

70. Romanus Pontifex *absolute*, et etiam sine causa potest valide *dispensare* a recitatione Divini Officii; Episcopus autem juxta receptam Consuetudinem non potest nisi cum causa et cum aliquo particulari, atque ad breve tempus.

ARTICULUS IV.

DE HABITU CLEICORUM.

Princip. I.

71. *Etsi Habitus non faciat Monachum* — declarat Tridentinum [1]) — *oportet tamen Clericos vestes proprio congruentes Ordini*

semper deferre, ut per decentiam Habitus extrinseci morum honestatem intrinsecam ostendant.

1) Sess. 14. c. 6. de R. Cf. Pontif. Rom. Tit. III. § 2. et 8.

Princip. II.

72. In omni vestis genere neque appareat nimia et exquisita elegantia 1), neque conspiciatur negligentia vel sordities.

1) Cf. S. Hieron. Ep. ad Nepot. — S. Bernh. De Vita et Mor. Episc.

Princip. III.

73. Clerici in Majoribus saltem Ordinibus constituti obligantur ad ferendam Tonsuram et vestem Clericalem 1). Habitus autem Clericalis varius est pro variis regionibus. Respicienda igitur est consuetudo, ac particularia Dioecesium statuta. Permittitur iter agentibus Habitus contractior, in quo tamen Decorum Status Clericalis eluceat.

1) Trid. Sess. 14. c. 6. de R. Cf. S. Lig. Op. Mor. L. 4. n. 188; et L. 6. n. 805.

ARTICULUS V.

DE OBLIGATIONIBUS EPISCOPORUM.

Princip. I.

74. Ex S.S. Tridentina Synodo 1) Episcopis onus incumbit, Clericorum vitae et honestati invigilandi.

1) Trid. Sess. 22. c. 1. de R.

Princip. II.

75. Episcopi tenentur Jure Divino in sua Episcopali Sede commorari 1), nisi *Charitas Christiana* obstet, vel *Necessitas urgens*, vel *Obedientia debita*, vel *Bonum evidens Ecclesiae*. Permittitur tamen Episcopis, ut singulis annis duobus vel tribus mensibus abesse possint sive continue, sive diversis vicibus ex honesta causa et sine ullo gregis detrimento.

1) Trid. Sess. 6. c. de R. et Sess. 23.

Princip. III.

76. Episcopi tenentur Obligatione strictissima verbum Dei praedicandi per se, vel saltem per alios, si ipsi fuerint legitime impediti 1).

1) Trid. Sess. 5. c. 2. de R. Cf. 2. Tim. 4, 2.

Princip. IV.

77. Episcopus frequentius quoad pôterit, et cum debita diligentia totius Dioecesis Visitationem tenetur peragere [1]).

[1]) Trid. Sess. 24. c. 3. de R.

Princip. V.

78. Episcopi frequenter et saltem diebus dominicis ac festis Sacrum pro universa Dioecesi facere debent.

ARTICULUS VI.

DE OBLIGATIONIBUS PAROCHORUM.

Princip. I.

79. Parochus secum quotidie reputans, se onus sustinere Angelicis humeris formidandum, persuasum sibi habeat, se boni Rectoris officio haud satisfacere posse, si quam aliis inculcat pietatem, ipse per se non exprimat in se factus *forma gregis ex animo* [1]).

[1]) Cf. 1. Petr. 5.

Princip. II.

80. Parochi *Jure Divino* tenentur ad *Residentiam*, et quidem sub gravi [1]). Possunt tamen Parochi, si veniam ab Ordinario consequantur, quotannis justa de causa per bimestre abesse, dummodo Vicarium idoneum per Episcopum sibi substituant.

[1]) Trid. Sess. 23. c. 1. de R.

Princip. III.

81. Parochus omnibus Festis (de praecepto) ac Dominicis diebus tenetur pro Parochia sua Sacrum facere.

Princip. IV.

82. Maxima est in Parochis Obligatio praedicandi Verbi Dei [1]) necnon Catechizandi [2]).

[1]) Trid. Sess. 22. c. 8. de R.

[2]) Trid. Sess. 5. c. 2. de R.

Princip. V.

83. Parochi sub gravi tenentur ovibus suis Sacramenta ministrare:

a) Quoties urget commune Praeceptum illa suscipiendi;
b) Quando idipsum exigit privata alicujus necessitas vel utilitas;
c) Quoties subditus id Jure exigit [1]).

[1]) Cf. S. Lig. Homo Ap. Tr. 7. n. 24. Fusius hac de re in Tract. De Sacram.

Princip. VI.

84. Quoad Ecclesiam suam Parochialem Parochi duo maxime intendere debent:
a) Ut deçorem domus Dei impense curent;
b) Ut Inventarium bonorum ad Paroeciam pertinentium conficiant, bona vero ipsa ac jura diligenter tueantur.

ARTICULUS VII.

DE OBLIGATIONIBUS RELIGIOSORUM.

CAP. I.

DE NATURA STATUS RELIGIOSI.

Princip. I.

85. Nomen *Religionis* tripliciter accipitur:
a) Pro virtute, qua Deus colitur;
b) Pro formula Cultus Divini omnibus communi, vel pro talis formulae professione, per quam homo mancipatur obsequio divino, quantum praecise necessarium est ad salutem;
c) Pro peculiari quadam formula et professione, qua homo ex libera sua electione penitus obsequio divino mancipatur. Haec supponit omnia, ad quae obligat communis Religio Christiana, et proprie includit quaedam alia, quae maxime ad perfectionem conducunt. Hinc peculiari quadam ratione vindicat sibi nomen *Religionis;* qui eam autem profitentur, dicuntur *Religiosi,* quasi Divino Cultui toti addicti.

Princip. II.

86. Hinc *Status Religiosus* definiri solet: *Stabile vitae institutum, ab Ecclesia approbatum pro suis iis Fidelibus utriusque*

sexus, qui certa sub Regula, sub proprio Superiore, et in data Communitate tendere volunt ad perfectionem christianam per tria vota perpetua Paupertatis, Castitatis et Obedientiae.

Princip. III.

87. Ad *Statum Religiosum* essentialiter requiruntur *tria Vota,* eaque *Perpetua: Paupertatis* [1]), *Castitatis* [2]) et *Obedientiae* [3]).

[1]) Matth. 19. Cf. Matth. 8. et Luc. 9.
[2]) Matth. 19. 1. Cor. 7.
[3]) Philipp. 1. Matth. 16. — Cf. S. Thom. q. 186. a. 7.

Princip. IV.

88. Ad Essentiam *Status Religiosi* non est necessarium, ut Vota dicta sint *Solemnia;* sed sufficit, ut ab Ecclesia in eum finem acceptentur [1]).

[1]) Sic Gregorius XIII. Bulla: „*Ascendente*" declaravit veros Religiosos in Societate Jesu etiam illos, qui solum Vota *Simplicia* emittunt.

Princip. V.

89. Cum *Religio perfecta* sit Status spiritualis et supernaturalis, distinctus a communi Statu Christianorum, ac proinde a Christo peculiari modo atque mediante Ipsius Vicario descendere [1]) debeat: ad Statum Religionis saltem *perfectum* necessaria est *Ecclesiae Approbatio* et Votorum admissio.

[1]) Ephes. 4.

Princip. VI.

90. Status Religiosi *Praestantia* [1]) ex tribus potissimum titulis elucet:

a) Quod omnia fere salutis impedimenta removeat;
b) Quod omnia adjumenta ac praesidia secum adducat;
c) Quod debito, quo Deo obstricti sumus, eo modo, quo fas est homini, satisfaciat.

[1]) *S. Cyprian.* L. De Disciplina et Hab. Virg. *Euseb.* Demonst. Evang. L. 1. c. 8. *S. Gregor. Nazianz.* Orat. ad Julian. *S. Basilius* Constit. Monast. c. 19. *S. Joann. Chrysost.* Hom. 56. 57. et 58. ad populum. S. Augustin. L. De moribus Ecclesiae c. 31. Stapf, Christl. Sittenlehre 1. B. § 128.

Princip. VII.

91. Diversitas Ordinum Religiosorum provenit:

a) Ex particulari fine, ad quem quisque Ordo speciatim est institutus;

b) Ex particularibus mediis et ritibus, quibus utuntur vel ad Vota sua melius servanda, vel ad functionem propriam melius obeundam.

Haec autem varietas Ecclesiae est ornamento atque maxime utilis.

CAP. II.

DE INGRESSU IN RELIGIONEM AC NOVITIATU.

Princip. I.

92. *Vocatio* ad Statum Religiosum est affectus ille, et quidam veluti impulsus internus, quo quis sentit se incitari ad Religionem.

Princip. II.

93. Certum est, dari Vocationem Dei ad Statum Religiosum [1].

[1] Matth. 19.

Princip. III.

94. Vanum est, petere in hoc negotio aliquam revelationem, vel signum divinum, quo animus reddatur certus, sitne vocatio a Deo; Divina enim Providentia in maximis rebus nostram salutem concernentibus Morali quadam et humana certitudine vult nos esse contentos.

Princip. IV.

95. Ut discerni possit [1], utrum *Vocatio* ad Statum Religiosum sit *a Deo*, considerandus est finis, cujus amore et desiderio quis ad talem Statum amplectendum impellitur. Hinc

a) Si tota ratio, quae impellit animum ad Religionem, est bonum spirituale, non est dubitandum, quin talis Vocatio sit a Deo [2];

b) Si *totus* vel *primarius* finis, cujus amore ad Religionem impelleris, est quid humanum, sive temporale, ejusmodi

impulsus non videtur esse a Spiritu Dei, sed a spiritu humano et amore proprio;

c) Si spes boni temporalis consequendi, vel mali temporalis evitandi non est *primaria causa* electionis Religionis, sed solum *secundaria:* talis electio et Vocatio adhuc censenda est esse a Deo [3]);

d) Quando quis proponit ingredi Religionem, animo renuntiandi saeculo, et servandi interius atque exterius ea, quae Religio postulat et praescribit, nullo modo dubitandum est, quin talis Vocatio sit a Deo, undecunque demum originem traxerit [4]).

[1]) V. Less. Disput. De Statu Vitae Delig. Q. 5.
[2]) S. Thom. 2. 2. q. ult. a. ult.
[3]) Cassian. Collat. 13. c. 15. S. Macar. Homil. 32.
[4]) S. Thom. Opusc. 17. c. 10.

Princip. V.

96. Qui vi, vel fraude, vel metu injecto aliquem a Religionis ingressu impedit, ex communi D.D. Sententia *Mortaliter* peccat contra justitiam, et tenetur fraudem aperire, et vim ac metum tollere.

Princip. VI.

97. Etiamsi non sequi suam Vocationem *per se* et *absolute* peccatum non sit: tamen saepe est causa pravae vitae et damnationis aeternae, quatenus is, qui adeo singulare Dei beneficium oblatum repudiat, meretur, ut in posterum parcius cum eo agatur, et minus divinae gratiae largitatem sentiat [1]).

[1]) S. Hieronym. Epist. 7. ad Laetam. S. Ambros. L. 1. De Virgin. Cf. S. Lig. Op. Mor. L. 4. n. 78.

Princip. VII.

98. Filii, si invitis vel insciis Parentibus Religionem ingrediantur, non peccant quidem *per se loquendo;* attamen hoc filiis aetate *minoribus* non videtur in praxi suadendum, cum res non adeo urgeat, nec satis constet de Vocatione Divina.

Princip. VIII.

99. „*In quacunque Religione tam virorum quam mulierum Professio non fiat ante decimum sextum annum expletum; nec*

qui minore tempore, quam per annum post susceptum habitum in Probatione steterit, ad Professionem admittatur: Professio autem ante facta sit nulla, nullamque inducat Obligationem [1]).

[1]) Trid. Sess. 25. c. 15.

Princip. IX.

100. *Probatio* illa, de qua in antecedenti Principio loquitur Tridentinum, nuncupatur *Novitiatus.*

Princip. X.

101. Juxta Sententiam Communem *Novitiatus* inchoari potest ante annum aetatis decimum quintum; quoad mulieres vero ex Declaratione S. C. statutum est, ut ipsae habitum non suscipiant ante annum duodecimum completum. Annus autem *Probationis* debet esse *integer* et *continuus.*

CAP. III.

DE PROFESSIONE RELIGIOSA.

Princip. I.

102. *Professio Religiosa* dicitur ille actus, quo is, qui vult fieri Religiosus, Statum istum publice, solemniter ac firmiter assumit.

Princip. II.

103. Ex Tridentino ad valorem Professionis requiritur:
- a) *Aptitudo* voventis;
- b) Libertas;
- c) *Consensus Superioris* Ordinis [1]).

[1]) Quoad *mulieres* declaravit insuper S. C., ut antequam suscipiatur Habitus, et antequam emittatur Professio, debeat Episcopus vel ejus Vicarius voluntatem uniuscujusque puellae explorare. V. Praeterea inter Dec. Rom. 3. et 4.

Princip. III.

104. Effectus Professionis Religiosae sunt:
- a) Remissio peccatorum quoad culpam et poenam, si Professus sit in statu gratiae [1]);
- b) Extinctio votorum ante emissorum [2]);
- c) Cessatio Irregularitatis ex Defectu Natalium;

d) Solutio Sponsalium ac Matrimonii rati;
e) Privilegium Exemptionis;
f) Obligatio tendendi ad Perfectionem.

[1]) S. Thom. 2. 2. q. 189. a. 3.
[2]) Decret. L. 3. t. 34. c. 4.

Princip. IV.

105. Religiosus contra Praeceptum tendendi ad **Perfectionem** graviter peccat:

a) Si Vota saepius infringat in re gravi;
b) Si Regulas ex contemptu generatim **transgrediatur.**

Princip. V.

106. Utrum Religiosus, qui intendit **servare tantum mandata** obligantia sub gravi, et de ceteris **nullatenus curare, graviter** peccet: tum affirmativa, tum negativa Sententia Probabilitate **sua** non caret [1]).

[1]) S. Lig. l. c. n. 11.

Princip. VI.

107. In plerisque Ordinibus Regula quaevis **distributive sumpta** *generatim loquendo* et *per se* **non obligat sub Peccato, ne Veniali** quidem. Excipi debent Ordines, in quibus **Constitutiones** oppositum expresse statuunt.

Princip. VII.

108. In omnibus Ordinibus ad Chorum destinatis pro Choristis statim a facta Professione oritur Obligatio recitandi Officium Divinum [1]).

[1]) S. Lig. L. 4. n. 141.

CAP. IV.

DE OBLIGATIONIBUS RELIGIOSORUM EX VOTIS.

Princip. I.

109. Ex Voto *Paupertatis* Religiosus **obligatur, ut nihil** habeat *proprii in particulari ad disponendum ex bonis temporalibus sive mobilibus sive immobilibus* [1]).

[1]) Trid. Sess. 25. c. 2. de Regul. Cf. c. 8.

Princip. II.

110. Ex vi Consuetudinis potest Religiosus, ubi haec Consuetudo viget, de Superioris consensu peculium habere, ut provideat sibi ad usus necessarios vel honestos, dummodo paratus sit, bonis istis ad nutum Superioris renuntiare.

Princip. III.

111. Ex Voto *Castitatis* Religiosus obligatur ad abstinendum ab omni voluntaria delectatione venerea tam interna, quam externa, adeo ut, qui contra fecerit, duo committat peccata: Luxuriae scilicet ac Sacrilegii.

Princip. IV.

112. Ad majorem Castitatis custodiam introducta est *Lex Clausurae*, cujus vi *Moniales* [1]) e monasterio egredi non possunt absque licentia Episcopi, quae etiam in solis extraordinariis casibus dari potest. *Religiosi* [2]) autem e domo abesse nequeunt absque licentia Praelati.

1) Trid. Sess. 25. c. 5. de Regul. Pius V. Excommunicationem Papalem inflixit in Moniales Clausuram violantes, et in receptatores, vel adjuvantes. Cf. Suarez De Oblig. Relig. l. 1. 8.

2) V. Constitut. Clementis VIII. „*Nullus*".

Princip. V.

113. Nunquam ab Ecclesia vetitum fuit, ne admittantur in claustra *Religiosorum viri* etiam laici; mulieres autem (si excipiantur reginae et fundatrices) ne ingrediantur, sub poena Excommunicationis reservatae ipso facto incurrendae prohibuit Pius V. [1]).

1) Constit. *Decet.* Constit. *Regularium.*

Princip. VI.

114. *Monialium* Claustra ne quis ingrediatur sine Episcopi vel Superioris licentia in scriptis obtenta sub Excommunicatione ipso facto incurrenda indiscriminatim prohibuit Tridentinum [1]).

1) L. c.

Princip. VII.

115. Ex Voto *Obedientiae* Religiosus obligatur ad omnia, quae *praecipit* Superior secundum Regulas ac Constitutiones, sive

praecipiat directe et explicite, sive indirecte et implicite; et tenetur quidem sub Mortali, si praecipiat Superior *in virtute sanctae obedientiae, in Nomine Domini etc.*

Princip. VIII.

116. *Ejectio* est perpetua separatio Religiosi a suo Ordine facta auctoritate judicis; *Apostata* a Religione est, qui post emissam Professionem Ordinem deserit, excusso jugo Regularis Disciplinae; *Fugitivus* autem ille dicitur, qui recedit a Claustro vel timens saevitiam Praelati, vel sibi vivere volens.

Princip. IX.

117. *Ejecti* obligantur adhuc ad Votum *Castitatis;* ad *Paupertatem* quod pertinet, eorum bonorum, quae acquirunt, habent usum; quoad *Obedientiam* autem ac ceteras Regulas sunt liberi. *Apostata* autem ac *Fugitivus* adhuc omnibus Legibus obligantur [1]).

[1]) Ferraris Bibl. ad Voc. *Ejicere.*

APPENDIX.

DE EXEMPTIONE RELIGIOSORUM.

Princip. I.

118. Privilegium *Exemptionis* Religiosorum in eo consistit, ut Regulares a Jurisdictione Episcoporum sint exempti et Sedi Apostolicae immediate subjecti [1]).

[1]) Exemptio est liberatio a potestate Ordinarii. c. *cum Personae* 7. de Privil. in 6.

Princip. II.

119. Ut abusibus praecaveatur, Tridentinum [1]) Exemptioni Regularium hosce veluti limites posuit:

a) Ut Episcopus tanquam Sedis Apostolicae Delegatus Monachos extra Claustra visitet, corrigat, si deliquerint, et, ubi opus est, puniat;

b) Ut Sacramentorum administrationem, curam animarum et alia id genus, quae Regulares habent cum exteris, Episcopus dirigat;

c) Ut nemo Religiosorum confessiones fidelium excipere audeat, nisi prius ab Episcopo fuerit approbatus;

d) Ut neque in suis Ecclesiis sine Episcopi benedictione, neque in aliis sine Episcopi licentia ad populum praedicent Verbum Dei;

e) Ut in servandis festis et eorum ritibus custodiendis, ceterisque ad publicam Divini Cultus politiam spectantibus Episcopo Dioecesano Regulares omnino pareant.

[1]) Sess. 6. de R.

SECTIO III.

DE OBLIGATIONIBUS IN STATU CONJUGALI.

Princip. I.

120. Conjuges sibi mutuo debent
a) Societatem;
b) Amorem;
c) Fidem.

Princip. II.

121. „*Homo dimittet patrem et matrem suam, et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una* [1])“. Quare Conjuges tenentur simul habitare.

[1]) Matth. 19.

Princip. III.

122. Praecipit Apostolus [1]): „*Viri diligite uxores vestras, sicut Christus dilexit Ecclesiam, et tradidit semetipsum pro ea.*“ Similiter hortatur [2]) mulieres, *ut viros suos ament.*

[1]) Ephes. 5.
[2]) Ad Tit.

Princip. IV.

123. „*Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter autem et vir potestatem sui corporis non habet, sed mulier. Nolite fraudare invicem* [1]).“ Hinc conjuges debent sibi mutuo Fidem in Contractu Matrimonii servando, mutuam alimentorum exhibitionem, correctionem, et Debiti redditionem.

[1]) 1. Cor. 7.

Princip. V.

124. Specialiter tenetur Maritus ad gubernationem domus; Uxor autem obligatur ad obedientiam eidem praestandam, non quidem ut serva, sed tamen ut socia, quae licite proponit ac urget ea, quae ad bonum regimen familiae pertinent.

Princip. VI.

125. Ut petitio et redditio actus conjugalis ab omni culpa immunis sit, exerceri debet debito Jure, Fine, Modo, ac servatis Circumstantiis, et intra terminos honestatis naturalis [1]).

[1]) V. S. Lig. Op. Mor. L. 6. n. 940 et seq.

SECTIO IV.

DE OBLIGATIONIBUS IN SOCIETATE HERILI.

Princip. I.

126. *Domini* relate ad famulos tenentur:

a) Famulos tam interno, quam externo amore amare [1]);
b) Curam habere, ut Officiis suis erga Deum satisfacere atque negotio salutis vacare possint [2]);
c) Illos, si opus sit, corripere;
d) Eos justo pretio nunquam fraudare [3]).

[1]) Eccli. 7, 23.
[2]) 1. Tim. 8.
[3]) 1. Tim. 5. Eccl. 31. Plura V. Tract. De Jure et Just.

Princip. II.

127. *Famuli* tenentur Dominis praestare:

a) Amorem;
b) Reverentiam [1]);
c) Obedientiam [2]);
d) Fidelitatem in servitio [3]).

[1]) 1. Tim. 6.
[2]) 1. Petr. 2.
[3]) 1. Tit. 2. Cf. Stapf, Christl. Sittenlehre 3. B. §§ 341, 342.

SECTIO V.

DE OBLIGATIONIBUS PRINCIPUM ET SUBDITORUM.

Princip. I.

128. **Praecipuae Obligationes Principum sunt:**
a) Ut bonum exemplum Subditis praebeant;
b) Ut publicae felicitati prospiciant mediis justis convenientibus atque opportunis;
c) Ut Subditos ab hostibus et injustis vexatoribus tueantur;
d) Ut Christi Ecclesiae patrocinio suo adsint [1];
e) Ut ministros et consiliarios sibi eligant, qui tum scientia tum pietate praestent [2].

[1]) Rom. 13. Cf. Stapf, Christl. Sittenlehre 1. B. § 345.
[2]) Hoc Praeceptum in Gubernio, quod Constitutionale nuncupant, urget sane etiam Deputatorum, quos vocant, electores.

Princip. II.

129. Obligationes Subditorum praecipuae sunt:
a) Ut Principibus eorumque Repraesentantibus honorem exhibeant [1];
b) Ut iisdem Obedientiam praestent [2];
c) Ut Fidelitatem iisdem servent;
d) Ut justa Tributa persolvant [3].

[1]) 1. Petr. 2.
[2]) Rom. 13.
[3]) V. Tract. De Jure et Just.

SECTIO VI.

DE OBLIGATIONIBUS PERSONARUM AD FORUM SPECTANTIUM.

ARTICULUS I.

DE ACCUSATORE ET REO.

Princip. I.

130. *Accusator* dicitur, qui crimen Superiori tamen *Judici* defert, ut Reus puniatur, cum Obligatione probandi delictum, et poenam incurrendi, nisi probet. Unde *Accusatio* differt a *Denuntiatione*.

Princip. II.

131. *Accusare* et *Denuntiare* in Judicio tenentur:

a) Fiscales, Custodes agrorum, et alii, qui a Republica, vel a dominis ideo stipendium accipiunt;

b) Quilibet Privatus, quando agitur de *communi damno* vitando, et *crimen probari potest* [1]).

[1]) Cf. S. Thom. 2. 2. q. 68. a. 1.

Princip. III.

132. *Reus* [1]) Judici *legitime* interroganti tenetur sub *Mortali* respondere veritatem aperiendo, si non agitur de crimine capitali, vel alio valde gravi [2]).

[1]) Reus in *Civilibus* a re, quae petitur; in *Criminalibus*, qui crimen admisit, appellatur.

[2]) Cf. S. Thom. 2. 2. q. 69. a. 1.

ARTICULUS II.

DE JUDICE.

Princip. I.

133. In Judice requiritur:

a) Scientia sufficiens [1]);

b) Recta Intentio et animi fortitudo [2]);

c) Sollicitudo in causis expediendis [3]);

d) Sententiae prolatio juxta Legis praescripta.

[1]) Ps. 11.

[2]) Eccl. 7.

[3]) L. *properandum* ff. de judiciis. Cf. Trid. Sess. 25. c. 10. de R.

Princip. II.

134. Judex non potest condemnare eum, qui juridice probatur innocens, etsi privata scientia eum reum esse cognoverit [1]).

[1]) S. Thom. 2. 2. q. 67. a. 2.

Princip. III.

135. In Causa, in qua perpensis omnibus aequalis est Probabilitas ex utraque parte, si Causa est *Criminalis*, Judex debet semper judicare pro Reo [1]); si Causa vero est *Civilis*, tunc, si

una pars jam possidet, favendum Possessori; si neutra autem pars possideat, res ex aequo dividenda.

[1]) *Nemo praesumitur malus, nisi probetur. — In Dubio semper Reo favendum.*

Princip. IV.

136. Judex instituere non potest Inquisitionem *Specialem*, nisi praecesserit vel Semiprobatio, vel *Infamia* judicialiter contestata, vel *Insinuatio Clamorosa* [1]).

[1]) Ex c. 21. et 23. *de accus.*

Princip. V.

137. Judicis Sententia *injusta* non obligat in *Foro Conscientiae;* in *Foro tamen Externo* ad plurima scandala vitanda servanda esset [1]).

[1]) V. S. Lig. Op. Mor. L. 4. n. 215.

ARTICULUS III.

DE TESTIBUS.

Princip. I.

138. Tenetur quilibet testari:

a) Cum id necessarium est ad avertendum grave sive Proximi, sive Reipublicae damnum;

b) Cum Judex *legitime et juridice* interrogat.

Princip. II.

139. Judex censetur *legitime* interrogare, si de ea re interroget, quae Materia possit esse Judicii.

Princip. III.

140. Testis in Judicio peccat:

a) Si affirmet, quod ignorat, vel si veritatem aperiat, quam celare deberet;

b) Si pretium pro veritate dicenda acceptet.

ARTICULUS IV.

DE ADVOCATIS ET PROCURATORIBUS.

Princip. I.

141. *Advocatus* dicitur Patronus litiganti in Judicio assistens, ejusque Causam secundum Jura deducens. *Procurator* est persona publica, quae Causas alienas in Judicio mandato et nomine domini administrat.

Princip. II.

142. In *Advocato*, ut munere suo rite fungatur, requiritur:
a) Scientia sufficiens;
b) Fidelitas ac diligentia;
c) Taxatio Stipendii justi.

Princip. III.

143. In Materia Civili nec Advocatus Rei, nec Advocatus Generalis Causam *certo* injustam sustinere potest; multo minus in Causa *Criminali* Advocatus suscipere potest partes accusatoris *evidenter* injusti, vel Procurator generalis injuste accusatum persequi.

Princip. IV.

144. *Advocatus* debet sincere Clienti suo indicare Causae suae probabilitatem, spem vincendi et periculum perdendi patefacere, atque abstinere a fraudibus [1]), conviciis et injuriis contra partem adversam.

[1]) Cf. S. Thom. 2. 2. q. 71. a. 3.

Princip V.

145. Quando in *Civilibus* Causae sunt utrimque probabiles, quamquam, si non levis sit spes justae victoriae, Clientis sui Causam etiam minus sibi probabilem possit tueri, relinquendo Judici decisionem forte aliter judicaturo: debet tamen de eo prius monere suum Clientem, et ejus in id consensum habere.

Princip. VI.

146. In Causa *Sanguinis* non licet Advocato Causam Dubiam Accusatoris contra Reum tueri; potest tamen Reum defendere etiam nocentem, ut mortem evadat.

SECTIO VII.

DE MEDICIS ET CHIRURGIS.

Princip. I.

147. Medici pró gravi sane ac nobili, quod ipsis incumbit, munere, in primis curare debent:

a) Ut morborum ac medicamentorum vim agnoscant;
b) Ut diligentiam adhibeant proportionatam gravitati rei, quae ipsorum curae committitur;
c) Ne arcanis suae fidei concreditis abutantur;
d) Ne Dei atque Ecclesiae Praecepta parvi faciant.

Princip. II.

148. Quoties, remedium aliquod salutare esse, *certum* est, Medicus nequit remedio illo omisso adhibere medicamentum, quod est in *opinione* positum, an sit proficuum ad morbum curandum [1]).

[1]) Cf. Bresser. L. 3. c. 1. Sanchez in sum. L. 1. c. 9. n. 38. Baldelli Tom. 1. Disp. 14. n. 2. Ariaga in P. 2. Disput. 24. Sec. 5.

Princip. III.

149. Quando non invenitur medicamentum *certum*, sed omnia, quae haberi possunt, ita se habent, ut probabilius sit, unum esse magis salutiferum, quam aliud, tunc tenetur Medicus medicamentum *tutius* adhibere [1]).

[1]) V. Tract. De Conscient. Cf. Sotus L. 3. de Just. quaest. 6. a. 5. Vasquez Part. 2. Disput. 64. Sanchez L. 1. sum. cap. 9. n. 41. Bonacina De Leg. Disp. 2. q. 4. part. 4. n. 22.

Princip. IV.

150. Quando salus infirmi est desperata et non superest nisi medicamentum, de quo est aequale Dubium, an sit profuturum, an vero nociturum: Controversia est, utrum in tali casu Medicus licite possit illud adhibere [1]). Si sermo sit de remedio, quod non sit *negative*, sed *positive* dubium: Sententia *affirmativa* videtur magis suadenda; imo nonnulli putant [2]), in ejusmodi circumstantiis non solum licite id fieri, verum etiam Medicum ad id teneri.

[1]) *Negant:* Bresser cap. c. n. 129. Vasquez et Salas apud Sanchez n. 39. *Affirmant:* Sanchez l. c. n. 39. Bonacina in Decal. Disp. 2. q. 1.
[2]) Ita Sanchez.

Princip. V.

151. Si Medicus opinetur, remedium aliquod esse minus probabiliter salutiferum, quam sit aliud remedium, sed Medici alii periti Oppositum sustineant: tunc non erit peccatum, operari contra propriam opinionem, deponendo Conscientiam juxta aliorum scientiam.

SECTIO VIII.

DE OBLIGATIONIBUS MILITUM.

Princip. I.

152. Officiales [1]) belli tenentur:
a) Esse fideles suo Principi;
b) Curam suorum militum habere quoad corpus et animam;
c) Non excedere limites suae potestatis;
d) Stare Contractui cum militibus conscriptis.

[1]) Prudentia *Militaris* est virtus, qua regitur multitudo exercitus ad tuitionem totius Boni Communis. S. Thom. 2. 2. q. 48. a. unic.

Princip. II.

153. Obligationes Militum sunt istae:
a) Sub *alieno* Principe nomen daturi militiae debent prudenter praesumere posse, bellum esse formaliter justum; ne temere se exponant periculo cooperationis ad injuriam;
b) Sub *proprio* autem Rege vel Principe militaturi, si aliud non constet *certo*, supponere possunt, bellum esse justum; atque si jam conscriptis Dubium oriatur, quod dissolvere non possint, tenentur obedire;
c) Tenentur stare Contractui tum quoad tempus conductionis, tum quoad functiones militares;
d) Contenti esse debent suo stipendio [1]).

[1]) Luc. 3, 14.

Princip. III.

154. Nihil damnabilius est in Milite, quam otium, quo usus armorum dediscitur, nutritur pusillanimitas, vires fatiscunt, obrepit inertia, et ad immunditiae actus animus occupatur.

FINIS LIBRI PRIMI.

LIBER SECUNDUS.

DE PECCATIS.

LIBER SECUNDUS.

TRACTATUS PRIMUS.

DE PECCATIS IN GENERE.

SECTIO I.

NOTIO AC NATURA PECCATI IN GENERE EJUSQUE MULTIPLEX PARTITIO.

Princip. I.

1. *Peccati* vox usum varium habet ac multiplicem. Prima et amplissima significatio est, qua defectionem ab eo significat, quod certa sive ratione, sive Lege ad finem aliquem adipiscendum praescribitur [1]). A qua significatione quatuor aliae strictiore ambitu dimanarunt, quae pro finium diversitate, ad quos per diversas vias sive regulas rerum agendi vis dirigitur, inter se distinguuntur. Itaque

a) Vel Actio est *Agentis naturalis* deficiens a modo et fine, quem natura praefixit, et *Peccatum Naturae* dici solet;

b) Vel Actio est *artificis* deserens modum, quem ars ad finem propositum consequendum tanquam idoneum excogitavit, et *Peccatum Artis* nominatur;

c) Vel Actio hominis est cujusvis discrepans a fine, quem sibi ipse extra Finem Ultimum voluntarie in aliquo negotio cogitatione depinxit;

d) Vel tandem, cum homo ab eo, quod ad *Finem Ultimum* Lex Divina sancivit, agendo vel non agendo deflectit, ille deflexus *proprie Peccatum* dicitur.

[1]) 1. Joh. 3, 4.

Princip. II.

2. Quamvis ejusdem Vocis *Peccati* significationes aliae — solent enim et *Sacrificia* [1]) Peccata interdum appellari, interdum etiam *Occasionales* Peccati *Causae* atque *Poenae* [2]) — sint plures: his tamen omissis *propria significatio* Peccati retinenda est, secundum quam definitur in genere: Peccatum est *Libera seu Voluntaria* [3]) *Perversio Rationalis Naturae in iis, quae pertinent ad Ultimum Finem* [4]).

[1]) Ose. 4.

[2]) Exod. 33. Dan. 4. Rom. 7. 2. Cor. 5. Cf. S. Augustin. De lib. arb. L. 3. c. 19, Serm. de Verb. Apost. c. 1.

[3]) Voces „*Libera seu Voluntaria*" non ita restringimus, ut significet id tantum, quod a propria illius, cui Peccatum inest, voluntate perficitur; sed ad illud etiam extendimus, quod ab aliena voluntate (ut Peccatum est Originale) trahit originem. Qua significatione omne Peccatum voluntarium esse confirmat S. Augustinus L. De vera Relig. c. 14. et L. Retract. c. 13. Cf. S. Thom. 2. 2. q. 77. a. 6.

[4]) Cf. S. Thom. 1. 2. q. 21. a. 1.

Princip. III.

3. *Formalis* Peccati *ratio* in Rectitudinis [1]) debitae *Privatione* [2]) collocanda.

[1]) Id asserit quamprimum veneranda Patrum Auctoritas, ut ex his pene nullum reperire liceat hanc Materiam lucubrando attingentem, qui aliter scripserit: ut S. Dionysius Areopagita, S. Justinus M., Origenes, S. Ambrosius, S. Augustinus, S. Anselmus, S. Damascenus. In quam etiam Sententiam conferti eunt Doctores Scholastici. Idemque Sensus Scripturae est. Cf. 3. reg. 9. Jerem. 2, 3. Ezech. 9. 1. Joh. 3, 4. Accedit et ipsa ratio.

[2]) V. S. Thom. 1. 2. q. 71. a. 6. q. 72. a. 1.

Princip. IV.

4. Omne Peccatum ita contra hominis naturam est, atque cum insigni turpitudine connectitur, ut, qui hisce tantum ducitur ad Peccati odium concupiscendum, non modo non peccet [1]), sed honeste omnino agat [2]).

[1]) Alexander VIII. proscripsit hanc (n. 9.) Proposit.: „*Revera peccat, qui odio habet Peccatum mere ob ejus turpitudinem et disconvenientiam cum natura, sine ullo ad Deum offensum respectu.*"

[2]) Notari tamen debet, hoc odium, *ut ad gratiam disponat*, debere procedere ex motivo turpitudinis cognito ex fidei lumine.

Princip. V.

5. Omne Peccatum est Offensa Dei [1]), neque proinde datur [2]) *Peccatum*, ut vocant, *mere Philosophicum* [3]).

[1]) Cf. S. Thom. 1. 2. q. 48. a. 1.

[2]) Ob oculos hic haberi debet Propos. (n. 2.) damn. ab Alexandro VIII. hisce terminis concepta: „*Peccatum Philosophicum seu Morale est actus humanus, disconveniens naturae rationali et rectae rationi: Theologicum vero et Mortale est transgressio libera Divinae Legis. Philosophicum, quantumvis grave in illo, qui Deum vel ignorat, vel de Deo actu non cogitat, est grave Peccatum, sed non est Offensa Dei, neque Mortale dissolvens amicitiam Dei, neque aeterna poena dignum.*

[3]) Cf. S. Thom. 1. 2. q. 71. a. 6. q. 78. a. 3. q. 48. a. 1. ad 2.

Princip. VI.

6. Quamvis nomine *Vitii* interdum intelligatur omnis defectus rei bonae ac debitae, sive in genere *Naturae*, sive in genere *Moris* [1]): strictius tamen usurpatur solum in genere *Moris* et significat *proprie* pravum habitum. Unde *Peccatum* et *Vitium* in eo praecipue inter se differunt, quod *Peccatum* accipiatur pro ipso *Actu*, *Vitium* autem pro *Habitu* [2]).

[1]) S. Augustin. De lib. arbitr. L. 3. c. 14.

[2]) S. Thom. 1. 2. q. 71. a. 1. 2. et 4.

Princip. VII.

7. Peccatum dividitur multipliciter:

I) In *Originale* (quod contraximus in Adamo, quatenus voluntates nostrae in ejus voluntate erant inclusae) et *Personale* (quod propria peccantis voluntate committitur);

II) *Personale* Peccatum aliud est *Comissionis* (quando Actio prohibita ponitur), aliud *Omissionis* (dum omittitur res praecepta);

III) *Personale* Peccatum praeterea dividitur in *Actuale* [1]) (quod est ipse actus vel omissio difformis Legi) et *Habituale* [2]) (quod consistit in macula, quae animae inhaeret, eamque inficit);

IV) Peccatum Actuale dividitur in *Carnale* (quod in delectione carnis perficitur) et *Spirituale* (quod delectatione spirituali consummatur);

V) Peccatum Actuale aliud est contra *Deum*, aliud contra *Proximum* et aliud contra *Nos ipsos;*

VI) Peccata dividuntur in Peccata *Infirmitatis*, *Ignorantiae* et *Malitiae;*

VII) Peccatum Actuale dividitur in Peccata *Cordis*, *Oris* et *Operis;*

VIII) Peccatum Actuale dividitur in Peccatum per *Excessum* et Peccatum per *Defectum;*

IX) Peccatum aliud est *simpliciter tale*, aliud in *Spiritum Sanctum*, quod est Peccatum ex Malitia, quo repelluntur vel impugnantur specialia gratiae dona, quae sunt effectus divini amoris, qui tribuitur Spiritui Sancto. Numerantur sex: videlicet *Desperatio*, *Praesumptio*, *Impoenitentia*, *Obstinatio*, *Impugnatio Veritatis agnitae*, *Invidentia fraternae gratiae;*

X) Alia sunt Peccata *Capitalia*, alia, *quae ex illis oriuntur*. Capitalia numerantur septem: *Superbia*, *Invidia*, *Avaritia*, *Ira*, *Luxuria*, *Gula* et *Acedia;*

XI) Dividitur Peccatum in *Proprium* et *Alienum*. Proprium dicitur, quod ab ipso peccante committitur; *alienum*, quod ab alio committitur nobis tamen concurrentibus ratione Praecepti, vel Consilii, vel alio modo;

XII) Peccatum aliud dicitur *Materiale*, aliud *Formale*, et hoc duplici sensu:

a) Peccatum *Materiale*, dicitur ipse Actus malus secundum se et *entitative* consideratus; *Formale* ipsa *malitia* sive deformitas istius Actus sive omissionis;

b) Peccatum *Formale* dicitur libera transgressio Legis atque voluntati *imputabilis; Materiale* Peccatum dicitur transgressio Legis *non libera neque* ideo voluntati *imputabilis*.

XIII) Denique celeberrima Peccati Divisio est in *Mortale* et *Veniale*.

1) Peccatum *Actuale* a S. Augustino definitur: „*Factum, Dictum vel Concupitum contra Legem Dei Aeternam*." L. 22. contr. Faust. c. 27.

2) *Habituale* Peccatum in macula consistit, quae animae inhaeret, eamque inficit. Maculae autem istius natura in privatione nitoris cujusdam a peccati actu inducta collocari potest. S. Thom. 1. 2. q. 86. a. 1.

Peccatum, quod committitur ex contracto habitu, dicitur *habituatum*. Habitus generatim est quaedam Propensio contracta ex longa continuatione actuum, quae

nos ad idem semper faciendum potenter movet. V. S. Thom. 1. 2. q. 77. a. 7. Cf. S. August. Confess. L. 8. c. 5.

SECTIO II.

DE PECCATO ORIGINALI.

Princip. I.

8. Peccatum *Originale* illud est, quod contraximus in Adamo [1]).

[1]) Peccati Originalis Existentiam Theologia Dogmatica vindicat, ejusque Naturam fusius exponit. Quoniam vero animarum Medici interest plurimi, istius Labis effectus, ex qua animae morbi omnes radicem suam ducunt, ob oculos semper habere, idem generaliori quadam ratione hic saltem attingi debet.

Princip. II.

9. Originale Peccatum *Formaliter* est privatio Justitiae Originalis, quatenus superiorem animae partem rectificabat in ordine ad Deum. *Materialiter* autem est carnis et virium inferiorum animae deordinatio [1]).

[1]) Ita S. Thom. 1. 2. q. 72. a. 2.

Princip. III.

10. Originalis Peccati *Effectus* ex parte *Corporis* sunt aerumnae, morbi et ipsa mors [1]).

[1]) Rom. 5.

Princip. IV.

11. *Effectus* Peccati Originalis quoad *Animam* ita declarat Angelicus [1]): „*Quatuor sunt potentiae animae, quae possunt esse Subjecta virtutum, scilicet Ratio, in qua est Prudentia; Voluntas, in qua est Justitia; Irascibilis* [2]), *in qua est Fortitudo; et Concupiscentia, in qua est Temperantia.* Hinc

a) *In quantum Ratio destituitur suo ordine ad Verum, est vulnus Ignorantiae;*

b) *In quantum Voluntas destituitur suo ordine ad Bonum, est vulnus Malitiae;*

c) *In quantum Irascibilis destituitur suo ordine ad Arduum, est vulnus Infirmitatis;*

d) *In quantum vero Concupiscentia destituitur suo ordine ad Delectabile moderatum ratione, est vulnus Concupiscentiae.*

[1]) S. Thom. 1. 2. q. 85. a. 3.

[2]) Ut intelligatur probe, quid penes antiquos venerit nomine **Appetitus** ***Concupiscibilis*** et *Irascibilis*, pauca videntur hic innuenda. ***Sensitivus Appetitus*** **est** propensio quaedam in res, quae sensu apprehenduntur. Appetitus **iste porro in** duas veluti potentias dividitur: in ***Concupiscibilem*** scilicet et ***Irascibilem***. **Per** ***Concupiscibilem*** Appetitum animal inclinatur in ea absolute, quae ipsi **conveniunt, et** repudiat sibi contraria. Per *Irascibilem* autem resistit iis, **quae impediunt, quominus** ea assequatur, quae per *Concupiscibilem* expetit. Hinc est, quod ***Concupiscibilis*** Objectum dicatur esse *Bonum absolute*, quod sensu percipitur; ***Irascibilis*** autem *Bonum Arduum*. Uterque Appetitus varias operationes suas **habet, quae et** *Passiones* vocantur. V. S. Thom. 1. p. q. 80. et 81.

Princip. V.

12. *Concupiscentia* in praesenti Providentiae Ordine **est Effectus** et Poena Peccati Originalis; at non est ipsa **peccatum**: „*Concupiscentia*, inquit enim Tridentinum [1]), *quam aliquando peccatum Apostolus appellat, S. Synodus declarat, Ecclesiam Catholicam nunquam intellexisse peccatum appellari, quod vere et proprie in renatis peccatum sit, sed quia ex peccato est, et ad peccatum inclinat; si quis autem contrarium sentit, anathema sit... In renatis enim nihil odit Deus... Manere autem in baptizatis Concupiscentiam, vel Fomitem, haec S. Synodus fatetur et sentit, quae cum ad agonem relicta sit, nocere non consentientibus, sed viriliter per Christi Jesu gratiam repugnantibus non valet: quin imo qui legitime certaverit, coronabitur.*"

[1]) Sess. 5. Decr. De Peccato Orig.

SECTIO III.

DE PARTITIONE PECCATI IN MORTALE ET VENIALE.

ARTICULUS I.

DE DIFFERENTIA INTER PECCATUM MORTALE ET VENIALE.

Princip. I.

13. De fide est, Veniale Peccatum specie sive **natura sua** a Mortali differre [1]).

[1]) Matth. 5, 22. 23, 24. Cf. S. Joann. Chrysost. Hom. 16. in Matth. S. Gregor. 21. Moral. S. Bernhard. Serm. 66. super Cant. Joh. 13. Matth. 12. 1. Cor. 3, 12. S. Augustin. De Civ. Dei L. 5. c. 9. De Trinit. L. 12. c. 12. Enchirid.

c. 70. et 71. — Trid. Sess. 14. c. 5. — Damnaverunt etiam Pius V. et Gregorius XIII. Michaelis Baji Propositionem istam: „*Nullum est peccatum ex natura sua veniale; sed omne peccatum meretur poenam aeternam.*"

Princip. II.

14. Duplex Peccatorum genus, quorum alterum *Mortalia*, alterum *Venialia* complectitur, ex Objecto desumitur, prout hoc vel Charitatis Ordinem penitus tollit, vel aliquantulum turbat [1]).

[1]) Cf. S. Thom. 1. 2. q. 72. a. 6.

Princip. III.

15. Mortalis Peccati effectus praecipui sunt:

a) Gravis offensa Dei [1]);
b) Jactura Gratiae sanctificantis [2]);
c) Foedissima animae macula [3]);
d) Cordis perturbatio et mentis obcoecatio [4]);
e) Amissio meritorum omnium, quae in statu Gratiae anima jam sibi comparaverat [5]), et inhabilitas, perdurante statu Peccati, nova in ordine ad vitam aeternam merita comparandi [6]);
f) Reatus Poenae tum aeternae [7]) in altera vita, tum etiam hujus vitae.

[1]) Jerem. 2.
[2]) Trid. Sess. 6. cap. 15.
[3]) Trid. Sess. 5. can. 2. Jerem. 2. Ezech. 36. Cf. S. Thom. 1. 2. q. 86. a. 1.
[4]) Job 59. Ps. 13.
[5]) Ezech. 18.
[6]) V. S. August. De Verbis Domini.
[7]) Matth. 25.

Princip. IV.

16. Venialis Peccati effectus sunt isti:

a) Deum offendit;
b) Minuit animae pulchritudinem;
c) Minuit timorem Dei;
d) Impedit Gratias speciales [1]);
e) Inducit reatum poenae per se temporalis;
f) Disponit ad Mortale.

[1]) Matth. 7.

ARTICULUS II.

DE CONDITIONIBUS AD MORTALE PECCATUM REQUISITIS.

Princip. I.

17. Difficillimum est expresse videre, et notare, quae sint Peccata *Venialia,* et quae *Mortalia.* „*Quae sint ipsa Peccata,* inquit S. Augustinus [1]), *quae ita impediunt perventionem ad Regnum Dei, ut tamen Sanctorum Amicorum meritis impetrent indulgentiam, difficillimum est invenire, periculosissimum definire.*"

[1]) De Civit. Dei L. 21. c. 27.

Princip. II.

18. Ad *Mortale* Peccatum constituendum tria requiruntur:
a) Rationis Advertentia;
b) Consensus Voluntatis;
c) Materiae Gravitas.

CAP. I.

DE ADVERTENTIA RATIONIS.

Princip. I.

19. Certum est, ad Peccatum praerequiri aliquam Advertentiam ad Legem Dei et ad Malitiam Objecti [1]).

[1]) S. Thom. 2. 2. q. 89. a. 3.

Princip. II.

20. Nonnulli Moralistae cum Antoine, Concina aliisque censent, ad *Mortale* Peccatum constituendum non requiri Advertentiam Actualem malitiae Actus, sed *sufficere Advertentiam Virtualem et Interpretativam;* alii cum S. Antonino, Lyrano, Sanchez, Salas, Suarez, Vasquez atque aliis docent, ad *Mortale* Peccatum requiri Advertentiam malitiae *Actus* vel in se, vel in sua causa.

Princip. III.

21. Ad Peccatum *Grave* requiritur *plena et perfecta Advertentia* ad malitiam gravem Objecti [1]). Non requiritur tamen Advertentia *Reflexa,* sed sufficit *Directa.*

[1]) V. La Croix L. 5. n. 16. S. Lig. Op. Mor. L. 5. n. 3. et in Hom. Ap. Tr. 3, n. 25. Ceterum observari debet, agi hic de Cognitione et Advertentia *formaliter tali*, prout contraponitur *Advertentiae Virtuali et Interpretativae*, qua contenti sunt adversarii, quamque reponunt in potentia et debito sciendi, quin ullum requirant actum intellectus formaliter talem, immo neque Dubium vel Scrupulum.

Princip. IV.

22. Advertentia non eodem modo requiritur in Peccatis *Malitiae* et in Peccatis *Ignorantiae*. In illis requiritur, dum ipsum Peccatum committitur, non quidem eodem tempore *physice*, sed, ut loquuntur, *moraliter* sumpto.

Princip. V.

23. Oblivio interdum Ignorantiae Vincibili aequiparatur, interdum etiam Invincibili.

Princip. VI.

24. Ad Peccatum Mortale constituendum non est necessaria *Deliberatio Formalis*, sive consultatio et ponderatio rationum pro et contra; sed eo ipso adest sufficiens Deliberatio, quod quis perfecte advertit malitiam in tali Actu vel Objecto.

Princip. VII.

25. Ex *Indeliberatione*, quae multiplici ex causa potest oriri, Peccatum Mortale imperfectum redditur.

CAP. II.

DE CONSENSU VOLUNTATIS.

Princip. I.

26. Voluntatis humanae, qui ad Peccatum *Mortale* constituendum requiritur, Consensus in libera Voluntatis adhaesione reponitur, qua Objectum sibi ab Intellectu propositum firmiter amplectatur [1]).

[1]) Attendi hic debet ad Propositiones quasdam proscriptas:

a) Propos. (n. 1.) damn. ab Alexandro VIII. „*In statu naturae lapsae ad Peccatum Mortale et demeritum sufficit illa libertas, qua voluntarium ac liberum fuit in causa sua, Peccato Originali et voluntate Adami peccantis.*“

b) Propos. (n. 39.) Baji: „*Quod voluntarie fit, etiamsi necessario fiat, libere tamen fit.*“

c) Propos. (n. 67.) ejusdem Baji: „*Homo peccat etiam damnabiliter in eo, quod necessario facit.*"

Cf. Trid. Sess. 6. can. 5. et 6. — Eccl. 31. — S. Augustin. De lib. arb. L. 3. c. 18.

Princip. II.

27. Consensus ad Peccatum Mortale requisitus potest esse triplex:

a) *Formalis*, quando Voluntas actu positivo aliquid amplectitur;
b) *Virtualis*, quando Voluntas actum aliquem in se quidem non vult, ponit tamen ejus causam; vel quando *Formalis Consensus* per dissensum nondum moraliter desiit;
c) *Interpretativus*, quando Voluntas Objectum malum nec adversatur, sed negative se habet, cum tamen illud aversari deberet.

Princip. III.

28. Post Advertentiam Intellectus triplici modo potest se ferre Voluntas erga Objectum malum propositum:

a) Positive consentiendo in illud;
b) Non consentiendo, nec resistendo, sed tantum negative se habendo;
c) Positive resistendo.

Princip. IV.

29. Dubia de adhaesione Voluntatis ex Conjecturis quibusdam atque ex Poenitentium statu definienda.

Princip. V.

30. „*Necessaria est, inquit S. Gregorius M.* [1]*, magna discretio, ut inter suggestionem, delectationem atque consensum judex sui animus praesideat. Cum enim malignus spiritus peccatum suggerit in mente, si nulla delectatio sequatur, peccatum omnimode perpetratum non est. Cum vero caro delectari coeperit, tunc peccatum incipit nasci. Si autem etiam ad consensionem ex deliberatione descendit, tunc peccatum cognoscitur perfici. In suggestione igitur peccati semen est, in delectatione fit nutrimentum,*

in consensu perfectio. Et saepe contingit, ut hoc, quod spiritus malignus seminat in cogitatione, caro in delectationem trahat, nec tamen animus eidem delectationi consentiat; et cum caro sine anima delectari nequeat, ipse tamen animus carnis voluptatibus reluctans, in delectatione carnali aliquo modo ligatur invitus, ut ei ex ratione contradicat, nec consentiat, et tamen delectatione ligatus sit, sed ligatum se esse vehementer ingemiscat."

[1]) Reg. ad S. August. L. 12. c. 11.

Princip. VI.

31. Regula S. Bernardi est: „*Ecce inflammat inimicus desiderium cibi, vanitatis aut impatientiae, cogitationes ingerit, aut excitat libidinis motum; solummodo ne consenseris, et quoties restiteris, toties coronaberis.*"

Princip. VII.

32. Qui ponit actionem, ex qua turpes cogitationes et motus se praevidet esse passurum, interdum peccat, interdum vero minime. Etenim

a) Effectus mali ex causa *illicite* posita secuti culpabiles sunt;
b) Si actio illa sit aliunde *utilis*, *honesta* vel *necessaria*, quamvis praevideantur tentationes carnales, non peccat quis ponendo illam, *secluso tamen periculo consensus;*
c) Si actio non sit necessaria vel utilis, sed ex quadam tantum levitate fiat, ideoque sit Venialiter mala, is qui ponit illam actionem, dummodo non intendat tales motus, et absit periculum consensus, Venialiter tantum peccare videtur. Aliud tamen censendum circa ea, quae sunt proxima dispositio ad motus turpes;
d) Damna et effectus mali ex aliqua actione vel opere secuti, et nullo modo praevisi carent culpa.

CAP. III.

DE GRAVITATE MATERIAE.

Princip. I.

33. Plura sunt, in quibus nulla datur Materiae parvitas. Videlicet

a) Ea, in quibus immediate et directe imputatur Deo imperfectio aliqua;

b) Ea, quorum Materia, si non in omni casu graviter esset prohibita, ad peccatum nimis alliceret [1]);

c) Ea, quorum malitia in quacunque Materia sive parva, sive magna aequaliter praejudicat fini a Lege sub gravi poena intenta.

[1]) Notari hic debet Propos. (n. 40.) damn. ab Alexandro VII. hisce concepta terminis: „*Est probabilis opinio, quae dicit, esse tantum veniale, osculum habitum ob delectationem carnalem et sensualem, quae ex osculo oritur, secluso periculo consensus ulterioris et pollutionis.*"

Princip. II.

34. Peccata etiam circa ea, quae nullam admittunt parvitatem Materiae, fieri possunt Venialia ex imperfectione actus [1]).

[1]) S. Augustin. Can. *Quod autem* 15. q. 1. Cf. S. Antonin. 1. p. tit. 9. c. 1. §. 1. S. Thom. 1. 2. q. 88. a. 6.

Princip. III.

35. In iis, quae versantur circa rem divisibilem, Materiae parvitas dari potest.

Princip. IV.

36. Cum de rei Quantitate agitur, Materiae gravitas ex triplici potissimum capite desumenda:

a) Ex ipsa re secundum se considerata;

b) Ex comparatione ad Totum, quod praecipitur;

c) Ex Ordine ad Finem Praecepti [1]).

[1]) Cf. Sporer Procem. c. 5. n. 27.

Princip. V.

37. *Notabilis* cujuslibet Totius pars Materiam gravem constituit. *Notabilis* autem pars est tertia vel quarta, nisi ipsum Totum exiguum sit. Minor quarta non est Notabilis, nisi aut secundum se Notabilis sit, aut valde Fini Legis officiat.

ARTICULUS III.

DE RELATIONIBUS INTER PECCATUM MORTALE AC VENIALE.

Princip. I.

38. Peccatum Mortale vel est tale *ex genere suo*, vel *ex accidenti*. Mortale *ex accidenti* est, cum actus aliquis Venialis vel indifferens ex se fit Mortalis *per accidens*. Mortale *ex genere suo* illud est, quod ex proprio Objecto seclusa malitia alterius speciei est aut esse potest Mortale.

Princip. II.

39. Peccatum Mortale *ex genere suo* subdistinguitur in Mortale *ex genere suo toto*, cujus Objectum non admittit parvitatem Materiae; et in Mortale *ex genere suo at non toto*, quod parvitatem Materiae admittere potest.

Princip. III.

40. Peccatum *Veniale* tum ex genere suo, tum ex imperfectione actus existere potest.

Princip. IV.

41. Peccata Venialia, utcunque multiplicata, *per se loquendo* et *ratione multiplicationis* nunquam constituere possunt Peccatum Mortale [1]). Multorum tamen Venialium *plura Objecta* in Unum *Morale Objectum* coalescentia Mortale Peccatum efficere possunt.

[1]) Trid. Sess. 14. c. 5.

Princip. V.

42. Quod *ex genere suo Veniale* est, *Mortale* fieri potest:
a) Ratione Conscientiae Erroneae;
b) Ratione mali Affectus;
c) Ratione Finis Mortaliter mali [1]);
d) Ratione unionis Materiae ac Quantitatis;
e) Ratione gravis *Damni;*
f) Ratione periculi proximi labendi in Peccatum Mortale;
g) Ratione Contemptus formalis.

[1]) Cf. S. Thom. 1. 2. q. 88. a. 2.

Princip. VI.

43. Venialia ad Mortale disponunt [1]):
a) Augmento proclivitatis ad Peccatum;
b) Imminutione subjectionis voluntatis sub Deo;
c) Imminutione fervoris charitatis et divinorum auxiliorum.

1) S. Thom. 1. 2. q. 88. a. 3.

Princip. VII.

44. Quod *ex genere suo Mortale* est, Veniale fieri potest:
a) Ex Conscientia Erronea;
b) Ex Imperfectione Actus sive ex parte Intellectus, sive ex parte Voluntatis [1]);
c) Ex Parvitate Materiae.

1) Consensus Voluntatis habebitur imperfectus, si agens opus peccaminosum non sit executus, licet absque difficultate illud exequi potuisset; si fuerit semidormiens, nec plene sui compos: si ita soleat esse animo comparatus, ut potius mori velit, quam Mortaliter peccare. Cf. S. Lig. Op. Mor. L. 5. n. 58. L. 6. n. 476.

Princip. VIII.

45. Ad dignoscendum, utrum Peccatum *Mortale* sit, „*ne afferamus*, inquit S. Augustinus [1]), *stateras dolosas, ubi appendamus quod volumus et quomodo volumus, pro arbitrio nostro dicentes: Hoc grave, hoc leve est; sed afferamus divinam stateram de Scripturis Sanctis tanquam de thesauris Dominicis, et in illa, quid sit gravius, appendamus, imo non appendamus, sed a Domino appensa recognoscamus. Quae enim* [2]) *sint levia, quae gravia peccata, non humano, sed divino sunt pensanda judicio.*

1) S. Augustin. L. 2. De Bapt. Cf. S. Thom. Quodl. 9. a. 15. S. Antonin. p. 1. tit. 2. c. 11. § 28.

2) S. Augustin. Enchir. c. 77.

Princip. IX.

46. Generales Regulae discriminandi Peccatum Mortale a Veniali desumi debent:
a) Ex gravioribus aut mitioribus Scripturae verbis;
b) Ex definitionibus Ecclesiae;
c) Ex communi S.S. Patrum et Theologorum sensu;
d) Ex ipsa rei natura.

Princip. X.

47. Si omnes supra positae Regulae deficiant, Quaestio utrum Peccatum *Mortale* sit, periculose determinatur [1]). Quare Doctores non debent esse faciles ad asserendum, aliqua esse Peccata Mortalia, ubi non sunt certissimi de re. Nam per hujusmodi assertiones rigidas in rebus universis nequaquam eriguntur homines a luto peccatorum; sed in illud profundius, quia desperatius, demerguntur [2]).

[1]) S. Thom. l. c.

[2]) Gerson De Vita Spir. Lect. 4.

SECTIO IV.

DE SPECIFICA PECCATORUM DIVERSITATE.

Princip. I.

48. Quaestio est inter S. Thomam et Scotum, utrum Distinctio Specifica Peccatorum proxime ducatur ab *Objectis diversis* Peccatorum, an a *diversis Virtutibus*, quibus opponuntur. S. Thomas docet, Unitatem vel Diversitatem Specificam Peccatorum primario a *Formali Objecto* esse desumendam. Utraque Sententia in idem recidit quoad Praxim. At altera, quae Peccata distinguit juxta oppositionem ad diversas Virtutes, S. Alphonso de Ligorio teste planior est atque facilior.

Princip. II.

49. Ut praescindatur a dirimenda inter Angelicum et Scotum Controversia non mediocriter implexa, paucae potius teneantur Regulae Practicae pro Specifica Peccatorum Distinctione:

a) Circumstantiae aliquando Speciem Peccatorum mutant [1]);

b) Peccata Specie distinguuntur, quae opponuntur diversis Virtutibus, sicut Furtum et Perjurium;

c) Peccata, quae eidem Virtuti *extreme*, unum scilicet *per excessum*, alterum *per defectum* opponuntur, Specie distinguuntur, ut prodigalitas et avaritia;

d) Peccata, quae non quidem *extreme*, sed ratione *in consideratione morali diversa* eidem Virtuti opponuntur, Specie distinguuntur, ut furtum et rapina [2]);

e) Peccata opposita *Praeceptis positivis* distinguuntur non simpliciter ex diversis Praeceptis, quibus opponuntur, sed si opponantur diversis Praeceptis *ex diverso Motivo Formali latis.* Ita Violatio Jejunii Ecclesiastici et Violatio Jejunii ex voto vel Sacramentali Poenitentia debiti.

[1]) Cf. Trid. Sess. 14. c. 5.

[2]) Quandonam Peccatum eidem Virtuti *moraliter diversa ratione* opponatur, desumendum est ex auctoritate Doctorum et ex ratione.

SECTIO V.

DE NUMERICA PECCATORUM DISTINCTIONE.

Princip. I.

50. **In actu physice uno plura numero Peccata esse possunt.**

Princip. II.

51. **Actus physice unus plura attingens Objecta non unita moraliter tot numero distincta Peccata continet, quot Obligationes violat, quot Jura laedit [1]).**

[1]) Cf. S. Lig. Op. Mor. L. 5. n. 45—49.

Princip. III.

52. Illa Objecta dicuntur *numero distincta* et **moraliter non unita,** quae nec ex sua natura, nec ex communi hominum usu aut prudentum judicio ordinantur ad eundem Finem, seu ad idem Peccatum complendum; item, quae nec se mutuo possunt augere, nec communiter invicem compensabilia aut communia invicem sunt, sed habent proprias rationes completas et disparatas [1]).

[1]) Cf. La Croix L. 5. n. 151.

Princip. IV.

53. Plures actus *physice distincti et moraliter uniti* unum tantum numero Peccatum constituunt [1]).

[1]) V. S. Lig. Op. Mor. L. 5. n. 41. Cf. S. Thom. in 2. D. 41. q. 1. a. 1.

Princip. V.

54. Plures actus physice distincti et completi, quorum quilibet *unum Morale Totum* efficit, tot numero Peccata constituunt, quot ipsimet sunt.

Princip. VI.

55. Morali Actus *Interruptione* ejusdemque repetitione Peccata numero multiplicantur.

Princip. VII.

56. Actus interrumpuntur generatim, si Actus voluntatis nec in se *formaliter*, nec in aliquo effectu *virtualiter*, nec secundum hominum aestimationem perseveret. Speciatim vero Actus interrumpuntur:

a) Retractatione expressa voluntatis;
b) Cessatione voluntaria et notabili;
c) Cessatione naturali et non voluntaria.

Princip. VIII.

57. Peccata *Cordis*, quae interne omnino perficiuntur, simplici repetitione interrumpuntur, nisi plures ejusmodi actus ex eodem Concupiscentiae impetu procedant; tunc enim unum Peccatum constituunt, etsi breve intervallum inter actus intercedat.

Princip. IX.

58. Certum est, Actus internos circa Peccata *Oris* et *Operis*, quae externe consummantur, moraliter interrumpi:

a) Retractatione voluntatis;
b) Libera cessatione.

Princip. X.

59. Utrum malum *Propositum* circa Peccata *Oris* et *Operis*, quae externe consummantur, interrumpatur *Cessatione Naturali* et non voluntaria, dissentiunt Moralistae. Probabilior tamen juxta S. Alphonsum de Ligorio [1]) Sententia est: Ejusmodi cessatione, si intercedat tempus breve, Actus non interrumpi; secus vero, si intercedat tempus diuturnum [2]).

[1]) Op. Mor. L. 5. n. 39.

[2]) S. Ligorius putat, impetum unius Actus difficulter posse protrahi (ordinarie loquendo) longius, quam ad duos vel tres dies ad summum.

Princip. XI.

60. Actus voluntatis, si ex prima voluntate procedant, et moraliter permaneant in aliquo effectu, qui conducat ad consum-

mandum Peccatum externum per qualecunque tempus duret prava voluntas, unum solum Peccatum constituunt [1]).

[1]) Ultra ea, quae in praesenti Materia certa sunt et explorata, atque ab omnibus admissa, dantur nonnulla alia nimiis implexa difficultatibus, et de quibus apud auctores nonnisi probabiles existunt opiniones. Qui plura de iis desiderat, consulat La Croix L. 5. n. 147—183. S. Lig. Op. Mor. L. 5. n. 35—50.

SECTIO VI.

DE PECCATIS INTERNIS.

Princip. I.

61. Peccata *Interna* sunt, quae corde tantum patrantur; *Externa* autem, quae etiam externo opere complentur.

Princip. II.

62. Actus *Externus* quamvis non sit novum Numero Peccatum ab *Interno* distinctum, neque Speciem Peccati mutet, neque spectet ad Circumstantias Aggravantes Peccati: pertinet tamen, ad Individuationem, ut loquuntur, quae diverso modo participat malitiam Peccati, ac merus Actus *Internus* [1]).

[1]) V. Viva in Propos. 25. condemn. ab Alexandro VII.

Princip. III.

63. Peccata *Interna* sunt vera Peccata. Imo Peccata, quae Corde solummodo patrantur, Tridentino teste [1]) *„nonnunquam animam gravius sauciant et periculosiora sunt iis, quae manifeste admittuntur“*, vel quia facilius perpetrantur, vel quia minoris curantur.

[1]) Sess. 14. cap. 5.

Princip. IV.

64. Voluntas humana, postquam Intellectus malitiam Actus advertit, dupliciter habere se potest: Vel enim repellit, quidquid contra rectae Rationis ordinem est, vel in praesentatione istius Objecti immoratur. Ejusmodi vero affectus Voluntatis immorantis in repraesentatione Objecti illiciti rursum duplex esse potest: Vel enim ille affectus conjungitur cum Proposito vel Desiderio exequendi id, quod repraesentatum est, et hoc est *Desiderium;* vel

est mera Delectatio deliberata de re illicita cogitata absque voluntate illam perficiendi, et in hoc *Delectatio* consistit, quam *Morosam* nuncupant.

ARTICULUS I.

DE MALIS DESIDERIIS.

Princip. I.

65. Desiderium, quod est Propositum efficax aliquid faciendi potest esse vel *absolutum*, vel *conditionatum*.

Princip. II.

66. Desiderium *Absolutum* rei malae est semper Peccatum, et habet eandem speciem ac malitiam Peccati, Mortalem vel Venialem, quam habet Actus exterior, in quem fertur [1]).

[1]) Matth. 5.

Princip. III.

67. Desiderare, quod malum est, *sub conditione malitiam auferente* licet in quibusdam vehementer sit improbandum: Peccatum tamen saltem Mortale non est [1]).

[1]) Valent. Tom. 2. D. 6. q. 4. Vasq. d. 116. c. 2.

Princip. IV.

68. In omnibus solo *Jure Positivo* prohibitis licitum est Desiderium cum conditione hac: Si prohibitum non esset.

Princip. V.

69. Desiderare, quod malum est, sub conditione malitiam gravem non auferente, Peccatum Mortale est [1]).

[1]) Cf. quae dicentur infra Art. II. Princip. II.

ARTICULUS II.

DE DELECTATIONE MOROSA.

Princip. I.

70. Delectatio in genere est quies Appetitus sive superioris, sive inferioris in Bono. Si Bonum illud rationi congruit, Delec-

tatio est bona, sin minus, erit mala. Si Voluntas *post plenam advertentiam rationis* [1]) delectetur in malo, habere dicitur *Delectationem Morosam* non a tempore, sed a quiete atque a sistendo [2]). Est igitur *Delectatio Morosa* simplex amor Objecti cogitati atque complacentia in eo, fruendo ejus dulcedine absque desiderio executionis.

[1]) Non est hic sermo de ea Delectatione, quae in motibus primoprimis sentitur.

[2]) V. S. Thom. 1. 2. q. 74. a. 6.

Princip. II.

71. In praesenti Materia Innocentius XI. damnavit Propositiones istas:

a) „*Licitum est filio, gaudere de parricidio parentis a se in ebrietate perpetrato, propter ingentes divitias inde ex haereditate consecuturas.*" (n. 15.)

b) „*Si cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali de vita alicujus tristari, et de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere et desiderare; non quidem ex displicentia personae, sed ob aliquod temporale emolumentum.*" (n. 13.)

c) „*Licitum est, absoluto desiderio cupere mortem patris, non ut malum patris, sed ut bonum cupientis, quia nimirum obventura est pinguis haereditas.*" (n. 14.)

Princip. III.

72. Morosa et absoluta de re illicita *secundum se* Delectatio est illicita atque Peccatum Mortale [1]).

[1]) Sap. 1.

Princip. IV.

73. De opere malo nunquam licet delectari neque si spectetur *in se*, neque si consideretur ut *causa effectus boni* [1]).

[1]) V. S. Lig. Op. Mor. L. 5. n. 20.

Princip. V.

74. De *effectu bono* orto ex opere malo delectari licet.

Princip. VI.

75. Delectatio Morosa de rebus solo Jure Positivo prohibitis non est illicita, dummodo non fiat sub ratione prohibitionis [1]).

[1]) V. Laymann L. 1. Tr. 3. c. 6. Less. De Just. L. 4. c. 3. D. 14. n. 111 et 113. S. Lig. l. c. n. 27.

Princip. VII.

76. Juxta Probabiliorem Sententiam Delectatio Morosa suam Speciem sumit a qualitate Objecti exterioris, quod sibi imaginatione repraesentat [1]). Quare qui Delectationem Morosam Mortalem confitetur, Circumstantias addere debet Operis, de quo fuit Delectatio [2]).

[1]) S. Thom. De Verit. Q. 15.

[2]) Nonnulli id limitant atque dant quidem, si Delectatio feratur in Objectum apprehensum secundum totam suam malitiam, non vero, si secundum partem tantum suae malitiae fuerit apprehensum.

Princip. VIII.

77. Si quis sine causa et necessitate actionem, ex qua intelligit Delectationem carnis naturaliter orituram, attamen sine directa intentione et periculo consensus exerceat: *Venialiter* peccat; si vero justam causam habeat, nihil peccat.

Princip. IX.

78. Circa Quaestionem: *An Voluntas Delectationem carnalem positive reprimere teneatur,* haec tanquam norma pro praxi haberi possunt: In praesenti Quaestione non jam de ipsa positiva resistentia in se, sed potius de ejusdem modo agitur. Unde S. Alphonsus de Ligorio ait [1]), si tentationes sint leves, melius superari contemptu, quam positiva resistentia. Idem porro in nonnullis aliis casibus locum habet, ut in hominibus meticulosis, scrupulosis ac diversis apprehensionibus et cogitationibus agitatis. Talis resistendi modus positivae resistentiae aequivalet.

[1]) S. Lig. Op. Mor. l. c. n. 8.

SECTIO VII.

DE DISTINCTIONE PECCATORUM IN PECCATA IGNORANTIAE, INFIRMITATIS AC MALITIAE.

Princip. I.

79. Triplex communiter [1]) distinguitur Occasionalis Causa Peccati Interior:

a) Ex parte Intellectus et Rationis *Ignorantia;*
b) Ex parte Appetitus Sensitivi *Infirmitas* et Passio;
c) Ex parte Voluntatis *Malitia.*

[1]) S. Thom. 1. 2. q. 76. a. 1.

Princip. II.

80. Ignorantia quatuor modis Voluntaria fieri potest:
a) Negligentia, cum aliquis ob laborem vel alias occupationes negligit addiscere ea, quibus a Peccato retraheretur [1]);
b) Passione, quando quis deliberate vult Ignorantiam, praevidens saltem confuse et in genere effectus pravos, qui inde oriri solent;
c) Habitu pravo, quando quis pravum habitum non curat efficaciter emendare;
d) Inconsideratione, quando quis ita praecipitanter agit, ut advertenter negligat considerationem illam, quam res agenda meretur.

[1]) V. S. Thom. l. c. a. 3. et Q. 3. de malo a. 7.

Princip. III.

81. Peccata *Infirmitatis* proveniunt ab animi nostri motibus et passionibus, quae vere Spirituales infirmitates sunt. „*Sicut enim,* inquit Angelicus [1]), *partes corporis dicuntur esse inordinatae, quando non sequuntur ordinem naturae: ita et partes animae dicuntur esse inordinatae, quando non subduntur ordini rationis. Sic ergo quando extra ordinem rationis vis concupiscibilis, aut irascibilis aliqua passione afficiuntur, et per hoc impedimentum praestatur debitae actioni hominis, dicitur peccatum esse ex infirmitate.*"

[1]) S. Thom. 1. 2. q. 77. a. 3.

Princip. IV.

82. Ex *Malitia* dicitur is peccare, qui animo omnino deliberate scelus committit, neque ad illud Ignorantia, vel Passione impellitur, adeo ut ex sola perversa voluntate haec Divinae Legis violatio proveniat [1]).

[1]) V. S. Thom. 1. 2. q. 78. a. 1.

Princip. V.

83. Haec est differentia inter Peccata *Infirmitatis* et *Malitiae*, quod licet in Peccatis, quae ex *Infirmitate* committi dicuntur, homo sufficientem libertatem habeat, ut fiat reus in tali actu: attamen a passione adeo violenter impellitur, ut potius talis passio actionem dicatur producere, quam ipsa voluntas. E contra in peccatis *Malitiae* quamvis passio aliquo modo voluntatem moveat, id tamen cum tanta debilitate fit, ut homo adhuc ex propria voluntate et animi propensione dici debeat operari, non vero ex repentina passione et vehementi animi motu.

Princip VI.

84. Peccata, quae ex *Malitia* perpetrantur, iis graviora sunt, quae ex *Ignorantia* vel *Infirmitate* committuntur [1]).

[1]) V. S. Thom. 1. 2. q. 78. a. 4. Cf. S. Gregor. Pp. Can. *Sciendum* De Poenit. dist. 2.

SECTIO VIII.

DE TENTATIONIBUS.

Princip. I.

85. Tentatio generatim sumpta est quasi stimulus quidam, quo voluntas nostra allicitur vel inclinatur ad violationem Legis.

Princip. II.

86. Causa Tentationum potest esse vel *Interna* vel *Externa*.

Princip. III.

87. Praecipua Tentationum causa est naturae nostrae corruptio [1]), fomes ille Peccati et ad omne malum inclinatio, quam nobis primum Peccatum velut haereditate legavit. Quare maximum et infestissimum adversarium domi et intra nos ipsos fovemus [2]), atque ab eo continuum [3]) nobis bellum movetur. Non est igitur, quod homo miretur, cum se variis Tentationibus exagitatum et impeditum videt [4]).

[1]) Jacob. 4, 1.
[2]) Rom. 7, 15.
[3]) Job 7, 1. Eccl. 2, 1.
[4]) Ps. 50, 7.

Princip. IV.

88. Cacodaemones invite nos impugnant, ac perniciose et variis Tentationibus aditum nobis ad illud coeleste domicilium, unde ipsi dejecti sunt, praecludere, et in gehennam ad se pertrahere laborant [1]. Hinc Apostolorum Princeps „*Adversarius*, inquit [2]), *vester diabolus tanquam leo rugiens circuit, quaerens quem devoret.*" Et sanctus Paulus monet [3]): „*Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiae in coelestibus.*" Atque non modo fraudulentis suggestionibus internis, verum etiam externa subinde specie falsa miraculorum ad hominem seducendum cacodaemones uti possunt ac solent [4]). Quando vero Daemon ab homine, quem tentat, vincitur, interdum statim a Tentatione desistit [5]), interdum autem, tametsi primo victus sit, iterum tamen atque iterum, vel eadem, vel alia Tentatione victori molestus esse pergit [6]). Quin etiam talem hominem plerumque multo potentiori [7]) postea, quam antea conatu sibi oppugnandum statuit. Sed, quod optime adnotat [8]) S. Chrysostomus, „*Non tamdiu tentat homines Diabolus. quamdiu vult, sed quamdiu Deus permittit.*"

1) Evae et Jobi historia. Cf. Lactant. De vero Cultu L. 6. c. 4. F. Leo M. Serm. 16. in Nat. Domini.
2) 1. Petri 5.
3) Ephes. 6.
4) S. August. L. 83. Quaest. q. 2. Cf. Matth. 24.
5) Jacob. 4. Cf. S. Ambros. Comment. in D. Luc. c. 4.
6) Matth. 4. et Luc. 4.
7) Matth. 12.
8) Op. imperf. Homil. 5. super illud: „Vade retro Satana."

Princip V.

89. *Mundus*, quem S. Joannes Apostolus *totum in maligno positum esse* monet [1]), impiis dictis, sermonibus nefariis, exemplis pravis et sensuum illecebris ad Peccatum nos inducere conatur.

1) 1. Joh. 5.

Princip. VI.

90. In eo plerosque errare asserit S. Gregorius M. [1]), quod, cum gravi aliqua Tentatione pulsantur, actum de se et concla-

matum, insuper Deum ipsorum oblitum esse, Ejusque sese Gratia et Benevolentia excidisse, putent; teste enim Apostolo [2]) *„omnes, qui pie volunt vivere in Christo Jesu, qui proficere in virtutibus satagunt, persecutionem et tentationem patientur.“*

[1]) L. 24. Moral. c. 13.

[2]) 2. Tim. 3, 12.

Princip. VII.

91. Causa, cur nonnullas Sua nobis manu Deus Tentationes immittit, alias a daemone, mundo et carne inscrutabili Sua Dispensatione immitti permittit, est omnino multiplex. Etenim

a) Amicus sincerus pernoscitur in Tentatione [1]);

b) Tentantiones hominem sedulum, excitatum, et fervidum reddunt [2]);

c) Tentationes docent amorem Patriae [3]);

d) Tentationes adaugent Coronam [4]);

e) Tentatio adducit hominem ad sui cognitionem [5]); domat superbiam [6]), et docet diffidere sibi, fidere autem Deo [7]);

f) Tentationibus virtus altiores in justis agit radices;

g) Tentatione non solum sibi, sed et aliis homo eruditur [8]).

[1]) Deuteron. 13, 3. Eccl. 27, 6.

[2]) Judic. 3, 1. S. Joann. Chrys. Homil. 14. ad popul. L. 1. De Provid.

[3]) Gen. 40, 23. 2. Par. 26, 16. Deut. 32, 15. Ps. 82, 17. 106, 13. 87, 34. 89, 15. 118, 71. Isai. 28, 19. Eccl. 31, 2. Prov. 29, 19. Jer. 31, 18. Cf. S. August. De Trin. L. 13. c. 16.

[4]) Jac. 1, 12. 2. Tim. 2, 5. Act. 14, 21. Apoc. 7, 14. Cf. S. Bernard. Serm. 64. in Cant.

[5]) *„Nescimus saepe, quid possumus; sed Tentatio aperit, quid sumus.“* Thom. a Kemp.

[6]) 2. Cor. 12, 7. Cf. S. Gregor. M. Mor. L. 25. c. 27.

[7]) Ps. 62, 9.

[8]) Eccl. 43, 26. 34, 9.

Princip. VIII.

92. *Sentire* Tentationem non est Peccatum, imo saepius est occasio meriti penes Deum; Peccatum vero est, Tentationi libere *consentire.*

Princip. IX.

93. Quibuscunque dolis aut machinis maligni spiritus hominem aggrediantur, hic eis, ut saltem Peccato non consentiat, certo

resistere, et omnia tela nequissimorum ignea extinguere potest, protectus scilicet armatura Dei, quam in illa colluctatione militibus Christi necessariam B. Apostolus ad Ephes. [1]) descripsit. Nam eodem Apostolo teste [2]) Deus ita fidelis est; ut non patiatur nos tentari supra id, quod possumus, sed faciat cum Tentatione proventum, ut possimus sustinere. Remedia autem specialia [3]) contra Tentationes sunt:

a) Oratio [4]) ad Deum et frequens recursus ad B. Virginem ac S. Angelum Custodem;
b) Animi Generositas [5]);
c) Memoria praesentiae Dei [6]);
d) Diffidere sibi, omnemque fiduciam in Deo ponere [7]);
e) Principiis obsistere, et nunquam otiosum esse;
f) Contra Tentationes, quae sub boni alicujus specie se ingerunt, singulare remedium est, eas nosse, et ut tales habere;
g) Tentationem citius aperire proprio Conscientiae Directori;
h) Tentationes foedae contemptu practice abigendae sunt.

[1]) c. 6.
[2]) 1. Cor. 13. 2. Cor. 12.
[3]) V. S. Lig. Hom. Apost. Tract. 3, n. 43. et App. 2, § 2: Stapf, Moraltheol. I. B. §§ 89—92. Rodriguez, Uebung der Vollkommenheit II. Thl. IV. Tr. De Imit. Christi L. 3. c. 6.
[4]) Marc. 14, 28.
[5]) Ephes. 6, 10. Jac. 4, 7.
[6]) 2. Par. 16, 9. Ps. 15. Job 17, 3. Jerem. 20, 11.
[7]) 1. Cor. 10, 13. Cf. Matth. 8, 22. Ps. 90, 14. 16, 7. 17, 31, 56, 1. Dan. 3, 41.

SECTIO IX.

DE PECCATI OCCASIONE ET PERICULO.

Princip. I.

94. Peccati *Occasio* est Objectum qualecunque extrinsecum, in quo peccandi periculum contineatur. Occasio Peccati alia est *Remota*, alia *Proxima:*

a) Occasio *Remota* est ea, in qua Peccatum raro contingit, et facile superari potest;

b) ***Proxima*** est ea, in qua constituti homines ut plurimum peccare solent. Haec potest esse talis vel *per se*, vel *per accidens* et *respective.*

α) Proxima *per se* et *ex natura sua* est illa, in qua homines omnes communiter ut plurimum peccant;

β) Proxima *per accidens* et *respective* illa est, quae licet per se respectu aliorum non sit Proxima, eo quod non sit apta de sua natura communiter inducendo homines ad peccatum: tamen respectu alicujus est Proxima, vel quia hic in illa occasione, etsi non fere semper, frequenter tamen cecidit; vel quia spectata ejus praeterita fragilitate prudenter timetur ipsius lapsus.

Princip. II.

95. ***Praesens et in Esse*** dicitur Occasio Proxima illa, quam homo semper vel fere semper secum habet, quin eam actu quaerat; ***Absens*** *vero et non in Esse* ea dicitur, quam homo non semper secum habet, sed quam studiose debet inquirere.

Princip. III.

96. Occasio *Voluntaria* ea est, quae facile dimitti potest; ***Necessaria*** dicitur illa, quae *Physice* vel *Moraliter* non potest avelli. *Physice* talis est, quae nullo modo pendet a voluntate, ut deseratur; *Moraliter* Necessaria est, quae absolute quidem loquendo ab hominis voluntate pendet, sed deseri non potest sine peccato, vel sine gravi damno [1].

[1]) V. S. Lig. Homo Apost. Tr. ult. n. 6.

Princip. IV.

97. *Periculum* Peccati *Formale* est illud, quod proxime conjunctum est cum Peccato Formali proprie dicto; *Materiale* autem est illud, quod cum Peccato non est proxime conjunctum, sed *remote* tantum ratione necessitatis et mediorum, quae homo adhibet ad Peccatum vitandum.

Princip. V.

98. Occasiones *Remotas* non tenemur necessario fugere, quia secus deberemus omnes de mundo exire, cum laqueis undique sit plenus [1]).

[1]) Sap. 14.

Princip. VI.

99. Occasiones *Proximas* Peccati vitare tenetur quilibet, siquidem absque gravi incommodo fieri possit [1]). Si quis vero omnino tollere non potest Occasionem Proximam sive Impotentia *Physica*, sive *Morali*, cum scilicet eam vitare non possit absque peccato, vel scandalo, vel alterius injuria, vel alio gravi damno, curare debet, ut ex *Proxima* fiat *Remota* Occassio, atque ita esse animo paratus, ut eam amoveat, quam primum poterit [2]).

[1]) Innocentius XI. damnavit Propositiones istas:

a) (n. 62.) „*Proxima peccandi Occasio non est fugienda, quando causa aliqua utilis, aut honesta non fugiendi occurrit*".

b) (n. 63.) „*Licitum est quaerere directe Occasionem Proximam peccandi pro bono spirituali vel temporali nostro, vel proximi.*

Alexander VII. autem hanc (n. 41.) Proposit: condemnavit: „*Non est obligandus concubinarius ad ejiciendam concubinam; si haec nimis utilis esset ad oblectamentum concubinarii, vulgo regalo, dum, deficiente illa, nimis aegre ageret vitam, et aliae epulae taedio magno concubinarium afficerent, et alia famula nimis difficile inveniretur.*"

[2]) S. Lig. Praxis Confessarii n. 63—69. Op. Mor. L. 6. n. 452—459. Leon. a Porto Maurizio, Discorso mistico e mor. n. 16—25. Haringer, Anleitung zur Verwaltung des h. Busssacram. § 18.

Princip. VII.

100. Quaenam Occesiones dicendae sint *Proximae* et Gravia Pericula, quae *Remotae*, quisque consideratis naturae suae qualitatibus, praecipue fragilitate seu peccandi facilitate, aliisque circumstantiis in effectum influentibus pensare debet.

Princip. VIII.

101. Illud praetermitti non debet, eam Occasionem, quae ex natura sua frequenter solet ejusdem conditionis homines in Peccatum inducere, proxime periculosum esse etiam illi, qui alioquin non est expertus, se labi, nisi moraliter ipsi aliunde constet, nullum sibi periculum imminere.

TRACTATUS SECUNDUS.

DE PECCATIS IN SPECIE SEU DE VITIIS CAPITALIBUS.

Princip. I.

1. *Capitale* Peccatum vocatur illud, quod est veluti aliorum caput [1]), et quod inter reliqua eundem ferme locum tenet, quem caput inter membra. Sicuti enim caput in omnes corporis partes dominatur, iisque sensum, motumque communicat: ita quaedam sunt quoque dominantia Peccata, a quibus alia excitantur, et ad agendum impelluntur. Haec illa sunt, quemadmodum loquitur Angelicus [2]), quorum finis latissime patet, maximamque vim habet ad hominis concupiscentiam excitandam, et quem assequi minime possunt citra aliorum Peccatorum subsidium, imo etiam sine exterioribus actionibus virtutum.

[1]) Non dicuntur *Capitalia*, quasi sint Peccatorum omnium fontes et exordia, sed quia quodlibet eorum caput est et causa multorum Peccatorum. Navar. c. 23, n. 3.

[2]) 1. 2. q. 84. a. 3.

Princip. II.

2. Septem [1]) communiter enumerantur Vitia Capitalia et sunt:

I) Superbia;
II) Avaritia;
III) Luxuria;
IV) Gula;
V) Ira;
VI) Invidia;
VII) Acedia.

[1]) S. Gregorius M. ea nuncupabat Exercitium Diaboli, cui Superbia dominatur tanquam regina. Mor. 31. V. S. Lig. Op. Mor. L. 5. n. n. 65. et seqq.

SECTIO I.

DE SUPERBIA.

ARTICULUS I.

DE SUPERBIA IN SE SPECTATA.

Princip. I.

3. *Superbia* definitur a S Thoma: „*Inordinatus appetitus propriae excellentiae* [1]).“

[1]) 2. 2. q. 162. a. 2.

Princip. II.

4. Diversi Superbiae actus ordine genetico ita procedunt: Quemadmodum Humilitas supponit considerationem suae Imperfectionis et ex ea oritur: ita Superbia considerationem suae Perfectionis supponit, atque ex ea nascitur. Dum enim quis suam Perfectionem considerat dissimulatis Imperfectionibus, et non advertit, se illam a Deo habere, videtur sibi multo excellentior, quam revera sit. Hinc

I) Nascitur amor istius excellentiae apprehensae, quo illa placet homini et homo propter illam sibi plus, quam oportet. Ex his vero aestimatio oritur sui, qua pluris se facit, quam oportet;

II) Hinc sequitur, ut dignum se aestimet et idoneum rebus magnis, suamque mensuram excedentibus;

III) Unde inordinate appetit dignitates, et alia, quae ad excellentiam pertinent, tanquam sibi congruentia;

IV) Inde ab aliis quoque vult magni fieri, honorari et laudari;

V) Si videat, id se non obtinere, indignatur, irascitur, dolet;

VI) Conferendo se cum aliis censet se meliorem, unde et alios contemnit, et quae ab aliis fiunt, parvipendit;

VII) Recusat se subjicere Superioribus, quasi id ipso sit indignum;

VIII) Recusat etiam se Deo subjicere, volens suo arbitrio vivere, quasi Deo opus non habeat.

Princip. III.

5. Superbia dividitur in *Perfectam (Completam, Consummatam)* et *Imperfectam.*

a) Superbia *Perfecta* committitur, quando quis prae Superbia recusat Deo propriam dependentiam, quando putat, bona, quae habet, vel a se ipso se habere, vel a Deo meritis propriis fuisse debita, vel quando finis ultimus in propria excellentia ponitur;

b) Superbia *Imperfecta* committitur, quando quis sine Dei aliorumque contemptu, et quin Superioribus subjici recuset vel plus aequo se extollit, vel de propria excellentia nimis sibi placet [1]).

[1]) Cf. S. Gregor. Mor. L. 23. c. 7.

Princip. IV.

6. Superbia *Completa* ex genere suo *Mortale* [1]) *Peccatum* est; *Imperfecta* nonnisi *Veniale* Peccatum est.

1) Rom. 1. Eccli. 10. Tob. 4. Cf. S. Thom. 1. 2. q. 162. a. 5. 6. et 2.

Princip. V.

7. Superbia est Peccatum omnium periculosissimum, tum quia teste S. Gregorio M. [1]) *alia vitia eas solummodo virtutes impetunt, quibus ipsa destruuntur, Superbia autem quasi generalis et pestiferus morbus corpus omne virtutum corrumpit,* tum quia S. Augustino [2]) auctore *alia quaecunque iniquitas in malis operibus exercetur, ut fiant, Superbia vero etiam bonis operibus insidiatur, ut pereant.*

1) Moral. L. 34. c. 17.
2) Ep. 211.

Princip. VI.

8. Multa sunt Remedia contra Superbiam, inter quae maxime ad rem facere videntur ista quatuor:

a) Si homo consideraret, quam parva sunt bona, in quibus superbit, et quam minimus sit ipse respectu aliorum;
b) Si consideret, omne bonum se accepisse a Deo, nec esse suum, sed Dei, quod potuisset Deus aliis communicare, qui melius ipso uterentur;
c) Si consideret, quam odiosus sit superbus non solum Deo [1]), sed omnibus hominibus;
d) Si consideret, quantis se privet bonis spiritualibus, et quam incapacem se faciat gratiae et donorum spiritualium ob Superbiam, et quam nihil lucretur ex ea [2]).

1) Jac. 4, 6. 1. Petr. 5, 5.
2) V. Less. De Just. et J. L. 4. Qu. 4. Dub. 9.

Princip. VII.

9. Praecipuae Superbiae filiae sunt istae:
a) Praesumptio;
b) Ambitio;
c) Vanagloria.

ARTICULUS I.
DE PRAESUMPTIONE.

Princip. I.

10. *Praesumptio* est nimia suarum virium confidentia, qua fit, ut quis aggrediatur aliquid, vel paratus sit aggredi, quod est supra ipsius vires.

Princip. II.

11. *Praesumptio* est Peccatum, et quidem *Mortale*, quando fit cum periculo vel injuria alterius, vel quando provenit ex errore contra fidem; extra tales eventus fere est Peccatum *Veniale.*

ARTICULUS II.
DE AMBITIONE.

Princip. I

12. *Ambitio* est inordinatus [1]) appetitus honoris. Porro honor tripliciter inordinate appeti potest:

a) Si appetas honorem ob rem, quae tibi non convenit, vel notabiliter majorem, quam par sit. (In hoc erit Peccatum *Veniale* tantum, nisi appetatur cum injuria alterius);

b) Si quaeras honorem ex re, quae tibi convenit, sed illicita. (In hoc erit *Mortale* vel *Veniale* pro ratione Materiae);

c) Si ita ames honorem, ut paratus sis Deum offendere illius acquirendi vel conservandi causa. (In hoc similiter pro ratione mediorum, quibus uteris, erit Mortale vel Veniale.)

[1]) V. Matth. 23. et Eccli. 7.

Princip. II.

13. Si honor appetatur moderate ex re bona, nullum erit Peccatum [1]).

[1]) V. S. Thom. 1. 2. q. 131. a. 1. ad 3.

ARTICULUS III.
DE VANAGLORIA.

Princip. I.

14. *Vanagloria,* quam Graeci *Κενοδοξίαν* vocant, est Inordinatus Appetitus Gloriae [1]).

[1]) Differentia est inter Famam, Laudem, Honorem et Gloriam. *Fama* est bona opinio, quae de aliquo habetur; *Laus* est sermo manifestans alicujus boni excellentiam; *Honor* est reverentia exhibita alicui in testimonium alicujus excellentiae ipsius, et maxime virtutum; *Gloria* est clara cum laude notitia, scilicet Fama conjuncta cum Laude.

Princip. II.

15. Appetere Gloriam de se non est malum, sed indifferens. Si Gloria appetatur de eo, quod Gloria vere dignum est, neque major, quam bonum illud dignum sit, et ob bonum finem, Appetitus Gloriae erit *ordinatus*. Econtra autem est *Inordinatus* [1]).

[1]) V. S. Thom. 2. 2. q. 132.

Princip. III.

16. Vangloria in quatuor hisce casibus est *Mortale* Peccatum:

a) Cum est de Peccato Mortali aliquo;
b) Cum appetitur talis laus ob finem Mortalem;
c) Cum homo paratus est transgredi, vel de facto transgrediatur aliquod Praeceptum ob Vanamgloriam;
d) Cum ob Vanamgloriam sequitur notabile damnum proximo.

In aliis casibus Vanagloria *Veniale* tantum Peccatum est.

Princip. IV.

17. Vanagloria multas habet filias, quae ad ipsam ordinantur. Praecipuae sunt istae octo:

I) Jactantia;
II) Hypocrisis;
III) Contentio;
IV) Discordia;
V) Pertinacia;
VI) Novitatum inventio;
VII) Curiositas;
VIII) Inobedientia.

CAP. I.

DE JACTANTIA.

Princip. I.

18. Jactantia est manifestatio excellentiae propriae supra id, quod vel in se, vel in aliorum existimatione est, verbis inordinate facta.

Princip. II.

19. Jactantia *ex se* Veniale Peccatum est; Mortale tamen fieri potest in hisce casibus [1]:

a) Cum homo se jactat de aliquo Peccato Mortali, sive quod commisit, sive quod sibi imponit;
b) Cum se jactat cum injuria Dei;
c) Cum se jactat cum injuria *notabili* proximi;
d) Cum sequitur *notabile* detrimentum proximi;
e) Cum jactantia fit ob aliquem finem, qui sit Mortale Peccatum.

[1]) S. Thom. 2. 2. q. 112. a. 5.

CAP. II.

DE HYPOCRISI.

Princip. I.

20. Hypocrisis est simulatio virtutis. Est autem simulatio, cum quis fingit opere aliquo, se non habere, quod habet, aut habere, quod non habet.

Princip. II.

21. Duplex datur species Hypocrisis: Una habetur, quando homo non vult virtutem illam, sed apparere habere eam; altera est, cum homo non habet quidem virtutem, tamen simulat, se habere, quam non habet.

Princip. III.

22. Hypocrisis, quocunque fine, etiam bono fiat, semper Peccatum est.

Princip. IV.

23. Hypocrisis in duobus casibus est Mortale:

a) Quando conjuncta est cum voluntate transgrediendi Praeceptum aliquod;
b) Cum fit ob finem, qui est Peccatum Mortale.

In aliis casibus Veniale Peccatum est [1]).

[1]) S. Thom. 2. 2. q. 111.

CAP. III.

DE CONTENTIONE.

Princip. I.

24. Contentio est sermo contrarius veritatem alterius oppugnans.

Princip. II.

25. Impugnare veritatem notam, animo disputandi solum, quemadmodum fieri solet in scholis, non est Peccatum, nisi peccetur in modo.

Princip. III.

26. Impugnare veritatem notam, animo *impugnandi* et *contradicendi*, Peccatum est. Si veritas illa versatur circa res Fidei, vel proximi notabilem utilitatem, erit Peccatum Mortale; secus Veniale tantum est [1]).

1) S. Thom. 2. 2. q. 116.

CAP. IV.

DE DISCORDIA ET PERTINACIA.

Princip. I.

27. Discordia est voluntatum contrarietas.

Princip. II.

28. Discordia est Mortale Peccatum, cum unus ab altero discordat ex intentione contradicendi, atque hoc fit contra Dei honorem, vel in grave proximi detrimentum; cum vero animus est quidem contradicendi, tamen non cedit contra Dei honorem, neque in grave proximi detrimentum, erit Veniale. Deficiente insuper ejusmodi animo contradicendi nullum prorsus Peccatum per se erit.

Princip. III.

29. Pertinacia est animi adhaesio in propria sententia vehementior, quam oportet. In rebus, quae versantur circa Dei honorem, vel in grave proximi detrimentum cedunt, est Peccatum Mortale; secus Veniale.

CAP. V.

DE CURIOSITATE.

Princip. I.

30. Curiositas est appetitus sciendi inordinatus. Potest autem appetitus sciendi esse *inordinatus:*

a) Cum homo non est capax eorum, quae vult scire, vel etiam, cum res tales ad ipsum addiscentem minime pertinent;
b) Si res, quae desiderantur, sunt inutiles scienti;
c) Si res sunt noxiae;
d) Si res sunt prohibitae;
e) Si res sunt de se malae;
f) Cum finis sciendi est Peccatum;
g) Ratione circumstantiarum praesertim scandali [1]).

[1]) S. Thom. 2. 2. q. 167.

CAP. VI.

DE INVENTIONE NOVITATUM.

Princip. I.

31. Inventio Novitatum tanquam vitium habetur, quando aliquis mirabilia aliqua exhibere vult, ut laudem aliorum sibi comparet [1]). Est autem ejusmodi vitium ex se Veniale, nisi aliqua circumstantia Mortalis ei adjungatur.

[1]) S. Thom. 2. 2. q. 133. a. 5. cap. 7.

CAP. VII.

DE INOBEDIENTIA.

Princip. I.

32. Inobendientia est trangressio mandati Superiorum, quia mandatum est. Casus vero, in quibus obediendum, videantur in Tractatu de Legibus.

SECTIO II.

DE AVARITIA.

Princip. I.

33. Avaritia est inordinatus appetitus divitiarum sive temporalium, sive rerum quae pecunia aestimantur.

Princip. II.

34. Avaritia est Peccatum Mortale, quando quis ad divitias comparandas media graviter illicita adhibet, vel proprium in iis constituit finem ultimum, vel animo paratus est potius Mortaliter peccare, quam aliquod in iisdem pati detrimentum.

Princip. III.

35. *Prodigalitas*, quae opponitur Avaritiae, et consistit in defectu conservandi et excessu erogandi, est ex genere suo Peccatum Veniale; transibit vero in Mortale, si quis liberis et uxori pauperiem creet, si imparem se reddat debitis solvendis, si profundat bona ecclesiastica.

Princip. IV.

36. Filiae Avaritiae praecipuae sunt:

I) *Obduratio cordis* super miseriis pauperum;

II) *Inquietudo cordis*, videlicet vehemens et inordinata applicatio mentis ad acquirendas vel conservandas divitias cum inani et vano timore, est Mortale Peccatum, si retrahit a spiritualibus vel aliis, ad quae ex praecepto gravi obligamur [1];

III) *Violentia*, rei scilicet alienae per vim usurpatio. Haec est Peccatum Mortale, quando est injusta et versatur circa materiam gravem;

IV) *Fallacia* ad alios vel dictis vel factis decipiendos lucri causa;

V) Perfidia, qua fidem in promissis, factis, vel rebus sibi concreditis avarus violat, ut ditescat.

VI) *Proditio*, quae est injusta rei alicujus manifestatio lucri causa contra fidem promissam in alterius detrimentum [2].

[1]) S. Thom. 2. 2. q. 55. a, 6.

[2]) S. Thom. 2. 2. q. 118 a. 4.

Princip. V.

37. Remedia contra Avaritiam sunt haec:

a) Vitare consuetudinem avarorum, frequenter adesse liberalibus atque dandis eleemosynis assuescere;

b) Considerare monitum Apostoli [1]: „*Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem et in laqueum diaboli et desideria multa et inutilia et nociva, quae mergunt hominem in interitum et perditionem*“;

c) Considerare brevitatem vitae mortemque imminentem [2]);

d) Considerare, divitiis neque vitam istam prorogari, neque vitam aeternam comparari [3]);

e) Firmam constituere in Domino fiduciam [4]);

f) Intueri exemplum Dei Domini nostri, qui tanta largitate in omnes utitur [5]).

[1]) 1 Tim. 6.
[2]) Luc. 12.
[3]) Luc. 6. Matth. 19.
[4]) Matth. 6. Hebr. 11.
[5]) 2 Cor. 8.

SECTIO III.

DE LUXURIA.

Princip. I.

38. „*Cum haec Materia frequentior sit atque abundantior confessionum, propter quam major animarum numerus ad infernum delabitur, hinc opus fuit ad instructionem eorum, qui moralem scientiam cupiunt addiscere, ut clare (licet quo castissime fieri potuit) haec explicarentur, et pluria particularia discuterentur.* Orat tamen S. Alphonsus de Ligorio studiosos, qui ad munus audiendarum confessionum se parant, *ut hunc Tractatum quemadmodum et alium de debito Conjugali legant ob hunc unice finem, omnem prorsum curiositatem abjicientes, atque eo tempore saepius mentem ad Deum elevent, et Virgini Immaculatae sese commendent, ne dum aliorum animas Deo student acquirere, ipsi suarum patiantur detrimentum.*“

Princip. II.

39. **Luxuria est inordinatus appetitus vel usus venereorum.**

Princip. III.

40. Luxuria ex genere suo est Peccatum Mortale [1]).

[1]) Gal. 5.

Princip. IV.

41. Luxuria dividitur in *Perfectam* (Consummatam), quae consistit in Voluntaria humani seminis effusione (extra Conjugium); et in *Imperfectam* (non Consummatam), in qua nulla intervenit humani seminis effusio. *Luxuria Perfecta* dispescitur in *Naturalem* et *Non Naturalem* sive contra Naturam, prout servantur, vel non servantur conditiones ad Naturam actus generationis humanae requisitae.

ARTICULUS I.

DE LUXURIA PERFECTA ET NATURALI.

Princip. I.

42. Luxuriae Perfectae et Naturalis sex species habentur:
I) Fornicatio;
II) Stuprum;
III) Raptus;
IV) Adulterium;
V) Incestus;
VI) Sacrilegium.

CAP. I.

DE FORNICATIONE.

Princip. I.

43. *Fornicatio simplex* [1]) est concubitus soluti [2]) cum soluta ex mutuo consensu.

[1]) Dicitur simplex ad discriminandam eam, quae *transitorie* exercetur cum una vel pluribus personis a *Fornicatione Continuata* cum eadem persona.

[2]) Hoc in loco soluti nuncupantur non solum illi, qui liberi sunt a vinculo Matrimonii, sed etiam a mutua Cognatione vel Affinitate in gradibus prohibitis, a Voto Continentiae, ab Ordine Sacro, et Violentia.

Princip. II.

44. Fornicatio tum jure naturali [1]), tum jure positivo [2]) divino sub gravi est prohibita.

[1]) Hinc Innocentius XI. hanc (n. 48) damnavit Propos. „*Tam clarum videtur, Fornicationem secundum se nullam involvere malitiam, et solum esse malam, quia interdicta, ut contrarium omnino rationi dissonum videatur*".

[2]) Eph. 5.

Princip. III.

45. Meretricium est status mulieris, quae omnibus parata est sub mercede sui corporis copiam facere. Pessima est earum mulierum conditio [1]).

[1]) Cf. S. Thom. Opusc. 20. L. 4. c. 24.

Princip. IV.

46. Concubinatus est frequens Concubitus cum *una eademque persona* soluta [1]).

[1]) Jure Civili Concubinatus tunc tantum putatur, quando Concubinarii habitant in eadem domo; non ita tamen Jure Canonico. V. Trid. Sess. 24. c. 8.

Princip. V.

47. Concubinatus est grave et periculosissimum Peccatum.

Princip. VI.

48. Concilium Trident. [1]) adversus quemcumque *Concubinarium* statuit poenam Excommunicationis *ferendae Sententiae* post trinam monitionem atque Ejectionis extra Oppidum, vel etiam Dioecesin implorato auxilio brachii Saecularis.

[1]) Sess. 14. c. 8.

CAP. II.

DE STUPRO.

Princip. I.

49. Stuprum est illicita defloratio virginis ipsa invita.

Princip. II.

50. Stuprum praeter Fornicationem continet gravissimam injustitiam [1]).

[1]) V. S. Thom. 2. 2. q. 154. a. 6.

Princip. III.

51. Stupri reus censetur etiam is, qui personam *ebriam, fatuam,* aut *dormientem,* sine praevio ejusdem consensu oppresserit; imo etiam, qui virginem fraude ad malum induxerit.

CAP. III.

DE RAPTU.

Princip. I.

52. Raptus committitur vel violenter abducendo feminam repugnantem de loco in locum Matrimonii contrahendi causa; vel abducendo virum, sive feminam libidinis satiandae causa, vi illata, vel ipsi rapto, vel iis, quibus ille subest.

Princip. II.

53. Raptus per violentam abductionem feminae repugnantis de loco in locum Matrimonii contrahendi causa est non solum Grave Peccatum, sed etiam *Impedimentum* Matrimonii *Dirimens,* atque gravissimis poenis ex Jure Canonico subjacet [1]).

[1]) V. Tract. de Matrim.

Princip. III.

54. Raptus per abductionem viri vel feminae *libidinis causa* vi illata est Peccatum Mortale tum Luxuriae, tum Injustitiae; Conjugium vero minime dirimit; imo *ex Tridentino* [1]) Raptor tenetur Raptam ducere mulierem, aut dotare, nisi meretrix sit vel malae famae.

[1]) Sess. 24. Cap. 6.

CAP. IV.

DE ADULTERIO.

Princip. I.

55. Adulterium est Concubitus Illicitus viri cum muliere, quorum alteruter vel uterque sit conjugio ligatus.

Princip. II.

56. Adulterium tribus modis committi potest:

a) Dum solutus accedit ad conjugatam;
b) Dum soluta accedit ad conjugatum;
c) Dum conjugatus accedit ad conjugatam.

Princip. III.

57. Adulterium est Grave Peccatum tum contra Castitatem, tum contra Justitiam [1]). In secundo casu tamen gravius est, quam in primo, et in tertio erit gravius [2]).

[1]) 1 Cor. 7 et 6.
[2]) S. Lig. Op. Mor. L. 3. n. 445.

Princip. IV.

58. Adulteri ex Jure Canonico non possunt compellere innocentem partem ad Debitum reddendum, atque parti innocenti fit Jus Divortium petendi.

Princip. V.

59. Etiamsi in Adulterium uxoris maritus consentiat, uxor adhuc adulterii erit rea [1]).

[1]) Hinc Innocentius XI. hanc (n. 50.) damnavit Propos. „*Copula cum conjugata, consentiente marito non est adulterium; ideoque sufficit in confessione dicere, se esse fornicatam*".

CAP. V.

DE INCESTU.

Princip. I.

60. Incestus est Concubitus Illicitus inter personas *cognatione* [1]) sibi invicem conjunctas.

[1]) Haec Cognatio, si oriatur ex sanguinis communione, dicitur *Consanguinitas*; si ex copula carnali, *Affinitas*; si ex Baptismo ac Confirmatione, *Cognatio Spiritualis*; si ex adoptione legali, *Cognatio legalis*. V. Tract. de Matrim.

Princip. II.

61. Incestus praeter Luxuriae foeditatem turpitudinem continet specialem [1]).

[1]) Lev. 20.

Princip. III.

62. In Incestum *Formalem et Completum* ex Jure Canonico in primo et secundo Affinitatis gradu statuitur tanquam poena privatio Juris Debiti petendi.

CAP. VI.

DE SACRILEGIO.

Princip. I.

63. Sacrilegium est Violatio Rei, Loci, vel Personae Sacrae.

Princip. II.

64. Sacrilegium ex se Grave Peccatum est, tum contra Castitatem, tum contra Religionem.

Princip. III.

65. Sacrilegium *circa Locum* committitur quovis actu luxorioso exteriori patrato in loco benedicto et deputato tum ad mortuos sepeliendos, tum ad officia divina celebranda, videlicet a tecto usque ad pavimentum exclusis tamen cellis, claustro, sacrario, dormitorio, tecto super ecclesiam, janua extra atrium, atrio, caveis fabricatis sub pavimento (nisi sit locus sepulturae, vel divinorum officiorum), turri campanarum, et oratoriis privatis.

Princip. IV.

66. Sicuti per Voluntariam sanguinis effusionem, ita etiam per seminis Voluntariam effusionem, polluta remanet ecclesia [1]).

[1]) C. unic. de Consecr. Eccl. in 6.

Princip. V.

67. *Circa personam* Sacrilegium est omnis actus luxoriosus tam exterior, quam interior in persona, vel cum persona, voto castitatis ligata. Si Peccatum sit personae sacrae cum alia item sacra, duplex erit Sacrilegium.

ARTICULUS II.

DE LUXURIA PERFECTA CONTRA NATURAM.

Princip. I.

68. Species Luxuriae Perfectae contra Naturam sunt:
a) Pollutio sive Mollities;
b) Sodomia;

c) Bestialitas;

d) Indebitus concumbendi modus.

Princip. II.

69. Singulae enumeratae species Luxuriae Perfectae contra Naturam ex natura sua ab invicem differunt [1]; omnes tamen detestatur Apostolus.

[1] Alexander VII. hanc (n. 24.) damnavit Propos. „*Mollities, Sodomia et Bestialitas sunt Peccata ejusdem speciei infimae, ideoque sufficit dicere in confessione, se procurasse Pollutionem*".

Princip. III.

70. Pollutio est Voluntaria humani seminis effusio sine congressu cum alio.

Princip. IV.

71. Pollutio supra definita est intrinsece [1] ac graviter mala [2].

[1] Innocentius XI. damnavit hanc (n. 49.) Propos. „*Mollities jure naturae prohibita non est*".

[2] Gen. 38. 1 Cor. 6.

Princip. V.

72. Pollutio [1] in somno *per se* non est Peccatum.

[1] A Pollutione distingui debet Distillatio.

Princip. VI.

73. Sodomia Perfecta est Concubitus ad non debitum sexum, nempe masculi ad masculum, vel feminae ad feminam [1].

[1] S. Thom. 2. 2. q. 154. a. 11.

Princip. VII.

74. Sodomiam natura ipsa vehementissimè refugit eamque Apostolus vehementissime insectatur [1].

[1] 1. Rom. 1.

Princip. VIII.

75. Bestialitas est coitus cum Bestia. Nefandissimum sane scelus, quocunque alio contra Naturam crimine gravius [1].

[1] Lev. 20.

APPENDIX.

DE COMOEDIIS ET SALTATIONIBUS.

Princip. I.

76. Nullum de se est Peccatum sive Comoediis interesse, sive eas agere, *si honestae sint*, neque officium histrionum, quod ordinatur ad solatium exhibendum hominibus, secundum se est illicitum [1]). Si Comoediae tamen sint notabiliter turpes, ii, qui istis intersunt ob delectationem inde consurgentem ex rebus turpibus, Mortaliter peccant [2]).

[1]) S. Thom. 2. 2. q. 168. a. 3.

[2]) Cf. S. Lig. Op. Mor. L. 3. nn. 428 et seqq.

Princip. II.

77. Choreae *secundum se et ex natura* sua, si fiant absque fine malo, neque cum periculo seipsum vel alios ad libidinem excitandi, atque absque omni alia mala circumstantia, non sunt malae.

ARTICULUS III.

DE REMEDIIS CONTRA LUXURIAM.

Princip. I.

78. Olla, cum admota igni nimium fervet, ad eam refrigerandam consuevit unum ex his tribus adhiberi: Vel enim ab igne amovetur, vel ligna subtrahuntur, vel frigida infunduntur. Quia igitur libidinis ardor est quidam ignis, ad ejus fervorem minuendum similibus est utendum remediis.

Princip. II.

79. Media particularia ad minuendum libidinis fervorem sunt haec:

a) Fugiendae sunt occasiones, vitanda mulierum colloquia, otium, perditio temporis: Cohibendi oculi, aures, manus, et omnia ea declinanda, quae aliquam possunt libidinem provocare. Etenim cum cetera vitia concertatione vincantur, sola Luxuria superatur fuga [1]);

b) Subtrahatur fomentum, quod est cibus et potus [2]);

c) Addatur aqua refrigerans, corporis scilicet afflictio et poenitentia [3]);
d) Fervens oratio ad Dominum atque frequens refugium ad ad Beatissimam Virginem Mariam Immaculate Conceptam. De hoc vitio Christus enim ait: „*Hoc genus daemoniorum non ejicitur nisi in oratione et jejunio* [4]);"
e) Primis insultibus impurarum cogitationum statim occurrendum.

[1]) S. August. De Honest. Mul. c. 1.
[2]) 3. Reg. 10.
[3]) V. S. Greg. M. Dialog. L. 2. c. 2.
[4]) Matth. 17.

SECTIO IV.

DE GULA.

Princip. I.

80. Gula est inordinatus appetitus edendi et bibendi [1]).

[1]) S. Thom. 2. 2. q. 148. a. 1.

Princip. II.

81. Peccatum *Gulae* dupliciter generatim committi potest:
a) Per excessum in cibo et dicitur *commesatio* sive *crapula*;
b) Per excessum in potu et dicitur *ebrietas*.

Princip. III.

82. Gula ex genere suo [1]) est Peccatum tantum Veniale; potest autem fieri Mortale ratione finis ultimi perversi, vel gravis damni, vel gravis excessus inordinati, vel etiam gravis scandali.

[1]) S. Thom. 2. 2. q. 148.

Princip. IV.

83. Gula quinque modis committi potest, hocce versiculo contentis:

„Praepropere, Laute, Nimis, Ardenter, Studiose."

Princip. V.

84. Voluptas, quae in cibo potuque percipitur, si sit tantummodo *causa concomitans*, nullum omnino est Peccatum [1]). Si vero sit causa finalis, erit saltem Veniale Peccatum [2]).

[1]) S. Angust. L. 4. Cont. Julian. c. 14.

[2]) Huc pertinet Proposit. (n. 8.) ab Innocentio XI. damnata: „*Comedere et bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem non est Peccatum, modo non obsit valetudini; quia licite potest appetitus naturalis suis actibus uti.*“

Princip. VI.

85. Ebrietas (quae opponitur sobrietati) est excessus in potu usque ad violentam rationis privationem. „*Ebrietas*, inquit Angelicus [1]), *tripliciter contingit:*

a) *Uno modo sic, quod quis nesciat, potum esse immoderatum, et inebriare potentem et sic ebrietas potest esse sine Peccato;*

b) *Alio modo sic, quod aliquis percipiat, potum esse immoderatum, non tamen existimet, potum esse inebriare potentem et sic ebrietas potest esse cum Peccato Veniali;*

c) *Tertio modo potest esse, quod aliquis bene advertat, potum esse immoderatum et inebriantem, et sic ebrietas est Peccatum Mortale, quia secundum hoc homo sciens et volens privat se usu rationis.*“

[1]) 2. 2. q. 150. a. 2. Cf. Gal. 5. — Stapf, Christl. Sittenl. II. B. § 214.

Princip. VII.

86. S. Alphonsus de Ligorio ait [1]), ut Ebrietas sit Peccatum Mortale, requiri, ut sit perfecta, sive ut omnino privet usu rationis, idque certum esse ex doctrina S. Thomae et omnium Theologorum; tunc autem abesse omnem usum rationis, quando deficit facultas discernendi inter Bonum et Malum. Deinde addit, requiri insuper, ut usus rationis per notabile tempus perdatur; hoc autem tempus videri esse unam horam.

[1]) Op. Mor. L. 5. n. 75.

Princip. VIII.

87. An sit Peccatum inebriare se ex praescripto Medicorum, si aliter sanitas recuperari non possit: notat [1]) S. Alphonsus de Ligorio, controverti — aliquibus affirmantibus id licere, aliis negantibus. S. Alphonsus priorem Sententiam habet ut satis Probabilem, imo ut Probabiliorem, si potio vini praebeatur ad expellendos vel corrigendos pravos humores.

[1]) L. c. n. 76.

Princip. IX.

88. An liceat, aliquem ad ebrietatem adducere, si aliter impediri non possit a graviori malo, controvertitur: alii affirmant, alii vero negant. „*Prima Sententia,* inquit S. Alphonsus [1]), ***satis Probabilis*** *videtur mihi et aliis viris doctis a me* ***consultis, sive*** *ebrietas sit materialis, sive formalis.*"

[1]) L. c. n. 77. et L. 2. n. 57.

Princip. X.

89. Si mala in ebrietate admissa, praevisa fuerint aliquo modo saltem confuse et in causa, imputantur ad culpam; si vero nullo modo fuerint praevisa, culpa vacant [1]).

[1]) S. Thom. 1. 2. q. 77. a. 7.

Princip. XI.

90. Praecipuae gulae filiae sunt istae:

I) Inepta Laetitia;

II) Scurrilitas sive immoderatum studium commovendi in aliis risum per jocos et ludibria;

III) Immunditia verborum et factorum;

IV) Multiloquium sive nimia loquacitas;

V) Hebetudo mentis.

Princip. XII.

91. Remedia contra gulam sunt haec:

a) Consortia potatorum devitare et omnes occasiones fugere [1]);

b) Considerare incommoda animae et corporis, quae ex gula proficisci solent [2]);

c) Considerare, quantopere hoc vitium displiceat Deo [3]);

d) Aliquid propriae voluntati in mensa subtrahere, quod praesertim gratius sit;

e) Meditari, Dominum Nostrum Jesum Christum non solum in vitae decursu usum fuisse victu vulgari, sed morti proximum etiam sitim acerbissimam pati voluisse pro nobis.

[1]) Prov. 24.

[2]) Ephes. 5. Amos 6. Luc, 16. Eccli. 31. Matth. 14. S. Hieron. Epist. 83. ad Oceanum. Eccli. 19 et 37.

[3]) Philipp. 3. Judith 31. 2. Reg. 13. Job 1. Num. 11. Ps. 76. S. August. serm. 231. de Tempore.

SECTIO V.

DE IRA.

Princip. I.

92. Ira est inordinatus appetitus vindictae.

Princip. II.

93. Ira juxta S. Thomam [1]) Culpabilis fieri potest dupliciter:

a) *Ex parte Objecti*, si quis appetat vindictam alicui, qui eam vel minime meretur, vel ultro quam meretur, vel ob finem minime justum;

b) *Ex parte Modi*, si quis juste appetens vindictam nimis animo agitetur, vel nimis vehementer exterius irae suae signa manifestet.

Ira inordinata *priori modo* peccat quis Mortaliter, nisi materiae levitas vel imperfectio actus eum excuset. Ira inordinata *altero modo* ex genere suo Peccatum Veniale est; potest tamen fieri Mortale per accidens ratione praesertim scandali vel blasphemiae.

[1]) 2. 2. q. 158. a. 3.

Princip. III.

94. Irae filiae partim sunt in *Ore*, partim in *Corde*, partim in *Opere*:

I) In quantum est in *Corde*, ira producit *Indignationem* et *Mentis Tumorem*;

II) In quantum est in *Ore*, producit *Clamorem*, *Blasphemiam*, *Contumeliam*, *Maledictionem*;

III) In quantum transit ad *Facta*, producit *Rixas*.

Princip. IV.

95. *Indignatio*, quae est inordinatus affectus, ex eo, quod quis reputet, se indigne a tali tractari, communiter est Peccatum tantum *Veniale*; imo, si ex justo rationis judicio procedat, nullum omnino Peccatum est. Potest tamen fieri Mortale, si crescat usque ad deliberatum odium et gravem personae contemptum.

Princip. V.

96. *Tumor Mentis*, quo quis morose excogitat diversas vias Vindictae, iisque cogitationibus animum tumefacit, quale

peccatum sit, judicandum est ex qualitate Vindictae, quae excogitatur [1]).

[1]) S. Thom. 2. 2. q. 158. a. 7.

Princip. VI.

97. *Contumelia*, qua quis proximo malum aliquod objicit, *cum intentione illum inhonorandi*, est ex genere suo Peccatum Mortale [1]).

[1]) Cf. Bald. L. 3. D. 24. S. Thom. 2. 2. q. 72. a. 2.

Princip. VII.

98. *Contumelia* proprie solum est, quando ad aliquem dehonorandum deducuntur in notitiam malae culpae; *Convicium* vero habetur, quando deducuntur mala quaecunque; *Improperium* denique differt a Convicio et Contumelia, quod tunc proprie fit, quando aliquis injuriose alteri reducit ad memoriam auxilium, quod ei contulit necessitatem patienti [1]).

[1]) Eccl. 20.

Princip. VIII.

99. *Clamor*, confusa scilicet et inordinata locutio atque elatio vocis, quae solet procedere ex Irae perturbatione, *per se loquendo* solummodo Peccatum Veniale est. Potest tamen esse Mortale, si Ira, ex qua procedit, sit Mortalis; vel si conjungatur cum Contumeliis aut Blasphemiis, vel grave scandalum ex illa sequatur, vel persona, quae graviter irascitur atque inordinate clamat, sit valde gravis, suisque clamoribus multum offendat [1]).

[1]) S. Antonin. p. 2. tit. 1. c. 3. § 3.

Princip. IX.

100. *Maledictio* est dictio mali per modum Imperativi vel Optativi [1]). Potest fieri dupliciter: cum intentione scilicet, ut malum, quod dicitur, vere alteri eveniat, et haec appellatur Maledictio *per se et Formalis;* vel sine tali intentione, et haec appellatur Maledictio *per accidens et Materialis.*

[1]) S. Thom. 2. 2. q. 76. a. 1.

Princip. X.

101. *Maledictio Formalis* ex *genere suo* est Peccatum Mortale; potest tamen ex imperfectione actus fieri Veniale [1]). *Maledictio Materialis* ex *genere suo* non est Peccatum Mortale [2]).

1) S. Thom. 2. 2. q. 76. a. 3.
2) S. Thom. 2. 2. q. 72. a. 2.

Princip. XI.

102. *Rixa* est quaedam *Contradictio,* quae fit factis, ac proinde quoddam privatum bellum, quod inter personas privatas geritur, non ex aliqua publica auctoritate, sed magis ex inordinata voluntate [1]). Hoc autem est discriminis inter *Bellum, Rixam* et *Seditionem*, quod, quamvis haec omnia importent quandam contradictionem, *Bellum* tamen, et *Rixa* important mutuam impugnationem in actu; et *Bellum* proprie est contra Extraneos et Hostes et quasi multitudinis ad multitudinem, et *Rixa* est unius ad unum, vel paucorum ad paucos; *Seditio* vero non dicit necessario impugnationem in actu, sed potest etiam esse, si solummodo sit praeparatio ad talem impugnationem, et proprie solum est inter partes unius multitudinis inter se dissentientes. Si haec multitudo sit spiritualis et ecclesiastica, proprie dicitur *Schisma.*

1) S. Thom. 2. 2. q. 42. a. 1. —

Princip. XII.

103. *Rixa* importat semper Peccatum [1]); et si quis alterum invadit injuste, ex *suo genere* est Peccatum Mortale [2]). In eo vero, qui se defendit, potest esse Rixa aliquando sine omni Peccato [3]).

1) S. Thom. 2. 2. q. 41. a. 2.
2) Gal. 5.
3) S. Antonin. p. 2. tit. 7. c. 7. § 2.

Princip. XIII.

104. *Ira,* si ordinate appellatur Vindicta, non est Peccatum [1]).

1) S. Greg. Mor. L. 5. c. 33. Cf. S. Thom. 2. 2. q. 158. a. 1 ad 2.

Princip. XIV.

105. *Remedia* contra Iram sunt haec:

a) S. Basilius [1]) suadet, ut statim atque moveri te sentis, Iram cohibeas; et si internam commotionem sedare non possis, saltem linguam contineas, et potius te ad orandum convertas, tuamque infirmitatem Deo curandam proponas;

b) S. Gregorius[2]) monet, ut mens sollicita, antequam aliquid agere incipiat, omnes sibi, quas pati potest, contumelias proponat; quatenus Redemptoris sui probra cogitans, ad adversa se praeparet;

c) Monet praeterea idem Magnus Gregorius, ut, cum alienos excessus aspicimus, nostra, quibus in aliis excessimus, delicta cogitemus;

d) Consideranda incommoda, quae ex Ira sequuntur[3]);

e) Frequenter perpendere injurias, quas non verbis solis, sed multis quoque verberibus sustinuit Christus nulla culpa sua, sed ad delendam culpam tuam[4]).

1) Hom. de Ira.
2) Moral. L. 5. c. 32.
3) Luc. 6. Matth. 6. Jac. 2. Prov. 12. Isai. 66. Cf. S. Gregor. Mor. c. 31.
4) Hebr. 12. 1. Petr. 2.

SECTIO VI.

DE INVIDIA.

Princip. I.

106. *Invidia* est tristitia vel dolor inordinatus de bono alterius, in quantum est diminutivum propriae gloriae[1]).

1) S. Thom. 2. 2. q. 36. a. 1.

Princip. II.

107. Si doleas de bono alterius, quia tu ipse non habes bonum, quod vides haberi ab alio, et hoc apprehendis ut malum proprium, *Zelus* est, et *Aemulatio*, non autem Invidia proprie dicta[1]). Haec Aemulatio, si sit de bonis honestis, est laudabilis[2]); si vero sit de bonis temporalibus, potest aliquando esse laudabilis, aliquando etiam non laudabilis.

1) S. Thom. 2. 2. q. 36. a. 2.
2) 2. Cor. 12.

Princip. III.

108. *Invidia* proprie dicta ex *genere suo* est Peccatum Mortale[1]). Invidia maxime torquet ipsum invidum[2]), et potest etiam fieri Peccatum in Spiritum Sanctum[3]).

1) S. Thom. 2. 2. q. 36. a. 3. Cf. 1. Joh. 3. Prov. 14. Jac. c. 5. Gal. 5.
2) Cf. S. Chrysost. Hom. 40. 55.
3) S. Thom. 2. 2. q. 36. a. 4. ad 2.

Princip. IV.

109. *Invidia* potest fieri Peccatum Veniale ex imperfectione actus [1]).

1) S. Thom. L. c. a. 3.

Princip. V.

110. *Invidia* proprie *in iis* tantummodo esse potest, qui intendunt se aequare superioribus, vel praeferre aequalibus, et non permittere, ut ipsis aequentur inferiores; atque *ad eos* tantummodo est, quibus intendunt se aequare [1]). Hinc est, ut facile invideant, qui maxima et feliciter gerunt.

1) S. Thom. 2. 2. q. 36. a. 1. ad 2 et 3.

Princip. VI.

111. Tanquam filias Invidiae S. Gregorius M. [1]) haec vitia [2]) enumerat:

I) Susurrationem;
II) Detractionem;
III) Exultationem in adversis proximi, et afflictionem in prosperis;
IV) Odium proximi.

1) Mor. L. 31. c. 31. -
2) S. Thom. 2. 2. q. 36. a. 4.

Princip. VII.

112. Remedia contra Invidiam haec sunt:

a) *Qui livoris peste,* inquit S. Gregorius M. [1]), *plene carere desiderat, illam haereditatem diligat, quam cohaeredum numerus non angustat, quae et omnibus una est, et singulis tota, quae tanto largior esse ostenditur, quanto ad hanc percipientium multitudo dilatatur;*
b) Nihil in hac vita existimare magnum [2]);
c) Frequens cogitatio de iis rebus, quae ad fraternum amorem excitare possunt;

d) Sicut de Charitate dicit S. Johannes Apostolus [3]) „*qui manet in Charitate, in Deo manet, et Deus in eo; et omnis, qui diligit, ex Deo natus est, et sicut ille est, nos sumus in hoc mundo*"; ita de Invidia dicit idem Apostolus [4]): „*Cain ex Maligno erat et occidit fratrem suum*";

e) Consideratio damni atque malorum, quae adfert Invidia; et bonorum, quae adfert Charitas. „*Sicut enim*, inquit S. Augustinus [5]), *aerugo ferrum, ita Invidia ipsam animam, in qua est, interimit et consumit.*

[1]) Mor. L. 5. c. 34.

[2]) V. S. Basil. Hom. de Invidia.

[3]) 1. Joh. 4.

[4]) 1. Joh. 3. Cf. S. Chrysost. Hom. 41. in Matth.

[5]) Sermo 81. de tempore. Cf. S. Basil. Hom. de Invidia. S. Chrysost. Hom. 44. ad Popul. Antioch.

SECTIO VII.

DE ACEDIA.

Princip. I.

113. *Acedia* juxta S. Thomam [1]) *latiori sensu* accipitur pro fastidio et tepore animi in exercitio virtutum ob laborem aliquem et aliquam arduitatem ipsis inhaerentem; vel *strictiori sensu* pro tristitia in Dei amicitia comparanda per mandatorum observantiam, qua fit, ut amicitiam illam non curet.

[1]) S. Thom. 2. 2. q, 36. a. 4.

Princip. II.

114. *Acedia late* sumpta est *de se* Peccatum Veniale; *stricte* autem accepta ex *genere suo* Mortale est.

Princip. III.

115. Filiae Acediae sunt:

a) Odium rerum spiritualium;

b) Pusillanimitas in aggrediendis iis, quae ad obsequium Dei spectant;

III) Desperatio de superandis difficultatibus et consequenda salute;

IV) Rancor sive indignatio adversus eos, qui ad virtutem inducunt;

V) Torpor sive languor animi in implendis praeceptis;

VI) Evagatio mentis in oratione aliisque exercitiis spiritualibus.

Princip. IV.

116. Remedia contra Acediam sunt haec:

a) Considerare beneficia atque labores Christi pro nobis susceptos;

b) Cogitare facilitatem operis boni, cujus difficultatem Christus passione sua sustulit [1];

c) Perpendere operis necessitatem [2];

d) Contemplari omnium creaturarum indefessum laborem ad voluntatem Dei [3];

e) Videre, quantus labor sustineatur passim ab omnibus ad consequendas istius mundi vanitates perituras [4].

[1]) Joh. 16. Matth. 11. 1. Joh. 5. Ose. 11.

[2]) Matth. 23.

[3]) Prov. 6.

[4]) Rom. 8. 1. Cor. 4, 2. Rom. 6.

FINIS LIBRI SECUNDI.

LIBER TERTIUS.

DE VIRTUTIBUS.

LIBER TERTIUS.

TRACTATUS PRIMUS.

DE VIRTUTIBUS IN GENERE.

Princip. I.

1. *Virtus* communiter cum S. Augustino definiri solet: „*Bonus Habitus mentis, quo recte vivitur et nemo male utitur* [1]) *inclinans hominem ad bene recteque operandum.*"

[1]) S. August. de lib. arbitr. L. 2. c. 18 et 19.

Princip. II.

2. Virtutes perficiunt facultates hominis rationales: vel *Intellectum* et dicuntur *Intellectuales;* vel *Appetitum* et dicuntur *Morales.*

Princip. III.

3. Generatim ex parte Causae *efficientis* Virtus dividitur in *Naturalem*, *Acquisitam* et *Infusam:*

a) *Naturalis Virtus* est ea, quam una cum natura ab Auctore naturae accepimus;

b) *Acquisita Virtus* est ea, quam ipsi nostris actibus efficimus;

c) *Infusa Virtus* est ea, quam impertitur nobis Deus, ut Auctor supernaturalium donorum.

Princip. IV.

4. *Virtutes Acquisitae* subdividuntur generatim in ***Intellectuales***, quae sunt in parte apprehensiva, et ***Morales***, quae sunt in parte appetitiva.

Princip. V.

5. *Virtutes Infusae* dispescuntur pro diversitate *Causae* ***Formalis***, videlicet *Objecti*, in
   a) *Theologicas*, quae habent pro Objecto ipsum Deum; et
   b) *Morales Infusas*, quae habent pro Objecto medium aliquod ad ipsum Deum.

Princip. VI.

6. *Virtutes Intellectuales* hae sunt:
   a) Ars;
   b) Scientia;
   c) Sapientia;
   d) Intellectus.

Princip. VII.

7. ***Virtutes Morales*** quatuor sunt:
   a) Prudentia [1];
   b) Justitia;
   c) Temperantia;
   d) Fortitudo.

[1] Prudentia passim etiam ponitur inter Virtutes Intellectuales.

Princip. VIII.

8. Duplex est *Medium* Virtutis: videlicet Medium Rei et Medium Rationis. Medium *Rei* est illud, quod ita est ex natura rei determinatum et fixum, ut sit semper unum et indivisibile, nec varietur pro loco, tempore et persona. Medium ***Rationis*** est illud, quod est divisibile, atque variatur pro loco, tempore et persona juxta prudentis aestimationem.

Princip. IX.

9. Virtutes *Theologicae* et *Intellectuales per se* et ex parte Objecti non consistunt in *Medio*; Virtutes vero *Morales* in *Medio* consistunt.

Princip. X.

10. Neque Virtutes *Intellectuales*, neque *Theologicae* habent inter se necessariam connexionem; Virtutes vero *Morales*, si spectentur in *statu perfecto*, connexae ad invicem sunt, si vero considerentur in *statu imperfecto*, una quoque absque altera haberi potest.

TRACTATUS SECUNDUS.

DE VIRTUTE RELIGIONIS.

PRINCIPIA PRAELIMINARIA.

DE RELIGIONIS NATURA.

Princip. I.

1. *Religio* hoc in loco accipitur pro peculiari quadam Virtute Morali, quae hominem inclinat ad Deum colendum, ac cum S. Thoma [1]) definiri potest: „*Virtus Moralis nos inclinans ad exhibendum cultum Deo debitum tanquam Supremo omnium rerum Domino.*"

[1]) 2. 2. q. 81. a. 2.

Princip. II.

2. *Objectum Materiale* Virtutis Religionis sunt actus omnes, qui cultum Deo exhibendum constituunt; *Formale* vero est specialis illa honestas, quae est in divino cultu.

Princip. III.

3. Religio distinguitur a Dulia, qua Sanctos colimus et honoramus, quaeque excellentiam respicit Sanctorum.

Princip. IV.

4. Cultus Deo debitus est complexio illorum omnium actuum, quibus infinitam Dei excellentiam testamur eidemque famulatum exhibemus. Duplex porro est: *Internus*, atque *Externus*.

Princip V.

5. Praecipui actus *Interni* Cultus sunt actus **Orationis et** Devotionis; *Externus* vero Cultus praeter **Sacrificium, de quo** alibi, complectitur actus Voti, Juramenti, ac **Sanctificationis** Festorum.

SECTIO I.

DE DEVOTIONE.

Princip. I.

6. *Devoti* juxta S. Thomam [1]) *dicuntur illi, qui se ipsos quodam modo Deo devovent, ut ei se totaliter subdant.* **Quare cum** ipso Doctore Angelico Devotio ita definiri potest: „*Voluntas quaedam prompte se tradendi ad ea, quae pertinent ad Dei famulatum.*"

[1]) 2. 2. q. 82. a. 1.

Princip. II.

7. *Causa Devotionis extrinseca et principalis est Deus; intrinseca vero ex parte nostra Meditatio sit oportet sive Contemplatio* [1]).

[1]) S. Thom. 2. 2. q. 82. 3.

Princip. III.

8. Quanquam vera Devotio adjunctam plerumque [1]) habeat interiorem quandam animi laetitiam atque suavitatem: ejusmodi tamen effectus ad ipsam Devotionis essentiam minime pertinent [2]).

[1]) Sap. 8, 16.
[2]) V. Sales Philothea c. 1.

Princip. IV.

9. Cum etiam Saeculares omnes teneantur ad curanda sollicite, quae sunt Dei, manifestus error est, autumare, Devotionem pertinere solummodo ad Monachos, Moniales et Ecclesiasticos.

Princip. V.

10. Devotio praesupponit Dei Charitatem, atque cum **ipsa** strictissimo nexu conjungitur; hoc tamen eidem superaddit, **ut** Dei mandata, quae ut omnia serventur, Charitas [1]) **efficit, obser-**

ventur animi quadam promptitudine atque alacritate singulari. Quare auctore S. Francisco Salesio: „Si Charitas sit ignis, Devotio erit quaedam quasi flamma ignis ejusdem.“

[1]) Joh. 14.

Princip. VI.

11. Finis Devotionis est, ut anima facilius possit pervenire ad Perfectionem Christianam [1]).

[1]) Matth. 5.

Princip. VII.

12. Christiana Perfectio consistit in plena atque absoluta ultimi nostri finis consecutione, *inchoative* in *hac vita* per gratiam; *complete* vero in *altera* per gloriam.

Princip. VIII.

13. Triplex communiter [1]) a magistris vitae spiritualis distinguitur Perfectionis gradus:

a) Via Purgativa;
b) Via Illuminativa;
c) Via Unitiva.

[1]) Cf. Benedictus XIV. de Canoniz. S.S. L. 3. c. 26.

Princip. IX.

14. Christiana Perfectio vel excludit tantum id, quod Charitati est contrarium, Peccatum scilicet Mortale; vel ea etiam omnia, quae impediunt, quominus affectus omnes, quantum praesentis vitae conditio patitur, totaliter in Deum dirigantur. Priori sensu accepta Perfectio omnibus hominibus necessaria est ad salutem; in altero vero sensu eos solum obligat, qui se totos Deo manciparunt in aliquo peculiari statu.

Princip. X.

15. Exteriores Devotionis manifestationes, quas passim videre est in Devotis, praesertim in incipientibus, si sint particulares et extraordinariae, quatenus in *publico* contingant, ordinarie prohibeantur [1]); si vero peragi desiderentur in *privato*, neque noceant corporis sanitati, neque officiis propriis obstent, ad Devotionem fovendam permitti possunt.

[1]) Matth. 6.

SECTIO II.

DE ORATIONE.

ARTICULUS I.

DE NOTIONE ET NECESSITATE ORATIONIS.

Princip. I.

16. Oratio interdum accipitur latius pro quovis animi pio motu erga Deum [1]); interdum vero strictius. Strictiori vero sensu accepta ita definiri potest: „*Actus rationis practicae, desiderium animae coram Deo explicantis, ut aliquid ab ipso impetretur* [2])."

[1]) S. Damascen. De Fide L. 3. c. 24.

[2]) S. Thom. 2. 2. q. 83. a. 1. Suarez. Tom. 2. De Relig. L. 1. De Orat. c. 1.

Princip. II.

17. Oratio ad Deum homini adulto *necessaria* est de Jure Divino [1]) ad salutem; imo juxta Probabiliorem [2]) ac Communem Sententiam *Necessitate Medii.*

[1]) Luc. 18 et 24. 1. Thess. 5. 1. Tim. 2. Cf. S. August. L. De natura et gratia c. 43. De dono persev. L. 2. c. 16. S. Greg. M. Dialog. L. 1. c. 8. S. Thom. 2. 2. q. 83. a. 2. Jac. 4.

[2]) S. Thom. l. c. a. 1.

ARTICULUS II.

DE TEMPORE ORATIONIS.

Princip. I.

18. Tempora, quibus praeceptum Orandi per se et ex Religionis Virtute obligat, determinari non possunt; necesse tamen est, ut non per nimis longum Tempus ab Oratione desistamus [1]).

[1]) Luc. 18. 1. Thess. 5.

Princip. II.

19. Ob occurrentem aliquem eventum plures Orandi obligationes a Theologis numerantur:

a) Si gravis Tentatio sit superanda;

b) Si eximium a Deo Beneficium ad salutem necessarium homini consequendum;

c) **Mortis** propriae imminenti periculo;
d) Si Communitas in magno periculo constituta sit.

Princip. III.

20. Qui longo tempore non orat, peccare potest Mortaliter [1]). Qui tamen timoratae sunt Conscientiae, raro in hoc genere peccabunt. Nam ejusmodi homines frequenter orant, licet ipsi forte non recordentur. Sed neque peccabitur per omissionem Orationis, nisi quis eo tempore, quo orare oporteat, advertat vel advertere possit, necesse tunc esse orare.

1) Valentia Tom. 3. Disp. 6. q. 2. p, 3.

ARTICULUS III.

QUINAM ORATIONE NOSTRA INVOCANDI.

Princip. I.

21. Certum est, solum Deum esse orandum tanquam Auctorem quidem et Principalem Causam supernaturalium donorum Gratiae et Gloriae, quae per Orationem inprimis petimus [1]); quamvis etiam Sancti Angeli et Homines orandi sint tanquam ii, qui intercessuri sint apud Deum pro impetrando dono, quod petitur.

1) Ps. 83.

Princip. II.

22. Certum est, solum Deum esse orandum tali Oratione, quae sit vere ac proprie actus Virtutis Religionis, qua nimirum ei, qui invocatur, exhibeatur Divinus Cultus, petendo ab eo opem, tanquam a Summo bonorum omnium Auctore.

CAP. I.

DE CULTU CHRISTI.

Princip. I.

23. Certum est, Christum, ut Deum, Supremo Latriae Cultu esse adorandum.

Princip. II.

24. De Fide est, Humanam Christi Naturam Verbo Divino conjunctam, Supremo Latriae Cultu esse honorandam [1]).

[1]) Concil. Nicen. can. 9. Cf. Philipp. 2. 9. Apoc. 12. S. Athanas. Epist. ad Adelph. S. Ambros. de Spir. S. L. 3. c. 2.

Princip. III.

25. S. Tridentina Synodus declaravit [1]): *„Si quis dixerit, in S.S. Eucharistiae Sacramento Christum, Unigenitum Dei Filium, non esse Cultu Latriae etiam externo adorandum, atque ideo nec festiva peculiari celebritate venerandum, nec in processionibus secundum laudabilem et universalem S. Ecclesiae ritum et consuetudinem solemniter circumgestandum, vel non publice, ut adoretur, populo proponendum, et ejus adoratores esse idololatras anathema sit.“*

[1]) Sess. 13. c. 6.

Princip. IV.

26. Devotio erga Sacratissimum Cor Jesu pia est atque legitima, quemadmodum ex dogmatico judicio Pii VI. [1]) atque ex praxi Ecclesiae [2]) et ratione theologica constat.

[1]) In Bulla dogmat. *„Auctorem Fidei“* laudatus Pontifex haec habet Propos. 62: *„Doctrina, quae Devotionem erga Sacratissimum Cor Jesu rejicit inter Devotiones, quas notat velut novas, erroneas, aut saltem periculosas, intellecta de hac Devotione, qualis est ab Apostolica Sede probata, falsa est, temeraria, perniciosa, piarum aurium offensiva, in Apostolicam Sedem injuriosa.“*

[2]) S. Rituum Congregatio anno 1765 hoc hisce verbis declaravit: *„Sacra Congregatio, probe noscens, Cultum Cordis Jesu jam per omnes fere catholici orbis partes, faventibus earum Episcopis propagatum, saepe etiam a Sede Apostolica decoratum millenis Indulgentiarum Brevibus, datis ad innumeras propemodum confraternitates sub titulo Cordis Jesu canonice erectas..... annuendam censuit etc.“*

Princip. V.

27. *Objectum* Devotionis erga Cor Jesu ex ipsa Dogmatica Bulla *„Auctorem Fidei“* dignosci potest, quae haec habet [1]): *„Item in eo, quod cultores Cordis Jesu hoc etiam nomine arguit, quod non advertant, Sanctissimam Carnem Christi, aut ejus partem aliquam, aut etiam Humanitatem totam, cum separatione aut praecisione a Divinitate adorari non posse Cultu Latriae; quasi fideles Cor Jesu adorarent cum separatione vel praecisione a Divinitate, dum illud adorant ut est Cor Jesu, Cor nempe Personae Verbi, cui inseparabiliter unitum est, ad eum modum, quo exsangue corpus Christi in triduo mortis sine separatione aut prae-*

cisione a Divinitate adorabile fuit in sepulchro; captiosa, in fideles Cordis Christi cultores injuriosa."

Cum hisce conferantur, quae habentur in Decreto S. Rituum Congregationis [2]), in quo dicitur de Cultu in honorem Sanctissimi Cordis Jesu instituto, „*symbolice renovari memoriam Divini illius amoris, quo Unigenitus Dei Filius Humanam suscepit Naturam, et factus obediens usque ad mortem praebere se dixit exemplum hominibus, quod esset mitis et humilis Corde.*" Hinc manifestum est, Objectum hujus Devotionis esse Cor Jesu in duplici sensu, ***Materialiter*** scilicet, ut loqui amant, et *Metaphorice* acceptum.

[1]) Propos. 63.
[2]) d. d. 26. Jan. 1765.

Princip. VI.

28. Finis Devotionis erga Sacratissimum Cor Jesu est:
a) Corda nostra Divinis flammis accendere;
b) Nos gratitudinis sensibus erga Christum perfundere;
c) Pro injuriis Illi, praesertim in Eucharistiae Sacramento, illatis satisfacere [1]).

[1]) Devotione erga Cor Jesu semel instituta Devotio erga Cor Mariae hinc naturaliter fluebat propter arctissimum amoris inter utrumque semper flagrantis vinculum.

Princip. VII.

29. Crux Christi, sive vera, sive sculpta aut depicta, sive aliquo modo figurata vero digna est Cultu [1]).

[1]) S. August. Tr. 118. in Johann. p. 2. S. Chrysost. Hom. 54. in Matth.

CAP. II.

DE SANCTORUM ET SANCTITATIS ORIGINE.

Princip. I.

30. Praeter Deum, uberrimum totius Sanctitatis Fontem, nonnullos alios Sanctos, et a vitiorum sordibus immunes esse, certissima fide tenendum est [1]) *Sanctitatis* autem nomine non quamvis animi munditiem, mentisve in Deum, divinasque functiones applicationem intelligimus, sed constantem minimeque fucatam [2]).

[1]) 1. Petr. 1. Lev. 11. Matth. 27. Ps. 15.
[2]) S. Thom. 2. 2. q. 81. a. 1.

Princip. II.

31. Sanctitas generatim accepta altera *imperfecta* est et Viae, altera *perfecta* et Patriae; haec omnem excludit Poenam et Culpam; illa (privilegio secluso) ad utramlibet facultaten relinquit [1]).

1) Rom. 1. 12. 15. Apoc. 7.

Princip. III.

32. *Efficiens* Sanctitatis causa est Deus; *Meritoria* Dominus noster Jesus Christus; *Instrumentalis* Regenerationis vel Reconciliationis Sacramentum; *Formalis* Sanctitas et Justitia Dei, non qua ipse Sanctus et Justus est, sed qua nos sanctos et justos efficit [1]).

1) Trid. S. 6. c. 7.

Princip. IV.

33. Ad Sanctitatem *remote* disponit legitimus liberi arbitrii usus; *propinque* Gratia Christi, mentem fide illustrans, eandemque in spem veniae, nonnullamque Peccati detestationem excitans; *proxime* actus Fidei, Spei et Charitatis [1]).

1) Trid. Sess 6. c. 6. Cf. 1. Cor. 13.

Princip. V.

34. Proprium Sanctitatis Subjectum est angelus vel homo; cetera omnia his inferiora improprie tantum et externa denominatione sancta dicuntur [1]).

1) Marc. 8. Matth. 27. Ps. 137.

Princip. VI.

35. Cum spiritualis creaturae sanctificatio gratuitum sit Aeterni Patris donum, fit, ut non una semper eademque ratione sanctificentur omnes, sed pro Divino Beneplacito alia saepe atque alia [1]).

1) Joh. 3. Rom. 11.

CAP. III.

DE SANCTORUM CANONIZATIONE.

Princip. I.

36. Ad hoc salutis ministerium Canonizatio quoque pertinet; neque externam illam Canonizationis Caeremoniam alio spectare

putandum est, quam ut vitam sanctam et ab omni superstitione immunem degamus. Licet enim eos, quorum Sanctimoniam calculo suo Ecclesia nondum approbavit, *privatim* venerari et invocare nefas non sit (dummodo promiscue non fiat): *publice* tamen et passim nequaquam id permitti deberet [1]).

[1]) *Illum* (loquitur Alexander III. de quodam homine occiso, quem Fideles quasi Sanctum venerabantur) *non praesumatis colere; cum etiam per eum Miracula fierent, non liceret vobis ipsum pro Sancto absque auctoritate Romanae Ecclesiae venerari.*

Princip. II.

37. Canonizandi auctoritas non existit penes quosvis Ecclesiae proceres; multo vero minus penes Civiles Magistratus; sed penes Supremum Ecclesiae Hierarcham vel eos certe, quibus is suas vices hac in parte delegaverit.

Princip. III.

38. Attamen negare non possumus, ad legitimum Canonizationis processum humana quoque praesidia adhiberi debere: non quod Ecclesiae judicium eorum certitudini potissimum innitatur, sed ne contra suavem Dei dispositionem, quae per homines et in hominum commodum proxime fieri consueverunt, humana fide atque industria destituantur.

Princip. IV.

39. Canonizantium fragilitas nos hic turbare vel commovere minime debet. Nam ut maxime Canonizationis administri homines sint peccatis et erroribus obnoxii: tamen quod in his definiendis et publice proponendis, quae fidem vel universalis Ecclesiae mores concernunt, Christi vices subeant, peculiari Spiritus Sancti magisterio fulti, labi non sinuntur.

Princip. V.

40. Quamvis nonnulli doceant, Ecclesiae Sententiam in Canonizatione Sanctorum minus certam esse, quam in fidei dogmatibus statuendis, nullus tamen orthodoxe institutus hactenus docuit, liberum esse cuivis, Ecclesiae judicium hac in re convellere vel retractare: imo vero nefariae temeritatis foret, istud quovis modo in animum inducere [1]). Nam si grave ducitur, insontem quempiam absque legitima causa in improbitatis suspicionem ad-

ducere, non poterit profecto gravissimum non censeri, **cujusvis** Divi Sanctimoniam non modo proborum hominum **testimoniis** commendatam, divinisque miraculis confirmatam, verum **etiam** publica totius Ecclesiae censura approbatam, veluti **vanam commentitiamque** improbare, vel minus quam par est religiose **de ea** sentire ac loqui.

[1] S. Thom. Quodl. 9. a. 16.

Princip. VI.

41. Sanctorum Canonizatio non solum in Divini Nominis Gloriam cedit, majoremque Divi Canonizati venerationem, verumetiam in non vulgare Christiani Populi commodum, quippe qui de Divorum Sanctitate certior factus ad eorum Patrocinium serio implorandum excitatur, multaque, quae alias sperare vix licuisset, eorum Intercessione nonnunquam consequitur.

CAP. IV.

DE SANCTORUM INTERCESSIONE ET INVOCATIONE.

Princip. I.

42. Certum est, Sanctos in coelo pro nobis orare, non *generatim* [1]) tantum, sed etiam *speciatim* atque in *particulari* [2]). Quare Tridentinum [3]) declaravit, *bonum et utile* esse, Sanctos invocare. Hinc Theologi docent, respectu totius Communitatis hanc Invocationem esse de Praecepto.

[1]) Zach. 1. Tob. 12. Dan. 10. 2. Mach. 15. Quoad Patres V. Klee Dogmengeschichte.

[2]) S. Cypr. L. 2. Epist. 1. ad Cornel. Chrysost. in Liturg. S. August. Conf. L. 9. c. 3. Hieron. ad Paulam super. obitu Blessillae. Nazianz. Orat. 18. in Athan.

[3]) Sess. 25. de Venerat. S.S.

Princip. II.

43. Prae ceteris Sanctis invocanda Beatissima Virgo Maria. Quare jure merito S.S. Dom. Noster Pius IX. P. M. in sua Encyclica „*Qui pluribus*", postquam commonuit, assiduis orationibus esse insistendum, ut Ecclesia Sancta Dei, omnibus adversitatibus et erroribus penitus sublatis, optatissima tranquillitate fruatur, et fiat unum ovile et unus pastor, addit: „*Ut autem*

Clementissimus Dominus facilius inclinet aurem Suam in preces Nostras et Nostris annuat votis, Deprecatricem apud Ipsum semper adhibeamus Sanctissimam Dei Genitricem Immaculatam Virginem Mariam, quae nostrum omnium Dulcissima Mater, Mediatrix, Advocata et Spes fidissima ac maxima Fiducia est, cujus Patrocinio apud Deum nihlil validius, nihil praestantius."

Princip. III.

44. Coterum ut Sanctorum Invocatio robur habeat, Virtutum studium adsit necessum est. Nam qui in vitiis et cupiditatibus suis obstinate adhuc haerent, frustra Divorum opem implorant. „*Si*, inquit S. Augustinus [1]), *ad consortium Martyrum volumus pervenire, de imitatione Martyrum cogitemus. Debent enim aliquid in nobis recognoscere de suis Virtutibus, ut dignentur pro nobis Domino supplicare.*" Item Chrysostomus: „*Si*, inquit [2]), *segnes ac desides fuerimus, nec Justus, nec Propheta, nec Apostolus nobis patrocinabitur.*"

[1]) Serm. 2. et 22. De Martyr.

[2]) Homil. 42. in c. 16. 1. Cor. Cf. Homil. in Matth. 8. Hom. 1. in c. 1. Thess. 1.

CAP. V.

DE SANCTORUM CULTU ET VENERATIONE.

Princip. I.

45. Quemadmodum citra ullam Mediatoris contumeliam Divorum opem imploramus, ita propter eximias Virtutes, quibus, dum in humanis adhuc agebant, nobis praeluxerunt, et ingentem Gloriam, qua nunc perfruuntur in coelis, citra ullam aut Christi aut Christianae Religionis injuriam eosdem veneramur atque colimus [1]). Colimus autem eos non ut Deos, aut Salvatores, sed ut illustres quosdam Ducis nostri Christi Atheletas, de nobis atque adeo de tota Republica Christiana quam optime meritos [2]).

[1]) Hebr. 11. Matth. 25. 2. Cor. 2. Cyrill. cont. L. 8. Nazianz. Orat. 1. in Jul. Cf. Genes. 23. 33. 19. 49. — 2. Reg. 9.

[2]) Ambros. L. De Spir. Epiphan. cont. Anti. Hieron. cont. Vigil.

Princip. II.

46. Verumtamen ne *Cultus* vocabulum Creatori simul et creaturae tributum aliquod sua homonymia fidei periculum pareret,

majoribus [1]) nostris, sanctissimis doctissimisque viris, duplicem *Cultus* speciem assignare placuit: alteram *Latriae*, alteram *Duliae*. Harum priorem rerum omnium Opifici admetiuntur in solidum; posteriorem ceteris omnibus, in quos honos cadit, communem faciunt.

[1]) Quamvis discrimen, quod inter Duliam et Latriam assignatur, arbitrarium, aut medio forte aevo a quopiam Scolastico confictum possit videri, non est tamen hujusmodi; sed ante mille sexcentos annos magno cum judicio a Patribus praeceptum. Cf. S. August. L. 1. Q. in Genes. q, 61. Cont. Faust.' L. 20. c. 21. Act. 3. Concil. Nicen. Basil. ad Amphil. c. 18.

Princip. III.

47. Latria solius Dei est propria: Dulia vero hominibus communis cum Deo et Angelis existit. *Certo* damnatis, quantumlibet Trinitatis imagine sint insigniti, honos impendi nec debet, nec citra Peccatum potest. Utramlibet hanc Cultus speciem tripartito dividere licet: in *Externum* scilicet Cultum tantum, in *Internum* solum et in *Mixtum* sive ex utroque conflatum.

Princip. IV.

48. *Latria Interior* tribus perficitur actibus: uno *Rationis* Deum hoc vel illo ritu, hoc vel illo tempore vel loco colendum esse dictantis; altero *Voluntatis* prompte ac libere hujuscemodi Rationis judicio assentientis; postremo rursum *Rationis* vel *Voluntatis*, vel *utriusque simul*, Fide vel Charitate, vel simul utraque in Eundem, veluti in Summum rationalis creaturae Bonum recta tendentium.

Princip. V.

49. Quae hactenus de Latria et ceteris Cultus speciebus in medium allata sunt, manifeste ostendunt, *Cultum* numeris omnibus absolutum tribus ut minimum actibus constare:

a) Uno, quo Colens fide vel mentis acie alterius Excellentiam animo concipit;

b) Altero, quo Excellentia qualicunque, vel dignitate praedito ultro veluti Superiori sese submittit;

c) Postremo, quo virium exteriorum adminiculo internum Rationis et Voluntatis opus sensim aliquo signo prodit.

Princip. VI.

50. **Jure merito prae ceteris Sanctis omnibus insignior Beatissimae Virgini Mariae Cultus**, qui Hyperdulia nuncupatur, **debetur.**

Princip. VII.

51. Sunt pauca quaedam externi Cultus symbola, quae soli **Creatori ita sunt propria**, ut ea citra manifestam impietatem creaturae exhibere non licet. Etenim

a) Soli Deo sacrificium offerimus;
b) Soli Deo aras et templa exaedificamus;
c) Soli Deo decimas et primitias in Supremi Principatus recognitionem persolvimus.

„*Nos*, inquit S. Augusinus [1]), *Martyribus nostris non templa sicut diis, sed memorias, sicut hominibus mortuis, quorum apud Deum vivit spiritus, fabricamus; nec ibi erigimus altaria, in quibus sacrificemus Martyribus, sed Uni et nostrum et Martyrum Deo sacrificium offerimus.*"

[1]) De Civ. Dei. L. 2. c. 10.

Princip. VIII.

52. Hinc tamen palam fit, quemadmodum fas est, ad Divorum *memorias* conventus facere, preces fundere, Deo de eorum victoriis gratias agere, Missarum Solemnia celebrare, et alia id genus pietatis officia exercere: ita etiam nefas non esse, Basilicas, Templa vel Altaria in unius Dei honorem exaedificata a Divorum quopiam denominare, suoque modo iisdem quasi Tutelaribus quibusdam Praesidibus nuncupare. Huc Divorum Festa et Natalitia gravissimo majorum nostrorum [1]) judicio jam olim instituta, magnaque cum Religione et pietate ab iisdem celebrata atque observata manifeste quoque faciunt. Deberent autem ejusmodi Solemnitates et Sanctorum Feriae eo esse celebriores, quo Divi, in quorum honorem indictae sunt, uberiorum extiterunt meritorum [2]).

[1]) Cf. S. August. in Ps. 88 et 63.
[2]) Bonifacius VIII. De Reliq. et Ven. Sanct. c. *Gloriosus.*

Princip. IX.

53. **Alligatus tamen in antecedenti Principio Juris textus non obstat**, quominus Ecclesiarum Praesides Ordinum vel dioe-

cesium Patronos, vel alias bene de hoc vel illo loco meritos (cujusmodi inter ceteros habentur, quorum opera civitates aliquae vel nationes ad Christi fidem primo fuerunt conversae, aut ab errore vel haeresi aliqua vindicatae) singulari quadam honoris praevogativa et animorum festivitate excipere liceat, dummodo tamen nihil hic, quod cum vera pietate vel sobrietate pugnet, admisceatur.

[1]) Cf. S. Augustin. De Sanct. Serm. 21. qui est secundus de sancto Joanne Baptista.

CAP. VI.

DE CULTU ET VENERATIONE SANCTARUM RELIQUIARUM.

Princip. I.

54. Nomine Reliquiarum Sanctorum intelliguntur non solum eorum corpora, ossa et cineres, sed quidquid in ipsorum fuit usu, ut vestes, instrumenta, ornamenta, ceteraque omnia, quae in Divorum usum vel ministerium quoquo modo cesserunt.

Princip. II.

55. De Fide est, Reliquias Sanctorum cultu Duliae honorare licere [1]).

[1]) Trid. Sess, 25. Decr. De Invocat. Act. 19. Cf. Matth. 10. Rom. 2. 2. Cor. 5. 2. Petr. 1. Gen. 23. 25. et 50. Euseb. Hist. L. 7. c. 19. S. August. Confess. L. 9. c. 7. Hieron. contr. Vigilant. Tertul. De Praescript. Chrysost. Homil. 5. ad Populum Antioch.

Princip. III.

56. Negari non potest, plures irrepsisse abusus circa Reliquias, quarum Authenticitas non satis fuerat probata. Quare Tridentinum sapientissime statuit, ne novae reciperentur Reliquiae, *nisi recognoscente et approbante Episcopo.* Imo si Episcopus advertat, Reliquias jam exponi solitas sufficientibus Authenticitatis characteribus destitui, eas Venerationi Fidelium subtrahendas decernere tenetur.

Princip. IV.

57. Tum Reliquiae *Insignes*, tum *Notabiles*, tum *Particulae* (si ab Ordinario loci recognitae fuerint ut Authenticae, cum

facultate eas exponendi) Venerationi Fidelium exponi possunt; solas autem *Insignes* ac *Notabiles* in Processione solemniter deferre licet.

CAP. VII.

DE SACRARUM IMAGINUM USU ET VENERATIONE.

Princip. I.

58. Divorum spiritus et Sacras eorundem Reliquias ita veneramur, ut tamen ab hac honoris communione venerandas eorum Iconas non penitus excludamus. Non quod Numen aliquod, propter quod per se coli debeant, istiusmodi rebus inesse arbitremur, sed quod nostrum erga eos, quorum illae signa existunt, studium internamque animi propensionem symbolo aliquo externo declarare cupiamus.

Princip. II.

59. De Fide est, Cultum Divorum Imaginum esse licitum [1]).

[1]) Concil. Nicaen. II. Act. 7. Constantinopol. IV. Act. 10. can. 3. Trid. Sess. 25. Cf. Jos. 7. 2. Reg. 6. S. Chrysost. Serm. in Parabolam Sementis. Gregor. Nyssen. in Serm. de Abraham.

Princip. III.

60. Non est hic sermo de abusibus, qui hic nonnunquam sese immiscent; nec rursum de falsa vulgi imaginatione, qui ut simplex est, propter venustatem vel vetustatem uni interdum Imagini plus virium tribuit, quam alteri: sed de vero et legitimo Imaginum usu. Quodsi alicubi abusus quispiam hanc in rem irrepsisset, is provida Pastorum cura et sollicitudine salvis interim Iconibus opportune e medio submoveatur.

Princip. IV.

61. Ceterum inter falsi dogmatis Picturas vel Effigies non rejiciuntur Sanctorum Angelorum Imagines. Nam ut maxime beatae illae mentes, quos Angelos appellamus, corporis sint expertes: tum quod corporum humanorum similitudine sumpta, mortalium more, inter mortales nonnunquam obversentur, recte humanis lineamentis efformantur· Idem de S.S. Trinitatis Effigie merito statuitur [1]): dummodo tamen publice constet, non ideo

Divinas Personas figurari, quod oculis carneis a quoquam queant conspici, aut ullis omnino coloribus vel figuris effingi; sed ut ea, quae sub figuris quibusdam vel ideis de Deo in sacris litteris referuntur, humanis obtutibus qualicunque tandem symbolo subjiciantur.

[1]) Trident. Sess. 25.

Princip. V.

62. Haec autem de Patre et Spiritu Sancto accipienda sunt. Nam ad Filium quod attinet, propter carnis communionem potest is in forma Nascentis, Orantis, Praedicantis, Patientis, ex mortuis Resurgentis et alia quavis, quae oeconomiae illius non dissentiat, Effigie exprimi. Quemadmodum etiam Apostolis adhuc superstitibus in plerisque similibus non expressus modo, verum etiam religiose cultus legitur [1]).

[1]) Euseb. Hist. S. 7. c. 14.

Princip. VI.

63. Quemadmodum citra majorum auctoritatem nefas erat apud Judaeos, novas Imagines vel inusitatas Statuas in publicum proferre, ita etiam Religionis nostrae Principes insolitas Imagines, vel novas Divorum Reliquias citra accuratam rei discussionem nequaquam deberent admittere, aut jam ante admissas, si quam erroris, aut superstitionis occasionem praeberent, tolerare. De qua novarum Imaginum vel Reliquiarum cura Tridentina Synodus [1]) sic cautum reliquit: „*Tanta circa haec diligentia et cura ab Episcopis adhibeatur, ut nihil inordinatum, aut praepostere et tumultuarie accommodatum, nihil profanum, nihilque inhonestum appareat, cum domum Dei deceat sanctitudo. Haec ut fidelius observentur, statuit S. Synodus, nemini licere ullo in loco, vel Ecclesia etiam quomodolibet exempta, ullam insolitam ponere, vel ponendam curare Imaginem, nisi ab Episcopo approbata fuerit, nulla etiam admittenda esse nova miracula, nec novas Reliquias recipiendas, nisi eodem recognoscente et approbante Episcopo, qui simulatque de iis aliquid compertum habuerit, adhibitis in concilium Theologis et aliis piis viris, ea faciat, quae veritati et pietati consentanea judicaverit. Quodsi aliquis dubius, aut difficilis abusus sit exstirpandus, vel omnino aliqua de iis rebus gravior quaestio incidat: Episcopus, antequam controversiam dirimat, Metropolitani et Com-*

provincialium Episcoporum in Concilio Provinciali Sententiam exspectet, ita tamen, ut nihil, inconsulto S.S. Romano Pontifice, novum aut in Ecclesia hactenus inusitatum decernatur."

1) L. c.

ARTICULUS IV.

PRO QUIBUS ORANDUM ET QUID IN ORATIONE PETENDUM.

Princip. I.

64. Neque pro Sanctis [1]) in coelo, neque pro Damnatis [2]) orandum est.

1) S. Augustin. Serm. 17. de Verb. Dom.
2) V. S. Gregor. Dialog. L. 4. c. 44.

Princip. II.

65. Pro animabus in Purgatorio, ut a poenis liberentur, salubriter nos orare, ex Fide certum est [1]).

1) 2. Machab. c. 12, 46. Cf. S. Augustin. L. de cura pro mortuis c. f. De Verb. Apostoli c. 32.

Princip. III.

66. **Fideles** ex lege Charitatis ac Misercordiae obligantur, pro Defunctis, iis potissimum, qui conjunctiores sunt, orare, aut Sacrificia, vel Opera Satisfactoria offerre.

Princip. IV.

67. Pro omnibus [1]) hominibus Viatoribus sive in genere, sive singilatim orare possumus [2]).

1) Si Sermo sit de Oratione Privata.
2) Cf. 1. Tim. 2. S. Thom. 2. 2. q. 83. a. 7. et a. 8.

Princip. V.

68. Ex Regula Angelici [1]) generatim quidquid licitum est desiderare, id licitum est orare; quod autem licitum non est desiderare, id neque a Deo petere honestum est. Quare juxta informationem [2]) Domini inprimis petere debemus, quae aeternae nostrae saluti expediunt; atque bona haec *absolute* [3]) a Deo petenda sunt. Bona *temporalia* eo tenore [4]) a Deo peti possunt, ut nobis concedantur, secundum quod expediunt ad salutem.

[1]) L. c. q. 83. a. 6.
[2]) Matth. 16.
[3]) S. Thom. l. c.
[4]) S. Thom. l. c.

Princip. VI.

69. Licitum est interdum ob bonum finem petere temporalia mala et incommoda.

ARTICULUS V.

DE EFFECTIBUS ET CONDITIONIBUS ORATIONIS.

Princip. I.

70. Orationi triplex inest vis:
a) Meritoria;
b) Satisfactoria;
c) Impetratoria [1]).

[1]) Cf. Marc. 11. 24. Matth. 21. 22.

Princip. II.

71. Si debitae Conditiones adsint, Orationem indubitatam habere vim atque infallibilem [1]), Communis est Doctrina [2]).

[1]) Si Oratio fundatur pro *aliis*, docet Angelicus, Orationis effectum non semper certum esse atque infallibilem. L. c. a. 7.
[2]) Luc. 11.

Princip. III.

72. Praecipuae Orationis Conditiones sunt:
a) Attentio [1]);
b) Humilitas [2]);
c) Fiducia [3]);
d) Perseverantia [4]).

[1]) Matth. 15. Cf. S. Cyprian. in Orat. Dom.
[2]) Ps. 101. Eccl. 35.
[3]) Marc. 18. Jac. 1.
[4]) Luc. 18. Cf. Coloss. 4, 2. 1. Thess. 5, 17. S. Chrysost. Hom. 30. in Gen.

Princip. IV.

73. Cum Orationis Praeceptum generale sit: ad illud etiam peccatores [1]) tenentur [2]).

[1]) Jure merito a Clemente IX. damnata fuit haec Quesnelli propositio: „*Oratio impiorum verum est peccatum, et quod Deus illis concedit, est novum in eos judicium.*"
[2]) S. Augustin. Tract. 44. in Joann. Cf. S. Thom. l. c. a. 7.

ARTICULUS VI.

DE DIVERSIS ORATIONIS SPECIEBUS.

Princip. I.

74. Orationis duplex datur species:
a) *Mentalis*, quae sola mente fit;
b) *Vocalis*, quae mente simul et linguae ministerio peragitur.

Princip. II.

75. Oratio Mentalis duplicem rursum complectitur speciem:
a) *Meditationem*, quae est pia consideratio rerum divinarum ad concipiendam animi compunctionem, devotionem, fervorem, et ad mores nostros ad virtutem informandos;
b) *Contemplationem*, quae definitur: Elevatio mentis in Deum suspensae aeternae dulcedinis gaudia in ipso degustantis [1]).

[1]) V. Benedict. XIV. de Canon. SS. L. 3. c. 26.

Princip. III.

76. Ars meditandi pertinet ad Scientiam Sanctorum, ejusque est pars haud exigua, quae quidem Scientia Sanctorum multo minus praeceptis ac doctrinis hominum constat, quam Spiritus Sancti unctione, ac bonae voluntatis desiderio. Quare inprimis istud hic monendum, ut quicunque vere cupit cum fructu meditari, gratiam hanc ipsam assidue petat [1]).

[1]) Circa methodum meditandi V. De Ponte de Arte meditandi.

Princip. IV.

77. *Meditatio*, prout est pura et simplex verum divinarum consideratio abstrahendo a quacunque peculiari forma ac methodo, omnibus adultis prorsus necessaria est [1]).

[1]) Cf. Eccl. 7. Ps. 38. Jer. 12. Haec necessitas maxime urget Ecclesiasticos, qui hac de re videant, quae habet S. Lig. Hom. Apost. Tract. 7. n. 44.

Princip. V.

78. Contemplationis donum non omnibus est necessarium ad salutem. Imo „*paucissimae sunt* (ait S. Theresia) ***animae illae,*** *quae dirigantur a Deo per hanc viam extraordinariam.*"

Princip. VI.

79. Quando Deus vult quibusdam concedere **donum Contemplationis**, solet ut plurimum haec **praemittere**:

a) Orationem Recollectionis **naturalis**;
b) **Orationem** Otii Contemplativi;
c) Purgationem Spiritualem.

Princip. VII.

80. Ipsius *Contemplationis* varii dantur **gradus**:

a) Recollectio Supernaturalis;
b) Quies;
c) Unio.

Confessarius hac in re attente debet invigilare, **ne anima** evanescat, et in superbiam erigatur.

Princip. VIII.

81. Oratio Vocalis duplex est:

a) *Publica,* quae fit nomine Ecclesiae **ab** ejus **ministris** pro populo;
b) *Privata*, quam quisque nomine proprio **aut alieno facit**, **non tamen sicut Ecclesiae minister.**

Princip. IX.

82. Circa Orationes publicas haec praesertim statuit [1]) **Benedictus** XIV.:

a) Quod istae Orationes earumque formulae non a **privatis,** sed ab Ecclesiastica Auctoritate designandae **sint;**
b) Quod in Sacris Ritibus non aliae Orationes sint **adhibendae**, nisi quae ab Ecclesia sunt receptae [2]).

[1]) Bulla „*Quemadmodum.*"
[2]) Bulla „*Inter Omnigenas.*"

SECTIO III.

DE VOTO.

ARTICULUS I.

NOTIO ET DIVISIO.

Princip. I.

83. Si rationem, quam homines tenent, cum aliquid facere aut omittere consulto decernunt, attentius consideremus, duos generales decernendi modos esse deprehendemus: alterum cum voluntate se obligandi, alterum sine voluntate se obligandi. Decretum, quod absque voluntate obligandi conficitur, proprio vocabulo *Propositum* simplex appellamus; quod cum voluntate obligandi suscipitur, *Promissionem* nuncupamus.

Princip. II.

84. Promissio porro aut fit *Homini*, ut in Contractibus accidit, aut *Deo*, et propria nuncupatione Votum dicitur.

Princip. III.

85. Votum proprie dictum definitur juxta S. Thomam [1]): *Promissio deliberata Deo facta de Bono Meliori et Possibili.*

[1]) 2. 2. q. 88.

Princip. IV.

86. „*Vulgus*, monet S. Alphonsus de Ligorio [1]), *saepe confundit Desideria aut Proposita cum Votis. Ad haec distinguenda parum juvabit eum interrogare, ut nonnulli solent, an unquam habuerit intentionem se Voto obstringendi sub gravi peccato? Siquidem rudes sic interrogati facile negant. Satius erit interrogare, si tunc, cum Votum emisit, existimabat, se graviter peccaturum fuisse, an non, si postea non satisfecisset.*

[1]) Praxis Confess. c. 2. n. 25.

Princip. V.

87. Votum non est tantum in se bonum et honestum, sed est actus Religionis [1]). Quare opus ex Voto factum melius est opere, quod fit sine Voto.

[1]) S. Thom. 2. 2. q. 88.

Princip. VI.

88. Fideles non sint promiscue avertendi a Votis, sed potius recte dirigendi, ne imprudenter voveant.

Princip. VII.

89. Votum multipliciter dividitur:

I. In *Reale*, *Personale* et *Mixtum*:
- a) *Reale* est illud, quo aliquid in se subsistens a persona distinctum promittitur;
- b) *Personale* est illud, quo actio tantum promittitur;
- c) *Mixtum* est illud, quod actionem simul et rem complectitur.

II. In *Temporale* et *Perpetuum*:
- a) *Temporale* est illud, quod ad certum atque determinatum tempus limitatur;
- b) *Perpetuum* est illud, quod ad totam vitam extenditur.

III. In *Explicitum* et *Implicitum*:
- a) *Explicitum* est illud, quod expressis verbis exprimitur;
- b) *Implicitum* est illud, quod absque expressione verborum actioni liberae annectitur.

IV In *Absolutum*, *Conditionatum* et *Poenale*:
- a) *Absolutum* est illud, quod a nulla conditione pendet;
- b) *Conditionatum* est illud, quod sub quadam conditione emittitur;
- c) *Poenale* est illud, quo aliqua vovetur poena pro tali Peccato subeunda.

V. In *Solemne* et *Simplex*:
- a) *Votum Solemne* est illud, quod per ipsam professionem emittitur in Religione ab Ecclesia approbata tanquam perfecte Regulari;
- b) *Simplex* est illud, quod istis conditionibus caret.

VI. In *Reservatum* et non *Reservatum*:
- a) *Reservatum* est illud, quod relaxari non potest nisi a Summo Pontifice;
- b) Non *Reservatum* est illud, cujus relaxatio etiam ab alio Superiore impetrari potest.

Princip. VIII.

90. Juxta Communissimam Sententiam *Votum Solemne* a *Voto Simplici* non differt ex natura sua, sed tantum ex jure canonico. Distinguuntur vero *Vota Solemnia* et *Vota Simplicia* maxime ex effectu. *Votum* enim *Solemne* ex voluntate Ecclesiae Matrimonium et actus Dominii per se ipsum irritat, *Votum* autem *Simplex* id minime efficit, nisi pro speciali casu Ecclesia aliter statuerit.

ARTICULUS II.

DE CONDITIONIBUS AD VOTUM REQUISITIS.

Princip. I.

91. *Materia Voti* debet esse possibilis non tantum *physice* et *absolute*, sed etiam *moraliter* et *respectu Voventis*.

Princip. II.

92. S. Alphonsus de Ligorio [1]) non videtur approbare Votum semper agendi, quidquid intelligitur perfectius.

[1]) Op. Mor. L. 3. n. 203.

Princip. III.

93. *Materia* Voti debet esse moraliter bona, imo de Bono Meliori. Quare Votum de re indifferenti erit prorsus invalidum, nisi res illa ex circumstantiis vel fine evadat bona.

Princip. IV.

94. Votum emissum ob *finem pravum*, si finis ille sit totalis et adaequatus illius Voti, erit *nullum:* si vero finis iste sit solum concomitans, est *validum*.

Princip. V.

95. Votum debet esse de re sua vel de opere proprio et non alieno [1]).

[1]) Cf. Ferraris ad Vocem „*Votum*" art. 1. n. 33.

Princip. VI.

96. Opera jam aliunde praecepta *Materia* Voti esse possunt.

Princip. VII.

97. Quando agitur de Voto, cujus Materia sit *partim possibilis*, *partim impossibilis* et aliunde divisibilis: spectanda est Intentio Voventis. Hinc

a) Si partes Voti non dependeant ab invicem: tunc si una pars fit inepta, impossibilis, vel minus bona, pars possibilis et bona adhuc praestanda [1]);

b) Si partes Voto promissae sunt copulatim per modum unius Totius, ita ut Obligatio unius partis pendeat ab Obligatione alterius, ac totius promissi, tunc deficiente parte una deficit et alia;

c) Inspiciendum, quid in Voto sit principale, ut servetur Regula Juris [2]): „*Accessorium naturam sequi congruit Principalis.*"

1) „Utile non debet per inutile vitiari." R. 37. de R. J. i. 6.

2) R. 42. de R. J. i. 6.

Princip. VIII.

98. Ad Valorem Voti ex parte Voventis generatim requiritur: Potentia, Voluntas, Advertentia et Libertas.

Princip. IX.

99. Vovere possunt omnes, qui sufficientem habent usum rationis, dummodo legitime non impediantur.

Princip. X.

100. Impediri quis potest a Voti emissione triplici modo:

a) Auctoritate Ecclesiae;

b) Ratione Materiae;

c) Voluntate illius, a quo Vovens dependet [1]).

1) Cf. S. Lig. Op. Mor. L. 3. n. 231.

Princip. XI.

101. Ad Voti Valorem requiritur in Vovente Voluntas *vere* et *proprie* se obligandi.

Princip. XII.

102. Ad Voti Valorem ejusmodi *plena* Advertentia requiritur, qualis sufficit ad Mortale [1]).

1) S. Lig. l. c. n. 196.

Princip. XIII.

103. Ex *Errore* circa ipsam Voti Substantiam, vel Causam Voti Finalem, vel Substantiales Circumstantias Votum fit nullum. Secus si Error cadat in Circumstantias mere Accidentales.

Princip. XIV.

104. Ad Voti Valorem talis requiritur Libertas, ut in nostra sit potestate, illud emittere vel non emittere.

Princip. XV.

105. Utrum Vota emissa ex Metu extrinseco atque injusto valeant: Controversia est. Probabilior videtur Sententia Negativa [1]).

1) Cf. S. Lig. Homo Apost. Tract. 5. n. 23.

Princip. XVI.

106. Jure Ecclesiastico Vota Solemnia emissa ex Metu gravi injuste incusso invalida sunt atque irrita.

ARTICULUS III.

DE OBLIGATIONE VOTI.

Princip. I.

107. Votum generatim obligare, tum ex Scriptura Sacra [1]), tum ex SS. Patribus [2]) constat atque ex ipsa ratione [3]) suadetur. Obligat autem sub Mortali in Materia gravi [4]); in Materia vero levi sub Peccato tantum Veniali obligat.

1) Deut. 23, 21. Eccl. 5, 3.
2) S. Augustin. Ep. 127.
3) Cf. S. Thom. Quodl. 3. a. 12.
4) Materia habetur ut gravis, si ex circumstantiis ad honorem Dei vel ad proximi, sive Voventis utilitatem notabiliter conducit, vel si ab Ecclesia sub Mortali illud praecipitur.

Princip. II.

108. Ex Decreto [1]) S. Rituum Congregationis constat, Votum, quod factum non sit a persona privata, sed a tota communitate,

posteros non posse obligare, nisi ratione pacti, vel statuti, vel consuetudinis [2]).

1) De anno 1643.

2) Cf. S. Lig. Op. Mor. L. 3. n. 126.

Princip. III.

109. Ex Communi Sensu Doctorum diversae Votorum Materiae per *modum unius* sunt, et coalescunt in Votis ***Realibus***, non in *Personalibus.* [1]).

1) V. S. Lig. Op. Mor. L. 3. n. 212.

Princip. IV.

110. In Dubio, quod sufficienti diligentia adhibita deponi non possit, utrum Votum fuerit emissum, Vovens ad nihil tenetur, neque tenetur ad illam partem, quae, an Voto comprehendatur, in Dubio est [1]).

1) Cap. *ex parte* 18. De censib. V. Gloss. in loc. cit. Cf. quae dicta a nobis sunt L. 1. Tract. 2. n. n. 42—45.

Princip. V.

111. In Dubio, utrum Votum emissum fuerit validum, Vovens obligatur [1]).

1) V. L. 1. Tract. 2. n. 48. Cf. S. Thom. in 4. D. 35. q. 1. a. 3.

Princip. VI.

112. In Dubio, an Votum emissum fuerit impletum, Votum implendum est [1]).

1) Cf. L. 1. Tract. 2. n. 43.

Princip. VII.

113. Votum de conditione *impossibili* et *turpi* est nullum, imo impium.

Princip. VIII.

114. Votum de conditione *possibili* et *honesta* tam praesenti, quam praeterita, statim validum est, vel invalidum, prout Conditio existit, vel non existit; Votum autem de *Conditione futura* manet suspensum, donec impleatur Conditio, quae si non adveniat, erit nullum, et ea adveniente transit in absolutum [1]).

1) V. Ferraris l. c. art. 1. n. 53.

Princip. IX.

115. Votum Poenale stricte obligat in hypothesi, quod culpa existat.

Princip. X.

116. Qui Votum violat, quod versatur circa rem aliunde jam praeceptam, duplex Peccatum committit: *unum* contra Virtutem illam, ad quam pertinet res Voto promissa; *alterum* contra Virtutem Religionis. Si vero res Voto promissa non sit simul praecepta, violando Votum solummodo Peccatum committitur contra Virtutem Religionis.

Princip. XI.

117. Si votum ad certum tempus fuerit fixum, tempore illo delapso Votum non obligat, nisi tempus determinatum fuerit ad urgendam tantum et non finiendam obligationem. Si nullum fuerit tempus praefixum, Votum *quam primum moraliter* obligat [1]).

[1]) V. S. Lig. Op. Mor. L. 3. n. 221.

Princip. XII.

118. Votum *Personale* obligat ipsum Voventem; *Reale* obligat etiam haeredes, non tamen ultra vires haereditatis et nonnisi persolutis Necessariis et Privilegiatis [1]).

[1]) Cf. Ferraris l. c. n. 50.

ARTICULUS IV.
DE VOTORUM INTERPRETATIONE.

Princip. I.

119. Primaria Votum interpretandi ratio est ipsa Voventis voluntas.

Princip. II.

120. Verba Voti intelligi debent secundum communem usum et acceptionem regionis.

Princip. III.

121. Sensus Voti erui potest ex ipsius Voti Materia ejusque natura et necessariis conditionibus.

Princip. IV.

122. Si post adhibitam diligentiam remaneat Dubium circa Voti sensum, Vovens satisfaciet partem minus strictam sumendo juxta axioma juris: „*Odio restringi convenit.*"

ARTICULUS V.

DE EXTINCTIONE VOTORUM.

Princip. I.

123. Votum extingui potest:

a) Mutatione notabili Materiae;
b) Cessatione Causae Finalis;
c) Remissione;
d) Irritatione;
e) Dispensatione;
f) Commutatione;
g) Solemni Religionis.

Princip. II.

124. Cessante tantum Causa *Impulsiva* Voti Votum non extinguitur; extinguitur autem cessante Causa Finali.

Princip. III.

125. Juxta S. Thomam [1]) „*id liberat ab obligatione Voti aut Juramenti, quod si ab initio accidisset, aut notum fuisset, haec fieri impediret.*" Ejusmodi autem Mutatio in Materia ac Circumstantiis Voti triplici praesertim modo contingere potest:

a) Si Materia fiat illicita, vel indifferens;
b) Si fiat omnino impossibilis;
c) Si status Voventis relate ad Voti Materiam fiat moraliter diversus.

[1]) In 4. D. 38. q. 1.

Princip. IV.

126. Vota Simplicia *Castitatis*, tum omnia Vota Solemnia remanent firma non obstante quacunque, quae superveniat, notabili circumstantia non praevisa [1]).

[1]) *Hinc Trid. reprobat eos, qui dicunt, „posse omnes contrahere Matrimonium, qui non sentiunt, se Castitatis, etiamsi eam voverint, habere donum; cum Deus id recte tendentibus non deneget, nec patiatur, nos supra id, quod possumus, tentari."* Sess. 24. can. 9.

Princip. V.

127. *Dispensatio*, praeterquam quod cum Auctoritate fieri debet, tollit Obligationem Voti perfectam; et quia Obligatio tolli non potest, nisi Votum praecesserit, ideo requirit, Votum fuisse validum. *Irritatio* tollit obligationem Voti imperfectam et suspensam ex voluntate Irritantis. Commutatio nec perfectam nec imperfectam Obligationem simpliciter tollit, sed ab una Materia ad alteram transfert.

Princip. VI.

128. Voti Commutatio est substitutio unius Materiae in locum illius, quae fuit Voto promissa, facta sub eadem Obligatione. Accidere potest in *Melius*, in *Aequale*, et in *Minus* [1]) *Bonum.*

[1]) Cf. S. Lig. Op. Mor. L. 3. n. 234.

Princip. VII.

129. Unusquisque propria Auctoritate Votum in aliquid evidenter Melius commutare potest [1]).

[1]) Excipe Vota Reservata.

Princip. VIII.

130. Juxta Communiorem et Probabiliorem Sententiam [1]) Commutatio Voti in Bonum Aequale propria Auctoritate fieri nequit.

[1]) V. S. Lig. Op. Mor. L. 3. n. 244. Hom. Apost. Tract. 5. n. 38. Ferraris L. c. a. 3. n. 118.

Princip. IX.

131. Commutatio Voti in Minus Bonum fieri non potest nisi ab habentibus potestatem et ob justam causam.

Princip. X.

132. Votum Personale commutari debet in Personale, Reale in Reale, Mixtum in Mixtum, *quantum fieri potest.*

Princip. XI.

133. Juxta Sententiam Probabiliorem potest Vovens, saltem sine gravi culpa, ad primum Votum regredi, nisi certo constet, Voventem voluisse se ad Melius erga Deum novo Voto ligare.

Princip. XII.

134. Omnes, qui habent facultatem Dispensandi, sive ordinariam, sive delegatam, eo ipso etiam potestatem habent in iisdem Votis commutandi. Qui vero ex delegatione Vota commutare possunt, non ideo ab iis possunt dispensare.

Princip. XIII.

135. Tempore Jubilaei Confessarii commutare possunt ex speciali Pontificum concessione in Bullis expressa omnia Vota Simplicia et etiam Reservata, exceptis Votis perpetuae Castitatis et Religionis approbatae [1]).

[1]) V. S. Lig. Op. Mor. l. c. n. 245. Bouvier, Ueber den Ablass IV. Abth. C. 3. § 2. c.

Princip. XIV.

136. Si Materia Voti legitime commutati fiat impossibilis vel indifferens, Vovens ad prius redire minime tenetur, nisi Mutatio facta fuisset propria Voventis Auctoritate.

Princip. XV.

137. Qui habet potestatem Vota aliorum commutandi, juxta Sententiam Communem in pari Circumstantia et propria commutare potest.

Princip. XVI.

138. Dispensatio Voti est Voti remissio facta Dei nomine ob justam causam ab habente spiritualem Jurisdictionem in Foro Externo [1]).

[1]) Cf. S. Lig. Op. Mor. L. 3. n. 250.

Princip. XVII.

139. Sola Persona Ecclesiastica Jurisdictione in Foro Externo pollens potestatem habet in Votis dispensandi: scilicet

a) Summus Pontifex in tota Ecclesia;
b) Episcopus in sua Dioecesi;
c) Vicarius Capitularis Sede vacante;
d) Qui habent Jurisdictionem Quasi-Episcopalem;
e) Omnes ii, quibus ab illis hoc Jus delegatum est.

Princip. XVIII.

140. Ad Valorem Dispensationis requiritur Causa legitima. Praecipuae autem ejusmodi Causae sunt:
a) Imperfecta Voventis deliberatio;
b) Damnum Spirituale vel Temporale ex Voto proveniens;
c) Magna difficultas in executione Voti;
d) Bonum Commune Ecclesiae, Reipublicae, vel etiam Familiae [1]).

[1]) Cf. Innoc. III. in Decretal. l. 3. t. 34. c. 7.

Princip. XIX.

141. Ex Consuetudine ubique recepta, atque ex ipso Jure [1]) Summo Pontifici praeter *Vota Solemnia* reservata sunt haec quinque:
a) Votum Religionem approbatam ingrediendi;
b) Votum perpetuae Castitatis;
c) Votum Peregrinationis Hierosolomitanae;
d) Votum Peregrinationis ad Limina Apostolorum;
e) Votum Peregrinationis ad Jacobum Compostellanum.

[1]) Extrav. Comm. l. 5. tit. 9. cap. 5.

Princip. XX.

142. Haec reservatio, cum sit *Odiosa, est Strictae Interpretationis*, neque extendi debet, nisi ad Vota *proprie dicta, deliberata, perfecta, determinata, absoluta, et praecise quoad substantiam, non vero quoad circumstantias* [1]).

[1]) Cf. S. Lig. Op. Mor. L. 3. n. 257.

Princip. XXI.

143. Generatim Episcopus nequit dispensare in Votis Pontifici reservatis, nisi gravis et urgentis Causae ratione, ubi recursus ad Papam non est moraliter possibilis.

Princip. XXII.

144. Neque Episcopus, neque ipse Papa dispensare possunt a Voto in gratiam alicujus tertii emisso et acceptato, exceptis hisce casibus:

a) Si Bonum Commune id postulet [1];

b) In Poenam Criminis [2].

[1]) S. Thom. 2. 2. q. 89. a. 9 ad 3.

[2]) Decret. 2. part. causa 25. q. 6. can. 4 et 5.

Princip. XXIII.

145. Juxta Communiorem et Probabiliorem Sententiam Pontifex dispensare potest in Votis Solemnibus cum Religiosis et Clericis in Sacris constitutis.

Princip. XXIV.

146. Irritatio Voti est ejusdem rescissio facta ab eo, qui potestatem habet in Voventem, vel in ipsam Materiam Voti [1].

[1]) Irritatio proinde locum habet tantum in illorum Votis, qui sunt in potestate aliena.

Princip. XXV.

147. Potest vero unus alterius potestati subjici dupliciter: vel ratione voluntatis, per quam Votum facit; vel ratione Materiae, quae sub Votum cadit.

Princip. XXVI.

148. Ratione voluntatis patri subjectus est filius impubes usque ad annum decimum quartum et filia usque ad annum duodecimum et pupillus sive pupilla similiter tutori [1]); item Religiosus Professus Praelato. Ratione actus, de quo Votum concipitur, subjicitur, conjux conjugi, servus domino, subditus superiori, et filius familias emancipatus parenti [2]).

[1]) C. 20. q. 2. cap. Puella. et de regularib. cap. Ad nostram. et cap. Significatum. et in 6. eodem tit. cap. 1.

[2]) Cf. S. Thom. 2. 2. q. 189. a. 5.

Princip. XXVII.

149. Pater potestatem habet irritandi Votum, quod filius impubes absque illius consensu emisit. Nec hoc potest tantum irritare

intra tempus pubertatis, sed eo etiam expleto, quando scilicet Votum exactis pubertatis annis est exequendum [1]).

[1]) Cajet. q. 169. a. 5. Nav. c. 12. n. 71.

Princip. XXVIII.

150. Conjux conjugis Votum de Debito Matrimonii non reddendo etiam absque praejudicio et praescitu alterius emissum irritare potest, ita ut par sit utriusque ratio. In rebus aliis conjux potest irritare Votum conjugis, quod absque suo praejudicio edi non potuit. Quae regula etiam accommodanda est Voto servi, filii familias, et ejus, qui ratione actus est alienae potestati subditus.

Princip. XXIX.

151. Ex dicta regula elicitur solutio Quaestionis: An Superior possit irritare Votum, quod subditus ipsius concepit, non tantum explendum pro tempore, quo est subditus, sed etiam pro tempore, quo a potestate illius est liberandus? Ad quam est respondendum: Si subditus in Superioris potestate sit non tantum quoad Materiam Voti, sed etiam quoad voluntatem, Superior potest Votum irritare. Si autem tantum quoad Materiam, non potest.

Princip. XXX.

152. Eadem porro distinctione solvitur Quaestio altera: An Votum irritatum a Superiore reviviscat, quando subditus eximitur a potestate illius? Nimirum reviviscit, quando Superiori tantum quoad Materiam fuit subjectus; non reviviscit, quando fuit subjectus etiam quoad voluntatem.

Princip. XXXI.

153. Summus Pontifex directe potest irritare Vota omnium Religiosorum; Episcopus Vota Religiosorum et Monialium sibi subditorum; Abbas, Prior, aut Probabiliter Guardianus Vota Religiosorum sibi subditorum.

Princip. XXXII.

154. Votum *Castitatis* emissum a conjugibus mutuo consensu Communis est Sententia esse validum; emissum vero ab

uno tantum conjuge erit validum quantum ad non petendum Conjugii Debitum; suspenditur autem quantum ad non reddendum usque ad mortem non Voventis [1]). Conjux autem non vovens poterit Votum hoc irritare [2]).

[1]) S. Thom. Quodl. 3. a. 18.
[2]) S. Lig. Op. Mor. L. 3. n. 235.

SECTIO IV.
DE JURAMENTO.

ARTICULUS I.
NOTIO ET DIVISIO.

Princip. I.

155. Quoniam facile est, ut homo sive ignorantia, sive cupiditate, amore, odio, invidia, timore, aut alio affectu seductus a veritate se abduci patiatur, ideo fidem perdidit, ut, nisi probet, vel probare possit, quod asserit, vel promittit, non persuadeat, neque assensum pariat. Hinc cogitur vel confirmationem dictis adhibere propriam, vel, si rei veritas aliter probari non possit, uti aliorum testimonio. Interdum vero veritatis ea est conditio, ut nec hominum testimonio confirmari rite queat: in hoc casu ad Divinum Testimonium confugiendum, dum docet necessitas. Nam etsi Deus adduci testis ab homine non possit, quemadmodum homo ab homine testis adducitur: tamen appellari eo consilio ac voluntate potest, ut id, quod diximus, vel promisimus, signo aliquo verum esse tanquam Veritas Infallibilis declaret. Quod ad faciendam fidem est satis [1]). Nam etsi homo ad mentiendum proclivis sit, difficulter tamen adduci potest, nisi plane impius aut levissimus sit, ut ex proposito, maturoque consilio Deum ad falsum testimonium ferendum appellet.

[1]) Hebr. 6.

Princip. II.

156. Hinc primum Jurandi consuetudo profecta est. Juramentum enim cum Angelico [1]) definiri solet: „*Invocatio tacita,*

vel expressa Supremi Numinis tanquam Infallibilis Veritatis in testimonium alicujus rei."

1) 2. 2. q. 89.

Princip. III.

157. Non censetur vere jurare, qui jurat per *Creaturas*, si tales sint, ut in iis speciali modo non elucescant Divinae Perfectiones.

Princip. IV.

158. Juramentum triplici sub respectu spectari potest:
a) Ratione *Formae;*
b) Ratione *Temporis;*
c) Ratione *Loci.*

Princip. V.

159. Juramentum ratione *Formae* esse potest:
a) *Verbale,* quod solis verbis profertur;
b) *Reale,* quod aliquam corporis actionem includit;
c) *Mixtum,* quod ex verbis simul et corporis aliqua actione coalescit;
d) *Explicitum,* cum quis Deum ipsum expressis verbis vocat in testem;
e) *Implicitum,* cum quis jurat per Creaturas, quatenus in iis speciales quaedam Dei Perfectiones elucescunt;
f) *Solemne,* quod cum caeremoniis quibusdam conjungitur;
g) *Simplex,* quod puram Dei invocationem praefert;
h) *Contestatorium,* quod simpliciter Deum vocat in testem;
i) *Execratorium,* (Imprecatorium), quod non modo vocat Deum in testem, sed etiam in vindicem perjurii;
k) *Comminatorium,* quo Jurans sub attestatione Divini Numinis alteri minatur poenam.

Princip. VI.

160. Ratione *Temporis* Juramentum esse potest:
a) *Assertorium,* quod Deum vocat in testem rei praeteritae vel praesentis;
b) *Promissorium,* quod Deum vocat in testem rei futurae, quae Juramento promittitur.

Princip. VII.

161. Ratione *Loci* Juramentum dispescitur in:
a) *Judiciale,* quod in Judicio emittitur;
b) *Extrajudiciale,* quod extra Judicium emittitur.

Princip. VIII.

162. Juramentum est licitum [1]) atque res bona [2]) et honesta.

[1]) Gen. 22. Deut. 16. Num. 14. Ezech. 8. Ps. 88. et 109. Rom. 1. 1. Cor. 15. 2. Cor. 1. Philipp. 1. Gal. 1. Deut. 6. et 10. S. Augustin. Serm. 180. Huc pertinet Propos. Wicleffi a Concilio Constantiensi damnata: „*Juramenta illicita sunt, quae fiunt ad roborandos humanos contractus, et commercia civilia.*"

[2]) Ps. 62.

ARTICULUS II.

DE CONDITIONIBUS AD JURAMENTUM REQUISITIS.

Princip. I.

163. De *Jure Naturae* omnis homo rationis compos jurare potest. Ex *Jure* tamen *Civili* repelluntur a Juramento in judicio ferendo impuberes, et in causa criminali etiam puberes, qui nondum ad aetatem annorum viginti pervenerint, exceptis casibus quibusdam gravioribus. Item ex *Jure civili* perjuri a Juramento in Judicio repelluntur.

Princip. II.

164. Regulariter in duplici casu urget Jurandi obligatio:
a) Quoties id necessarium est ad subveniendum proximo;
b) Quoties a Superiore legitime exigitur [1]).

[1]) Hinc Propos. 75. Synodi Pistoriensis, qua improbantur ejusmodi Juramenta, damnata fuit uti *falsa*, *Ecclesiae injuriosa*, *Juris Ecclesiastici laesiva*, *Disciplinae per Canones inductae et probatae subversiva.* V. circa reliquos errores quoad hanc materiam proscriptos Henr. Denzinger Enchir. n. n. 371, 415, 519, 556.

Princip. III.

165. Ex parte Materiae ad Juramentum requiritur *Veritas* [1]), et quidem subjectiva atque certitudo Moralis [2]).

[1]) Jerem. 3. II. Praecept. Decal.

[2]) Cf. Tamb. c. 2. § 1. n. 6. Sanchez l. 3. c. 4. n. 10.

Princip. IV.

166. Quod ad veritatem spectat, cum haec deest, peccatur *Mortaliter*. Nec hic excusat levitas Materiae; quia, sive haec sit gravis sive levis, aequaliter tamen repugnat Deo, testificari falsum; et tale Juramentum dicitur Perjurium [1].

[1]) S. Thom. 2. 2. q. 89. a. 7. Doctrina exposita in Dubium revocari amplius non potest, postquam Innocentius XI. hanc (n. 24.) damnavit Proposit. „*Vocare Deum in testem mendacii levis, non est tanta irreverentia, propter quam velit aut possit damnare hominem.*"

Princip. V.

167. Per accidens Perjurium potest esse Veniale ob indeliberationem et ignorantiam [1]).

[1]) Cf. S. Lig. Op. Mor. l. 3. n. 150.

Princip. VI.

168. Graviter peccat, qui ab altero exigit Juramentum, sciens, eum esse pejeraturum, nisi justa causa et necessitas urgeat, quod tamen extra Judicium in personis privatis raro habebit locum [1]).

[1]) S. Thom. l. c. q. 29. Suarez l. 3. c. 13. et 14.

Princip. VII.

169. Gravissima est Quaestio [1]): „*An in Juramento liceat uti Aequivocatione?* Quare, ut tuto pede procedamus, operae pretium erit, prius ob oculos ponere propositiones hac in Materia condemnatas [2]) ab Innocentio XI. Hae vero sunt:

I) „*Siquis vel solus, vel coram aliis, sive interrogatus, sive propria sponte, sive recreationis causa, sive quocunqne alio fine juret, se non fecisse aliquid, quod revera fecit, intelligendo intra se aliquid aliud, quod non fecit, vel aliam viam ab ea, in qua fecit vel quodvis aliud additum Verum, revera non mentitur, nec est perjurus.*" (n. 26.)

II) „*Causa justa utendi his amphibologiis est, quoties id necessarium aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens et studiosa.*" (n. 27.)

III) *Qui mediante commendatione vel munere ad magistratum vel officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali praestare juramentum, quod de mandato regis a similibus solet exigi, non habito respectu ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum.*" (n. 28.)

[1]) Secta Jansenistica, quae sub specie severioris doctrinae Moralis omnem laxitatem inducit, Theologos Morales primae notae calumniata est.

[2]) Busenbaum, qui scripsit ante condemnationem Propositionum istarum, sicut in plerisque aliis, ita etiam in praesenti Materia a damnatione est immunis.

Princip. VIII.

170. Ut praesens Quaestio legitime decerni possit, distinguere inprimis oportet *Amphibologiam* a *Restrictione Mentali* [1]).

[1]) Exponetur hic doctrina S. Alphonsi de Ligorio, cujus opera omnia a S. Congregatione Rituum immunia a Censura declarata fuerunt.

Princip. IX.

171. Amphibologia triplici modo fieri potest:

a) Quando verbum duplicem habet sensum, prout *volo* significat velle et volare;

b) Quando sermo duplicem sensum principalem habet;

c) Quando verba habent duplicem sensum, unum magis communem, alium minus communem, vel unum literalem alium spiritualem.

Princip. X.

172. Certum est et Communis Doctrina [1]), ex *justa causa* esse licitum, uti Aequivocatione modis expositis, et eam Juramento firmare.

[1]) V. S. Lig. Op. Mor. l. c. n. n. 151. et sequ.

Princip. XI.

173. Utrum Jurare cum Amphibologia, seu Restrictione non pure *Mentali* sine justa causa sit Peccatum Mortale, expendit S. Alphonsus de Ligorio [1]), et relatis Auctoribus pro utraque parte *Negativae* Sententiae ut *Probabiliori* favet.

[1]) L. c.

Princip. XII.

174. Amphibologia seu Restrictio duplex est:

a) *Pure Mentalis,* quae nullo modo ab aliis percipi potest;

b) *Non Pure Mentalis*, quae ex adjunctis circumstantiis innotescere potest.

Princip. XIII.

175. Restrictione Pure Mentali uti, et a fortiori Juramento confirmare semper est illicitum [1]).

[1]) V. Proposit. damn. Princip. VII.

Princip. XIV.

176. Restrictione Late Mentali uti posita justa causa, licitum esse, S. Alphonsus de Ligorio [1]) probat tum ex textibus S. Scripturae, tum ex integro Doctorum agmine.

[1]) L. c.

Princip. XV.

177. Licitum est, Aequivoce Jurare, si Juramentum exigatur injuste, per vim, injuriam, vel metum.

Princip. XVI.

178. Simulatio est duplex:

a) ***Formalis***, cum quis intendit, facto externo aliud significare, quam quod in animo habet;

b) ***Materialis***, cum quis aliquid agit, non intendens deceptionem alterius, sed aliquem suum finem.

Princip. XVII.

179. Simulatio *Formalis* nunquam est licita [1]); ***Materialis*** vero ex justa causa est licita.

[1]) S. Thom. 2. 2. q. 111. a. 1.

Princip. XVIII.

180. In Juramento *Promissorio* duas, quae affirmantur Veritates, ab invicem sedulo distinguere oportet, videlicet:

a) Una (primaria) de praesenti est, Jurantem habere animum implendi, quod promittit;

b) Altera (secundaria) de futuro est, quod scilicet impleturus sit suo tempore, quod promittit.

Princip. XIX.

181. Defectu Primae Veritatis Jurans peccat Mortaliter, si vel non habeat animum implendi, vel se dubitet, an facturus sit necne, quod jurat, vel si putet sibi Moraliter impossibile implere, quod promittit [1]).

[1]) Hanc Doctrinam S. Lig. ita temperat, ut sufficiat, si quis probabiliter putet, se posse implere. L. c. n. 172.

Princip. XX.

182. *Ficte* potest quis promittere cum Juramento tripliciter:
a) Sine animo Jurandi;
b) Sine animo se obligandi;
c) Sine animo implendi.

Princip. XXI.

183. Si quis jurat sine *animo* Jurandi, peccat [1]).

[1]) Patet ex Proposit. (n. 25.) ab Innocentio XI. damn. „*Cum Causa licitum est, Jurare sine animo Jurandi, sive res sit levis, sive gravis.*"

Princip. XXII.

184. Qui jurat sine animo se obligandi, eum peccare vel Mortaliter vel Venialiter, ex utraque parte Probabiliter tenetur.

Princip. XXIII.

185. Si quis jurat sine animo implendi, sed cum animo Jurandi et se obligandi, certe peccat Mortaliter, et obligatur ad implendum Promissum.

Princip. XXIV.

186. Qui, quod promisit cum Juramento, postea non implet, dum rationaliter implere potest, pejerat.

Princip. XXV.

187. Agitata est Quaestio, an detur Parvitas Materiae in transgressione Juramenti Promissorii? Prima Sententia valde Probabilis, et quam tenent multi, negat; sed altera non minus Probabilis, imo forte Probabilior, affirmat.

Princip. XXVI.

188. Illud certum est, quod, si ex eo, quod jurasti, tantum modo parum non serves, non est Grave Peccatum [1]).

[1]) Cf. Sanchez T. 1. L. 4. c. 12.

Princip. XXVII.

189. In Foro Externo Juramentum *Metu* extortum certe non obligat [1]); quoad Forum autem Internum Controversia est. Prima Sententia [2]) negat, obligare; secunda [3]) tamen Sententia Probabilior affirmat. Notandum tamen, eum, qui Metum est passus, quam primum Juramentum implevit, imo etiamsi nondum implevisset, posse illius relaxationem petere ab eo, qui illam concedere possit; et si jam solverit, posse in Judicio repetere, vel sibi occulte compensare [4]).

[1]) c. Verum. de Juram.

[2]) Ita Azor. S. Antonin. Sylv. aliique multi.

[3]) Ita S. Thom. 2. 2. q. 89. a. 7. ad 3. — Salm. aliique multi.

[4]) S. Lig. Op. Mor. l. c. n. 174.

Princip. XXVIII.

190. Juramentum Errore vel Dolo extortum, si Dolus vel Error versetur tantum circa circumstantias accidentales neque magni momenti, obligat; si vero versetur circa substantiam vel circumstantias magni momenti, minime obligat [1]).

[1]) V. Sanch. L. 3. c. 11. n. 11.

Princip. XXIX.

191. Juramentum, quo juratur res mala vel vana, vel inutilis, vel etiam indifferens, quae neque ex fine, neque ex circumstantiis cohonestatur, nullam induit obligationem; neque convalescit, quamquam talis res illicita et vana postea mutatis circumstantiis fiat honesta [1]).

[1]) Reg. 18. de R. J. i. 6. „*Non firmatur tractu temporis, quod ab initio non subsistit.*“

Princip. XXX.

192. Juramentum in favorem tertii semper ac impleri potest sine Peccato, implendum est [1]), nisi Promissio sit irrita a Jure, quia esset contra Bonum Commune [2]).

[1]) c. Debitores. de Jure Jur. Cf. Sanchez L. 3. c. 11. n. 8. Laymann c. 6. n. 2. Elbel n. 88.

[2]) c. Diligenti. de For. Comp. Cf. Salm. de Contr. c. 1. n. 67.

Princip. XXXI.

193. Qui aliquid Jurando promisit in utilitatem vel gratiam alicujus hominis, aut aliquorum, dummodo sit honestum, et sine Peccato impleri possit, illud implere tenetur, nec potest commutare in aliquod opus melius [1]).

[1]) V. Laymann. c. 6.

Princip. XXXII.

194. Juramentum Promissorium eandem habet conditionem, eodemque modo est explicandum, quo Promissio vel Propositum, cui est annexum.

Princip. XXXIII.

195. In omni Juramento Promissorio ***Fictione Juris*** tacite subintelliguntur hae conditiones:

a) Si potuero [1]);
b) Salvo Jure Superiorum [2]);
c) Si is, cui fit Promissio, acceptet, vel non remittat [3]);
d) Si res non fuerit notabiliter mutata;
e) Si, cum Promissio fuit mutua, et altera pars fidem servaverit [4]).

[1]) V. Sporer c. 1. n. 77. Laymann c. 9. n. 4. Elbel n. 70.

[2]) c. 19. de Jure Jur.

[3]) Elbel l. c.

[4]) Reg. 75. de R. J. i. 6.

Princip. XXXIV.

196. Quoad Juramentum servandi statuta alicujus Collegii, Congregationis etc. hae communiter a Moralistis traduntur regulae:

a) Ejusmodi Juramentum intelligitur de statutis editis, non vero edendis;
b) Juramentum tale intelligitur obligare sub Gravi, aut Levi, vel tantum ad Poenam, vel tantum sub Consilio, prout obligat statutum;
c) Tale Juramentum non obligat ad statuta, quae non obligant ob impossibilitatem, vel ob desuetudinem, vel

quia sic sunt usu recepta, etiamsi Juramentum praestetur de aliquo statuto particulari;

d) Neque obligat, si aliquod statutum a majori parte Communitatis non observetur [1]).

[1]) Hinc inferunt Salm. n. 83, Sanchez et alii, Officiales, qui jurant, servare taxam descriptam, non peccare aliquid aliud recipiendo, si taxa sive stipendium sit insufficiens. Quae Sententia hodie eo majorem assecuta est Probabilitatem, quod in multis regionibus antiqua taxa conservata fuit, cum pecunia rarior esset, et consequenter plus valeret.

Princip. XXXV.

197. Qui juravit, se servaturum Secretum, non peccat contra Juramentum, illud detegendo, quando celare illud non potest absque gravi suo vel alterius damno.

Princip. XXXVI.

198. Promissio *Prodiga* cum Juramento juxta Probabiliorem Sententiam non obligat [1]).

[1]) Non est obligatorium contra Bonos Mores praestitum Juramentum. R. J. i. 6.

ARTICULUS III.

DE JURAMENTI EXTINCTIONE ET INTERPRETATIONE.

Princip. I.

199. Obligatio Juramenti iisdem fere modis cessat, quibus Votum, nimirum:

a) Cessatione Causae Finalis;
b) Mutatione Notabili;
c) Irritatione;
d) Commutatione vel Dispensatione.

Princip. II.

200. Irritare et annullare Juramentum potest omnis Superior, Maritus, vel Dominus, qui irritare potest suorum Vota, et eadem ratione [1]).

[1]) Sanchez d. 69. n. 7.

Princip. III.

201. Iidem irritare possunt Juramenta Promissoria emissa in gratiam hominis, qui Promissionem vel Contractum infirmare possunt.

Princip. IV.

202. Quoad Quaestionem: An, quicunque habet potestatem ordinariam vel delegatam, vel Privilegium Dispensandi in Votis, possit in iisdem dispensare, etiamsi cum Juramento sint emissa? Auctores in contrarias abeunt opiniones. Neque Negativa [1]), neque Affirmativa [2]) Sententia sua destituitur Probabilitate [3]).

[1]) Ex Stylo Curiae facultas quoad Juramenta specialiter conceditur.

[2]) Huc refertur Adagium Juris: „*Dispositum in uno aequiparatorum censetur Dispositum in altero.*" Argum. l. tantum ff. de servo corrupto.

[3]) Cf. S. Lig. Op. Mor. l. c. n. 190.

Princip. V.

203. Juramentum factum in favorem hominis non potest relaxari, nisi ab eo, cui factum est, aut ab eo, cui promissa Materia subjecta est.

Princip. VI.

204. An etiam Civilis Potestas relaxare possit Juramenta suorum subditorum in temporalibus, quando justa causa subest, controvertitur [1]).

[1]) Cf. Laymann.

Princip. VII.

205. Si Promissio in *favorem hominis* Juramento firmata nondum sit acceptata, revocari adhuc potest, neque obligatio est eandem implendi.

Princip. VIII.

206. Si Promissio Juramento firmata in favorem alterius acceptata sit a tertio, cui facta fuit, sine ejusdem consensu nec etiam a Pontifice relaxari potest, exceptis hisce casibus:

a) Si Jurans sit subditus, et Juramentum versetur circa ea, quae Superiorum potestati subduntur [1]);

b) Si Juramentum Dolo, vel Metu sit extortum.

[1]) S. Thom. 2. 2. q. 80. a. 9. ad 3. Cf. S. Lig. l. c. n. 192.

Princip. IX.

207. Juramentum interpretandum est in favorem illius, qui illud emisit.

APPENDIX.

DE ADJURATIONE.

Princip. I.

208. Adjuratio est Invocatio Dei, vel rerum sacrarum, aut Sanctorum ad inducendum aliquem ad aliquid agendum vel omittendum [1]). Dividitur autem:

a) In *Solemnem,* quae fit a ministris, et modis ab Ecclesia constitutis; et in *Privatam*, quae fit sine ejusmodi Solemnitatibus;

b) In *Deprecativam* et *Imperativam*, prout Imperio vel Precibus fit.

[1]) Ita S. Thom. 2. 2. q. 90. a. 1.

Princip. II.

209. Ut Adjuratio sit licita, tria requiruntur:

a) Veritas;

b) Justitia;

c) Judicium.

Princip. III.

210. Tantum creaturae intellectuales possunt *directe* adjurari; *indirecte* autem irrationales [1]).

[1]) S. Thom. l. c. a. 3.

Princip. IV.

211. *Privatim* quidem omnibus licitum est, adjurare; *Solemniter* autem tantum Ecclesiae Ministris ad id constitutis; atque cum Episcopi expressa licentia.

Princip V.

212. Circa Adjurationem daemonum duo praecipue notanda sunt:

a) Ut cum iis Adjuratio fuit Imperativa, non vero Deprecativa;

b) Ut fiat tantum ad amovenda damna et vexationem obsessi, non autem ad vanitatem et curiositatem [1]).

[1]) Cf. Salmant. de Praec. cap. un. n. 55.

Princip. VI.

213. *Possessio* in eo consistit, ut daemon corpori humano quodam modo uniatur, et in illo et per illud extraordinaria operetur. Quod si daemon in corpore hominis residere non videatur, sed tantum externe operetur, illud variis modis vexando, tunc habetur Obsessio. Veras porro dari Possessiones et Obsessiones, sine errore in fide negari haud potest [1]). Etsi vero etiam nostris temporibus hac de re exempla non desint: frequentiora tamen fuerunt primis ecclesiae saeculis [2]).

[1]) 1. Reg. 16. Marc. 16. Matth. 17. Conf. Klee, Dogmengeschichte II. Th. C. III. Hinc et Exorcismi in Ecclesia habentur, quorum exercitium semper in usu fuisse apud ecclesiam, testatur Trid. Sess. 23. c. 2.

[2]) Quomodo a Daemone vexati dirigendi, V. S. Lig. Praxis Confess. C. 8. Num. 110—118.

SECTIO V.

DE SANCTIFICATIONE FESTORUM.

ARTICULUS I.

DE NATURA PRAECEPTI SANCTIFICATIONIS FESTORUM.

Princip. I.

214 *Praeceptum de Sanctificatione Sabbati,* inquit Angelicus [1]), *est partim Morale, partim vero Caeremoniale: Morale quidem est quantum ad hoc, ut homo deputet aliquod tempus vitae suae ad vacandum Divinis; sed in quantum in hoc praecepto determinatur speciale tempus in signum creationis mundi, est praeceptum Caeremoniale: et quatenus Caeremoniale ab Ecclesia fuit abolitum,* quatenus scilicet loco Sabbati substitutus est dies Dominicus [2]).

[1]) 2. 2. q. 122. a. 4. —

[2]) Cf. Fagundez de Christian. Officiis in quinq. Eccles. praecept. L. 1. c. 1. et 2. — S. Augustin. L. 4. De Bapt.

Princip. II.

215. Dies Festos speciali modo instituere, qui colantur in Universo orbe sub Mortali, ad solum Summum Pontificem spectat [1]).

[1]) Azor Tom. 2. L. 1. Moral. Institut. c. 2. q. 1. Suar. Tom. 1. De Relig. L. 2. De diebus Festis c. 3.

Princip. III.

216. Episcopi possunt [1]) in suis tantum Dioecesibus celebritates dierum Festorum dedicare in honorem illorum Sanctorum, qui jam publica Auctoritate Summi Pontificis in Album Sanctorum cooptati, vel Canonizationem, ut vocant, adepti sunt [2]).

[1]) Suarez. l. c. c. 11. n. 4.

[2]) Alexander III. in 1. cap. De Reliquiis ac Venerat. Sanctorum. — Monet tamen Urbanus VIII. Episcopos, ut abstineant a novis Festis indicendis ob multa incommoda, quae inde oriri solent.

Princip. IV.

217. Cum potestas indicendi dies Festos sit mere Ecclesiastica et Spiritualis, potestas Laica non potest dies Festos instituere obligantes populum Christianum ad eorum observationem in Conscientia. Quare quando mandat abstinentiam ab operibus servilibus, id *Civiliter* est intelligendum de Externa videlicet Politia.

Princip. V.

218. Consuetudo scita et tolerata circa dies Festos idem valet, quod circa alia Praecepta humana: potest videlicet dies Festos abrogare vel novos introducere [1]).

[1]) Sayrus in clavi regia L. 7. c. 3. n. 14. fol. 438. col. 1. Tabiena eodem verbo n. 11. versu 10. Syl. verbo Dominica q. 1. versu secundo, et versu tertio. Nav. in manuali Lat. cap. 13. n. 5. versu 9. Philiarchus de officio Sacerd. par. 2. lib. 3. cap. 23 notabili 3. Ludov. Lap. 1. par. instructionum conscientiae cap. 25.

Princip. VI.

219. Praeceptum sanctificandi Festa obligat sub Gravi [1]) juxta Communem Theologorum Doctrinam ac Fidelium persuasionem.

[1]) Innocentius XI. damnavit hanc (n. 52.) Propos.: „*Praeceptum servandi Festa non obligat sub Mortali, seposito scandalo, si absit contemptus.*"

Princip. VII.

220. Nomine Festorum in Praecepto sanctificandi dies Festos praeter dies Dominicos ii etiam *Communiter* intelligantur, quorum Sanctificationem intra hebdomadam vel in honorem Sanctorum, vel ad memoriam alicujus Redemptionis nostrae Mysterii Ecclesia praecipit [1]).

[1]) Cf. Benedictus XIV. De Festis D. N. J. C. et B. V.

Princip. VIII.

221. Praeceptum Sanctificandi Festa, quatenus ab Ecclesia est determinatum, omnes fideles rationis compotes obligat [1]).

[1]) V. S. Lig. Op. Mor. L. 3. n. 270.

Princip. IX.

222. Praeceptum sanctificandi Festa nos sub Gravi ad haec duo obligat:

a) Ad audiendum Sacrum [1]);

b) Ad abstinendum ab operibus, quae dicuntur servilia.

[1]) De Auditione Sacri V. supra L. 1. Tract. 4, Art. 1.

Princip. X.

223. Non desunt Theologi, qui Peccatis, quae die Festo committuntur, notam specialis Malitiae assignant; attamen haec assertio nimis rigida videtur, nisi forte flagitium tali die commissum directe in contemptum Auctoritatis Ecclesiasticae occurentisve Mysterii, vel cum magno aliorum scandalo patratum fuerit.

ARTICULUS II.

DE OPERIBUS, QUAE DIEBUS FESTIS VETANTUR.

Princip. I.

224: Tria sunt genera operum inter actiones humanas distinguenda:

a) Opera *Animae*, et quae ad illa revocantur; haec dicuntur *Liberalia;*

b) Opera Mere *Servilia* et *Mechanica*, quae servos tantum decent, non viros nobiles;

c) *Corporalia* communia omnibus hominibus, tam nobilibus quam ignobilibus, quae communiter opera dicuntur corporis.

Princip. II.

225. Opera *Servilia* proprie dicta prohibentur diebus Festis [1]).

[1]) Lev. 23. Cf. c. 1. *Licet de Feriis.*

Princip. III.

226. Opera Liberalia nulla Lege prohibentur diebus Festis [1]).

[1]) Quare licebit disputare, docere, scientiarum studio operam navare, concionari, advocatos consulere, canere, instrumenta musica pulsare, delineationes artificum in charta exarare, scribere, et juxta Probabiliorem Sententiam etiam transcribere, Probabiliter etiam pingere, characteres componere et ordinare, nisi aliter habeat consuetudo. Cf. S. Lig. Hom. Apost. Tract. 6. n. 10.

Princip. IV.

227. *Opera,* inquit Angelicus [1]), *in quantum sunt communia servis et liberis, Servilia non dicuntur;* quare licita sunt Festis diebus.

[1]) 2. 2. q. 122. a. 4.

Princip. V.

228. Currus, vel jumenta cum onere ducere diebus Festis, alii docent, illicitum esse; alii Probabilius permittunt, vel ob publicam utilitatem, vel ob timorem gravis damni, vel ob vigentem consuetudinem.

Princip. VI.

229. Venatio juxta Communiorem et Probabiliorem Sententiam in Festis est permissa, aeque ac piscatio ex ipsa consuetudine licet, si moderato labore fiat.

Princip. VII.

230. Causae, ex quibus opera Servilia diebus Festis permittuntur [1]), sunt:

a) Dispensatio;
b) Consuetudo;
c) Pietas;

d) Charitas;
e) Necessitas;
f) Utilitas;
g) Rei Parvitas.

[1]) V. S. Lig. Op. Mor. L. 3. n. n. 188 et seq.

Princip. VIII.

231. Dispensare quoad exercitium operum Servilium in Festis possunt:

a) Papa pro tota Ecclesia;
b) Episcopus pro sua Dioecesi;
c) Vicarius Capitularis Sede vacante;
d) Praelati Regularium pro suis subditis;
e) Parochus ex consuetudine ad tempus et pro casu aliquo peculiari.

Princip. IX.

232. Hoc Praeceptum de Sanctificatione Festorum ex Communi Consensu Parvitatem Materiae admittit.

Princip. X.

233. Juxta Communiorem Sententiam est Mortale laborare die Festo sine causa excusante per duas horas sive continuas sive disjunctas, praesertim si labor sit valde Servilis. Plurimi admittunt aliquid amplius.

SECTIO VI.

DE VITIIS VIRTUTI RELIGIONIS OPPOSITIS.

PRINCIPIUM PRAELIMINARE.

234. Quae Virtuti Religionis adversantur per *Excessum*, Superstitionis vocabulo veniunt; quae vero per *Defectum* eidem adversantur, vocabulo Irreligiositatis significantur.

ARTICULUS I.

DE SUPERSTITIONE.

Princip. I.

235. Superstitio juxta S. Thomam Aquin. [1]) definitur: „*Vitium Religioni oppositum secundum excessum, quod exhibet Cultum Divinum, vel cui non debet, vel eo modo, quo non debet.*"

[1]) 2. 2. q. 92. a. 1.

Princip. II.

236. Ex parte rei triplex est species superstitionis:
a) Idololatria;
b) Divinatio;
c) Vana Observantia.

Princip. III.

237. Singulae species Superstitionis enumeratae ex natura sua Peccata Mortalia sunt.

Princip. IV.

238. Ex parte modi Cultus Religioni oppositus potest esse:
a) Falsus:
b) Turpis;
c) Superfluus.

CAP. I.

DE IDOLOLATRIA.

Princip. I.

239. Idololatria est Cultus Divinus creaturae exhibitus [1]).

[1]) V. Suarez. De Superstitione. Cornel. a Lapide in Sap. c. 14.

Princip. II.

240. Idololatria est triplex:
a) Perfecta, quae creaturae, putans, eam esse Deum divinum honorem defert;
b) Imperfecta, quae creaturae divinum quidem honorem defert, sciens tamen, eandem Divinitate carere;

c) Simulata, quae divinum honorem creaturae defert solo metu mortis

Princip. III.

241. Idololatria est scelus gravissimum [1]).

[1]) Huc spectat primum praeceptum Decalogi: „Non habebis Deos alienos coram me.“ Cf. S. Thom. 2. 2. q. 94. a. 3.

CAP. II.

DE DIVINATIONE.

Princip. I.

242. Divinatio est tacita vel expressa daemonis invocatio ad cognoscendas res futuras vel occultas.

Princip. II.

243. Sixtus V. celeberrima Bulla [1]) „*Coeli et terrae*“ varias enumerat Divinationis species. Praecipuae sunt:

I) Pythonismus, cum daemon alicujus corpus occupans futura pronuntiat aut occulta patefacit;

II) Oraculum, cum daemon in simulacris latens consultus respondet;

III) Vaticinium, cum daemon utitur opera Pseudo-Prophetarum;

IV) Haruspicium, cum ex spirantibus immolatarum pecudum visceribus futura praesumuntur dignosci;

V) Necromantia, quando per mortuos vel revocatos ad vitam daemon fert responsa;

VI) Chiromanthia, cum alicui ex inspecta manus palma praedicuntur futura;

VII) Astrologia judiciaria, qua ex siderum motu futura etiam libere contingentia praedicuntur;

VIII) Sortilegium, quando futurorum manifestatio a sorte deducitur;

IX) Praestigium, cum daemon apparitionibus oculos perstringit;

X) Physiognomonia, quando ex lineamentis vultus futura vel occulta deducuntur;

XI) Omen, quando ex aliquo casu Divinari praesumitur;

XII) Oniromanthia, si ex somniis futura deducuntur;
XIII) Geomantia, quando ex figura in terra futura divinantur;
XIV) Hydromantia, si ex aqua divinatur;
XV) Aeromantia, si ex aere concluduntur futura etiam libera;
XVI) Pyromantia, si ex igne futura divinantur.

[1]) De anno 1586.

Princip. III.

244. Singulae enumeratae Divinationis species ex genere suo Peccata Mortalia sunt [1]), atque nonnisi materialiter inter se distinguuntur, excepta expressa daemonis invocatione, quae ex circumstantiis saepe alia Peccata habet adnexa.

[1]) 1. Cor. 10.

Princip. IV.

245. Certum est, mortuorum apparitiones Deo volente esse possibiles; attamen valde caute fides eis adhibenda.

Princip. V.

246. Abstinendum a pacto, quo duo conveniunt, ut, qui prior obierit, appareat viventi, et statum salutis suae ei manifestet.

Princip. VI.

247. Somniorum haec sunt distinguenda genera:
a) Naturalia;
b) Casualia;
c) Quae sunt a Deo;
d) Quae sunt a daemone.

Princip. VII.

248. Non est Superstitiosum ex *Somniis Naturalibus*, quae videlicet a causis naturalibus oriuntur, praesentem corporis valetudinem conjicere, vel etiam ejusdem statum futurum. Superstitiosum tamen est, inde conjicere futura, quae *libere contingentia* nuncupantur.

Princip. VIII.

249. Ex *Somniis Casualibus* nefas est et Superstitiosum, futura deducere. Non videtur tamen Mortaliter peccare, qui ob Somnium ejusmodi actionem *indifferentem* omittit vel ponit.

Princip. IX.

250. Chiromantia est illicita. Quare tum qui eam exercent, tum qui eos, qui istam artem agunt, adeunt manus iis ostendentes, ut bonam vel malam fortunam suam ediscant, Graviter peccant, nisi periculo scandali excluso ob solam curiositatem id faciant.

Princip. X.

251. Astrologia est duplex:

a) *Naturalis,* qua homines ex siderum motu naturales quosdam effectus vaticinantur;

b) *Judiciaria,* qua ex siderum motu etiam ea vaticinantur, quae ab hominum libera voluntate pendent.

Princip. XI.

252. Astrologia *Naturalis* est licita.

Princip. XII.

253. Astrologia *Judiciaria* illicita est et Superstitiosa [1]).

[1]) Cf. S. Lig. Op. Mor. L. 3. n. 10.

Princip. XIII.

254. *Virgae Divinatoriae* usum nonnulli naturalem defendunt; alii merito rejiciunt.

Princip. XIV.

255. Sortes triplicis generis esse possunt:

a) *Divisoriae,* quae adhibentur ad componendas lites utraque parte consentiente;

b) *Consultoriae,* quibus inquiritur, quid sit agendum;

c) *Divinatoriae,* quibus inquiritur rei occultae vel futurae cognitio.

Princip. XV.

256. Sortes *Divisoriae* sunt licitae. Excipiuntur tamen ex Jure positivo [1]) electiones omnes ad Praelaturas et Beneficia Ecclesiastica.

[1]) C. Eccl. de Sort. Cf. C. *Quia propter de elect.*

Princip. XVI.

257. Sortes *Consultoriae* sunt illicitae.

Princip. XVII.

258. Sortes *Divinatoriae* sunt illicitae.

CAP. III.

DE VANA OBSERVANTIA.

Princip. I.

259. Vana Observantia est Superstitio, qua effectus aliquis per media vana et inutilia intenditur, aut observatione eventus fortuiti actiones vane diriguntur [1]).

[1]) S. Thom. 2. 2. q. 96. a. 1.

Princip. II.

260. Regulae cognoscendi, an Vana hic et nunc habeatur Observantia, sunt hae:

a) Vana est, si ad effectum aliquem obtinendum adhibeatur medium, quod nec ex natura sua, nec ex Dei vel Ecclesiae ordinatione vim ad illum habet;
b) Vana est, si medio naturali, vel supernatnrali addatur res vel circumstantia falsa, sive vana, tanquam necessaria et efficax;
c) Si Reliquiae, vel verba sacra usurpentur cum certa persuasione consequendi expositis certis istis verbis vel precibus infallibiter effectum;
d) Vana est, si ex verbis, vel rebus sacris effectus vanus exspectetur;
e) Quando ab homine bonae famae, magni ingenii et industriae aliquid mirum fit, non ideo statim accusandus est Superstitiosae Observantiae;
f) In Dubio, an effectus provenerit a causa naturali, an a daemone: tribuendus est virtuti naturali;
g) Quando bonis miscentur aliqua redolentia Superstitionem: si illa, quae hanc redolent, semoveantur, licite usurpantur reliqua cum spe prosperi eventus.

Princip. III.

261. Monent prudenter Doctores, quandoque melius esse, ad tempus dissimulare Superstitiones Simplicium, quam statim aperire.

Princip. IV.

262. *Vana Observantia,* si exspectetur eventus a daemone, ex genere suo Grave Peccatum est. Saepe tamen a Mortali excusatur ratione ignorantiae vel indeliberationis [1]).

[1]) Cf. S. Lig. Op. Mor. L. 3. n. n. 17 et seq.

Princip. V.

263. *Magia* sensu strictiori sumitur pro arte, qua fiunt opera insolita et mira per causas insolitas.

Princip. VI.

264. Magiae duplex est species:

a) *Naturalis,* quae operatur mira et insolita per causas naturales, sed occultas;

b) *Superstitiosa,* quae operatur mira quaedam humanas vires excedentia ex pacto explicito vel implicito cum diabolo.

Princip. VII.

265. Magia *Naturalis* est licita.

Princip. VIII.

266. Magia *Superstitiosa* est illicita atque Divinae Majestatis laesiva.

Princip. IX.

267. *Maleficium* est vis aliis nocendi ex pacto et cooperatione diaboli. Continet triplicem Mortalem malitiam: Contra Religionem, Charitatem et Justitiam.

CAP. IV.

DE MAGNETISMO ANIMALI SIVE MESMERISMO.

Princip. I.

268. Mesmerismus sumitur hic pro doctrina, quae tradit, *existere quoddam Fluidum subtile adinstar Electricismi in toto*

orbe diffusum, cujus actio praecipue sit in corpora animalia. Contendunt insuper Patroni istius Systematis, hoc Fluido medicos facillime uti posse non solum ad cognoscendos humani corporis morbos, sed etiam ad eosdem curandos.

Princip. II.

269. Jure merito inter Moralistas exoriebatur Dubium, utrum Mesmerismus sive Magnetismus Animalis habendus sit tanquam species quaedam Divinationis aut Vanae Observantiae? Quaestio non semel ad Apostolicam Sedem delata diversas habuit definitiones, prout diverse fuit exposita:

a) Primo quaesitum fuit, utrum Magnetismus generatim acceptus et in se esset licitus an illicitus?

Congregatio Generalis S. Officii d. d. 23. Jun. 1840 respondit, *consulendos probatos Auctores, cum hac advertentia, quod remoto omni errore, Sortilegio, explicita aut implicita daemonis invocatione, merus actus adhibendi media physica aliunde licita non est moraliter vetitus, dummodo non tendat ad finem illicitum, aut quomodocunque pravum. Applicatio autem principiorum et mediorum pure physicorum ad res aut effectus mere supernaturales, ut physice explicentur, non est nisi deceptio illicita et haereticalis.*

b) Cum deinde eadem Quaestio proposita fuisset, variis induta circumstantiis et casibus, qui favent incredulitati et morum corruptelae, haud raro in Magnetismi usu incidentibus, tam Congregatio Generalis S. Officii [1]) probante Gregorio XVI., quam S. Poenitentiaria [2]) expresse declaravit, *usum Magnetismi*, ut fuit expositus, non licere.

[1]) d. d. 21. Apr. 1841.
[2]) d. d. 1. Jul. 1841.

ARTICULUS II.

DE IRRELIGIOSITATE.

Princip. I.

270. *Irreligiositas* est Peccatum, quod tendit ad irreverentiam Deo inferendam vel *directe et in se*, vel *indirecte* in rebus sive personis sacris.

Princip. II.

271. Irreligiositatis *directae* tres sunt species:

a) Blasphemia;

b) Tentatio Dei;

c) Perjurium [1]).

[1]) De Perjurio V. supra Sect. IV. De Juram.

Princip. III.

272. Irreligiositatis *indirectae* duplex est species:

a) Sacrilegium [1]);

b) Simonia.

[1]) De Sacrilegio quatenus Luxuria committitur V. supra L. 2. Tr. 2. Sect. [illegible] Art. 1. Cap. 6.

CAP. I.

DE BLASPHEMIA.

Princip. I.

273. *Blasphemia* est locutio contumeliosa in Deum, facta verbis vel signis aequivalentibus [1]).

[1]) V. S. Lig. Op. Mor. L. 3. n. n. 121 et seq.

Princip. II.

274. Blasphemiae multiplex est partitio: est enim

I. Ratione *Intentionis:*

a) *Directa,* quae Deum directe aggreditur ex Intentione ipsum inhonorandi;

b) *Indirecta,* cum quis advertenter quidem profert verba Blasphema, sed absque directa Intentione inhonorandi Deum.

II. Ratione *Modi* est:

a) *Interna* (cordis);

b) *Externa* (oris vel operis).

III. Ratione *Verborum* est:

a) *Haereticalis,* quae continet haeresim;

b) *Imprecativa,* cum quis Deo malum imprecatur;

c) *Dehonestativa,* quae vera quidem de Deo pronuntiat, sed irreverenter per contemptum ex ira et odio Dei.

IV. Ratione *Objecti* Blasphemia dividitur in eam, quae fertur immediate vel in Deum, vel in Beatam Virginem, vel in Sanctos.

Princip. III.

275. Singula Blasphemiae genera specie inter se differre, alii affirmant; alii vero etiam Probabiliter negant, si excipiatur Blasphemia Haereticalis et Imprecativa.

Princip. IV.

276. Blasphemia ex genere suo Peccatum Mortale est; Veniale tamen esse potest ex defectu requisitae advertentiae et deliberationis.

Princip. V.

277. Assumere in Vanum nomen Dei vel Jesu non est Blasphemia; est tamen Veniale Peccatum contra Religionem.

Princip. VI.

278. Qui consuetudinem verba Blasphema proferendi habet, est adducendus, ut serium conatum adhibeat emendandae consuetudinis. Expedit, ut jubeatur saepius de die Deum benedicere, adorare, laudare.

CAP. II.

DE TENTATIONE DEI.

Princip. I.

279. Tentatio Dei est dictum vel factum, quo quis sine justa causa explorat, vel experimentum sumere intendit de Dei aliqua perfectione vel voluntate, per effectum aliquem extraordinarium a Deo temere exspectatum, patefacienda [1]).

[1]) Cf. S. Thom. 2. 2. q. 97. a. 1.

Princip. II.

280. Tentatio Dei duplex esse potest:

a) *Explicita sive Formalis*, cum quis ex directa intentione explorandi aliquam Dei perfectionem aliquid facit vel omittit;

b) *Implicita sive Interpretativa*, quando quis non quiden expresse intendit explorare aliquam Dei perfectionem facit tamen, quod ad aliud non potest referri.

Princip. III.

281. Tentatio Dei *Expressa* et *Directa* est Peccatum e toto suo genere Mortale [1]).

[1]) Matth. 4.

Princip. IV.

282. An Tentatio Dei *Interpretativa* etiam sit Peccatum e toto suo genere Mortale, Dubium est. Negat Valentia. Proba bilius contradicunt alii cum Suarez. Est tamen Tentatio De *Interpretativa* saepe tantum Veniale ob imperfectionem actus. Im exspectare a Deo speciale auxilium quandoque nullum Peccatun est; ceterum negligere media ordinaria, et effectum extraordina rium a Deo exspectare, potest esse Mortale etiam contra charita tem propriam.

Princip. V.

283. Docent Communiter, licere a Deo Miraculum peter quoties adsit utilitas gravis ad nostram vel aliorum salutem, ve ad Divinam implendam voluntatem [1]).

[1]) Cf. S. Thom. 2. 2. q. 97. a. 3. —

Princip. VI.

284. Deum tentat, qui offert se hic et nunc sine causa a Martyrium [1]).

[1]) S. Thom. l. c. q. 144. a. 3. q. 12. a. 1. ad 3. S. Lig. Op. Mor. L. n. 32. —

Princip. VII.

285. Petere a Deo auxilium gratiae extraordinarium a magnam difficultatem spiritualem aut corporalem superandam, a convertendum peccatorem, vel felicem alicujus negotii exitun non reputatur Tentatio Dei, sed potius est actus eum honoran

CAP. III.

DE SACRILEGIO[1]).

[1]) Sacrilegii notionem atque perditionem V. supra L. 2. Tr. 3. Sect. 3. Art. 1. Cap. 6.

Princip. I.

286. Sacrilegium non solum actibus luxuriosis committi potest, verum etiam quovis alio actu vel omissione contra reverentiam Sacris debitam.

Princip. II.

287. Sacrilegium Personale committi potest quatuor modis juxta Jus Commune:

a) Personam sacram subjiciendo judicio fori saecularis;
b) Inferendo personae sacrae violentas manus;
c) Exigendo a persona sacra tributum contra Immunitatem Ecclesiasticam;
d) Violando luxuriose corpus personae Deo consecratae per Votum solemne castitatis, vel etiam juxta Communiorem Sententiam simplex.

Princip. III.

288. Sacrilegium Locale quatuor modis committitur:

a) Violando Immunitatem loci sacri;
b) Ponendo in loco sacro actionem, qua, si notoria fiat, polluitur Ecclesia, videlicet actu luxurioso [1]) vel injuriosa sanguinis effusione;
c) Exercendo in Ecclesia actionem profanam ex natura sua, vel Jure canonico prohibitam;
d) Furando e loco sacro rem etiam profanam, sub custodia in eo depositam [2]).

[1]) Cf. quae dicta sunt supra l. c. Princip. III. et IV.
[2]) Cf. Joannes VIII. Cap. *Quisquis.* 17. q. 4.

Princip. IV.

289. Sacrilegium Reale septem hisce modis committi potest:

a) Invalide vel indigne administrando sive suscipiendo Sacramenta;

b) Chrisma, Eucharistiam neglectis clavibus non satis custodiendo, permittendo Sacra Species corrumpi, vasa sacra corporalia, vestimenta, altaria et alia similia non servando munda, vel adhibendo indecora;
c) Eucharistiam et omnia ad ejus contactum immediate consecrata, illicite et irreverenter tangendo;
d) Vasa sacra aut paramenta propria auctoritate et extra casum necessitatis in usus profanos convertendo;
e) Sacram scripturam scienter pervertendo, vel ejus sententiis ad jocos inhonestos abutendo, res sacras inhonorando
f) Furando res sacras, injuste occupando defraudando bona Ecclesiae;
g) Vendendo res spirituales per simoniam.

Princip. V.

290. Sacrilegium est ex genere suo [1]) peccatum Mortale diversamque saepe habet specie malitiam, in confessione explicandam.

[1]) Cf. La Croix. L. 2. P. 1. n. 1003.

CAP. IV.

DE SIMONIA.

A.

NOTIO ET DIVISIO.

Princip. I.

291. Simonia Communiter definitur: *Studiosa voluntas emendi vel vendendi pretio temporali aliquid spirituale vel spirituali annexum* [1]).

[1]) Cf. S. Thom. 2. 2. q. 100. a. 1.

Princip. II.

292. Ad Simoniae Naturam haec tria requiruntur:
a) Ut Materia sit spiritualis vel spirituali adnexa, videlicet res vel actio sacra ad Cultum Dei vel animae salutem ordinata;
b) Ut pretium sit temporale, id est pecunia aliaque quaelibet res pretio aestimatilis;

c) Ut intercedat *Emtio* vel *Venditio*, quae quidem necesse non est ut executioni mandetur, sed sufficit, ut malitiose tantum intendatur.

Princip. III.

293. Verbis „*emendi et vendendi*" in definitione Simoniae tradita significatur quicunque Contractus Onerosus, sive voluntas alterum obligandi ad dandum Spirituale pro Temporali, aut vicissim.

Princip. IV.

294. Pretio Temporali indicatur munus quodcunque Temporale, quod juxta Angelicum ad triplex munus revocatur, videlicet:

a) Munus a *Manu* est pecunia, seu bonum quodcunque Temporale pretio aestimabile;
b) Munus ab *Obsequio* est quodvis ministerium indebitum in rebus Temporalibus et praestitum vel praestandum;
c) Munus a *Lingua*, per quod intelliguntur laudes, favores, intercessiones, preces et alia similia.

Princip. V.

295. Nomine rei Spiritualis quoad Simoniam intelligitur illud omne, quod vel ex se, vel ex institutione Dei aut Ecclesiae pertinet ad salutem animae atque ad ordinem bonorum spiritualium.

Princip. VI.

296. Aliquid triplici modo cum re Spirituali conjunctum esse potest:

a) *Antecedenter*, quod ordinatur ad Spirituale;
b) *Concomitanter*, quod intrinsece conjungitur cum re Spirituali neque ab ipsa separari potest;
c) *Consequenter*, cum praesupponitur aliquid Spirituale tanquam causa et radix.

Princip. VII.

297. Simonia est

I. Ratione *Modi*, quo committitur:

a) *Mentalis*, cum quis dat Temporale, animo alterum obligandi ad reddendum sibi Spirituale, aut e converso, quin tamen ullum exprimatur pactum exterius;

b) *Conventionalis*, cum extat pactum explicitum. Si pactum a neutra parte sit impletum, dicitur *Pure Conventionalis*; si ab una parte tantum, *Conventionalis Mixta*;

c) *Realis*, cum pactum ipsum per reciprocam rei Spiritualis et Temporalis traditionem executioni mandatur;

d) *Confidentialis* in eo consistit, ut quis postulatione, commendatione, vel alia ratione alteri procuret Beneficium cum pacto, ut titularis pensionem vel aliquos fructus ex eo procuranti vel alteri personae praestet aut ipsum Beneficium ad ejusmodi personam transmittendum curet, demissione in tempore opportuno, rogatione vel alia via.

II. Ratione *Juris*, quo prohibetur, est:

a) Simonia *Juris Divini*, quae prohibetur Jure Divino ob intrinsecam suam malitiam;

b) Simonia *Juris Humani*, quae non est intrinsece mala, sed solummodo, quia ab Ecclesia prohibetur.

Princip. VIII.

298. Simonia Juris Divini committitur hisce praesertim modis:

a) Dando vel accipiendo [1]) pecuniam vel quid pretio aestimabile tanquam pretium Sacramentorum, Sacramentalium, Sacrarum Reliquiarum, pro quavis potestate Spirituali, pro aliquo ejus actu, pro usu Gratiarum gratis datarum;

b) Aliquid pretio aestimabile dando aut accipiendo pro Beneficio Ecclesiastico vel pro Officio Spirituali, cui annexum est Temporale [2]);

c) Aliquid dando vel exigendo tanquam pretium admissionis unius personae ad ingressum monasterii, ad induendum Novitiatus habitum, ad emittenda Vota;

d) Transigendo quidquid in Spiritualibus rebus vel in Beneficiis pro aliquo Temporali pretio;

e) Aliquid dando vel accipiendo pro locatione rei Sacrae;

f) Aliquid exigendo, dando aut accipiendo pro labore ad exercendam functionem Sacram necessario et intrinseco;

g) Dando vel accipiendo pretium pro Absolutione a Peccatis, vel a Censuris, pro Dispensatione in Voto, Juramento, Impedimentis Matrimonii, Irregularitate etc.

¹) Huc spectant Proposit. damn. ab Innocentio XI. duae istae:

a) „*Dare Temporale pro Spirituali non est Simonia, quando Temporale non datur tanquam pretium, sed dumtaxat tanquam motivum conferendi vel efficiendi Spirituale; vel etiam, quando Temporale sit solum gratuita compensatio pro Spirituali, aut econtra*". (n. 45.)

b) *Et id quoque locum habet, etsi Temporale sit principale motivum dandi. Imo etsi sit finis ipsius rei Spiritualis; ita, ut illud pluris aestimetur, quam res Spiritualis*". (n. 46.) —

Quare Propositiones his contradictoriae verae sunt. Sed difficile et, explicare, quo sensu, et universalem regulam statuere, cum Doctores non conveniant.

²) Cf. Bonifacius VIII. tit. 4. cap. ult. i. 6. Trid. Sess. 21. cap. 3. de Reform.

Princip. IX.

299. Simonia Juris Humani sequentibus modis committitur:

a) Beneficia commutando, in alterius favorem resignando, in his paciscendo, transigendo, vel pensiones, licet Spirituales, reservando sine licentia [1];

b) Aliquid dando vel accipiendo occasione examinis ad curam parochialem [2];

c) Aliquid accipiendo etiam sponte oblatum occasione collationis Ordinis vel Litterarum ad ordinem ipsum [3];

d) Vendendo partem coemeterii [4];

e) Vendendo vel emendo Officia Procuratoris, Sacristae, Oeconomi, Defensoris Ecclesiae [5];

f) Vendendo Oleum benedictum vel Sacrum Chrisma [6];

g) Exactio pecuniae pro admissione in Religionem [7], nisi vel Lex, vel Consuetudo, vel tenuitas monasterii excuset.

¹) C. 4. De Sim. c. 5. De Rer. Perm. c. 8. De Trans.; c. ult. De Pact. Cf. Benedict. XIV. Notificat. XCIII et XCV.

²) Trid. Sess. 24. c. 18.

³) Trid. Sess. 2. c. 1. — Attamen S. Congreg. d. d. 8. Octob. 1678 permisit Episcopis, ut Candelam acciperent et Mappam a Presbyterandis. Imo eadem Congreg. deputata ab Innocentio XI. taxavit etiam emolumenta, quae exiguntur pro Dimissoriis et Testimonialibus.

⁴) C. 13. et 14. de Sepult. Licitum tamen est, emere jus Sepulchri.

⁵) C. Salvator 1. q. 3.

⁶) C. Dictum 105. c. 1. q. 2. C. 16. de Sim. In aliquibus Ecclesiis Cathedralibus invaluit tamen usus, ut aliquid ab Ecclesiis Particularibus accipiatur pro compensandis sumptibus factis in materia comparanda.

⁷) C. 18. et 40. de Sim. Quoad Sanctimoniales S. Congreg. amplexa est S. Caroli Decreta, quibus a singulis indiscriminatim Monialibus statuitur tradendam esse dotem. Quare monente Benedicto XIV. (de Syn. L. 11. c. 6. et Not. XXIX.) satis est, si Episcopus modum imponat sumptibus fieri solitis occasione ingressus.

Princip. X.

300. Simonia Grave Peccatum est [1]).

[1]) Cf. Matth. 10. L. Si quamquam 31. Cod. de Epis. et Elect.

Princip. XI.

301. Quoad Simoniam *Juris Divini* juxta Communem Sententiám nulla datur Materiae Parvitas; quoad Simoniam vero *Juris Humani* Materia Parvitas admittitur [1]).

[1]) Cf. S. Lig. Op. Mor. L. 3. n. 51.

Princip. XII.

302. *Dare aliquid Spirituale*, inquit Angelicus [1]), *propter quamcunque carnalem affectionem, est quidem illicita et carnalis collatio, non tamen Simoniaca, quia nihil ibi accipitur: unde hoc non pertinet ad Contractum venditionis, in quo fundatur Simonia.*

[1]) 2. 2. q. 100. a. 5.

Princip. XIII.

303. Qui dat pauperi eleemosynam, ut pro se oret, Simoniacus non est [1]).

[1]) Cf. Luc. 16. S. Thom. l. c. a. 3. et in 4. D. 25. q. 3. a. 2.

Princip. XIV.

304. Simoniaca non sunt legata aut eleemosynae pro celebratione Missarum datae [1]).

[1]) Martinus V. damnavit hanc Wicleffi Proposit: „*Omnes sunt Simoniaci, qui se obligant orare pro aliis eis in temporalibus subvenientibus*".

B.

DE POENIS IN SIMONIACOS CONSTITUTIS.

Princip. I.

305. Simonia *Pure Mentalis* nulla in Jure poena punitur [1]).

[1]) V. S. Thom. l. c. a. 6. Cf. Gregor. IX. C. ult. d. 8. l. 5. Decretal.

Princip. II.

306. Ob Simoniam *Conventionalem* nulla incurritur poena, dum sola existit Conventio.

Princip. III.

307. Sola Simonia *Realis*, quamvis sit occulta, in Jure punitur [1]) in hisce casibus:

a) In Religionis ingressu;
b) In Ordine;
c) In Beneficio.

[1]) Cf. S. Lig. Op. Mor. L. 3. n. 108.

Princip. IV.

308. Propter Simoniam pro ingressu in Religionem ex Jure [1]) communitas incurrit Suspensionem, et particulares id praesumentes Excommunicationem Papalem. Haec tamen Probabiliter incurritur tantum in Professione, imo multi dicunt, eam in desuetudinem abiisse.

[1]) cap. 1. Extrav. II de Simonia.

Ex eodem jure [1]) omnes electiones Simoniacae ad Generalatum, Rectoratum et quodlibet officium spirituale in Religione sunt irritae.

[1]) L. c.

Princip V.

309. Ex constitutione S. Pii V. contra Simoniam *Realem* in Beneficiis hae poenae sunt statutae:

a) Excommunicatio ipso facto incurrenda et Pontifici reservata;
b) Nullitas electionis, praesentationis, et Canonicae Institutionis;
c) Inhabilitas ad *idem* beneficium obtinendum.

Princip. VI.

310. Propter Simoniam *Confidentialem* praeter poenas adversus Realem statutas incurritur etiam privatio Beneficiorum omnium jam antea etiam juste obtentorum (*Probabiliter* tamen non ante Sententiam Criminis Declaratoriam [1]).

[1]) Ex Decreto S. Pii V. Cum primum.

Princip. VII.

311. Examinatores Synodales, qui occasione Examinis ad Paroeciam aliquid Simoniace recipiunt, ex Tridentino [1]) privantur

ante omnem Sententiam Beneficiis jam obtentis, adeo ut nequeant a Simonia absolvi, nisi dimissis Beneficiis.

[1]) Sess. 14. c. 8. de R.

Princip. VIII.

312. Simoniace *Ordinans* hasce poenas incurrit [1]):

a) Suspensionem a collatione Ordinum, etiam primae Tonsurae, et ab executione Pontificalium;

b) Interdictum ab Ingressu Ecclesiae [2]);

c) Excommunicationem.

[1]) Ex constitutione Sixti V. „Sacrum".

[2]) Si interdictum istud violaverit, incurrit etiam Irregularitatem atque Suspensionem ab ecclesiae regimine.

Princip. IX.

313. *Mediatores* Simoniacae Ordinationis incurrunt Excommunicationem.

Princip. X.

314. Qui Simoniace ad Ordines *praesentant*, praeter Excommunicationem incurrunt insuper Suspensionem ad Triennium [1]).

[1]) C. 48. de Sim.

Princip. XI.

315. Simoniace *Ordinatus* praeterquam quod Excommunicationem incurrat, privatur insuper spe ascendendi ad alios Ordines. Praeterea ab Ordinibus suspenditur, et si illos exerceat, privatur omnibus Beneficiis, et inhabilis fit ad alia acquirenda.

Princip. XII.

316. Ab *Excommunicatione* et *Suspensione* ob collationem Ordinum, vel Beneficiorum, vel ob Admissionem in Religionem solus Papa absolvere potest, si sint *publicae*. Si vero sint occultae, juxta Communem etiam Episcopi possunt absolvere [1]).

[1]) Ex C. „Liceat".

Princip. XIII.

317. Ab *Inhabilitate* propter Simoniam ad alia Beneficia obtinenda juxta Trident. [1]) dispensare potest Episcopus, dummodo Simonia non sit Confidentialis, neque deducta ad Forum Conten-

tiosum. Quoad Inhabilitatem vero ad *idem* Beneficium propter Simoniam dispensare potest etiam Episcopus, si Simonia commissa sit Beneficiato ignorante, et quidem in illa vacatione, si Beneficium sit *simplex* [2]) et antea renuntietur, in alia vero vacatione, si sit Beneficium *curatum* [3]).

1) Sess. 24 c. 6.
2) C. 27. de Sim.
3) C. penult. de elect.

Princip. XIV.

318. Simoniace accepta sunt restituenda [1]).

1) Cf. S. Thom. 2. 2. q. 110. a. 6.

C.

DE CAUSIS A SIMONIA EXCUSANTIBUS.

Princip. I.

319. Fieri potest, ut aliquando Temporale quidpiam recipiatur occasione Spiritualis, nimirum ex causis scilicet et titulis, qui sint ipsi Simoniae extranei. Sunt autem hujusmodi tituli sex:

a) Quando Temporale pro Spirituali vel viceversa datur omnino gratis et sine ullo sive explicito sive implicito pacto tam ex una quam ex altera parte [1]);
b) Quando accepto Spirituali datur aliquid Temporale ex sola animi gratitudine tanquam merum donum;
c) Quando aliquid Temporale datur Ecclesiae ministris per modum stipendii ad honestam sustentationem pro functionibus sacris [2]);
d) Quando Temporale datur pro *labore extrinseco;*
e) Excusat Consuetudo legitima [3]);
f) Excusat redemptio ab injusta vexatione [4]).

1) C. 30. de Sim.
2) Cf. 1. Cor. 9.
3) V. Benedict. XIV. De Syn. Dioec. L. 11. c. 6.
4) Cf. S. Thom. 2. 2. q. 100. a. 5. S. Lig. Op. Mor. L. 3. n. 103. Hom. Apost. Tr. 4. n. 49.

TRACTATUS TERTIUS.

DE JUSTITIA ET JURE.

PARS PRIMA.

DE JUSTITIAE AC JURIS NOTIONE, PARTITIONE, CETERISQUE ADNEXIS.

SECTIO I.

NOTIO ET DIVISIO JUSTITIAE.

Princip. I.

1. Justitia multipliciter accipitur:
a) Pro Gratia sanctificante;
b) Pro Collectione omnium Virtutum [1];
c) Pro Charitate [2];
d) Pro una ex Virtutibus Cardinalibus, et sic complectitur Virtutes omnes Morales ad alterum;
e) Pro Virtute speciali ad alterum.

[1]) Matth. 5. Cf. S. Chrysost. Hom. 12. in Matth. Anselm. Dialog. De Verit. c. 13.
[2]) Coloss. 3, 14. Cf. S. Augustin. L. De Nat. et Grat. c. 38 c. ult.

Princip. II.

2. Justitia, prout est Virtus Specialis, definitur ab Ulpiano [1]): „Justitia est constans et perpetua voluntas suum cuique tribuendi".

[1]) L. Justitia. ff.

Princip III.

3. Justitia semper *ad alterum* [1]) est, et rationem Debiti atque Aequalitatis habet.

[1]) S. Thom. 2. 2. q. 58. a. 2.

Princip. IV.

4. Justitia est triplex [1]):
a) *Legalis*, quae ordinat partes ad totum [2]), et inclinat Privatum ad reddendum Communitati, quod ipsi debitum est;

b) *Distributiva*, quae ordinat totum ad partes, et inclinat voluntatem Superioris ad bona vel onera Communitatis juxta merita et vires subditorum distribuenda;

c) *Commutativa*, quae ordinat partes inter se et inclinat Privatum ad tribuendum cuique jus suum.

[1]) Vindicativa Justitia, quae Superiorem ad infligendam reo debitam poenam inclinat, novam Justitiae speciem non constituit.

[2]) S. Thom. l. c. q. 63. a. 1.

Princip. V.

5. Justitia *Commutativa* spectat conditionem *Rei* alterius, ut ei reddat *aequale; Distributiva* vero spectat conditionem Personae, ut secundum *Proportionem* illius conditionis fiat Distributio. Inde finis intrinsecus Justitiae *Commutativae* est constituere Aequalitatem inter Datum et Acceptum; finis autem *Distributivae* est constituere Aequalitatem inter Proportionem et Proportionem. Quare, cum Aequalitas duplex esse possit: Rei videlicet ad Rem, quae Aequalitas esse dicitur secundum Proportionem *Arithmeticam;* et Proportionis ad Proportionem, quae Aequalitas esse dicitur secundum Proportionem *Geometricam:* Jurisconsulti et Theologi discrimen inter Justitiam *Commutativam* et *Distributivam* in eo reponunt, quod in *Commutativa* servanda sit Proportio *Arithmetica,* in *Distributiva* autem Proportio Geometrica.

SECTIO II.

NOTIO ET DIVISIO JURIS.

Princip. I.

6. **Jus**, prout hic [1]) accipitur, significat potestatem aliquid agendi vel omittendi, habendi vel retinendi, vel alterum obligandi ad aliquid dandum, faciendum vel omittendum [2]).

[1]) De reliquis Juris significationibus atque partitionibus V. L. 1. Tr. 3. Sect. 4. Art. 1.

[2]) V. Grotius De Jure bell. et pac. Proleg. § 12.

Princip. II.

7. Celeberrima est Juris Divisio in *Publicum* et *Privatum*.

a) *Publicum* est illud, quod pertinet ad regimen et utilitatem totius Societatis, quodque ipsum afficit Reipublicae corpus, non autem partes singulas, quibus constat;

b) *Privatum* est illud, quod respicit utilitatem singulorum civium.

Princip. III.

8. Ex parte Termini, quem respicit, Jus dispescitur in *Jus ad Rem* et *Jus in Re.*

Princip. IV.

9. *Jus ad Rem* dicitur, quod non tribuit Actionem [1]) in Rem, sed tantum ad *Personam.*

[1]) Actio generatim est Jus prosequendi in Judicio, quod suum est, vel quod sibi debetur.

Princip. V.

10. *Jus in Re* dicitur illud, quod tribuit *Actionem Realem,* seu quod Rem *Obligatam* habet.

Princip. VI.

11. Jus *ad Rem* acquiritur ante ipsius Rei Traditionem. Jus vero *in Re* acquiritur post ejusdem Rei Traditionem. Ut Jus *ad Rem* acquiratur, sufficit justus Titulus; ad Jus autem *in Re* acquirendum et justus Titulus requiritur, et Rei existentia, et Rei Occupatio, vel Traditio, vel Quasitraditio.

SECTIO III.

DE OBLIGATIONE JUSTITIAE IN GENERE.

Princip. I.

12. Violatio cujuscunque Justitiae est ex *genere suo* Peccatum Mortale.

Princip. II.

13. Justitia *Commutativa* obligat sub Mortali ex genere suo, non tamen toto.

Princip. III.

14. Justitia *Distributiva* obligat quoque per se loquendo sub Mortali ad justam Distributionem bonorum communium, ex natura sua et per se talium [1]).

[1]) Cf. S. Thom. l. c. q. 62. a. 2. ad 4. Tanner Disp. 4. Q. 1. Dub. 1. n. 23.

Princip. IV.

15. Justitia *Legalis* etiam citra contemptum boni communis obligat quandoque sub Mortali.

Princip. V.

16. Justitia *Vindicativa* praecise secundum se vix unquam Graviter obligat; quandoque tamen ad punienda delicta tum *Commutativa*, tum *Legalis* Justitia obligat sub Gravi.

SECTIO IV.

DE DIVERSIS JURIS PRIVATI SPECIEBUS.

ARTICULUS I.

DE SERVITUTE.

Princip. I.

17. *Servitus* proprie dicta generatim est onus alienae Rei impositum in usum vel utilitatem alterius, salva Rei Subtantia.

Princip. II.

18. Nomen *Servitutis* dupliciter accipitur penes Jurisconsultos:

a) pro *Subjectione* et Obligatione, quae est in Re alterius, ut ipsa quodammodo serviat alteri;
b) pro *Jure*, quod respondet illi Obligationi.

Princip. III.

19. *Servitus*, si accipiatur pro *Jure*, est Jus fruendi, vel aliquo modo utendi Re aliena, vel aliquid circa eam impediendi.

Princip. IV.

20. *Servitus*, si accipiatur pro *Subjectione* Rei, est Obligatio Realis, qua Res est alteri obstricta, ut possit ex ipsa percipere fructum, vel ea aliquo modo uti, vel circa eam aliquid impedire.

Princip. V.

21. Ratione *Subjecti*, in cujus favorem habetur Servitus, haec duplex esse potest:

a) *Realis*, qua Res unius immediate obligatur Rei alterius; Jus autem illud transit ad eum, ad quem Res transit;

b) *Personalis*, quae immediate debetur Personae, adeoque hac extincta extinguitur.

Princip. VI.

22. Servitus dividitur praeterea in Continuam, Quasi-Continuam et Discontinuam:

a) *Continua* est, cujus usus perpetuo, et quasi sine intermissione, quantum de se est, durat;

b) *Quasi-Continua* est, cujus non quidem semper usus durat actu, tamen, utpote pendens a causis naturalibus, non continuo operantibus, semper est in potentia;

c) *Discontinua* est, cujus usus non semper est, utpote pendens a libera hominis voluntate.

Princip. VII.

23. Servitus *Realis* est vel *Rustica*, quae praediis seu fundis inhaeret; vel *Urbana*, quae aedificiis inhaeret.

Princip. VIII.

24. Servitus dicitur *Affirmativa*, quae verbis affirmativis exprimitur, atque obligat Dominum fundi servientis ad permittendum; ut Propietarius fundi dominantis aliquid agat; *Negativa*, quae verbis negativis exprimitur, atque obligat Dominum fundi servientis, ut se abstineat ab aliquo peragendo in ipso, quod ageret, si Servitus non existeret.

Princip. IX.

25. Nulli Res sua servit [1]).

[1]) L. 26. D. de S. P. U. (8, 2); L. 33. § 1. D. de S. P. R. (8, 3).

Princip. X.

26. Servitus Servitutis esse non potest [1]).

[1]) L. 1. D. de Usu et Usufr. (33, 2).

Princip. XI.

27. Servitus in faciendo consistere nequit [1]).

[1]) L. 15. § 1. D. de Servit. (8, 1.)

Princip. XII.

28. Servitutes dimanare possunt:
a) Ex naturali positione locorum;
b) Ex Lege;
c) Ex Conventione.

Princip. XIII.

29. Servitutes amittuntur:
a) Si amplius non inserviant;
b) Si serviens et dominans praedium in Dominum unius transeant;
c) Si triginta annorum Non-Usus intervenerit.

Princip. XIV.

30. Jura et Obligationes Servitutum generatim pendent a Natura Rei, a Lege, vel a Conventione.

Princip. XV.

31. Dominus praedii servientis nihil agere potest, ex quo Servitutis Usus minui possit; et vicissim is, cui debetur Servitus, nihil facere potest, unde conditio praedii servientis fiat gravior.

Princip. XVI.

32. Si dividatur fundus, ad cujus utilitatem constituta est Servitus, haec debetur cuique parti istius fundi.

Princip. XVII.

33. Qui agros possident ad ripas fluminum navigabilium, obstare non possunt, quominus aperiatur via necessaria ad navigationem, cum Jure tamen ad indemnitatem.

Princip. XVIII.

34. Quorum praedia viis aut aliis publicis operibus adjacent, ii tenentur ad Servitutem faciendam, quamdiu necessaria est ad

praedictorum operum confectionem, vel reparationem. Illi tamen Propietarii habent Jus ad reparationem damni.

ARTICULUS II.

DE USU JURIS.

Princip. I.

35. *Usus Juris* est Jus Reale utendi tantum Re aliena, salva ejus substantia.

Princip. II.

36. Is, cui concessus est tantum Usus alicujus Rei, non potest illam alteri locare, vel gratis concedere.

Princip. III.

37. Habitatio est Jus alienas aedes habitandi, salva earum substantia.

Princip. IV.

38. Qui inhabitandi habet Jus, una cum familia habitare potest, licet postea Matrimonium contraxerit; sed non poterit hoc Jus alteri cedere vel locare.

ARTICULUS III.

DE USUFRUCTU.

Princip. I.

39. *Ususfructus* est Jus utendi et fruendi Rebus alienis, salva earum substantia.

Princip. II.

40. Nomine Fructuum intelligitur illud omne, quod Res fert vel producit. Sunt autem triplicis generis:

a) *Naturales*, qui ex ipsa Re, et solius naturae beneficio producuntur;

b) *Industriales* (Mixti), in quibus hominis quoque labor et industria partem habet;

c) *Civiles*, qui proveniunt tantummodo occasione Rei, et vi Obligationis particularis in Jure Civili fundatae.

Princip. III.

41. Quod fortuito perit absque culpa Fructuarii, Proprietario perit.

Princip. IV.

42. Usufructuarius tenetur ad dandam cautionem Proprietario, se boni viri arbitratu usurum ac fruiturum Re ipsius, eamque restituturum finito tempore praescripto.

Princip. V.

43. Si Ususfructus sit constitutus in Usu gregis, Usufructuarius, quamvis uti possit ac frui lacte, lana et foetu, tamen in locum capitum demortuorum vel inutilium debet e foetu substituere alia capita, quae, postquam substituerit, cedent in Dominium Proprietarii.

Princip. VI.

44. Si Ususfructus constitutus sit in silva aut vinea, tenetur Fructuarius loco arborum vel vitium demortuarum alias serere, nisi vi tempestatis, vel simili casu essent eversae.

Princip. VII.

45. Si Ususfructus constitutus sit in aedibus, Usufructuarius tenetur ad modicam earum reparationem proprio sumptu, ut integrae permaneant; non tenetur tamen ad magnos sumptus, quibus efficiantur meliores.

Princip. VIII.

46. Usufructuarius de Fructibus, quos colligit; plenum acquirit Dominium.

Princip. IX.

47. Si Usufructuarius, priusquam Fructus collegerit, moriatur: hi Fructus, etiamsi jam fuerint maturi, acquiruntur Domino Proprietatis, non vero haeredibus Fructuarii.

Princip. X.

48. Onera Usufructuarii haec in genere sunt:
a) Debet Rem restituere Proprietario in illo statu, in eam accepit;
b) Tam mobilibus quam immobilibus Rebus frui debet quam bonus paterfamilias;
c) Tenetur Tributa ordinaria persolvere, reparationes narias peragere, et abusus ac damna omnia praeca

Princip. XI.

49. Ususfructus acquiri potest duplici modo:
a) Legis Ordinatione;
b) Privata Dispositione.

Princip. XII.

50. Ususfructus cessare potest:
a) Morte Naturali et Civili Usufructuarii;
b) Finito tempore, si quod fuerit constitutum;
c) Interitu Rei frugiferae;
d) Omnimoda Mutatione Rei;
e) Praescriptione Non-Usus;
f) Renuntiatione;
g) Consolidatione, cum acquirit Rei Proprietatem.

ARTICULUS IV.

DE POSSESSIONE.

Princip. I.

51. *Possessio* appellata est a pedibus, quasi pedum pos quia naturaliter tenetur ab eo, qui Rei insistit tanquam s Definiri poterit: „*Rei Detentio* [1]“.

[1]) L. 1. ff. de Acquir. vel Amitt. Possess.

Princip. II.

52. Possessio in Possessionem *Facti* et *Juris* dispescitu

Princip. III.

53. Possessio *Facti* est Rei Detentio Corporis, Anim Juris adminiculo [1]).

[1]) Sil. verbo „Dominium“ q. 2.

Princip. IV.

54. Ut Res aliqua incipiat possideri, haec requiruntur:

a) Debet aliquo modo *apprehendi* actu quodam corporali vel in se, vel in signo aliquo;

b) Debet apprehendi animo possidendi;

c) Jus non debet resistere neque impedire, quominus talis Apprehensio sufficiat ad Possessionem [1]).

[1]) Dicitur „*Juris Adminiculo*", non quod omnis Possessio Facti sit justa; sed quia Jus facit, ut talis Detentio sufficiens censeatur ad constituendam Possessionem. Cf. L. „Qui universas" 30. π. de Acquir. et Amitt. Possess.

Princip. V.

55. Possessio *Juris* est Jus insistendi alicui Rei tanquam suae, non prohibitae possideri.

Princip. VI.

56. Usitatissima est Possessionis ea partitio, qua dividitur in *Civilem* et *Naturalem* [1]):

a) *Civilis* ea est, qua Rei alicui, quae ab alio corporaliter possidetur, solo animo insistitur;

b) *Pure Naturalis* est, qua Res, cujus Possessio Civilis est penes alium, corpore et animo simul retinetur ut sua.

[1]) *Mixta* seu Naturalis et Civilis simul Possessio est, qua quis Rem corporis et animi adminiculo actualiter possidet.

Princip. VII.

57. Possessio *Justa* est, quando res cum vero et legitimo titulo possidetur; *Injusta*, quando sine justo ac legitimo titulo possidetur.

Princip. VIII.

58. Possessio *Bonae Fidei* est, cum quis Rem possidet, putans, esse suam; *Malae Fidei*, si putet, non esse suam.

Princip. IX.

59. Possessio acquiritur tribus modis:

a) Apprehensione *Vera*, quae fit manibus vel pedibus;

b) Apprehensione *Ficta*, quando Res est alicujus, a quo tradatur, vel loco ejus aliquid aliud;

c) *Dispositione Legis*, quando transfertur Possessio absque ulla Vera vel Ficta Apprehensione sola Dispositione Juris [1]).

[1]) Hunc modum possidendi Possessionem *Civilissimam* nuncupant.

Princip. X.

60. Possessio *Jurium* et *Servitutum* apprehenditur dupliciter:

a) Si mittam te in agrum, in quo volo tibi Servitutem constituere, tuque illuc eodem animo eas;

b) Si utaris aliquo Jure tanquam ad te pertinente, eo, cujus intererat concedere vel prohibere, sciente et ferente [1]).

[1]) In his omnibus spectandae sunt Consuetudines regionum, quae admodum sunt variae.

Princip. XI.

61. Possessio Rerum *Mobilium* amittitur:

a) Sola voluntate Possessoris nolentis eam amplius possidere;

b) Furto vel Rapina alterius;

c) Si alterius custodiae subsit, qui eam incipiat detinere tanquam suam, ad quod requiritur, ut eam corporaliter apprehendat revera, animo sibi eam retinendi [1]);

d) Amissione Rei [2]).

[1]) L. „*Possideri*" 3. π. de Acquir. Possess.

[2]) Cf. d. L. „*Possideri*" π. de Acquir. et Amitt. Possess. L. Pomponius. 13. π. ibid.

Princip. XII.

62. Rerum *Immobilium* Possessio amittitur:

a) Si Possessor sit longo tempore absens, nec per alium Rei insistat, neque etiam protestetur, se nolle amittere Possessionem;

b) Si Rem sciat ab alio occupatam et negligat;

c) Si reversus statim quidem repetat Possessionem suam, sed ab Occupante repellatur, nec audeat ei resistere;

d) Si timens repulsam non audeat repetere, vel invadere Possessionem;

e) Si nesciat, Rem esse suam, et ideo nec censeat illam in bonis suis [1]);

f) Si res ita sit occupata, ut non sit probabilis ejus recuperatio [2].

[1]) Cf. Gloss. in Cap. 11. Clerici. 16. q. 4. Praeterea L. „*Furtum*". π. de Usucapionibus. L. „*Si id quod*". π. de Acquir. Possess.

[2]) V. π. tit. de Acquir. et Amitt. Possess.

Princip. XIII.

63. Possessio *Bonae Fidei* haec parit Privilegia:

a) Praescriptionem;

b) Si oboriatur Dubium de Rei Dominio et adhibita diligenti inquisitione deponi nequeat, melior est conditio Possidentis;

c) In Judicio parit Praesumptionem Dominii;

d) Restitutionem spoliati [1]);

e) Facultatem resistendi injusto invasori, etiam armis [2]).

[1]) Turbatus in Possessione, in ea est restituendus, priusquam de Possessionis Justitia agatur.

[2]) Cf. L. 3. π. de Vi et Via mala. L. 1. C. „*Unde Vi*" et C. „*Olim*" de Restit. Spoliatorum.

PARS SECUNDA.

DE DOMINIO.

SECTIO I.

DOMINII NOTIO, DIVISIO AC ORIGO.

Princip. I.

64. *Dominium* generatim est Jus disponendi de Re aliqua tanquam sua.

Princip. II.

65. Duplex in genere distinguitur Dominium:

a) Dominium *Jurisdictionis*, quod est potestas gubernandi subditos in ipsorum commodum [1]);

b) Dominium *Proprietatis*, quod est Jus disponendi de Re aliqua tanquam sua in suum commodum, nisi usus illius Lege vel Pacto prohibeatur.

[1]) De Dominio Jurisdictionis V. supra L. 1. Tract. 3. Sect. 4. Art. 1.

Princip. III.

66. Dominium *Proprietatis* dividitur in ***Altum*** et ***Humile:***

a) *Altum* est Jus, quod habet Princeps vel **Respublica** disponendi de bonis Privatorum pro bono publico, **et ad** Dominium Jurisdictionis revocatur;

b) *Humile* est Jus, quod habet Privatus de Re sua, **prout** sibi libuerit, disponendi, attamen semper juxta **dispositiones** Legum.

Princip. IV.

67. Dominium *Humile* rursum duplex est:

a) *Perfectum* (Plenum), quod est Jus de Re **sua** et de omnibus ejus commodis, usu et usu fructuum **disponendi**;

b) *Imperfectum,* quod est Jus disponendi de Re **sua, aut de** solis ejus commodis. Unde iterum duplex est:

α) *Directum,* quo sola habetur Rei Proprietas [1];

β) *Indirectum* (Utile), **quo sola habentur Rei commoda.**

[1]) Qui Dominium Directum habet, vocatur Proprietarius.

Princip. V.

68. Ad transferendum [1]) Dominium **ab** uno in **alium ordinarie** [2]) duo requiruntur:

a) Titulus;

b) Traditio.

[1]) L. „*Traditionibus*" 92. C. de Pactis. „*Nunquam*" 31. π. de Acquir. Rer. dom.

[2]) In quibusdam casibus non est Traditio necessaria ad Acquirendum.

Princip. VI.

69. *Titulus* generatim est id, in quo totum Jus **primitus** fundatur.

Princip. VII.

70. Solo Titulo ordinarie nondum habetur **Dominium aut** Jus *in Re,* sed solum *ad Rem,* nisi accedat certa quaedam **Traditio**, quae est veluti conditio necessaria, **ut ex** vi **prioris Donationis** vel Emtionis resultet Dominium.

Princip. VIII.

71. Dominium Proprietatis tum in Scriptura [1]), tum in natura ipsa [2]) fundatur. Quare jure merito Pius IX. P. M. in Sua prima Encyclica ad omnes Orbis Catholici Patriarchas, Primates, Archiepiscopos et Episcopos data Communistarum [3]) doctrinam, qua *omnia bona esse in mundo communia* praedicant, apertis verbis declarat „*infandam ac vel ipsi Naturali Juri maxime adversam.*"

1) Gen. 1. Gen. 7. Gen. 9. Prov. 3. Gen. 4. 13. 24. 29. 30. Tob. 1. Job. 1. Matth. 19. 22. Rom. 13. Luc. 8. Act. 8. 9. 10. Huc accedit Decalogi Septimum Praeceptum.

2) Cf. S. Thom. 2. 2. q. 66. a. 6.

3) Communismum primo professi sunt Waldenses, deinde Albigenses, Anabaptistae aliique. Errorem istum vetustate jam exoletum hac aetate nostra nova quasi veste indutum recens quaedam hominum secta ab inferis revocare ausa est. Communismi solemne effatum est hoc: „*Bonorum et Rerum communionem in Jure Naturae fundari, et ideo nullum Dominium, nullumque Jus Proprietatis in humana societate esse admittendum.* Cf. Histoire du Communisme etc. par Alfred Sudre Paris 1850.

Princip. IX.

72. A Communismo tanquam a fonte alius exortus est error, qui dicitur *Radicalismus* [1]). Quemadmodum Communismus proclamat aequalitatem civium omnium in *Bonis*, ita Radicalismus aequalitatem omnium in *Auctoritate* et *Jurisdictione* praedicat. Qui Communismum et Radicalismum ad praxim deducere conantur, vocantur *Socialistae.*

1) V. penes Tit. Liv. L. 2. in Apologo Menenii Agrippae de membris humani corporis adversus stomachum conspirantibus Radialismum jam refutatum.

Princip. X.

73. Error manifestus est Wicleffitarum et Hussitarum, fundamentum proximum Dominii, sine quo consistere non possit, esse gratiam gratum facientem.

Princip. XI.

74. Prima Rerum divisio seu distinctio Dominiorum facta est partim Occupatione, partim Sortitione [1]).

1) Cf. Gen. 10. 11.

Princip. XII.

75. Post Peccatum haec Dominiorum divisio non fuit licita [1]) solum, sed etiam salutaris [2]) generi humano.

[1]) Cf. S. Augustin. Haeres. 40. Epiphan. Haeres. 61. S. Augustin. Epist. 106 ad Paulinum.

[2]) Cf. Gen. 13. Aristot. L. 2. Polit. c. 2 et 3.

Princip. XIII.

76. Non fuit aliquod Praeceptum Naturale jubens Rerum Communitatem et vetans Divisionem; sed omnia dicuntur *Jure Naturae Communia* partim *negative,* partim *positive:*

a) *Negative,* quatenus Jus Naturae Rerum Divisionem nec praecepit, nec fecit;

b) *Positive,* quatenus omnibus potestatem fecit utendi quavis Re et Dominii capiendi, priusquam ab aliquo sit occupata.

Princip. XIV.

77. Prima Rerum Divisio atque Dominiorum Distinctio neque Jure Positivo Divino, neque proprie Jure Naturali primitus facta dici debet; sed potius Jure Gentium [1]), non quasi sit aliquod Praeceptum apud omnes, sed quatenus Commune omnium Judicium est ac fuit, Divisionem Rerum ac Dominiorum tum ad pacem, tum ad meliorem Rerum administrationem expedire; idque spectata mortalium praesenti conditione, quae sui est amans et alieni negligens, quae cupiditati et ambitioni misere est subjecta [2]).

[1]) d. 1. cap. „*Jus Gentium est Sedium occupatio;*" *et* π. de Justitia et Jure L. „*Ex hoc Jure Dominia distincta.*"

[2]) Hinc sequitur, si in aliquo coetu dono supernaturali haec vitia possint tolli, vel comprimi, ut non dominentur, Jus Gentium ibidem non postulare, aut magis expedientem censere Rerum Divisionem, sed potius earundem Communitatem. Id servatur in Monasteriis et coetibus Religiosorum, qui, cum ex multitudine sint electi, et toti Rebus Divinis mancipati, facilius illa vitia, quae Rerum Divisionem postulant, devitare queunt. Quare merito inter eos, ut omnia sint Communia, statuitur.

SECTIO II.

DE GENERALI DOMINII OBJECTO ET SUBJECTO.

Princip. I.

78. Soli naturae rationali Dominium competit.

Princip. II.

79. Deus summum quoddam, absolutissimum, ac prorsus independens in omnes creaturas habet Dominium [1]).

[1]) Ps. 23.

Princip. III.

80. Omne Dominium, quod creaturis communicatur, infinite minus est, quam Dominium Dei, atque essentialiter Dominio Divino circa unamquamque Rem subordinata, ab eoque dependens.

Princip. IV.

81. Dominium Proprietatis, quod homini competere potest, ad ea tantum se porrigit, quae infra se sunt [1]).

[1]) Gen. 28; Ps. 8, 8.

Princip. V.

82. Bonorum, quae sibi intrinseca sunt, homo Dominium solummodo *Utile* habet, minime vero Dominium Directum.

Princip. VI.

83. Homo neque vitae suae, neque membrorum suorum est *Dominus*, sed Quasi-Usuarius; Dominium vero eorundem est penes Deum.

Princip. VII.

84. Neque Princeps, neque etiam Respublica *proprie* vitae suorum subditorum Dominium habet; tanquam custodes tamen tranquillitatis et boni publici Principes possunt interficere malefactores [1]), atque, quando id ad bonum publicum est necessarium, subditorum vitam in bello exponere.

[1]) Cf. Rom. 13.

Princip. VIII.

85. Propriae Famae homo habet Dominium; eam tamen absque causa negligere aut prodigere licite nequit.

Princip. IX.

86. Sub alterius *Jurisdictionis* Dominio constitui possunt homines, et aliquo modo etiam *Proprietatis*, quoad Dominium scilicet Utile.

Princip. X.

87. Jure Naturae homo liber potest suam libertatem vendere, vel donare. Ut tamen id fiat sine Peccato, debet adesse justa aliqua causa.

Princip. XI.

88. Quod vocant *Commercium Nigrorum*, quatenus Nigri injuste libertate spolientur, est illicitum. Ideo merito plus semel a S. Sede expresse damnatum est [1]).

[1]) Ita Paulus III., Urbanus VIII., Benedictus XIV., Pius VII., Gregorius XVI. aperte Nigrorum Commercium reprobarunt. Praesertim Gregorius XVI. illud declaravit *Christiano nomine prorsus indignum*, et simul districte prohibuit, „*ne quis Ecclesiasticus aut Laicus illud veluti licitum sub quovis obtutu aut quaesito colore tueri, aut aliter publice vel privatim docere praesumat.*" Cf. Litt. Apost. d. d. 3. Dec. 1839. —

SECTIO III.

DE SUBJECTO DOMINII IN SPECIE.

ARTICULUS I.

DE DOMINIO PARVULORUM ET AMENTIUM.

Princip. I.

89. Parvuli etiam ante usum rationis sunt capaces Dominii [1]).

[1]) Gal. 4.

Princip. II.

90. Cum rationis usus necessarius quidem sit ad *disponendum* de bonis, non vero ad ea possidenda: neque Amentibus verum Dominium negari potest.

ARTICULUS II.

DE DOMINIO FILIORUM-FAMILIAS.

Princip. I.

91. Filii-Familias [1]) dicuntur illi, qui ex legitimo Matrimonio orti vel saltem legitimati per subsequens Matrimonium, vel Rescriptum Principis, adhuc paternae potestati [2]) subjacent.

[1]) Hoc nomine venit hic etiam Filia.

[2]) Potestas patria sumitur hic pro Jure a Lege Civili inducto, quod habet solus pater, vel avus, aut proavus paternus in personas et bona legitimorum liberorum.

Princip. II.

92. Bona Filiorum-Familias (Peculium) quadruplicis sunt generis:

a) *Castrensia*, quae Filiis obveniunt vel causa militiae vel illius occasione;
b) *Quasi-Castrensia*, quae Filii sibi acquisiverunt vel ex publico aliquo Officio, vel ex Professione artium liberalium sive earum intuitu;
c) *Adventitia*, quae Filiis solis ab Extraneis adveniunt;
d) *Profectitia*, quae Filiis obveniunt ex bonis paternis.

Princip. III.

93. Filius-Familias habet plenum Dominium in Peculio Castrensi et Quasi-Castrensi.

Princip. IV.

94. Filius-Familias de bonis Castrensibus et Quasi-Castrensibus disponere potest non secus ac si esset paterfamilias per Donationes vel Contractus, imo etiam per Testamentum, dummodo sit pubes.

Princip. V.

95. Peculii Adventitii Filius habet Dominium *Directum;* Pater vero habet usum et administrationem, quando Filius est sub patria potestate.

Princip. VI.

96. Bonorum Profectitiorum Filius-Familias nullo modo habet Dominium [1]).

[1]) Cf. C. „*Licet Pater*" 4. de Sepulturispi. 6.

Princip. VII.

97. In Divisione haereditatis inter liberos nec Castrensia, nec Quasi-Castrensia, nec Adventitia veniunt in partitionem; secus est de bonis Profectitiis.

Princip. VIII.

98. Peccat Filius-Familias, si aliquid de lucro, quod in domo patris opera *ordinaria* laborans acquirit, sive retineat sine consensu vel contractu cum patre tanquam Salarium.

[1]) Cf. Laymann. L. 3. Tr. 4. c. 8. n. 12.

Princip. IX.

99. Quae Filius invito patre subduxit injuste, tenetur mortuo patre in divisione haereditatis subtrahere suae parti, nisi alii tantumdem subduxissent, aut id scientes non exigerent, vel pater inter vivis remisisset.

ARTICULUS III.

DE DOMINIO CONJUGUM.

Princip. I.

100. Bona Temporalia Conjugum quadruplicia sunt:
a) *Dotalia;*
b) *Paraphernalia;*
c) *Antiphernalia;*
d) *Communia.*

Princip. II.

101. Dos est omne id, quod Marito futuro ab Uxore, vel alio ejus nomine datur, vel promittitur eum in finem, ut ex ejus fructibus onera Matrimonii sustineat.

Princip. III.

102. Bonorum *Dotalium* Proprietas spectat ad Uxorem; Ususfructus autem et plena administratio ad Maritum.

Princip. IV.

103. Bona *Paraphernalia* sunt ea, quae juxta seu praeter Dotem afferuntur ab Uxore, sive ea Donatione vel Haereditate acquirat vel acquisiverit.

Princip. V.

104. Uxor habet plenum Dominium et Administrationem Bonorum Paraphernalium. Quare de illis Maritus ipsa nolente nequaquam disponere potest.

Princip. VI.

105. Bona *Antiphernalia* sunt ea, quae Maritus vel alius nomine ejus Uxori assignat ad assecurandam ejus Dotem.

Princip. VII.

106. Bonorum *Antiphernalium* Dominium Proprietatis saltem Naturale, fructus et administratio est penes Maritum; Uxori tamen est facultas a legibus prohibendi omnem Paraphernalium alienationem et depravationem, habetque in bonis Mariti tacitam hypothecam.

Princip. VIII.

107. Bona Communia sunt ea, quae stante Matrimonio Conjuges labore atque industria communi acquirunt.

Princip. IX.

108. Bona Communia tam quoad Proprietatem, quam quoad Utilitatem pertinent ad utrumque Conjugem; Administratio autem ad solum Maritum.

ARTICULUS IV.

DE DOMINIO CLERICORUM SAECULARIUM.

Princip. I.

109. Bona *Clericorum Saecularium* quadruplicis generis distinguuntur:

a) Patrimonialia;
b) Quasi-Patrimonialia;
c) Beneficialia;
d) Parsimonialia.

Princip. II.

110. Bona *Patrimonialia* sunt ea, quae Clerici acquirunt Haereditate, vel Industria, vel Donatione, vel alio modo sine ullo respectu ād Beneficia et Munia Ecclesiastica.

Princip. III.

111. Bona *Quasi-Patrimonialia* sunt ea, quae Clericus acquirit quidem intuitu et occasione Ecclesiastici Ministerii, quin

tamen sint proprie dicti fructus Beneficii alicujus, sed quae potius semet habent velut praemium et stipendium laboris. Huc pertinent Jura Stolae.

Princip. IV.

112. Bona *Beneficialia* sive mere Ecclesiastica sunt proventus, qui intuitu ipsius Beneficii Clericis obveniunt, ut Decimae aliique reditus annui et fixi.

Princip. V.

113. Bona *Parsimonialia* sunt ea, quae Clericus seponit parce vivendo ex fructibus Beneficii, et quae honeste vivendo legitime consumere posset.

Princip. VI.

114. Saeculares Clerici tam de *Patrimonialibus*, quam de *Quasi-Patrimonialibus* plenum habent Dominium.

Princip. VII.

115. De *Patrimonialibus*, sicut et de *Quasi-Patrimonialibus* Clerici Saeculares libere possunt testari.

Princip. VIII.

116. Clerici Saeculares nulla Lege tenentur, Bona *Patrimonialia* vel *Quasi-Patrimonialia* expendere in usus pios.

Princip. IX.

117. Si Clerici Saeculares vivunt de Bonis *Patrimonialibus* vel *Quasi-Patrimonialibus*, tantumdem sibi sumere possunt ex Bonis *Beneficialibus*, et de hoc pro arbitrio disponere.

Princip. X.

118. Si Clerici Saeculares expendunt *Patrimonialia* vel *Quasi-Patrimonialia* in usus pios, possunt semet recompensare ex Bonis *Beneficialibus*.

Princip. XI.

119. Bona ipsa *Ecclesiastica* sive *Beneficialia* sub triplici respectu consideranda veniunt:

a) Tanquam congruae atque honestae Clericorum sustentationi [1]) necessaria;
b) Tanquam studiosa quadam frugalitate atque industria a congrua illa vitae sustentatione subtracta (Parsimonialia);
c) Tamquam *Superflua*, quatenus ad congruam sustentationem non requiruntur.

[1]) Congrua sustentatio gradus suos habet ac moralem latitudinem pro diversitate circumstantiarum et personarum ex judicio prudentum, habita semper ratione modestiae, temperantiae et frugalitatis.

Princip. XII.

120. Certum est, Clericos Dominium acquirere fructuum Beneficii, qui necessarii sunt ad congruam sustentationem vitae [1]).

[1]) 1. Cor. 9.

Princip. XIII.

121. De *Parsimonialibus* Beneficiatus pro suo lubito disponere potest [1]).

[1]) Cf. S. Thom. 2. 2. q. 185. a. 7. S. Lig. Hom. Apost. Tract. 10. n. 6.

Princip. XIV.

122. Certum est, Graviter peccare Beneficiatos expendentes Superflua Beneficii in usus profanos. Hinc Tridentinum [1]) interdicit, „*ne ex reditibus Ecclesiae consanguineos, familiaresque suos augere studeant; cum et Apostolorum canones prohibeant, ne res Ecclesiasticas, quae Dei sunt, consanguineis donent; sed si pauperes sint, iis ut pauperibus distribuant, eas autem non distrahant, nec dissipent illorum causa.*"

[1]) Sess. 25. cap. 1. de R.

Princip. XV.

123. Utrum Beneficiatus teneatur etiam *ex Justitia* ad Superflua pauperibus distribuenda, ita ut partem superfluam profane expendens teneatur ad Restitutionem: controvertunt Doctores. Sententia Negans [1]) satis Probabilis est.

[1]) Eam tenent Billuart, Cabassutius, Lessius, Lugo, Salmanticenses, eique suffragatur ipse S. Thomas 2. 2. q. 185. a. 7. Quodl. 6. a. 12. Quidquid vero sit de hac Quaestione, Benedictus XIV. (De Syn. Dioec. L. 7. c. 2.) ita circa hanc rem Episcopos alloquitur: „*Urgeant ipsi et inculcent suis Clericis ex Ecclesiae sti-*

pendiis victitantibus gravem Obligationem, quam habent, elargiendi pauperibus aliisve piis usibus applicandi sibi redundantes Ecclesiasticos reditus; sed adhuc latentem hujus obligationis originem non investigent.“

Princip. XVI.

124. Circa Pensiones, quae a Gubernio nunc solvuntur Clericis, hoc Sacrae Poenitentiariae prolatum est Quaesitum: *„An Salaria, quae in ..... a Gubernio solvuntur Pastoribus et Canonicis, induant naturam Beneficiorum seu Bonorum Ecclesiasticorum, et annexam habeant obligationem inhaerentem his bonis, scilicet strictam et canonicam obligationem expendendi Superfluum pauperibus seu piis causis, et Residentiae, sub poena non faciendi fructus suos?“* Responsum: *„Sacra Poenitentiaria, perpensis expositis, respondet, jam alias a Sancta Sede de consilio selectae Congregationis, responsum fuisse affirmative. D. Romae. die 19. Januarii 1819.“*

ARTICULUS V.

DE DOMINIO RELIGIOSORUM.

Princip. I.

125. Votum *Paupertatis* Jure Communi Religiosum reddit omnino incapacem Dominii, adeo ut existens destruat et subsequens impediat. Attamen de essentia ejus non est, ut omne Dominium abjiciatur [1]).

[1]) V. Suarez T. 3. p. 415.

Princip. II.

126. Concilium Tridentinum edicit [1]): *„Nemini Regularium tam virorum quam mulierum liceat bona mobilia vel immobilia, cujuscunque qualitatis fuerint, etiam quovis modo ab eis acquisita, tanquam propria, aut etiam nomine Conventus, possidere vel retinere; sed statim ea Superiori tradantur et Conventui incorporentur.“*

[1]) Sess. 25. cap. 2. de Regul.

Princip. III.

127. Monasteria tam virorum quam mulierum, exceptis domibus Fratrum Minorum de Observantia et Fratrum Minorum

Capucinorum, bona non solum mobilia, sed etiam immobilia possidere possunt in *communi* [1]).

[1]) Trid. Sess. 25. cap. 3. de Regul.

Princip. IV.

128. Dominium etiam illud, quod Religiosis in communi competit, alienari non potest, saltem quoad bona immobilia et mobilia pretiosa, quae servando servari possunt, nisi in commodum Religionis.

Princip. V.

129. Ob legitimam causam per Papam potest Religiosis Dominium, quod ipsis in communi competit, adimi, et transferri.

ARTICULUS VI.

DE DOMINIO AUCTORUM OPERUM SCIENTIFICORUM.

Princip. I.

130. Cuilibet homini competit Dominium verum de fructibus sui ingenii.

Princip. II.

131. Qui Opus Manuscriptum sine consensu Auctoris typis edit, Jus alienum violat.

SECTIO IV.

DE VARIIS MODIS ACQUIRENDI DOMINII.

Princip. I.

132. Ad acquirendum Dominium seu quodcunque Jus in Re requiritur Titulus, tanquam basis, radix, seu causa Moralis Dominii.

Princip. II.

133. Titulus omnis acquirendi Dominium reduci potest ad certos quosdam modos, qui sunt:

a) Occupatio;

b) Accessio;

c) Traditio;
d) Haereditas;
e) Praescriptio;
f) Contractus.

ARTICULUS I.

DE OCCUPATIONE.

Princip. I.

134. *Occupatio* est ille modus acquirendi Dominium, quo bona, quae antea erant nullius, fiunt primo occupantis.

Princip. II.

135. Occupationis Species sunt:
a) Venatio;
b) Piscatio;
c) Inventio.

CAP. I.

DE VENATIONE ET PISCATIONE.

Princip. I.

136. Animalia natura Mansueta et Domestica, etiamsi dominorum potestatem longius evaserint, non possunt ab alio occupari. Quare ubicunque haec inventa fuerint oberrantia, dominis sunt restituenda.

Princip. II.

137. Animalia *Fera* seu *Silvestria* usu *Mansuefacta*, quae consuetudinem habent ex libera vagatione redeundi in potestatem domini, non licet occupare.

Princip. III.

138. Si Animalia Silvestria usu *Mansuefacta* amittant consuetudinem redeundi, licet ea occupare et fiunt occupantis. Dicuntur consuetudinem redeundi deseruisse, si bis terve tempore consueto non redeant.

Princip. IV.

139. Quoad animalia omnino *Fera* et *Silvestria* jam Lege [1]) statutum est, ea esse Primo Occupantis: „*Et volucres et pisces, et omnia animalia, quae mari, coelo et terra nascuntur, simulatque ab aliquo capta fuerint, Jure Gentium statim illius esse incipiunt; quod enim ante nullius est, id naturali ratione occupanti conceditur.*“ Verumtamen observandae sunt hac in re Leges illae peculiares, quae a Civili Potestate pro diversis regionibus ferri solent.

[1]) Justinianus § 12. Instit. t. de rer. divis.

Princip. V.

140. Si animal a te captum fugiens naturalem acquisivit libertatem, desinit esse tuum et fit *Primo Occupantis* „Naturalem autem libertatem recipere intelligitur animal, cum vel oculos tuos effugerit, vel ita sit in conspectu tuo, ut difficilis sit ejus persecutio“ [1]).

[1]) § 12. Instit. t. de rerum divis.

Princip. VI.

141. Certum est, Principem vel Rem publicam certis de causis posse sibi reservare vel prohibere subditis Venationem, Piscationem, Aucupium.

Princip. VII.

142. Qui venatur contra Legis prohibitionem, peccat et quidem Graviter, si modus venandi sit notabiliter perniciosus commodo Reipublicae, vel si re ipsa notabile damnum bono publico inferatur. Hisce seclusis Probabiliter peccat solum Venialiter. Damnum illatum resarciendum.

Princip. VIII.

143. Si quis venatur in fundo alieno, qui est omnino clausus, adeo ut Ferae non possint inde exire, peccat contra Justitiam Commutativam.

Princip. IX.

144. Qui a Gubernio emit Jus piscandi, non potest illo Jure privari absque Injuria.

CAP. II.

DE INVENTIONE.

Princip. I.

145. Res Inventae triplicis generis esse possunt:
a) Aliae dominum neque habent neque habuerunt;
b) Aliae dominum quidem jam haberunt, sed nunc desierunt habere;
c) Aliae tandem dominum habent, sed ignoratur, quisnam ipse sit.

A.

DE INVENTIONE THESAURI ET VENAE METALLICAE.

Princip. I.

146. Thesaurus, prout hic sumitur, est vetus depositio pecuniae, vel similis rei, quae ante alicujus erat, ut de ejus depositione et dominio nulla cognitio vel memoria extet [1]).

[1]) Laymann L. 3. c. 5.

Princip. II.

147. Thesaurus in quocunque loco inventus Jure Naturali et Gentium est Inventoris; Jure autem Positivo quaedam veniunt observanda.

Princip. III.

148. Thesaurus in proprio fundo sive casu, sive industria inventus, totus est Inventoris [1]).

[1]) § *Thesauros* tit. 39. Instit. de rer. div.

Princip. IV.

149. Thesaurus inventus *casu* in fundo alieno ex aequo dividendus est inter Inventorem et Dominum fundi [1]).

[1]) Ex Lege unica. Cod. de Thesauris.

Princip V.

150. Thesaurus inventus in fundo alieno de *industria* sine consensu Domini, totus ad hunc spectat.

Princip. VI.

151. Licet valde Probabile sit, *Venas Metallicas* in nullius Dominio censeri, sed esse *Primi Occupantis:* tamen seclusa alia Lege et Consuetudine particulari Jus effodiendi Jure Naturae competit ei, qui est Dominus loci. Jure tamen Speciali variarum Nationum Venae, auri praesertim et argenti, in quocunque fundo reperiantur, fiunt Principis, et aliqua pars datur Inventori; Domino autem fundi compensatur tantum damnum, quod patitur fossione in fundo suo.

B.

DE INVENTIONE ALIARUM RERUM INCERTARUM, VACANTIUM ET DERELICTARUM.

Princip. I.

152. Bona Mobilia *derelicta,* utpote domino carentia fiunt Primi Occupantis. Censetur autem Dominus rem suam derelinquere, quando eam abjicit cum intentione eam non amplius habendi ut suam.

Princip. II.

153. Quae nullius ante fuerunt, fiunt non Primo Videntis, sed Primi Occupantis.

Princip. III.

154. Res nuper amissa et ab alio inventa Domino reddi debet, si ille inveniatur.

Princip. IV.

155. Rei inventae ordinarie, serio et diligenter inquirendus est Dominus, et quidem eo majori atque diuturniori diligentia, quo gravior est Res.

Princip. V.

156. Si adhibita sufficienti diligentia et elapso tempore tali, ut merito judicetur Dominus non compariturus, Dominus non compareat: Utrum Inventor teneatur Rem illam dare pauperibus, sive eam ejusve valorem impendere in pias causas, an possit sibi eam retinere? Controversia est. Probabilis est Sententia, Inventorem rei amissae eam sibi retinere posse [1]).

[1]) Cf. S. Thom. 2. 2. q. 56. a. 5. S. Lig. Op. Mor. L. 3. n. 603.

Princip. VI.

157. Bona Vacantia morte Domini ex dispositione Juris Communis devolvuntur ad Fiscum seu Aerarium Principis.

ARTICULUS II.
DE ACCESSIONE.

Princip. I.

158. *Accessio* est ille acquirendi Dominii modus, quo nostrum fit illud, quod vel Rebus nostris adjungitur, vel ab ipsis Rebus nostris producitur sive de industria, sive ipsa sui natura; sive Res illae Mobiles sint, sive Immobiles.

Princip. II.

159. Accessio est duplex:

I. Naturalis, cujus praecipuae species sunt:
  a) Nativitas sive Foetura;
  b) Alluvio.

II. Industrialis, cujus species sunt:
  a) Specificatio;
  b) Confusio sive Commixtio;
  c) Inaedificatio;
  d) Implantatio;
  e) Impictio vel Inscriptio.

Princip. III.

160. Si per *Alluvionem* i. e. vi aquarum insensibiliter uni fundo detrahatur, et alteri adjiciatur pars, haec Domino fundi, cui fit adjectio, acquiritur.

Princip. IV.

161. *Specificatio* est confectio novae alicujus speciei ex aliena materia. Si pretium laboris artificis longe valorem materiae alienae superet, artifex novam speciem retinere sibi potest, solvendo Proprietario materiae justum illius valorem.

Princip. V.

162. *Confusio* vel *Commixtio* habetur, quando duae res confunduntur aut commiscentur. Quae separari possunt, separanda

sunt; quae separari nequeunt, dividi debent, si dividi possint; sin autem, pertinent in communi ad Dominos materiae sic confusae.

Princip. VI.

163. *Inaedificatio* dicitur, quando quis ex aliena materia in suo fundo, vel ex sua materia in fundo alieno aedificat. In priori casu Aedificationes suas retinere potest, solvendo Proprietario materiae justum ejus pretium; in altero autem casu Dominus fundi Jus habet retinendi Aedificationes justo earum pretio, sive quoad materiam sive quoad laborem soluto. Si nolit Aedificationes in fundo suo retinere, exigere potest, ut ille, qui aedificavit, Aedificationes suas propriis expensis destruat, et insuper omnia, quae inde sequuntur damna, resarciat, nisi bona fide hoc fecerit.

Princip. VII.

164. Virtute *Nativitatis* animalia, quae nascuntur, ad Dominum animalis feminei sexus pertinent.

ARTICULUS III.

DE TRADITIONE.

Princip. I.

165. *Traditio* est translatio possessionis de manu in manum, si res mobilis sit; vel immissio in possessionem, si sit immobilis.

Princip. II.

166. Traditio generatim triplex est:

a) *Propria,* quae consistit in rebus corporalibus;
b) *Impropria,* quae consistit in rebus incorporalibus, quae tradi dicuntur, cum Dominus alteri concedit earum usum;
c) *Ficta.*

Princip. III.

167. Traditio *Ficta* rursum triplex est:

a) *Brevis manus,* cum res nostra, quae jam est penes alterum, ex nova causa Jure Dominii ipsi relinquitur;

b) *Longae manus*, cum res ante oculos posita sola voluntate alteri traditur, qui eandem se accipere significat oculis, quasi Longa manu eam apprehendens;

c) *Symbolica*, cum intervenit aliquod signum, quod rei Traditionem significat.

ARTICULUS IV.

DE HAEREDITATE.

Princip. I.

168. *Haereditas* est successio in universum Jus, quod Defunctus habebat tempore mortis.

Princip. II.

169. Pro duplici modo, quo Haereditas solet deferri, eadem duplex est:

a) *Testamentaria*, si defertur ex hominis voluntate per Testamentum;

b) *Ab Intestato* (Legitima), si defertur ex ipsa vi atque auctoritate Legis.

CAP. I.

DE HAEREDITATE TESTAMENTARIA.

Princip. I.

170. *Testamentum* sive ultima voluntas est justa voluntatis dispositio de rebus post mortem Testantis.

Princip. II.

171. *Testamentum* in sensu strictiori est voluntatis nostrae justa Sententia de eo, quod quis post mortem suam fieri vult, *cum directa Haeredis Institutione.*

Princip. III.

172. *Legatum* sive *Fideicommissum partiale* est tantum Donatio quaedam particularis alicui a defuncto relicta atque ab Haerede praestanda.

Princip. IV.

173. *Codicillus* est quasi imperfectum Testamentum sine Haeredis Institutione ad constituenda aliqua Legata vel ad aliquid in Testamento explicandum, addendum vel demendum.

Princip. V.

174. Ut Testamentum valeat, secundum Jus Civile requiruntur septem Testes masculi, puberes, ad id rogati, non surdi, non muti, Civiliter etiam a Testatore distincti, qui simul in eodem loco praesentes et Testatorem videntes, Testamento cum Testatore subscribant, et annulo subsignent suo vel alieno, siquidem Testamentum scriptum est, vel si scriptum non sit, audiant a Testatore nominari Haeredem, et ultimam ejus voluntatem, quod Testamentum *Nuncupativum* vocatur. Utrumque hoc dicitur *Solemne.*

Princip. VI.

175. Si Testamentum factum sit ad pias causas, etiam in Foro Externo Juris Solemnitates non requiruntur, sed tantum, quae Jure Gentium sufficiunt, nempe duo Testes, inter quos femina esse potest [1]). Item Parochus, aut Confessarius, etiamsi Legata essent pro Ecclesia propria.

[1]) Cf. Laymann L. 3. Tr. 5. cap. 2. n. 4.

Princip. VII.

176. In Foro Conscientiae Testamentum ad causas pias valere etiam sine ullo Teste, Probabile est. Sufficit scriptura, nutus, vel aliud signum, quo voluntas Testatoris sufficienter indicatur.

Princip. VIII.

177. Si Testamentum factum fuerit ad causas *non pias* et careat Solemnitatibus Jure Civili requisitis Probabile est, illud in Foro Conscientiae saltem esse validum; adeoque licite retineri, quod ex tali Testamento possidetur.

Princip. IX.

178. Haeres ab Intestato non videtur excusari in Foro Conscientiae a persolvendis Legatis in Testamento non Solemni relictis, si satis ipsi constet de voluntate Testatoris.

Princip. X.

179. Testamentum ex triplici capite potest esse nullum:
a) Ob defectum Solemnitatum substantialium;
b) Ob defectum Complementi;
c) Ob defectum Libertatis.

Princip. XI.

180. Generatim omnes homines liberam de suis bonis testandi facultatem habent, nisi Naturali vel Positivo Jure prohibeantur.

Princip. XII.

181. Testari non possunt generatim:
a) Impotes rationis;
b) Surdi et Muti a nativitate;
c) Impuberes;
d) Filius familias de bonis adventitiis non potest testari sine patris consensu ad causas profanas ante Clericatum;
e) Religiosi Professi;
f) Qui commiserunt aliquod crimen, cui in Jure adnexa est poena, qua ipso facto fiunt intestabiles.

Princip. XIII.

182. In Dubio Testamenti judicandum est, Testatorem id voluisse, quod, si adesset, dicturus crederetur.

Princip. XIV.

183. Legatum relictum puellae, ut remaneat virgo, eidem debetur, etiamsi nupserit.

Princip. XV.

184. Conditio haec *„si non intrabit Religionem"* Testamento apposita pro non apposita habetur.

Princip. XVI.

185. Potest pater ob justam causam inaequaliter filiis bona relinquere, ubi non obstat Lex particularis; sed non potest eos legitima portione privare.

Princip. XVII.

186. *Haeres* dicitur ille, cujus favore Testator disposuit in sua ultima voluntate. Alius dicitur *Necessarius*, qui necessario institui debet; alius *non Necessarius*, quem Testator instituere potest, quin ad id cogatur.

Princip. XVIII.

187. Haeredes *Necessarii* sunt omnes in linea recta descendentes et post eos ascendentes, nisi adsit causa justa exhaereditandi.

Princip. XIX.

188. Haeredes universim institui possunt omnes homines, etiam amentes, surdi, muti, servi, imo etiam totae communitates, nisi specialiter prohibeatur.

Princip. XX.

189. Religiosi Professi, quibus permissum est, bona immobilia in communi possidere, possunt institui Haeredes, eorumque nomine succedit Monasterium. Id autem permittunt fere omnes Religiones, excepto ordine Minorum de Observantia et Capucinorum.

Princip. XXI.

190. De se Testator nullo Jure Positivo prohibetur, quominus omissis Consanguineis vel Collateralibus quemvis Extraneum Haeredem instituat.

Princip. XXII.

191. Aliqui quidem Auctores sunt, qui putant, Testatorem non debere relinquere bona sua Cognatis, qui non sunt Haeredes Necessarii, licet ipsi graviter indigeant; sed omnino tenenda videtur Sententia opposita, eum scilicet, si de fratribus et sororibus agatur, licet non ex stricta Justitia, tamen ex Charitate teneri, idque sub Gravi Peccato, quatenus requiratur ad occurendum gravi eorum indigentiae. Quoad alios Cognatos remotiores Pietas et Charitas idem suadebit; sed ordinarie eorum praeteritio non videtur nisi Veniale.

Princip. XXIII.

192. *Executor* Testamenti potest esse, qui excessit annum decimum septimum aetatis, unus vel plures, Clericus aut Religiosus, sed cum licentia sui Praelati. Franciscanis vero id omnino est prohibitum.

Princip. XXIV.

193. Quando voluntas Testatoris honeste impleri potest, non possunt Legata ad pias causas commutari, neque in opus manifeste melius, nisi ex dispensatione Pontificis et justa de causa.

Princip. XXV.

194. In Legatis piis Executores Testamenti tenentur ad Executionem intra sex menses.

Princip. XXVI.

195. Si bona defuncti non sufficiant ad Legata omnia persolvenda, distribuenda sunt omnibus pro singulorum rata aequaliter.

Princip. XXVII.

196. Haeres adeundo Haereditatem non tantum commoda et Jura, verum etiam debita et onera realia defuncti in se transfert. Ne tamen supra vires Haereditatis obligetur, duplici gaudet Privilegio: *Jure scilicet Deliberandi et Beneficio Inventarii.*

Princip. XXVIII.

197. Haeres dicitur acceptare Haereditatem cum *Beneficio Inventarii*, quando ita accipit, ut facto Inventario bonorum juxta formam legalem non obligetur ultra Haereditatis vires.

Princip. XXIX.

198. Si quis Haereditatem non acceptaverit cum Beneficio Inventarii, tenetur in Foro Externo omnia debita solvere, etiamsi vires Haereditatis excederent. An vero in hoc casu Haeres teneatur etiam in Foro Conscientiae solvere debita quoad excessum supra bona accepta: Controvertitur adhuc inter Theologos.

Princip. XXX.

199. Substitutio est scriptio alterius personae in locum Haeredis, qui nolit vel non possit Haereditatem adire.

Princip. XXXI.

200. Substitutiones Communiter enumerantur sex:

a) *Vulgaris*, quando Testator substituit aliquem sub conditione, nimirum si is, qui instituitur Haeres, nolit aut non possit esse Haeres, vel quia mortuus est ante Testatorem, vel quia factus est incapax;
b) *Pupillaris*, quando pater filio suo impuberi sub sua potestate constituto aliquem substituit, ut ei succedat, si moriatur ante pubertatem, cum ipse testari non potest;
c) *Exemplaris*, quando pater filio amenti aut prodigo, cui interdicta sit administratio, a se instituto aliquem substituit;
d) *Fideicommissaria*, quando Haeres gravatur, ut Haereditatem totam vel partem alicui restituat, qui Fideicommissarius dicitur;
e) *Reciproca*, quando aliqui sibi vicissim substituuntur;
f) *Compendiosa*, quando quis dicit: „Instituo filium meum Haeredem, et quandocunque ex vita decesserit, substituo ei Petrum.“

CAP. II.

DE HAEREDITATE AB INTESTATO.

Princip. I.

201. *Haeredes ab Intestato* sunt, qui de *Jure* succedunt defuncto, qui vel Testamentum non fecit, vel cujus Testamentum laborat defectu aliquo.

Princip. II.

202. Haereditas ab Intestato fieri potest in *Capita* et in *Stirpes:*

a) Fit in *Capita*, quando Haereditas dividitur in tot partes aequales, quot sunt Capita, seu Personae proprio Jure concurrentes ad Haereditatem;
b) Fit in *Stirpes*, cum succeditur Jure *Repraesentationis*, sive cum succedentes obtinent illam partem Haereditatis, quam, si viveret, accepisset defunctus, cujus personam repraesentant.

Princip. III.

203. Haeredes ab Intestato succedunt hoc ordine:

a) Ante omnes alios patri succedunt legitimi liberi, et in demortuorum locum nepotes;

b) Deficientibus Descendentibus pater et mater defuncti, et in eorum locum avus et ava;

c) His quoque deficientibus fratres et sorores ex utraque parte conjuncti; idque aequis portionibus, exclusis iis, qui ex solo patre vel matre conjuncti sunt;

d) Si ex fratribus vel sororibus utrimque conjunctis unus mortuus liberos reliquerit, succedunt hi loco parentis sui cum patruis, non in Capita, sed in Stirpes. Si tamen fratres et sorores utrimque conjuncti omnes mortui sunt, tunc eorum liberi, exclusis patruis ex una tantum parte conjunctis, non in Stirpes, sed Capita, adeoque aequis portionibus succedunt;

e) Deficientibus fratribus et sororibus utrimque conjunctis eorumque liberis, succedunt fratres et sorores ex una tantum parte conjuncti, cum hoc tamen discrimine, ut, qui ex parte patris sint juncti, succedant in bona a patre provenientia, in reliqua aequaliter omnes;

f) Si fratres et sorores eorumque filii deficiant, succedunt propinquiores Collaterales usque ad decimum gradum, et fit talis successio in Capita, nulla habita ratione, an ex altera parte, an ex utraque sint conjuncti;

g) In horum defectu succedit uxor, et denique in illius morte Fiscus Saecularis in bona omnia Laici ab Intestato defuncti.

ARTICULUS V.

DE PRAESCRIPTIONE.

Princip. I.

204. *Praescriptio* (usucapio) est acquisitio Dominii seu Juris, vel Immunitatis, per Possessionem tempore et modo per Legem definitis continuatam.

Princip. II.

205. *Praescriptio* eo tendit, ut vel Jus ante non habitum acquiratur, et haec dicitur *Positiva* vel *Acquisitiva;* vel Jus alterius praehabitum extinguatur, et Praescribens liberetur Obligatione praehabita, et haec dicitur *Negativa* vel *Extinctiva.*

Princip. III.

206. Praescriptio ratione temporis distinguitur triplex:

a) *Ordinaria* (Brevis Temporis), quae absolvitur tempore Ordinario, nempe triennio vel decennio sive vicennio (Longi Temporis);

b) *Extraordinaria* (Longissimi Temporis), quae non absolvitur nisi triginta vel quadraginta annis;

c) *Immemorialis,* quando captae Possessionis initium excedit hominum memoriam.

Princip. IV.

207. Praescriptio debitis vestita conditionibus Dominium transfert non tantum in Foro Externo, sed etiam in Foro Conscientiae.

Princip. V.

208. Qui finita Praescriptione deprehendit, rem hactenus fuisse alterius, non tenetur illam restituere; sed vi Praescriptionis tuta Conscientia eam retinere potest, exceptis iis casibus, in quibus prior Dominus per judicem restituitur in integrum.

Princip. VI.

209. Ad legitime Praescribendum haec quinque requiruntur:

a) Res Praescriptibilis;

b) Possessio;

c) Justus Titulus;

d) Tempus requisitum;

e) Bona Fides.

CAP. I.

DE RE PRAESCRIPTIBILI.

Princip. I.

210. Ea omnia et sola generatim praescribi possunt, qu sub commercio Privato veniunt, et ad quorum acquisition Titulus legitimus dari potest.

Princip. II.

211. Res sacrae, ut Ecclesiae, Caemeteria, Jura Eccles stica, nec non ea, quae sunt Dominii Publici stricte sum praescribi nequeunt.

CAP. II.

DE POSSESSIONE AD PRAESCRIBENDUM NECESSARIA.

Princip. I.

212. Ad legitime Praescribendum requiritur *Possessio* v *Quasi-Possessio*, nempe *Civilis* et legaliter *Continua*, Juris v Rei praescribendae; Possessio autem *Naturalis* nec requirit nec sola sufficit.

Princip. II.

213. Non praescribitur per actus merae facultatis, seu pr sus liberos, sed debent esse actus vel omissiones Juri, vel L debitae, factaeque cum animo Jus possidendi.

CAP. III.

DE TITULO JUSTO.

Princip. I.

214. *Titulus* Possessionis generatim est causa, propter qu aliquid possidetur. Ad Praeseribendum porro non requiritur q dem Titulus *verus*, sed Titulus tantum *aliquis*.

Princip. II.

215. Hoc in loco triplex distinguitur Titulus:

a) *Coloratus* sive *Apparens* est, qui occulta laborat nullitate;
b) *Existimatus,* qui prudenter creditur interfuisse, licet non interfuerit;
c) *Praesumptus,* qui a Lege ipsa ob temporis diuturnitatem praesumitur interfuisse.

Princip. III.

216. Ad Praescriptionem triginta annorum nullus requiritur Titulus; sed sola Possessio sufficit etiam in Conscientia.

CAP. IV.

DE TEMPORE AD PRAESCRIBENDUM REQUISITO.

Princip. I.

217. Res *Mobiles* Privatorum cum Titulo aliquo possessae praescribuntur Possessione trium annorum; sine Titulo autem possessae praescribuntur Possessione triginta annorum.

Princip. II.

218. Res *Immobiles* Privatorum cum Titulo possessae praescribuntur inter *praesentes* spatio decem annorum, inter *absentes* autem triginta annorum spatio; si vero usucapiens nullum possit allegare justum Titulum, in utroque casu nonnisi triginta annorum spatio praescribuntur.

Princip. III.

219. Res Immobiles Ecclesiarum, vel Ecclesiasticarum communitatum, sive piarum fundationum, nec non bona Publica aeque ac bona Privata Principis Reipublicae spatio solo quadraginta annorum praescribuntur.

Princip. IV.

220. Res omnes Ecclesiae Romanae vel etiam Fratrum Minorum S. Francisci Reformatorum ac Capucinorum nonnisi spatio centum annorum praescribi possunt.

CAP. V.

DE BONA FIDE.

Princip. I.

221. Ad acquirendum Praescriptione Dominium requi *Bona Fides*, seu Judicium Practicum, non ortum ex i rantia *Juris clari*, quo quis prudenter existimat, se just licite rem possidere ut suam. Hinc Jus [1]) exigit: „*Opo ut, qui praescribit, in nulla temporis parte habeat conscien rei alienae.*

[1]) C. „*Quoniam Praescript.*"

Princip. II.

222. Qui Bona Fide incepit rem possidere, et deinde dub an sit sua vel aliena: non amittit Bonam Fidem, si facta genti inquisitione maneat Dubium Speculativum [1]).

[1]) Cf. R. 65 de R. J. i. 6. Huc spectat etiam illud Augustini: „*Ta quis Bonae Fidei Possessor rectissime dicitur, quamdiu se possidere ignorat alien*

Princip. III.

223. Qui cum Dubio de Proprietate vel Jure incipit p dere, non est Bonae Fidei.

Princip. IV.

224. Qui rem accepit Donatione vel Emtione, et statim cipit dubitare, an sit aliena, potest adhibita sufficienti inquisiti formare judicium, si non sciatur esse aliena, fuisse Donatoris.

Princip. V.

225. Si Fides tua ab initio non fuit nisi Venialiter m Probabiliter potes praescribere; si autem ab initio fuit F Graviter mala et postea superveniat Bona Fides ex oblivione alio Titulo, cujus causa sit illa prior Possessio malae Fidei, praescribes.

ARTICULUS VI.

DE CONTRACTIBUS.

QUAESTIO PRIMA.

DE CONTRACTIBUS IN GENERE.

Princip. I.

226. *Contractus* est liber et legitimus plurium in idem consensus mutuo manifestatus et acceptatus pariens Obligationem Justitiae in alterutra saltem parte Contrahentium ad aliquid praestandum vel omittendum.

Princip. II.

227. Ad valide Contrahendum requiritur:
a) Actus humanus legitimus, exterius mutuo manifestatus;
b) Persona idonea;
c) Materia possibilis et honesta.

Princip. III.

228. Contractus dividuntur praecipue in:
a) *Nominatos,* qui habent speciale nomen;
b) *Innominatos,* qui speciali nomine carent.

Princip. IV.

229. Contractus Nominati quadruplici modo confici possunt:
a) Re;
b) Verbis;
c) Litteris;
d) Consensu.

A.

DE PERSONIS, QUAE CONTRAHUNT.

Princip. I.

230. Omnes illi possunt contrahere, qui usu rationis praediti habent liberam bonorum suorum administrationem aut certe legitimam potestatem, factam ab eo, qui eam facere potest, idque pro mensura administrationis et potestatis sibi concessae. Econtra

contrahere non possunt, qui aut usu rationis, aut administratione legitimaque facultate disponendi carent.

Princip. II.

231. In specie contrahere non possunt:
a) Furiosi;
b) Infantes;
c) Ebrii;
d) Prodigi curatorem habentes.

Princip. III.

232. *Infans* dicitur, qui septennium aetatis nondum complevit.

Princip. IV.

233. *Pubes* dicitur Masculus, qui annum aetatis decimum quartum, Puella, quae annum duodecimum complevit; antea dicuntur *Impuberes*. Hi porro dicuntur:
a) *Pubertati Proximi*, si Infantiam, seu aetatis annum septimum egressi, reliquos annos ad Pubertatem requisitos media ex parte compleverint;
b) *Infantiae Proximi*, qui Infantiam egressi reliquos annos ad Pubertatem requisitos necdum media ex parte compleverunt.

Princip. V.

234. *Pupillus* dicitur Impubes, qui desiit esse sub patria potestate, vel per mortem patris, vel per emancipationem.

Princip. VI.

235. *Minor* juxta Jus Commune est *Pubes*, qui annum vigesimum quintum nondum complevit; eo expleto dicitur *Major* [1]).

[1]) Penes nos Major fit expleto 21. anno.

Princip. VII.

236. *Pupillis* etiam invitis datur *Tutor*, *Minoribus* volentibus *Curator*, quandoque tamen etiam nolentibus in ordine ad lites qui Curator semel acceptatus repudiari non potest a Minore donec annum vigesimum quintum compleverit, nisi veniam aetat

seu liberam rerum administrationem a legitimo Superiore obtinuerit. *Prodigo* etiam invito datur Procurator.

Princip. VIII.

237. *Pupillus* cum auctoritate *Tutoris*, et *Minor* cum auctoritate seu consensu *Curatoris* contrahens obligatur, nisi contractus sit formaliter, vel aequivalenter alienativus bonorum immobilium, vel mobilium pretiosorum, quae servando servari possunt [1]).

1) Cf. L. 18. ff. De Auct. et Consensu Tutoris, et L. 22. Cod. de Administ. Tutoris vel Curatoris.

Princip. IX.

238. Filius familias impubes etiam cum consensu patris et de bonis Castrensibus contrahens, non obligatur Civiliter [1]). Econtra si Filius pubes sit, contrahens de bonis Castrensibus et Quasi-Castrensibus, obligatur Naturaliter et Civiliter. Excipiuntur immobilia et mobilia pretiosa; haec enim alienando non obligatur Civiliter, si adhuc Minorennis sit [2]).

1) Inst. de Inutilibus Stip. § Pupillus.
2) L. 3. cap. de Praediis Min.

Princip. X.

239. Uxor non potest contrahere vel disponere de Dote ejusque fructibus, nec de bonis familiae Marito praesente et valente bona illa administrare, rationabiliter invito. Potest autem ipsa disponere de Paraphernalibus, seu bonis, quae praeter Dotem attulit et sibi reservavit.

Princip. XI.

240. Contractus Religiosi absque consensu Praelati initus claudicat ex parte Religiosi; potest enim a Praelato approbari, et tunc erit utrimque firmus, vel reprobari, et tunc corruet. Quare Contractus ille non est omnino irritus, sed obligat Naturaliter, donec reprobetur a Praelato.

Princip. XII.

241. *Prodigus*, non habens Curatorem, contrahit valide, Civiliter et Naturaliter; nec est restricta potestas alienandi. Si vero potestas alienandi sit ei specialiter interdicta, invalide contrahit.

Princip. XIII.

242. Si Pupillus, vel Minor habens Curatorem ita acce pecuniam mutuam, tenetur eam restituere, si impenderit in u necessarios et utiles [1]).

[1]) L. 5. ff. de Auct. et Consensu Tutoris.

Princip. XIV.

243. Filius-familias, seu constitutus sub potestate patris, nepos sub potestate avi, etsi *Pubes*, et *Major*, non tenetur in F Externo, praeterquam in casibus exceptis, restituere pecuni quam mutuam accepit sine consensu tam tacito, quam expre patris, vel avi, et inutiliter consumsit [1]). Casus excepti, in quil ad Restitutionem etiam in Foro Externo tenetur, hi sunt:

a) Si tempore Mutui accepti Pubes habuit bona Castren vel Quasi-Castrensia, aut fuerit miles;
b) Si publice putabatur esse sui juris;
c) Si accepit pecuniam cum consensu patris saltem tac et prudenter praesumto;
d) Si pecunia versa est in utilitatem patris;
e) Si Mutuatarius Major sit nobilis;
f) Si accepit Mutuo, existens sub patria potestate, et pos emancipatus partem solvit;
g) Si filiusfamilias Major fungatur publico officio;
h) Si filiusfamilias Mutuum per fraudem accepit [2]).

[1]) L. 2. et sep. ff. de Senatus consulto Macedoniano.

[2]) Juxta Lessium et alios excipitur et casus, si filius juravit, se soluturum

B.

DE MATERIA CONTRACTUS.

Princip. I.

244. *Materia*, circa quam contrahitur, debet esse:

a) Possibilis;
b) Honesta;
c) Propria.

Princip. II.

245. Pretium datum ob opus turpe ante impletionem operis restitui ex Justitia debet; impleto tamen opere turpi retineri potest, et in Foro Conscientiae exigi [1].

[1]) Cf. S. Thom. in 4. Dist. 15. q. 2. a. 4. La Croix. L. 4. n. 1498.

Princip. III.

246. Contractus illicitus, si Materia sit licita, potest esse validus.

Princip. IV.

247. Res futurae Objectum Contractus constituere possunt.

C.

DE CONSENSU CONTRAHENTIUM.

Princip. I.

248. Ad valide Contrahendum Consensus requiritur:
a) *Internus* et *Verus;*
b) *Plene deliberatus;*
c) *Exterius manifestatus.*

Princip. II.

249. Consensui in Contractibus adversatur:
a) Error;
b) Dolus;
c) Metus.

Princip. III.

250. *Frror* potest esse circa *Substantiam* vel circa *Accidens.*

Princip. IV.

251. Error erit circa Substantiam:
a) Si sit circa Materiam Contractus;
b) Si sit circa Motivum *Principale* et *Formale;*
c) Si sit circa naturam Contractus;
d) Si sit circa aliquid, ad quod sic afficitur Contrahens actualiter, vel habitualiter, ut eo deficiente nolit contrahere.

Princip. V.

252. Error versans circa Substantiam Contractus Jure Naturae invalidum reddit Contractum.

Princip. VI.

253. Error accidentalis, etiamsi antecedens, et ex malitia alterius Conrahentis proveniens, nec Jure Naturae, nec Positivo Contractum irritat.

Princip. VII.

254. Si Error antecedens versans circa Accidentia proveniat ab altera parte Contrahente ex malitia, est pro lubito Decepti rescindibilis, nisi insolubilis.

Princip. VIII.

255. Nullus Contractus ex Metu, sive ab Intrinseco, aut causa naturali proveniente, sive *juste* incusso ad extorquendum Consensum est Jure Naturae aut Positivo invalidus, sive rescindibilis.

Princip. IX.

256. Contractus onerosus, procedens ex Metu gravi, ab altero Contrahentium, aut persona ei conjuncta ad extorquendum Consensum *injuste* incusso, si solubilis est, non est Jure Naturae irritus; nec est universim Jure Positivo irritus; est tamen talis Contractus pro arbitrio Metum passi irritabilis.

QUAESTIO SECUNDA.

DE DIVERSIS CONTRACTUUM SPECIEBUS.

CAP. I.

DE EMTIONE ET VENDITIONE.

Princip. I.

257. *Emtio-Venditio* est Contractus, in quo Venditor cum Emtore convenit de tradenda aliqua re pro pretio pecuniario recipiendo.

Princip. II.

258. **Contractus** Emtionis necessario haec tria involvit Constitutiva:

a) Consensum mutuum Ementis et Vendentis;
b) Rem aliquam tanquam mercem;
c) Pecuniam tanquam pretium.

Princip. III.

259. Pretium *Justum* censetur illud, quod vel a potestate publica ob bonum commune est taxatum, vel communi hominum aestimatione determinatum. Illud nuncupatur pretium *Legitimum*, hoc alterum autem *Vulgare.*

Princip. IV.

260. Pretium Vulgare distinguitur triplex:

a) Infimum (Pium);
b) Medium;
c) Summum.

Princip. V.

261. Quando Pretium Lege est taxatum, non licet plus accipere; sed restitui debet, si quid supra exigatur. Quando autem pendet ex Vulgari Aestimatione, licet rem istam tum Infimo, tum Medio, tum Summo Pretio vendere, prout occasio tulerit.

Princip. VI.

262. Verius videtur, res eas, quae non habent Pretium Legitimum vel Vulgare, non posse vendi pro arbitrio Venditoris, sed juxta Aestimationem intelligentium debere vendi, vel certe juxta Aestimationem ipsius Venditoris bona fide spectatis circumstantiis. Potest tamen Venditor, si ejusmodi rebus valde afficiatur, hunc suum affectum aestimare.

Princip. VII.

263. Licitum est interdum, pluris rem vendere, quam per se ipsa alioquin valeret, aut venderetur; videlicet:

a) Ratione officii mercandi;
b) Ratione lucri cessantis;

c) Ratione laborum et expensarum;
d) Ratione copiae Emtorum et pecuniarum, et penuri mercium;
e) Si vendas in gratiam Emtoris, alias non venditurus.

Princip. VIII.

264. Sunt etiam aliquae causae, ob quas Emtor potest interdum emere rem minoris, quam alias valeret:
a) Si Emtori parum sit utilis;
b) Ratione modi vendendi;
c) Si multae sint merces et pauci Emtores;
d) Ratione Donationis;
e) Ratione copiae mercium, quas simul emit.

Princip. IX.

265. Etiamsi Venditor sciat futuram pretii remissionem Emtorque nesciat, nihilominus Venditor potest res suas absque injustitia vendere pretio currente.

Princip. X.

266. Supra pretium Rigorosum, quo res poterat vendi, pecunia numerata, non licet eam vendere ob solam dilationem solutionis. Licitum tamen est, augere pretium:
a) Ratione lucri cessantis, vel damni ex illa dilatione emergentis;
b) Ratione periculi sortis et molestiarum solutionis.

Princip. XI.

267. Iniquum est, vendere rem habentem vitium in *Quantitate* aut *Qualitate* eo pretio, quo venderetur, si omni defectu careret.

Princip. XII.

268. Generatim iniquum est, emere rem vitio carentem pro vitiosa, et pretiosam pro vili.

Princip. XIII.

269. Si Emtor rogat Venditorem, utrum res sit bona, et careat vitio: Venditor tenetur ex Justitia aperire rei vitia.

Princip. XIV.

270. Si dolus verborum vel factorum Venditoris dat causam Contractui, Venditor tenetur ad omnia damna inde secuta, quae Probabiliter ex tali deceptione praevideri poterant eventura.

Princip. XV.

271. Si res vendita perit, vel deterior fit *post* Traditionem, perit Emtori, licet pretium nondum sit solutum.

Princip. XVI.

272. Si res vendita pereat *ante* Traditionem, distingui debet, utrum fuerit res *certa* et *determinata*, an *indeterminata* sive determinata, sed ad mensuram. Si res sit *determinata*, peracto Contractu Venditionis perit Emtori; si autem res sit *indeterminata*, tunc ante rei Traditionem periculum interitus pertinet ad Venditorem.

Princip. XVII.

273. Certum est, fructus ex re tempore Contractus pendentes deberi Emtori quoad valorem, quem tunc habent, nisi aliter conventum fuerit.

Princip. XVIII.

274. Omnes fructus peracto Contractu nascentes pertinent ad Emtorem. Quodsi expresse conventum fuerit, ut certo tempore maneant Venditoris, tunc etiam periculum rei debet esse Venditoris.

Princip. XIX.

275. Licitum est, vendere rem cum pacto de retrovendendo, dummodo vera et non ficta sit Emtio.

Princip. XX.

276. *Negotiatio* est, cum quis rem aliquam comparat eo animo, ut *integram*, non mutatam vendendo lucretur.

Princip. XXI.

277. *Negotiatio* per se non est illicita, sed *indifferens*, prohibita tamen est Clericis [1]).

[1]) V. supra L. 1. Tr. 5. Sect. 2. Art. 1.

Princip. XXII.

278. Clerici possunt comparare rem aliquam, ut sit materia, ex qua aliam conficiant, quam vendant. Similiter possunt agros proprios colere, ut fructus vendant.

Princip. XXIII.

279. Clerici non possunt conducere aliud praedium, vel similes res fructiferas, ut fructus vendant, nisi sit pro necessaria sustentatione.

CAP. II.

DE CONTRACTU MOHATRA.

Princip. I.

280. Contractus *Mohatra* tunc habetur, quando quis credito a te emit mercem majori pretio cum pacto explicito vel implicito, ut tibi retrovendat minori pretio numerata pecunia.

Princip. II.

281. Contractus Mohatra est illicitus [1]).

[1]) Hinc Innocentius XI. damnavit hanc (n. 40.) Propositionem: „*Contractus Mohatra licitus est etiam respectu ejusdem personae, et cum Contractu Retrovenditionis praevie inito cum intentione lucri.*"

CAP. III.

DE MONOPOLIO.

Princip. I.

282. *Monopolium* proprie dicitur, cum unus vel pauci efficiunt, ut ipsi soli aliquod mercium genus vendant eo pretio, quo ipsis libuerit. Generatim vero Monopolium est omnis machinatio et industria mercatorum, qua efficiunt, ut ipsi soli vel aliquid vendant, vel certo pretio vendant.

Princip. II.

283. Si Venditores conspirent in pretium, ***ut nemo vendat minoris***, dummodo id non sit supra Legitimum, vel supra Vul-

gare summum pretium, non peccant contra Justitiam, licet sit contra Charitatem.

Princip. III.

284. Si aliqui mercatores fraude vel minis impedirent alios, ne minoris venderent, tenerentur inde ad Restitutionem Emtoribus, qui damnum inde caperent.

Princip. IV.

285. Si pretium, in quod Venditores conspirant, sit supra Legitimum, vel supra summum Vulgare, Venditores peccant contra Justitiam, et tenentur ad Restitutionem illius augmenti, quod Emtores solvere coacti sunt, atque totius damni inde secuti.

Princip. V.

286. Si Monopolium concessum sit Privilegio Principis justa aliqua de causa, non est illicitum.

Princip. VI.

287. Si plures coemant omnes merces certi generis, easque supprimant, donec creverit pretium, ut postea pro suo arbitrio vendant: Moralistae passim tenent, eos peccare contra Justitiam et obligari ad Restitutionem. Contraria tamen Sententia non est improbabilis: eos scilicet non teneri ex rigore Justitiae ad Restitutionem, neque peccare contra Justitiam particularem, sed tantum contra Charitatem et Justitiam Legalem.

Princip. VII.

288. Si quis vi aut fraude impediat, quominus major copia mercium aliunde importetur, ut maneat caritas in Republica, tenetur ad Restitutionem.

CAP. IV.

DE VENDITIONE CREDITI (CHIROGRAPHIS).

Princip. I.

289. Si *Credita* in posterum exigenda sint *certa,* ea minoris emere solutione anticipata, non licet, secluso tamen lucro cessante

et damno emergente. Neque licet, merces carioris vendere praecise ob dilatam solutionem [1]).

[1]) Cf. S. Thom. 2. 2. q. 78. a. 2. S. Lig. Op. Mor. L. 3. n. 829.

Princip. II.

290. Creditum *incertum*, vel difficilis exactionis licite potest minoris emi, etsi Ementi sit facile, illud integrum exigere; quia pretium sumitur a communi aestimatione, non ex circumstantia particulari Ementis.

Princip. III.

291. Quamquam non pauci, neque ignobiles Theologi dissentiant: cum omni tamen fundamento teneri potest, Creditum etiam liquidum minori, quam infimo pretio licite emi posse.

CAP. V.

DE VENDITIONE SUB HASTA.

Princip. I.

292. *Venditio sub Hasta* est, quae fit voce praeconis, et in qua uniuscujusque licitatio sub datis regulis admittitur, ac ultimo licitanti res adscribitur.

Princip. II.

293. Venditio sub Hasta licita est, si absit fraus.

Princip. III.

294. Res, quae exponuntur Venditioni sub Hasta, possunt carioris vendi, et vilioris emi [1]).

[1]) Cf. S. Lig. Op. Mor. l. c. n. 808.

CAP. VI.

DE LOCATIONE ET CONDUCTIONE.

Princip. I.

295. *Locatio* est Contractus, quo persona aliqua, vel res aliqua ad utendum, vel fruendum pretio constituto conceditur.

Princip. II.

296. Sicut unus idemque Contractus ex parte unius vocatur Emtio, ex parte alterius vero Venditio: ita etiam unus idemque Contractus ex parte unius est *Locatio* (similis Venditioni), ex alterius autem parte *Conductio* (similis Emtioni).

Princip. III.

297. Contractus Locationis et Conductionis duas sub se complectitur species:

a) Locationem et Conductionem *Rerum;*

b) Locationem et Conductionem *Operarum* [1]).

[1]) Conductor quoad aedificia vocatur Inquilinus, quoad praedia rustica Colonus.

Princip. IV.

298. Obligationes Locatoris in genere sunt:

a) Rem tradere aperiendo vitium, si quod sit rei locatae;

b) Solvere expensas extraordinarias ad rei locatae conservationem necessarias;

c) Rei locatae formam non immutare;

d) Conductorem tueri, ut re pacifice fruatur.

Princip. V.

299. Si superveniat aliquod impedimentum ex parte rei conductae absque culpa Conductoris, ob quod usus vel fructus rei cessat, Conductor non tenetur ad solvendam pensionem pro eo tempore, quo re conducta uti vel frui nequit.

Princip. VI.

300. Si illud impedimentum proveniat culpa Conductoris vel etiam sine culpa ab illo originem trahat, non potest quidquam de pensione detrahere, nisi quatenus cum domino rei conductae convenerit.

Princip. VII.

301. Si duo contraxerint a principio, ut Conductor quovis eventu teneatur ad integram pensionem, non tenetur Locator quidquam remittere, etsi sterilitas, vel calamitas absque culpa Conductoris evenerit.

Princip. VIII.

302. De Jure Naturae jactura ex sterilitate *per se* spectat ad Conductorem. Ob aequitatem tamen Juris introductum est, si ingens sit damnum, ut aliquid remittatur, nisi sterilitas compensetur ubertate aliorum annorum. Atque haec aequitas utroque Jure, Canonico et Civili fundatur. Ceterum hac in re valde attendendae sunt consuetudines locorum, quia secundum eas Contractus iniri solent.

Princip. IX.

303. Si calamitas non sit tanta, ut nihil percipiatur, tamen revera sit magna, facienda est remissio pensionis *pro rata*.

Princip. X.

304. Si praecedentium annorum fertilitas compenset praesentem sterilitatem, Locator non tenetur quidquam remittere. Quodsi praecedentes anni eam non compensent, tamen sequentes id praestent, tunc id, quod remisit annis praecedentibus, potest repetere.

Princip. XI.

305. Sicut pretium rerum venialium, quod non est aliqua Lege taxatum, non consistit in indivisibili, sed habet latitudinem *Summi*, *Medii* et *Infimi:* ita etiam pretium Operarum et Obsequiorum.

Princip. XII.

306. Illud stipendium Operariorum, Famulorum et eorum omnium, qui aliquod habent officium, censetur justum, quod passim eo loco tali ministerio occupatis dari solet.

Princip. XIII.

307. Si Locator suae operae mercedem exigat majorem quam sit Summa, vel si Conductor det minorem, quam sit Infima dari consueta: tenetur ad Restitutionem.

Princip. XIV.

308. Quando famulo vel operario, vel cuivis alteri officiali non omnino constat, stipendium, seu pensionem, quae ipsi consti-

tuta est, esse infra Infimum justae mercedis gradum, non potest uti compensatione occulta, subtrahendo de rebus domini.

Princip. XV.

309. Quamvis functio aliqua multos habeat labores annexos: attamen, si honores vel emolumenta alia ei conjuncta sint, stipendium poterit esse parvum.

Princip. XVI.

310. Quando quis non obligat suam operam singulis in *solidum:* non potest tantum exigere, quantum si uni soli eam locaret.

Princip. XVII.

311. Quando opera multis praestita non est tam utilis singulis, quam uni soli exhibita, non potest tantum exigi a singulis, quantum, si uni soli impenderetur.

Princip. XVIII.

312. Quando quis pluribus obligat operam suam singulis in *solidum*, et illa aeque utilis est singulis, ac si pro illis solis fuisset exhibita, potest a singulis tantum exigere, quantum posset ab uno, si pro illo solo eam praestitisset.

Princip. XIX.

313. Quod pertinet ad famulum conductum ad servitium annuum, si aegrotet per aliquot menses: aliqui affirmant, ei nihilominus deberi pensionem, alii tamen negant. Et hoc videtur Probabilius, si sermo sit de stricta Justitia, quia non debetur merces pro obsequio non praestito. Attamen Charitas saepe aliud suadere poterit. Sane si servus in annum conductus modice tantum et ad paucos dies aegrotet, nihil videtur ei subtrahendum, quia modicus defectus labôris vel obsequii in hoc casu pro nihilo computatur, atque hoc pacto dominus cum famulo contrahere censetur.

Princip. XX.

314. Si res, quam conduxit ad suum usum, vel ad fructum ex ea capiendum, ipsius negligentia periit, vel deterior facta est:

Conductor tenetur ad Restituendum Locatori. Nunquam tamen ad Restituendum tenetur, si eam diligentiam et circumspectionem in re custodienda atque tractanda adhibuit, quae communiter ab ejusmodi Conductoribus adhiberi solet.

Princip. XXI.

315. Locator tenetur Conductori ad Restitutionem, si locet illi rem vitiosam, indeque fiat, ut Conductor damnum capiat, nisi praestiterit id, quod passim ab iis praestari solet, qui ejusmodi res locant.

CAP. VII.

DE EMPHYTEUSI.

Princip. I.

316. *Emphyteusis* [1]) est concessio rei mobilis cum translatione Dominii utilis, retento Dominio directo sub onere certi Canonis Proprietario praestandi, idque vel in perpetuum, vel ad unius, vel ad plurium vitam, vel ad longum certum tempus.

[1]) Emphyteusis idem est proprie, quod ἐμφυτεία = implantatio, insitio. Unde dicitur ager dari εἰς ἐμφύτευσιν, quando datur, ut conseratur arboribus, vel segetibus. Cf. S. Lig. Op. Mor. L. 3. n. 865.

Princip. II.

317. Contractus *Emphyteuticarius* in hisce differt a Contractu *Locationis:*

a) Emphyteusis constitui solum potest in re *Immobili,* quae cultura effici potest melior;
b) Per Emphyteusin transfertur Dominium *Utile* manente solo *Directo* apud priorem Dominium;
c) Emphyteusis non fit ad tempus brevius, quam ad Decennium.

Princip. III.

318. Contractui Emphyteuticario variae apponi possunt conditiones; etenim pacta Contrahentium huic Contractui dant Legem magis, quam ulli alteri. Hinc fit, ut in variis provinciis diversae admodum sint de hoc Contractu Leges atque Consuetudines.

CAP. VIII.

DE FEUDIS.

Princip. I.

319. ***Feudum*** (qua Contractus) est concessio rei Immobilis vel aequipollentis cum translatione Dominii Utilis Proprietate retenta sub onere fidelitatis et obsequii *Personalis* [1]) exhibendi.

[1]) Feudi acceptor dicitur Vasallus.

Princip. II.

320. *Feudum* in eo potissimum differt ab *Emphyteusi*, quod in puro Feudo non solvatur pensio, ut in Emphyteusi, sed solum praestetur obsequium Personale. Interdum tamen etiam in Feudo aliquid solvitur in recognitionem Dominii Directi.

Princip. III.

321. Quid circa Feuda sit Juris, pendet potissimum a locorum consuetudine.

Princip. IV.

322. De Jure Communi Vasallus non potest absque Domini voluntate Feudum donare, vel impignorare, vel alteri in Feudum concedere; et si obsequium constitutum non praestiterit, Feudum amittit.

Princip. V.

323. Contractus, quo Emphyteuta, vel Feudatarius rem, quam in Feudum vel Emphyteusin accepit, consentiente Domino Directo tradit tertio, vocatur *Libellus*, sive *Contractus Libellaticus*.

CAP. IX.

DE CONTRACTU SOCIETATIS.

Princip. I.

324. ***Societas*** est conventio duorum, vel plurium ad conferendum aliquid in usum vel quaestum communem contracta [1]).

[1]) V. S. Lig. Op. Mor. L. 3. n. 904.

Princip. II.

325. Contractus *Societatis* duobus modis iniri potest:
a) Ita ut omnes Socii conferant Sortem, sive Capi aequaliter vel inaequaliter;
b) Adeo ut unus conferat Sortem, alter Laborem et dustriam.

Princip. III.

326. Qui committit pecuniam suam vel mercatori vel art per modum Societatis cujusdam, non transfert Dominium pecu suae in illum, sed remanet Dominus ejusdem; etenim cum culo ipsius mercator negotiatur, vel artifex operatur [1]).

[1]) V. S. Thom. 2. 2. q. 78. a. 2. ad 5.

Princip. IV.

327. In Contractu Societatis plus lucrari debet, qui con pecuniam et operam suam, quam qui confert pecuniam vel ram solam.

Princip. V.

328. Detracta Domino Sorte (salvo Capitali Domino) luc dividendum pro rata, habita ratione valoris *Industriae* ex parte, et ex altera commoditatis praestitae ex *Pecunia* juxta c munem aestimationem lucri, quod communiter ex Pecunia ap cata ad negotiationem haberi solet.

Princip. VI.

329. Aliquando Industria mercatoris plus valere potest qu usus Pecuniae, et tunc proportionaliter lucrum distribui de adeo ut in fine etiam Capitale dividatur, ex aequo interim tributo lucro.

Princip. VII.

330. Aliquando etiam valor Industriae decrescit ob mu tudinem operariorum Societatem petentium.

Princip. VIII.

331. Injustum omnino dici debet pactum, quod, e merce, ante omnia, durante Societate restituatur Domino su Capitale, et deinde, quod superest, aequaliter dividatur.

Princip. IX.

332. Capitale seu Sors, quam quivis contribuit, si pereat casu, vel culpa Sociorum *levissima,* contribuenti perit [1]).

[1]) Hoc constituit discrimen inter *Contractum Societatis* et *Mutuum.* In *Mutuo* Sors data alienatur, et Dominium ejusdem transfertur in Mutuatarium, ad quem proinde solum pertinet periculum ac damnum, si casu pereat; sed in Societate qui Sortem confert, eam non omnino alienat a se, et, quemadmodum commodum et lucrum ad eum pertinet, ita etiam periculum et damnum.

Princip. X.

333. Si pactum sit, ut sicut damnum, ita et Sors sit communis, tunc licitus est Contractus, ut Sorte pereunte commune sit damnum inter ponentem Pecuniam et mercatorem.

Princip. XI.

334. Societas finitur:
a) Completo tempore ad Societatem constituto, aut finita negotiatione;
b) Mutuo Sociorum consensu;
c) Morte alterius Socii naturali;
d) Morte civili alterius Socii;
e) Si Socius egestate vel infirmitate laborans, aut in carcerem conjectus nequeat Pecuniam, vel Laborem promissum praestare;
f) Si pereat Pecunia collata, etiamsi Socius habeat aliam, quam possit conferre.

Princip. XII.

335. Si alter Socius Socio altero invito renuntiat ante tempus Contractui, tenetur ad Interesse, hisce casibus exceptis:
a) Si hoc est necessarium ad bonum publicum;
b) Quando nulla subest spes obtinendi id, ad quod facta est Societas;
c) Quando alter non servat pacta;
d) Quando alter Societati grave damnum infert.

Princip. XIII.

336. Societas etiam in pecoribus valide et licite instituitur, et interdum quidem ita, ut tam pecora ipsa, quae alteri pascenda

et nutrienda traduntur, quam emolumenta et fructus, ipsaque detrimenta et damna danti et accipienti communia sint; interdum vero ita, ut pecorum Dominium ideoque etiam periculum spectet ad solum dantem, emolumenta autem fructuum, nempe foetus, lanae, lactis ad utrumque [1]).

[1]) Haec uberius evoluta V. apud S. Lig. Op. Mor. L. 3. n. 909.

CAP. X.

DE CONTRACTU TRINO.

Princip. I.

337. *Contractus Trinus* est is, in quo, ut quis juste servet Sortem suam indemnem, et insuper certum lucrum percipiat, ad Contractum Societatis adjunguntur duo alii, nimirum *Assecurationis* et *Venditionis*.

Princip. II.

338. Contractum *Trinum* esse licitum, non pauci [1]) Auctores negant, eo quod ipsis ejusmodi Contractus nihil aliud esse videatur, nisi Mutuum *Palliatum*. Sed Communior Sententia tenet [2]), hunc Contractum esse licitum, dummodo absit animus foenerandi, et Socius Pecuniam accipiens omnino obligetur, ut eam ad negotium applicet.

[1]) Ita Habert, Bouvier, Concina, Tournely et alii, qui innituntur Bulla „*Detestabilis*“ Sixti V.

[2]) Ita Lugo, Lessius, Laymann, Roncalia, Salmanticenses, Sporer et alii. Benedictus XIV. (de Syn. Dioec. L. 7. c. 1.) ait, Sententiam hanc affirmativam minus congruere Sixtinae Constitutioni.

CAP. XI.

DE MANDATO.

Princip. I.

339. *Mandatum* est officium ab eo, qui suscepit, gratis [1]) exequendum. Qui mandat, vel officium committit, nuncupatur *Mandans* vel *Mandator;* alter, qui officium suscipit, *Procurator* vel *Mandatarius* dicitur.

[1]) Si aliquod detur Honorarium, non desinet esse *Mandatum gratuitum*, cum Honorarium longe differat a Mercede.

Princip. II.

340. Inter Mandantem et Mandatarium conventio intervenire debet, saltem tacita.

Princip. III.

341. Mandatarius nonnisi ex Culpa *Lata* ad restituendum Mandanti teneri videtur, si Mandati executio fiat gratis.

Princip. IV.

342. Mandans ratum habere debet, quod nomine ipsius a Mandatario gestum est, praeterquamquod si fines Mandati excesserit.

Princip V.

343. Gesta *contra* vel *praeter* formam Mandati irrita sunt.

Princip. VI.

344. Mandans Mandatarium indemnem servare debet, adeo ut etiam fortuitum damnum, quod occasione damni passus sit, eidem resarcire debeat, nisi merces vel salarium interveniat.

Princip. VII.

345. Ut Obligatio et Actio Mandati oriatur, debet esse de re honesta et licita [1]).

[1]) *„Rei turpis nullum Mandatum est."*

Princip. VIII.

346. Mandatum duplex esse potest:

a) *Generale*, quod ad omnia se extendit;
b) *Speciale*, quod ad quaedam tantum est limitatum.

Princip. IX.

347. Qui *Generale* Mandatum habet negotia alicujus exequendi, quidquid egerit, id Mandator ratum habere cogitur, iis exceptis, quae Speciale Mandatum exigunt, cujusmodi sunt facere Alienationem, Transactionem, Oppignorationem, adversario Juramentum deferre.

Princip. X.

348. Mandatum exspirat:

a) Si a Mandante revocatur re integra;

b) Si Mandatarius, dum res adhuc integra est, tempestive renuntiat, ut res per alium expediri possit;

c) Morte Mandantis, si res adhuc integra sit, exceptis causis piis;

d) Morte Mandatarii.

Princip. XI.

349. Obligationes Mandatarii sunt:

a) Ut Mandati limites non excedat;

b) Ut rem vel negotium cum debita diligentia gerat;

c) Ut Mandanti reddat, quidquid vi Mandati percepit.

Princip. XII.

350. Si Mandatarius alium substituit, tenetur de substituti culpa, quando illum substituendi non fuit ei tributa facultas.

CAP. XIII.

DE MUTUO.

Princip. I.

351. Valde agitata est hac nostra aetate Quaestio gravis circa Mutuum et Usuram ac plus semel ad Sedem Apostolicam delata, sed hactenus nondum decisa.

Princip. II.

352. *Mutuum* est traditio rei numero, pondere vel mensura constantis, transferendo Dominium in alium cum onere, ut similis [1]) specie et bonitate restituatur.

[1]) Si res reddenda sit *alterius* speciei, non est *Mutuum*, sed *Permutatio;* si vero eadem *numero*, erit *Commodatum* vel *Depositum.*

Princip. III.

353. Mutuans tenetur:

a) Mutuatarium monere de vitio rei traditae;

b) Non repetere rem ante tempus aliquod judicio prudentum definiendum;

c) Per se non plus recipere, quam res mutuata valuerit eo tempore, quo mutuabatur.

Princip. IV.

354. Mutuatarius tenetur:

a) Rem mutuatam reddere tempore praefixo;

b) Restituere rem absque Mutuantis damno.

Princip. V.

355. Si res mutuata casu fortuito perit, Mutuatario perit.

Princip. VI.

356. Res physice consumptibiles reddi debent in eadem ecie physica, mensura, numero et pondere; ad pecuniam autem ıod attinet, sufficit, ut juxta eundem valorem restituatur.

Princip. VII.

357. Non est illicitum *per se*, in Mutui Contractu pacisci, res mutuata in eadem bonitate et mensura reddi debeat, si rto constet, vel longe Probabilius sit, tempore solutionis valom auctum iri. Quando vero utrimque dubitetur, an tempore estitutionis res valitura sit pluris vel minoris, illud pactum itum est.

Princip. VIII.

358. Si Mutuans praevideat, rei mutuatae valorem seu preım imminutum iri, poterit tantum repetere, quanti res mutuata lebat tempore Mutui dati.

CAP. XIIII.

DE USURA.

Princip. I.

359. Nomen „*Usura*“ accipi potest tripliciter:

a) Pro Lucro Usurario;

b) Pro Contractu Usurario, unde ejusmodi Lucrum habetur;

c) Pro Voluntate sic contrahendi.

Princip. II.

360. Usura, si accipiatur primo sensu, est *Lucrum immediate ex Mutuo proveniens.*

Princip. III.

361. Lucrum vocatur acquisitio rei supra sortem pecunia aestimabilis et alias indebitae.

Princip. IV.

362. Ut Lucrum censeatur *ex vi Mutui* provenire, requiritur, ut Mutuans intenderit, Mutuatarium, ex vi ipsius Contractus Mutuationis obligare Obligatione strictae Justitiae, cujusmodi Obligatio per Contractus induci solet; vel Mutuatarius putet, hanc Mutuantis fuisse mentem.

Princip. V.

363. Nihil omnino refert, utrum Mutuum illud, ex quo Mutuanti Lucrum obvenit supra sortem, sit *expressum*, an *implicitum.*

Princip. VI.

364. Usura esse potest:

a) Explicita (Formalis), si expressa fiat conventio de illa solvenda;
b) Implicita (Virtualis), quando Mutuans nullam quidem init conventionem de Lucro, sed sufficienter declarat aliquo suo actu, se illud exspectare;
c) Palliata (Obtecta), quando in alio Contractu implicite continetur;
d) Realis, quando ex aliquo pacto sive explicito sive implicito percipitur;
e) Mentalis, quando ex Mutuo desideratur, intenditur, speratur ut aliquid debitum et percipitur;
f) Mere Mentalis, quando sic intenta et sperata de facto non percipitur.

Princip. VII.

365. Certum est, Mutuatarium ex plena liberalitate aliquid supra sortem Mutuanti donare posse, et tunc Mutuantem non peccare excessum hunc acceptando.

Princip. VIII.

366. Certum est, Mutuantem aliquid licite supra sortem exigere posse, si Mutuum praestando aliquod patiatur detrimentum.

Princip. IX.

367. Certum [1]) omnino est, Usuram proprie dictam (i. e. Lucrum ex Mutuo immediate proveniens vi ipsius Mutui) tum Jure Naturali [2]), tum Divino Positivo [3]), tum etiam Humano [4]) prohiberi.

[1]) V. Benedict. XIV. de Synodo L. 10. c. 4.
[2]) Cf. S. Thom. 2. 2. q. 78. a. 1.
[3]) Ps. 14. Luc. 6. Ezech. 18.
[4]) Concil. Eliberit. de ann. 305. can. 2. Nicaen. I. anno 225. can. 17. Carthaginiens. I. de ann. 348. can. 13. Lateranens. II. III. et V. Cf. Tit. de Usuris.

Princip. X.

368. Si Usura *Mentalis* est ex parte utriusque, tam Mutuantis, quam Mutuatarii, ita ut et Mutuans Lucrum accipiat tanquam pretium Mutui, et Mutuatarius ut tale etiam persolvat, certe Lucrum restituendum est.

Princip. XI.

369. *Montes Pietatis* [1]) nihil aliud sunt, *nisi cumulus quidam pecuniarum pauperum gratia collectus, ex quibus certa quantitas iisdem datur, tradito pignore et aliquo etiam Auctario.* Hos ab omni Usurae labe immunes esse, constat ex Concilio Lateranensi V., quod eos approbavit. Auctarium illud autem non est ad ditandos Montes, sed ad alendos ministros, aliasque impensas sustinendas. Ad Auctarium tamen exigendum requiritur consensus S. Sedis. Item neque potest exigi, si aliunde Mons conservari possit [1]).

[1]) V. S. Lig. Op. Mor. L. 3. n. 765.
[2]) Cf. Benedict. XIV. de Synodo L. 10. c. 5.

Princip. XII.

370. Ut Montes Pietatis licite erigantur, requiritur:
a) Ut pecunia tradatur pauperibus intra limites certae summae pro tempore determinato restituendae;
b) Ut pignus a debitoribus exhibeatur, illudque a ministris custodiatur, et tempore praefinito sub hasta vendatur, ac

retento pretio, quod Monti debetur, reliquum restituatur domino pignoris, vel pauperibus, si ille inveniri non possit; vel cedat etiam eidem Monti, si pauper sit [1]).

[1]) V. Benedict. XIV. de Synodo l. c. et Notificat. 69.

Princip. XIII.

371. Nomine *Tituli* hic intelligitur illud omne, cujus intuitu aliquid in Mutuo exigitur.

Princip. XIV.

372. Titulus hic potest esse duplex:

a) *Intrinsecus* Mutuo, qui ipsi ita inhaeret, ut ejus substantiam ita ingrediatur, ut nequeat separari;

b) *Extrinsecus*, qui non semper et necessario illud commitatur.

Princip. XV.

373. Ob Titulum *Intrinsecum* non potest Usura exigi [1]).

[1]) Hinc Innocentius XI. hanc (n. 41.) damnavit Proposit.: „*Cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda, et nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam praesentem, quam futuram, potest creditor aliquid supra sortem a Mutuatario accipere, et eo Titulo ab Usura excusari.*“

Princip. XVI.

374. Ob Titulum ipsi Mutuo *Extrinsecum*, si legitimus sit, aliquid exigi potest. Ejusmodi porro Titulus esse potest:

a) Damnum Emergens;
b) Lucrum Cessans;
c) Poena Conventionalis;
d) Periculum Sortis;
e) Lex Civilis.

Princip. XVII.

375. „*Duplici modo*, inquit Angelicus [1]), *potest quis damnificari: uno modo auferendo ei, quod actu habet, et dicitur damnum emergens; alio modo impediendo, ne adipiscatur, quod erat in via habendi, et dicitur Lucrum cessans.*“

[1]) 2. 2. q. 62. a. 4.

Princip. XVIII.

376. Tam ob *Damnum Emergens*, quam ob *Lucrum Cessans* et Mutuanti exigere Usuram [1]), si conditiones debitae adsint.

[1]) Cf. S. Thom. 2. 2. q. 18. a. 2.

Princip. XIX.

377. Conditiones, sub quibus ob Damnum Emergens, vel Lucrum Cessans aliquid ex Mutuo exigi potest, sunt:

a) Ut Interesse ab initio deducatur in pactum, nec tamen illico exigatur;
b) Ut non plus exigat Mutuans quam sit Damnum Emergens vel Lucrum Cessans;
c) Ut Mutuum vera sit causa Damni Emergentis vel Lucri Cessantis.

Princip. XX.

378. Ex Communi Sententia licitum est, pacisci de poena lvenda a Mutuatario, si Sortem non reddat tempore definito: mmodo mora debitoris sit notabilis et culpabilis, animus absit r illam appositam lucrandi, atque poena ipsa sit moderata et lpa proportionata.

Princip. XXI.

379. Communiter negant, Mutuanti licere, aliquid supra rtem exigere, si se obliget ad sortem brevi non repetendam, conditio sit *non statim repetendi* [1]). Exinde tamen non videtur obabilitate aliqua destitui Sententia aliorum [2]), qui docent, licere, quid supra Sortem exigere pro Obligatione suscepta non rependae Sortis, nisi post longum tempus.

[1]) Huic Sententiae favere videtur Alexander VII., cum istam (n. 42.) damnavit posit.: „*Licitum est Mutuanti aliquid ultra Sortem exigere, si se obliget ad non etendam Sortem usque ad certum tempus.*"

[2]) Ita Sporer, Medina et alii.

Princip. XXII.

380. Usura est proprie dicta, mutuare frumentum vetus cum bligatione, ut restituatur novum certo tempore, siquidem, qui it Mutuum, sciat, novum fore melius et majoris pretii.

Princip. XXIII.

381. Ex Sententia Communi Usura est, si Mutuum des, ut postea ex debito civili obligetur Mutuatarius tibi mutuare vicissim, aut vendere, aut merces apud te emere, aut operas suas tibi locare.

Princip. XXIV.

382. Si Mutuo das frumentum, et interim per accidens crescit frumenti pretium, potes eandem mensuram repetere, quia sic non petitur frumentum mutuum propter ejus pretium, sed propter ipsam substantiam frumenti, cui eadem mensura est aequalis. Aliud autem est de Moneta, dum ejus valor accrevit, quia in ea aequalitas *valoris*, non *substantiae* spectatur.

Princip. XXV.

383. Usura non est, si nihil tanquam pretium Mutuans intendat, neque in pactum Mutui inducat, sed ex gratitudine tantum aliquid speret, et ea intentione illi aliquid donetur [1]).

[1]) Cf. S. Thom. 2. 2. q. 78. a. 2.

Princip. XXVI.

384. Usura tamen est, dum ultra Sortem *signate* aliquid *exigitur* tanquam ex benevolentia aut gratitudine debitum [1]).

[1]) Innocentius XI. hanc (n. 42.) damnavit Proposit: *„Usura non est, dum aliquid ultra Sortem exigitur ex benevolentia et gratitudine debitum; sed solum si exigatur tanquam ex justitia. debitum"*. Notat ad hanc Propositionem Viva, damnationem cadere in verba *„et gratitudine debitum"*.

Princip. XXVII.

385. Ex communi Sententia licet, in Mutuo aliquid supra Sortem exigere ratione periculi illam amittendi, dummodo hae conditiones purificentur:

a) Ut periculum sit verum, et extraordinarium amittendi Sortem, vel eam non recurperandi sine magnis expensis atque laboribus;
b) Ut Mutuans non teneatur, Mutuum alteri concedere ex praecepto Charitatis ad praesentem ejus inopiam sublevandam;

c) Ut Mutuator non recuset Sortis assecurationem, si sibi offeratur, et non cogat Mutuatarium ad tale periculum transigendum.

Princip. XXVIII.

386. Quod pertinet ad Quaestionem acriter disputatam: *'trum Lex Civilis, qua permittitur conventio Auctarii in Mutuo, › taxa tamen determinata, Lucrum scilicet ex Mutuo pecuniae nuo percipiendum ea conditione, ut exempli gratia quinque pro gulis centenis percipi possint, haberi possit pro Titulo legitimo Foro Conscientiae exigendi aliquid in Mutuo supra Sortem,"* recentioribus praesertim S. Officii et S. Poenitentiariae Re-›nsionibus [1]) haec pro exploratis haberi possunt:

a) Fideles, qui Capitalia sua aliis tradunt, ut ex illis fructus percipiant juxta taxam a Lege Civili praescriptam, *non esse ea de re inquietandos, neque cogendos ad Restitutionem fructuum perceptorum, neque in Foro Poenitentiae absolutione Sacramentali idcirco esse privandos,* dummodo sint in bona fide et vere parati stare Mandatis et Definitionibus S. Sedis, si quando edantur;

b) *Non esse inquietandos neque absolutione privandos presbyteros illos,* qui contendunt, Legem Principis esse Titulum sufficientem percipiendi aliquid ultra Sortem absque Titulo vel Lucri Cessantis, vel Damni Emergentis, *quousque S. Sedes definitivam decisionem emiserit, cui parati sint se subjicere;*

c) Non esse inquietandos Confessarios, qui poenitentes Lucrum eodem modo percipientes absolvunt, si isti objicientes, Sententiam Lucro faventem non fuisse damnatam a S. Sede, promittant, se obedituros judicio Summi Pontificis, si illud aliquando intercedat;

d) Poenitentes, qui moderatum Lucrum solo Legis Titulo ex Mutuo dubia vel mala fide perceperunt, absolvi Sacramentaliter posse, nullo imposito Restitutionis onere, dummodo de patrato ob dubiam vel malam fidem Peccato sincere doleant, et filiali obedientia parati sint stare mandatis S. Sedis [2]).

[1]) Has Responsiones videre est simul collectas in opusculo Augustae Taurinorum cura Illustrissimi ac Reverendissimi Aloysii ex Marchionibus Fransoni, Archiepiscopi Taurinens. edito, cui Titulus: *Sanctae Apostolicae Sedis Responsa circa Lucrum ex Mutuo ab anno 1822. ad Febr. 1833.* V. Enchiridion CXIX. Decreta quaedam de usura.

[2]) Ita responsum fuit die 17. Jan. 1838 Episcopo Nicaeensi.

CAP. XIV.

DE COMMODATO, PRECARIO, DEPOSITO ET RECEPTO.

Princip. I.

387. *Commodatum* est Contractus, quo res aliqua quoad solum usum pro certo tempore et gratis traditur, ut finito usu eadem species restituatur. Qui rem concedit, dicitur *Commodans* vel *Commodator;* ille vero, cui conceditur, *Commodatarius.*

Princip. II.

388. *Commodatum* differt a *Mutuo:*

a) Quod in Commodato non transfertur Dominium;
b) In Commodato res eadem numero est restituenda;
c) Commodatum potest esse tam de re Immobili quam Mobili.

Princip. III.

389. *Commodatum* differt a *Precario*, quod Commodatum est *certi temporis*, expressi vel impliciti, ante quod non potest repeti; *Precarium* vero est revocabile ad nutum *Concedentis.*

Princip. IV.

390. *Precarium* est Contractus, quo res ad nutum revocabilis conceditur gratuito ad solum usum.

Princip. V.

391. *Depositum* est Contractus, quo res traditur alteri custodienda, ut, quandocunque Deponenti placuerit, eadem specie et numero restituatur. Qui rem accipit, vocatur *Depositarius;* qui vero illam tradit, vocatur *Deponens* vel *Depositor* [1]).

[1]) V. S. Lig. Op. Mor. L. 3. n. 746.

Princip. VI.

392. Contractus Depositi perficitur, dum res traditur ad eponendum, et suscipitur a Depositario. Tradere enim, vel ponere rem in domo, non sufficit, nisi alter significet, se ejus stodiam suscipere. Excipi tamen debet casus, in quo quis forte officio teneatur, rem Depositam custodire, cujusmodi sunt upones, stabularii, nautae et aurigae. Sufficit enim illis videnius rem in domo, vel navi, vel curru deponi. Illa species Desiti in Jure Romano nuncupatur *Receptum.*

Princip. VII.

393. Ante tempus definitum *Commodator* rem Commodatam petere non potest sine Injuria. Si tamen ex eo, quod re sua reat, ipsi damnum impendeat, potest eam ante tempus repetere, iamvis inde damnum aeque magnum impenderet *Commodatario.*

Princip. VIII.

394. Re Deposita licitum est uti, quando Depositarius bona le existimat, Depositori id non displicere. Alias absque usu serri debet.

Princip. IX.

395. Si res Commodata vel Deposita periret, Probabile est, epositarium teneri, eo tantum in casu, quo Dolus, aut Culpa assa, sive *Lata,* Dolo aequivalens, intervenerit.

Princip. X.

396. Sartores, molitores, aliique artifices, quibus res traditur polienda, necnon nautae atque aurigae etiam ex Levi culpa ligantur, quia etiam in ipsorum commodum res alienae ipsis iduntur.

Princip. XI.

397. Si Depositarius, aut Commodatarius dubitat, an Comodatum sive Depositum perierit sua culpa, non tenetur, in *ro* saltem *Interno*, ad Restitutionem, quia in Dubio non praemitur Delictum. Dolus tamen praesumitur in *Foro Externo,* si Depositum casu sic periisse probetur, ut simul cum rebus epositarii servari non potuerit, quo in casu Depositarius non ieretur rem alienam prae sua servare.

Princip. XII.

398. Si quis Depositum Domino reposcenti remiserit per hominem, qui vulgo fidus audiebat, isque sibi illud retinuerit, vel perdiderit, Probabile est, rem Domino periise.

Princip. XIII.

399. Ad Depositum pertinet etiam tanquam species quaedam particularis *Sequestratio.* Haec in eo consistit, ut res aliqua, sive propter litem circa ipsam, sive ex aliis rationibus alicui conservanda, aut etiam administranda tradatur cum Obligatione eam illi reddendi, cui fuerit per judicem adjudicata.

CAP. XV.

DE PIGNORE ET HYPOTHECA.

Princip. I.

400. *Pignus* est Contractus, quo Debitor dat Creditori rem aliquam mobilem vel immobilem, ut sit pro Debito obligata, ex eaque solutio peti possit. Aliquando tamen Pignus accipitur pro ipsa re, quae datur. Differt autem pignus ab Hypotheca, quod *Pignus* proprie sit rei mobilis, *Hypotheca* vero rei immobilis.

Princip. II.

401. Pignore non licet uti contra voluntatem Domini. Si tamen Creditor eo utatur, debet valorem usus, sicut et fructus omnes, si res sit ex se fructifera, deductis expensis computare in Sortem.

Princip. III.

402. Praesumitur Dominus consentire in usum Pignoris dati, si nullum exinde ipsi damnum nascatur.

Princip. IV.

403. Generatim non possunt oppignorari, quae non possunt vendi.

Princip. V.

404. Immobilia aeque ac mobilia Pretiosa Cultui Divino dicata non possunt oppignorari, nisi in necessitatis casu, ut Ecclesiae et indigentibus subveniatur.

Princip. VI.

405. Creditor, qui Pignus ab aliquo accepit, potest illud etiam alteri oppignorare, sed non pro majori quantitate. Neque potest illud vendere Debitore non solvente nisi post biennium, ac Debitore prius monito. Non desunt tamen, qui censeant, Creditorem Pignus vendere posse post trinam monitionem.

Princip. VII.

406. Non licet eandem rem pluribus oppignorare, sive in Hypothecam dare, nisi sufficiens sit ad solvendum omnibus, vel posteriores Creditores de priori Hypotheca admoneantur.

Princip. VIII.

407. Contractus *Antichriseos* tunc habetur, cum in Contractu Pignoris convenitur, ut Creditor utatur Pignore, ac fructus tamdiu inde lucretur, donec Debitum ei restituatur.

Princip. IX.

408. Contractus *Antichriseos* juxta nonnullos videtur esse Usurarius; quia tamen intervenire possunt Tituli justi fructus lucrandi ex Pignore sine diminutione Sortis: sequitur, non facile esse damnandos illos, qui a Principibus in locum Debitorum agros, pascua etc. in Antichrisim habent.

CAP. XVI.

DE PROMISSIONE LIBERALI.

Princip. I.

409. *Promissio Liberalis* est Contractus, quo homo se homini obligat ad aliquid gratuito praestandum, aut omittendum in ejus favorem.

Princip. II.

410. Ut Promissio valeat et obliget, haec requiruntur:

a) Voluntas se obligandi;

b) Plena advertentia ad id, quod agitur;

c) Ut absit error et dolus circa substantiam et causam finalem;

d) Ut sit spontanea;
e) Ut sit de re licita et possibili;
f) Ut sit exterius manifestata et acceptata.

Princip. III.

411. Promissio acceptata a Promissario, si Materia sit notabilis, an sub Peccato Mortali obliget secundum se spectata, non convenit inter Doctores; certum tamen videtur, eum, qui Promissis non stat, nisi fecerit Instrumentum, vel addiderit Juramentum, vel nisi alteri Grave Damnum inferatur, non peccare Mortaliter.

Princip. IV.

412. Promissio ob turpem causam seu propter opus malum ante patrationem operis pravi, cujus causa ipsa est facta, invalida est, nulliusque operis; sed *patrato semel opere malo* Probabilius est, Promissorem obligare ad solutionem Promissi; quamvis Probabile adhuc sit, eum, qui aliquid promisit, pro opere malo, quod Legibus punitur, non teneri, etiam opere secuto ad implendum Promissum.

Princip. V.

413. Jure Naturae irritae sunt omnes Promissiones, quarum impletio de se est illicita.

Princip. VI.

414. Jure Positivo irritae sunt:
a) Probabiliter omnes eae Promissiones, quae factae sunt ob turpem causam, quae Legibus punitur;
b) Omnes Promissiones, quae praebent occasionem peccandi;
c) Promissiones, quae adimunt libertatem de rebus suis.

Princip. VII.

415. Promissiones et pacta, quae Jure Civili dicuntur *„esse contra bonos mores“*, licet per se irrita sint, tamen, si accesserit Juramentum, servanda sunt.

Princip. VIII.

416. Promissio acceptari etiam potest per Deputatum.

Princip. IX.

417. Vis Promissionis cessat:

a) Si Promissarius sponte condonet aut cedat Juri suo;
b) Si res Promissa fiat illicita vel inutilis;
c) Si Promissarius non stet suis Promissis;
d) Si status rerum et personarum ita mutetur, ut Promissio non videatur illum eventum voluisse comprehendere;
e) Si aliquid promissum sit ob causam, quae non subsistit.

Princip. X.

418. Quando ante executionem Promissionis Promissarius moritur, Promissio non obligat Promittentem, si promiserit principaliter in gratiam Promissarii; secus vero, si promiserit praecipue intuitu familiae Promissarii vel haeredum ipsius.

Princip. XI.

419. Mortuo Promittente Promissio debitis vestita conditionibus ab ejus haeredibus implenda est, nisi ex rei adjunctis vel aliis signis manifestum sit, Promittentem voluisse tantum se personaliter obligare.

Princip. XII.

420. Promissio nullum dat *Jus in Re*, nec proinde ullam facultatem, Rem Promissam propria auctoritate occupandi.

CAP. XVII.

DE DONATIONE.

Princip. I.

421. *Donatio* in genere est Liberalis Traditio alicujus rei alteri facta actualiter ac irrevocabiliter, et ab eo acceptata.

Princip. II.

422. Donatio dividitur praesertim:

I. In Verbalem et Realem:

a) *Verbalis* est, qua Res Donata non traditur, et quae parit tantum Actionem Personalem in eum, qui donavit;
b) *Realis* est, in qua Res Donata etiam traditur, adeo ut statim transeat in Rem accipientis.

II. In Donationem Mere Gratuitam, et Remuneratoriam:

a) *Mere Gratuita* est, quae procedit a sola Donantis liberalitate;

b) *Remuneratoria* [1]) (Antidotalis) est, quae oritur ex animi gratitudine ob acceptum Beneficium vel Obsequium.

III. In Donationem inter Vivos et Donationem Mortis causa:

a) *Donatio inter Vivos* est, quae fit absque ullo intuitu mortalitatis;

b) *Donatio Mortis* causa est ea, qua quis sic donat, ut velit Rem suam esse alterius post Mortem suam [2]).

[1]) Donatio Remuneratoria a Jure Romano recensetur inter Donationes inproprias.

[2]) Donatio Mortis causa est Donatio inpropria.

Princip. III.

423. Donatio ante Acceptationem non est valida [1]).

[1]) Donatarius „*si nesciat Rem, quae apud se est, sibi esse donatam, Donatae rei Dominus non fit.*" Dig. c. absenti de Donat.

Princip. IV.

424. Donatio ad *causas pias*, si facta sit immediate Deo, valet illico; si vero facta sit immediate ipsimet causae piae, juxta Probabiliorem Sententiam non valet ante Acceptationem [1]).

[1]) V. S. Lig. Op. Mor. L. 3. n. 726.

Princip. V.

425. Illi soli donare possunt, qui liberam habent bonorum suorum administrationem, et testari queunt.

Princip. VI.

426. Tutores de bonis Minorum donare non possunt, nisi agatur de parvis Donationibus Remuneratoriis et de Eleemosynis.

Princip. VII.

427. Juxta Probabiliorem ac Communem Sententiam Donationes factae ab iis, qui aere alieno sunt gravati, invalidae sunt [1]).

[1]) Cf. S. Lig. l. c. n. 722.

Princip. VIII.

428. Ii possunt Donationes acceptare, quibus non prohibetur Lege.

Princip. IX.

429. Donatio praesenti et tacenti facta censetur ab eo ceptata.

Princip. X.

430. Bonorum omnium Donatio non semper est invalida, si onans praesentia tantum bona intelligit et adjungit etiam futura, uidem Pietatis, aut Dotis, aut Mortis causa Donatio facta sit, t si Juramento, vel Morte firmetur.

Princip. XI.

431. Qui nullos habent haeredes Necessarios, nullis in Dondo circumscribuntur limitibus; si vero Necessariis haeredibus nime careant, iis licebit ad modum *Donationis inter Vivos* eam norum quantitatem erogare aliis, quam Legatis elargiri posset , qui Testamentum condit.

Princip. XII.

432. Cui, ne certam Summam Donando excedat, prohibetur, Titulo tamen Remunerationis, Gratitudinis, Eleemosynae donare terit, licet minuatur sic aliqualiter Portio Legitima filiorum.

Princip. XIII.

433. Quando aliquis donat ob certum finem, si non intendat, illum finem *obligare*, sed *solum allicere animum*, non est irrita onatio, etiamsi finis non sequatur.

Princip. XIV.

434. Si Donans intendit Donatarium ad certum finem stricte *igare*, Donatio erit irrita, si finis ille sit *Principalis* finis Dotionis, et non obtineatur; si vero *Secundarius*, Donatio eo non tento de se non erit irrita, poterit tamen in irritum revocari, Donatarius nolit praestare.

Princip. XV.

435. Donatio facta ob causam praeteritam vel praesentem, quae vere non subsistit, irrita est, quando error versatur circa Formalem ac Principalem causam, minime vero, quando error attingit tantum causam Secundariam.

Princip. XVI.

436. Donationis effectus sunt:

a) Ut Proprietas Rei Donatae in Donatarium transferatur etiam absque Formali Traditione;

b) Ut Donatio natura sua sit irrevocabilis, nisi gravis ac probata causa intervenerit, quae revocationem permittat.

Princip. XVII.

437. *Donatio inter Vivos*, nisi facta sit Ecclesiae vel Monasterio, vel Remuneratoria fuerit, revocari potest, licet Res jam tradita sit, in hisce casibus:

a) Si Donatarius probetur esse enormiter ingratus;

b) Si Donans caruerit liberis, et postea ei proles nascatur.

c) Si Donatio fuerit talis, ut filii omnino priventur Legitima sua Portione;

d) Quibus casibus S. Alphonsus de Ligorio adnumerat merito, si Donatarius adulteretur cum uxore vel filia Donantis.

Princip. XVIII.

438. Donatio Mortis causa fieri debet in praesentem; neque valet in absentem sine nuntio ad hoc destinato, sive epistola. Valet autem Probabiliter, etsi Donatarius praesens tacuerit.

Princip. XIX.

439. Donare Mortis causa possunt omnes et soli, qui possunt testari, excepto filio familias, qui, quamvis Testamentum condere nullo modo possit, donare tamen Mortis causa potest.

Princip. XX.

440. Donatio Mortis causa revocari potest:

a) Si Donatorem poenitet;

b) Si Donator dedit intuitu alicujus instantis periculi, ex quo metuit Mortem, eo ipso, quod periculum evasit, Donatio tacite revocata censetur;
c) Si Donatarius moritur ante Donatorem.

CAP. XVIII.

DE CENSU.

Princip. I.

441. *Census* est Contractus onerosus, quo certo pretio emitur Jus percipiendi pensionem ex Re fructifera alterius vel Persona propter laborem, vel industriam, vel negotiationem utili.

Princip. II.

442. Census late acceptus potest esse Reservativus et Consignativus:

a) *Reservativus* est ille, quo quis transfert in alterum Rei suae Dominium Directum et Utile, reservata sibi pensione annua;
b) *Consignativus* est Contractus, quo quis retento Dominio Directo et Utili super Bonis suis, vel Persona, consignat alteri Jus pensionis annuae.

Princip. III.

443. Census Consignativus subdividitur in *Realem*, *Personalem* et *Mixtum*, prouti vel Res aliqua vel Persona, vel Res et Persona simul ad pensionem obligatur.

Princip. IV.

444. Census *Realis* licitus est, dummodo conditiones praescriptae non desint [1]). Conditiones autem ex Bulla S. Pii V. *„Cum onus"* sunt istae:

a) Ut Res, in qua constituitur Census, sit immobilis, frugifera, et certis finibus nominatim designata;
b) Ut fiet in numerata pecunia, et quidem publico Instrumento;
c) Ut non solvatur anticipata;
d) Ut nulla conventio fiat obligans ad casus fortuitos;

e) Ut nullum sit pactum auferens, vel restringens facultatem alienandi Rem Censui suppositam; quae si sit vendenda, Dominus Census est praeferendus, et per mensem exspectandum, an velit uti optione;
f) Ut Re pereunte et Census pereat, vel pro rata, prout Res perit;
g) Ut, quando Traditione pretii reditus extinguendus est, per bimestre ante id ei denuntietur, cui pretium dandum est;
h) Denique ut pretium simul constitutum neque minuatur neque augeatur.

[1]) Cf. S. Lig. Op. Mor. L. 3. n. 848.

Princip. V.

445. Obligatio orta ex Censu Reali comitatur Rem, ad quemcunque devenerit, velut Servitus et onus Reale, cessatque vel ex toto, si Res tota, vel ex parte, si ex parte pereat, vel fiat in perpetuum infructifera sine culpa Censuarii.

Princip. VI.

446. Certum est, Censum *Personalem* Lege Ecclesiastica vetitum esse [1]).

[1]) V. Bullam S. Pii V. supra cit.

CAP. XIX.

DE CAMBIO.

Princip. I.

447. *Cambium* est *Permutatio Negotiatoria* (cum lucro scilicet aliquo supra sortem) Pecuniae pro Pecunia. Ille, a quo Cambium petitur, dicitur *Campsor, Bankarius, Numullarius, Trapezita, Publicanus;* ille vero, qui petit, *Campsarius* dicitur.

Princip. II.

448. Cambium dividitur:

I. In Reale et Siccum sive Fictum:

a) *Reale* illud est, in quo Pecunia cum alia reapse vere commutatur;
b) *Siccum* (Fictum) est illud, in quo Permutatio fingitur, non vere Pecunia reapse commutatur.

II. In Manuale et in Locale:
a) *Manuale* (Minutum) est Mutatio Pecuniae praesentis pro praesenti;
b) *Locale* est Mutatio Pecuniae praesentis pro absente.

Princip. III.

449. In genere Cambium, si fiat sine intentione Usuraria, ob Titulos justos tali lucro aestimabiles, non est Peccatum.

Princip. IV.

450. Cambium *Minutum*, in quo dantur Monetae [1]) minores pro majoribus, vel econtra, variis Titulis licitum est.

[1]) Valor Monetae taxatur a Principe, quatenus est mensura rerum venalium, non quatenus est commoda ad Permutationem Negotiatoriam, sub qua ratione una species Monetae alteri saepe multum praestat, licet sit aequalis ratione pretii venalis rei.

Princip. V.

451. Licitum est Cambium per *Litteras*, cum scilicet Campsor hic exempli gratia Wirceburgi prior accipit Pecunias, quas postea Litteris datis alibi exempli gratia Romae refundit per suos Factores.

Princip. VI.

452. Licitum est Cambium *Reale*, cum Campsor hic exempli gratia Wirceburgi prior dat Pecunias, ut per suos Factores alibi exempli gratia Romae eas praecipiat a Campsario, qui alibi habet Pecunias, sed iis nunc hic eget.

Princip. VII.

453. Cambium *Fictum seu Siccum* est prorsus prohibitum [1]).

[1]) V. Bullam S. Pii V. d. anno 1571 „*In eum.*"

CAP. XX.

DE SPONSIONE ET LUDO.

Princip. I.

454. *Sponsio* est Contractus, in quo duo de veritate vel eventu alicujus rei contendentes sibi vicissim aliquid spondent, ut ejus sit, qui veritatem fuerit assecutus [1]).

[1]) V. S. Lig. Op. Mor. L. 3. n. 869.

Princip. II.

455. *Ludus* proprie accipitur pro dictis vel factis ad oblectationem animi destinatis [1]). Hic vero accipitur pro Contractu, quo Ludentes inter se paciscuntur, ut victori cedat, quod uterque deposuit.

[1]) Cf. S. Thom. 2. 2. q. 68. a. 2.

Princip. III.

456. Uterque Contractus tum *Sponsionis*, tum *Ludi* Jure Naturae est licitus, dummodo debitae conditiones adsint.

Princip. IV.

457. Debitae *Sponsionis* conditiones sunt:

a) Ut sit de re dubii eventus quoad utrumque spondentem;
b) Ut uterque accipiat eodem sensu id, de quo spondetur;
c) Ut non sit circa rem illicitam.

Princip. V.

458. Ad Justitiam Contractus Ludi hae potissimum requiruntur conditiones:

a) Ut Ludentes liberam habeant dispositionem rei, quam in Ludum deponunt;
b) Ut Ludo non admisceatur aliquid inhonestum et turpe;
c) Ut nulla in Ludo sit occasio peccandi, aut scandalum vel damnum alterius;
d) Ut non ludatur Principaliter ob lucrum [1]);
e) Ut omnis fraus absit et injuria.

[1]) Cf. S. Thom. 2. 2. q. 77. a. 4. et q. 168. a. 4.

Princip. VI.

459. Olim Ludi *Aleatorii* Jure Canonico omnibus, praesertim Clericis, prohibebantur; sed quoad Laicos nunc istis Legibus derogatum est, et etiam quoad Clericos in desuetudinem ese plerumque abierunt.

Princip. VII.

460. Si qui ludant Ludum Jure Positivo prohibitum, victor in Ludo ad Restituendum non tenetur. Utrum autem victus in tali Ludo teneatur ad solvendum, controvertitur inter Moralistas.

Princip. VIII.

461. Quamquam Ludus plerumque sit in se licitus et honstae recreationi inserviat, debita moderatio in ejus usu quam axime tamen est commendanda, ne facile in detestandos abusus flectatur.

CAP. XXI.

DE LOTTERIA.

Princip. I.

462. *Lotteria* definiri potest: Contractus, quo plures aliquid ponunt in commune, ut Jus habeant sortiendi rem in medium hibitam.

Princip. II.

463. Lotteria de se sub quibusdam conditionibus licita est.

Princip. III.

464. Conditiones ad Justitiam Lotteriae requisitae hae sunt:
a) Ut nulla fraus subrepat;
b) Ne Dominus Lotteriae de se plus moraliter lucretur, quam si alio Contractu licito pecuniam suam impenderet, vel merces suas distribueret.

Princip. IV.

465. Si Lotteria sit in opus bonum vel in utilitatem publim constituta, lucrum, quod percipitur, potest esse majus, quam od redditur.

CAP. XXII.

DE TRANSACTIONE.

Princip. I.

466. *Transactio* est Contractus, quo partes contrahentes em imponunt liti alicui, quae vel jam inter ipsas nata sit, vel ae praevideatur nascitura.

Princip. II.

467. Ad Justitiam Transactionis requiritur:

a) Ut per ipsam terminum habeat lis actu existens vel futura;
b) Ut lis ipsa, vel ejus objectum exhibeat aliquod Dubium de exitu;
c) Ut mutuus partium consensus intercedat;
d) Ut adnexam habeat certam Legem et conditionem, vi cujus contrahentes neque amittant, neque consequantur omne id, quod in lite petebant.

CAP. XXIII.

DE ASSECURATIONE.

Princip. I.

468. *Assecuratio* est Contractus, quo quis alienae rei periculum in se suscipit, obligando se vel gratis, vel pro certo pretio ad eam compensandam, si perierit.

Princip. II.

469. Ad Justitiam Contractus Assecurationis requiritur, ut eventus rei sit utrique Contrahenti incertus.

Princip. III.

470. Si res nondum est in tuto, etsi Assecurans sciat privata scientia, non fore periculum, licitum est, nihilominus pretium ordinarium Assecurationis accipere.

Princip. IV.

471. Si cupiens, rem suam assecurari, certo sciat, eam periisse, de ejusdem Assecuratione pacisci non potest.

CAP. XXIV.

DE FIDEIJUSSIONE.

Princip. I.

472. *Fideijussio* est Contractus, quo quis alienam Obligationem suscipit implendam, si debitor Principalis non solverit.

Princip. II.

473. Pro Fideijussione licitum est accipere pretium, quams nullum timeatur periculum.

Princip. III.

474. Fideijussor, quamvis *arctius* obligari possit, quam ebitor Principalis, non potest tamen in *plus* obligari.

Princip. IV.

475. Si Obligatio debitoris Principalis fuerit omnino invala, etiam Fideijussoria est invalida, nisi ex Contractu, vel facto iquo debitoris Principalis nascebatur saltem Obligatio Naturalis.

Princip. V.

476. Fideijussor conveniri non potest, nisi facta excussione rincipalis debitoris constiterit, ipsum imparem esse solvendo.

Princip. VI.

477. Generatim omnes ii Fideijubere possunt, qui possunt rincipaliter obligari, nisi Lege aliqua Positiva id eis reperiatur rohibitum.

Princip. VII.

478. Mulieres ex Fideijussione (saltem si Juramentum absit Instrumentum publicum) non tenentur.

Princip. VIII.

479. Clerici, quamvis non possint Fideijubere in praejudicium cclesiae, possunt tamen in damnum proprium.

Princip. IX.

480. Ex Fideijussione Religiosi propria auctoritate facta onasterium non tenetur, nisi quatenus cedat in ipsius utilitatem.

Princip. X.

481. Si debitor Principalis sua culpa non solvit, tenetur ideijussori, qui pro ipso solvit, non tantum ipsum debitum, sed iam damna et expensas omnes compensare; si vero absque ılpa non solvit, ad solum debitum videtur teneri.

CAP. XXV.

DE TUTELA ET CURATELA.

Princip. I.

482. *Tutela* et *Curatela* sunt Quasi-Contractus, quibu
et Curator ad procuranda bona et commoda Minorum cujus
sexus, qui vel parente carent, vel sub ejus potestate co
non sunt, obligantur ex Justitia, perinde ac si ex Contr
Obligatio suscepta fuisset, supplente nimirum Lege, vel Mag
vim Contractus.

Princip. II.

483. Tutores aeque ac Curatores tenentur bona M
ea cura administrare, quam diligens paterfamilias propri
rebus impenderet.

Princip. III.

484. Bona Immobilia Minorum, vel alia pretiosa, qu
sunt servari, alienari non possunt, saltem sine judicis decr

PARS TERTIA.

DE RESTITUTIONE.

SECTIO I.

DE RESTITUTIONE IN GENER

ARTICULUS I.

RESTITUTIONIS NOTIO, OBLIGATIO AC RADIX.

Princip. I.

485. *Injuria* generatim est *Violatio Juris alieni* [1]).

[1]) Actio repugnans Juri alterius ex ignorantia invincibili, aut aliunde
taria, non est Injuria *formaliter* sed solum *materialiter*.

Princip. II.

486. Scienti et volenti nulla fit Injuria.

Princip. III.

487. *Restitutio* et *Satisfactio*, si stricte his vocibus utamur, differunt. Nam *restituimus* Rem injuste ablatam, *satisfacimus* pro damno dato. In proposito tamen, quia eandem habet rationem utrumque ad Justitiam Commutativam, eodem vocabulo Restitutionis et Satisfactionem et Restitutionem stricte acceptam comprehendemus. Proinde Restitutio latiori sensu accepta est *actio Justitiae Commutativae, qua Dominus in Possessionem Rei suae injuste ablatae eo modo, quo id fieri Moraliter potest, iterato statuitur* [1]).

[1]) V. S. Thom. 2. 2. q. 62. a. 1.

Princip. IV.

488. Restitutio dicitur actus Justitiae Commutativae, quia pertinet immediate ad Praeceptum Justitiae Commutativae Affirmativum, quod tamen Praecepto Negativo nititur, ab eoque vim obligandi accipit. Nam ea ratione peccat non Restituens contra Praeceptum Affirmativum, quia peccat simul Virtualiter contra Negativum, quo vetamur, ne Dominum Re propria invitum rationabiliter spoliemus. Qui enim non restituit alienum, quando potest Moraliter restituere, eodem modo impedit Dominum a justa Rei Possessione, quomodo si Rem tum auferret [1]).

[1]) Cf. Sotus L. 4. q. 7. art. 4. Navar. c. 17. n. 54. S. Thom. l. c. a. 8. ad 2.

Princip. V.

489. Tanta est Restitutionis Obligatio, ut, vel in Re, vel in Voto nececessaria sit ad salutem [1]).

[1]) Rom. 13. Ezech. 33. Matth. 22. Tob. 2. S. Augustin. can. Falsas. de Poenit. D. 6.

Princip. VI.

490. Qui Rem tenet alienam, vel alterum Re sua spoliavit injuste, absolvi nequit a Peccato, nisi Restitutionem ante faciat, vel si non potest, paratus sit facere, quam primum potest. Nam quamdiu non restituit, quando potest, tamdiu affectu tenet alienum invito rationabiliter Domino, quod non minus est injustum, quam velle auferre a Domino invito alienum [1]).

[1]) V. S. Thom. l. c. a. 2.

Princip. VII.

491. Generalis et remota Restitutionis radix est Violatio Justitiae Commutativae.

Princip. VIII.

492. Proxima atque Specialis Restitutionis radix communiter assignatur duplex:

a) Injusta Acceptio;

b) Res Accepta.

Princip. IX.

493. Inter duo illa Restituendi Obligationis capita hoc intercedit discrimen:

a) Qui tenetur ex *Re accepta* tantum, sive ex Re aliena, quam bona fide putat esse suam, si ea casu, aut aliter pereat, cessat Obligatio, secus in eo, qui ex *Injusta Acceptione*;

b) Qui tenetur tantum ex *Re accepta*, obligatur tantum ad fructus extantes, vel quatenus ex iis factus est ditior; at qui ex *Injusta Acceptione* tenetur, obligatur ad omnes fructus acceptos, aut quos Dominus erat percepturus;

c) Qui tenetur ex *Injusta Acceptione*, tenetur etiam ad damna secuta, vel Lucrum Cessans ei, qui damnum est passus; non item qui ex *Re accepta* tantum tenetur.

ARTICULUS II.

DE PERSONA, QUAE RESTITUERE DEBET.

Princip. I.

494. Ut quis Restitutioni obnoxius sit, quam primum apprehendi possit, animadvertere oportet, Restituendi Obligationem hinc aliquem contrahere, quod Dominum rationabiliter invitum Possessione Rei justa voluntarie impedit.

Princip. II.

495. Exinde Restitutione constringitur, qui est causa voluntaria, ut Dominus rationabiliter invitus careat usu Rei suae. Quod potest fieri duobus modis [1]):

a) Detinendo Rem alienam;

b) Accipiendo Rem alienam injuste.

Quamobrem et qui detinet, et qui injuste aufert Rem alienam, Restitutioni subjicitur.

[1]) V. S. Thom. l. c. a. 6.

Princip. III.

496. Persona, quae ad Restitutionem tenetur, vel Rem accipit *inculpabiliter*, et dicitur *Possessor Bonae Fidei:* vel *culpabiliter*, et dicitur *Possessor Malae Fidei;* vel accipit sive retinet *dubitans*, num Res sua sit necne, et dicitur *Possessor Dubiae Fidei.*

CAP. I.

DE POSSESSORE BONAE FIDEI.

Princip. I.

497. Qui Rem alienam tenet *Bona Fide* putans, non esse alienam, non debet restituere, quamdiu Bonam Fidem retinet. Hac deficiente restituere debet, cum primum potest [1]).

[1]) V. Navarr. c. 17. n. 7.

Princip. II.

498 Si Possessor Bonae Fidei pretio interposito Rem alienam legitime acquisivisset, etiam jacturam pretii facere debet, si aliter non possit Restitutionem facere [1]).

[1]) Neque is praetendere potest damnum, quod impossibilem reddat Restitutionem. Etenim non omne damnum Restitutionis vinculum dissolvit, sed illud, quod ex Restitutione nascitur: jacturam autem pretii incurrit hic non vi Restitutionis, sed vi actionis, quam libere et cum suo periculo ante fecit. Quamobrem sibi, non Restitutioni damnum, quod patitur, tribuere debet.

Princip. III.

499. Si Possessor Bonae Fidei animo Restituendi exiguo pretio Rem alienam emerit, potest pretium a se datum exigere, teneturque Rei Dominus illud reddere. Si tamen Res pluris, quam valeat, sit emta, aut etiam tanti, eodem animo Restituendi, Dominus Rei non tenetur restituere totum pretium.

Princip. IV.

500. Possessor Bonae Fidei, si cognoscat, Rem, quam retinuit, non fuisse suam, dum tamen eandem non amplius retinet, discernere debet, utrum inde factus sit ditior annon. Si factus sit ditior exinde, in iis, in quibus ditior factus est, ad Restitutionem tenetur; sin minus, ad nihil tenetur.

CAP. II.

DE POSSESSORE DUBIAE FIDEI.

Princip. I.

501. *Possessor Dubiae Fidei* non est, qui *Probabiliter* putat, Rem, quam possidet, esse suam, quamvis *Probabiliter*, imo etiam *Probabilius* putet, esse alienam; sic enim est Possessor Bonae Fidei. Dicitur igitur *Possessor Dubiae Fidei*, qui nullam habet pro se rationem solide Probabilem, sed leves tantum conjecturas.

Princip. II.

502. Qui Bona Fide coepit Rem possidere, et deinde incipit dubitare, tenetur ex Justitia inquirere Dominum, et interim servare Rem una cum ejusdem fructibus. At, si adhibita diligentia adhuc perseveret Dubium, remanet Possessor Bonae Fidei. Unde poterit Rem sibi retinere, consumere, imo etiam alienare, monendo tamen Emtorem de tali Dubio, utpote de vitio Rei, et cum animo, ut, si deinde compareat Dominus, restituat id, in quo factus est ditior.

Princip. III.

503. Si quis Rem aliquam possidere incipiat animo sibi Rem retinendi, jam dubitans, suane sit an aliena: peccat; ideoque Morali diligentia pro majori vel minori Rei ipsius valore tenetur inquirere Dominum.

Princip. IV.

504. Si adhibita diligentia Dubium remaneat, quod Res sit alterius, tenetur Possessor eam cum altero, de quo dubitat, dividere, plus minusve ei assignando pro ratione Dubii; qui si

sit Persona nota, ei sua pars est tribuenda; si vero sit ignota, pauperibus [1]).

1) Ita Cajet. Sot. Med. Less. Cf. S. Lig. O. Mor. L. 3. n. 625.

Princip. V.

505. Qui partim Bona, partim Mala Fide Rem possedit alienam, si Mala Fide prius possedit, sed nihil consumsit, nisi postquam supervenit Bona Fides, non tenetur restituere, nisi ex Re accepta, quando ex ea Re factus est ditior, et Lucrum Cessans, Damnumque Emergens pro tempore Malae Fidei. Si vero tempore Malae Fidei consumsit Rei partem, et postea in Bona Fide consumsit reliquum, ad illam partem tenetur ex injusta acceptione, ad reliquum ex Re accepta. Contra vero, si Bona Fide prius possedit, et postea in Mala Fide consumsit, pro tempore Bonae Fidei tenetur tantum ex Re accepta, pro reliquo ex injusta acceptione [1]).

1) Ita Doctores Communiter ex cap. *Virgo.* 34. q. 2. et l. 23. ff. de Acquir. Dom.

CAP. III.

DE POSSESSORE MALAE FIDEI GENERATIM.

Princip. I.

506. Possessor seu Damnificator *Malae Fidei* in hoc maxime differt a Possessore *Bonae Fidei*, quod, cum sit causa formaliter culpabilis damni alterius, tenetur ex *injusta acceptione* seu damnificatione servare Dominum indemnem, etiam cum suo aequali damno, et a fortiori, etiamsi in nullo factus sit ditior.

Princip. II.

507. Possessor Malae Fidei tenetur

a) Restituere Rem inique possessam, si extet, aut ejus aestimationem, si perierit quantumvis casu et sine ejus culpa;
b) Restituere omnes fructus (non quidem Industriales);
c) Restituere omnia Melioramenta, non Extrinseca, sed Intrinseca, facta in Re aliena inique possessa;
d) Restituere Lucrum Cessans, et Damnum Emergens a die Possessionis.

Princip. III.

508. Si Res casu perierit apud iniquum Possessorem eod
modo absque illius Injustitia, certo peritura apud Dominum, P
babile est, Possessorem Malae Fidei ad nihil teneri, saltem
Conscientia et ante judicis Sententiam.

Princip. IV.

509. Si quis pretium accipiat pro Re jam debita, distin
debet, utrum Res illa, pro qua quis pretium accipit, jam deb
fuerit ex Justitia, an vero ex alia virtute. Si primum, preti
pro ea acceptum restitui debet; si alterum, nulla debetur Restitutio

[1]) Cf. S. Lig. Op. Mor. L. 3. n. 813.

Princip. V.

510. Ratione Acceptionis Injustae tenetur Restitutione:
a) Qui injuste Rem ab altero abstulit, vel damnum intu
injuste;
b) Qui Causa Moralis fuit injustae acceptionis Jussio
Consilio, Consensu, Laudatione, Defensione, Partici
tione, Non Monendo, Non Impediendo, Non Manifestando

[1]) Singulos hos novem modos expressit Angelicus (2. 2. q. 62. a. 7.) hi
versiculis:
Jussio, Consilium, Consensus, Palpo, Recursus,
Participans, Mutus, Non Obstans, Non Manifestans.

Princip. VI.

511. Causa Injustae Acceptionis non est is modo, si
cujus opera Acceptio non fuisset secuta, sed universalius is, q
voluntarie contulit ad Rem auferendam momentum et vim su
cientem, ita scilicet, ut existente illius opera, impulsu, vel actio
ablatio inde sit secuta. Et *voluntarie* addimus, quia qui Bo
Fide et debita inquisitione facta Contractum injustum alteri co
suluisset, existimans, illum esse justum, Restitutione non obligatu
nec item, qui, ut impediat gravius damnum, consulit min
quando non potest impedire utrumque.

Princip. VII.

512. Cum ex praefatis modis tres ultimi tantum sint Ca
Indirecta Injustae Acceptionis, tres conditiones sejunctim a r
quis requirunt:

a) Ut quis possit admonere Rei Dominum, furem impedire, manifestare etc. et quidem oportet, ut non tantum *Physice*, sed *Moraliter* possit, sine magno et notabili suo detrimento;
b) Ut Lege teneatur;
c) Ut teneatur Lege Justitiae. Qui enim Lege Charitatis tantum obligatus alterius damnum, cum potest, non impedit, etsi peccet, non tamen Restitutione constringitur.

Princip. VIII.

513. Lege *Justitiae* tenetur is, qui ex *officio singulari* tenetur, ita ut nomine officii intelligatur, non quod quis alteri quocunque Titulo debet, sed quod debet ex speciali Obligatione, vi cujus alter Jus consequitur exigendi illud tanquam debitum.

CAP. IV.

DE COOPERANTIBUS IN DAMNUM ALIENUM IN GENERE.

Princip. I.

514. In genere quis cooperari alieno Peccato dici potest dupliciter:
a) *Formaliter*, quando Directe, aut Indirecte intendit Peccatum proximi cum sua operatione conjungendum;
b) *Materialiter*, quando praebet dumtaxat Materiam de se indifferentem, qua alius ex sua malitia abutitur ad peccandum, quod ille vel non praevidet, vel si praevidet, nullo tamen pacto censetur intendere.

Princip. II.

515. Qui *Formaliter* cooperatur Peccato alieno, certe peccat non solum contra Charitatem, sed etiam contra eam Virtutem, in quam praevidetur proximus peccaturus.

Princip. III.

516. Ut quis possit Licite cooperari *Materialiter* Peccato alieno, quod praevidet, tria essentialiter requiruntur:
a) Ut sua operatio sit secundum se bona, vel saltem indifferens;

b) Ut ponatur absque ulla prorsus intentione Peccati alieni;
c) Ut adsit causa rationabilis eam ponendi [1]).

[1]) V. Sanch. L. 1. Dec. c. 7.

Princip. IV.

517. Ad assignandam ejusmodi *causam rationabilem* ponendi actionem, qua quis cooperatur alieno Peccato, a Doctoribus Communiter traduntur sequentes regulae:

a) Major proportionaliter causa requiritur, quo tua Operatio est propinquior Peccato alieno, minor vero sufficit, quo ea est remotior;
b) Major causa postulatur, quo Peccatum alienum est gravius, vel si te non Operante ille non peccaret, vel si minus Juris habeas ad tuam Operationem, quam contra.

Princip. V.

518. In *Damnum* alterius quis potest cooperari dupliciter:

a) *Positive*, quando vel Physice, vel Moraliter influit in Damnum proximi, et quidem:
  α) *Physice*, si actionis damnificativae particeps fiat;
  β) *Moraliter*, si quempiam ad Damnum proximo inferendum Morali tantum influxu determinet;
b) *Negative*, si non impedit Damnum alterius, etiamsi possit et debeat impedire.

Princip. VI.

519. Ut Causa *Positive* Cooperans teneatur de Damno alteri illato, requiritur, ut illius Cooperatio tres habeat qualitates, videlicet, ut sit:

a) Injusta;
b) Efficax;
c) Theologice Culpabilis.

Princip. VII.

520. Cooperantes *Negative* tenentur ad Restitutionem, si tenebantur ex *Justitia* impedire Damnum. Potest autem quis obligari ex Justitia vel ratione *Officii*, vel ex *Contractu*, sive *Quasi-Contractu*.

Princip. VIII.

521. Generaliter ii, qui sic cooperantur ad Damnum alterius, ut posita sua Cooperatione sequatur totum Damnum, ea sublata nullum: tenentur ad totum Damnum. Qnod si seclusa tua Cooperatione idem nihilominus Damnum secutum fuisset, licet difficilius et tardius, putant aliqui, te non teneri, nisi ratione influxus partialis, quem contulisti. Alii tamen sentiunt oppositum, quod in praxi est tenendum, quia Obligationem istam meretur talium Cooperatorum nequitia [1]).

[1]) Notandae hic sunt Propositiones ab Innocentio XI. damnatae:

a) „*Famulus, qui submissis humeris scienter juvat herum suum ascendere per fenestram ad stuprandam virginem et multoties eidem subservit deferendo scalam, aperiendo janvam, aut quid simile cooperando, non peccat Mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, puta, ne a domino male tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur*" (n. 51.);

b) „*Qui alium movet aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad Restitutionem istius damni illati*" (n. 39.).

CAP. V.

DE CULPA, EX QUA QUIS TENETUR RESTITUERE RATIONE CONTRACTUS, AUT QUASI-CONTRACTUS.

Princip. I.

522. Culpa alia est *Theologica,* alia *Juridica.*

Princip. II.

523. Culpa *Theologica* est eadem, ac verum Peccatum, quo in Conscientia offenditur Deus sive Mortaliter, sive Venialiter.

Princip. III.

524. Culpa *Juridica* est omissio diligentiae Jure debitae, ex qua omissione sequatur Damnum, sive ejusmodi omissio fuerit Culpabilis, sive Inculpabilis Theologice, et in Conscientia apud Deum.

Princip. IV.

525. Culpa Juridica esse potest triplex:

a) *Lata,* quae est omissio diligentiae adhiberi solitae ab hominibus ejusdem conditionis, e. g. si librum Commodatum relinquas ante ostium, et sic deperdatur; quodsi

relinquas in domo furis, dicitur et *Culpa Latior*, et *Dolus Praesumptus;* et si in manu furis, dicitur quoque *Culpa Latissima* et *Dolus Apertus;*

b) *Levis*, quae est omissio diligentiae adhiberi solitae ab hominibus diligentioribus, seu prudentioribus ejusdem conditionis, ut si eum librum relinquas domi, sed aperto ostio;

c) *Levissima*, quae est omissio diligentiae adhiberi solitae ab hominibus ejusdem conditionis diligentissimis, seu prudentissimis, ut si eum librum relinquas domi clauso ostio, sed deinde non tentes manu, an bene sit clausum.

Princip V.

526. *Ex Contractu* generatim tenentur Commodatarius, Depositarius, Pignoratarius, Conductor etc. de Re Commodata, Deposita, Pignorata, Conducta etc. Ex *Quasi-Contractu* tenentur generatim Custos, Tutor, Curator, Procurator, Artifex, Mandatarius, Officialis etc. de Rebus sibi commissis.

Princip. VI.

527. Si Contractus sit in commodum solius *Dantis*, alter, qui rem accipit, tenetur *Juridice* tantum ex Culpa *Lata*.

Princip. VII.

528. Si Contractus sit in commodum solius *Accipientis*, is tenetur *Juridice* ex Culpa *Lata, Levi*, et *Levissima* [1]).

1) Excipe *Precarium*, quod obligat Juridice tantum ex Culpa *Lata*. Juxta l. „*Quaesitum*" ff. de Precario.

Princip. VIII.

529. Si Contractus sit in commodum utriusque, qui accipit rem, tenetur *Juridice* ex Culpa *Lata* et *Levi*.

Princip. IX.

530. In Quasi-Contractibus, ut in officio Advocati, Medici, Curati, Artificis, Consultoris, Judicis etc. Probabile est, Obligationem Restituendi *Juridice* esse tantum ex Culpa *Lata*.

Princip. X.

531. Quoad Quaestionem: „An, si res Contractu accepta ereat apud Accipientem ex ejus *Culpa Juridica*, sed *absque* *ulpa Theologica*, teneatur is ad Restitutionem?" tres habentur ententiae;

a) Prima docet, teneri in Conscientia, etiam ante Sententiam Judicis, imo etiam antequam alter exigat [1]);

b) Secunda docet, non teneri in Conscientia ante Sententiam Judicis, aut saltem antequam alter exigat [2]);

c) Tertia docet, non teneri in Conscientia, nisi post Sententiam Judicis [3]).

1) Less. c. 7. Vasq. Bonac.

2) La Croix. L. 3. p. 2. n. 177.

3) Lugo. Tamb. Sot. et alii. Hanc tertiam Sententiam, quae in praxi est ta. Lessius vocat non Improbabilem.

CAP. VI.

DE COOPERANTIBUS IN DAMNUM ALIENUM SPECIATIM.

A.

DE MANDANTE.

Princip. I.

532. *Mandatum* dicitur, quod injungitur alicui in gratiam sius Mandantis; qui, si potestatem habeat in Mandatarium, citur jubere; si potestatem non habeat, dicitur simpliciter andare [1]).

1) Cf. S. Lig. Op. Mor. L. 3. n. 558.

Princip. II.

533. Mandans, seu Jubens Damnum proximi tenetur ei reituére, dummodo effectus sit secutus et Mandatum seu Jussio ierit causa efficax illius Damni.

Princip. III.

534. De Damno, quod Mandatarius intulit excedendo fines Mandati, *Mandans* non tenetur, si in potestate Mandatarii erat,

eos fines servare; si vero in potestate Mandatarii non erat, eos fines servare, tenetur Mandans etiam de excessu.

Princip. IV.

535. De Damno, quod forte ex Mandato secutum sit ipsi Mandatario, Mandans etiam tenetur, si sit Superior Mandatarii; si vero is minime sit, Communior Sententia quidem affirmat, eum etiam tunc teneri; attamen Probabiliter etiam id ab aliis negatur [1].

[1]) Cf. Bonac. q. 2. p. 7. n. 18.

Princip. V.

536. Si Mandans revocaverit Mandatum, et Mandatarius nihilominus Damnum intulit, Mandans non tenetur ad Restitutionem, dummodo revocatio pervenit ad aures Mandatarii ante Damnum illatum. At, si revocatio non innotuit Mandatario, ideoque secutum sit Damnum, tenetur de hoc Mandans, etiamsi poenitens et confessus sit, quia adhuc Damnum secutum est ex vi Mandati.

Princip. VI.

537. In Dubio, an Mandatum fuerit causa Damni secuti, si adhibita diligentia debita maneat adhuc Dubium, utrum Mandatarius intulerit Damnum ex vi Mandati, an ex privata inimicitia, an ex alia causa, Probabile est, Mandantem non teneri ad Restitutionem. At, si Dubium sit, utrum revocatio Mandati innotuerit ante, an post Damnum illatum, tenetur Mandans restituere.

Princip. VII.

538. Qui ratum habet solummodo Damnum nomine suo illatum, sed illud nec tacite nec expresse antea mandavit, ad Restitutionem non tenetur.

B.

DE CONSULENTE.

Princip. I.

539. *Consulens* dicitur, qui excitat, incitat, annuit, hortatur, suadet, instruit, dirigit, suggerit motiva, ostendit modum, quo fiat Damnum tertio. Huc pertinent etiam Preces et Promissiones [1].

[1]) Cf. Lessius L. 2. c. 13. n. 4.

Princip. II.

540. Consulens tenetur ad Restitutionem Damni illati, si ex suo consilio sit jam secutum [1]; quod valet, etiamsi ipso non consulente alius consilium dedisset [2]. Imo etiam tenetur, si suum consilium non sit se solo efficax, ut moveat, moveat tamen ut conjunctum cum aliis [3].

[1] Hinc Innocentius XI. hanc (n. 39.) damnavit Propositionem: „*Qui alium movet aut inducit ad inferendum grave Damnum tertio, non tenetur ad Restitutionem istius Damni illati.*"

[2] Lessius l. c. n. 2.

[3] Lugo d. 19. S. 8.

Princip. III.

541. Consulens fere nunquam tenetur de Damno secuto ei, cui suasit Damnum tertii, quia ei liberum semper fuit sequi, vel non sequi consilium in gratiam sui datum [1]. Aliud vero dicendum, si Consulens sit in officio, et rogatus det culpabiliter consilium petenti Damnosum [2].

[1] Cf. Less. l. c. c. 13. n. 8.

[2] Cf. Less. l. c. c. 7. n. 33.

Princip. IV.

542. Qui parato inferre Damnum majus suadet inferre Damnum minus, neque peccat, neque ad Restitutionem tenetur, dummodo non possit aliter eum avertere a malo majori et suadeat malum minus inferendum eidem tertio.

Princip. V.

543. Si etiam absque ullo consilio Consulentis Damnum tertii secuturum fuisset, inquiri debet, utrum executor ad Damnificationem tertii revera non fuerit permotus opera Consulentis: in quo casu Consulens non tenetur. Si vero executor etiam alterius consilio permotus fuit, tunc et Consulens tenetur Damnum reparare.

Princip. VI.

544. Si Consulens revocaverit Consilium, adeo ut haec revocatio innotuerit executori, antequam Damnum tertii sequatur, Consulens non tenetur de Damno secuto, si Consilium erat simplex assensus, nec suggerens etiam motiva, vel modum inferendi

Damnum. At si Consulens dedit motivum verum, vel modum, quo Damnum inferret, tunc non sufficit revocare Consilium, sed oportet eum effective dissuadere, et efficere possibilia, ut mutet voluntatem.

Princip. VII.

545. Qui suo malo exemplo tantum movet, aut inducit alium ad furandum, peccat quidem contra Charitatem, sed ad Restitutionem non tenetur.

C.

DE CONSENTIENTE.

Princip. I.

546. *Consentiens* dicitur ille, qui externa sua approbatione alium *efficaciter* movet ad Damnum proximo inferendum.

Princip. II.

547. Consentiens proprie Damno tertii tenetur ad ejus Restitutionem.

Princip. III.

548. Qui prima suffragia praebent ad injustam sententiam, antequam numerus suffragiorum compleatur, tenentur ad Restitutionem in solidum, etiamsi praeviderint, alios item esse consensuros. Ob eandem causam certum est, illum quoque teneri ad Restitutionem, qui completo jam numero dat suffragium ultimum pro sententia injusta, si praevideat, alios suffragia sua revocaturos, quando ipse suffragium bonum praeberet. Si vero suffragia jam irrevocabiliter data sint sufficientia ad Damnum, tunc, qui post suffragia illa dat suum, ad nihil tenetur, nisi ex Communi Consensu in conclusionem injustam omnes convenerint.

D.

DE PALPONE.

Princip. I.

549. *Palpo* a palpando dicitur is, qui adulando movet ad talem actionem, quo tertio Damnum infertur.

Princip. II.

550. Palpo seu Adulator, si sic incitavit ad inferendum Damnum tertio, tenetur ad ejus Restitutionem. Si vero talis adulatio non fuit causa Damni, sed vel adhibita sit Damno jam illato, vel tantum inducat laetitiam in alterius animum, tunc non obligat ad Restitutionem.

E.

DE PRAEBENTE RECURSUM.

Princip. I.

551. Ille dicitur *praebere Recursum*, qui receptat, vel occultat malefactorem, aut ejus instrumenta, vel praebet quocunque modo commoditatem et protectionem ad Damnum proximo inferendum, aut ne Damnum illatum compenset.

Princip. II.

552. Qui Damnificatori injusto Recursum praebet, tenetur ad Restitutionem, si receptet illum formaliter qua malefactorem, ut eo videlicet Recursu tutius male agat, ac Damnum inferat.

Princip. III.

553. Si quis malefactorem receptet tantum materialiter, seu non qua talem, sed qua consanguineum, amicum, hospitem etc. neque, ut ejus rapinas foveat, sed ne a satellitibus capiatur ob rapinas jam factas, is non tenetur ad earundem Restitutionem.

Princip. IV.

554. Qui accipit in custodia rem furtivam, ut furi eam servet, eandem Domino restituere tenetur, nisi ex ejusmodi Restitutione notabile sibi incommodum timeret; tunc enim satis esset restituere rem furtivam furi [1]).

[1]) Less. l. c. c. 13. n. 7.

Princip. V.

555. Cauponarii, Mercatores et alii similes recipientes pecuniam a filiisfamilias, vel a famulis surreptam Domino *rationabiliter invito*, tenentur eam illi restituere. Si autem solum per-

mittant, eos in sua officina ludere, ita tamen, ut eos non occultent, nec quasi defendant, ad nihil tenentur.

F.

DE PARTICIPANTE.

Princip. I.

556. *Participans* in genere est ille, qui est particeps quocunque modo Damni proximo irrogati. Potest autem particeps esse dupliciter:

a) *In Re tantum accepta*, si e Re jam ab aliis erepta partem accipit;

b) *In Delicto*, sive in Injusta Acceptione, si Delinquentem in ipsa Injusta Acceptione adjuvat explorando, vigilando, comitando, defendendo, claves aliave instrumenta tradendo, aliove modo suam operam conferendo.

Princip. II.

557. Participans in *Re tantum accepta* tenetur ad partem acceptam; participans vero *in Delicto* ad Restitutionem tenetur pro modo sui concursus.

Princip. III.

558. Si quis ad Damnum alteri inferendum nonnisi *Metu Gravis Detrimenti* coactus participans concurrat, distinguere oportet, utrum actio ejus fuerit intrinsece mala annon. Si primum, ad Restitutionem tenetur; si alterum, ad Restituendum non obligatur [1].

[1]) Cf. Less. l. c. c. 13. n. 29.

Princip. IV.

559. Qui Gravi Metu coactus juvat in asportanda Re, postquam sublata jam est a fure, neque peccat, neque ad Restitutionem tenetur.

G.

DE MUTO, NON OBSTANTE ET NON MANIFESTANTE.

Princip. I.

560. *Mutus, Non Obstans* et *Non Manifestans* negative, seu permissive cooperari dicuntur Damno tertii, quatenus non impe-

diendo permittunt, ut illud aliunde sequatur; ideoque communi vocabulo *Non Impedientes* nuncupantur.

Princip. II.

561. Qui ex Officio tenentur impedire Damnum proximi, et cum possint, non impediunt, tenentur ad Restitutionem totius Damni secuti.

Princip. III.

562. *Mutus* in sensu explicato dicitur custos, qui videns furem non clamat, consiliarius, qui videns Injustitiam non loquitur, vel se absentat; *Non Obstans* dicitur Princeps, Judex, Dux, qui negligunt impedire Assassinia, Furta, injusta Monopolia; *Non Manifestans* dicitur quivis minister Justitiae, aut publicus Officialis, qui non manifestat Damnificatorem sive ante factum, quando Damnum erat impediendum, sive post factum, quando Damnum est resarciendum. Idem dicendum de omnibus iis, qui obligantur ex Contractu aut Quasi-Contractu, sive etiam ex Speciali alia Obligatione. Hi omnes *rationes Officii* tenentur impedire Damnum alterius.

Princip. IV.

563. Qui *ratione Officii* Damnum alterius impedire tenentur, ad id obligantur etiam cum periculo proprii Damni, dummodo hoc non sit majus, vel etiam aequale Damno, quod ex Officio impedire tenebantur [1]).

[1]) Cf. Less. l. c. c. 13. n. 7.

Princip. V.

564. Non *omne Officium* obligat sub Restitutionis onere saltem in Foro Conscientiae, sed illud tantum, quod ex Justitia ortum habet, sive ratione stipendii, sive Quasi-Contractus [1]).

[1]) Cf. S. Lig. Op. Mor. L. 2. n. 40.

Princip. VI.

565. Qui tenentur ex *Officio* manifestare Delinquentem et non manifestant, obligantur quidem compensare Damnum ab eo factum, non vero solvere mulctam pecuniariam, ad quam ille Jure erat damnandus.

Princip. VII.

566. Qui non tenetur ex *Officio* impedire Damnum tertii, etiamsi potens non impediat, non tenetur ad Restitutionem Damni secuti.

CAP. VII.

DE ORDINE, QUO PRAEDICTAE PERSONAE RESTITUERE TENENTUR.

Princip. I.

567. Damnificatio distingui potest duplex:

a) *Lucrosa*, qua aliquid ablatum est, et exstat sive in se, sive in aequivalenti;

b) *Non Lucrosa*, qua Damnum tantummodo irrogatum est.

Princip. II.

568. Si Damnificatio sit *Lucrosa*, *primo* et *principaliter* tenetur restituere is, apud quem res extat. Quare illo restituente ceteri ad nihil tenentur; si autem singuli acceperunt suam partem, et unus eorum restituat totum, reliqui partes suas acceptas tenentur reddere Restituenti.

Princip. III.

569. Si Damnificatio *non sit Lucrosa*, tunc hic in Restitutionis Obligatione Ordo servandus:

a) Primo loco tenetur Mandans;

b) Secundo loco Executor;

c) Tertio loco alii Concurrentes *positive;*

d) Quarto demum loco reliqui Concurrentes *negative* [1]).

[1]) V. Less. l. c. c. 13.

Princip. IV.

570, Damnificatus non habet Jus primo exigendi Restitutionem a causis *negativis*, sed tantum in defectu omnium causarum *positivarum* nequit exigere a Concurrentibus *positive*, nisi in defectu executoris, neque ab hoc, nisi in defectu Mandantis. Si autem res ablata extet, a quocunque, apud quem extat, illam exigere potest.

Princip. V.

571. Si Damnificatus condonat Restitutionem Principali, seu Mandanti, reliqui ad nihil tenentur. Contra vero, si his condonaverit, Mandans, seu Principalis non ideo manet liber.

Princip. VI.

572. Si plures sunt causae *aeque Principales,* ille primo loco restituere tenetur, qui immediate etiam intulit Damnum suo solo nomine, reliqui autem in ejus defectu.

CAP. VIII.

DE OBLIGATIONE RESTITUEMDI IN SOLIDUM.

Princip. I.

573. *Restituere in Solidum,* seu in integrum idem est, ac totum Damnum illatum integre resarcire.

Princip. II.

574. Ut quis teneatur restituere in Solidum, debet esse causa totius Damni secuti, si minus totalitate causae, saltem totalitate effectus.

Princip. III.

575. Si plures unanimi consensu concurrunt ad idem Damnum inferendum, tenentur singuli in Solidum restituere, adeo ut quilibet teneatur ad totum in defectu sociorum, etiamsi partem per se tantum destruxerit, aut sibi acceperit, aut nihil ad eum pervenerit.

Princip. IV.

576. Si singuli non fuissent causa per se sufficiens ad totum Damnum, tamen singuli in Solidum tenebuntur, quando singuli monent alios ad inferendum illud Damnum, aut quando singulis non concurrentibus Damnum illud non sequeretur.

Princip. V.

577. Si plures unanimi consensu Damnum inferunt, non idem, sed distinctum diversis, non tenentur in Solidum, sed tantum ad suam partem.

ARTICULUS III.

DE RE RESTITUENDA.

Princip. I.

578. Id omne in genere sub Lege Restitutionis est, quod, nisi restituatur, necesse est, Dominum invitum rationabiliter Re sua carere.

Princip. II.

579. Imprimis Res ipsa, quae ablata est, per se loquendo, nec plus, nec minus Restitutioni fit obnoxia.

Princip. III.

580. Ex accidente, quando Res ablata periit, vel absumpta est, restitui debet non ipsamet Res, sed, quod tantumdem valet.

Princip. IV.

581. Quando ablatio Rei Damnum intulit, non tantum Res reddenda est, sed Damnum etiam compensandum. Est autem Damnum alterum Emergens, alterum Lucri Cessantis.

Princip. V.

582. Quando Res ablata fuit fructifera, reddenda est et Res et Fructus interea temporis percepti; remotis tamen sumptibus, quos Probabile est Dominum in colligendis fructibus facturum fuisse.

Princip. VI.

583. Si Res non erat fructifera per se, si tamen Industria Domini ad Negotiationem, ad Lucrum eam adhibuisset, praeter Rem ipsam restitui debet Lucrum, quod Probabile est Dominum percepturum fuisse; ita tamen, ut habeatur ratio certitudinis et propinquitatis, ac reliquarum circumstantiarum: ut tanto plus minusve restituendum sit, quando proborum et prudentum virorum judicio spes ipsius Lucri omnibus circumstantiis attentis vel est magis, vel minus probabilis ac certa.

Princip. VII.

584. Si Res ablata nec erat fructifera, neque Dominus ex illa quaestum facturus, nullum Lucrum ex illa justa ratione per-

ceptum restitui debet. Etenim in hoc casu Lucrum existimatur Fructus non *Rei*, sed *Industriae*, quae est propria illius, qui ad quaerendum Lucrum eam adhibuit.

Princip. VIII.

585. Is, qui ratione *Rei* tantum restituere debet, quamvis debeat restituere vel Rem ipsam, si habet, vel, quando non habet amplius, et vendidit, pretium, quo factus est ditior: tamen quando Rem, etiam culpa aliqua intercedente, perdidit, vel alienavit gratis, a Restitutione est liber.

Princip. IX.

586. Si Res fuit fructifera, quamvis, qui *ratione Rei tantum* ad Restitutionem obligatur, debeat omnes Fructus, quos in potestate sua habet, restituere: si tamen consumsit, de iis censendum est idem, quod de ipsa Re fructifera: nimirum eum non restituere debere, sed id tantum, quo ex fructibus factus est locupletior.

Princip. X.

587. Etsi Dominus possessione Rei suae depulsus Detrimentum accepisset, sive Damni Emergentis, sive Lucri Cessantis, nullam tamen is, qui ratione Rei tantum ad Restitutionem obligatur, illi facere Compensationem debet, nisi casu, quo non restituens, cum poterat ac debebat, inde Damnum Domino intulisset. Par autem est ratio, si Res aliena in ipsius potestate existens deterior evasisset, sive culpa sua, sive absque culpa.

Princip. XI.

588. Si Res aliena in potestate ejus, qui *ratione tantum Rei* ad Restitutionem est obligatus, existens melior esset effecta, quamvis restituere debeat Rem totam, quae absque sumptu, cura, labore, industria melior evasit: quando tamen in Rei bonitate augenda sumptus adhibiti sunt, quos etiam Dominus adhibere debuisset, tum non debet facere jacturam ejus, quod insumptum est; quia Justitiae aequitas non postulat, ut Domino plus reddat, quam Re non ablata habiturus fuisset; sed pro conditione Rei vel Compensationem illius justam exigere potest, si Rem restituet, vel Compensatione justa Domino facta Rem sibi retinebit.

Princip. XII.

589. Cuicunque Restituendi necessitas ex *Acceptione Inju*
incumbit, is primum restituere debet Rem ipsam, si habet;
vero eandem non habet, quacunque ratione accidat, ut eam n
habeat, debet restituere pretium Rei, nisi Probabile sit, eod
tempore Domino casu aliquo Rem perituram fuisse.

Princip. XIII.

590. Quando Res fuit fructifera, qui ex *Injusta Accepte*
ad Restitutionem obligatur, restituere debet non tantum om
Fructus, quos habet, sed etiam pretium Fructuum consumptor
quos Probabile est Dominum Re non ablata percepturum fuis
deductis tamen sumptibus et expensis.

Princip. XIV.

591. Quando Res non est fructifera, si tamen ea abl
Dominus incurrit Damnum, vel si quaestu aliquo legitimo p
vatur, quem ex illa percepturus fuisset, is, cui necessitas Res
tuendi ex *Injusta Acceptione* incumbit, Compensationem Dam
facere debet.

Princip. XV.

592. Si is, qui ex Injusta Acceptione restituere tenetur, R
adhuc habet, sive eundem statum retineat, quem in potest
Domini tenebat, sive melior aut deterior evaserit, si velit il
debet ordinarie Rem ipsam restituere, quoniam Res ipsius Dom
est. In ceteris fieri debet Compensatio debita, quemadmod
Justitiae ratio postulat.

Princip. XVI.

593. Si melior Res evasisset, videndum est, an eund
statum fuerit habitura existens in potestate Domini necne;
habitura erat, is, qui ex *Injusta Acceptione* tenetur, totam atq
integram Rem debet restituere accepta debita Compensatic
sumptuum, quos Dominus in Rei bonitate augenda facere
buisset. Si non erat aeque bonum statum habitura, Comp
satione debita accepta debet illam pro Domini voluntate redde
nisi absque Damno notabili non posset. Si etiam dolo melior
fecisset, ut a Domino repeti non posset, absque Compensatio

ddere debet, vel si absque Gravi Damno non posset, Compentionem justam pro arbitrio bonorum virorum facere.

Princip. XVII.

594 Si Res deterior evasit, quam in potestate Domini istens evasisset, is, qui ex *Injusta Acceptione* ad Restitutionem ligatur, debet justam Domino facere pro Damno dato Compentionem. Si autem idem Detrimentem accepisset in potestate omini usque ad illud idem tempus existens, Re ipsa reddita ompensationem aliam ultra facere non debet, nisi Probabile set, Dominum antea venditurum fuisse Rem, quam Detrimenm acciperet. Tunc enim habita ratione certitudinis vel incertidinis reddendum est pretium, quo valitura fuisse tempore Ventionis creditur.

Princip. XVIII.

595. Si Res ablata omnino periisset, distinguendum est: vel riisset eodem modo in potestate Domini existens, vel non. Si riisset, qui etiam ex *Injusta Acceptione* tenetur, nihil debet pro e perdita restituere. Si autem Domino non periisset, duplici causa id cogitari potest: vel quia Dominus erat Rem ante mmutaturus, quam periret, et tunc debet restituere tantum, anto eam existimatur commutaturus fuisse, habita tamen ratione obabilitatis et certitudinis, ut tanto plus vel minus reddat, quanto ajor vel minor est probabilitas et certitudo; vel id est, quia ilpa furis periisset, et tunc debet restituere tantum, quanto dicatur valere Res tempore Restitutionis. Et si Dominus Damm aliquod ex ablatione Rei passus fuisset, illius justam Commsationem facere debet.

ARTICULUS IV.

DE PERSONA, CUI RESTITUENDUM.

CAP. I.

CUI CREDITORI SIT RESTITUENDUM.

Princip. I.

596. Persona, cui Restituendum, communi vocabulo dici test *Creditor*.

Princip. II.

597. Ordinarie loquendo Restituendum est ei, qui eam Rem juste detinebat.

Princip. III.

598. Quando Res ei ablata fuit, qui, licet non sit Dominus, ex consensu tamen Domini Rem tenebat, in hoc casu Possessori, non Domino restituenda est [1]).

[1]) Tit. de reddit. spoliat. per capita multa. et c. 3. q. 1. c. reintegranda.

Princip. IV.

599. Restitutionis Praecepto satisfacit, qui Beneficio Ecclesiastico injuste acquisito id resignat in manus Praelati.

Princip. V.

600. Non est Domino Res ablata restituenda, quando Dominus caret usu Dominii, ut sunt Furiosi et Pupilli. Addit Navarrus Prodigum, quod videtur intelligendum de illo, cui Curatores sunt dati [1]).

[1]) Cf. Inst. L. 3. tit. 20. de Stipulat. inutil.

Princip. VI.

601. Furi Res ablata potest restitui, quando Dubium est, an furto ablata sit. Imo in hoc casu non tantum potest, sed etiam debet furi Restitutio fieri.

Princip. VII.

602. Furi Restitutio fieri potest, quando constat, Rem furtivam esse, neque potest fieri Domino sine multo graviori furis Detrimento sive famae, sive corporis, sive fortunarum, Restitutio.

Princip. VIII.

603. Quando Restituens sine proprio incommodo non potest alteri quam furi restituere, furi fieri potest Restitutio.

Princip. IX.

604. Non est Res Domino restituenda, quando judicatur is Restitutione ubusurum ad Peccatum.

Princip. X.

605. Si Debitori Restitutione vel prorogata, vel alteri quam
mino facta, crearet periculum Damni vel incommodi potest
itime postponere Detrimentum Spirituale ipsius Domini proprio
trimento vel incommodo.

Princip. XI.

606. Ad Principium quod pertinet: „*Nemo tenetur cum suo tabili incommodo impedire Peccatum proximi*" animadverti debet, rum Peccatum sit contra Charitatem solummodo, an etiam contra stitiam. Nam strictius inhibemur, quominus materiam vel occsionem praebeamus alteri peccandi contra Justitiam, quam peccndi solum contra Charitatem. Peccatum enim Injustitiae aufert em non quocunque Titulo, sed *Titulo Dominii* debitam, ac erumque Domino invito et repugnante; Peccatum vero contra haritatem aufert Rem debitam non *Titulo Dominii*, sed solo itulo Praecepti *Charitatis*, et saepenumero consentiente altero. x quo fit, ut levius incommodum Debitoris faciat potestatem in estitutione negligendi Peccatum Dominii contra Charitatem, quam eccatum ejusdem contra Justitiam. Est enim plurium Sententia, ebitoris Detrimentum *grave* esse debere ex Comparatione ad etrimentum, quod ex *Injustitiae* Peccato Domini in ipsum eunm, vel in alium derivatur. Quando vero Peccatum Domini est ntra Charitatem solam, sufficit incommodum Debitoris, esse decoris, vel dehonorationis aut simile.

Princip. XII.

607. Excusatur a Peccato Debitor, quando Domino exigenti portune Debitum restituit Rem debitam, qua scit illum abusum esse ad ebrietatem etc.

Princip. XIII.

608. Quando Dominus est sine haerede mortuus, vel omni iligentia Morali adhibita ignoratur, vel tales sunt circumstantiae, t Moraliter non possit illi fieri Restitutio, tunc non Domino, sed auperibus est facienda Restitutio [1].

[1]) S. Thom. 2. 2. q. 62. a. 5 ad 3. Cf. C. Cum tu. tit. de Usuris.

Princip. XIV.

609. Qui vendidit Res aliquas minutas injusto pretio multis, quos vel non potest inquirere, vel non sine maximo labore, quem non meretur utilitas ex Restitutione ad singulos proveniens, satisfacit Praecepto Justitiae, si restituat pauperibus [1]).

[1]) Glossa in c. Cum sic. de Judaeis. Nomine pauperum intelliguntur, sive hujus, sive alterius conditionis, sive mendicato vivant, sive non, modo ita egeant, ut rebus necessariis ad statum suum legitime acquisitum decenter tuendum notabiliter careant. Hinc in praesenti casu Debitor cum consilio Confessarii, si pauper sit, sibi ipsi titulo paupertatis Rem servare potest. V. S. Thom. 2. 2. q. 32. a. 6.

Princip. XV.

610. Quando Dominus habet Creditorem, neque potest fieri commode Restitutio Domino propter rationabilem causam, licet Creditori Restitutionem facere in Foro Conscientiae hac sub conditione, ut non eadem numero Res, sed aequivalens sit restituenda.

CAP. II.

QUIS ORDO SERVANDUS INTER PLURES CREDITORES.

Princip. I.

611. Certum est, non opus esse servare ullum ordinem inter Creditores, si bona Debitoris certo sufficiant ad satisfaciendum omnibus Creditoribus. Sermo igitur hic est de eo casu, *in quo bona Debitoris non sufficiunt, vel Dubium est, an sufficiant ad satisfaciendum omnibus Creditoribus.*

Princip. II.

612. Praeferendus est reliquis omnibus Creditor, cujus Res extat apud Debitorem in *Specie*, necdum ejus Dominium translatum est in Debitorem.

Princip. III.

613. Ex reliquis bonis Debitoris prius solvenda sunt Debita *certa*, quam *incerta*, dummodo haec non extent in *Specie*.

Princip. IV.

614. Si quis Creditoribus *omnibus* satisfacere non potest, tenetur dividere bona sua inter omnes Creditores juxta propor-

tionem Debitorum nulla habita ratione temporis prioritatis, *nisi quis eorum Jus Praelationis habeat.*

Princip. V.

615. Lex Civilis tum Privilegiatis, tum Hypothecariis Jus Praelationis inter Debitores tribuit.

Princip. VI.

616. Hypothecarii Praelatione gaudent post Privilegiatos, ac primo illi, qui prius inscripti fuerunt.

Princip. VII.

617. Ante omnia Jure Praelationis ex *omnibus Mobilibus* solvi debent impensae:

a) Judiciales;
b) Funerales;
c) Medicinales pro ultimo morbo;
d) Pro viduae luctu et sustentatione ad primos decem menses;
e) Stipendia domesticorum ad annum;
f) Debita pro cibis et indumentis a sex mensibus inita, si ea Venditores minutatim vendant.

Princip. VIII.

618. Privilegium habent quoad *determinata Mobilia:*

a) Locator domus et praedii rustici pro pretio Locationis in fructus anni currentis, et in valorem omnium Mobilium, quibus domus instructa est vel praedium;
b) Creditor in Rem Mobilem sibi oppignoratam;
c) Qui Rem servavit, vel meliorem fecit, si adhuc eam retineat pro factis expensis;
d) Venditor pro pretio Rei Mobilis praecedenti anno venditae, si adhuc sit penes Debitorem;
e) Caupones in Res viatorum apud se depositas pro eorum impensis;
f) Vectores quoad Res transvectas;
g) Creditores publici functionarii, qui commissa sibi negotia male administrat quoad Res in cautionem datas;
h) Collegia et Communitates in pecuniam ab eorum administrationibus in cautelam tributam.

Princip. IX.

619. In bona *Immobilia* Privilegium habent:

a) Architecti et alii Operarii in aedificia et alia opera pro mercede;
b) Venditor pro solutione pretii Rei Mobilis Venditae;
c) Cohaeredes in bona successionis pro solutione portionum, quae ab aliis haeredibus refundi debent;
d) Qui pecuniam mutuant haeredum, ut ex ea satisfieret illis, de quibus in praecedentibus;
e) Tertius Possessor in Rem servatam vel meliorem effectam quoad expensas utiles.

Princip. X.

620. Etiam Fiscus gaudet Privilegiis, et quidem omnium primus quoad tributa fundiaria et indirecta, necnon quoad Debita functionarii publici, qui cautionem tribuerit.

CAP. III.

AN POSSIT CREDITOR UTI OCCULTA COMPENSATIONE.

Princip. I.

621. Ex Communi Doctorum Sententia Creditor uti potest Occulta Compensatione, dummodo adsint conditiones sequentes:

a) Ut Debitum sit ex Justitia;
b) Ut Debitum sit certum;
c) Ut Debitum sit praesens;
d) Ut fiat Compensatio aequalis Debito, et de Rebus Debitoris;
e) Ut Creditum non possit alia via obtineri;
f) Ut postea moneat Debitorem ejusve haeredes, ne iterum solvant.

Princip. II.

622. Famuli et famulae domesticae non possunt occulte heris suis surripere aliquid ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario, quod recipiunt. Etenim cum salarium, quamvis parvum, possit esse justum ex diversis capitibus, quae

ipsi regulariter scire nequeunt, non possunt certo judicare, operam suam esse majorem [1]).

[1]) Hinc ab Innocentio XI. damnata est haec (n. 37.) Propositio: „*Famuli et famulae domesticae possunt occulte heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario, quod recipiunt.*"

Princip. III.

623. In omnibus casibus, in quibus Recompensans non tenetur restituere, nec etiam tenetur alius revelare de illo.

ARTICULUS V.

DE CIRCUMSTANTIIS RESTITUTIONIS.

CAP. I.

QUANDO RESTITUTIO FACIENDA.

Princip. I.

624. Restitutio facienda est statim [1]), quam primum Moraliter potest fieri, vel a Domino petendum est, ut Restitutionem diutius differe liceat. Atque eodem quidem tempore, quo facienda est Restitutio, est etiam formandum consequenter Propositum, quo aliquis restituere decernit. Siquidem ex hoc Proposito actus ipse Restitutionis dependet; et qui Restitutionis Praecepto tenetur, debet, quantum in ipso est, adhibere ea omnia, quae ad executionem Praecepti sunt necessaria [2]).

[1]) V. S. Thom. l. c. a. 8.
[2]) Cf. Navarr. l. c. n. 55.

Princip. II.

625. Qui restituere debet alienum, non peccat eo tempore, quo non restituit, sed ea dumtaxat parte temporis, in qua omnibus consideratis circumstantiis vere judicandum est, eum posse Moraliter Restitutionem facere. Quoties vero in hac eadem parte Restitutionis faciendae meminit, et statuit non facere, toties peccat, vel Mortaliter vel Venialiter, prout Rei restituendae conditio postulat.

Princip. III.

626. Debitor ex Contractu vel Quasi-Contractu **restituere** seu solvere debet, statim ac elapsus est terminus solutionis praefixus. At, si nullus sit praefixus terminus ad solvendum, non censetur Debitor esse in mora seu Graviter peccare, si potens non solvat, antequam petatur. Etenim in casu isto petitio aequivalet termino praefixo; quare, si Creditor sciens et potens petere non petat, censetur dilationem concedere. Secus vero dicendum, si non petat ex timore, verecundia, impotentia, aut oblivione. Tunc enim terminus erit, qui prudenter judicabitur esse ex intentione ipsius Creditoris rationabili.

Princip. IV.

627. Non facile condemnandus est de Mortali is, qui debens solvere ex Contractu, est in mora absque Damno Creditoris, etiamsi elapsus sit terminus, et sit saepe petitus, dummodo habeat intentionem solvendi, nec Creditor subeat periculum amittendi suum Creditum.

Princip. V.

628. Confessarius potest absolvere poenitentem, etiamsi semel vel bis ipsi aut alteri Confessario promiserit restituere, et potens non restituit, dummodo nunc firmiter proponat, statim restituere, nec sit publicus usurarius, aut raptor, qui nec prima vice absolvi potest, nisi prius tollat scandalum [1]).

[1]) Cf. S. Lig. Op. Mor. L. 3. n. 682.

Princip. VI.

629. Qui non vult restituere nisi in morte, simpliciter non est absolvendus, nisi adsit causa Restitutionem differendi, vel ipse sit in Bona Fide, vel praevideatur, monitionem eidem nihil profuturam.

CAP. II.

UBI RESTITUTIO FACIENDA.

Princip. I.

630. Restitutio, seu solutio ex *Contractu justo* ibi facienda est, ubi Contractus est celebratus, nisi aliter inter partes juste sit pactum.

Princip. II.

631. Restitutio a Possessore Bonae Fidei fieri potest in loco, ubi Res est, atque impensis Domini.

Princip. III.

632. Restitutio a Possessore Malae Fidei facienda est in loco, ubi Dominus habitat, atque expensis Debitoris.

CAP. III.

QUOMODO RESTITUTIO FACIENDA.

Princip. I.

633. Circa Quaestionem: „*Utrum qui non potest restituere in uno genere bonorum, teneatur in alio inferiori?*" duplex existit Sententia:

a) Prima *Probabiliter* affirmat [1]);

b) Secunda *Communior* ac Probabilior id negat [2]);

Docent tamen Communiter, valde congruum esse in praxi, ut poenitenti imponatur aliqua erga laesum elargitio [3]).

[1]) Ita Antoine, Cajet. Sot. aliique. Huic Sententiae suffragari etiam videtur S. Thom. 2. 2. q. 62. a. 2.

[2]) Ita La Croix. Laymann, Lessius, Lugo. Sanchez, Sporer, Vasquez, Salmanticenses et alii.

[3]) V. S. Lig. Op. Mor. L. 3. n. 626.

Princip. II.

634. Restitutio quaecunque fieri potest per tertiam personam.

Princip. III.

635. Restitutio ex *Delicto* facienda est *publice*, si Delictum fuerit *publicum; occulte*, si fuerit *occultum.*

Princip. IV.

636. Si Delictum fuerit *secretum*, non tenetur Debitor restituere cum sua infamia, sed tenetur tantum restituere *secreto*. Si autem non possit per se ipsum secreto, restituere debet per Confessarium, aut virum fidelem, quamvis debeat huic manifestare suum Delictum. Si autem nequeat restituere Rem in specie abs-

que Delicti manifestatione suo Creditori, satis est, si restituat aequivalens.

Princip. V.

637. Quaecunque Restitutio fieri potest per Compensationem, qua Debitor alio Credito compensat suum Debitum, dummodo hae serventur conditiones:

a) Ut utrumque Debitum sit ex Justitia Commutativa, atque certum;

b) Ut utrumque sit in eodem genere.

ARTICULUS VI.

DE CAUSIS A RESTITUTIONIS OBLIGATIONE EXCUSANTIBUS.

Princip. Praelim.

638. Causae a Restitutionis Obligatione excusantes aliae esse possunt ex parte *Debitoris*, aliae ex parte *Creditoris*, vel *aliorum;* aliquando excusare possunt simpliciter et in *perpetuum*, aliquando tantum *ad tempus* et pro dilatione Restitutionis.

CAP. I.

DE CAUSIS EX PARTE DEBITORIS A RESTITUTIONE EXCUSANTIBUS.

Princip. I.

639. Causae, quae *ex parte Debitoris* a Restitutione excusare possunt, sunt:

a) Debitum dubium;

b) Impotentia;

c) Necessitas Gravis;

d) Necessitas Extrema;

e) Cessio bonorum.

A.

DE DEBITO DUBIO.

Princip. I.

640. Si dubitas, an olim contraxeris Debitum, non teneris restituere.

Princip. II.

641. Si certus de Debito olim contracto dubitas nunc negative, an ei satisfeceris, teneris satisfacere.

Princip. III.

642. Si certus de Debito olim contracto *Probabiliter* nunc putes, te etiam ei satisfecisse, teneris satisfacere.

B.

DE IMPOTENTIA.

Princip. I.

643. Impotentia Debitoris ad Restituendum potest esse duplex:

a) *Physica,* cum scilicet simpliciter non habet, unde restituat;
b) *Moralis,* cum videlicet, etsi forte habeat, unde restituat, hoc tamen est illi valde incommodum.

Princip. II.

644. Qui simpliciter non potest restituere, tenetur tantum habere Propositum Restituendi tum, cum in meliorem fortunam venerit.

Princip. III.

645. Debitor non tenetur restituere bona inferioris ordinis cum Gravi Detrimento in bonis ordinis superioris.

C.

DE NECESSITATE GRAVI.

Princip. I.

646. Gravis Necessitas est indigentia alicujus Rei ad vitandum periculum, ne quis decidat a suo statu juste acquisito, ita ut, si Rem illam restitueret, aegre et cum magna difficultate servaretur in suo statu, vel ex eo dillabens cogeretur ducere statum longe inferiorem, vel immineret ei periculum gravis morbi, carceris diuturni, aut miseriae valde molestae spectata qualitate personae, aut demum subire gravem infamiam.

Princip. II.

647. Communis Necessitas est indigentia rerum, quam habent pauperes ostiatim mendicantes, quorum vita non est nimis molesta juxta eorum statum, cum suppetant passim eleemosynae.

Princip. III.

648. Gravis Necessitas, quamdiu durat, excusat a Restitutione. Minime tamen hinc sequitur, aliquem, quemadmodum potest in Gravi Necessitate non restituere, ita etiam furari posse [1]).

[1]) Ab Innocentio XI. haec (n. 36.) damnata est Propositio: „*Permissum est furari non solum in extrema Necessitate, sed etiam in gravi.*"

Princip. IV.

649. Quoad Quaestionem: *An, si Necessitas Gravis sit perpetuo duratura, liber sit Debitor in perpetuum a Restitutione?* duplex distingui debet casus:

a) Si Debitum sit *incertum*, quod scilicet dandum est pauperibus, est in perpetuum liber;

b) Si Debitum sit certum, tenetur in ea continuata Necessitate esse parcissimus in Rebus etiam statui necessariis, ut saltem per vices restituat partes Debiti, quas potest. Quodsi neque id potest, tunc, si Damnum ab eo subeundum ex tali Restitutione esset notabiliter majus Damno Creditoris in perpetuum frustrato tali Restitutione, tunc Probabiliter erit liber hac Restitutione.

Princip. V.

650. Quando tum *Debitor*, tum *Creditor* sint *in pari aut fere aequali Necessitate* Gravi, ut Restitutionis Obligatio decidatur, multiplices casuum species distinguere oportet:

a) Si Obligatio Restituendi est ex Delicto, Debitor tenetur omnino restituere;

b) Si Res restituenda extet in specie sub Dominio Creditoris, Debitor restituere debet;

c) In reliquis vero Debitis (e. g. ex Mutuo), in quibus Res restituenda est in Dominio Debitoris absque Delicto, Probabile est, Debitorem in Gravi Necessitate constitutum posse non restituere, quamvis Creditor sit in pari Necessitate.

Princip. VI.

651. Per se loquendo Debitor cum jactura status injuste acquisiti restituere tenetur, exceptis hisce casibus:

a) Si talis-Debitor communiter existimetur vir probus, et non possit subito mutare illum statum, nisi se infamet;

b) Si Bona Fide comparavit illum statum pecuniis alienis, quas putabat suas;

c) Si statum suum juste jam acquisitum injuste nunc conservet bonis alienis.

Princip. VII.

652. In quibus casibus potest Debitor non restituere ratione Gravis Necessitatis *propriae*, potest etiam ratione Gravis Necessitatis *suorum*, vel *proximi*.

Princip. VIII.

653. Debitor in Gravi Necessitate constitutus, etsi Restitutionem differre possit, tenetur tamen ex Communi Doctorum Sententia, quantum commode fieri potest, minuere victum et vestitum suum, et familiae, numerum famulorum, aliasque expensas non adeo necessarias, ut possit paullatim et per partes restituere.

Princip. IX.

654. Communis Necessitas pauperum ostiatim mendicantium non excusat eos a Restitutione, si *physice* possint.

D.

DE NECESSITATE EXTREMA.

Princip. I.

655. Extrema Necessitas est indigentia Rei ad vitandum periculum mortis imminentis, cui aliter non possit occurri.

Princip. II.

656. Periculum, ex quo enascatur Extrema Necessitas, Communiter intelligitur non solum, si mors sit jamjam imminens, sed cum aliqua etiam latitudine, si scilicet sit *Moralis Certitudo* vel *prudens timor* intra aliquod tempus, dummodo non appareat alia via ei occurrendi.

Princip. III.

657. Extrema Necessitas propria, vel suorum, vel etiam proximi, Debitorem excusat a Restitutione, si aliter ei subveniri non potest, quam per detentionem Debiti.

Princip. IV.

658. Si tum Debitor, tum Creditor in Extrema Necessitate sint constituti, juxta Communem Sententiam non tenetur restituere.

E.

DE CESSIONE BONORUM.

Princip. I.

659. *Cessio bonorum* vel *Fori* tunc habetur, quando Debitor solvendis factus est impar, et bona omnia Creditoribus cedit. Haec esse potest duplex:

a) *Voluntaria*, si eam Creditores voluntarie accipiant;
b) *Judicialis*, quam Lex ipsa Debitori Bonae Fidei ac infelici tribuit.

Princip. II.

660. Cessio bonorum excusat in *Foro Externo* Debitorem a solvendis Debitis; at non excusat in *Foro Conscientiae*, nisi vere impotens sit, aut in Gravi, vel Extrema Necessitate constitutus.

Princip. III.

661. Qui cedit bonis, potest etiam in Foro Conscientiae retinere, et occultare, quantum necessarium est, ut tenuiter vivat juxta suum statum juste acquisitum, ad sui suorumque sustentationem.

Princip. IV.

662. Qui post Cessionem reddit ad pinguiorem fortunam, tenetur deinde solvere seu restituere [1]).

[1]) Cf. S. Lig. Op. Mor. L. 3. n. 699.

CAP. II.

DE CAUSIS EX PARTE CREDITORIS ALIORUMVE A RESTITUTIONE EXCUSANTIBUS.

Princip. I.

663. Si Debitor praevideat, Rem allaturam Damnum Spirituale Creditori, potest ac debet ejus Restitutionem differre.

Princip. II.

664. Si Debitor praevideat, Restitutionem allaturam Damnum aliis, seu Creditorem abusurum Re in Damnum alterius, tenetur omnino differre.

Princip. III.

665. *Remissio* Creditoris excusat Debitorem a Restitutione, si sit omnino *libera* et *legitima*.

Princip. IV.

666. *Compositio* cum Creditore excusat Debitorem a reliqua Restitutione, si sit omnino *libera* et *legitima* [1]).

[1]) Compositio etiam fieri dicitur, quando S. Pontifex, cum bona incerta sint, atque causa adsit, Rem ita componit, ut unam partem Debiti condonet Debitori, aliam impendat in pias causas. Cf. S. Lig. Hom. Apost. Tract. 10. n. 119. —

Princip V.

667. Si Creditor componitur cum Debitore, qui cedit bonis, ut parte remissa aliquid accipiat, ejusmodi remissio censetur *Conditionalis;* quare Debitor melioris fortunae redditus, tenebitur reliquum dare.

Princip. VI.

668. *Transactio* cum Creditore tunc habetur, cum Debitum non est liquidum, sed controversum sive quoad substantiam, sive quoad quantitatem. Facta Transactione sine vi aut fraude, Debitor erit liber ab ulteriori Restitutione, dummodo Res non fuerit antea Creditori adjudicata per Sententiam [1]).

[1]) L. 20. cap. de Transact.

Princip. VII.

669. *Assignatio* Debiti fit, cum Debitor vice sua alium dat reum creditori. Si hic libere in ejusmodi Delegationem consentiat, Debitor *Principalis* a Restitutione manet liber.

SECTIO II.

DE RESTITUTIONE IN SPECIE.

ARTICULUS I.

DE RESTITUTIONE BONORUM FORTUNAE.

CAP. I.

DE RESTITUTIONE EX FURTO IN GENERE NECNON DE FURTIS FILIORUM, UXORUM ATQUE FAMULORUM.

Princip. I.

670. *Furtum* est ablatio injusta Rei alienae Domino rationabiliter invito [1]).

[1]) L. 1. ff. de Furtis. V. S. Lig. Op. Mor. L. 3. n. 518.

Princip. II.

671. Voce *Ablationis* in furti definitione intelligenda est generatim actio lucrativa, qua Res aliena vel apprehenditur animo non reddendi, vel diutius detinetur, vel adhibetur in usum non concessum [1]).

[1]) Cf. S. Thom. 2. 2. q. 66. a. 3.

Princip. III.

672. Si Dominus omnino libere ac legitime consentiat, sive expresse, sive tacite, sive saltem interpretative, ut Res sit tua, non es Fur eam auferendo.

Princip. IV.

673. Si Domino etiam non vidente pro tempore prudenter tamen judices, illum esse contentum, ut auferas, vel certo Mora-

liter scias, daturum, si peteres, non peccas saltem Graviter, auferendo, quia sic habetur Consensus praesumptus [1]).

[1]) Cf. Less. c. 12. n. 4. La Croix. L. 3. p. 1. n. 946.

Princip. V.

674. Furti diversae species sunt:

I. Rapina et Furtum Simplex:
- a) *Rapina* est ablatio Rei alienae facta cum vi;
- b) *Furtum Simplex* est occulta ablatio Rei alienae.

II. Furtum Diurnum et Nocturnum:
- a) *Diurnum*, quod fit ea luce, qua Fur dignosci possit [1]);
- b) *Nocturnum*, quod fit in ejusmodi tenebris, ut Fur cognosci non possit.

III. Manifestum et Non-Manifestum:
- a) *Manifestum*, cum praesente adhuc insecutione aut inclamatione deprehenditur eodem die Fur, antequam perveniat ad locum, quo destinaverat Rem deferre;
- b) *Non-Manifestum*, cum scilicet Fur non ita deprehenditur.

IV. Non-Qualificatum et Qualificatum:
- a) *Non-Qualificatum* dicitur illud, cui nullum in Jure speciale nomen;
- b) *Qualificatum* est id, quod in Jure speciale nomen habet.

  Qualificati autem Furti Communiter quinque species distingui solent:
  - α) *Peculatus*, quo aufertur pecunia vel Res ad Fiscum Principis vel Reipublicae pertinens;
  - β) *Abigeatus*, quo abducuntur animalia e grege alieno;
  - γ) *Plagium*, quo surripitur servus alienus vel etiam homo liber;
  - δ) *Raptus* est Furtum hominis ad abutendum;
  - ε) *Sacrilegium*, quod est Furtum Rei sacrae vel Rei profanae in loco sacro patratum.

[1]) Latro.

Princip. VI.

675. Furtum est Peccatum ex genere suo Mortale [1]).

[1]) 1. Cor. 6. Cf. S. Thom. 2. 2. q. 66. a. 6.

Princip. VII.

676. Furtum potest esse Veniale ex Levitate Materiae, vel ex imperfectione actus.

Princip. VIII.

677. Materia Furti potest dici Gravis dupliciter:

a) *Absolute*, quando in communi hominum sensu censetur sufficere ad constituendum Peccatum Mortale, etiamsi Furtum in hominem ditissimum committeretur;

b) *Relative*, quando respectu quorundam, quibus Res Furto aufertur, censetur Gravis, respectu vero aliorum Levis.

Princip. IX.

678. Quantitas Furti ad Peccatum Mortale sufficiens non potest certa mensura absolute taxari, sed prudentum arbitrio est definienda non solum ex quantitate Rei ablatae, sed etiam ex circumstantiis personae damnificatae, temporis atque locorum [1]).

[1]) Cf. S. Thom. de Erud. Princ. L. 7. c. 8.

Princip. X.

679. Auctores Communiter dicunt, illam esse in Furto Materiam Gravem, quae alicui sufficiat juxta conditionem suam ad sui suaeque familiae sustentationem pro uno die, computato victu, vestitu et habitatione.

Princip. XI.

680. Regula, qua olim Furti mensura ad Mortale Peccatum requisita ab Auctoribus magis in specie statuebatur, hodie non nimis acriter urgeri potest; verum juxta latitudinem quandam interpretanda, cum ea summa, quae olim pluribus sufficiebat necessitatibus, hodie vix sufficiat, eo quod pecunia et abundantior sit, et abundantior tribuatur.

Princip. XII.

681. Certum est, etiam per *Minuta Furta* Mortaliter peccari posse, si illa ad notabilem quantitatem pervenerint.

Princip. XIII.

682. Circa Furta et eorum Restitutionem ab Innocentio XI. sequentes Propositiones damnatae sunt:

a) *Permissum est furari, non solum in Extrema Necessitate, sed etiam in Gravi* (n. 30.);
b) *Famuli et famulae domesticae possunt occulte heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario, quod recipiunt* (n. 37);
c) *Non tenetur quis sub poena Peccati Mortalis restituere, quod ablatum est per pauca Furta, quantumcunque sit magna summa totalis* (n. 38.).

Princip. XIV.

683. Quoad Quaestionem: *An parva Furta commissa in diversis personis coalescant, et Gravem pariant Obligationem Restitutionis* [1]*?* duplex habetur Sententia: Nonnulli negant, nisi Fur magnam quantitatem auferre intendisset, vel nisi Domini laesi unam communitatem constituerent. At tenenda est opposita Sententia, quia secus nimia paretur libertas circa ejusmodi Furta, quod in grave nocumentum communitatis cederet. In dicto tamen casu cum nemini laeso grave Damnum intulerit, neque singulis in particulari restituere tenetur sub Gravi.

[1]) Supponitur, a nullo gravem quantitatem auferri.

Princip. XV.

684. Quaestionem: *An in praefato casu Gravi suae Obligationi quis satisfaciat restituendo pauperibus?* S. Alphonsus de Ligorio resolvit Probabilius affirmative, atque ejus Sententiae adhaerendum videtur.

Princip. XVI.

685. Si quis mero exemplo moverit alios ad furandum, potuit quidem Graviter peccare contra Charitatem ratione scandali, non vero contra Justitiam, nec tenebitur ad Restitutionem.

Princip. XVII.

686. In Furtis filiorum-familias etc. major requiritur Materia ad Peccatum Mortale. Spectanda insuper non tantum quantitas Rei acceptae, parentis facultas, liberalitas, indulgentia in liberos etc. quodsi spectatis omnibus summa accepta censeatur notabilis, et parens absolute invitus, erit Peccatum Mortale, atque obligans ad Restitutionem faciendam parenti vel cohaeredibus,

nisi parens censeatur illam remittere. Idem dicendum cum proportione de aliis domesticis, consanguineis et familiaribus.

Princip. XVIII.

687. Haec omnia adhuc magis locum habent in Furtis esculentorum, quae committuntur a filiis aut famulis, in quibus Domini non tam sunt inviti ratione Rei ablatae, quam ratione modi accipiendi. Proinde in iis saepe non est Mortale, nisi Res illas accipiant, non ut ipsi consumant, sed ut aliis vendant.

Princip. XIX.

688. Qui per Furta levia saepe repetita intendit Rem notabilem paullatim furari sive ab eodem, sive a diversis, peccat Mortaliter in Furtis singulis. Quare qui ex tali fine utitur ponderibus et mensuris injustis, est habitualiter in Peccato Mortali. Haec tamen Minuta Furta Probabiliter non sunt totidem Mortalia completa, nec distincte exprimenda in Confessione, sed faciunt unum Moraliter, quando procedunt ex una voluntate Moraliter non interrupta.

Princip. XX.

689. Qui absque animo furandi Rem notabilem ex occasione furatur varia minuta sive ab eodem, sive a diversis, ita ut tandem deveniat ad quantitatem notabilem, peccat Mortaliter in Furto illius partis, quae quantitatem notabilem complet.

Princip. XXI.

690. Juxta Sententiam Communem plus requiritur in Furtis Minutis ad Rem notabilem, quam si simul et semel acciperetur.

Princip. XXII.

691. Quae per Minuta Furta ablata sunt, sub Gravi sunt restituenda, cum ad notabilem quantitatem pervenerint [1]).

[1]) Hinc ab Innocentio XI. haec (n. 38.) damnata est Propositio: „*Non tenetur quis sub poena Peccati Mortalis restituere, quod ablatum est per pauca Furta, quantumcunque sit magna summa totalis.*"

Princip. XXIII.

692. Si Domini eorum, quae per Minuta Furta ablata sunt, incerti sunt, Restitutio sub Gravi facienda est pauperibus, aut

locis piis [1]. Si vero Domini certi sint, tunc singulis sua portio sub Gravi tribuenda est, si portio singulis ablata per se Materiam gravem constituat. *Quodsi singuli Domini non sint graviter damnificati,* juxta Regulam generalem videtur, quod ipsis facienda sit Restitutio, licet sit parva uniuscujusque portio. Nihilominus putat S. Alphonsus de Ligorio [2]) cum aliis Doctis, non peccare Graviter, qui restitueret pauperibus loci.

1) Ex c. Cum de Usur.

2) Hom. Apost. Tr. 10. n. 28. et Op. Mor. L. 3. n. 595.

Princip. XXIV.

693. Quamquam Communissimum sit, quod tabernarii pro Minutis Furtis per se loquendo debeant restituere civibus, qui Minutas merces emunt, excusarentur tamen a Gravi, si restituant pauperibus aut locis piis. Imo etiam a Veniali, accedente aliqua rationabili causa.

Princip. XXV.

694. Si plures simul furantur pauca, quae simul collecta proximo Damnum grave irrogant, duplex distinguendus est casus:

a) Si ex *Condicto* id agant, singuli Graviter peccant, atque in solidum ad Restitutionem tenentur;

b) Si non ex Condicto id agant, sed *independenter unus ab alio,* nemo eorum peccat Mortaliter, neque ullam contrahit Restituendi Obligationem gravem.

Princip. XXVI.

695. Uxor rea non est Furti, si de Rebus communibus subtrahit *servato moderamine status.*

Princip. XXVII.

696. Si famuli non impediant Furta in Rebus Dominorum, tenentur ipsi restituere, si Furtum fiat ab *extraneis;* si vero Furtum fiat ab aliis *domesticis,* adhuc tenentur, si Res ipsis sit commissa specialiter, vel si se obligaverint [1]).

1) V. S. Lig. Op. Mor. L. 3. n. 344.

Princip. XXVIII.

697. A Furto neque necessitas *Ordinaria,* neque *Gravis* [1]) excusat, sed *Extrema tantum necessitas,* quando videlicet vita

ipsa periclitatur [2]). Qui Extrema enim laborat necessitate, juxta Sententiam Communem potest alienum surripere, quantum satis est ad se liberandum [3]).

[1]) Busenbaum relata nonnullorum Sententia verae Sententiae adhaeret (L. 3. Tr. 5. c. 1. de Furto Dub. 1. n. 2.) ut *Probabiliori*. Ante decisionem Apostolicae Sedis plus dicere non potuit, quandoquidem ipsius non erat censurare; nunc autem opposita Sententia Probabilitatem, si quam habuit, amisit, nec amplius sustineri potest, condemnata jam ab Innocentio XI. Propositione (n. 36.) supra relata. V. n. 682. a. —

[2]) Cf. S. Thom. 2. 2. q. 66. a. 7.

[3]) Quod hic dictum de necessitate Extrema, dicunt etiam de necessitate *proxima Extremae*, aut illi *aequivalenti;* qui enim in ea est constitutus, potest sibi mediis ordinariis providere. —

CAP. II.

DE RESTITUTIONE EX CAESIS LIGNIS ATQUE PASCUIS.

Princip. I.

698. Certum est, Communitatem quamlibet posse juste ob bonum publicum etiam suis civibus saltem secundum certum modum et mensuram vetare, ne Ligna caedant in silva Communitatis, neve in Pascuis ejusdem pascant.

Princip. II.

699. Si civis in loco publico Communitatis, cujus ipse est pars, pascat, vel Ligna caedat, juxta Communem Sententiam non peccat Graviter, neque ad Restitutionem tenetur, nisi magnam faciat Lignorum stragem [1]); sed tenentur tantum ad poenam post Judicis sententiam.

[1]) Cf. S. Lig. Op. Mor. L. 3. n. 525 et Hom. Apost. Tract. 10. nn. 23 et 25.

Princip. III.

700. Idem dicendum de incolis duorum oppidorum, vel pagorum habentium loca compascua, vel silvas vicinas, si alii in aliorum silvis hinc inde Ligna caedant.

Princip. IV.

701. Qui Ligna caedunt vel pascunt in locis alicujus Privati, vel Communitatis, cujus omnia Ligna emerunt vel conduxerunt Privati, peccant pro ratione Rei ablatae, vel Damni

illati, atque ad Restitutionem tenentur. Si tamen Privati non soleant recuperationem talium curare, sed si satis ipsis sit, ut comprehensi luant mulctam, Restitutio non videtur necessaria.

CAP. III.

DE RESTITUTIONE EX FRAUDATIS TRIBUTIS ATQUE GABELLIS.

Princip. I.

702. *Tributum* in genere vocatur omne id, quod Principi vel Reipublicae penditur ad onera communia sustinenda. Tributi autem ita generici accepti triplex habetur species:

a) *Tributum stricte sumptum* vel Pensio, quam Supremae Potestati cives solvunt, tum ut statum suum pro dignitate tueatur, tum ut bono communi prospiciat;
b) *Vectigal* (Portorium, Gabella, Accisum), quod pro mercibus invehendis vel evehendis solvitur;
c) *Pedagium*, quod solvitur a transeuntibus pro conservatione pontis, viae, custodiae.

Princip. II.

703. Tributum *stricte sumptum* [1]) duplicis potest esse speciei:

a) *Ordinarium*, quod in determinatis ratis singulis annis pro quantitate possessionum solvitur a civibus;
b) *Extraordinarium*, quod propter intervenientes causas extraordinarias civibus imponitur [2]).

[1]) Tributum, quod imponitur singulis, et respicit personas, nullo habito respectu ad facultates, dicitur *Capitatio;* Pensio vero, quam cives pro ratione facultatum Supremo Magistratui solvunt, *Census* nuncupatur.

[2]) Huc pertinet *Subsidium Charitativum*, quod ab Episcopis imponitur Clericis.

Princip. III.

704. Minime dubitandum est, quin Leges Tributa imperantes tum ex Naturali Jure, tum ex Positivo Divino obligent in Conscientia [1]).

[1]) Matth. 22, 15—22. Rom. 13, 8.

Princip. IV.

705. Qui justa Tributa proprie dicta defraudant, et peccant, et ad Restitutionem tenentur.

Princip. V.

706. Ad Tributi Justitiam requiritur:
a) Legitima Auctoritas;
b) Justa Causa;
c) Debita Proportio inter Tributum atque causam.

Princip. VI.

707. In Dubio de Tributi Justitia praesumendum pro Lege, nec quidquam valent ad Apostolicam Sententiam extenuandam et solvendi Obligationem elidendam conditiones, quas nonnulli requirunt.

Princip. VII.

708. Tributa *per se loquendo* solvenda sunt, etsi non exigantur. Quodsi alicubi Consuetudo invaluerit, ut Vectigalia non solvantur, antequam exigantur, non erit Obligatio ultro solvendi. Id praesertim valet de Gabellis, quae ad portam civitatis, aut pontem, aut viam publicam solvi debent, constitutis ibi exactoribus.

Princip. VIII.

709. Quibusdam in locis Leges *Vectigalia* imponentes habentur pro mere Poenalibus, ita ut contravenientes obligentur ad solam mulctam, si fuerint deprehensi.

Princip. IX.

710. Cum certum sit apud omnes, de Jure Communi [1]) nullum deberi Vectigal de Rebus cuique deservientibus ad proprium suaeque familiae usum, nisi *expressa* in Lege fiat mentio: iis, qui ad hunc finem Res deferunt, nullus ingerendus est scrupulus, nisi aperte constet de ipsa Vectigalis existentia, vel solutio pro Rebus proprio usui servientibus jam sit introducta et Consuetudine.

[1]) L. Universi c. de Vectig.

Princip. X.

711. Circa Quaestionem: *An Defraudantes Gabellas ad mercaturam peccent, et teneantur ad Restitutionem?* duplex habetur Theologorum Sententia:

a) Prima affirmat, et haec Communissima est atque Probabilior;

b) Altera negat, neque Probabilitate sua caret [1]).

Quidquid autem sit circa utriusque illius Sententiae Probabilitatem: generaliter loquendo pro praxi admonendi sunt populi et excitandi ad Tributa solvenda, sed post factum non sunt ad Restitutionem Gabellarum defraudatarum cogendi, si Probabiliter sibi suadeant, in tanta Vectigalium multitudine aliquid injuste solvisse, vel competenter contribuisse ad publicas necessitates.

[1]) Lex Gabellas imponens cum poena Gravi videtur Theologis illius Sententiae conditionata sive disjunctiva.

Princip. XI.

712. Qui mercem a Gabellarum Fraudatore emit, quin quidquam ad Tributi Fraudationem cooperetur, ad nihil tenetur.

Princip. XII.

713. Vectigalium custodes non impedientes invectionem prohibitarum mercium juxta Communem Sententiam Graviter peccant, atque ad Restitutionem tenentur.

Princip. XIII.

714. Quamvis Vectigalium custodes ad Restituendum mercatoribus pretium ad eos corrumpendos sponte oblatum non obligentur: in Conscientia tamen ad haec obligantur [1]):

a) Ad compensanda Damna vi harum mercium Principi, aut Reipublicae sive in negotatione, sive in alio genere secuta;

b) Ad compensanda Vectigalia, si pro dictis mercibus neglecta sint;

c) Si Lex prohibitoria lata fuerit propter incolarum utilitatem, aut si extraneis mercatoribus a Principe facta fuerit promissio de similibus mercibus vetandis, Gabellarii corrupti obligantur ad satisfaciendum civibus et alienis mercatoribus secundum aestimationem Damni secuti;

d) Si etiam per accidens nullum ex dictis Damnis secutum sit, obligantur adhuc ad Restitutionem sui salarii secundum proportionem officii sui neglecti [2]).

[1]) Cf. Weinacht de Restitutione.

[2]) Catech. Rom. p. 3. de Praecepto 7. n. 17. Cf. Cap. Si culpa tua ff. de Injuria et Damno dato.

ARTICULUS II.

DE RESTITUTIONE FAMAE ET HONORIS.

CAP. V.

DE FAMA ET HONORE IN GENERE.

Princip. I.

715. *Existimatio* est unius vel plurium de perfectione aut imperfectione alterius judicium.

Princip. II.

716. *Fama* est sermo de perfectione aut imperfectione alterius.

Princip. III.

717. *Honor* est quaedam significatio perfectionis et excellentiae alterius, quae

a) Si exhibeatur verbis, erit *Laus;*

b) Si exhibeatur aliis signis, erit *Honor simpliciter.*

Princip. IV.

718. Famae et Honoris bonum laedere Injuria est *stricte sumpta.*

Princip. V.

719. Unusquisque gaudet Jure in bonam Existimationem.

Princip. VI.

720. Jus ad bonam Existimationem nonnisi mente violatur, quod tripliciter accidit:

a) Judicio Temerario;

b) Suspicione;

c) Dubitatione.

Princip. VII.

721. Famae et Honoris bonum nonnisi verbo et facto violari potest.

CAP. II.

DE DUBITATIONE, SUSPICIONE ET JUDICIO TEMERARIO.

Princip. I.

722. *Dubitatio Temeraria* est suspensio animi inter bonam et malam Existimationem alterius ex levi motivo.

Princip. II.

723. *Suspicio Temeraria* est inclinatio ad assentiendum malae cogitationi de alio ex levi motivo.

Princip. III.

724. *Judicium Temerarium* est firmus assensus de imperfectione alterius sine motivis sufficientibus, seu ex motivo levi [1]).

[1]) Cf. S. Thom. 2. 2. q. 70. a. 3.

Princip. IV.

725. Temeraria Suspicio, aut Dubitatio, aut Opinio de alterius imperfectione *per se* Veniale est, *per accidens* autem Mortale fieri potest:

a) Ex Malevolentia et Odio, vel Contemptu;
b) Si prodit in Actum Externum;
c) Si manifestatur alteri.

Princip. V.

726. Prudenter de imperfectione alterius judicare, suspicari, vel dubitare, Peccatum nullum est.

Princip. VI.

727. Judicium Temerarium *ex genere suo* est Grave Peccatum contra Justitiam [1]).

[1]) Matth. 7.

Princip. VII.

728. Judicium Temerarium esse potest Veniale:

a) Si quis habeat magnam Probabilitatem;
b) Si malum, quod judicatur, non sit adeo Grave;
c) Si judicium sit tantum de persona indeterminata vel ignota;
d) Ratione Erroris.

Princip. VIII.

729. Regula Juris [1]: „*Dubia in meliorem partem interpretanda*" servari debet.

[1]) 2. de R. J. i. 6.

CAP. III.

DE DETRACTIONE.

Princip. I.

730. *Detractio* est injusta Famae alterius violatio, facta in ejus absentia.

Princip. II.

731. Detractio fieri potest vel *directe*, vel *indirecte* intendendo diminutionem Famae, idque vel *positive*, vel *negative*; fit autem

I. *Positive* hisce modis:

a) Imponendo falsum crimen, et sic dicitur *Calumnia;*

b) Revelando verum crimen, sed *occultum;*

c) Amplificando, seu augendo verum crimen;

d) Sinistre interpretando bona proximi opera, quasi facta sint sinistra intentione.

II. *Negative:*

a) Negando recte facta, vel dotes alterius cum Famae ejusdem jactura;

b) Extenuando recte facta vel dotes alterius;

c) Tacendo, ubi silentium censetur vituperatio;

d) Simulate et frigide laudando cum boni nominis jactura.

Princip. III.

732. *Calumnians* Detractio Gravissimum est ex genere suo Peccatum contra Justitiam [1]).

[1]) Eccli. 10; Proverb. 24; 1. Cor. 6. Cf. S. Hieron. in Ps. 149.

Princip. IV.

733. Damnum alteri per Calumniam illatum ex integro in Conscientia reparandum.

Princip. V.

734. Calumnia per errorem, oblivionem, et inadvertentiam olata ad Restitutionem in Conscientia obligat.

Princip. VI.

735. Detractio sive Calumnia potest esse tantum Veniale l ex parvitate Materiae, vel ex defectu deliberationis perfectae [1]).

[1]) Cf. S. Thom. 2. 2. q. 73. a. 3.

Princip. VII.

736. Falsum crimen alteri imponi licite posse aut ad proprium mnum vitandum, aut ad proprium honorem tuendum nullam mino Probabilitatem habet.

Princip. VIII.

737. Detractio *Revelans* sive in viventem, sive in mortuum rave ex genere suo Peccatum est contra Justitiam.

Princip. IX.

738. Innocentius XI. quoad praesentem Materiam hasce opositiones damnavit:

a) *Quidni nonnisi Veniale sit Detrahentis auctoritatem magnam sibi noxiam falso crimine elidere?* (n. 43.);
b) *Probabile est, non peccare Mortaliter, qui imponit falsum crimen alicui, ut suam Justitiam et Honorem defendat* (n. 44.).

Princip. X.

739. Crimen alterius occultum revelare in hisce casibus licet:

a) Ob bonum ipsius Delinquentis, servato tamen, quantum opus est, ordine Fraternae Correctionis;
b) Ut consilium vel auxilium petatur a viro prudente;
c) Si quis aliquam Dignitatem, Beneficium, aut Officium postulet, cujus est incapax;
d) Ob justam tui, aut proximi defensionem;
e) Si id necessarium sit ad avertendum quodcunque aliud Damnum tertii;
f) Si id necessarium sit, ut ipse evites tormenta gravia [1]).

[1]) Cf. S. Thom. 2. 2. q. 73. a. 2. Suarez. de Charitate Disp. 8. S. 6. —

Princip. XI.

740. Crimen triplici modo dici potest publicum:

a) Publicitate *Juris*, cum de eodem constat vel per publicam Judicis sententiam, vel ex legitima testium depositione in Judicio;

b) Publicitate *Facti*, cum in loco publico coram multis patratum est, adeo ut non possit amplius, neque ulla tergiversatione celari, neque ullo Juris suffragio excusari;

c) Publicitate *Famae*, quando Fama criminis pervenit ad majorem Communitatis partem, vel ad tot personas ejusdem, ut spectatis omnibus circumstantiis fieri non possit, quin ad notitiam majoris etiam partis perveniat.

Princip. XII.

741. Si verum alterius crimen revelatur in loco, ubi est sive Juris, sive Facti, sive Famae Publicitate jam notum, nullum Peccatum est neque contra Justitiam, neque contra Charitatem[1]).

[1]) Si palam res est, repetitio injuria non est.

Princip. XIII.

742. Non peccat Mortaliter, qui verum alterius crimen in ullo loco jam publicum revelat in altero, ubi publicum non est, sed quo brevi tempore ejus notitia est perventura.

Princip. XIV.

743. Communis Sententia est, revelationem Delicti alterius uni vel alteri, qui illud sub secreto continebit, factam ad leniendum offensae dolorem, non esse Peccatum[1]).

[1]) Cf. S. Thom. 1. 2. q. 38. a. 2.

Princip. XV.

744. Defectus naturales alterius nominare *per se* Mortale non est, nisi ratione magni moeroris alterius, vel ratione praejudicii, quod alteri provenire inde potest, in Mortale transeat.

Princip. XVI.

745. Quoad eos, qui Detractionem audiunt[1]), duplex casus distingui debet:

a) Si audiens Gravem Detractionem ipsi cooperatur, certo peccat contra Charitatem et contra Justitiam;

b) Si vero minime Detractioni quidem cooperatur, de illa autem gaudet, peccat Mortaliter in Materia Gravi contra Charitatem. Quodsi neque de illa gaudet, nullatenus peccat, dummodo eam impedire conetur, quando commode potest

[1]) V. S. Lig. Op. Mor. L. 3. n. 79.

Princip. XVII.

746. *Susurratio* est verbum seminans inter amicos discordias.

Princip. XVIII.

747. Susurratio in *genere suo* Peccatum est Mortale [1]) specie diversum a Detractione, eaque Gravius, ac proinde in Confessione exprimenda [2]).

[1]) Eccli. 28. V. S. Lig. Op. Mor. L. 5. n. 72.
[2]) Cf. S. Thom. 2. 2. q. 74. a. 2.

Princip. XIX.

748. Quando Restitutio Famae facienda est ob revelationem criminis *veri*, sed *occulti*, Infamans, quantum potest, opinionem de altero ab audientibus conceptam abolere debet [1]).

[1]) Cf. S. Thom. 1. p. q. 17. a. 1. S. Lig. Hom. Apost. Tr. 11. n. 18. et Op. Mor. L. 3. n. 92.

Princip. XX.

749. Quando quis restituere debet ob impositionem *criminis falsi*, Infamans tenetur crimen falsum alteri impositum aperte retractare, adhibito etiam, ubi opus sit, Juramento.

Princip. XXI.

750. A Restitutione Famae excusant causae sequentes:

a) Impotentia Physica vel Moralis;

b) Subsequens Justa criminis Publicitas;

c) Recuperatio Famae aliunde secuta;

d) Cessatio Infamiae per oblivionem;

e) Condonatio Infamati expressa vel tacita;
f) Recuperatio aequalis Infamationis recusata [1]).

[1]) Cf. S. Lig. Op. Mor. L. 3. n. 1001.

CAP. IV.

DE CONTUMELIA.

Princip. I.

751. *Contumelia* est Injuria, qua bona Existimatio et Honor alterius ipso praesente violatur.

Princip. II.

752. * Contumelia committi potest sive Verbo, sive Facto:
a) *Verbo*, quando alteri ex contemptu vitium objicitur, sive verum, sive falsum, idque fieri potest: Vicio, Convicio, Improperio, Maledicto;
b) *Facto* fieri potest: Illusione, Irrisione, Subsannatione, Actione, Libello Famoso.

Princip. III.

753. Contumelia ex *genere suo* Mortale Peccatum est contra Justitiam [1]); plura tamen sunt, quae Contumeliam aut Veniale Peccatum efficiunt aut nullum [2]).

[1]) Rom. 1.
[2]) Cf. S. Thom. 2. 2. q. 72. a. 2.

Princip. IV.

754. Contumelia nullum erit Peccatum, si Convicium aliquod leve delectationis et joci causa proferatur, ac debitae servantur circumstantiae [1]).

[1]) V. S. Thom. l. c.

Princip. V.

755. Injuria Contumelia illata reparanda, et quidem:
a) Si fuit Contumelia *simplex, Satisfactione* tantum;
b) Si simul Damnum intulerit, etiam hoc reparandum.

Princip. VI.

756. Ad Restitutionem Honoris illa generatim satisfactio equiritur, quae censeatur sufficiens ad manifestandam Aestimaionem juxta conditionem personae offensae.

Princip. VII.

757. *Libellus Famosus* sive *Infamatorius* est scriptura licet revissima, continens occultam alterius Infamiam, ut publica fiat.

Princip. VIII.

758. Libello Infamatorio Fama alterius Gravius laeditur, uam simplici Detractione.

Princip. IX.

759. Ut Restitutio propter Libellum Infamatorium debita it efficax, atque ad aequalitatem, fieri debet aliis scriptis, vel ublica revocatione.

Princip. X.

760. Ex Jure [1]) contra Auctores Libelli Infamatorii statuta st poena Excommunicationis latae sententiae, si sit Libellus ontra Romanum Pontificem aut Cardinalem, aut contra statum rdinum Minorum vel Praedicatorum; non vero si sit tantum ontra Religiosum particularem. Si vero Libellus alios respiciat, xcommunicationis poena non est nisi ferendae sententiae.

1) C. *Qui alterius.* 5. q. 11.

Princip. XI.

761. De se omnes tenentur Contumelias patienter ferre, atue amorem vindictae juxta exemplum Christi abjicere; licebit amen, imo oportunum erit, Contumeliam illatam depellere:

a) Quando id exigit bonum ejus, qui Contumeliam infert [1]);
b) Quando id postulat bonum aliorum [2]).

1) Proverb. 11.
2) Cf. S. Thom. 2. 2. q. 72. a. 3.

CAP. V.

DE SECRETI MANIFESTATIONE.

Princip. I.

762. *Secretum* est notitia rei occultae. Potest esse triplex:
a) *Naturale,* quod ab ipsa natura imponitur;
b) *Commissum* seu *Rigorosum,* quando quis alteri quidpiam manifestat, eidem committens silentium circa illud, sive id faciat *expresse,* sive *tacite;*
c) *Promissum,* quando non modo, qui rem manifestat, silentium exigit, sed etiam, qui illam notitiam accipit, silentium promittit.

Princip. II.

763. Secretum violare sine causa ex *genere suo* Peccatum Mortale est; transire tamen potest in Peccatum Veniale.

Princip. III.

764. Secretum manifestari potest ex hisce causis:
a) Quando res sub Secreto commissa vel est parva, vel jam aliunde publica;
b) Quando adest praesumptus consensus;
c) Quando Manifestatio fit ex inadvertentia, vel indeliberatione;
d) Quando servatio Secreti cederet in Grave Damnum sive commune, sive innocentis, sive ipsius committentis.

Princip. IV.

765. Aperire, sive legere litteras alienas exceptis quibusdam casibus semper Peccatum est, ac Mortale quidem, vel Veniale, prout res gravis vel levis momenti in iis contineri existimetur.

Princip. V.

766. Litteras alienas aperire, Peccatum non est:
a) Quando id exigit Lex Charitatis;
b) Quando scimus, eas in nostrum injustum Damnum esse scriptas;
c) Quando habetur consensus, sive expressus, sive tacitus illius, a quo, vel ad quem litterae mittuntur;

d) Quando Communitatis vel Instituti Regulae aut legitima Consuetudo id permittunt [1]).

[1]) Cf. S. Lig. Op. Mor. L. 3. n. 70.

ARTICULUS III.

DE RESTITUTIONE IN BONIS CORPORIS.

PRINCIPIA PRAELIMINARIA.

Princip. I.

767. Inter praecipua Corporis bona enumerari solent haec:
a) Vita et membrorum Integritas;
b) Virginitas et Pudicitia;
c) Castitas Conjugalis.

Princip. II.

768. Haec bona violantur:
a) Homicidio et Mutilatione;
b) Stupro;
c) Adulterio.

CAP. I.

DE HOMICIDO ET MUTILATIONE MEMBRORUM.

Princip. I.

769. *Homicidium* est violenta et injusta exanimatio hominis ab homine facta.

Princip. II.

770. Homicidium dividitur inprimis in *Voluntarium*, et *Casuale.*

Princip. III.

771. Homicidium *Voluntarium*, quod contingit ex ipsa hominis intentione, esse potest duplex:
a) *Directum*, cum quis data opera alium interficit;
b) *Indirectum*, cum quis alterius mortem non quidem Directe intendit, sed ea ponit, ex quibus mortem alterius secuturam praevidere potest.

Princip. IV.

772. Homicidium praeterea dividitur in Simplex et Qualificatum:

I. *Simplex* dicitur illud, quod nullis specialibus circumstantiis est vestitum;

II. *Qualificatum* dicitur illud, quod speciales circumstantias adnexas habet. Huc pertinet Homicidium:

a) *Proditorium*, quod sub specie amicitiae patratur;
b) *Insidiosum*, quod ex insidiis committitur;
c) *Veneficum*, quod veneno committitur;
d) *Sacrilegum*, quod in persona sacra perpetratur;
e) *Assassinium*, quod ab aliis mercede conductis committitur;
f) *Latrocinium*, quod spolii gratia perpetratur;
g) Caedes parentum, prolis, conjugis, principis.

Princip. V.

773. Homicidium Naturali, Divino [1]) et Humano Jure sub gravissimis poenis et a cooperantibus incurrendis prohibitum est.

[1]) Ex. 23.

Princip. VI.

774. Poenae in Homicidium Voluntarium statutae sunt:
a) Jure Canonico Communi Irregularitas;
b) Jure Dioecesano Reservatio.

Princip. VII.

775. Quoad Homicidium *Casuale* dicit Angelicus [1]): „*Si quis det operam rei licitae debitam diligentiam adhibens, et ex ea Homicidium sequatur, non incurrit Homicidii reatum: si vero det operam rei illicitae, non evadit Homicidii reatum*" [2]).

[1]) 2. 2. q. 64. a. 8.
[2]) Cf. S. Lig. Op. Mor. L. 3. n. 398.

Princip. VIII.

776. Homicida generatim compensare tenetur Damna omnia realia in bonis Fortunae, quae ex Homicidio secuta sunt. Praesertim Homicida haeredibus Occisi necessariis compensare tenetur Damnum Emergens et Lucrum Cessans juxta spem judicio prudentis aestimandam. Creditoribus autem Occisi ex Homicidio

damnificatis juxta Probabiliorem Sententiam Homicida ad nihil tenetur, dummodo Damna ista non intenderit.

Princip. IX.

777. Quae de Homicidio dicta sunt, cum proportione intelligi quoque debent de Mutilatione injusta et Vulneratione.

CAP. II.

DE JUSTA OCCISIONE NOCENTIS.

Princip. I.

778. Licitum est homines facinorosos publica auctoritate occidere [1]).

[1]) Ex. 22. Apoc. 13. C. 45. c. 23. q. 4. c. 4. Cf. S. Thom. 2. 2. q. 64. a. 3.

Princip. II.

779. Lex non potest marito facultatem tribuere occidendi uxorem in adulterio comprehensam [1]).

[1]) Huc pertinet Propositio (n. 19.) ab Alexandro VII. damnata: „*Non peccat maritus propria auctoritate occidens uxorem in adulterio comprehensam.*"

CAP. III.

DE BELLO.

Princip. I.

780. *Bellum* est congressio vi et armis inter Principes et Respublicas. Potest autem esse duplex: *Defensivum* scilicet, vel *Offensivum*.

Princip. II.

781. Si justae adsint conditiones, Bellum est licitum [1]).

[1]) Gen. 14. Ex. 17. Matth. 8.

Princip. III.

782. Conditiones ad Justitiam Belli requisitae sunt:
a) Auctoritas Principis vel Supremi Magistratus;
b) Gravis Causa;
c) Recta Intentio.

Princip. IV.

783. Militibus non licet propria auctoritate praedas agere; id tamen licitum est, si legitima adsit permissio.

Princip. V.

784. Bona *Immobilia* hostibus erepta ex Lege Belli cedunt Principi aut Reipublicae; *Mobilia* communiter fiunt capientis, nisi consuetudo ferat, ut Princeps aliquam partem habeat, vel Respublica.

Princip. VI.

785. *Repressalia*, quibus intelligitur retentio personarum, vel rerum inimicorum, licita sunt sub hisce conditionibus:

a) Si constet, cives alterius Reipublicae fecisse injurias;
b) Si illorum Princeps rogatus recuset administrare Justitiam;
c) Si Princeps Supremus causa cognita id concedat;
d) Si non inferat plus Damni, quam satisfactio requirat.

CAP. IV.

DE DUELLO.

Princip. I.

786. *Duellum* est pugna inter duos vel paucos privata auctoritate privatisque de causis et ex condicto inita, cum periculo Occisionis, Mutilationis, vel Vulneris.

Princip. II.

787. Duellum aliud *Solemne* est, quod adhibita forma fit circa tempus et locum, assumptis etiam testibus; aliud *Simplex*, quod fit absque ejusmodi solemnitatibus.

Princip. III.

788. Duellum sive Solemne, sive Simplex est Juri Naturali contrarium, humanae societati vel maxime perniciosum, ineptumque ad finem, ad quem assumi solet, ac proinde Mortale Peccatum [1]).

[1]) Cf. Trid. Sess. 25. c. 9.

Princip. IV.

789. Alexander VII. proscripsit hanc (n. 2.) Propositionem: *„Vir equestris ad Duellum provocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat."*

Princip. V.

790. Benedictus XIV. Constitutione *„Detestabilem"* circa Duellum has Propositiones damnavit:

a) *„Vir militaris, qui, nisi offerat, vel acceptet Duellum, tanquam formidolosus, timidus, abjectus, et ad officia militaria ineptus haberetur, indeque officio, quo se suosque sustentat, privaretur, vel promotionis alias sibi debitae ac promeritae spe perpetuo carere deberet, culpa et poena vacaret, sive offerat, sive acceptet Duellum;"*

b) *„Excusari possunt etiam honoris tuendi, vel humanae vilipensionis vitandae gratia Duellum acceptantes, vel ad illud provocantes, quando certo sciunt, pugnam non esse secuturam, utpote ab aliis impedienda;"*

c) *„Non incurrit in Ecclesiasticas poenas ab Ecclesia contra Duellantes latas Dux vel Officialis militiae acceptans Duellum ex gravi metu amissionis famae et officii;"*

d) *„Licitum est, in statu hominis naturali acceptare et offerre Duellum ad servandas cum honore fortunas, quando alio remedio earum jactura propulsari nequit;"*

e) *„Asserta licentia pro statu naturali applicari etiam potest statui civitatis male ordinatae, in qua nimirum vel negligentia vel malitia Magistratus Justitia aperte denegatur."*

Princip. VI.

791. **Ex Jure Ecclesiastico [1]) tres poenae in Duellum proprie dictum statutae sunt:**

a) Excommunicatio ipso facto incurrenda atque Summo Pontifici reservata, quam incurrunt (etiam effectu non secuto) tam Principales Duellantes, quam Cooperantes, item qui de industria spectant, et propria praesentia Duellum quodammodo favent atque approbant, et sic Duellantes inflammant [2]);

b) Proscriptio omnium bonorum cum perpetua infamia. Haec tamen bona quod nos non viget;

c) Privatio sepulturae Ecclesiasticae, si Duellantes in conflictu ipso decedant, etiamsi ante obitum dederint poenitentiae signa; imo ex Constitutione „*Detestabilem*" etiamsi extra locum conflictus Sacramentis muniti decesserint. Hoc ultimum tamen juxta nonnullos non est ubique usu receptum [3]).

[1]) Trid. Sess. 25. cap. 19. de R.

[2]) Cf. S. Lig. Op. Mor. L. 7. n. 220. Hom. Apost. Tr. 8. n. 28.

[3]) Probaliter ii solum privantur sepultura sacra, qui in loco conflictus mortui sunt, adeoque poena illa non incurritur ab eo, qui inde elatus alibi moritur, quamvis ex vulnere in Duello accepto. Generatim videndum est, quousque poenae istae in diversis provinciis sint receptae. Nam juxta Laymann (L. 3. Tr. 3. p. 3. c. 5) Germani aliique Septentrionales sive ob ignorantiam, sive quia dictorum Pontificum Constitutiones promulgatae et in usum receptae non sunt, a Censura excusari videntur.

Princip. VII.

792. **Provocans non tenetur restituere, si Provocatus occumbat.**

CAP. V.

DE SUICIDIO.

Princip. I.

793. *Suicidium* sive sui ipsius interfectio propria auctoritate et deliberate facta Juri Naturae [1]) directe adversatur. Idipsum Jure quoque Positivo Divino: „*Non occides*" prohibetur.

[1]) Cf. S. Thom. 2. 2. q. 64. a. 5.

Princip. II.

794. Jure Ecclesiastico Suicida privatur sepultura Ecclesiastica, quae tamen poena eos non complectitur, qui furore, amentia, aut phantasia gravissima animi moestitia turbati vitam sibi eripuerunt, vel qui ante mortem adhuc doluerunt. Inscio insuper Episcopo nulli est deneganda sepultura Ecclesiastica.

Princip. III.

795. In Dubio, utrum quis a se, an ab alio sit interfectus, sepultura Ecclesiastica privari nequit; in Dubio vero, utrum deliberate, an indeliberate mortem sibi intulerit, in praxi sepultura Ecclesiastica erit privandus.

Princip. IV.

796. Non licet mutilare se ipsum, nisi hoc ad conservationem totius corporis sit neccessarium.

Princip. V.

797. Quamvis non pauci *Evirationem* puerorum ad vocem conservandam permittant, *adhuc tamen* Benedicto XIV. testo [1]) *Theologorum id negantium opinio Communis obtinuit.*

[1]) De Syn. Dioec. L. 2. c. 7.

Princip. VI.

798. Homo tenetur mediis *ordinariis* vitam sibi servare; ad media vero *extraordinaria* non tenetur, nisi ejus vita Bono Communi sit omnino conducens [1]).

[1]) Cf. S. Lig. Op. Mor. L. 3. n. n. 30. 32. 372.

Princip. VII.

799. Poenitentiae, quibus indulgere solent Christianae perfectionis studiosi, si exerceantur consilio prudentis Praelati vel Confessarii, et justa de causa, ad corpus minirum in servitutem animae redigendum, ex vera Theologorum Sententia licite et cum merito peragi possunt, quamvis per aliquot annos vita brevior efficiatur [1]).

[1]) V. Benedictus XIV. de Canoniz. S. S. L. 3. c. 29. n. 6.

CAP. VI.

DE ABORTU.

Princip. I.

800. *Abortus* est ejectio foetus immaturi animati. Foetus autem ex Communi Doctorum et antiquorum Physicorum Sententia, necnon ex praxi Poenitentiariae dicitur animari spatio 40 dierum, si masculus, 80, si foemina sit. Sunt tamen Medici, qui hodie ex innumeris experimentis pro certo habent, foetum, nulla facta sexus distinctione, ab ipsa conceptione animari, statim ac incipit formari.

Princip. II.

801. Quando quaeritur de *poenis* et *Irregularitate*, res dijudicanda est juxta praxin S. Poenitentiariae; at non ita, si Quaestio

sit de *Peccato;* illico enim juxta Doctrinam peritorum Homicida dicitur, qui Abortum curat a conceptione.

Princip. III.

802. Circa praesentem Materiam Innocentius XI. hanc (n. 35.) damnavit Propositionem: „*Videtur Probabile, omnem foetum, quamdiu in utero est, carere anima rationali.*"

Princip. IV.

803. Quicunque malitiose Abortum procurat, Graviter peccat, sive foetus animatus sit, sive non.

Princip. V.

804. In eos, qui Abortum procurant, variae poenae temporum decursu statutae sunt:

a) Sixtus V. omnes Abortum *scienter* Procurantes foetus tam animati, quam inaminati, et quomodocunque in eum consenientes, vel mulieribus praebentes venena sterilitatis subjecit cunctis poenis in ipsos Homicidas statutis. Istae poenae autem sunt:
   α) Privatio Privilégii Clericalis, Dignitatis, ac Beneficii Ecclesiastici:
   β) Inhabilitas ad ea in posterum consequenda;
   γ) Irregularitas et Excommunicatio ipso facto incurrenda effectu secuto, atque utraque Pontifici reservata.

b) Gregorius XIV. sustulit Irregularitatem et Excommunicationem pro Abortu *foetus inanimati*, atque utramque limitavit ad Abortum *foetus animati;*

c) *Privatio* Beneficiorum non incurritur ante Sententiam saltem Declaratoriam criminis. *Inhabilitas* autem incurritur statim.

Princip. VI.

805. Ab *Inhabilitate* ad Beneficia Ecclesiastica propter Abortum procuratum haud Improbabiliter absolvere possunt Episcopi. Iisdem quoque facultas tributa est absolvendi ab ista Excommunicatione.

Princip. VII.

806. Irregularitatem ob procuratum Abortum contractam juxta Tridentinum [1]) solus Romanus Pontifex auferre potest, licet Abortus sit occultus.

[1]) Sess. 24.

Princip. VIII.

807. Certum est, mulieres non posse Abortum sibi procurare etiam ante foetus animationem, quamvis videant sibi ex uteri graviditate imminere periculum infamiae, vel etiam mortis. Certum pariter est, mulierem Mortaliter peccare et Homicidium committere, quae in se ipsa procurat Abortum foetus animati. Utrum vero ejusmodi mulier incurrat etiam Excommunicationem a Sixto V. irrogatam, hinc inde adhuc controvertitur.

Princip. IX.

808. Si pharmacum, sive quodcunque remedium, quod mater in morbo extremo constituta accipit, directe non tendat, nisi ad salvandam matris vitam, illud licite poterit suscipi, dummodo aliter mater certo Moraliter praevideatur cum prole esse moritura.

Princip. X.

809. Si Dubium sit, an pereunte matre proles supervivere possit et baptizari, duplex casus distingui debet:

a) Si periculum Abortus aequale est, tam si medicina sumatur, quam si non sumatur, mater poterit medicinam suscipere;

b) Si vero periculum Abortus sit majus, minime poterit, dummodo spes adsit salvandi vitam prolis post mortem matris [1]).

[1]) Cf. S. Lig. Hom. Apost. Tr. 8. n. 26.

CAP. VII.

DE STUPRO.

Princip. I.

810. *Stuprum* proprio ac stricto sensu sumitur pro illicita defloratione virginis vel viduae invitae [1]).

[1]) V. S. Lig. Op. Mor. L. 83. n. 363.

Princip. II.

811. Qui virginem *consentientem absque ulla Matrimonii promissione* defloravit, ad nihil tenetur erga ipsam puellam. Si vero Stuprum parentibus sit notum, iis ad injuriam per aliquod signum honorationis resarciendam tenetur, nisi ipsi nihil sibi velle praesumantur.

Princip. III.

812. Si quis virginem *dissentientem* stupravit *vi, minis et fraudibus eam seducendo, sed sine promissione Matrimonii,* duplex casus distingui debet:

a) Si crimen est manifestum, Stuprator tenetur tam puellae, quam parentibus omnia Damna honoris reparare atque fortunae [1]); non tenetur tamen illam in uxorem sibi ducere, nisi forte Damnum aliter reparare non possit, vel nisi sententia Judicis intercesserit [2]);

b) Si crimen est occultum, seductor ad nihil tenetur.

1) C. Si culpa de Injur.
2) C. 1. de Adult.

Princip. IV.

813. Qui virginem stupravit, *seducendo eam ficta matrimonii promissione*, generatim loquendo promissionem implere tenetur, si potest. Ab illa promissione autem servanda excusare eum possunt casus sequentes:

a) Si foemina ex verbis aliisque conjecturis malam promittentis fidem facile cognoscere poterat;
b) Si Stuprator nobilitate vel divitiis valde superet conditionem mulieris, et haec talem disparitatem non ignoraverit;
c) Si ex matrimonio pessimus timeatur exitus;
d) Si ex tali matrimonio familiae viri obveniret dedecus;
e) Si vir foeminam cognoverit, existimans, eam esse virginem, quia ipsa talem se finxit, cum tamen non esset.

Princip. V.

814. Si Stuprator ad matrimonium, quod promisit, consensum exhibet, puella autem renuit, Stuprator ad nihil tenetur.

Quodsi puella quidem non recuset, parentes autem contradicant, juxta Sententiam Probabiliorem Stuprator ad Damnum compensandum tenetur.

Princip. VI.

815. Si Stuprator, qui virginem seduxit vera vel falsa matrimonii promissione, Voto vel Castitatis vel ingrediendae Religionis sit obstrictus, distingui debet, utrum Votum illud emissum sit *post*, an *ante* promissionem:

a) Si Votum illud emissum est *post* promissionem, ex Sententia Communi tenetur ad conjugium;

b) Si Votum emissum est *ante* promissionem, Votum quidem *ex se* non cessat, sed juxta Sententiam Probabiliorem Vovens obligatur ad efficiendum, ut per Dispensationem cesset, atque ita ad conjugium tenetur.

Princip. VII.

816. Qui sub vera matrimonii promissione et pacto expresso impetrandi Dispensationem defloravit *Consanguineam*, dum tamen agitur de impedimento, in quo nunquam, vel vere nunquam solet dispensari, promissio erit omnino invalida, atque sola remanet Obligatio compensandi Damna.

Princip. VIII.

817. Qui sub vera matrimonii promissione et pacto expresso Dispensationem impetrandi Consanguineam defloravit, dum de impedimento agitur, in quo Dispensatio communiter obtineri solet, ejus promissio juxta Communiorem et Probabiliorem Sententiam est valida in Foro Conscientiae, ideoque ad Dispensationem petendam tenetur [1]).

[1]) V. S. Lig. Op. Mor. L. 3. n. 650.

Princip. IX.

818. Stuprator *violentus* tenetur ad prolis alimoniam, donec haec per se victum valeat comparare. Si vero agatur de Stupro *voluntario*, Mulier, si potest, tenetur ex Jure prolem alere pro primo triennio; postea Obligatio transit in Stupratorem.

CAP. VIII.

DE ADULTERIO.

Princip. I.

819. *Adulterium* est copula personae conjugatae cum non sua vel non suo.

Princip. II.

820. Adulterium continet malitiam Mortalem duplicem, et quandoque triplicem:

a) *Duplicem* quidem tantum, nimirum unam contra *Castitatem*, alteram contra *Justitiam*, si una pars peccans sit soluta;

b) *Triplicem* autem, si utraque pars sit conjugata: tunc enim Adulter suae uxori et viro mulieris, cum qua peccat, injuriam facit.

Princip. III.

821. Si proles *certo* ex Adulterio nata sit, tenetur:

a) Adulter alere prolem ab anno tertio, donec sibi alimentis providere possit; a partu ad tertium annum inclusive tenetur ipsa mater [1]);

b) Adulter et Adultera per se loquendo tenentur omnia Damna inde emergentia ordinarie compensare.

[1]) C. 2. de Conversione invit.

Princip. IV.

822. *In Dubio*, an nata sit proles ex Adulterio, juxta Sententiam Communem Adulter liber est ab omni Restitutionis Obligatione.

Princip. V.

823. Mulier Adultera, si sciat, prolem esse illegitimam, tenetur se prodere ad vitanda Damni mariti, et prolis legitimae, dummodo Damnum Famae propriae non multum praeponderet Damno mariti atque familiae.

CAP. IX.

DE TUTELA VITAE, PUDICITIAE, HONORIS ATQUE BONORUM ADVERSUS INJUSTUM AGGRESSOREM.

Princip. I.

824. Ex unanimi Theologorum consensu licet cuilibet, injustum vitae suae Aggressorem occidere *cum moderamine inculpatae Tutelae* [1]).

[1]) Cf. S. Thom. 2. 2. q. 47. a. 7.

Princip. II.

825. Moderamen inculpatae Tutelae haec efflagitat:
a) Ut occisio Aggressoris non fiat ad vindictam, neque ex odio, sed solum ad injuriam et vim propulsandam, sive ad sui defensionem;
b) Ut, qui aggressionem patitur, non majori violentia utatur, quam necesse sit ad mortem vitandam;
c) Ut aggressio sit injusta;
d) Ut aggressio ita sit *impendens*, ut non possit, nisi adhibita vi, repelli.

Princip. III.

826. Alexander VII. hanc (n. 18.) damnavit Propositionem: *„Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam judicem, a quo certo imminet iniqua sententia, si alia via non potest innocens Damnum evitare."*

Princip. IV.

827. Ex Sententia Communi licitum est, injustum aggressorem occidere etiam ad defendendam vitam proximi [1]).

[1]) V. S. Thom. 2. 2. q. 60. a. 6.

Princip. V.

828. Certum est, Principes, Magistratus et Milites, qui specialiter conducti sunt ad civium defensionem, teneri ad defendendam vitam proximi innocentis cum occisione aggressoris injusti; alii vero juxta Probabiliorem Sententiam ad ejusmodi innocentis defensionem cum occisione aggressoris injusti saltem generaliter loquendo minime obligantur.

Princip. VI.

829. Ex Communi Sententia mulier injustum Pudicitiae suae aggressorem non potest occidere vel mutilare, si alio modo eum repellere valide possit. Quodsi alio modo non possit, utrum puella possit virum occidere vel graviter mutilare ad se liberandam, hinc inde controvertitur.

Princip. VII.

830. Innocentius XI. hanc (n. 30.) damnavit Propositionem = „*Fas est viro honorato occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter ignominia vitari nequit. Idem quoque dicendum, si quis impingat alapam vel fuste percutiat, et post impactam alapam, vel ictum fustis fugiat*“ [1]).

[1]) Haec Propositio damnata est ob suam generalitatem et quia vindictam permittebat.

Princip. VIII.

831. In defensionem rerum suarum sive bonorum fortunae alterum occidere licitum est sub hisce conditionibus:

a) Si quis non possit aliter res suas servare, aut etiam ablatas recuperare sine magna molestia et sumptibus;
b) Si res sit magni momenti [1]);
c) Necesse est, ut fur rem tuam adhuc invadat, aut saltem cum fugientem ita persequaris, ut adhuc censearis esse in Possessione Civili. Quodsi rem tuam jam in tuta posuerit, atque Possessionem acquisierit, non amplius tibi licet ad eandem recuperandam vim inferre, sed ad remedia Juris recurrere debes.

[1]) Hinc Innocentius XI. hanc (n. 31.) damnavit Propositionem: „*Regulariter occidere possum furem pro conservatione unius aurei.*“

Princip. IX.

832. Non licet occidere Damnificantem tantum in bonis *acquirendis*, ad quae quis Jus habet inchoatum, quandoquidem Innocentius XI. has duas proscripsit Propositiones:

a) „*Non solum licitum est defendere defensione occisiva, quae adhuc possidemus, sed etiam, ad quae Jus inchoatum habemus, et quae nos possessuros speramus*“ (n. 32.);

b) „*Licitum est tam haeredi, quam legatario contra injuste impedientem, ne vel haereditas adeatur, vel legata solvantur, se taliter defendere, sicut et Jus habenti in cathedram, vel praebendam contra eorum Possessionem injuste impedientem*“ (n. 33.).

Princip. X.

833. Generatim loquendo bona illa censentur *magni momenti*, ıibus ablatis deficeret alicui sustentatio pro se et sua familia.

ARTICULUS IV.

DE RESTITUTIONE IN BONIS ANIMAE.

Princip. I.

834. Qui alterum ad Peccatum inducit vi, fraude aut dolo, netur ex Justitia vim, fraudem et dolum auferre, eumque pristinam libertatem restituere, atque Damna inde secuta sarcire.

Princip. II.

835. Si quis alium ad Peccatum induxerit precibus, conıiis et suasionibus, sed peccatum, ad quod induxit, Justitiam inime laedit: ex Justitia ad nihil tenetur: tenetur tamen ex haritate conversionem Seducti procurare. Quodsi Peccatum, ad ıod alium induxit, tertium quendam laedit, tenetur ex Justitia l Restitutionem, non quidem erga Seductum, sed erga Damniatum.

Princip. III.

836. Qui alium in bonis animae naturalibus laesit, tenetur : Justitia ad reparanda Damna tum personalia tum realia de secuta.

TRACTATUS QUARTUS.

DE VIRTUTIBUS JUSTITIAE FILIABUS.

PRINCIPIUM PRAELIMINARE.

1. Praecipuae Justitiae filiae sunt:

Pietas, Observantia, Obedientia, Veracitas, Gratitudo, Benevolentia, Amicitia, Beneficentia, Liberalitas, Misericordia, Clementia, Affabilitas, Comitas, Urbanitas.

ARTICULUS I.

DE PIETATE ET OBSERVANTIA.

Princip. I.

2. *Pietas* tripliciter accipitur:

a) Pro Religione, vel Devotione et Affectu inclinante ad cultum Dei;

b) Pro Misericordia et Benignitate, praesertim erga filios ope indigentes;

c) Pro speciali Virtute respiciente principium ortus nostri, et sic definitur: Virtus, qua parentibus, patriae et sanguine junctis officium et cultus debitus praestatur [1].

[1] Cf. S. Thom. 2. 2. q. 101. et 103.

Princip. II.

3. *Observantia* est Virtus, qua honor et obsequium Superioribus ob eminentiam conjunctam cum beneficio gubernationis aliisque personis excellentibus ad gubernandum aptis exhibetur [1].

[1] V. S. Thom. l. c. q. 102.

Princip. III.

4. Manifestum est, Peccata Pietati opposita esse, parentes dehonorare, conviciis, maledictis afficere, vel affligere, caedere, eis detrahere, in necessitate non succurrere, fratres et sorores contumeliis afficere, eorum personas violare, patriam prodere.

Princip. IV.

Peccata Virtuti Observantiae opposita sunt irreverentia uperiores, et injuria, quae communi aestimatione irreverencontulit. Ad discernendum autem, quaenam actiones et ones contra Pietatem et Observantiam contineant irreverengravem in Confessione explicandam, haec regula est ser-: Si communi aestimatione actio vel omissio contineat ratione nis vel subjectionis specialem deformitatem gravem, quod intitate et qualitate actionis aliisque circumstantiis pensanest, tunc habet specialem malitiam in Confessione exlam.

ARTICULUS II.

DE OBEDIENTIA.

Princip. I.

Obedientia juxta Angelicum [1]) est Virtus Moralis, quae promptam hominis voluntatem ad exequendam voluntatem s, scilicet praecipientis.

[1]. 2. q. 104.

Princip. II.

Obedientia est duplex:

a) *Generalis*, quae inclinat ad observandum quodcunque praeceptum ex motivo quocunque honesto;

b) *Specialis*, quae, si stricte accipiatur, est Virtus inclinans ad servanda praecepta, quia praecepta sunt, seu ob honestatem praelucentem in eo, quod se quis accomodet praecepto Superioris. Si vero accipiatur paulo latius, est Virtus inclinans ad obtemperandum voluntati Superioris, sive ea praeceptiva sit, sive meri beneplaciti [1]).

[1]. S. Thom. 2. 2. q. 104. a. 2.

Princip. III.

Ut praecepto Obedientiae satisfiat, necesse non est, ex i ejus motivo operari, sed satis est, opus imperatum poni tivo alterius Virtutis.

Princip. IV.

9. Tres sunt Obedientiae regulae:
   a) Animi Alacritas [1];
   b) Animi Simplicitas [2];
   c) Animi Hilaritas [3].

1) Ephes. 6. Cf. S. Bernh. Serm. de Obed.
2) 2. Cor. 1.
3) V. S. Bernh. l. c.

Princip V.

10. Obdientia, quam *caecam* appellant, in eo consistit, quod subditus mandata Superioris sui, in quo Deum ipsum sibi exhibet, quoties conjuncta non sint cum Peccato manifesto, prompte exaquatur sine ulla sive extrinseca, sive intrinseca discussione, totum se ipsi quasi Deo tum quoad intellectum, tum quoad voluntatem subjiciens.

Princip. VI.

11. Obedientia caeca est quam maxime commendanda.

Princip. VII.

12. Obedientiae opponitur Inobedientia sive Contumacia, quae consistit in voluntate agendi contra praeceptum Superioris.

ARTICULUS III.

DE GRATITUDINE, BENEVOLENTIA, LIBERALITATE, MISERICORDIA, AFFABILITATE, COMITATE ET URBANITATE.

Princip. I.

13. *Gratitudo* est Virtus inclinans ad reddendum aliquid pro Beneficio accepto, quantum, ubi et quando id recta ratio postulat, quia id decens est.

Princip. II.

14. Gratitudo tres potissimum complectitur actus:
   a) Primus est Beneficium agnoscere, benigne acceptare et recordari;
   b) Secundus est agere pro eo gratias;
   c) Tertius est illud pro tempore, loco et facultate compensare.

Princip. III.

15. Gratitudini opponitur Ingratitudo tum *Materialis*, tum *rmalis.*

Princip. IV.

16. Actus Ingratitudinis *Materialis* sunt:

a) Primus Beneficium non compensare, quod de se Peccatum non est, nisi Benefactor sit in necessitate, vel inde merito sit offendendus;
b) Secundus est non agere gratias, quas omittendo facilius peccari potest;
c) Tertius est non agnoscere, non aestimare Beneficium, quod per se valde turpe est, non tamen Mortale in Beneficio ab homine accepto, nisi Benefactor esset graviter inde offendendus.

Princip. V.

17. Ingratitudinis *Formalis* actus sunt:

a) Benefactorem, qua talem, vel Beneficium contemnere;
b) Beneficium extenuare, ne Benefactori videamur obligati;
c) Benefacientis animum male interpretari, ne impediamur, quominus pro bono rependamus malum.

Princip. VI.

18. Ingratitudo Formalis ex *genere suo* Peccatum Mortale t, etsi possit ex levitate Materiae Veniale tantum esse.

Princip. VII.

19. Quemadmodum Gratitudo maxime decet creaturam ranalem, ita Ingratitudo turpissimum est Vitium. Turpe est, non ferre Beneficium, ubi Benefactor eget; turpius, non agere gratias; huc turpius, Beneficium non agnoscere, non recordari; turpissium illud contemnere, vel male interpretari.

Princip. VIII.

20. Ne sis ingratus erga Deum, haec serva:

a) Frequenter illi redde Beneficiorum memoriam et commemorationem;

b) Excita in te amorem, quo gaudeas et de ejus bonis exultes;
c) Ejus excellentiam maxime in factis mirabilibus laudando depraedica;
d) Gratulare ipsi de bonis, quae habet, intrinsecis, et opta extrinseca, honorem videlicet, cultum atque gloriam ab omnibus creaturis;
e) Gratias age profitendo eum Auctorem omnis boni tui;
f) Fatere te servum ejus et offer te ad ejus obsequium secundum beneplacitum Divinae suae Voluntatis;
g) Opere ostende, te agnoscere eum fontem omnium bonorum;
h) Considera frequenter Dei non solum Beneficia, sed etiam Conferentis majestatem, atque amorem infinitum, a quo illa procedunt in tuam recipientis vilitatem atque indignitatem.

Princip. IX.

21. *Benevolentia* est illa animi affectio, qua aliis bonum volumus et optamus.

Princip. X.

22. *Liberalitas* est Virtus, quae moderatur pecuniae et divitiarum amorem, ut eas in nostram proximique utilitatem, Deique honorem, ubi recta ratio postulat, libenter prompteque elargiamur; non simus tamen magis, quam oportet, ad ea elargienda prompti.

Princip. XI.

23. Liberalitati opponitur:

a) Per *excessum* Prodigalitas, qua quis sua non conservat, atque uberius elargitur quam convenit;
b) Per *defectum* Avaritia, quae est appetitus inordinatus divitiarum.

Princip. XII.

24. *Misericordia* est Virtus inclinans ad sublevandam alienam miseriam, vel qua ex commiserationis effectu miseris proximis subvenimus ob specialem honestatem in eo relucentem.

Princip. XIII.

25. *Affabilitas* est Virtus inclinans, ut nostra cum proximo n colloquiis, convictu, aliisque cum illo actionibus conversatio rata sit atque decens, spectatisque circumstantiis non nimis landa, nec aspera.

Princip. XIV.

26. *Affabilitas*, inquit Angelicus [1]), *est quoddam debitum onestatis, ut scilicet homo alteri faciat, quod decet eum facere. Homo tenetur ex naturali debito honestatis, ut aliis delectabiliter onvivat.*

[1]) 2. 2. q. 124. a. 2.

Princip. XV.

27. Praecipua Affabilitatis officia sunt:
a) Omnes benigne audire, eosque libenter atque hilari vultu alloqui;
b) Interrogantibus humaniter respondere, quamquam aliquando importuni esse videantur;
c) Obvios salutare, et salutationibus respondere ea honoris et benevolentiae significatione, quam vel locorum consuetudo, vel amicitiae ratio, vel dignitas exigit;
d) Vocem, verba, gestum et vultum ita componere, ut, quidquid in oculos eorum, quibuscum conversamur, incidit, suavitatem prae se ferat [1]).

[1]) Cf. 1. Cor. 10.

Princip. XVI.

28. Affabilitati opponitur:
a) Per *excessum* Assentatio, Blanditiae et Adulatio;
b) Per *defectum* Asperitas et Morositas.

Princip. XVII.

29. *Adulatores* dicuntur, qui utilitatis causa, *Blandi*, qui lacendi studio in omnibus se accomodant, omnia probant, omnia udant.

Princip. XVIII.

30. *Asperi* et *Morosi* dicuntur, qui in conversatione difficiles, bique contradictores, nusquam se accomodant decoro, atque arum student convenienti societati.

Princip. XIX.

31. Asperi et Morosi parum idonei sunt humanae societati [1]).

[1]) Cf. 2. Tim. c. 2. Coloss. 4.

Princip. XX.

32. *Comitas* est Virtus, quae servat decorum in jocis.

Princip. XXI.

33. Comitati opponitur:
a) Per *excessum* Scurrilitas;
b) Per *defectum* Rusticitas.

Princip. XXII.

34. *Scurrilitas* est immoderata quaedam, et molesta dicacitas, qua ordo, modus et decorum in jocis atque ludis pervertitur.

Princip. XXIII.

35. *Rusticitas* est Vitium, quo nec festivitate jocorum, nec conversationis jucunditate quis delinitur. „*Est autem contra rationem*, inquit Angelicus [1]), *ut aliquis se aliis onerosum exhibeat, puta, dum nihil delectabile exhibet, et etiam aliorum delectationes impedit.*“

[1]) 2. 2. q. 168. a. 4.

Princip. XXIV.

36. *Urbanitas* omnes fere hominis actiones et mores respicit, ut boni sint atque decori.

Princip. XXV.

37. Urbanitatem colere, et mores exhibere bonos atque decoros ad illos praesertim pertinet, qui ad animarum curam vocati sunt.

ARTICULUS IV.

DE VERACITATE.

Princip. I.

38. *Veracitas* est Virtus, qua inclinamur ad conformandum verba, facta et signa menti nostrae, et facta dictis.

Princip. II.

39. Veracitas haec duo complectitur:

a) Ut verba, signa et facta, quibus alteri loquimur, atque mentem manifestare praetendimus, menti conformemus;
b) Ut facta conformemus dictis, ne falsum reddamus, quod diximus.

Princip. III.

40. Veracitas differt a *Fidelitate*, quia haec inclinat ad implendum promissa, a *Simplicitate* autem sola ratione distinguitur. „*Eadem enim Virtus*, inquit Angelicus [1], *in quantum signa significatis concordant, dicitur Veritas; Simplicitas autem, in quantum non tendit in diversa, excluditque duplicitatem.*“

[1]) 2. 2. q. 109. a. 2 ad 4.

Princip. IV.

41. *Mendacium*, quod Veritati opponitur, est locutio contra mentem: cum videlicet aliud loquimur verbis, aut factis vel signis exterius manifestamus, quam interius sentimus.

Princip. V.

42. Mendacium ratione finis et effectus est triplex:

a) *Officiosum*, quod utilitatis gratia committitur;
b) *Jocosum*, quod voluptatis causa vel recreationis sive propriae, sive alienae gratia committitur;
c) *Perniciosum*, quod est non tantum contra Veracitatem, sed etiam contra Justitiam vel Religionem.

Princip. VI.

43. Ratione *Signi* Mendacium esse potest duplex:

a) *Verbale*, quod verbis,
b) *Reale*, quod actionibus committitur.

Princip. VII.

44. Mendacium *Reale* dicitur *formalis Simulatio*, quae est actio, qua quis externe significare intendit, quod in mente non

habet [1]). Hujus species est *Hypocrisis*, qua quis se simulat justum atque sanctum, cum revera talis non sit, neque opinione sua.

[1]) V. supra. Tr. 2. hujus Libri Sect. 4. Art. 2.

Princip. VIII.

45. Nullum Mendacium *praecise ut repugnat Veracitati*, est Mortale Peccatum; potest tamen Mortale fieri ratione oppositionis cum alia Virtute.

Princip. IX.

46. Mendacium semper et absolute est intrinsece malum, adeoque nullo casu licitum [1]).

[1]) Eccli. 7. 1. Joh. 2.

ARTICULUS V.

DE AMICITIA.

Princip. I.

47. *Amicitia* est mutuus, manifestus et gratuitus amor inter aliquas personas, quae sibi invicem bene volunt et se mutuo bonis cumulare desiderant.

Princip. II.

48. Ad Amicitiam requiritur mutua bonorum communicatio, sine qua Amicitia esse non potest.

Princip. III.

49. Cum Amicitia oriatur potissimum ex bonorum communicatione, sequitur, tot posse assignari Amicitiae species, quot sunt species bonorum, quae inter amicos communicantur. Unde Amicitia distinguitur in *Veram* et *Falsam*, *Corporalem* et *Spiritualem*, *Insensibilem* et *Sensualem*.

TRACTATUS QUINTUS.

DE RELIQUIS VIRTUTIBUS CARDINALIBUS.

ARTICULUS I.

DE PRUDENTIA.

Princip. I.

1. *Prudentia* proprie accepta est Virtus Intellectualis proxime directiva morum; vel Virtus, quae dictat, quid in qualibet particulari actione amplectendum tanquam honestum, vel fugiendum tanquam turpe in ordine ad finem ultimum.

Princip. II.

52. Prudentia praeest omnibus Virtutibus, ne nimio fervore aut tepore et remissione hic et nunc impingant; et dicitur Virtus Cardinalis, Lucerna oculusque corporis. Sine ea nulla potest esse Virtus, ipsaque respicit velut objectum omnium Virtutum actus.

Princip. III.

3. Munera et functiones Prudentiae sunt:

a) Bene consultare, diligenter inquirendo, quae sint media idonea ad finem, seu honeste agendum, quae sint necessariae circumstantiae, ut opus fiat honeste secundum Virtutem;

b) Post consultationem recte judicare, seu concludere, quid, quomodo, quando, ubi, omnibus diligenter consideratis sit agendum, ut agatur secundum Virtutem;

c) Praecipere executionem, dictando, hoc hic et nunc agendum esse, vel convenienter agi posse, vel illud vitandum esse, aut convenientius omitti, atque ita inclinare voluntatem, ut operetur secundum Virtutem.

Princip. IV.

4. Prudentia dividitur in Naturalem, Supernaturalem, Personalem et Gubernatricem:

a) *Naturalis* est, quae non excedit vires rationis naturalis, pendetque ex synteresi, et Virtutibus Moralibus sui ordinis, atque usu comparatur;
b) *Supernaturalis* est, quae pendet ex fide, et Virtutibus sui ordinis, exceditque vires naturae;
c) *Personalis* est, qua quis se ipsum dirigit;
d) *Gubernatrix* est, qua quis alios gubernat. Haec rursum est vel Civilis, vel Legislativa, vel Oeconomica, vel Militaris, vel Pastoralis, pro diversis officiis et actibus, quibus acquiritur.

Princip. V.

5. S. Thomas tres assignat Prudentiae partes essentiales:
a) *Eubuliam*, quae est habitus recte consultandi;
b) *Synesin*, quae est habitus recte de consultatis judicandi;
c) *Gnomen*, quae est habitus recte judicandi ex principiis quibusdam altioribus contra tenorem verborum Legis, ad mentem tamen Legislatoris.

Princip. VI.

6. Prudentiae haec Peccata opponuntur per *defectum*:
a) *Praecipitatio*, quae procedit ad opus, vel judicium omissa deliberatione;
b) *Inconsideratio*, quae judicat omissa diligenti Inquisitione;
c) *Inconstantia*, quae sine ulla, vel sine justa causa sententiam fert;
d) *Negligentia*, quae est omissio actuum rationis, qui necessarii sunt, ut opus suo tempore executioni mandetur.

Princip. VII.

7. Peccata, quae Prudentiae opponuntur *per defectum*, Mortalia non sunt, nisi quis se exponat periculo Graviter impingendi contra alias Virtutes, aut aliquam reipse Graviter violet.

Princip. VIII.

8. Peccata, quae Prudentiae *per excessum* opponuntur, sunt:
a) *Prudentia carnis*, quae excogitat media idonea ad explendos inordinatos motus naturae corruptae. Haec est Mortalis in re Gravi;

b) *Astutia.* Haec generatim accepta est ratio ingeniosa agendi aliquid modo occulto, potestque esse bona. Prout vero hic strictius accipitur, est notitia pravorum mediorum ad fallendum cum affectu exequendi conjuncta. [illegible] est Mortale, vel Veniale pro ratione affectus, cui [illegible], et Damni, quod proximo evenit, et pravitatis medii;
c) *Dolus* est Astutiae executio tum verbis, tum factis;
d) *Fraus,* quae est Astutiae executio solis factis;
e) *Sollicitudo Temporalium* est nimia mentis trepidatio in illis conservandis et conquirendis, orta ex amore vel timore inordinato;
f) *Sollicitudo futurorum,* quae est nimia mentis occupatio circa futura, conjuncta cum anxietate et parva in Deum fiducia.

ARTICULUS II.

DE FORTITUDINE.

Princip. I.

9. *Fortitudo* est Virtus Moralis, quae motus animi in rebus rribilibus, praesertim periculis mortis sustinendis vel depellendis oderatur ob honestatem inde relucentem, ita ut neque prave nendo, neque temere audendo ab officio rectae rationi consenneo discedatur.

Princip. II.

10. Peccata Fortitudini opposita sunt:

a) *Timiditas,* seu *Ignavia,* qua aequo plus mala timentur;
b) *Temeritas,* qua minus timentur et fugiuntur quam oportet;
c) *Animi Stupiditas,* quae est effectus timoris rationabilis, cum quis mala, vel pericula non timet, vel cavet, cum oportet.

Princip. III.

11. Virtutes Fortitudini annexae sunt:

Magnanimitas, Magnificentia, Humilitas, Patientia, Perseventia, seu Constantia.

Princip. IV.

12. *Magnanimitas* est Virtus, qua magna et heroica in omni Virtutum genere exercemus ob honestatem in illis relucentem [1]).

[1]) Ad hanc Virtutem pertinet caduca hujus mundi tanquam exigua spernere, se ad Deum per ardua et coelesti honore digna elevare, honores mundi nec appetere, nec oblatis delectari, in prospera et adversa fortuna moderate agere.

Princip. V.

13. Peccata Magnanimitati opposita sunt:

Praesumptio, qua quis aggreditur, quae sunt supra vires; *Ambitio; Cenodoxia,* vel *Vana Gloria; Pusillanimitas.*

Princip. VI.

14. *Magnificentia* est Virtus, qua ob honorem Dei in magnis operibus magnos sumptus impendimus secundum dictamen rectae rationis.

Princip. VII.

15. *Humilitas* est Virtus Moralis, qua homo ex intima cognitione et reverentia Divinae Majestatis, veraque sui notitia affectum excellentiae propriae moderatur, suamque vilitatem secundum rectam rationem interne agnoscit, et externe profitetur.

Princip. VIII.

16. Incitamenta ad exercitium Humilitatis sunt:

a) Humilitatis pulchritudo et praestantia;
b) Ejus maxima utilitas;
c) Ejus necessitas, quatenus fundamentum est et firmamentum omnis Virtutis;
d) Unigeniti Filii Dei exemplum.

Princip. IX.

17. Ne in Humilitatis exercitio consideratio nostri nihili nostraeque vilitatis inordinata tristitia aut pusillanimitate animum corripiat, sic uno oculo intueamur oportet nostram vilitatem, ut alterum figamus in Dei Potentia, Bonitate et Misericordia. Sed neque sic mens nostra figenda in Deo, ut nostrae obliviscamur infirmitatis.

Princip. X.

18. Peccata Humilitati opposita sunt:
a) *Superbia*[1];
b) *Inordinata sui Abjectio*, quae fit cum neglectu muneris proprii, vel cum jactura, vel Damno eorum, quibus prodesse quis deberet.

[1]) V. supra. L. 2. Tr. 2. Sect. 1.

Princip. XI.

19. *Patientia* est Virtus Moralis, quae tristitiam ex rei afflictivae praesentia nasci solitam moderatur, ne rationem confundat, animumque plus aequo perturbet.

Princip. XII.

20. Gradus Patientiae sunt quatuor:
a) Adversa tranquillo animo sine perturbatione voluntaria ferre, ita ut neque verbis, neque factis immoderatis excedatur;
b) Divinae Voluntati se offerre, planeque resignare, atque prompti animi esse ad ferendum tot adversa, quot Deo placuerit immittere;
c) Pro adversis immissis tanquam beneficiis Deo gratias agere;
d) Adversa a Deo immissa laeto animo excipere.

Princip. XIII.

21. Primus Patientiae gradus est de Praecepto, reliqui sunt de consilio tantum. Lacrymis tamen modeste conqueri, mediaque licita ad dolorem leniendum quaerere licet, et dolorem sentire naturale est.

Princip. XIV.

22. Patientiae opponitur:
a) Per *excessum Impatientia*, qua quis aequo plus ob adversa dolori indulget;
b) *Per defectum Insensibilitas*, seu animi *Durities*, cum quis ob animi stuporem nec propriis, nec alienis movetur adversis.

Princip. XV.

23. *Perseverantia*, seu *Constantia* est Virtus inclinans ad erseverandum in bono, quamdiu recta ratio dictat, perseverandum esse, non obstante difficultate etiam diuturna.

Princip. XVI.

24. Perseverantiae, seu Constantiae opponitur:
 a) Per *excessum* Pertinacia, qua quis aequo plus adhaeret suo sensui, vel agendi proposito;
 b) Per *defectum* Inconstantia, qua quis sine justa causa recedit a proposito.

Princip. XVII.

25. Tum Pertinacia, tum Inconstantia Peccatum Veniale est, vel Mortale, prout est gravis vel levis Obligatio perseverandi, aut non perseverandi in proposito.

ARTICULUS III.
DE TEMPERANTIA.

Princip. I.

26. *Temperantia* stricte sumpta est Virtus Moralis, qu secundum rectam rationem et Legem Divinam moderatur apj titum earum rerum, quae sensuum delectationes pariunt, atc maxime alliciunt [1]).

[1]) V. S. Thom. 2. 2. q. 141. a. 2.

Princip. II.

27. Partes Temperantiae *Integrales* [1]) sunt:
 a) *Verecundia*, seu timor turpitudinis;
 b) *Honestas*, seu amor decori.

[1]) Cf. Billuart. Tr. de Temper. Disp. 1. art. 3.

Princip. III.

28. Partes Temperantiae subjectivae sunt:
 a) *Abstinentia*, quae consistit in cibo moderando;
 b) *Sobrietas*, quae sita est in moderando potu;

c) *Castitas*, quae delectationem veneream temperat;

d) *Pudicitia*, quae ab omni aspectu et tactu inhonesto nos docet abhorrere.

Princip. IV.

29. Mensura Abstinentiae et Sobrietatis est, non plus, nec minus cibi et potus, nec alium sumere, quam ad bonam valetudinem corporis, viresque ad munia sua rite obeunda requisitas, aptamque mentis ad suas functiones dispositionem expediat, consideratis personae, conditionis, status, occupationis circumstantiis.

Princip. V.

30. Plus cibi sumere, quam ad illum finem expediat, Peccatum est. Minus tamen, quam robusta corporis ferat valetudo, sumere ob justam causam, laudabile est, etsi vires corporis imminuantur, dummodo valetudo non nimis patiatur, et mens inepta non fiat ad functiones suas, possitque recte praestare ea, ad quae tenetur.

Princip. VI.

31. Non potest regula universalis ejusdem quantitatis cibi et potus praescribi omnibus communis, sed consideranda est persona, ejus conditio, complexio, dispositio praesens, occupatio etc., ex quibus omnibus rite consideratis mensura est determinanda.

Princip. VII.

32. Abstinentiae opponitur *per excessum Gula*, quae est inordinatus appetitus bibendi et edendi [1]).

1) V. L. 2. Tr. 2. Sect. 4.

Princip. VIII.

33. Castitas est Virtus, quae affectum, usumque venereorum, seu voluptatis venereae moderatur secundum rectam rationem propriae honestatis gratia.

Princip. IX.

34. Castitas est triplex:

a) *Virginalis* est, quae omnem voluptatem, usumque venereorum firmo voluntatis decreto in perpetuum excludit in subjecto incorrupto;

b) *Conjugalis* est, quae in statu conjugii ab illicitis voluptatibus venereis abstinet, et permissis moderate secundum praescriptum rationis utitur;

c) *Vidualis* est, quae in viduis cohibet affectum venereum.

Princip. X.

35. *Virginitas* dupliciter accipitur:

a) Pro carnis integritate libidinosae corruptionis et contagionis experte;

b) Pro Virtute, atque sic est Virtus in subjecto incorrupto integritatis in perpetuum servandae Voto, vel efficaci proposito firmata. Atque si Voto firmata sit, est perfectissima Castitas. Unde duplex est Virginitatis integritas, una carnis et velut *materialis*, altera animi et Voti, adeoque *formalis*.

Princip. XI.

36. Castitas esse potest etiam in conjugatis et poenitentibus, minime vero Virginitas.

Princip. XII.

37. Virginitas est res valde bona in se, licita atque laudabilis [1]).

[1]) 1. Cor. 7.

Princip. XIII.

38. Ex testimonio Pauli Apostoli expresso definitum est, Virginitatem meliorem esse quam matrimonium [1]). Accedit Tridentinus canon [2]): „*Si quis dixerit, statum conjugalem anteponendum esse statui Virginitatis vel Coelibatus, et non esse melius ac beatius manere in Virginitate aut Coelibatu, quam jungi matrimonio, anathema sit.*“

[1]) 1. Cor. 7.
[2]) Sess. 24. c. 10.

Princip. XIV.

39. Peccata Castitati opposita sunt omnes actus venerei inordinati tum interni, tum externi [1]).

[1]) De hisce V. supra L. 2. Sect. 3.

ARTICULUS IV.

DE MANSUETUDINE ET CLEMENTIA.

Princip. I.

40. *Mansuetudo* est Virtus Moralis, quae moderatur Iram [1]), **ita ut non irascamur, nisi quando, quantum, cui, et quomodo oportet.**

[1]) De Jra V. supra L. 2. Sect. 5.

Princip. II.

41. Mansuetudini opponitur:

a) *Per excessum* Peccatum *Iracundiae*, quae est Ira repugnans rectae rationi;

b) *Per defectum Irae Vacuitas*, cum nempe quis non irascitur, ubi, quando, quantum et quibus oportet, ut scandalum tollatur, vitia corrigantur, Justitia servetur.

Princip. III.

42. Ira non debet dominari, sed subesse rationi, eique ministrare, et saepe necessaria est, ne languore homo desit officio, et scelera grassentur.

Princip. IV.

43. *Clementia* est Virtus Moralis, qua Superior inclinatur ad poenam debitam mitigandam, vel remittendam, vel ad puniendum potius infra, quam supra demeritum, quatenus recta ratio, justitia, disciplinae bonum, aedificatio publica et salus Reipublicae permittit.

Princip. V.

44. Clementiae opponitur:

a) Per *excessum Crudelitas*, qua quis ex animi austeritate propensus exigit poenam ultra demeritum;

b) Per *defectum nimia Lenitas*, qua poena remittitur, vel mitigatur, ubi ex rectae rationis praescripto severitate utendum esset ad corrigendum delinquentem atque disciplinam servandam.

ARTICULUS V.

DE MODESTIA, STUDIOSITATE, EUTRAPELIA, CIRCUMSPECTIONE, ORNATU ET SIMPLICITATE.

Princip. I.

45. *Modestia* est Virtus, quae consideratis circumstantiis personae, loci, temporis, conditionis, facultatum moderatur secundum rectae rationis praescriptum tum motus et gestus externos, tum cultum ornatumque corporis, tum apparatum rerum externarum.

Princip. II.

46. Modestiae opponitur:

a) *Per defectum morum Ruditas;*

b) Per *excessum:*

   α) *Petulantia* et *Insolentia,* qua non servatur decorum in voce, gestu, incessu et aliis motibus externis corporis;

   β) *Luxus,* quo quis in vestibus, conviviis atque supellectili excedit suas facultates, suam conditionem atque statum.

Princip. III.

47. *Studiositas* est Virtus, quae affectum discendi et cognoscendi ad rectos rationis tramites moderatur atque temperat.

Princip. IV.

48. Studiositati opponitur:

a) Per *excessum* Curiositas, quae est inordinatus appetitus cognoscendi;

b) Per *defectum Negligentia,* seu *voluntaria omissio* studii ad discendum ea, quae quis scire et discere tenetur.

Princip. V.

49. *Eutrapelia* seu *Jucunditas* est Virtus, quae inclinat ad servandum modum et decorem in jocis et ludis ad animi recreationem institutis.

Princip. VI.

50. Contra Eutrapeliam peccatur:

a) Per *excessum*, si adhibeatur genus jocandi vel ludendi immodestum, petulans, injuriosum, obscoenum, periculosum, vel prohibitum; vel si genus ludendi licitum quidem adhibeatur, tamen ubi, quando, cum quo, coram quibus non decet, vel nimis diu, vel affectu et observantia majori, quam oportet;

b) Per *defectum*, si quis ex animi morositate omnem honestam animi recreationem repudiat, vel in aliis impedire nititur.

Princip. VII.

51. *Circumspectio* est Virtus, quae moderatur sermonem, ut n fiat, nisi quando, ubi, de quibus, coram quibus et quoodo oportet.

Princip. VIII.

52. *Ornatus* atque *Simplicitas* est Virtus, quae externum rporis cultum ad decoris et honestatis regulas moderatur atie regit.

Princip. IX.

53. Ornatus et Simplicitatis Praecepta, praesertim pro adoicentibus, ad haec tria reduci possunt:

a) Ne cultum nitidiorem affectent, quam ferat status et conditio;

b) Ne exquisitas et effeminatas in cultu delicias sectentur;

c) Ne temporis nimium ac diligentiae in id conferant, quod ad corporis ornatum cultumque pertinet.

TRACTATUS SEXTUS.

DE VIRTUTIBUS THEOLOGICIS.

PRINCIPIA PRAELIMINARIA.

Princip. I.

1. „*Per Virtutem*, inquit Angelicus [1]), ***perficitur homo ad actus, quibus in Beatitudinem ordinatur. Est autem duplex hominis Beatitudo sive Felicitas. Una quidem proportionata humanae naturae, ad quam scilicet homo pervenire potest per principia suae naturae. Alia autem est Beatitudo naturam hominis excedens, ad quam homo sola Divina Virtute pervenire potest. Et quia hujusmodi Beatitudo proportionem humanae naturae excedit, principia naturalia hominis, ex quibus procedit ad bene agendum secundum suam proportionem, non sufficiunt ad ordinandum hominem in Beatitudinem praedictam. Unde oportet, quod superaddantur homini Divinitus aliqua principia, per quae ita ordinetur ad Beatitudinem supernaturalem, sicut per principia naturalia ordinatur ad finem connaturalem, non tamen absque adjutorio Divino. Et hujusmodi principia Virtutes dicuntur Theologicae: tum quia habent Deum pro Objecto, in quantum per eas recte ordinamur in Deum, tum quia a solo Deo nobis infunduntur, tum quia sola Divina revelatione in sacra Scriptura hujusmodi Virtutes traduntur*" [2]).

[1]) 1. 2. q. 62. a. 1.
[2]) 1. Cor. 2.

Princip. II.

2. *Virtutes Theologicae* ab *Intellectualibus* et *Moralibus* distinguuntur. „*Objectum enim*, inquit Angelicus [1]), *Theologicarum Virtutum est ipse Deus, qui est ultimus rerum finis, prout rationis nostrae cognitionem excedit; Objectum autem Virtutum Intellectualium et Moralium est aliquid, quod humana ratione comprehendi potest.*"

[1]) L. c. a. 2.

Princip. III.

3. Virtutes Theologicae convenienter tres sunt: *Fides, Spes* et *Charitas*. Etenim „*Virtutes Theologicae*, juxta Angelicum [1]),

hoc modo ordinant hominem ad Beatitudinem supernaturalem, sicut per naturalem inclinationem ordinatur homo ad Beatitudinem sibi connaturalem. Hoc autem contingit secundum duo. Primo quidem secundum rationem vel intellectum, in quantum continet prima principia universalia cognita nobis per naturale lumen intellectus, ex quibus procedit ratio tam in speculandis, quam in agendis. Secundo per rectitudinem voluntatis naturaliter tendentis in bonum rationis. Sed haec duo deficiunt ab ordine Beatitudinis supernaturalis. Unde oportuit, quod quantum ad utrumque aliquid homini supernaturaliter adderetur ad ordinandum ipsum in finem supernaturalem. Et primo quidem quantum ad intellectum adduntur homini quaedam principia naturalia, quae Divino lumine capiuntur: et haec sunt credibilia, de quibus est Fides. Secundo vero est voluntas, quae ordinatur in illum finem: et quantum ad motum intentionis in ipsum tendentem sicut in id, quod est possibile consequi, quod pertinet ad Spem; et quantum ad unionem quandam spiritualem, per quam quodammodo transformatur in illum finem, quod fit per Charitatem." Singulas Theologicas Virtutes sic recensuit Apostolus [2]): *„Nunc autem manent Fides, Spes et Charitas, tria haec."*

[1]) L. c. a. 3.
[2]) 1. Cor. 13.

Princip. IV.

4. Habitus Virtutum Theologicarum juxta Tridentinum [1]) ipsis infantibus est necessarius necessitate medii.

[1]) Sess. 6. c. 7.

Princip. V.

5. Duplex inter Virtutes Theologicas distinguendus est ordo [1]): *Generationis* videlicet, et *Perfectionis*. Ratione *Generationis* Fides praecedit Spem, et Spes Charitatem *secundum actus;* ordine vero *Perfectionis* Charitas praecedit Fidem et Spem: *„Major* enim juxta Apostolum *horum est Charitas"* [2]).

[1]) Cf. S. Thom. l. c. a. 4. Trid. l. c.
[2]) L. 2.

Princip. VI.

6. Virtus Theologica est proinde generatim *Virtus infusa, quae pro Objecto suo immediato habet Deum uti Auctorem Ordinis supernaturalis.*

SECTIO I.

DE FIDE.

ARTICULUS I.

NOTIO, NATURA, ATQUE PARTITIO FIDEI.

Princip. I.

7. *Fides* in genere est assensus praestitus propter auctoritatem loquentis. Pro diversitate ipsius loquentis Fides in genere est duplex:

a) *Humana,* si assensus praestatur ob auctoritatem hominis loquentis;

b) *Divina,* si assensus praebetur propter auctoritatem loquentis Dei.

Princip. II.

8. Fides *Divina,* prouti est Virtus Theologica, ab Apostolo definitur [1]: *„Sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium.“*

[1]) Hebr. 11. Cf. S. Thom. 2. 2. q. 4. a. 1.

Princip. III.

9. Si Apostolica verba supra relata ad formam definitionis redigantur, Fides Theologica sic definiri potest, ut sit: „Virtus Theologica Divinitus infusa inclinans nos ad firmiter assentiendum omnibus, quae Deus revelavit, et quae Ecclesia credenda proposuit, propter ipsius Dei veracitatem.

Princip. IV.

10. Quoad naturam Fidei Theologicae ab Innocentio XI. damnatae sunt Propositiones sequentes:

a) *„Voluntas non potest efficere, ut assensus fidei in seipso sit magis firmus, quam mereatur pondus rationum ad assensum impellentium“* (n. 19.);

b) *„Hinc potest quis prudenter repudiare assensum, quem habebat supernaturalem“* (n. 20);

c) *„Assensus fidei supernaturalis et utilis ad salutem stat cum notitia solum probabili revelationis, imo cum formidine, qua quis formidet, ne non sit locutus Deus“* (n. 21.).

Princip. V.

11. Objectum Fidei, quod *Formale* nuncupant, ratio scilicet Formalis, ob quam credimus, est auctoritas Dei revelantis sita in sapientia et veritate ejus infinita [1]).

[1]) Utrum *Revelatio* intrinsece ingrediatur motivum Fidei, an mere sit conditio illud applicans, controversia est de modo loquendi. Opinio Communior tenet, Revelationem Divinam non esse nisi conditionem, sine qua non crederemus, sive medium, quo nobis applicatur notitia eorum, quae credimus.

Princip. VI.

12. Ecclesia est Judex infallibilis atque auctoritas, quae nos certos reddit, hoc vel illud esse revelatum infallibiliter, adeo ut nulli dissensioni sit locus.

Princip. VII.

13. Objectum *Materiale* [1]) Fidei sunt omnia a Deo revelata; et ex his *Primarium* Objectum est Deus, reliqua *Secundarium*.

[1]) V. S. Thom. 2. 2. q. 1. a. 1.

Princip. VIII.

14. Viae, quae nos dirigunt ad certo cognoscendam tum Revelationis existentiam, tum genuinum ejus sensum, *Regulae Fidei* appellantur.

Princip. IX.

15. *Analysis* sive *Resolutio Fidei* dicitur illa operatio, qua pervenitur ad prima Fidei principia, in quibus est quiescendum [1]).

[1]) Sic sciscitanti a me, cur illam propositionem credam, respondeo: quia Deus eam revelavit. Quaerenti, unde sciam, Deum eam revelasse, reponam: quia Ecclesia sic docet. Si petatur, cur Ecclesiae credendum sit, credibilitatis motiva adducam, quibus ostenditur, Ecclesiae docenti tuto credendum esse, eamque talem propositionem definivisse.

Princip. X.

16. Fidei *Natura* in actu intellectus est collocanda, quo Dogmata creduntur [1]).

[1]) Cf. 1. Cor. 13. Augustin. Enchir. c. 1.

Princip. XI.

17. Fides generatim dividitur dupliciter:

I. In Habitualem et Actualem:

a) *Habitualis* est habitus per se infusus permanenter habilitans ad actus Fidei eliciendos;

b) *Actualis* est ipse assensus firmus rebus revelatis praestitus et ab Ecclesia ad credendum propositis. Haec potest esse Exterior vel Interior, Explicita vel Implicita, Exercita vel Signata:

α) *Exterior*, si exterius verbis aut factis se manifestat;

β) *Interior*, si intus in animo latet;

γ) *Explicita*, qua aliquid credimus in particulari secundum rationem propriam;

δ) *Implicita*, qua creditur aliquid non in particulari, secundum rationem propriam, sed in generali;

ε) *Exercita*, quae est actus non se manifestans experimentaliter, sed tendens quidem in Objectum revelatum propter auctoritatem Dei revelantis super hanc tamen *signate* non reflectens;

ζ) *Signata*, qua credimus Revelatum a Deo *signanter* atque *reflexe* propter auctoritatem Dei revelantis.

II. In Formatam et Informem:

a) *Formata (Viva)* est, quae gratiam habitualem, sive Charitatem sibi conjunctam habet;

b) *Informis (Mortua)* est, quae caret Justitia et Charitate.

Princip. XII.

18. Fides sine Charitate esse potest ac proinde Fides *Informis* est admittenda [1]). Ita enim definivit Tridentinum [2]): „*Si quis dixerit, amissa per Peccatum gratia, simul et Fidem amitti, aut Fidem, quae remanet, non esse veram Fidem, licet non sit viva; aut eum, qui Fidem sine Charitate habet, non esse Christianum, Anathema sit.*

[1]) Alexander VIII. hanc (n. 12.) damnavit Propositionem: „*Quando in magnis peccatoribus deficit omnis amor, deficit etiam fides, et, etiamsi videantur credere, non est fides Divina.*"

[2]) Sess. 6. can. 28.

Princip. XIII.

19. Fidei Theologicae proprietates praecipuae sunt sequentes: a) Fidei Libertas [1]); b) Fidei Honestas [2]); c) Fidei Supernaturalitas; d) Fidei Meritum [3]); e) Fidei Obscuritas.

[1]) Marc. 16.
[2]) 1. Joh. 5.
[3]) Trid. Sess. 6. c. 6. Cf. Hebr. 11.

Princip. XIV.

20. Tanta est Fidei Certitudo, quanta ipsa Dei revelantis auctoritas [1]).

[1]) Hinc Innocentius XI. hanc (n. 21.) damnavit Propositionem: „*Assensus Fidei supernaturalis et utilis ad salutem stat cum notitia solum probabili revelationis; imo cum formidine, qua quis formidat, ne non locutus sit Deus.*"

Princip. XV.

21. Quaestionem: *An assensus Fidei certior sit cognitione naturali?* S. Thomas ita dirimit [1]): „*Fides innititur veritati Divinae, cognitio vero naturalis rationi humanae; ergo multo certior est homo de eo, quod audit a Deo, qui falli non potest, quam de eo, quod videt propria ratione, quae falli potest.*"

[1]) 2. 2. q. 4. a. 8.

Princip. XVI.

22. Fidei nostrae non convenit quidem *Evidentia Intrinseca*, convenit ei tamen *Extrinseca Evidentia*, adeo, ut rationabile sit obsequium nostrum: „*Non enim crederet homo*, ait Angelicus [1]), *nisi videret, ea esse credenda vel propter Evidentiam signorum, vel propter aliquod hujusmodi.*"

[1]) 2. 2. q. 1. a. 4.

Princip. XVII.

23. Quamquam argumentis sive motivis credibilitatis a ratione petitis ad Christianam Religionem adducamur, nemo tamen *Divina Fide* actu credere valet, nisi lumine etiam supernaturali ejus mens illustretur, atque argumentis expositis reddatur intenta.

Princip. XVIII.

24. Revelationes *privatae* inter Fidei Catholicae Objecta nullatenus sunt recensendae. Quando Ecclesia vero ejusmodi Reve-

lationes approbat, nunquam easdem Revelationes uti Dogmata nobis proponit credendas; sed approbatione sua solum declarare intendit, nihil in ipsis contineri contra Fidem et Bonos Mores, easque tanquam pias et absque ulla superstitione prudenter recipi posse, licet adhuc salva fide ab iis possit recedi, si fiat cum debita moderatione [1]).

[1]) Cf. Benedict. XIV. L. 3. c. ult. de Canoniz. SS.

Princip. XIX.

25. Ille, cui *privata* fit Revelatio, tenetur quidem credere Deo revelanti, si de Divina Revelatione certe constiterit; sed assensus iste non est assensus Fidei Catholicae.

Princip. XX.

26. Cum Poenitente, qui sibi a Deo factas Revelationes affirmat, Confessarius valde caute procedere debet, maxime si cum mulieribus sit agendum, ita ut neque sit nimis credulus, neque omnino incredulus. Unde generatim haec observare potest [1]):

a) Jubeat Poenitentem sibi referre omnia, quae videt et audit; ipse tamen neque magnum in se ea cognoscendi desiderium ostendat, neque, quae sibi manifestantur, aliis aperiat;

b) Caveat, ne peculiarem existimationem illius animae manifestet, multo minus vero alios ad illam mittat, ut ejus precibus sese commendent. Imo ostendat, se illam non majoris facere, quam ceteras, sicque eam in humilitate et timore indesinenter contineat;

c) Si animadvertit, ipsam in perfectione proficere, eam adjuvet, atque animosiorem faciat;

d) Eam adhortetur, ut initio orationis prae oculis sibi ponat mysterium aliquod vitae et passionis Christi Domini.

[1]) V. S. Lig. Praxis Confessarii nn. 139 et seq. Card. Bona de Discretione Spirituum.

ARTICULUS II.

DE NECESSITATE FIDEI GENERATIM.

Princip. I.

27. Duplex hac in re distingui inprimis debet Necessitas: altera Medii, altera Praecepti:

a) Necessarium Necessitate *Medii* illud est, sine quo etiam *inculpabiliter* omisso finis obtineri non potest;

b) Necessarium Necessitate *Praecepti* est illud, quo inculpabiliter omisso finis adhuc obtineri potest.

Princip. II.

28. Habitus Fidei omnibus et infantibus, et adultis necessarius semper fuit, atque est Necessitate-Medii ad salutem, quatenus teste Apostolo [1]) „*sine Fide impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, et inquirentibus se remunerator sit.*"

[1]) Hebr. 11, 6.

Princip. III.

29. Habitus Fidei omnes creatae naturae vires excedit; necesse igitur est, ut a Deo infundatur. „*Cum enim homo*, inquit Angelicus [1]), *assentiendo his, quae sunt Fidei, elevetur super naturam rerum, oportet, quod hoc insit ei ex supernaturali principio interius movente, quod est Deus: et ideo Fides quantum ad assentiendum, qui est principalis actus Fidei, est a Deo interius movente per gratiam.*"

[1]) 2. 2. q. 6. a. 1.

Princip. IV.

30. Actus Fidei *Interior* omnibus adultis ratione utentibus necessarius est Necessitate Medii ad salutem [1]). Ex Tridentino [2]) enim Fides „*est humanae salutis initium, fundamentum et radix omnis justificationis, sine qua impossibile est placere Deo et ad filiorum ejus consortium pervenire.*" Hujusmodi autem actus supernaturalis esse debet triplici nomine: videlicet ex Principio, ex Objecto Materiali et Objecto Formali seu Motivo [3]).

[1]) Marc. 16. Hebr. 11. Cf. S. Fulgent. Proleg. De Fid.

[2]) Sess. 6. c. 7 et 8.

[3]) Huc pertinet Propositio (n. 23.) ab Innocentio XI. damnata: „*Fides late dicta ex testimonio creaturarum, similive motivo ad justificationem sufficit.*"

Princip. V.

31. Adultis de Necessitate Medii necessarium est *implicite* credere omnia Dogmata, videlicet omnia, quae a Deo revelata sunt et per Ecclesiam proposita.

Princip. VI.

32. Actus Fidei *explicitus* in Deum Existentem et Remuneratorem adultis omnibus ratione utentibus necessarius semper fuit et est Necessitate Medii ad salutem [1]).

[1]) Hinc Innocentius XI. hanc (n. 22.) damnavit Propositionem: „*Nonnisi fides unius Dei necessaria videtur Necessitate Medii, non autem explicita Remuneratoris.*"

Princip. VII.

33. Utrum etiam Mysteria *Incarnationis* et *Trinitatis* hodie post Evangelii promulgationem credenda sint *Fidē explicita de Necessitate Medii*, controvertitur. Sententia Probabilior et Communior docet, Mysteria illa nunc explicite esse credenda [1]).

[1]) Cf. Joh. 17. S. Thom. 2. 2. q. 2. a. 7. Huc pertinet, quod in Symbolo Athanasii habetur: „*Fides Catholica haec est, ut unum Deum in Trinitate, et Trinitatem in Unitate veneremur .... sed necessarium est ad aeternam salutem, ut Incarnationem quoque D. N. J. Ch. fideliter credat ..... Haec est Fides Catholica, quam nisi quisque fideliter firmiterque crediderit, salvus esse non poterit.*"

Princip. VIII.

34. Qui ignorat ea, quae certo sunt de Necessitate Medii, absolvi nequit.

Princip. IX.

35. Certum est, eum absolutionis esse incapacem, qui ignorat Mysteria *Incarnationis* et *Trinitatis* [1]).

[1]) Hinc ab Innocentio XI. haec (n. 64.) damnata est Propositio: „*Asolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantia mysteriorum fidei, et etiamsi per negligentiam etiam culpabilem nesciat mysterium SS. Trinitatis et Incarnationis.*"

Princip. X.

36. Quilibet fidelis, cum ad usum rationis pervenerit, praeter ea, quae scire debet *Necessitate Medii*, tenetur *Necessitate Praecepti* et sub Mortali credere explicite ac scire crasso saltem modo, atque quoad substantiam, nisi impotentia aut invincibilis ignorantia excuset, sequentia:

a) Symbolum Apostolicum;
b) Orationem Dominicam;
c) Praecepta Decalogi et Ecclesiae;
d) Sacramenta maxime necessaria.

Princip. XI.

37. **Confessarius**, cum habet rationale motivum dubitandi, an non Poenitens sit ignarus eorum, quae scitu necessaria sunt, tenetur sub Gravi Poenitentem interrogare de scientia Fidei. Quodsi Poenitens ignarus reperiatur eorum, quae scienda sunt Necessitate Medii, instrui debet ante absolutionem. Si vero Poenitens ignarus reperiatur eorum, quae scienda sunt Necessitate Praecepti, Confessarius inquirat oportet circa negligentiam in iis addiscendis commissam. Si de culpabili negligentia doleat, atque propositum testetur illa discendi, poterit absolvi.

Princip. XII.

38. Quod pertinet ad Poenitentes civilis conditionis, qui res Fidei ignorant, sed contumeliae haberent, si de iis interrogarentur directe, monet Leonardus a Portu Mauritio [1], ut Confessarius eos moneat, ut una secum actus Christianos eliciant forte hoc modo: „*eliciamus una simul actus Christianos! dic mecum: Deus meus, quia es Veritas infallibilis, et quia Sanctae Ecclesiae tu revelasti, credo, quidquid Sancta Ecclesia me docet credere. Credo praecipue, te esse unum Deum, et tres personas. Credo, Filium, cum Deus esset, factum esse hominem, mortuum esse in cruce, resurrexisse, et ad coelos ascendisse; et illinc venturum esse omnes judicaturum, ut boni paradisi gloria fruantur, et mali in aeterno igne crucientur.*“

[1]) Discurs. mystic. et Moral. n. 26.

Princip. XIII.

39. Si Poenitens in articulo mortis constitutus ignorat, quae scitu necessaria sunt Necessitate Medii, Confessarius debet ejusmodi Poenitentem docere primo, quae respiciunt vitam futuram, deinde mysterium SS. Trinitatis et Incarnationis D. N. J. Ch. atque sic curare, ut ope Divinae gratiae in eo excitetur dolor Peccatorum cum proposito non peccandi de cetero. Si vero Poenitens in articulo mortis constitutus ignorat ea, quae scitu necessaria sunt Necessitate Praecepti, Confessarius non debet tempus impendere in instructione Poenitentis de his, quae ignorat, sed potius ad dolorem eum excitare, atque in eliciendis actibus Fidei, Spei et Charitatis adjuvare.

Princip. XIV.

40. Ut rite dignoscatur, quaenam Gratiae supernaturalis, quaenam Intellectus et Voluntatis partes sint in negotio Fidei, hae potissimum ob oculos habendae sunt Propositiones ab Innocentio XI. damnatae:

a) *Assensus Fidei supernaturalis et utilis ad salutem stat cum notitia solum Probabili revelationis, imo cum formidine, qua quis formidat, ne non sit locutus Deus*" (n. 21.);

b) „*Voluntas non potest efficere, ut assensus Fidei sit in se ipso magis firmus, quam mereatur pondus rationum ad assensum impellentium*" (n. 19.);

c) „*Hinc potest quis prudenter repudiare assensum, quem habebat supernaturalem*" (n. 20.).

Princip. XV.

41. Ad actum Fidei supernaturalem et meritorium requiritur:

a) Ex parte *Intellectus* judicium certum de credibilitate eorum, quae proponuntur, desumptum ex motivis extrinsecis illis, quae motiva credibilitatis audiunt;

b) Ex parte *Voluntatis* pia affectio determinans Intellectum tum ad inquirenda motiva credibilitatis, tum ad submittendum se in re quantumvis obscura auctoritati Dei loquentis [1];

c) Gratia supernaturalis [2], quae Intellectum illuminet, atque voluntatem moveat.

[1]) 2. Cor. 10, 5.

[2]) Joh. 6. Cf. S. Thom. 2. 2. q. 2. a. 9.

Princip. XVI.

42. Actum Fidei supernaturalis elicere nihil aliud est, quam libere applicare Intellectum ad firmiter assentiendum alicui veritati a Deo revelatae, et per Ecclesiam nobis propositae, quia veritas illa est a Deo revelata, et ut talis ab Ecclesia proposita. Quare juxta doctrinam Communem ad actum Fidei supernaturalis quinque requiruntur conditiones:

a) Ut actus sit deliberatus et a libera voluntatis electione procedens;

b) Ut habeat pro objecto veritatem aliquam a Deo sive per Scripturam, sive per Traditionem Divinam revelatam;

c) Ut intellectus assentiatur veritati a Deo revelatae propter infallibilem Dei revelantis auctoritatem;
d) Ut firmiter et seclusa omni dubitatione intellectus assentiatur;
e) Ut veritas a Deo revelata per Ecclesiam proponatur credenda.

Princip. XVII.

43. Quilibet adultus [1]) sub Gravi assentiri tenetur [2]) interno actu articulis Fidei, quam primum ipsi sufficienter proponuntur ac saepe [3]) in vita Fidei actus elicere.

[1]) Cf. Hebr. 11, 2 et 3. 1. Joh. 3, 23.

[2]) Huc pertinent duae Propositiones damnatae:
a) Ab Innocentio XI. haec (n. 16.): „*Fides non censetur cadere sub praeceptum speciale et secundum se*";
b) Ab Alexandro VII. haec (n. 1.): „*Homo nullo unquam vitae suae tempore tenetur elicere actum Fidei, Spei et Charitatis ex vi praeceptorum Divinorum ad eas Virtutes pertinentium.*"

[3]) Innocentius XI. has damnavit Propositiones:
a) „*Sufficit ista mysteria (Trinitatis et Incarnationis) semel credidisse*" (n. 65.);
b) „*Satis est, actum Fidei semel in vita elicere*" (n. 17.).

Princip. XVIII.

44. Quoties in particulari homines teneantur in vita ex vi praecepti actum Fidei elicere, controvertitur inter Moralistas. Docent tamen magni nominis Doctores ad tollendas circa hoc punctum anxietates, huic praecepto satisfieri posse exercitio etiam aliarum Virtutum, e. g. auditionis Missae, orationis etc., quamvis haec non fiant directe ex motivo Fidei.

Princip. XIX.

45. Internum Fidei praeceptum, quatenus *Negativum*, obligat ad nunquam dissentiendum vel dubitandum de iis, quae a Deo revelata sunt.

Princip. XX.

46. Contra Fidem peccant ii, qui aut Fidem sufficienter propositam non suscipiunt [1]), aut, postquam suscepere, Ecclesiae dogmatice definienti non obediunt.

[1]) Huc pertinent Propositiones istae ab Innocentio XI. damnatae:
a) *„Ab infidelitate excusabitur infidelis non credens ductus opinione minus Probabili“* (n. 4.);
b) n. 21. V. supra Princip. XIV. a. —

Princip. XXI.

47. In specie tenemur ad eliciendum actum Fidei:
a) In mortis articulo;
b) Quando urget tentatio contra Fidem, quae aliter superari non potest;
c) Quando tentatio urget contra alias Virtutes, neque superari potest, nisi actu Fidei;
d) Quando facienda est professio Fidei exterior, vel ex praecepto eliciendus actus alterius Virtutis, quae Fidem supponat.

ARTICULUS III.

DE EXTERNA FIDEI CONFESSIONE.

Princip. I.

48. Extat praeceptum obligans ad Fidem exterius verbis confitendam: *„Quia, si* juxta Apostolum [1]) *confitearis in ore tuo Dominum Jesum, et in corde tuo credideris, quod Deus illum suscitavit a mortuis, salvus eris.“* Et iterum [2]): *„Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem“* [3]).

[1]) Rom. 10, 9.
[2]) Rom. 10, 10.
[3]) Cf. Matth. 10, 32.

Princip. II.

49. Quotiescunque praeceptum Fidem exterius confitendi obligat, toties obligat sub Gravi [1]).

[1]) Cf. Luc. 9, 26.

Princip. III.

50. Externa Fidei Confessio pro natura affirmantis praecepti [1]) de necessitate salutis obligat, quando ejus omissione vel subtrahitur honor Deo debitus [2]), vel utilitas proximis impendenda [3]).

[1]) Cf. S. Thom. 2. 2. q. 3. a. 2.

[2]) Innocentius XI. hanc (n. 18.) damnavit Propositionem: „*Si a potestate publica ..is interrogetur; Fidem ingenue confiteri, ut Deo et Fidei gloriosum consulo; tacere, peccaminosum per se non damno.*"

[3]) Cf. Joh. 10, 11—13.

Princip. IV.

51. Jure Ecclesiastico ad Externam Fidei Confessionem ..bligantur:

a) Baptizandi, qui vel per se, vel per patrinos Fidem exterius profiteri debent;

b) Provisi de Beneficio Curato intra duos menses a die possessionis coram Episcopo, vel ejus Vicario Generali, aut Officiali [1];

c) Provisi de Canonicatu, vel Dignitate in Cathedrali [2], qui hanc Professionem emittere debent etiam Capitulo, addita semper poena, ut alioquin non faciant fructus suos;

d) Patriarchae, Primates, Archiepiscopi et Episcopi ante litteras propriae Provisionis expeditas [3];

e) Superiores Religiosorum Ordinum etiam Militarium;

f) Omnes Promovendi in Doctores, Magistros, Professores cujusvis scientiae liberalis, Regentes;

g) Omnes, qui in Synodo Dioecesana convenire debent [4];

h) Haeretici ad Ecclesiam redeuntes, qui tenentur et haeresim abjurare et Professionem explicitam emittere.

[1]) Trid. Sess. 24. c. 12. d. R.

[2]) Trid. l. c.

[3]) Haec Professio Fidei emittenda ab ipsis etiam est in prima Provinciali ..ynodo una cum Juramento. Trid. Sess. 25. c. 2. d. R.

[4]) Trid. l. c.

Princip. V.

52. Praeceptum Fidem exterius profitendi, quatenus *Negativum*, tria potissimum prohibendo complectitur:

a) Fidem negare [1];

b) Falsam Religionem profiteri;

c) Falsam Religionem simulare [2].

[1]) Matth. 10. 2. Tim. 2.

[2]) Luc. 9.

Princip. VI.

53. Externae Fidei Confessioni *Simulatio* falsae Religionis opponitur, quae consistit in externa manifestatione illius, quod non est, atque triplici ratione [1]) contingere potest:

a) Habitu;

b) Verbo;

c) Opere.

[1]) Cf. Voit. Tr. 3. C. 1. Art. 1. nn. 361—363.

Princip. VII.

54. Aliud est Fidem *simulare*, aliud eam dissimulare, quod consistit in praetermissione significationis ejus, quod est. Illud nunquam, hoc interdum ex gravi causa licet.

Princip. VIII.

55. Ex Sententia Communi licitum est, aliquando occultare veritatem verbis, aliisve signis ambiguis ac indifferentibus ob justam causam, et quando nulla subest necessitas confitendi [1]).

[1]) Cf. S. Thom. 2. 2. q. 3. a. 2.

Princip. IX.

56. Quoties Fidem exterius confitendi urget praeceptum, non licet Fidem occultare. Si vero hoc praeceptum non urget, Fidem occultare aliquando erit non tantum permissum, sed conveniens ac necessarium. Ceterum curandum, ne occultando Fidem videamur ipsam aperte negare.

Princip. X.

57. Tempore persecutionis per se loquendo licitum est, se occultare, vel etiam fugere, nisi aliud honor Dei populique necessitas ob peculiares circumstantias expostulet [1]).

[1]) Matth. 10.

Princip. XI.

58. Distinctione facta inter *actiones*, quae vel ex natura sua, vel ex Communi hominum sensu ordinantur ad significandum cultum Religiosum, et *actiones*, quae ex natura sua et usu Communi per se primario ordinantur ad alium finem, quamvis secundario et ex speciali quorundam instituto in quibusdam circum-

ntiis etiam referantur ad Cultum Religiosum, haec quoad plex illud genus actionum notanda sunt:

a) Nullo casu licitum est, actiones primi generis, etiam simulate exercere ad occultandam Fidem;
b) Licitum est quandoque ex causa rationabili exercere actiones secundi generis, non tamen in iis circumstantiis, in quibus censerentur esse Professio falsae Religionis.

Princip. XII.

59. Omnis cum Infidelibus communicatio in *sacris* interdicta delibus est; communicatio vero *civilis* per se non est vetita. Religione cum Infidelibus disputare, non omnibus est licitum.

ARTICULUS IV.

DE SYMBOLIS FIDEI.

Princip. I.

60. Symbolum sumitur pro regula Fidei, sive pro summa pitum Fidei, quae omnibus credenda proponuntur.

Princip. II.

61. Varia habentur Fidei Symbola: „*Omnia*, inquit Angeus [1]), *in nullo alio differunt, nisi quod in uno plenius explintur, quae in alio continentur implicite, secundum quod exigebat ereticorum instantia.*"

[1]) 2. 2. q. 1. a. 9.

Princip. III.

62. Illustriora Fidei Symbola sunt:

a) Symbolum Apostolicum, quod originem suam ducit ab ipsis Apostolis;
b) Symbolum Nicaenum, quod conditum est in primo Concilio Oecumenico Niceae anno 325. contra Arium;
c) Constantinopolitanum, quod conditum est in Concilio Constantinopolitano primo, quod est Generale secundum, anno 381 tum contra Eunomianos contendentes, Spiritum Sanctum non procedere a Patre, tum contra Macedonianos negantes Spiritus Sancti Divinitatem [1]);

d) **Athanasianum, quod continet summam Fidei, cujus S. Athanasius saeculo Ecclesiae quarto praecipue fuit assertor atque vindex.**

[1]) **Constantinopolitanum non differt a Nicaeno, nisi in distinctiori aliquot articulorum explicatione. Huic autem Symbolo nonnulla addidit explicando Concilium Chalcedonense Generale quartum anno 451. Tandem apposito verbo „*Filioque*" illud est, quod hodie in Missa solet recitari.**

ARTICULUS V.

DE VITIIS FIDEI OPPOSITIS.

Princip. I.

63. *Infidelitas,* prout Fidei Virtuti Theologicae opposita est, communissima nominis notione orthodoxis idem est atque non habere Fidem, Virtutem Theologicam. Unde Infidelitas in genere sita est in *carentia verae Fidei.* Id autem accidere potest dupliciter: Negative videlicet et Positive sive Contrarie:

a) *Negative* vel secundum *Negationem simpliciter,* cum aliquid neque Fidem habet, neque eam aliquando ordinarie loquendo habere potest, qua ratione dicere possumus, in lapide esse Infidelitatem; vel secundum *Negationem aliquo tantum modo,* ut, cum aliquis Fidem quidem non habet, ejus tamen capax est, quo modo dicere solemus, hominem cum esse infidelem, qui nihil de Fide unquam cognovit, eam tamen physice et absolute loquendo habere potest;

b) *Positive* et *Contrarie,* cum quis vel negligit Fidem audire, quando potest, atque sic ignorantia culpabili res Fidei ignorat, vel cum quis auditui Fidei repugnat, aut Fidem contemnit [1]).

[1]) Cf. S. Thom. 2. 2. q. 10. a. 5.

Princip. II.

64. Non omnia Infidelium opera sunt Peccata [1]).

[1]) Hinc Alexander VIII. hasce damnavit Propositiones:

a) „*Necesse est, infidelem in omni opere peccare*" (n. 8.);

b) „*Omne, quod non est ex Fide Christiana supernaturali, quae dilectionem operatur, Peccatum est*" (n. 11.).

Princip. III.

65. Ob Infidelitatem *Negativam* nemo damnatur [1]).

[1]) Cf. Joh. 15, 22—24. S. Thom. 2. 2. q. 10. a. 1. Huc pertinet quoque positio damnata in Bajo: „*Infidelitas pure negativa in his, in quibus Christus est praedicatus, Peccatum est.*“

Princip. IV.

66. Infidelitas *Contraria* atque *Positiva* Peccatum est.

Princip. V.

67. Infidelitas tres complectitur species: Paganismum, Judaismum et Haeresim:

a) *Paganismus* sive Ethnicismus est Infidelitas, in qua admittitur deorum pluralitas, nec quidquam habetur eorum, quae Divina Revelatione traduntur;

b) *Judaismus* est Infidelitas, in qua admittuntur quidem ea de Divina Revelatione, quae ad vetus Testamentum pertinent, ea vero non admittuntur, quae novum Testamentum respiciunt;

c) *Haeresis* est Infidelitas, in qua licet plura vel pauciora de vera Fide habeantur, tamen multa etiam admittuntur, quae verae Fidei opponuntur, vel non habentur, quae in vera Fide traduntur.

CAP. I.

DE PAGANISMO.

Princip. I.

68. Ethnicismus *Positivus* non id tantum facit, ut, qui eo butus est, vitam in coelis consequi nequeat, sed ut peculiari distincto etiam Peccato illum constringat, graviorique damnaoni subjiciat.

Princip. II.

69. Actiones Ethnicorum, quando in iis bonum aliquod turae manet, ex quo rationi conformiter agere possunt, bonae oraliter sunt.

Princip. III.

70. Ethnici aetate adulti, sive Christianis illi principibus subjecti sint, sive subjecti non sint, metu alicujus poenae, hoc nomine solo, quia Ethnici sunt, neque ad assensum interiorem mentis, quo aliquis Divinitus Revelatis assentitur, neque ad professionem, vel externam solum protestationem Christianae Religionis, quae in Sacramentorum a Christo institutorum usu consistit, directe cogi a Fidelibus licite possunt. Alienum enim omnino illud est a Voluntate Christi, Patrum Sententia, Praxi Ecclesiae [1]) et ratione.

[1]) C. 8. de Bapt. et 9. de Jud.

CAP. II.

DE JUDAISMO.

Princip. I.

71. Judaismus *Positivus* per se Mortale Peccatum est.

Princip. II.

72. Judaei adulti hoc solo nomine, quia Judaica Infidelitate laborant, neque directe, neque indirecte ad Fidem Christianam per vim aut mali alicujus metum, qui in virum constantem cadit, cogi licite a Christianis possunt.

Princip. III.

73. Judaeorum Ritus ac Caeremoniae, quae ante Christi adventum sanctae fuerunt, et contra Legem Naturalem nihil jam grave continent, per se Jure tam Canonico quam Civili tolerantur.

CAP. III.

DE HAERESI.

Princip. I.

74. Ad *Formalem* Haeresim constituendam haec tria requiruntur:

a) Susceptio Fidei;
b) Error in Intellectu;
c) Pertinacia in Voluntate.

Quare Haeresis Formalis ita definiri potest: „Error intellectus luntarius et pertinax contra aliquam Fidei firmitatem in eo, i Fidem suscepit.“

Princip. II.

75. Voluntatis *Pertinacia* Haeresis *Formalis* a *Materiali* stinguitur. Est autem Pertinacia ista nihil aliud, nisi deliberata luntas dissentiendi alicui veritati revelatae et ut tali sufficienter opositae. Quare Haeresis Materialis erit Error Intellectus contra quam Fidei veritatem in eo, qui Fidem suscepit.

Princip. III.

76. Formalis Haeresis aut *Interna* tantum esse potest, aut *cterna* tantum, aut *Interna* simul et *Externa*:

a) *Mere Interna* est illa, quae latet in mente, nec ullo signo éxterno manifestatur;
b) *Externa* tantum est ea, qua quis ore, vel facto actionem ponit, ex qua videntes rationabiliter possunt praesumere, eum veram Fidem negasse, quam tamen corde adhuc retinet;
c) *Interna* simul et *Externa* est illa, quae interius habetur, atque exterius etiam manifestatur.

Princip. IV.

77. Haeresis *Interna* simul et *Externa* potest esse vel *Occlta*, vel *Publica*:

a) *Occulta* habetur tunc, quando nemini aut paucis innotescit, neque causa ad Forum Contentiosum traducta;
b) *Publica* habetur, quando coram multitudine vel communitate proferatur, aut, etiamsi non proferatur coram multis, causa tamen ad Forum Contentiosum est traducta.

Princip. V.

78. Haeresis *Formalis* Peccatum Paganismo ac Judaismo avius est [1]).

[1]) 2. Petr. 2, 20 et 21. Cf. S. Thom. 2. 2. q. 10. a. 6.

Princip. VI.

79. Judex legitimus in crimine Haereseos esse non potest si Ecclesia [1]). Sunt autem hujus criminis Judices:

a) Summus Pontifex pro toto orbe, et S. Congregatio Cardinalium Generalium Inquisitorum in hunc finem instituta;
b) Episcopus pro sua Dioecesi, et ex Delegatione etiam contra Regulares exemptos, si sit opus [2]);
c) Vicarius Capitularis Sede vacante.

[1]) Cap. 18. de Haer. i. 6.
[2]) C. 12. de Haer. i. 6.

Princip. VII.

80. Poenae in Jure Canonico in Haereticos constitutae sunt:
a) Excommunicatio latae sententiae [1]) et reservata per Bullam „*Coenae*";
b) Irregularitas [2]);
c) Privatio Jurisdictionis Spiritualis [3]);
d) Inhabilitas [4]) ad Beneficia obtinenda, nec non privatio Beneficiorum jam curatorum;
e) Privatio sepulturae Ecclesiasticae [5]).

[1]) C. Nòverint de Sent. Excomm.
[2]) C. Statutum 2. de Haer. i. 6.
[3]) Ex Decreto p. 2. cons. 24. q. 1. c. 4 et 36.
[4]) L. 5. tit. 2. cap. 12. i. 6.
[5]) L. 5. tit. 2. cap. 2. i. 6.

Princip. VIII.

81. Hujusmodi poenas nec Haeretici *interne tantum*, nec *externe tantum*, sed ii incurrunt, qui *interne* simul et *externe* tales sunt, licet occulte.

Princip. IX.

82. Si Haeresis ad Forum Judiciale quomodocunque fuerit traducta, ab ea absolvere potest in utroque Foro ille ipse judex, ad quem Haeresis fuit deducta [1]); si vero Haeresis fuerit occulta, et sit mere interna, aut mere externa, tunc quilibet Confessarius potest ab ea absolvere. Quodsi Haeresis etiam occulta *interna sit simul atque externa*, juxta Tridentinum [2]) Episcopi possent quidem ab ea absolvere; per Bullam „*Coenae*" [3]) autem haec facultas ab Haeresi absolvendi Episcopis derogata fuit; possunt tamen adhuc absolvere Episcopi ab Irregularitate ideo incursa.

[1]) C. Ut. off. de Haer. i. 6.
[2]) Sess. 24. c. 6. de R.
[3]) Id intelligendum de iis locis, ubi haec Bulla viget.

Princip. X.

83. Ad Haeresim revocatur etiam Apostasia et Schisma:

a) *Apostasia* a Fide est totalis defectio seu recessus a Fide Christiana per Baptismum suscepta;

b) *Schisma* consistit in subtractione malitiosa ab obedientia capiti Ecclesiae praestanda [1].

Quando quis retinens ea omnia, quae traduntur in Ecclesia, sum quoque Dogma de Primatu; et tantum malitiose se subahit obedientiae Summo Pontifici praestandae, vocatur Schisma *rum;* si vero subtractioni obedientiae admisceatur error in ide, Schisma *mixtum* nuncupatur.

[1]) Cf. S. Thom. 2. 2. q. 39. a. 1.

Princip. XI.

84. Qui positive dubitat de rebus Fidei sufficienter proposi-, est formaliter Haereticus [1]).

[1]) C. 1. de Haeret.

ARTICULUS VI.

DE LECTIONE LIBRORUM PROHIBITORUM.

Princip. I.

85. Quamvis *Jure Naturali* non sit universaliter prohibita ectio librorum Haereticorum, sed tantum iis, quibus ex Lectione iminet subversionis periculum, *Jure* tamen *Ecclesiastico* ea Lectio ohibita est Catholicis tum per Bullam „*Coenae*“, tum in Indice orum prohibitorum.

Princip. II.

86. Libri prohibiti sunt triplicis generis:

a) Alii Haeresim continent, vel de Religione ex professo tractant, vel sunt Haeresiarcharum;

b) Alii sunt libri cujusvis auctoris, qui ob Haeresim vel falsi Dogmatis suspicionem sunt prohibiti;

c) Alii sunt libri, qui alio nomine interdicti sunt.

Princip. III.

87. Licentia legendi libros prohibitos *ordinarie loquendo* a lo Romano Pontifice, vel a Congregationibus S. Inquisitionis

aut Iudicis est impetranda. Potest tamen in casu necessitatis illam etiam Episcopus impertiri.

SECTIO II.

DE SPE.

ARTICULUS I.

NOTIO, PARTITIO ET NECESSITAS SPEI.

Princip. I.

88. *Spes* est Virtus Theologica Divinitus infusa, qua humana voluntas Divino auxilio innititur ad Beatitudinem ex Fide cognitam obtinendam [1]).

[1]) Cf. S. Thom. 1. 2. q. 40. a. 2.

Princip. II.

89. Ad actum Spei in genere requiritur:

a) Ut *Objectum* sit *bonum*, sive in se, sive ut repraesentatum, ut sit *absens, arduum, possibile* adipisci atque *probabiliter* assequendum;

b) Ex parte voluntatis requiritur desiderium *efficax*, atque *erectio animi* adversus arduitatem [1]).

[1]) Cf. S. Thom. 2. 2. q. 17. a. 1.

Princip. III.

90. Objectum *Materiale adaequatum* est Vita aeterna et ea omnia, quae ad illam adducunt [1]).

[1]) Communissima Sententia docet, Objectum Materiale primarium Spei esse complexum ex Beatitudine objectiva et formali.

Princip. IV.

91. Objectum Spei *Formale* est ipsius Dei Fidelitas [1]).

[1]) Tit. 1, 1 et 2.

Princip. V.

92. Spes alia est *Habitualis*, alia *Actualis;* utraque vero vel est *Viva*, vel *Mortua* (Formata vel Informis). Spes *Actualis* est desiderium efficax boni supernaturalis, praesertim beatificantis,

bsentis, obtentu difficilis, probabiliter futuri, cum erectione animi dversus difficultates, fundata in auxiliis et promissionibus Divinis. ipes *Habitualis* est habitus per se infusus actuum Spei ex auxilio ratiae elicitus, qui perdurat, quamdiu per vitium Desperationis, el Praesumptionis non expellatur [1]).

[1]) Cf. 1. Cor. 13.

Princip. VI.

93. Ut intelligatur discrimen Spei a ceteris Virtutibus Theoogicis, haec ex Doctrina Angelici animadvertantur: *Charitas* facit ominem inhaerere Deo propter seipsum, mentem hominis uniens Deo per affectum amoris; *Spes* et *Fides* faciunt hominem inhaerere Deo, sicut cuidam principio, ex quo aliqua nobis proveniunt. De Deo autem provenit nobis et *cognitio veritatis* et *adeptio perfectae onitatis*. *Fides* ergo facit hominem Deo inhaerere, in quantum st nobis principium cognoscendi veritatem; *Spes* autem, in quanum est nobis principium perfectae bonitatis, in quantum scilicet er Spem Divino auxilio innitimur ad Beatitudinem obtinendam.

Princip. VII.

94. Spes certa est eo solummodo sensu, quod ex parte Dei nitatur infallibili ejus promissione, non autem eo sensu, quasi x parte hominis excludatur timor salutaris atque moderatus, qui ascitur ex cognitione propriae infirmitatis, et quo Deus ipse oluit, ut nostram salutem operemur [1]).

[1]) Cf. Trid. Sess. 6. c. 14.

Princip. VIII.

95. Spes necessaria omnibus est de Necessitate Medii ad alutem [1]); adultis autem necessaria quoque Spes est de Necessiate Praecepti.

[1]) Cf. Jac. 1.

Princip. IX.

96. Praeceptum Spei aliud est *Affirmativum* de eliciendo ctu Spei, aliud *Negativum* de non desperando. *Negativum* obliat [1]) pro semper, *Affirmativum* vero *per se* et *ex vi Praecepti pecialis* obligat saltem aliquando in vita [2]).

[1]) Cf. Hebr 3, 6 et 14. 4, 11 et 16.

[2]) Hinc Alexander VII. hanc (n. 1.) damnavit Propositionem: „*Homo nullo unquam vitae suae tempore tenetur elicere actus Fidei, Spei et Charitatis ex vi Praeceptorum Divinorum ad eas Virtutes pertinentium.*“

Princip. X.

97. Praeceptum Spei juxta Sententiam Communem obligat *per se* sub initium rationis, quando quis sufficienter est instructus de aeterna Beatitudine, ad quam conditi sumus, et de mediis ad illam assequendam necessariis. Item in fine vitae, ac praeterea aliquoties in vitae decursu; quoties autem, aut quonam praecise tempore, non est determinatum. Obligat autem *per accidens*, quando urget Praeceptum quarundam virtutum, quae exerceri non possunt sine Spe. Item quando quis graviter tentatur Desperatione cum periculo consensus, nisi tentationi resistat per actum Spei. Huc pertinet oratio Dominica, in qua continentur ea omnia, quae a Deo petere et sperare debemus.

Princip. XI.

98. Eodem Praecepto, quo ad actum Spei tenetur adultus, etiam ad actum tenetur timoris Dei.

Princip. XII.

99. Timor ab amore essentialiter oritur [1]).

[1]) Cf. S. Thom. 2. 2. q. 19. a. 3.

Princip. XIII.

100. Timore averti homines a Deo possunt, vel ad eum converti; Timor gignens aversionem, *mundanus* est, semperque malus; Timor vero gignens conversionem, *divinus* est semperque bonus [1]).

[1]) V. S. Thom. l. c. a. 2 et 3.

Princip. XIV.

101. Divinus Timor in triplici differentia est: alius enim *Servilis* est, *Filialis* alius, alius *Mixtus*. „*Cum enim objectum Timoris sit malum*, inquit Angelicus [1]), *quandoque homo propter mala, quae timet, a Deo recedit: et iste dicitur Timor Humanus vel Mundanus. Quandoque autem homo propter mala, quae timet, ad Deum convertitur et ei inhaeret. Quod quidem malum est*

uplex, scilicet malum Poenae et malum Culpae. Si ergo aliquis onvertatur ad Deum et ei inhaereat propter Timorem Poenae, erit 'imor Servilis. Si autem propter Timorem Culpae, erit Timor 'ilialis. Si autem propter utrumque, est Timor Initialis, qui est iedius inter utrumque Timorem."

[1]) l. c. a. 2.

Princip. XV.

102. Ad Quaestionem: Utrum Timor Servilis sit bonus? . Thomas haec habet: *Timor Servilis ex parte Servilitatis habet, uod sit malus. Si ergo Servilitas esset de ratione Timoris Servilis, oporteret quod Timor Servilis, simpliciter esset malus. Sed raedicta Servilitas non pertinet ad speciem Timoris Servilis, icut nec informitas ad speciem Fidei informis. Species enim Ioralis habitus vel actus ex objecto accipitur. Objectum autem 'imoris Servilis est poena, cui accidit, quod bonum, cui contrariaur poena, ametur tanquam finis ultimus, et per consequens poena imeatur tanquam principale malum, quod contingit in non habente 'haritatem. Vel quod ordinetur in Deum, sicut in finem; et per onsequens poena non timeatur tanquam principale malum, quod ontingit in habente Charitatem. Et ideo Timor Servilis secundum uam substantiam bonus est, sed Servilitas est mala."*

[1]) l. c. a. 4.

Princip. XVI.

103. Praeceptum Timoris Domini urget, quoties aut quis in Iortali est, aut proximum adest periculum peccandi Mortaliter.

ARTICULUS II.

DE VITIIS SPEI OPPOSITIS.

Princip. I.

104. Duo sunt praecipue Peccata, quae Spei opponuntur: Per *excessum* Praesumptio et per *defectum* Desperatio.

Princip. II.

105. *Praesumptio*, prout hic sumitur, est fiducia inordinata btinendi a Deo gratiam et gloriam ceteraque dona supernaturalia

aliter, quam ipse statuit esse obtinenda. Id autem potest contingere duobus modis:

a) Cum quis inordinate innititur propriae virtuti et viribus;
b) Cum quis inordinate innititur potentiae ac misericordiae Dei, sive sperando a Deo gloriam sine bonis meritis, sive exspectando ex Dei misericordia quidpiam excedens leges ordinarias Divinae providentiae. Huc etiam spectat illa Praesumptio, qua nimium confidens de Dei misericordia quis statuit perseverare in Peccatis usque ad finem vitae, sperans [1]), se in eo articulo facile obtenturum veniam [2]).

[1]) Cf. S. Thom. 2. 2. q. 21. a. 2.

[2]) Etiam spem suam in creaturis inordinate collocare, Praesumptionis Peccatum est.

Princip. III.

106. Praesumptioni connecti potest et Haeresis Peccatum et Temeritatis, necnon Tentationis Dei.

Princip. IV.

107. Praesumptio ex genere suo Grave Peccatum est.

Princip. V.

108. Peculiaria Praesumptioni applicanda remedia sunt:

a) Recogitatio rigoris Divinae Justitiae in iis, qui abutuntur Dei misericordia;
b) Longioris vitae incertitudo;
c) Exempla frequentia in Sacra Scriptura.

Princip. VI.

109. Causae Praesumptionis esse possunt: Inanis Gloria, Superbia et Ignorantia.

Princip. VII.

110. Desperatio est animi dejectio, qua quis refugit Beatitudinem prosequi ex apprehensione difficultatis aut impossibilitatis illam consequendi [1]).

[1]) Cf. S. Thom. 2. 2. q. 20. a. 1.

Princip. VIII.

111. Desperatio est Peccatum ex genere suo Gravissimum, quod et cum Peccato Haereseos consociari, necnon Temeritatis Peccato uniri potest.

Princip. IX.

112. Duae sunt praecipuae Desperationis causae: *Luxuria* atque *Acedia.*

Princip. X.

113. Si animadvertat Confessarius, Poenitentem ob lapsus suos in Desperationem inclinare ob quandam Superbiam, quod scilicet nimium per se praesumens lapsum sibi contigisse indignetur: praemisso justo dolore acerbitatem illam ex Superbia natam conetur extinguere. Quodsi videat, Poenitentem in Desperationem inclinare ob solam Peccatorum Gravitatem, eundem in Spem erigat ex sequentibus motivis, quod videlicet lapsus homini esse possunt initium magnae Sanctitatis, quod Deus lapsum Poenitentis vertit in suam gloriam, ejusque misericordiae non est numerus, quod pastor bonus sollicite quaerit oviculam perditam et de ea inventa maxime sibi gratulatur. In fastis quoque Sanctorum vix reperitur aliquis specialis favor a Deo concessus innocentibus, quem pariter vere Poenitentibus non concesserit Deus.

SECTIO III.

DE CHARITATE.

ARTICULUS I.

NOTIO, NATURA ATQUE PARTITIO.

Princip. I.

114. *Amor* desiderium Boni est ad fruendum [1]). Ratio autem Boni in eo est posita, quod ad appetitum referatur tanquam ad suum terminum [2]).

1) S. Thom. 1. 2. q. 26. a. 1 et 2.

2) S. Thom. 1. q. 1. a. 1. et 1. 2. q. 27. a. 1 ad 3.

Princip. II.

115. Solum bonum esse Objectum *Formale* Amoris potest ejusque causa [1]). Objectum vero nullum nisi sub ratione Boni exhibeatur, movere voluntatem ad Amoris actum potest [2]). Quare notio Amoris notionem quoque Boni essentialiter includit [3]).

[1]) S. Thom. 1. 2. q. 26. a. 1.

[2]) S. Thom. l. c. q. 9. a. 1.

[3]) S. Thom. 1. 2. q. 27. a. 2.

Princip. III.

116. Amor in eum dividitur, qui *Concupiscentiae*, et eum, qui *Amicitiae* appellatur. „*Amare*, inquit Angelicus [1]), *est velle alicui Bonum. Sic ergo motus amoris in duo tendit, scilicet in Bonum, quod quis vult alicui vel sibi, vel alii; et in illud, cui vult Bonum. Ad illud ergo Bonum, quod quis vult alteri, habetur Amor Concupiscentiae; ad illud autem, cui aliquis vult Bonum, habetur amor Amicitiae.*"

[1]) 1. 2. q. 26. a. 4.

Princip. IV.

117. *Charitas Theologica* est Virtus a Deo infusa, qua diligimus Deum propter se et super omnia, cetera autem propter ipsum Deum.

Princip. V.

118. Charitas multiplex est:

a) *Habitualis*, et est Habitus Divinitus infusus actuum Charitatis permanenter habilitans ad actus ipsos eliciendos;

b) *Actualis*, quae est ipse motus animi ad fruendum Deo propter seipsum, atque proximo propter Deum;

c) *Appretiativa*, qua Deus omnibus creaturis praefertur;

d) *Intensiva*, quae insuper quadam voluntatis vehementia et cordis conatu quosdam elicit fervoris gradus erga Deum;

e) *Affectiva*, quae in corde tantum sistit;

f) *Effectiva*, quae etiam in opera prodit.

Princip. VI.

119. Objectum *Materiale Primarium* Charitatis est ipse Deus [1]), *Secundarium* sumus ipsi nos et proximus noster; Ob-

jectum vero *Formale* Charitatis est ipse Deus, quatenus est bonitas infinita, videlicet radix et aggregatio omnium perfectionum [2]).

[1]) V. Matth. 20. Luc. 10.

[2]) Cf. S. Thom. 2. 2. q. 23. a. 5.

Princip. VII.

120. Systema *Quietismi* vel *Pseudomysticismi* [1]) quod docet, eum, qui Deum diligit, non debere unquam secum cogitare neque de praemio aut fruitione, neque ullum habere propriae sanctitatis aut salutis desiderium, sive quod idem est, non licere *amare Deum Amore Concupiscentiae,* repugnat Sacrae Scripturae [2]), Patrum Traditioni [3]), atque expressae Concilii Tridentini [4]) Definitioni [5]). Imo Amor Concupiscentiae neque adversatur Charitatis perfectioni, ac proinde etiam Systema, quod *Semi-Quietismus* [6]) audit, conclamatum [7]).

[1]) Auctor hujus Systematis fuit Michael Molinos Hispanus saeculo XVII.

[2]) Matth. 6, et 5.

[3]) Cf. S. Augustin. Serm. 345.

[4]) Sess. de Justificat. c. 31.

[5]) Hinc Innocentius XI. damnavit Propositiones omnes, quibus Molinos suum Systema erexerat. V. Denzinger Enchiridion n. n. 1088—1155.

[6]) Auctor hujus Systematis fuit Franciscus de Fenelon Archiepiscopus Cameracensis in Gallia.

[7]) Hinc Innocentius XII. librum Fenelonii super *Vita Interiori Sanctorum* vel de Amore Purissimo erga Deum damnavit. V. Denzinger Enchir. n. n. 1195—1215.

Princip. VIII.

121. Benevolentiae Amor, is nimirum, quo Deus diligatur absque ulla ad bonum nostrum relatione, quod nonnulli asserunt, nec dari potest nec Charitatis Theologicae actus est [1]).

[1]) Cf. S. Thom. 2. 2. q. 26. a. 13 ad 3.

Princip. IX.

122. Solus Concupiscentiae Amor, quo Deus ut supernaturalis Beatitudinis nostrae Objectum desideratur, proprium constituit Theologicae Charitatis actum, qui cum *Benevolentiae* actu connexus *Amicitiae* constituit Amorem [1]).

[1]) Cf. S. Thom. 1. 2. q. 114. a. 4. et 2. 2. q. 23. a. 1.

Princip. X.

123. Diligere aliquid *propter se* Boni Nostri ideam involvit, ac proinde Concupiscentiae Amorem. Quare Deum *propter se*

diligere idem erit ac Eundem ratione finis ultimi diligere [1]). Diligere autem Deum *propter se*, videlicet ut Nostrae Beatitudinis Objectum, nullo modo Amor mercenarius dici potest [2]).

[1]) Cf. S. Thom. 1. 2. q. 8. a. 2 et 3. et 2. 2. q. 27. a. 3.

[2]) S. Thom. 2. 2. q. 19. a. 4.

Princip. XI.

124. Charitas in hoc viae statu potest augeri [1]) minui [2]), et etiam amitti [3]).

[1]) Ephes. 4. Cf. S. August. Tr. 5. in Ep. 1. Joh.

[2]) Cf. S. Thom. 2. 2. q. 24. a. 10.

[3]) Tridentinum ita definivit: „*Si quis hominem semel justificatum dixerit amplius peccare non posse, neque gratiam amittere, atque adeo eum, qui labitur et peccat, nunquam vere fuisse justificatum, anathema sit.*“ Sess. 6. c. 23.

ARTICULUS II.

DE NECESSITATE ET PRAECEPTIS CHARITATIS ERGA DEUM.

Princip. I.

125. Charitatis Necessitasin genere tanta est, ut sine illa salus aeterna obtineri nequeat [1]).

[1]) 1. Joh. 3. 14.

Princip. II.

126. Extat grave atque speciale Praeceptum Charitatis erga Deum [1]).

[1]) Matth. 22. Hinc Alexander VIII. hanc (n. 1.) damnavit Propositionem: „*Sufficit, ut actus Moralis tendat in finem ultimum interpretative. Hunc homo non tenetur amare, neque in decursu suae vitae Mortalis.*“

Princip. III.

127. Quoad Quaestionem: *Quandonam obliget Praeceptum Charitatis erga Deum?* inprimis prae oculis haberi debent binae ab Innocentio XI. damnatae Propositiones:

a) „*Probabile est, ne singulis quidem rigorose quinquenniis per se obligare Charitatis Praeceptum erga Deum*“ (n. 6.);

b) „*Tunc solum obligat (Praeceptum Charitatis erga Deum), quando tenetur justificari, et non habemus aliam viam, qua justificari possimus*“ (n. 7.)

Princip. IV.

128. Praeceptum Charitatis erga Deum obligat *per se* imprimis in principio vitae moralis [1]), deinde in mortis articulo, ac saepius in vita [2]).

[1]) V. S. Thom. 1. 2. q. 89. a. 6.

[2]) La Croix notat, omnia opera meritoria exercita ad finem placendi Deo esse veros actus Amoris.

Princip. V.

129. Praeceptum Dilectionis Dei obligat per accidens, quando est periculum labendi in Peccatum Mortale, et cum urget Praeceptum Contritionis.

Princip. VI.

130. Praeceptum diligendi Deum praecipit quoque diligendi modum, qui est super omnia [1]). Amor autem Dei super omnia jure summus appellatur *Praelatione* (Appretiative), non *Intensitate* [2]); praeceptum autem diligendi Deum super omnia ad eam cum ipso Deo unionem quaerendam obligat, quae mandatorum Dei observatione perficitur. Unde Charitas Dei super omnia voluntatem includit faciendi, quidquid Deus praecipit, et vitandi omne Peccatum saltem Mortale.

[1]) Cf. S. Thom. 2. 2. q. 42. a. 4 et 5.

[2]) V. S. Thom. 2. 2. q. 84. a. 3. ad 2 et 3.

ARTICULUS III.

DE NECESSITATE ET PRAECEPTIS CHARITATIS ERGA SEIPSUM ET ERGA PROXIMUM.

Princip. I.

131. Homo tenetur seipsum diligere ex Charitate [1]).

[1]) Matth. 19. Cf. S. Thom. 2. 2. q. 25. a. 3.

Princip. II.

132. Praecepto Naturali ac Positivo Divino [1]) proximus internis et externis actibus ex Charitate diligendus. Hoc Praeceptum obligat *per se*, quando per se obligat Praeceptum Charitatis erga Deum; per *accidens* vero, quando odium in proximum nequeat repelli, quin actus Amoris eliciatur, vel quando proximus

est in gravi necessitate. Regula autem generalis hujus Praecepti est pro parte *affirmativa*, ut faciamus aliis, quae nobis fieri volumus; pro parte *negativa*, ut nemini faciamus, quae nolumus fieri nobis.

[1]) Matth. 22. Joh. 22. Hinc Innocentius XI. damnavit hasce binas Propositiones: a) „*Non tenemur proximum diligere actu interno et formali*" (n. 10.); b) „*Praecepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos*" (n. 11.).

Princip. III.

133. In Dilectione proximi ordo est servandus. Hic autem ordo in eo est situs, ut unicuique objecto diligibili suum justum et convenientem locum elargiamur. Hinc quoad ordinem inter nos et proximum:

a) Quisque absolute et simpliciter tenetur seipsum diligere magis, quam proximum;

b) Tenemur magis diligere animam nostram quam animam proximi [1]). Quare nunquam licitum est peccare nec Graviter nec Leviter, imo neque directe se exponere peccandi periculo pro salute spirituali proximi [2]);

c) Tenemur *regulariter* vitam nostram praeferre vitae proximi. Tenetur tamen interdum privatus vitam propriam exponere certo etiam periculo pro salute reipublicae;

d) Nemo tenetur succurrere proximo in *communi* necessitate spirituali cum gravi suo Damno temporali;

e) Tenetur homo in gravi necessitate spirituali succurrere proximo etiam cum gravi Damno temporali, si ad id obligatur vel ratione officii, vel ratione delicti;

f) Regulariter loquendo tenetur quisque etiam cum vitae Damno succurrere proximo in necessitate spirituali extrema, dummodo spes sit fore ut hoc juvare possit.

[1]) Hinc vulgare axioma: „*Charitas bene ordinata incipit a seipso.*"

[2]) Huc pertinet Propositio (n. 63.) ab Innocentio XI. damnata: „*Licitum est quaerere directe occasionem proximam peccandi pro bono spirituali vel temporali nostro vel proximi.*"

Princip. IV.

134. Inter proximos ipsos hic servandus est Charitatis ordo:

a) Praeferendi sunt illi, qui magis ad Deum accedunt sive in ordine Divinae Gratiae, sive in ordine Naturae, sive in ordine Superioritatis;

b) In pari necessitate extraneis praeferendi sunt consanguinei aut alia ratione conjuncti;

c) Praferendi sunt semper conjunctiores secundum varios eorum gradus habita ratione necessitatis et bonorum [1]).

[1]) Cf. S. Thom. 2. 2. q. 26. a. 9.

Princip. V.

135. In bonis ipsis Charitatis ordo servandus:

a) Primum locum tenent bona spiritualia, sive supernaturalia [1]);

b) Secundum locum tenent bona naturalia et bona corporis, uti vita, integritas membrorum et sanitas;

c) Tertium locum tenent bona externa, uti honor, fama et divitiae;

d) Bonum commune praeferendum est bono privato.

[1]) Cf. Matth. 16.

ARTICULUS IV.

DE DILECTIONE INIMICORUM.

Princip. I.

136. Certum est, nos teneri Obligatione gravi, diligere tiam Inimicos, eos videlicet, qui nos oderunt aut injuria aliqua ffecerunt [1]).

[1]) Matth. 5. Cf. S. Thom. 2. 2. q. 25. a. 8.

Princip. II.

137. Dilectio Inimicorum haec tria potissimum importat, idelicet non odisse, remittere offensam, atque exhibere actus et igna Charitatis.

Princip. III.

138. Tenemur Inimicos non tantum non odisse, sed etiam ositive diligere [1]).

[1]) Matth. 5.

Princip. IV.

139. De Necessitate Praecepti tenemur exhibere Inimicis ffectus et signa Dilectionis *communia*, quae videlicet debentur

Christiano a quolibet Christiano in communi. Non est tamen de Necessitate Praecepti generatim loquendo exhibere Inimicis signa et beneficia Dilectionis specialia, nisi occurrat necessitas, quamvis hoc ipsum facere etiam extra necessitatis casum pertineat ad perfectionem Charitatis [1]).

[1]) Cf. S. Thom. l. c. a. 9.

Princip. V.

140. Qui ab altero injuriam est passus, per se loquendo non tenetur regulariter primus Inimicum salutare, vel alloqui, aut aliter in familiaritatem admittere, nisi ejusmodi sint circumstantiae, quibus illorum actuum omissio censeatur signum odii aut vindictae. Quare regulariter tenetur quilibet Inimicum salutantem resalutare, potestque hujus omissio esse Peccatum Grave.

Princip. VI.

141. Quisque tenetur Inimico veniam petenti non tantum offensam ex animo condonare, sive odium deponere (quod semper est necessarium), sed etiam reconciliationis signa exterius exhibere [1]). Non tenetur tamen illi remittere satisfactionem debitam sive honoris, sive pecuniae, imo adhuc potest adversus illum actionem civilem, aut etiam criminalem instituere, quamvis, quando aliter satisfactio obtineri potest, id possit esse contra Charitatem [2]).

[1]) Excipiuntur parentes, vel praelati, qui quandoque possunt in subditos, a quibus sunt offensi, implacabiles se praebere, non ex odio quidem, sed correctionis causa.

[2]) Id tamen periculosum est et communiter dissuadendum, si quis absque ulla sua utilitate poenam exigat, eo quod spectatis hominum moribus raro absit odium aut privatae vindictae cupiditas.

Princip. VII.

142. Confessarius omni qua potest vi eo tendere debet, ut Poenitenti, quem odiis et inimicitiis implicatum reperit, ostendat, quanta sit vis atque meritum Praecepti Charitatis, illumque perducat ad vindictae spiritum deponendum atque ignoscendum ex corde juxta exemplum Christi et Sanctorum.

ARTICULUS V.

DE PRAECIPUIS CHARITATIS OFFICIIS ERGA PROXIMUM.

CAP. I.

DE ELEEMOSYNA.

Princip. I.

143. *Eleemoysina* definitur ab Angelico [1]): *„Eleemosyna est opus, quo datur aliquid indigenti ex compassione propter Deum."*

[1]) 2. 2. q. 32. a. 1.

Princip. II.

144. Eleemosynae nomine latius accepto intelligi possunt omnia opera misericordiae tum corporalis, tum spiritualis. Hinc S. Thomas [1]) enumerat:

a) Septem actus Eleemosynae corporalis, videlicet: *Visitare infirmos, Potare sitientes, Pascere esurientes, Redimere captivos, Vestire nudos, Colligere hospites, Sepelire mortuos;*

b) Item septem actus Eleemosynae spiritualis, qui sunt: *Docere ignorantem, Consulere dubitanti, Corrigere peccantem, Consolari tristem, Remittere offendenti, Ferre onerosos et graves et pro aliis Orare.*

[1]) l. c. a. 2.

Princip. III.

145. Triplex distinguenda est proximi Necessitas:

a) *Extrema,* quando proximus incurrit periculum vitae, gravis mutilationis, aut alterius mali aequivalentis, nisi ei subveniatur;

b) *Gravis,* quando incurrit periculum Gravis Damni in corpore, fama, bonis fortunae, aut ne statu vel dignitate excidat;

c) *Communis,* qualem communiter patiuntur ii, qui mendicando vitam sustinent.

Princip. IV.

146. Bona, de quibus hic sermo, in triplici sunt differentia:

a) Quaedam sunt *necessaria naturae,* sine quibus videlicet vita nostra sustentari non potest;

b) Quaedam sunt *superflua naturae*, sed necessaria statui, quatenus sine illis non potest quis vivere convenienter suo statui. De his rursum quaedam sunt necessaria ad *statum simpliciter*, quaedam ad *status decentiam*. In iis non solum attendenda est hominis conditio praesens, sed etiam spectanda, quae probabiliter eventura sint;

c) Quaedam sunt *superflua simpliciter*, quae neque naturae, neque statui, aut ejus decentiae necessaria sunt.

Princip. V.

147. Extat Praeceptum tum Positivum [1]), tum Naturale [2]) dandi Eleemosynam.

[1]) Matth. 25, 41—43. 1. Joh. 3, 17.

[2]) Cf. S. Thom. l. c. a. 5.

Princip. VI.

148. Nemo tenetur etiam Extreme indigenti Eleemosynam facere de iis, quae respectu sui sunt necessaria naturae, nisi forte pauper sit persona talis, a qua penderet salus publica; tenetur tamen quilibet in Extrema proximi Necessitate ei subvenire non tantum de simpliciter superfluis, sed etiam de aliquo modo superfluis statui. Imo id ex aequo dicendum, quando agitur de Necessitate proximi Gravi, etsi non Extrema [1]).

[1]) Huc referri debet Propositio (n. 12.) ab Innocentio XI. damnata: „*Vix in saecularibus invenies, etiam in regibus superfluum statui, et ita vix aliquis tenetur ad Eleemosynam, quando tenetur ex superfluo statui.*"

Princip. VII.

149. Juxta Communem et Probabiliorem Sententiam Obligatio est Gravis elargiendi Eleemosynam de absolute superfluis in Communi pauperum Necessitate [1]).

[1]) Cf. S. Thom. 2. 2. q. 118. a. 4 ad 2.

Princip. VIII.

150. Juxta S. Thomam [1]) de bonis opere illicito acquisitis potest fieri Eleemosyna, dummodo ipsa acceptio non sit secundum se illicita; minime vero, quando ipsa acceptio est secundum se illicita [2]).

[1]) 2. 2. q. 32. a. 7.

[2]) l. c. ad 3.

Princip. IX.

151. Qui est in potestate alterius constitutus, generatim de iis bonis, in quibus alteri subditur, non potest Eleemosynas facere, nisi quatenus ei a superiore expresse vel tacite permissum est [1]).

[1]) V. S. Thom. l. c. a. 8.

Princip. X.

152. Religiosus, qui nullam habet administrationem, non potest facere Eleemosynas absque tacita saltem superioris permissione; si vero habet aliquam administrationem sibi a Praelato commisam, potest eas Eleemosynas facere, quas vel regula vel consuetudo permittit.

Princip. XI.

153. Uxor per se loquendo non potest de bonis communibus extraordinarias Eleemosynas elargiri sine consensu mariti; potest tamen eo etiam invito vulgares et modicas facere eo modo, quo solent aliae feminae ejusdem conditionis et fortunae. Potest etiam libere elargiri Eleemosynas ex iis bonis, quae per contractum matrimonialem specialiter sibi reservavit, aut de iis, quae labore extraordinario et indebito lucrata est.

Princip. XII.

154. Filiifamilias de bonis Castrensibus aut Quasi-Castrensibus pro arbitrio facere possunt Eleemosynas.

CAP. II.

EE CORRECTIONE FRATERNA.

Princip. I.

155. Correctio delinquentis juxta Angelicum [1]) in genere est duplex:

a) Una, quae praecise ordinatur ad emendationem et bonum ipsius Peccantis, et haec dicitur *Correctio Fraterna,* quae est actus Charitatis, et potest a quocunque exerceri, etiam ab inferiore erga superiorem;

b) Altera Correctio est, quae adhibet remedium Peccato delinquentis, in quantum vergit in detrimentum aliorum

et praecipue boni communis. Haec dicitur *Judicialis*, ad eamque requiritur Jurisdictio in corripiente et forma Judicialis [2]).

[1]) l. c. q. 33. a. 1.

[2]) Addi potest tertia quaedam species inter illas intermedia, que vocatur *Paterna*, qua videlicet superior cum auctoritate corripit delinquentem ad eum emendandum, sed absque forma Judicii.

Princip. II.

156. Extat speciale Praeceptum Correctionis Fraternae tam Naturale, quam Divino Positivum [1]). Praeceptum autem hoc obligat generatim omnes, ergo etiam Peccatores, etiam Inferiores, qui tamen nonnisi obsecrando [2]) corrigant, strictius tamen obligat Superiores, qui propterea in vitam et mores subditorum inquirere debent [3]).

[1]) Matth. 18. Eccli. 19. Cf. S. Thom. l. c. a. 2.

[2]) 1. Tim. 5.

[3]) Cf. S. Lig. Op. Mor. L. 3. n.n. 27 et 40.

Princip. III.

157. Ut Praeceptum Correctionis Fraternae obliget, hae requiruntur conditiones:

a) Ut de proximi Peccato Moraliter constet, credaturque esse in periculo relabendi, aut non resurgendi a Peccato, quando tenetur, vel etiam moriendi in Impoenitentia;

b) Ut sit spes fructus seu emendationis;

c) Ut proximus credatur non aliter emendandus.

Princip. IV.

158. Ad Correctionem Fraternam nemo obligatur cum gravi suo incommodo aut periculo, nisi quis vel ratione officii teneatur ad Correctionem, vel nisi proximus sit in extrema et involuntaria necessitate spirituali, in qua etiam extrema necessitate nemo tenetur adire certum periculum vitae, nisi Moraliter certum sit, proximum Correctione deducendum ad Poenitentiam et decessurum in Gratia.

Princip. V.

159. Si peccat proximus ex ignorantia *culpabili*, corripiendus est, dummodo adsint conditiones supra positae. Item si peccet

ex ignorantia invincibili alicujus rei necessariae ad salutem Necessitate Medii, admonendus est, quamvis praevideatur habita ea notitia formaliter peccaturus.

Princip. VI.

160. Ex verbis Christi [1]) ipsius ordo Correctionis Fraternae in genere traditus est, juxta quem proximus primum corripiendus est in secreto, deinde, si id non sufficiat, coram testibus, denique ad Praelatum Ecclesiae, seu ad Superiorem est deferendus. Ab hoc ordine tamen excipiuntur casus isti:

a) Si magis praestet, Superiori probo atque prudenti, quam aliis crimen innotescere;
b) Si crimen sit publicum [2]);
c) Si vergat in damnum communitatis, neque certa sit spes, damnum illud impeditum iri Correctione privata, vel si grave damnum tertio esset obventurum ex omissione relationis ad Superiorem;
d) Si proximus cessit Juri suo, ut privatim admoneatur.

[1]) Matth. 18.
[2]) S. Thom. 2. 2. q. 33. a. 7.

ARTICULUS VI.

DE VITIIS CHARITATI OPPOSITIS.

Princip. I.

161. Charitati Theologicae *generatim* loquendo opponuntur Peccata omnia Mortalia; *specialiter* vero et directe opponuntur ei juxta Angelicum [1]): *Odium* Dei et Proximi, *Invidia, Discordia, Contentio, Schisma, Bellum, Rixa, Seditio* et *Scandalum* [2]).

[1]) 2. 2. q. 34 et seq.
[2]) Hic agimus tantum de Odio et de Scandalo; de reliquis V. supra.

CAP. I.

DE ODIO.

Princip. I.

162. *Odium* generatim est actus, seu motus voluntatis, quo quis malevole fertur in aliquid. Odium porro duplex est: Odium

videlicet *Abominationis*, quo aversamur aliquid ut nobis malum, et Odium *Inimicitiae*, quo volumus alicui malum, ut illi malum est.

Princip. II.

163. Odium *Dei* sive Inimicitiae, sive Abominationis est semper Gravissimum Peccatum [1]). Odium autem *Proximi* item est Peccatum ex genere suo Mortale [2]); potest tamen fieri Veniale non tantum ex imperfectione actus, sed etiam ex parvitate Materiae.

[1]) Matth. 19. Cf. S. Thom. l. c. q. 44. a. 2.

[2]) 1. Joh. 3. V. supra. Lib. 2. Sect. 6. Art. 2.

Princip. III.

164. In Confessione declaranda est qualitas personae, quae Odio est habita, si haec addat speciem, numerus personarum et natura mali optati [1]).

[1]) Cf. S. Lig. Op. Mor. L. 2. n. 30. et L. 5. n. 50.

CAP. II.

DE SCANDALO.

Princip. I.

165. *Scandalum* juxta Angelicum [1]) definitur: „*Dictum, vel factum minus rectum, praebens alteri occasionem ruinae spiritualis.*" Est duplex: *Activum,* quod modo descriptum est, *Passivum,* quod est ipsa ruina spiritualis, seu Peccatum, in quod occasione illius dicti vel facti minus recti proximus labitur.

[1]) 2. 2. q. 43. a. 1.

Princip. II.

166. Scandalum Activum aliud est Directum, aliud Indirectum. *Directum* est, quando quis dicto suo vel facto minus recto spiritualem alterius ruinam intendit, sive intendat *formaliter* et *per se* (Scandalum Diabolicum), sive *materialiter* et *per accidens.* *Indirectum* est, quando quis non intendens ruinam proximi aliquid dicit vel facit in proprium commodum, quod est alteri occasio Peccati.

Princip. III.

167. Ad Peccatum Scandali non necessario requiritur, ut de facto Scandalum Passivum sequatur; sed satis est, quod oc-

sio data sit, ex qua attentis circumstantiis personarum natura a sequi posse probabiliter existimatur.

Princip. IV.

168. Scandalum potest esse *Activum*, seu Datum, quin sit ıssivum vel acceptum, et viceversa potest esse acceptum, quin ; datum: tunc autem Scandalum acceptum non erit proprie ibuendum actioni alterius, sed potius ignorantiae, imaginationi, t etiam malitiae illius, qui Scandalum Passivum sine fundamento mittit; quodsi ex infirmitate, vel ignorantia proximi suscipiatur, *andalum Pusillorum* dicitur; si vero ex mera malitia proveniat, *iarisaicum* vocatur.

Princip. V.

169. Scandalum etiam Indirectum est non solum Peccatum rave [1]) in Materia Gravi, sed Peccatum malitiae specificae; are qui alium ad Peccandum induxit, sive Directo, sive Inecte, declarare debet in Confessione non solum Peccatum Scanli, quo Charitatem laesit, sed etiam genus Peccati, ad quod oximum induxit; item numerum eorum, quibus Scandalum aebuit, necnon eorundem conditionem.

[1]) Matth. 18, 7.

Princip. VI.

170. Scandalum Pusillorum vitandum est, quoties fieri potest ie gravi incommodo, tum omissione operis indifferentis, tum am operis boni non praecepti.

Princip. VII.

171. Scandalum Pharisaicum non est necessario vitandum c omissione operis boni, nec omissione operis indifferentis speım mali non habentis.

Princip. VIII.

172. Gravissimum Scandalum est facere, repraesentare, aut ae se ferre ea, quae ad libidinem notabiliter provocant.

Princip. IX.

173. Libros Fidei et bonis moribus infestos typis committere n est licitum, neque libri pravi indiscriminatim vendi possunt

cuilibet. Idem generatim valet debita proportione servata de donatione aut locatione pravorum librorum.

TRACTATUS SEPTIMUS.

DE DONIS SPIRITUS SANCTI, BEATITUDINIBUS ET FRUCTIBUS.

Princip. I.

1. *Doni* vocabulum diversis modis [1]) accipitur in sacris litteris:
   a) Communiter pro quocunque munere Divinitus concesso hominibus [2]);
   b) Pro quibusdam Divinis muneribus, quae proprie dici solent gratiae gratis datae, et tribuuntur quibusdam, ut commodius aliorum saluti spirituali prodesse queant [3]);
   c) Peculiari ratione in Scripturis Dona dicuntur quaedam ornamenta spiritualia, quibus creduntur affici justi [4]).

[1]) Cf. S. Thom. 1. 2. q. 68.
[2]) Jacob. 1. Ephes. 2.
[3]) 1. Cor. 12.
[4]) Isai. 11.

Princip. II.

2. Juxta S. Thomam [1]) *Dona* sunt habitus per hoc a Virtutibus differentes, quod potentias animae perficiunt ad actiones quasdam *heroicas,* non quatenus ejusmodi actiones active eliciuntur ab ipsis potentiis sive per vim naturalem ipsarum, sive per vim aliquam supernaturalem ipsis additam, sed qua ratione peculiariter procedunt ex Divino quodam Spiritus Sancti instinctu, quo mens nostra plerumque mirabiliter solet agi et impelli ad quaedam opera praestantia atque rara, quorum rationem aliquis vix potest aliquando reddere, neque scire, quo pacto ad ea fuerit impulsus. Virtutes autem concurrunt ad haec et alia etiam ordinaria opera ea ratione peculiari, qua proficiscuntur active ex ipsis potentiis. Atque ita in usu *Donorum* homo potius *agitur;* in usu autem *Virtutum* habet se potius ut *agens.*

[1]) 1. 2. q. 68. a. 1.

Princip. III.

3. Ex Isaia Propheta [1]) constat, septem esse Spiritus Sancti Dona, videlicet Donum *Sapientiae, Intellectus, Fortitudinis, Scientiae, Pietatis, Consilii* et *Timoris.*

[1]) Isai. c. 11.

Princip. IV.

4. Ratio atque sufficientia Donorum juxta Angelicum [1]) ita colligi potest: Dona ad actiones quasdam praecellentes destinantur; actiones autem ejusmodi vel sunt partis apprehensivae, vel appetitivae. Si sunt actiones *partis apprehensivae,* aut illarum praestantia elucet in eo, quod res per illas subtiliter penetrantur, praesertim Divinae, et hoc praestat Donum *Intellectus;* vel praestantia hujusmodi actionum partis apprehensivae consistit in recto judicio, quo quispiam statuit inhaerere rebus Divinis vel creatis, quibus oportet: quando hoc judicium circa res Divinas fertur, vel circa res creatas per actiones Divinas, mens perficitur a Dono *Sapientiae;* si autem solum circa res creatas fertur, mens perficitur a Dono *Scientiae.* Cum vero in particulari concluditur, ex hoc judicio Sapientiae vel Scientiae, quid sit omnino agendum, tum demum exercetur Donum *Consilii.* Quod vero attinet ad actiones *appetitivae partis,* si earum praestantia in eo cernatur, quod alteri impenditur debitum officium, tunc proprie perficiuntur a Dono *Pietatis;* si autem actio versetur circa bonum proprium: tunc aut illius perfectio consistit in eo, ut quis peculiari ratione abstrahat se a pravis cupiditatibus retardantibus a bono, et hoc praestat *Timoris* Donum; aut actio est ex eo praestans, quod posthabitis difficultatibus et periculis aliquis adhaereat bono, tunc perficitur Dono *Fortitudinis.*

[1]) l. c. a. 4 et 7.

Princip. V.

5. Affirmat S. Thomas [1]), Dona S. Spiritus hominibus necessaria esse ad salutem.

[1]) l. c. a. 2 et 5.

Princip. VI.

6. *Beatitudines* et *Fructus* in eo conveniunt, quod sunt *actus* quidam boni, non autem *habitus* ut Dona. Cum autem actus boni

proficiscantur a Virtutibus, et interdum etiam a Donis, illud est inter Beatitudines et Fructus discrimen: quod *Fructus* Spiritus Sancti censentur esse quicunque actus Virtutum; *Beatitudines* autem sunt quidam actus praestantiores, qui non modo a Virtutibus, sed etiam a Spiritus Sancti Donis proficiscuntur; et eatenus dicuntur Beatitudines, quatenus peculiari quadam ratione conducunt ad adipiscendam illam Beatitudinem, quae continetur praemiis iis actibus respondentibus [1]).

[1]) Cf. S. Thom. l. c. q. 69. a. 1. 2 et 4. q. 70. a. 1 et 2.

Princip. VII.

7. Octo Beatitudines numeràvit [1]) Christus Dominus, earumque tum rationes, tum praemia exposuit, de quibus multa praeclare scribunt Sancti Patres.

[1]) Matth. 5.

Princip. VIII.

8. Prima Beatitudo et ejus praemium proponitur a Domino illis verbis: „*Beati pauperes Spiritu, quoniam ipsorum est regnum coelorum*". Hanc Domini Sententiam interpretans S. Gregorius Nyssenus [1]) „*qui sponte*, inquit, *sua earumque rerum omnium, quae per nequitiam intelliguntur, inops et egenus est, ac nihil ex diabolicis opibus in suis conclavibus reconditum habet, sed spiritu fervet, ac per hoc malorum sibi paupertatem colligit et quaerit, ille fuerit, qui a Domino in ea, quae beata habetur, egestate versari ostenditur; cujus egestatis fructus est regnum coelorum.*"

[1]) L. De Beatitud. Orat. 1.

Princip. IX.

9. Secunda Beatitudo a Domino sic proponitur: „*Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram.*" Hanc Beatitudinem praeclare explanans haec habet S. Gregorius Nyssenus [1]): „*Iracundia procul summota, quieta blandaque vita transigitur; quod nihil aliud nisi lenitas est, cujus finis Beatitudo atque coelestis terrae haereditas est.*"

[1]) L. c. Orat. 2.

Princip. X.

10. Tertia Beatitudo ita a Domino enuntiatur: „*Beati, qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.*" Hanc Beatitudinem ita exponit S. Gregorius Nyssenus [1]): „*Cum duo sint saecula, duplexque vita, atque item laetitia duplex: alia quidem in hoc saeculo, alia vero in eo, quod per spem nobis propositum est: beatificum fuerit existimandum, si quis portionem laetitiae per vera bona in sempiternum saeculum recondat, tristitiae vero munus in hac brevi ac temporaria vita expleat, non in damno ac detrimento ponens, si aliqua rerum earum privetur, quae in hac vita suaves ac jucundae sunt, sed si, dum illis fruitur ac potitur, meliorum ac potiorum bonorum jacturam faciat.*"

[1]) L. c. Orat. 3.

Princip. XI.

11. Quarta Beatitudo ita a Domino proponitur: „*Beati, qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur.*" Hanc Beatitudinem ita exponit Divus Gregorius Nyssenus [1]): „*Quoniam unus quidem genere appetitus est cibi et potionis, diversa vero ad utrumque affectio est, ut summum nobis boni desiderium praescriberet, beatos judicat eos, qui duobus his affectibus ad justitiam moventur. Omnis autem Virtus Justitiae nomine hic significatur, quam esurientes et sitientes beatos judicat Dominus, satietatem eorum, quae expetuntur, promittens.*" „*Amatores,* inquit S. Augustinus [2]), *veri et inconcussi boni illo cibo saturabuntur, de quo ipse Dominus dicit: Meus cibus est, ut faciam voluntatem patris mei, quod est justitia; et illa aqua, de qua quisquis biberit, fiet in eo fons aquae salientis in vitam aeternam.*"

[1]) L. c. Orat. 4.

[2]) L. 1. De Serm. Dom. c. 5.

Princip. XII.

12. Quinta Beatitudo ita enuntiatur a Domino: *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.*" Ubi S. Augustinus haec habet [1]): „*Beatos,* inquit, *dicit eos, qui subveniunt miseris, quod eis ita rependitur, ut de miseria liberentur.*"

[1]) L. c. c. 6.

Princip. XIII.

13. Sexta Beatitudo sic a Domino proponitur: „*Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.*" In quam Domini Sententiam Divus Gregorius Nyssenus haec scribit [1]: „*Deus spectaculo propositus est iis, qui cor expurgatum habuerint. Promissio quidem certe tanta est, ut superet extremum terminum Beatitudinis. Quid enim aliquis post ejusmodi bonum aliud desideraverit, cum omnia habeat in eo, quem viderit? Nam videre in usum Scriptura idem etiam significat, quod habere. Ergo qui Deum videt, quidquid in bonis numeratur, per hoc, quod vidit, adeptus est.*"

[1]) L. c. Orat. 6.

Princip. XIV.

14. Septima Beatitudo ex verbis Domini haec est: „*Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.*" Qua de re S. Augustinus pulchre disserit [1]: „*In pace perfectio est, ubi nihil repugnat; et ideo filii Dei pacifici, quoniam nihil in his resistit Deo; et utique filii similitudinem patris habere debent. Pacifici autem in semetipsis sunt, qui omnes animi sui motus componentes et subjicientes rationi, id est menti et spiritui, carnalesque concupiscentias habentes edomitas sunt regnum Dei. In quo ita jam sunt ordinata omnia, ut, quod est in homine praecipuum et excellens, imperet ceteris, non reluctantibus, quae sunt nobis bestiisque communia.*"

[1]) L. c. c. 8.

Princip. XV.

15. Octava Beatitudo hisce verbis a Domino signatur: „*Beati, qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum coelorum.*" „*Pace,* inquit S. Augustinus [1]), *intrinsecus constituta atque firmata quascunque persecutiones ille, qui foras missus est* (diabolus princeps hujus Saeculi) *forinsecus concitavit, auget gloriam, quae secundum Deum est.*"

[1]) L. c.

Princip. XVI.

16. *Fructus Spiritus Sancti* Apostolus recenset [1]) duodecim: „*Fructus*, inquit, *Spiritus est Charitas, Gaudium, Pax, Patientia, Benignitas, Bonitas, Longanimitas, Mansuetudo, Fides, Modestia,*

Continentia, Castitas." Atque ibidem ex adverso indicat varia opera carnis, quae ex prava cupiditate oriuntur, tanquam contraria Fructibus Spiritus Sancti [2]).

[1]) Gal. 5.
[2]) Cf. S. Thom. 1. 2. q. 70. a. 4.

APPENDIX.

DE PASSIONIBUS.

ARTICULUS I.

DE PASSIONIBUS IN COMMUNI.

Princip. I.

1. Pati dicitur dupliciter:
   a) Sensu quodam *latiori* secundum quod omne recipere est pati, etiamsi nihil adjiciatur a re;
   b) Sensu magis *proprio*, quando aliquid recipitur cum alterius abjectione, et hoc contingere potest dupliciter. Quandoque enim abjicitur, quod non est conveniens rei, et recipitur, quod est conveniens; quandoque e converso contingit, dum abjicitur, quod est conveniens rei, et recipitur, quod est disconveniens, quo sensu aegrotare dicitur pati, quia recipitur infirmitas sanitate abjecta.

Princip. II.

2. *Passio* generatim cum Joanne Damasceno [1]) definiri potest: „*Motus appetitus sensitivi ex imaginatione boni vel mali cum transmutatione corporali.*"

[1]) De Fide orthod. L. 3. cap. 22. Cf. S. Thom. 1. 2. q. 22. a. 1.

Princip. III.

3. Passiones Communiter enumerantur undecim: Sex in *appetitu Concupiscibili*, videlicet: Amor et Odium, Desiderium et Fuga, Gaudium et Tristitia. Quinque in *appetitu Irascibili*, videlicet: Spes et Desperatio, Audacia et Timor, ac tandem Ira [1]).

[1]) Cf. S. Thom. l. c. q. 23. a. 1.

Princip. IV.

4. Passiones appetitus Concupiscibilis differunt a Passionibus Irascibilis in hoc, quod Passiones *Concupiscibilis* ferantur circa Objecta opposita; Passiones vero *Irascibilis* ferantur in idem Objectum contrariis motibus.

Princip. V.

5. Passiones animae possunt considerari dupliciter: uno modo secundum se, alio modo secundum quod subjacent imperio rationis et voluntatis. Si considerentur *secundum se*, prout scilicet sunt quidam motus irrationalis appetitus, non est in iis bonum vel malum Morale, quod dependet a ratione. Si vero considerentur *secundum quod subjacent imperio rationis et voluntatis*, sic est in iis bonum vel malum Morale. Tunc autem sunt *bonae*[1]), quando sunt a ratione moderatae; malae, quando sunt praeter ordinem rationis.

[1]) Cf. Marc. 8. Marc. 14. Luc. 19. Joh. 11. Rom. 12.

Princip. VI.

6. Regula et moderatio rationis attenditur non praecise secundum intentionem aut remissionem Passionis, sed secundum quod consideratis objecto et circumstantiis recta ratio exigit, eam intendi aut remitti. Non ergo semper peccat, qui vehementer vel irascitur, vel dolet, aut timet, sed qui ultra id, quod exigit recta ratio in his vel illis circumstantiis irascitur, dolet, vel timet[1]).

[1]) Cf. Exod. 3. Num. 25. 1. Reg. 2 et 3.

ARTICULUS II.

DE PASSIONIBUS IN PARTICULARI.

CAP. I.

DE PASSIONIBUS APPETITUS CONCUPISCIBILIS.

Princip. I.

7. *Amor* in genere est propensio seu inclinatio in bonum secundum se abstrahendo, an sit praesens vel absens. Triplex autem est amor, sicut triplex est appetitus:

a) *Rationalis* est inclinatio in bonum per intellectum apprehensum;

b) *Sensitivus* est inclinatio in bonum per sensum apprehensum, et hic solus est Passio;

c) *Naturalis* est inclinatio cuique naturae sive cognoscitivae, sive non cognoscitivae ab Auctore naturae indita in bonum sibi conveniens [1]).

[1]) Cf. S. Thom. 1. 2. q. 26. a. 1.

Princip. II.

8. Cum amare sit velle alicui bonum, manifestum est, motum Amoris in duo tendere, scilicet in bonum, quod quis vult alicui sive sibi, sive alteri, et in eum, cui vult bonum. Prior est Amor *Concupiscentiae,* alter Amor *Amicitiae.*

Princip. III.

9. Causa [1]) praecipua Amoris est *Bonum;* altera causa Amoris est *Cognitio,* tertia est *Similitudo.* Quibus Amoris causis adjungi etiam possunt *Sympathia, Societas, Familiaritas, Communicatio in bonis aut secretis.*

[1]) Cf. S. Thom. 1. 2. q. 27. a. 1. 2 et 3.

Princip. IV.

10. Primus *Effectus* Amoris est *Unio* [1]); secundus est *Adhaesio;* tertius *Extasis;* quartus *Zelus;* quintus *Laesio* amantis; sextus et universalissimus est *Generalis Influxus* in omnia, quae Amans agit. His Effectibus Amoris adjungit Angelicus [2]) quatuor alios, videlicet *Liquefactionem, Fruitionem, Languorem* et *Favorem.*

[1]) V. Dionys. de Divin. Nom. c. 4.
[2]) 1. 2. q. 28. a. 6.

Princip. V.

11. *Odium* est aversio a malo seu disconvenienti. Atque hoc est Odium *Abominationis.* Odium autem *Inimicitiae* est illud, quo alicui malum volumus, et est proprie non aversio, sed prosecutio alicujus, quod apprehendimus ut bonum respectu nostri, et ut malum respectu illius, quem Odio Abominationis habemus [1]).

[1]) Cf. S. Thom. l. c. q. 29. a. 1 et 2.

Princip. VI.

12. *Desiderium* est affectus appetitus tendens in bonum absens [1]; *Fuga* autem, quae opponitur Desiderio, est aversio et recessus a malo futuro [2].

[1]) Per hoc differt a Delectatione, quae est de bono *praesenti*, et ab Amore, qui est de bono secundum se, sive sit praesens, sive absens.

[2]) V. S. Thom. l. c. q. 30. a. 2.

Princip. VII.

13. *Delectatio* est quies appetitus in bono *possesso;* si sit appetitus rationalis, est Delectatio *spiritualis;* si vero sit appetitus sensitivi, est Delectatio *sensibilis,* quae sola est Passio [1].

[1]) Cf. S. Thom. l. c. q. 31. a. 1.

Princip. VIII.

14. Quamvis Delectationes intellectuales secundum se sint majores sensualibus, quia sunt de nobiliori Objecto, et de bono magis secundum se delectabili atque firmiores; attamen quoad nos Delectationes sensuales sunt majores spiritualibus, tum quod sensibilia sunt nobis magis nota quam intelligibilia, tum quod sensuales Delectationes fiunt cum transmutatione corporali, et appetuntur tanquam necessariae quaedam medicinae, unde fit, ut plures sequantur Delectationes sensuales quam spirituales [1].

[1]) Cf. S. Thom. l. c. a. 5.

Princip. IX.

15. Delectationis *Causae* sunt: Operatio, Motus seu Mutatio et Alternatio, Spes futuri, Memoria Praeteriti, Similitudo [1].

[1]) Cf. S. Thom. l. c. q. 31. a. 1. 2. 3 et 7.

Princip. X.

16. Delectationis *Effectus* sunt: Dilatatio Cordis, Causare sitim et desiderium sui, impedire, imo quandoque absorbere usum rationis, perficere ipsam operationem, qua perficitur [1].

[1]) Cf. S. Thom. l. c. et a. 4.

Princip. XI.

17. *Tristitia* est affectus appetitus causatus ex apprehensione mali praesentis [1].

[1]) Cf. S. Thom. 1. 2. q. 35. 36 et 37.

Princip. XII.

18. Remedia Tristitiae sunt: Quaelibet Delectatio, Fletus, Suspiria, Gemitus aliaque exteriora signa Tristitiae, amicorum Compassio, Contemplatio veritatis, Somnus et Balneum [1]).

[1]) Cf. S. Thom. l. c. q. 38. a. 5.

CAP. II.

DE PASSIONIBUS APPETITUS IRASCIBILIS.

Princip. I.

19. *Spes* est motus appetitus tendens in bonum futurum, difficile et arduum, adeptu tamen possibile; *Desperatio* econtra est motus recedens a bono arduo, adeptu impossibili saltem Moraliter [1]).

[1]) Cf. S. Thom. l. c. q. 40.

Princip. II.

20. *Audacia* est motus, quo appetitus insurgit adversus malum terribile imminens ad ipsum fugandum et superandum [1]).

[1]) Cf. S. Thom. l. c. q. 45.

Princip. III.

21. *Timor* est motus appetitus circa malum futurum arduum imminens, cui nonnisi difficile potest resisti [1]).

[1]) Cf. S. Thom. l. c. q. 41 et 42.

Princip. IV.

22. *Ira* est appetitus vindictae cum fervore sanguinis circa cor [1]).

[1]) Cf. S. Thom. l. c. q. 46 et 47.

Princip. V.

23. Irae *Effectus* sunt: Delectatio ob spem vindictae, Fervor sanguinis circa cor, Turbatio mentis et corporis et Taciturnitas [1]).

[1]) Cf. S. Thom. l. c. q. 48.

FINIS LIBRI TERTII.

LIBER QUARTUS.

DE SACRAMENTIS.

LIBER QUARTUS.

TRACTATUS PRIMUS.

DE SACRAMENTIS IN GENERE.

ARTICULUS I.

DE SACRAMENTORUM NOTIONE, NATURA ET PARTITIONE.

Princip. I.

1. *Sacramentum* est signum sensibile sacrum interioris gratiae efficiendae ad sanctificationem hominis a Christo institutum [1]).

[1]) Cf. Hurtad. Tract. De Sacramentis in Genere Disp. 1. Difficult. 3.

Princip. II.

2. Quoad Necessitatem Sacramentorum Tridentinum [1]) definivit: „*Si quis dixerit, Sacramenta Novae Legis non esse ad salutem necessaria, sed superflua, et sine eis aut eorum voto per solam fidem homines a Deo gratiam justificationis adipisci, licet omnia singulis necessaria non sint, anathema sit.*“

[1]) Sess. 7. c. 4. de Sacram.

Princip. III.

3. In statu Legis Mosaicae Sacramenta in sensu exposito stricte sumpta non habebantur, quandoquidem in ea Lege nullus

erat ritus, qui gratiae conferendae vim haberet *ex se et ex natura sua.* Quare Tridentinum [1]) ita definivit: „*Si quis dixerit, ea ipsa Novae Legis Sacramenta a Sacramentis Antiquae Legis non differre, nisi quia ceremoniae sunt aliae et alii ritus externi anathema sit*“ [2]).

[1]) Sess. 7. c. 2.

[2]) Cf. Hutard. l. c. Disp. 2. Difficult. 4.

Princip. IV.

4. De fide est, in Nova Lege esse Sacramenta proprie dicta a Christo Domino instituta, et quidem numero septem, nec plura nec pauciora [1]); videlicet *Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Poenitentiam, Extremam Unctionem, Ordinem* et *Matrimonium.* Haec tria Tridentinum simul definivit [2]).

[1]) Cf. S. Thom. 3. q. 65. a. 2.

[2]) Sess. 7. can. 1.

Princip. V.

5. Omnia Sacramenta tribus perficiuntur, videlicet *Rebus* tanquam *Materia, Verbis* tanquam *Forma* et *Persona Ministri* cum intentione faciendi, quod facit Ecclesia. Id patet ex Florentino in Decreto Eugenii ad Armenos ubi expresse dicitur: „*Haec omnia Sacramenta tribus perficiuntur, videlicet Rebus tanquam Materia, Verbis tanquam Forma et Persona Ministri conferentis Sacramentum cum Intentione faciendi, quod facit Ecclesia. Quorum si aliquid desit, non perficitur Sacramentum.*“

Princip. VI.

6. Sacramenta juxta varias proprietates suas distinguuntur sic:

a) *Necessaria,* vel *Non-Necessaria.* Iterum Necessaria sunt talia vel Necessitate *Medii,* vel *Praecepti;*

b) *Permanens,* quod actione peracta adhuc permanet, et *Transeuntia,* quae cum actione, qua fiunt, transeunt;

c) Sacramenta *Mortuorum,* quae de se et natura sua instituta sunt ad conferendam Gratiam Primam in anima mortua, quae caret Gratia Sanctificante, et *Vivorum;*

d) *Imprimentia,* vel *Non-Imprimentia* Characterem.

ARTICULUS II.

DE MATERIA ET FORMA SACRAMENTORUM IN GENERE.

Princip. I.

7. *Materia* est Res indifferens et pars determinabilis, sive id, quod jam præexistens assumitur ad Sacramentum conficiendum; *Forma* est pars determinata et determinans ad practicam gratiae significationem. Quare Communiter Doctores dicunt, *Materiam* esse rem sensibilem, quae in Sacramentorum administratione ex Christi institutione adhibetur; *Formam* vero esse Verba, quae Rei adjunguntur.

Princip. II.

8. Cujuslibet Sacramenti Materia et Forma est a Christo Domino instituta [1]), sed diversimode determinata. Si vero non adhibeantur Res et Verba a Christo instituta, sed vel nulla, vel simpliciter alia, non fit Sacramentum.

[1]) Cf. S. Thom. 3. q. 60. a. 5. Trid. Sess. 21. can. 2.

Princip. III.

9. Sacramentorum Materia dividitur in Remotam, Proximam, Certam, Dubiam, Essentialem et Accidentalem:

a) *Remota* est ipsa Res externa et sensibilis, ex qua Sacramentum conficitur;
b) *Proxima* est ipsa illius Rei applicatio;
c) *Certa* est, quam certo constat esse reapse illam Rem sensibilem, quam Christus determinavit;
d) *Dubia* tunc est, quando dubitatur, utrum sit illa Res, quae a Christo est instituta;
e) *Essentialis* est, quae ad valorem Sacramenti requiritur;
f) *Accidentalis*, quae tantum ad majorem reverentiam pertinet.

Princip. IV.

10. Generatim loquendo et extra casum necessitatis in Sacramentorum administratione, quando Materia est Dubia, tenenda est tutior [1]).

[1]) V. supra. L. 1. Tract. 2. Art. 3. Cap. 5.

Princip. V.

11. **Duplex datur Mutatio tum in Materia, tum in Forma Sacramentorum, videlicet *Substantialis* et *Accidentalis*.**

Princip. VI.

12. Mutatio *Substantialis* tum in Materia, tum in Forma invalidum reddit Sacramentum; non ita vero Mutatio *Accidentalis*.

Princip. VII.

13. Quoties Materia juxta communem hominum usum et existimationem est eadem, re et nomine cum illa, quam Christus instituit non erit Mutatio Substantialis, sed ad summum *Accidentalis;* si vero juxta communem usum et existimationem non est eadem cum Re instituta a Christo, Mutatio dicenda erit *Substantialis*. *Accidentalis* etiam dicitur Mutatio, quando adhibetur quidem Materia a Christo instituta, sed non adhibetur, qualis praecipitur ab Ecclesia.

Princip. VIII.

14. Mutatio Formae tunc est *Substantialis*, quando non remanet sensus per verba intentus a Christo Domino; est vero *Accidentalis*, quando talis sensus remanet.

Princip. IX.

15. Forma Sacramentorum sex potissimum modis [1]) mutari potest, videlicet: *Additione* [2]), *Detractione*, *Corruptione*, *Substitutione*, *Transpositione et Interpolatione*.

[1]) Cf. S. Lig. Op. Mor. L. 6. n.n. 11. 109.
[2]) V. S. Thom. 2. 2. q. 60. a. 8.

Princip. X.

16. Qui Materiam vel Formam culpabiliter mutat, pro ratione Mutationis Graviter vel Leviter peccat contra virtutem Religionis, et si sermo sit de collatione Sacramentorum, peccat etiam ratione Damni, quod alteri infert.

Princip. XI.

17. Materiae ac Formae conjunctio et coexistentia Physica non est necessaria ad valorem Sacramenti, sed tantum *Moralis*,

eujusmodi videlicet, ut communi judicio censeatur Forma cadere supra Materiam. Forma tamen Consecrationis requirit, ut Hostia consecranda sit praesens, et sensu perceptibilis sacerdoti pro eo tempore, quo verba Consecrationis proferuntur.

Princip. XII.

18. Ad Valorem Sacramenti necesse est, ut servetur Identitas tum Ministri, tum etiam Subjecti Sacramenti.

ARTICULUS III.

DE SACRAMENTORUM EFFECTU.

Princip. I.

19. In Sacramentis Novae Legis distingui sedulo debent haec tria:

a) *Sacramentum*, id est Materia et Forma rite applicata;
b) *Res Sacramenti*, id est Effectus Sacramenti;
c) *Res Sacramenti et Sacramentum* simul, id est Sacramentum rite collatum cum suo Effectu.

Princip. II.

20. Duplex est Sacramentorum Effectus ab illis immediate proveniens:

a) *Primarius* omnibus et singulis communis, Gratiae videlicet productio;
b) *Secundarius*, sive proprius nonnullorum tantum, et est *Characteris Impressio.*

Princip. III.

21. Duplex distinguitur Gratiae producendae modus:

a) Ex *Opere Operantis*, quando eam Deus elargitur intuitu fidei et pietatis illius, qui operatur;
b) Ex *Opere Operato*, quando confertur non propter fidem et pietatem Operantis, sed propter ipsum opus in se habens Gratiae producendae valorem independentem a merito Operantis.

Princip. IV.

22. De fide est, Sacramenta Novae Legis *Gratiam conferre*, et quidem ex *Opere Operato, non ponentibus Obicem* [1]).

[1]) Cf. Trid. Sess. 7. c. 8.

Princip. V.

23. Effectus Primarius omnium Sacramentorum est Gratia *Habitualis*, seu Sanctificans, quae a Theologis etiam appellatur Gratia gratum faciens; atque haec Gratia potest esse vel *Prima*, vel *Secunda*. Deinde ad Effectum Primarium pertinet etiam *Gratia Sacramentalis*.

Princip. VI.

24. *Sacramenta Mortuorum de se et primario* conferunt Gratiam *Primam*, qua videlicet homo primitus fit Deo acceptus; *Sacramenta vero Vivorum*, cum vitam spiritualem in Suscipientibus jam supponant, nonnisi ulteriorem Gratiam conferunt, quae appellatur Secunda [1]).

[1]) Cf. Trid. Sess. 7.

Princip. VII.

25. Cum ex Tridentino Concilio constet, *homines justificari per Susceptionem Gratiae et Donorum*, Sacramentum causans Gratiam causat indivisim etiam Infusionem aliorum Donorum.

[1]) Sess. 6. c. 7. Cf. S. Thom. 3. q. 3. a. 1.

Princip. VIII.

26. *Gratia Sacramentalis* unicuilibet Sacramento propria, quam videlicet quodlibet Sacramentum praeter Gratiam Sanctificantem et Virtutes Infusas confert, juxta Sententiam Communiorem consistit in quodam Jure Habituali ad speciales quasdam Gratias Actuales recipiendas, quae ad diversum illum finem consequendum adjuvant, ob quem diversa Sacramenta sunt instituta.

Princip. IX.

27. Si aliquando detur Sacramentum, et simul adsit actus meritorius operantis, tunc praeter Gratiam collatam vi Sacramenti juxta institutionem Christi, confertur etiam alia Gratia ex Opere Operantis, correspondens scilicet actui meritorio operantis.

Princip. X.

28. Idem Sacramentum potest Gratiam conferre majorem vel minorem pro majore vel minore Suscipientis Dispositione [1]).

[1]) Cf. Trid. Sess. 6. c. 7.

Princip. XI.

29. Generica Sacramentorum notio involvit quidem aptitudinem Gratiam conferendi, minime vero exposcit, ut Gratia etiam semper actu conferatur [1]).

[1]) Cf. Trid. Sess. 7. c. 6.

Princip. XII.

30. Respectu Gratiae causandae Sacramenta sunt vel *Formata*, quae positis Essentialibus consequuntur Primarium Effectum, vel *Informia*, in quibus, licet Essentialia ponantur, tamen Effectus Primarius manet suspensus. Hinc Sacramenta quandoque possunt esse *Valida simul et Formata*, quandoque autem *Valida quidem, sed Informia.*

Princip. XIII.

31. Causa, cur Sacramenta quandoque Valida sint simul et Formata, interdum vero Valida quidem, sed Informia, juxta Tridentinam Definitionem est repetenda ex Obice. *Obex* autem, de quo Tridentinum loquitur, nihil aliud est, nisi aliquid, quod impedit, quominus Sacramentum Validum sit etiam Formatum.

Princip. XIV.

32. Obex duplicis speciei esse potest: vel enim est *Formalis et Positivus*, vel *Materialis* tantum et *Negativus*. Obex *Materialis et Negativus* nihil aliud est, nisi Dispositionis necessariae omissio ex ignorantia culpabili proveniens; Obex autem *Formalis* et *Positivus* tunc ponitur, quando quis ad Sacramentum aliquod accedit voluntarie et scienter cum Peccato Mortali.

Princip. XV.

33. Qnamquam Sacramenta Mortuorum Gratiam Primam, Sacramenta autem Vivorum Secundam *per se* conferant Gratiam, *per accidens* tamen illa Secundam, haec Primam conferre possunt.

Princip. XVI.

34. *Secundarius* Sacramentorum Effectus est Character, qui a tribus tantummodo Sacramentis, nimirum Baptismo, Confirmatione et Ordine inprimitur Suscipientibus [1]). Est autem Character signum indelebile, seu qualitas quaedam spiritualis ac supernaturalis, impressa animae, qua Christo duci, principi, summoque sacerdoti unimur, et in illius servos, milites ac ministros ad Divinum cultum deputamur et consignamur.

[1]) Cf. Florent. in Decr. ad Armen. et Trid. Sess. 7. can. 9. Cf. S. Thom. 3. q. 73. a. 4.

Princip. XVII.

35. Secundarius Sacramentorum Effectus etiam in eo habetur, qui Validum, sed Informe suscipit Sacramentum.

ARTICULUS IV.

DE SACRAMENTORUM MINISTRO.

Princip. I.

36. Sacramentorum Minister de Lege ordinaria et Christi institutione est solus homo viator [1]), non tamen quivis [2]) homo est cujusvis Sacramenti Minister.

[1]) Act. 10, 40. Cf. S. Thom. 3. q. 64. a. 7.

[2]) Cf. Trident. Sess. 7. can. 16.

Princip. II.

37. Alius Solemnitatis Minister, alius Necessitatis est Minister Sacramentorum. Minister *Solemnitatis* est is, qui ex Officio et speciali Ordinatione ad id deputatus Sacramenta ministrat. Minister vero *Necessitatis* ille est, qui in casu Necessitatis Sacramenta administrat, licet ad tale Ministerium neque ex Officio, neque ex speciali Consecratione sit deputatus.

Princip. III.

38. Necessitatis Minister nonnisi in Sacramento Baptismi locum habet.

Princip. IV.

39. In Ministro alia ad *Validam* tantum, alia ad *Validam* simul et *Licitam* Sacramentorum confectionem requiruntur.

CAP. I.

DE VALIDA SACRAMENTORUM ADMINISTRATIONE.

Princip. I.

40. Invalidum est Sacramentum, quod a Ministro, qui vel Solemnitatis, vel Necessitatis non sit, administratur.

Princip. II.

41. Ad Valorem Sacramentorum nec fides in Ministro requiritur, nec gratiae status; ac proinde validum et fructuosum est Sacramentum collatum a sacerdote impio, vel etiam in haeresim prolapso, dummodo suscipiens ex parte sua sit rite dispositus [1]).

[1]) Id contra Waldenses, Hussitas, Wicleffitas et Anabaptistas definitum a Tridentino hisce verbis: „*Si quis dixerit, Ministrum in Mortali Peccato existentem, modo omnia Essentialia, quae ad Sacramentum conficiendum aut conferendum pertinent, servaverit, non conficere aut conferre Sacramentum, anathema sit.*“ (Sess. 7. c. 12.) Et rursum: „*Si quis dixerit, Baptismum, qui etiam datur ab Haereticis in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, cum intentione faciendi, quod facit Ecclesia, non esse verum Baptismum, anathema sit.*“ (Sess. 7. de Baptism. c. 4.) —

Princip. III.

42. Minister, ut Valide conficiat et conferat Sacramenta, libere ac serio debet agere.

Princip. IV.

43. Sacramenta *Mimice* [1]) vel *Jocose* collata sive confecta omnino Invalida sunt [2]).

[1]) Mimice quis conficit Sacramenta, si Jocose agit, interius videlicet exteriusque deridendo.

[2]) Cf. Decret. Eugenii IV. ad Armen. Trid. Sess. 7. c. 15. Leo X. hunc quoque (12) damnavit Articulum Lutheri: „*Si confessus non esset contritus, aut sacerdos non serio, sed joco absolveret, si tamen credat, se absolutum, verissime est absolutus.*“

Princip V.

44. Sacramenta confecta, vel collata ab eo, cui lucidum est intervallum, vel a temulento, Invalida omnino sunt.

Princip. VI.

34. Secunda ... vel collata ex metu, licet gravi, a tribus tanta ... Sacramentum Matrimonii.
tione et Or ...
signum ir ...
ralis, ...
sacer ...
nur ...

Princip. VII.

46. Intentio 1) Ministri Essentiam Sacramenti necessario ingreditur 2).

1) Intentio est actus voluntatis, quo quis intendit aliquem finem, seu quo quis se determinat ad aliquid faciendum.

2) Trident. Sess. 7. c. 11. ita definivit: „*Si quis dixerit, in Ministris, dum Sacramenta conficiunt et conferunt, non requiri intentionem saltem faciendi, quod facit Ecclesia, anathema sit.*" Cf. S. Thom. 3. q. 64. a. 8.

Princip. VIII.

47. Intentio multipliciter dividitur, ac primo quidem in Actualem, Virtualem, Habitualem et Interpretativam:

a) *Actualis* est praesens actus voluntatis, quo quis advertenter et perceptibiliter aliquid vult facere; Actualis Intentio ulterius subdividitur in Explicitam, Implicitam: *Implicita* est, qua quis aliquid intendit non in se, sed in alio, in quo inclusum est sive naturaliter, sive lege humana, quae connexio tamen ipsi debet esse nota; *Explicita* est, cum quis aliquid in se sub sua specifica ratione intendit;

b) *Virtualis* est, quae promanat ab Intentione Actuali prius habita, nec retractata, sed Moraliter perseverante in aliqua serie actionum inchoata vi illius Intentionis actu aliquando habitae;

c) *Habitualis* est Intentio aliquando habita et non retractata, quin tamen permaneat in se, sive in aliquo suo effectu;

d) *Interpretativa* est, qua quis aliquid faciendi voluntatem nec habet, nec habuit, ita tamen est voluntate comparatus, ut, si de ea re cogitaret, profecto voluntatem haberet.

Princip. IX.

48. Intentio praeterea dispescitur in Conditionatam et Absolutam: *Conditionata* est, quae habet adjunctam conditionem proprie dictam, seu quae non est efficax, nisi conditio, sub qua

licitur, subsistat. Est autem conditio una de *Praeterito*, alia de Praesenti, alia demum de *Futuro*.

Princip. X.

49. Intentio etiam alia est Directa, alia Indirecta:
a) *Directa* est, qua quis vult aliquid in se ipso;
b) *Indirecta*, qua quis aliquid in alio, vel in sua causa vult.

Princip. XI.

50. Intentio demum potest esse vera ac *Interna*, vel solummodo *Externa*, quae solum actum Externum respicit.

Princip. XII.

51. Ad Valorem Sacramentorum in Ministro Intentio Habitualis, Interpretativa, vel Indirecta non sufficit.

Princip. XIII.

52. Ad Valorem Sacramenti necessaria non est in Ministro Intentio Actualis [1]), nec Expressa sive Explicita.

[1]) Cf. S. Thom. l. c.

Princip. XIV.

53. Ad Valorem Sacramentorem sufficit in Ministro Intentio Virtualis et Implicita [1]).

[1]) V. S. Lig. Op. Mor. L. 6. n. 18.

Princip. XV.

54. Valide conficitur Sacramentum a Ministro cum Intentione Conditionata de *Praeterito*, vel de *Praesenti* jam purificata; Invalide vero semper cum Intentione Conditionata de Futuro, si excipiatur Matrimonium, quod, tanquam Contractus potest alligari conditioni futurae.

Princip. XVI.

55. Ex Tridentina Definitione [1]) ad Valorem Sacramenti requiritur in Ministro Intentio saltem faciendi id, quod facit Ecclesia.

[1]) Sess. 7. c. 11.

Princip. XVII.

56. Objectum Intentionis Ministri vel conficientis vel conferentis Sacramenta, quod juxta canonem citatum Tridentini Concilii requiritur ad Valorem Sacramentorum, nonnisi actus, sive Ritus debet esse Externus in Ecclesia consuetus humano modo positus.

Princip. XVIII.

57. Ritum Externum, quem Ecclesia in Sacramentorum Administratione adhibere consuevit, duplici modo potest quis velle perficere: videlicet aut habendo illum ut sacrum sive in se, sive ut talem apud Christianos habitum, et tunc dicitur habere Intentionem *Internam;* aut Interius dissentiendo, dum Exterius serio et in debitis circumstantiis agit, et tunc habere dicitur Intentionem *Externam.*

Princip. XIX.

58. Controversia est inter Theologos Catholicos: *Utrum Intentio Externa ad Valorem Sacramentorum sufficiat, an vero Interna requiratur?* Circa utramque oppositam Sententiam notat [1]) Benedictus XIV., nullam Sedis Apostolicae emanasse Definitionem expressam, habet tamen ut Communiorem Sententiam, quae exigit in Ministro Intentionem vel Actualem vel Virtualem faciendi non Ritum Externum, sed id, quod Christus instituit, seu quod facit Ecclesia; eamque ut tutiorem omnino servandam esse in praxi affirmat, et in fine subjungit: „*Quare si constet, quempiam aut Baptismum contulisse aut aliud Sacramentum ex iis, quae iterari nequeunt, administrasse, omni adhibito Externo Ritu, sed Intentione retenta, aut cum deliberata voluntate non faciendi, quod facit Ecclesia, urgente quidem necessitate, erit Sacramentum iterum sub conditione perficiendum: si tamen res moram patiatur, Sedis Apostolicae oraculum erit exquirendum.*“

[1]) De Syn. Dioec. L. 7. c. 4.

Princip. XX.

59. *Attentio Externa,* qua Minister Externum Ritum humano modo perficit, praeter Intentionem ad Sacramentorum Valorem requiritur; sed Improbabilis videtur opinio, ad Valorem Sacramentorum in Ministro praeter Intentionem faciendi, quod facit

Ecclesia, requiri etiam Attentionem *Internam*, qua intellectus hic et nunc consideret, quod actu agit.

Princip. XXI.

60. Intentio debet esse determinata ad personam, vel ad Materiam praesentem; minime tamen necesse est, ut persona per nomina et qualitates speciales designetur, et panes consecrandi numerentur.

CAP. II.

DE VALIDA ET LICITA SACRAMENTORUM ADMINISTRATIONE.

Princip. I.

61. Minister Solemnitatis ad Sacramenta licite conficienda et conferenda in statu gratiae esse debet [1]).

1) Cf. S. Thom. 3. q. 64. a. 6.

Princip. II.

62. Quod de Ministro conficienti et distribuenti Sacramenta dictum est, id non videtur extendendum ad eos, qui alium actum Ordinis exercent.

Princip. III.

63. Quoad confectionem Eucharistiae certum est ex Tridentina Definitione [1]), praemittendam esse Confessionem, si sacerdos celebraturus in Mortali sit. Probabilior tamen Sententia est, quae negat necessitatem Confessionis praemittendae ante Confectionem aliorum praeter Eucharistiam Sacramentorum, licet valde conveniens sit, atque contendit, sufficere, ut Minister illorum Sacramentorum eliciat actum Contritionis [2]).

1) Sess. 13. cap. 7. 7. can. 11.
2) Cf. Suarez P. 3. D. 16.

Princip. IV.

64. Qui in Peccato Mortali conficit vel administrat Sacramenta, tot numero Peccata comittit, quot ponit actiones numero distinctas ac completas.

Princip. V.

65. Probabilius est, etiam Ministrum *Necessitatis per se loquendo* peccare Graviter, si in statu Peccati Mortalis Sacramentum administrat. *Per accidens* tamen tam Solemnitatis quam Necessitatis Minister excusari potest a Peccato Gravi, si in Mortali Sacramenta administret.

Princip. VI.

66. Qui ex Officio est pastor animarum, tenetur ex Officio, suis subditis etiam extra gravem Necessitatem rationabiliter [1]) petentibus Sacramenta ministrare. Quare peccat ejusmodi pastor, si exhibendo se nimis morosum et difficilem absterreat subditos, quominus Sacramenta petant.

[1]) Tunc subditi rationabiliter extra casum necessitatis et praecepti petere censeri debent, si periculum aliquod praevideant, vel in tentatione versantur et gratia Sacramenti opus habeant, si festum notabile colere, indulgentiam lucrari, aut devotionem statui suo congruentem exercere velint.

Princip. VII.

67. Minister, qui non ex Officio est pastor, non tenetur ex *Justitia* Sacramenta ministrare, tenetur tamen ex *Charitate*, etiam cum vitae suae periculo, Sacramenta necessaria ministrare in extrema Necessitate.

Princip. VIII.

68. Quoad Licitam Sacramentorum Administrationem haec tria probe distingui debent:

a) Ignorare petentis dignitatem;
b) Scire positive petentis dignitatem;
c) Scire petentis indignitatem.

Princip. IX.

69. Quaedam Sacramenta ut Licite administrari possint, efflagitant, ut Minister *positive* cognoscat dignitatem subjecti, cui ea administrare vult, ad aliorum vero Administrationem Licitam sufficit, si non constet de petentis indignitate.

Princip. X.

70. Petentis dignitatem positive cognoscere debet Minister in Administratione Poenitentiae, Matrimonii, Ordinis et Baptismi

ultorum; ad aliorum autem Sacramentorum Licitam Administrationem sufficit, ut ipsi non constet de petentium indignitate.

Princip. XI.

71. Per se loquendo Minister *Indignis* Licite administrare non potest Sacramenta [1]; quandoque vero excusat Damnum Ministrantis, Infamia Suscipientis, aliorum Scandalum et Sigillum Confessionis. Quare distingui debet inter Publice Indignum et Occulte Indignum, inter petitionem Publicam et Occultam:

a) *Publice Indignus* censetur ille, cujus crimen notorium est atque publicum sive Jure, sive Facto, sive Fama;

b) *Occulte Indignus* dicitur iste, cujus crimen notum est Ministro vel ex Confessione, vel aliunde etiam ab aliis, dummodo non habeat veram Publicitatem.

1) Matth. 7, 6. 1. Cor. 4, 2. Cf. S. Thom. 3. q. 80. a. 6.

Princip. XII.

72. Ut quis habeatur tanquam Indignus, non sufficit suspicio levis, neque *Probabilis*, sed *Violenta* suspicio requiritur, quae moralem gignit Certitudinem de petentis Indignitate.

Princip. XIII.

73. *Publice* Indigno, sive Publice, sive Privatim petenti neganda sunt Sacramenta excepto Sacramento Poenitentiae, et ista interveniente causa etiam Matrimonii.

Princip. XIV.

74. *Occulte* Indigno *Publice* petenti non sunt deneganda Sacramenta excepto Sacramento Ordinis [1]).

1) Cf. S. Thom. 3. q. 56. a. 3. Trid. Sess. 14. c. 1. Sess. 23. de R. c. 5. 7. S. Lig. Op. Mor. L. 6. n. 52.

Princip. XV.

75. *Occulte* Indigno *Occulte* petenti Poenitentiae Sacramento excepto deneganda sunt Sacramenta, nisi Minister notitiam criminis haberet ex sola Confessione.

Princip. XVI.

76. Indignis qui Sacramenta administrat, committit *per se loquendo* Grave Peccatum, a quo ne gravis quidem metus mortis

excusat. Quando vero Indignitas non tollit Valorem, sed afficit dumtaxat Liceitatem Sacramenti, contendunt nonnulli, posse Sacramentum urgente causa Indignis tribui.

Princip. XVII.

77. Peccatori Publico in articulo mortis petenti non est negandum Sacramentum.

Princip. XVIII.

78. Neque in Dubio de Indignitate petentis negare, neque in Dubio de petentis prius certo Indigni emendatione concedere licet Sacramenta.

Princip. XIX.

79. Omnis in Sacramentorum Administratione *Simulatio* [1]) est semper illicita.

[1]) Simulatio, seu positio facti, sive alicujus signi exprimentis aliquid contra illud, quod in mente habetur, potest esse *Formalis*, si Directe alterius deceptio intenditur, vel *Materialis*, si ea deceptio solam permittitur. Cf. S. Thom. 2. 2. q. 111. a. 1.

Princip. XX.

80. Nulla excogitari justa causa potest Administrationem Sacramentorum simulandi [1]).

[1]) Hinc Innocentius XI. hanc (n. 29.) damnavit Propositionem: „*Urgens metus gravis est causa Sacramentorum Administrationem simulandi.*"

Princip. XXI.

81. Ad veram Sacramentorum Simulationem constituendam requiritur, ut aliqua saltem Sacramenti pars ponatur, Materia videlicet, vel Forma.

Princip. XXII.

82. Ad Licitam Sacramentorum Administrationem talis requiritur Attentio, ut omnis absit voluntaria distractio. Voluntaria autem distractio ordinarie juxta Communem Sententiam Theologorum Peccatum Veniale non excedit, nisi periculo gravis Erroris in Forma Sacramentum exponatur.

Princip. XXIII.

83. **Absque rationabili causa illicitum est, Sacramenta sub conditione conferre.** Si tamen justa adsit causa, licito conficitur **Sacramentum cum Intentione Conditionata de** *Praeterito*, vel de *Praesenti* jam purificata; illicite vero semper cum Intentione Conditionata de *Futuro*.

Princip. XXIV.

84. Sacramenta generatim iterari possunt, quoties intervenit prudens Dubium de ipsorum Valore.

Princip. XXV.

85. Quando nullum subest prudens de Sacramentorum Valore Dubium, Sacramenta generatim loquendo absque Peccato Gravi iterari non possunt.

Princip. XXVI.

86. Sacramenta iterari debent, quotiescunque prudenti Dubio de eorundem Valore interveniente id postulat Charitas, Justitia et Religio.

Princip. XXVII.

87. Facilius iteranda sunt Sacramenta magis necessaria, et quae semel tantum conferuntur.

Princip. XXVIII.

88. Quod ad Ritus diversos in Sacramentorum Administratione usitatos pertinet, illud ante omnia scire convenit, quod Sacrosancta Tridentina Synodus de iis Ritibus hisce verbis decrevit [1]): *„Si quis dixerit, praeceptos et approbatos Ecclesiae Catholicae Ritus in solemni Sacramentorum Administratione adhiberi consuetos, aut contemni, aut sine Peccato a Ministris pro libito omitti, aut in novos alios per quemcunque Ecclesiarum pastorem mutari posse, anathema sit.“*

1) Sess. 7. c. 13.

Princip. XXIX.

89. Licita Sacramentorum Administratio non modo Essentialium, sed etiam Accidentalium Ecclesiae Catholicae Rituum

custodiam postulat, necnon Jurisdictionem haud impeditam. Quare Graviter peccat, qui ex *Contemptu etiam Virtuali* Ritum aliquem, licet Accidentalem omittit.

Princip. XXX.

90. Ecclesiae Ministri, ac maxime ii omnes, qui ad curam animarum destinantur, ad Ritus circa Sacramentorum Administrationem addiscendos etiam Accidentales sub Gravi tenentur.

Princip. XXXI.

91. Graviter illicitum est extra casum necessitas in Sacramentis conferendis uti Materia aut Forma Dubia [1]).

[1]) An et quando liceat in Administratione Sacramentorum sequi opinionem Probabilem relicta tutiore, declaratum est in Tractatu de Conscientia.

ARTICULUS V.

DE SACRAMENTORUM SUBJECTO.

PRINCIPIA PRAELIMINARIA.

Princip. I.

92. Solus homo viator est Subjectum capax Sacramentorum [1]).

[1]) Cf. Trid. Sess. 7. Decr. de Sacr.

Princip. II.

93. Non omnis homo omnia Sacramenta valide suscipiendi est capax.

CAP. I.

DE VALIDA SACRAMENTORUM SUSCEPTIONE.

Princip. I.

94. Susceptio Baptismi omnino præexigitur ad Validam aliorum Sacramentorum Susceptionem.

Princip. II.

95. Poenitentiae Sacramento excepto ad Validam aliorum Sacramentorum Susceptionem neque fides in Suscipiente requiritur, neque Justitia [1]).

[1]) Cf. S. Augustin. de Baptismo c. 13.

Princip. III.

96. Nulla requiritur Dispositio, nec Intentio in infantibus, ut perpetuo amentibus, ut Valide recipiant Sacramenta, videlicet: Baptismum, Confirmationem, Ordinem et Eucharistiam [1]).

[1]) Cf. Trid. Sess. 7. de Sacr. c. 13.

Princip. IV.

97. In adultis ad Validam Sacramentorum Eucharistia excepta Susceptionem aliqua ipsorum Intentio, sive Voluntas requiritur [1]).

[1]) Cf. S. Thom. 3. q. 68. a. 7.

Princip. V.

98. Intentio eadem, quae postulatur ad Validam Sacramentorum *Confectionem*, necessaria non est ad Validam eorundem *Susceptionem*.

Princip. VI.

99. Ad Validam Sacramentorum Susceptionem neque *Actualis* Intentio requiritur, neque *Virtualis*, sed exceptis Poenitentiae et Matrimonii Sacramentis sufficit *Habitualis*, et in quibusdam [1]) etiam *Interpretativa*.

[1]) Interpretativa sufficit in Extrema Unctione et in Confirmatione.

Princip. VII.

100. Adultus ex defectu Voluntarii multipliciter Sacramenta invalide suscipere potest, videlicet:

a) Si habuit voluntatem non recipiendi, eamque non retractavit;
b) Si nulla ratione Sacramentum voluit unquam suscipere;
c) Si exterius reluctans contradiceret;
d) Si dormiens vel amens factus sit, nisi antea voluntatem suscipiendi manifestasset.

Princip. VIII.

101. Qui Sacramentum suscipit cum Intentione Conditionata de *Futuro*, Invalide illud recipit.

Princip. IX.

102. Sacramenta dicitur is *Ficte* suscipere, qui ita externe operatur, ut adstantibus intendere videatur, quod agit, quin voluntatem habeat intrinsece respondentem.

Princip. X.

103. Ficta Sacramentorum characterem imprimentium Susceptio *Primarium* effectum impedit, minime vero *Secundarium.*

Princip. XI.

104. Si quis voluntate *Contraria* non solum intus retenta, sed exterius etiam manifestata, plane scilicet invitus et coactus Sacramenta characterem imprimentia suscipit, Secundarium etiam effectum impedit [1]).

[1]) Perperam verba illa Innocentii IV. in Cap. *Majores* „*Ille vero, qui nunquam consentit*", de voluntate contraria intus tantum retenta explicantur; constat enim, de voluntate etiam exterius expressa ea esse intelligenda. Perperam item ejus verba in eodem Capite intra parenthesim posita: „*Sicut is, qui ficte ad Baptismum accedit*", de obice positivo Peccati explicantur; intelligenda enim sunt de eo, qui voluntate Contraria intus retenta ad Susceptionem Sacramentorum accedit.

CAP. II.

DE LICITA ET FRUCTUOSA SACRAMENTORUM SUSCEPTIONE.

Princip. I.

105. *Licita* et *Fructuosa* Sacramentorum Susceptio pro diversa Sacramentorum natura continetur debita Suscipientis Dispositione.

Princip. II.

106. Ut Sacramenta Mortuorum Licite ac Fructuose suscipiantur, requiruntur in adultis actus fidei, spei et doloris de Peccatis; ut vero Sacramenta Vivorum Licite ac Fructuose suscipiantur, in adultis praeter Intentionem Positivam praerequiritur etiam status Gratiae [1]).

[1]) Trid. Sess. 14. c. 1. Sess. 6. c. 6.

Princip. III.

107. Sacramentorum Susceptio etiam custodiam Legum Ecclesiae in adulto requirit et Attentionem debitam.

Princip. IV.

108. Susceptio Sacramentorum Vivorum in Peccato Gravi cognito Primarium Effectum impedit ac Sacrilega est.

Princip. V.

109. Sacramenta ab Indigno Ministro petere vel recipere est *per se* illicitum, nisi gravis adsit causa [1]).

[1]) Cf. S. Thom. 3. q. 64. a. 6.

Princip. VI.

110. Ubi inculpabilis habetur necessariae Dispositionis omissio, Sacramentum suscipi dicitur *Valide* et *Licite* tantum.

Princip. VII.

111. Sacramentorum Susceptio omnibus numeris absoluta dicitur Valida, Licita ac Fructuosa.

ARTICULUS VI.

DE SACRAMENTALIBUS.

Princip. I.

112. *Sacramentalium* nomine veniunt quaedam ceremoniae ab Ecclesia inductae, ut Sacramentorum adinstar significent Res sacras, et pie adhibitae plurimum afferant spiritualis utilitatis [1]).

[1]) V. S. Lig. Op. Mor. L. 6. n. 90.

Princip. II.

113. Sacramentalia enumerantur sex hoc versiculo:

„*Orans, Tinctus, Edens, Confessus, Dans, Benedicens.*"

Videlicet Oratio fidelium, praesertim dominica; Aspersio aquae benedictae; Manuductio vel alius pius usus rei benedictae; Confessio generalis i. e. Confiteor (ad quam reducitur tunsio pectoris); Largitio eleemosynae; Benedictiones variae.

Princip. III.

114. Sacramentalia differunt a Sacramentis potissimum in eo, quod *Sacramenta* effectus suos causant ex Opere Operato; *Sacramentalia* autem nullum effectum causant ex Opere Operato.

Princip. IV.

115. Quaedam Sacramentalia vim habent remittendi Venialia solum per modum impetrationis, ut aqua benedicta, et alia, quae

benedicuntur ab Ecclesia interpositis quibusdam orationibus, quae possunt remittere Venialia, quatenus Ecclesia illis orationibus impetrat nobis amorem Dei, contritionem, vel alium pium motum, quo Venialia remittantur. Alia vero Sacramentalia eandem vim habere possunt, quatenus excitant in nobis detestationem Peccatorum. Rem ita explicat Angelicus [1]: „*Triplici ratione aliqua causant remissionem Venialium Peccatorum. Uno modo, inquantum in eis infunditur Gratia: quia per infusionem Gratiae tolluntur Venialia Peccata; et hoc modo per Eucharistiam et Extremam Unctionem, et universaliter per omnia Sacramenta Novae Legis, in quibus confertur Gratia, Peccata Venialia remittuntur. Secundo, inquantum sunt cum aliquo motu detestationis Peccatorum. Et hoc modo confessio generalis, tunsio pectoris, et oratio Dominica, operantur ad remissionem Venialium Peccatorum: nam in oratione Dominica petimus: Dimitte nobis debita nostra. Tertio modo, inquantum sunt cum aliquo motu reverentiae in Deum, et ad res Divinas. Et hoc modo benedictio episcopalis, aspersio aquae benedictae, quaelibet sacramentalis unctio, oratio in Ecclesia dedicata, et si aliqua alia sunt hujusmodi, operantur ad remissionem Venialium Peccatorum.*“

[1]) 3. q. 87. a. 3.

TRACTATUS SECUNDUS.

DE SACRAMENTO BAPTISMI.

ARTICULUS I.

NOTIO, NATURA ET NECESSITAS BAPTISMI.

Princip. I.

1. Baptismus Communiter definitur: „*Sacramentum a Christo institutum ad spiritualem hominum regenerationem, quae fit per ablutionem aquae, et cum expressa SS. Trinitatis invocatione.*“

Princip. II.

2. De fide est, a Tridentino et Florentino definitum, Baptismum esse verum Novae Legis Sacramentum.

Princip. III.

3. Certum est, parvulis Baptismum esse necessarium necessitate Medii ad salutem, *extra Martyrium*; item de fide certum est, ipsis quoque adultis Baptismum necessarium esse necessitate Medii, imo et Praecepti extra *Votum* atque *Martyrium.*

Princip. IV.

4. Martyrium dicitur Baptismus *Sanguinis;* est vero Martyrium testimonium Fidei Divinae vel in se, vel in opere alicujus Virtutis morte firmatum [1]).

1) Cf. S. Thom. 2. 2. q. 124. a. 2 et 4.

Princip. V.

5. Communis et Certa Sententia est, Martyrium sufficere infantibus ad salutem. Martyrium in adultis quoque supplet Baptismum quoad Justificationem [1]).

1) Matth. 10, 32 et 39. Cf. S. Augustin. De Civitate Dei. L. 13. cap. 7.

Princip. VI.

6. Contritio perfecta cum voto Sacramentum suscipiendi hominem non baptizatum justificat, ac proinde Baptismum sub hoc respectu supplet [1]).

1) Cf. Trid. Sess. 6. c. 4.

Princip. VII.

7. Quamquam Baptismus in casu necessitatis suppleri possit quoad Justificationem et poenae Peccati Remissionem: nunquam tamen suppleri potest quoad Characterem et Jus alia Sacramenta suscipiendi.

ARTICULUS II.

DE MATERIA ET FORMA BAPTISMI.

Princip. I.

8. De fide est, Materiam Remotam Baptismi esse aquam *Veram* et *Naturalem*, sive *Elementarem*. Hinc Tridentinum [1])

sicut jam Lateranense et Florentinum Concilium, sic definivit: „*Si quis dixerit, aquam Veram et Naturalem non esse de necessitate Baptismi, atque ideo verba illa D. N. J. Ch.: nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu S., ad metaphoram aliquam detorserit, anathema sit.*“ Porro cum neque fons Baptismalis, qui in Solemni Baptismo semper est adhibendus, interveniente periculo, imo neque aqua Lustralis ad manus sit, Materia Valida et apta reputatur aqua, quae Morali hominum aestimatione est Naturalis et Elementaris, sive frigida sit, sive calida, ex fluvio vel puteo, sive ex fonte hausta, aut ex pluviis congesta, vel etiam ex nive, grandine, pruina, vel glacie resoluta, aut ex aqueis in aere vaporibus per calorem extenuatis collecta, eaque fluida, imo feruginea, e luto expressa, aut sulphurea, licet colore vel odore diversa, si non admodum densa sit, dummodo apta sit adhuc praedominans.

1) Sess. 7. de Baptism. can. 2.

Princip. II.

9. Tanquam Materia Invalida habetur sanguis, lac, vinum, urina, pituita, sucus herbarum ac fructuum. De saliva verius asserunt, eam esse Materiam ineptam; idem Communiter docent de sudore et lacrymis.

Princip. III.

10. Tanquam Materia Dubia Communiter habetur aqua ex sale resoluta, cerevisia tenuis, lixivium, offa vel atramentum valde tenue, jusculum, Thee et Caffée.

Princip. IV.

11. Ad *Liceitatem* quod spectat, extra necessitatem sub Mortali est adhibenda aqua munda et consecrata.

Princip. V.

12. Baptismi Materia *Proxima* est applicatio aquae per ablutionem; haec autem fieri potest tripliciter:

a) *Immersione*, corpus scilicet mergendo in aqua, sicut in balneo;

b) *Aspersione*, eo scilicet modo, quo solent aspergi fideles aqua Lustrali;

c) *Infusione,* quae consistit in effundendo aquam super caput Baptizandi.

Ad Valorem Baptismatis nihil refert, quocunque ex tribus dictis modo conferatur.

Princip. VI.

13. Pro certo habent omnes, valere Baptisma, si ablutio contingat in *capite.* Imo Communissima Sententia est, valere etiam, si contingat in scapulis, humeris, pectore, vel parte alia principali; merito tamen docet Angelicus, quodsi caput non abluatur, Baptisma esse postea iterandum sub conditione quemadmodum etiam Pontificale Romanum praescribit. Si ablutio contingat tantum in veste, Baptismus erit prorsus invalidus. Si ablutio fiat in capillis, alii negant, Baptismum valere, alii Probabiliter affirmant.

Princip. VII.

14. Invalidus est Baptismus, si pro infante abluatur *corpus* matris, vel si ei benedicatur in nomine Trinitatis; multo minus valet, si mater exterius pueri oblationem Deo faciat, multoque minus justificatur infans efficacissimis parentum ad Deum precibus, vel eorum efficaci desiderio Baptismi conferendi.

Princip. VIII.

15. Si puer in ipso matris utero per aliquod instrumentum aqua tingi possit, etsi nondum pars ulla in lucem prodierit, utrum valeat Baptisma sic collatum, Controversia adhuc est.

[1]) Cf. S. Thom. 3. q. 68. a. 1. Benedictus XIV. de Syn. c. 5.

Princip. IX.

16. Licitum est, incidere matrem ad baptizandum infantem, si periculum mortis matris sit remotum, minime vero si sit proximum.

Princip. X.

17. Si mater jam sit mortua, parochus tenetur curare, ut statim fiat ejus incisio, et foetus quam primum caute extrahatur, ut spes aliqua sit salvandi infantem [1]).

[1]) La Croix monet quoad praxin, ut statim post mortem matris aperiatur ejus ..s, ut, si proles vivit, non suffocetur. Cf. S. Lig. Hom. Apost. Tr. 14. n. 9.

Princip. XI.

18. Ex Definitione tum Lateranensis [1]) tum Tridèntini [2]) Concilii vera et legitima Baptismi Forma consistit in his verbis: „Ego te baptizo in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti" [3]).

[1]) C. *Firmiter.*

[2]) Sess. 7. de Baptism. can. 4.

[3]) Matth. 28.

Princip. XII.

19. Ad Formae articulatam et integram pronuntiationem haec quinque pertinent:

a) Persona Baptizans, cum nemo sibi hoc Sacramentum ministrare, aut semetipsum baptizare possit;

b) Persona Baptizanda, ut sic Formae veritas ac certum Objectum correspondeat;

c) Ipse actus ablutionis, itá ut Formam inter et Materiam connexio quaedam et unio moralis intercedat, atque actio non ad alium finem, nisi ad Sacramentum conferendum referri possit [1]);

d) Contestatio Unitatis Naturae Divinae;

e) Trium personarum distincta cum propriis vocabulis confessio [2]).

[1]) Huc pertinet Propositio (n. 27.) ab Alexandro VIII. damnata: „*Valuit aliquando Baptismus sub hac formala collatus: In nomine Patris etc. praetermissis illis: Ego te baptizo etc.*"

[2]) Matth. 28, 19.

ARTICULUS III.

DE BAPTISMI MINISTRO.

Princip. I.

20. *Minister Solemnis* et *Ordinarius* Baptismi *Jure Divino* est non solum Episcopus, sed etiam sacerdos; *Jure vero Ecclesiastico* [1]) Minister Ordinarius ac Legitimus praeter Episcopum est parochus proprius atque de ejus licentia etiam tantum rationabiliter praesumpta quilibet alius sacerdos. Minister Solemnis *Extraordinarius* autem est Diaconus, qui tamen solummodo ex commissione [2]) Episcopi vel parochi ob gravem necessitatem solemniter baptizare potest. Minister tandem *Necessitatis* est quilibet homo

Si tamen plures adsint, *per se loquendo* servandus est hic ordo: praeferendus est sacerdos Diacono, Diaconus Subdiacono, hic inferioribus Clericis, Clericus Laico, vir feminae. Ceterum non est quoad hoc scrupulose agendum, ne moras trahendo ac deliberando, quis praeferri debeat, moriatur quis sine Baptismo [3]).

[1]) Trid. Sess. 24. c. 13. de R.

[2]) Can. Diaconos 3. d. 93.

[3]) Cf. Florent. Decret. Sacram. Baptism.

Princip. II.

21. Minister non Legitimus, tamen solemniter baptizans, peccat Graviter; Clericos [1]) autem Diacono inferiores certum est ex Jure fieri irregulares, si temerarie audeant solemniter baptizare.

[1]) C. Si quis 1. de Cler. non ord. min.

Princip. III.

22. Valide quidem, sed illicite extra casum necessitatis plures eodem tempore ab uno baptizantur [1]).

[1]) Cf. S. Lig. Op. Mor. L. 6. n. 29.

Princip. IV.

23. Nec Licite, nec Valide potest quis seipsum baptizare [1]).

[1]) C. 4. de Bapt.

Princip. V.

24. In necessitatis casu, si nemo alius haberi possit, parentes possunt ac debent prolem propriam baptizare, quin exinde affinitatem contrahant, vel ab usu Matrimonii arceantur, quod accidit, si alius adsit aut haberi possit.

Princip. VI.

25. *Infantibus*, quo citius fieri potest, Baptisma est administrandum; juxta Communiorem autem et Probabiliorem Sententiam dilatio non reputatur gravis, nisi decem vel undecim dies excedat. In *adultis* Baptismus potest differri, ut plenius instruantur [1]).

[1]) V. S. Thom. 3. q. 68. a. 3.

Princip. VII.

26. Locus Ordinarius Baptisma conferendi est Ecclesia, et quidem parochialis; vel alia, ubi Jus fontis est, in qua *generatim*

loquendo, nisi causa necessitatis, sive excusans adsit, Baptismus debet conferri.

Princip. VIII.

27. Certum est, nullo casu iterari posse Baptismum, quem constat semel esse valide susceptum [1]).

[1]) Ephes. 4. Concil. Lateranens. Cap. Firmiter. Florent. Decret. ad Armen. Trid. Sess. 7. can. 11.

Princip. IX.

28. Baptismus iterari debet sub conditione, quando post diligentem inquisitionem remanet rationabile Dubium, an aliquis sit vere et valide baptizatus [1]).

[1]) Alexander III. Cap. de quibus de Baptism.

Princip. X.

29. Qui baptizati sunt ab Haereticis *per se loquendo* non possunt rebaptizari; *per accidens* tamen saepe fit, ut rebaptizari debeant sub conditione, quia saepe ab illis committuntur aliqui defectus circa Materiam aut Formam, aut debitam Intentionem.

Princip. XI.

30. Baptizati ab obstetricibus, licet *per se loquendo* rebaptizari non debeant, quia tamen saepe est specialis ratio suspicandi, obstetricem defecisse in substantialibus sive ex perturbatione, sive ex imperitia, sive alia ex causa: ideo saepe contingit, ut rebaptizari debeant saltem sub conditione.

Princip. XII.

31. Infantes expositi, nisi schedulam habeant appensam testantem Baptismum collatum, baptizandi sunt sub conditione. Imo licet ejusmodi schedulam habeant, Sententia Verior et Communior adhuc tenet, eos esse baptizandos sub conditione.

Princip. XIII.

32. *Absolute* solemniter rebaptizans necnon scienter rebaptizatus efficiuntur irregulares [1]). Si quis vero *conditionate* rebaptizet sine ulla causa, utrum is incurrat Irregularitatem, Controversia est; Mortaliter tamen peccat.

[1]) C. 2. de Apost.

ARTICULUS IV.

DE PATRINIS IN BAPTISMO.

Princip. I.

33. Ritus adhibendi Patrinum in Baptismo, licet non sit **necessarius** ad valorem Sacramenti, est tamen de Necessitate **Praecepti** Ecclesiastici, saltem in Baptismo Solemni et quidem **sub Mortali.** Ritus ille antiquissimus est et jam inde ab ipsis **Apostolorum** temporibus in Ecclesia usurpatus. S. Thomas [1]) **rationem** hujus institutionis ex eo deducit, quod spiritualis generatio assimiletur carnali, in qua parvulus nuper natus indiget **nutrice et paedagogo.**

[1]) 3. q. 67. a. 7.

Princip. II.

34. Officia Patrini ita exponit Angelicus [1]): „*Ille, qui suscipit aliquem de sacro fonte, assumit sibi officium paedagogi; et ideo obligatur ad habendam curam de ipso, si necessitas immineret, sicut eo tempore et loco, in quo Baptizati inter infideles nutriuntur. Sed ubi nutriuntur inter catholicos Christianos, satis possunt ab hac cura excusari, praesumendo, quod a suis parentibus diligenter instruantur. Si tamen quocunque modo sentiret contrarium, tenerentur secundum suum modum saluti spirituali filiorum curam impendere.*"

[1]) l. c. Cf. Jocham, Moraltheologie 2. Th. 2. Abschn. §§ 103 et 104.

Princip. III.

35. Ex illa susceptione et Baptismo oritur cognatio spiritualis **inter Patrinum** et Baptizantem ex una parte, et Baptizatum ac **ejus** parentes ex altera. Unde Patrinus respectu parentum Baptizati dicitur Compater, et Matrina Commater.

ARTICULUS V.

DE BAPTISMI SUBJECTO.

Princip. I.

36. Subjectum Baptismi est omnis homo viator ab Adamo **descendens,** nondum baptizatus, aptus aliqua sui corporis parte **ablui, nec dissentiens.**

Princip. II.

37. Quoad Baptismum parvulorum Tridentinum hoc definivit[1]: „*Si quis dixerit, parvulos, eoquod credendi actum non habent, suscepto Baptismo inter fideles computandos non esse, ac propterea, cum ad annos discretionis pervenerint, esse rebaptizandos, aut praestare omitti eorum Baptisma, quam eos non actu proprio credentes baptizari in sola fide Ecclesiae, anathema sit.*“

[1]) Sess. 7. de Baptism. can. 13.

Princip. III.

38. Infantes ita monstruosi, ut hominis formam non referant, sed plane bestialem, non sunt capaces Baptismi. Quodsi capite saltem et pectore hominis formam habeant, baptizandi sunt.

Princip. IV.

39. Si infans habet unum caput et unum pectus, quamvis quatuor habeat brachia, vel pedes, unus tantummodo dandus est Baptismus; si vero duo habeat capita et duo pectora, duo judicandur Individua, ac propterea duo danda sunt Baptismata.

Princip. V.

40, Foetus abortivus baptizandus est sub conditione, si per aliquem motum det signum vitae, et non constet, esse anima destitutum.

Princip. VI.

41. Certum est, filios Christianorum etiam invitis parentibus Valide et Licite baptizari.

Princip. VII.

42. Sententia Communior est atque in praxi tenenda, filios infidelium *generatim loquendo* invitis parentibus illicite baptizari, quamvis ipsorum parentes Christianis principibus civiliter subjiciantur.

Princip. VIII.

43. Adultorum Baptismum praestat ad aliquod tempus differe. Nunc res tota Episcopi judicio relinquitur.

Princip. IX.

44. Ad *Validam* Baptismi susceptionem in adultis requiritur et sufficit Intentio; ad *Licitam* autem in adultis Baptismi susceptionem, si baptizandus sit in statu Peccati, ut per Baptismum justificetur, requiritur Actus [1]) fidei, spes justificationis et vitae aeternae [2]), voluntas saltem implicita servandi mandata [3]), et Actus poenitentiae seu dolor de Peccato commisso [4]).

[1]) Marc. ult.
[2]) Hebr. 11.
[3]) Matth. 28.
[4]) Trid. Sess. 6. c. 6. Cf. S. Thom. in 4. D. 6. q. 1. a. 3.

ARTICULUS VI.

DE EFFECTIBUS BAPTISMI.

Princip. I.

45. *Effectus* Baptismi hi sunt:

a) Remissio plena et integra Peccatorum omnium, tam originalis, quam actualium, si quae fuerint commissa [1]);
b) Condonatio cujuscunque poenae Peccatis antea commissis debitae;
c) Collatio tum Gratiae Sanctificantis [2]), tum Gratiae Sacramentalis ad officia Christiana rite obeunda [3]);
d) Capacitas tum alia Sacramenta suscipiendi, tum de aliis Ecclesiae bonis participandi;
e) Characteris impressio;
f) Ex Jure Ecclesiastico cognatio spiritualis.

[1]) Trid. Sess. 5. c. 5. de Pecc. Orig.
[2]) 1. Cor. 6.
[3]) Trid. Sess. 7. c. 7.

Princip. II.

46. Baptismus Joannis minime est ejusdem virtutis, cujus est Baptismus Christi. Ille enim ex Opere Operantis operabatur Poenitentiam, hic vero Gratiam operatur ex Opere Operato [1]).

[1]) Cf. Trid. Sess. 7. de Bapt. c. 1.

TRACTATUS TERTIUS.

DE SACRAMENTO CONFIRMATIONIS.

Princip. I.

1. *Confirmatio* est Sacramentum Novae Legis a Christo institutum, quo per manuum impositionem et sacri Chrismatis in fronte unctionem sub praescripta forma Baptizatis additur robur tam ad firmiter credendum, quam ad fidem ipsam constanter fortiterque propugnandam. Definitum autem est in Tridentino [1]), Confirmationem esse verum et proprium Sacramentum [2]).

[1]) Sess. 7. de Confirm. c. 1.

[2]) Act. 8. Quandonam Confirmatio fuerit a Christo instituta, non conveniunt. V. S. Thom. 3. q. 72. a. 1 ad 1.

Princip. II.

2. Confirmatio non est necessaria Necessitate Medii; utrum vero necessaria sit Necessitate Praecepti [1]), Controversia est.

[1]) Cf. S. Thom. l. c. a. 8. Benedict. XIV. Bulla „*Etsi pastoralis*". V. Jocham Moraltheol. 2. Th. 2. Abschn. § 108.

Princip. III.

3. Materia *Remota* Confirmationis est Chrisma confectum ex oleo [1]) olivarum [2]) et balsamo, benedictum ab Episcopo [3]).

[1]) C. ult. de Sac. Unct. et Decret. ad Armen.

[2]) Cf. S. Thom. l. c. a. 2.

[3]) Chrisma ex Praecepto gravi Ecclesiae feria V. in Coena Domini benedicendum est. Sub Gravi quoque prohibitus est usus Chrismatis anni elapsi.

Princip. IV.

4. Quaenam sit Materia *Proxima* Confirmationis, celeberrima Controversia est. Tres praecipuae Sententiae sunt:

a) Prima docet, Materiam Proximam, essentialem et unicam esse illam *manuum impositionem*, quae habetur in Pontificali Romano, cum Episcopus in principio sacri Ritus extendit manus suas ad Confirmandos inquiens: „Omni-

potens, sempiterne Deus etc." Unctionem autem, quae fit postea, contendit esse caeremoniam pure accidentalem, institutam ab Ecclesia, sed non a Christo [1]);

b) Secunda docet, *manuum* illam *impositionem* supra dictam una cum Unctione constituere Materiam Proximam;

c) Tertia reponit Materiam Proximam in Chrismatis Unctione, quam peragit Episcopus in fronte Confirmandi, ac *simul* etiam in illa manus impositione super Confirmandum, quando dicit: Signo te signo crucis et confirmo te Chrismate salutis [2]).

[1]) Prima Sententia haberi potest ut Improbabilis.

[2]) Tertia Sententia est Communior vel fere Communis, et Bellarminus vocat ım certissimam. Cf. S. Lig. Op. Mor. L. 6. n. 164.

Princip. V.

5. Juxta Communiorem Sententiam adaequata Forma Conrmationis consistit in verbis illis, quae ab Episcopo proferuntur ctu, quo dictam Unctionem operatur: *„Signo te signo crucis et nfirmo te Chrismate salutis, in nomine Patris et Filii et Spiritus ancti"* [1]).

[1]) Forma Graecorum est: „Signaculum Spiritus Sancti."

Princip. VI.

6. Minister *Ordinarius* Confirmationis est solus [1]) Episcopus; ertum tamen est, simplicem etiam sacerdotem *ex speciali Summi Pontificis delegatione* Valide et Licite posse confirmare [2]).

[1]) Trid. Sess. 7. de Confirm. c. 7.

[2]) Id constat ex Decreto ad Armenos, atque ex Tridentino eruitur, quod deniens, Episcopum esse *Ordinarium* Ministrum, supponit, alium existere Extraordiarium. Confirmatur ex praxi et auctoritate plurimorum Summorum Pontificum.

Princip. VII.

7. Episcopus, qui sine licentia in aliena Dioecesi confirmat uos Dioecesanos, incurrit Suspensionem a Pontificalibus ipso ure ex Tridentino [1]).

[1]) Sess. 7. de R. c. 5.

Princip. VIII.

8. Circa locum et tempus Confirmationis haec habet Rubrica Pontificalis Romani: *„Hoc Sacramentum potest conferri minus*

solemniter quacunque die, hora et loco ex causa ad arbitrium Episcopi."

Princip. IX.

9. Subjectum Sacramenti Confirmationis sunt omnes et solum Baptizati nondum confirmati [1]). Etiam perpetuo amentes esse possunt Subjectum Confirmationis. Infirmis et moribundis juxta Angelicum [2]) hoc Sacramentum dandum est, *ut in Resurrectione perfecti appareant.* Certum denique est, infantes Valide suscipere hoc Sacramentum, quacunque aetate suscipiant.

[1]) V. S. Lig. Op. Mor. L. 6. n. 176.

[2]) l. c. a. 8 ad 4.

Princip. X.

10. Sacramentum Confirmationis hosce operatur effectus [1]):

a) Tribuit Gratiae habitualis augmentum ac speciale auxilium ad fortiter proeliandum in fide;

b) Imprimit Characterem;

c) Cognationem Spiritualem inducit.

[1]) Cf. S. Thom. l. c. a. 7. 5. 6.

TRACTATUS QUARTUS.

DE SS. EUCHARISTIAE SACRAMENTO.

PRINCIPIA PRAELIMINARIA.

Princip. I.

1. *Eucharistia* est ineffabile Mysterium, in quo Salvator noster divitias Divini sui erga homines amoris effundit. Dicitur autem *Eucharistia*, seu gratiarum actio, quia ad gratias Deo agendas destinata est; appellatur etiam *Panis Vitae*, *Panis Dominicus*, *Panis Angelorum*, *Coena Domini*, *Communio*, *Sacra Synaxis*, *Agape*, *Mysterium fidei*, *Mysterium tremendum*, *Sacro-*

sanctum Mysterium, Sancta Sanctorum, Sacramentum Altaris et frequentius Sanctissimum Sacramentum [1]).

[1]) Cf. S. Thom. 3. q. 73. a. 4.

Princip. II.

2. Eucharististia duplici modo spectari potest, scilicet ut *Sacramentum, et ut Sacrificium.*

SECTIO I.

DE EUCHARISTIA UT SACRAMENTO.

ARTICULUS I.

DE NATURA SS. EUCHARISTIAE SACRAMENTI.

Princip. I.

3. Eucharistia, prout est Sacramentum definiri solet: *„Sacramentum Novae Legis a Christo Domino ad coelestem animarum nostrarum alimoniam institutum, in quo Corpus et Sanguis Christi vere, realiter et substantialiter sub speciebus vini et panis continetur."*

Princip. II.

4. Eucharistia est verum et proprie dictum Sacramentum [1]).

[1]) Cf. 1. Cor. 11. Joh. 6. Exinde patet, in Eucharistia reperiri a) Ritum sensibilem, scilicet species externas panis et vini, b) Divinam institutionem: *„Dominus enim Jesus in qua nocte tradebatur, accepit panem et gratias agens fregit et dixit: Accipite et manducate, hoc est Corpus meum";* c) Gratiae promissionem: *„Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in aeternum": „Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam."* Cf. Matth. 26.

Princip. III.

5. Dum cetera Sacramenta dicuntur *Transeuntia,* quia solum Sacramenti rationem retinent, quando conficiuntur et Subjecto applicantur, hoc Eucharistiae proprium est, ut nuncupetur *Permanens,* quia consistit in re ex se et natura sua permanente. Id Tridentinum [1]) ita definivit: *„Si quis dixerit, peracta Consecratione in admirabili Eucharistiae Sacramento non esse Corpus et Sanguinem D. N. J. Ch., sed tantum in usu, dum sumitur, non ante vel post: et in hostiis seu particulis consecratis, quae post Com-*

munionem reservantur, vel supersunt, non remanere verum Corpus Domini, anathema sit."

[1]) Sess. 13. c. 3.

Princip. IV.

6. In Eucharistiae Sacramento post panis et vini Consecrationem D. N. J. Ch. verus Deus et homo vere, realiter et substantialiter sub specie illarum rerum sensibilium continetur [1]).

[1]) Cf. Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. 1. Cor. 11. Joh. 6. Trid. Sess. 13. can. 1.

Princip V.

7. In Sacramento Eucharistiae totus et integer Christus continetur non solum sub unaquaque specie, sed etiam sub singulis cujusque speciei partibus, separatione facta [1]).

[1]) Trid. Sess. 13. c. 3. et can. 1. Decret. Conc. Florent. ad Armen.

Princip. VI.

8. In Sacramento Eucharistiae datur vera *Transubstantiatio*, quae juxta Tridentinum [1]), est conversio totius substantiae panis in Corpus Christi, et totius substantiae vini in Sanguinem, manentibus dumtaxat speciebus panis et vini [2]).

[1]) Sess. 13. c. 4 et 1.

[2]) Quomodo remanentia accidentia existant, Concilium non definivit. Ecclesia canit: *„Sub diversis speciebus, signis tantum et non rebus, latent res eximiae."*

Princip. VII.

9. Christus remanet realiter praesens in Eucharistia, quamdiu remanent species integrae; desinit vero esse in Eucharistia praesens, quando tanta fit specierum immutatio, ut juxta consuetum loquendi modum non amplius videatur panis et vinum, sed materia corrupta. Ex quibus deducitur pro praxi, species in Tabernaculo clausas frequenter esse renovandas, cum corruptioni magis sint subjectae [1]).

[1]) Cf. Constitut. Benedict. XIV. *„Etsi pastoralis"*.

Princip. VIII.

10. Quamdiu sacrae species censeantur remanere integrae post Sacramenti sumptionem, non conveniunt Moralistae [1]).

[1]) Juxta aliquos consummantur species intra minutum, juxta alios post quinque minuta, juxta alios post medium quadrantem. Diutius remanent in sacerdote,

qui in Missa sub utraque specie communicat, et cum majori hostia. Cf. S. Lig. Op. Mor. L. 6. n. 225.

Princip. IX.

11. Eucharistia est unicum specie Sacramentum [1]).

[1]) Cf. S. Thom. 3. q. 72. a. 2 ad 2.

Princip. X.

12. Inter omnia Sacramenta SS. Eucharistiae Sacramentum est excellentissimum atque potissimum. Quod quidem juxta Angelicum [1]) tripliciter apparet:

a) *Primo quidem ex eo, quod continetur in Sacramentis: nam in Sacramento Eucharistiae continetur ipse Christus substantialiter, in aliis autem Sacramentis continetur quaedam Virtus instrumentalis participata a Christo. Semper autem, quod est per essentiam, potius est eo, quod est per participationem;*

b) *Secundo hoc apparet ex ordine Sacramentorum adinvicem: nam omnia alia Sacramenta ordinari videntur ad hoc Sacramentum, sicut ad finem. Manifestum est enim, quod Sacramentum Ordinis ordinatur ad Eucharistiae Consecrationem; Sacramentum vero Baptismi ordinatur ad Eucharistiae receptionem. In quo etiam perficitur aliquis per Confirmationem, ut non vereatur se subtrahere a tali Sacramento. Per Poenitentiam etiam et Extremam Unctionem praeparatur homo ad digne sumendum corpus Christi. Matrimonium etiam saltem sua significatione attingit hoc Sacramentum, inquantum significat conjunctionem Christi et Ecclesiae, cujus unitas per Sacramentum Eucharistiae figuratur;*

c) *Tertio hoc apparet ex Ritu Sacramentorum.*

[1]) 3. q. 65. a. 3.

Princip. XI.

13. Eucharistiam servari in Sacrario, antiqua praxis probat, et Tridentinum [1]) eum damnat, qui dixerit, id non licere. Ne tamen id fiat indiscriminatim sine debita reverentia, Eucharistia ex pluribus Decretis S. C. asservari nequit, nisi in parochialibus ecclesiis. Quoad alias ecclesias requiritur Apostolicum Indultum,

vel immemorabilis consuetudo, quae illius praesumptionem inducat. Semper autem Obligatio est gravis, eam asservandi cum lumine.

[1]) Sess. 13. c. 7.

[2]) Cf. Benedict. XIV. Bulla „Quamvis justo". Qui curam animarum agunt, hortentur populum ad visitandum SS. Sacramentum; et insuper doceant, ut, qui non potest convenire ad Ecclesiam, id spiritu domi agat.

Princip. XII.

14. Cultus SS. Eucharistiae debitus in hisce maxime consistit: Ut adoretur cultu Latriae, ut Solemniter circumferatur, ut Publice colatur [1]).

[1]) V. supra L. 3. Tr. 2. Sect. 2. Art. 3.

ARTICULUS II.

DE EFFECTIBUS SS. EUCHARISTIAE.

Princip. I.

15. Praecipui SS. Eucharistiae *Effectus* sunt:

a) Intima Fidelium cum Christo Capite conjunctio [1]);
b) Augmentum Gratiae Sanctificantis [2]);
c) Jus ad Gloriam Aeternam [3]);
d) Largitio uberrima Gratiarum Actualium;
e) Debilitatio habituum malorum et Emendatio vitiorum, praesertim libidinis;
f) Remissio Venialium praeteritorum [4]);
g) Remissio Poenae temporalis Peccato debitae [5]);
h) Praeservatio a Peccatis futuris [6]).

[1]) Joh. 6, 57. [2]) Joh. 6, 56. [3]) Ibid. v. 52. [4]) Trid. Sess. 13. c. 2. [5]) S. Thom. 3. q. 79. a. 5. [6]) Trident. l. c.

Princip. II.

16. Eucharistia interdum per accidens delere potest etiam Peccatum Mortale [1]).

[1]) Cf. S. Thom. l. c. a. 3 et q. 73. a. 7 ad 2.

Princip. III.

17. Eucharistia ex Opere Operantis etiam aliis prodesse potest.

ARTICULUS III.

DE NECESSITATE EUCHARISTIAE.

Princip. I.

18. **Eucharistia non est necessaria Necessitate Medii neque in se, neque in voto proprie dicto [1]).**

[1]) Cf. Trid. Sess. 21. can. 4.

Princip. II.

19. **Eucharistia necessaria est Praecepto Divino [1]) et Ecclesiastico [2]). Ex Communi autem Sententia hoc Praeceptum *sub gravi* obligat non solum in mortis periculo, sed etiam saepius in vita [3]). Certum tamen est apud omnes, quemcunque huic Praecepto satisfacere per se loquendo, si communicet saltem semel in anno.**

[1]) Joh. 6.

[2]) Lateran. Conc. IV. celebratum anno 1215 ita statuit: „*Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, semel saltem in anno confiteatur, suscipiens reverenter ad minus in Pascha Eucharistiae Sacramentum, nisi forte de proprii sacerdotis consilii ob aliquam rationabilem causam ad tempus ab hujusmodi susceptione duxerit abstinendum. Alioquin et vivens ab ingressu Ecclesiae arceatur et moriens Christiano careat Sepultura.*“ C. Omnis de Poenit. Cf. Trid. Sess. 13. can. 9.

[3]) Cf. S. Thom. q. 80. a. 11.

Princip. III.

20. **Annus Obligationis ad annuam Communionem computatur communiter a Paschate ad Pascha.**

Princip. IV.

21. **Tempus Paschale de Jure communi [1]) exorditur a Dominica Palmarum et cessat Dominica in Albis. Episcopi autem possunt hoc tempus prorogare [2]).**

[1]) Cf. Bulla Eugenii IV. „Fide digna.“

[2]) Cf. S. Lig. Hom. Apost. Tr. 7. n. 34.

Princip. V.

22. **Qui in Paschate non communicavit, ad id tenetur quam primum. Paschali tempore nondum coepto nemo tenetur ad praeveniendum; eo autem coepto Obligatio urget, unde etiam impedimenta auferenda.**

Princip. VI.

23. Praecepto annuae Communionis in Paschate tenetur *per se loquendo omnis fidelis, cum ad annos discretionis pervenerit* [1]). Pueri juxta Communissimam et Probabiliorem Sententiam non tenentur statim ac usum rationis consecuti sunt; sed ex usu Ecclesiae non censetur puer habere annos discretionis in ordine ad Communionem, nisi intra annum decimum et decimum quartum, prout est indolis minus vel magis maturae, ita ut hoc Praeceptum regulariter nullum obliget ante annum decimum, omnes vero post decimum quartum.

[1]) V. Decret. Lateran.

Princip. VII.

24. Quoad adultos circa Obligationem annuae Communionis ad Pascha excipitur casus, quo *proprius sacerdos* rationabiliter judicaverit, Communionem esse differendam. Nomine autem *proprii sacerdotis* intelligitur vel Parochus vel Confessarius [1]).

[1]) V. Cap. Utriusque sexus de Poenit.

Princip. VIII.

25. Communio Paschalis fieri debet in propria Paroecia. Excipiuntur:

a) Sacerdotes, qui ubivis celebrent, huic Praecepto satisfaciunt ex consuetudine;
b) Religiosi, qui ex Privilegio etiam in suis Ecclesiis admittere possunt proprios familiares, dummodo et actu inserviant et intra eorum septa ac domos resideant [1]);
c) Peregrini et Vagi, item Advenae;
d) Ii omnes, qui habent licentiam parochi, vel Episcopi, sive ejus Vicarii.

[1]) Cf. Benedict. XIV. Notificat. 60.

Princip. IX.

26. Praecepto annuae Communionis non fit satis Communione sacrilega [1]).

[1]) V. supra L. 1. Tr. 3. Sect. 4. Art. 6. n. 158.

Princip. X.

27. Quamvis extet Praeceptum Grave communicandi in articulo atque periculo mortis, attamen non repugnat, quin susceptio Viatici

prohibeatur, si id ejus reverentia postulet et Ecclesiae videatur. Infirmo, qui tussi laborat, potest dari Eucharistia, nisi jugi vomitu laboret. In Dubio autem, an infirmus sit sacram particulam revomiturus, ei conferri non debet.

Princip. XI.

28. Pueris, qui usum rationis nondum sunt adepti, in periculo mortis Viaticum non est tribuendum; iis autem, qui rationis sunt compotes, Viaticum dari potest et debet [1]).

[1]) V. S. Lig. Op. Mor. l. c. n. 301.

Princip. XII.

29. Amentibus, qui perpetuo tales sunt, nunquam Communio est tribuenda; si tamen lucidis gaudeant intervallis, et desiderium communicandi manifestaverint, Communio eis dari potest secluso irreverentiae periculo [1]). Semifatuis tribuenda est Communio, quando sufficientem habent discretionem, ut coelestem cibum ab aliis distinguere possint, sed raro; delirantibus danda est Communio, quando lucida habent intervalla; destituti tandem sensibus a Praecepto suscipiendi Communionem dispensantur; juxta Communem tamen Sententiam pastor tenetur ipsis Eucharistiam ministrare, si ante rationis amissionem praeparati fuerint, excluso periculo irreverentiae.

[1]) Cf. S. Thom. 3. q. 80. a. 9. S. Lig. l. c. n. 303.

Princip. XIII.

30. Surdomutis danda est Communio, si constet, eos habere discretionem et esse sufficienter instructos.

Princip. XIV.

31. Obsessis neganda est Communio, si non sunt sui compotes; secus ipsis concedenda.

ARTICULUS IV.

DE MATERIA ET FORMA EUCHARISTIAE.

Princip. I.

31. Materia Eucharistiae est panis triticeus et vinum de vite [1]). Utraque necessaria est Necessitate Praecepti Divini.

[1]) Id eruitur ex ipsa Eucharistiae institutione. Matth. 26. Confirmatur ex Conciliis Lateranen. IV. Florent. Trident. Accedit unanimis Patrum traditio.

Princip. II.

32. Consecratio unius tantum speciei *(seclusa saltem positiva intentione aliam speciem non consecrandi)* esset quidem valida, sed prorsus illicita [1]).

[1]) V. Decr. Gratiani 3. p. Dist. 2. can. 12.

Princip. III.

33. Panis ad Valorem Eucharistiae debet confici ex farina triticea atque ex aqua naturali, tosta igne. Si panis confectus sit ex tritico non puro, sed mixto, quando Materia sufficiens admixta est in tanta quantitate, ut morali aestimatione absolute panis non dicatur triticeus, non est Materia Consecrationis; quando autem mixtio est modica [1]), erit Materia Consecrationis. Curandum tamen ob reverentiam Sacramenti, ut, quantum fieri potest, semper adhibeatur purum triticum.

[1]) Cf. S. Thom. 3. q. 73. a. 3.

Princip. IV.

34. Ad Sacramenti substantiam nihil interest, utrum panis Azymus, sive Fermentatus adhibeatur, dummodo sit triticeus; uterque enim panis tam Fermentatus, quam Azymus, est Materia sufficiens [1]) Consecrationis, ita tamen, ut Latini ex Praecepto Ecclesiae teneantur consecrare in Azymo, Graeci in Fermentato.

[1]) Constat ex Florentino in Decreto Eugenii: „*Definimus, in Azymo, sive Fermentato pane triticeo corpus Christi veraciter confici.*“ — Cf. Bona de rebus Liturg. L. 1. cap. 21.

Princip. V.

35. Quoad sacerdotem Latinum agentem inter Graecos, vel Graecum agentem inter Latinos haec veniunt observanda:

a) Si agant tanquam incolae loci, in quo degunt, adeoque ratione domicilii Graecus censeatur membrum Ecclesiae Latinae, et Latinus membrum Ecclesiae Graecae, tenentur se conformare Ecclesiae, cujus sunt membrum;

b) Si Graecus inter Latinos degens habeat templum, in quo observantur Ritus Graeci, tenetur celebrare in Fer-

mentato; similiter Latinus habens templum sui Ritus inter Graecos, tenetur celebrare in Azymo;

c) Si Latinus tanquam peregrinus transeat per Graeciam, potest celebrare vel in Azymo, vel in Fermentato pro arbitrio, et similiter Graecus transiens per locum Latinum.

Princip. VI.

36. Solum vinum de vite est Materia apta ad Eucharistiam [1]).

[1]) Ita definitum est in Tridentino et Florentino. Suffragatur Eucharistiae institutio. Matth. 26.

Princip. VII.

37. Vinum aromatibus conditum illicite quidem, sed valide ad SS. Eucharistiam adhiberetur, nisi tanta sit alteratio, ut in communi hominum aestimatione non amplius censeatur vinum.

Princip. VIII.

38. Mustum non licet adhibere tanquam Materiam Eucharistiae; attamen valet. Botrus tamen nondum expressus, seu liquor adhuc in botro contentus non est consecrabilis.

Princip. IX.

39. Vinum actualiter *congelatum* juxta veriorem Sententiam est Materia sufficiens. Ceterum quia ob Probabilitatem Sententiae oppositae Vinum congelatum non est Materia Certa, non licet illud consecrare sine aliqua necessitate.

Princip. X.

40. Admixtio aquae modicae ad Eucharistiae Consecrationem est necessaria, non quidem de necessitate Sacramenti, sed de necessitate Praecepti saltem Ecclesiastici [1]).

[1]) Trid. Sess. 22. c. 7.

Princip. XI.

41. Aqua, quae admiscenda est vino in SS. Eucharistiae Materia, debet esse naturalis, seu elementaris. Quoad quantitatem autem admiscendam non oportet esse scrupulosum: quamvis enim ex Florentino Decreto debeat esse valde modica, atque juxta nonnullos unica sufficiat gutta, dummodo sit sensibilis: possunt tamen

infundi plures guttae, imo octava vel decima pars respective ad vinum, quod est in calice, juxta nonnullos etiam sexta.

Princip. XII.

42. Aqua admiscenda est in ipso altari et in calice; quare non sufficit, ut constet, eam antea fuisse vino admixtam.

Princip. XIII.

43. Aqua apponenda est vino ante Consecrationem, idque immediate ante Oblationem calicis juxta Rubricas Missalis Romani [1]), vel saltem juxta morem proprium quorundam Religiosorum immediate ante Sacrum. Quodsi oblivione, vel quocunque alio casu contingat, mixtionem illam non esse suo tempore et loco factam, suppleri debet *ante*, non vero *post* Consecrationem.

[1]) Graeci, qui post Consecrationem admiscent aliquid aquae calidae, nihilominus etiam ante Oblationem nostro more admiscent aliquid aquae frigidae.

Princip. XIV.

44. Quaelibet pars panis et vini, quantumvis exiguo, etiam insensibilis, de facto consecratur, quando conjuncta est toti continuo, quod consecratur.

Princip. XV.

45. Potest quantumvis parva pars sive panis, sive vini, etiam separatim consecrari, dummodo sit in se sensu humano perceptibilis. Ita etiam quantumvis magna quantitas sive panis, sive vini, valide consecrari potest, dummodo tota sit moraliter praesens.

Princip. XVI.

46. Ad valide consecrandum requiritur Materiae praesentia localis atque moralis. Quanta debeat esse *localis*, praecise definiri non potest; in praxi tamen certum est, obsequendum esse Praecepto Ecclesiae, ut semper Materia consecranda coram sacerdote exponatur in altari. Praesentia *moralis* requirit praeter praesentiam physicam seu localem etiam, ut Materia vel de facto percipiatur a celebrante sensu aliquo corporeo, vel saltem ita sit exposita, ut, quantum est de se, minimo oculorum motu percipi possit. Non est tamen necesse, ut Materia consecranda percipiatur

in se, sed sufficit, si percipiatur in proximo continente. Neque requiritur, ut tota Materia vel totum continens percipiatur, sed sufficit, si pars ejus percipiatur. Quamvis demum celebrans in librum conversus nihil actu videat eorum, quae consecrat, valida est Consecratio.

Princip. XVII.

47. Materia consecranda debet in particulari determinari ex sacerdotis intentione. Quare nihil efficeret sacerdos, qui ex decem hostiis vellet tantum consecrare quinque in confuso. Non est tamen in praxi necesse, singulas hostias designari quoad numerum, sed sufficit, eas designari in toto Objecto, quod proponitur. Actualis determinatio non requiritur, sed sufficit Virtualis.

Princip. XVIII.

48. Guttae vini, quae extrinsecus calici adhaerent, non consecrantur; de iis vero, quae intra cuppam sunt separatae a toto, non conveniunt Moralistae. Quare ad vitandos scrupulos pro praxi expedit, ut sacerdos semel pro semper intentionem suam restringat ad id, quod est praecise continuum.

Princip. XIX.

49. Pro duplici Materia duplex datur quoque Forma Eucharistiae:

a) Pro consecrando pane Forma praescripta est haec [1]: „*Hoc est enim Corpus meum*";

b) Pro Consecratione calicis Forma haec assignatur: „*Hic est enim calix sanguinis mei, novi et aeterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis, et pro multis effundetur in remissionem Peccatorum.*"

1) Matth. 26, 26.

Princip. XX.

50. In Consecratione panis juxta Sententiam Communissimam solummodo haec verba sunt de essentia: „*Hoc est Corpus meum.*"

Princip. XXI.

51. Ad Consecrationem calicis juxta Sententiam Communiorem haec tantum verba essentialiter requiruntur atque sufficiunt:

„Hic est calix sanguinis mei.“ Sunt tamen, qui requirunt etiam verba haec: *„Novi et aeterni testamenti, qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem Peccatorum.“* Quae Sententia cum satis Probabilis sit, celebrans, qui ea omisisset, deberet integram Formam repetere [1]).

[1]) Cf. S. Lig. Op. Mor. L. 6. n. 222.

Princip. XXII.

52. Quamvis ad Valorem Sacramenti sufficiat, verba Consecrationis proferre *affirmative:* tamen juxta usum in Ecclesia receptum proferuntur *recitative et affirmative simul.*

ARTICULUS V.

DE MINISTRO EUCHARISTIAE ET NONNULLIS IN EUCHARISTIAE DISTRIBUTIONE SERVANDIS.

Princip. I.

53. Ex variis Ecclesiae definitionibus [1]) solus sacerdos est Consecrationis Minister.

[1]) Cf. Trid. Sess. 22. c. 2.

Princip. II.

54. Minister *Ordinarius* Distributionis Eucharistiae est quilibet Sacerdos; debitus tamen ordo postulat, ut solus parochus eam dispenset. Quare qui contra illius, vel Superioris *positivum dissensum* extra Missam eam ministraret, Mortaliter peccaret. Hodierna tamen consuetudine consensus semper praesumitur, si excipiatur prima Communio, Viaticum et Communio Paschalis.

Princip. III.

55. Minister *Extraordinarius* Distributionis Eucharistiae est Diaconus, sed hoc tantum sensu, quod *publice et solemniter* absente Sacerdote vel ab eo praesente jussus ob aliquam necessitatem possit ministrare Eucharistiam. Absque ejusmodi Mandato et Diaconi et alii Clerici Eucharistiam *solemniter* ministrantes ex

Jure incurrunt Irregularitatem, et si Religiosi sint, etiam Excommunicationem reservatam.

Princip. IV.

56. Eucharistiae excepto Viatico Distributio prohibita est sub Gravi: Tempore Interdicti Localis [1]), Nocte Nativitatis D. N. J. Ch., Feria sexta in Parasceve, atque in extrema diei parte. Neque nocte Distributio licet, quamvis fieri possit summo mane.

[1]) C. Quod in te de Poen. et Remiss.

Princip. V.

57. Ex usu hodie recepto Eucharistia distribui potest in omnibus Ecclesiis aut Oratoriis *publicis*. In Oratoriis privatis distribui non potest neque particulis in ea Missa consecratis sine expressa Ordinarii licentia [1]).

[1]) Cf. Benedict. XIV. de Sacr. Missae L. 3. c. 8.

Princip. VI.

58. Quoad modum Distributionis Eucharistiae tenendus est Ritus Ecclesiae consuetus. Hinc

a) Communio ministranda est cum superpelliceo, stola et luminibus;
b) In ea ministranda uti debet Sacerdos pollice et indice excepto casu gravissimae necessitatis;
c) Si casu particula in terram decidat, locus panno linteo tergatur ac deinde abluatur.

ARTICULUS VI.

DE DISPOSITIONE SUBJECTI AD SUSCEPTIONEM EUCHARISTIAE.

PRINCIPIUM PRAELIMINARE.

59. *Dispositio* ad SS. Eucharistiae susceptionem duplex est: altera ex parte animae, altera ex parte corporis. Tota Dispositio hisce versiculis includitur:

Quisque volens, Christi condigno corpore vesci,
Sit bene devotus; sit corpore, menteque lotus.

CAP. I.

DE DISPOSITIONE EX PARTE ANIMAE.

Princip. I.

60. Dispositio *Remota* ex parte animae ad susceptionem Eucharistiae consistit in immunitate a censura, nisi urgeat necessitas, et a Peccato Mortali [1]).

[1]) 1. Cor. 11.

Princip. II.

61. SS. Eucharistiam suscipere vel celebrare volens si Mortalis Peccati sibi sit conscius, minime sufficit, ut conteratur, sed omnino requiritur, ut prius confiteatur, nisi *necessitas urgeat*, vel *desit copia* Confessarii [1]). Quodsi adsit quidem Confessarius, sed non habeat facultatem in Reservata, quorum reus est poenitens, tunc ex Communi Sententia talis Poenitens ad Confessionem non tenetur, si tantummodo Reservata habeat, sed satis est, ut conteratur; si tamen cum Reservatis etiam alia habeat Non-Reservata, juxta Probabiliorem Sententiam ad Confessionem tenetur.

[1]) Trid. Sess. 13. c. 7.

Princip. III.

62. Quamvis juxta Communiorem Sententiam is, qui post Confessionem rite peractam recordatur alicujus Mortalis Peccati, illud confiteri teneatur, antequam communicet: plurimi tamen etiam contrarium docent non sine magna congruitate.

Princip. IV.

63. Dispositio *Proxima* ad Eucharistiae susceptionem requirit fidem vivam, spem firmam et profundam humilitatem.

CAP. II.

DE DISPOSITIONE EX PARTE CORPORIS.

Princip. I.

64. Ex parte corporis ad SS. Eucharistiae susceptionem requiritur munditics, jejunium et compositio.

Princip. II.

65. Pollutio nocturna, vel etiam diurna, quae vel sine Peccato, vel tantum ex Veniali accidit, non impedit absolute Communionem, sed tantum congruentia aliqua; haec tamen congruentia postponenda est necessitati, aut rationabili causae communicandi. Idem dicendum de actu conjugali citra culpam exercito.

Princip. III.

66. Pollutio Mortaliter peccaminosa, si per Confessionem deleta sit, non impedit absolute Communionem eodem die [1]). Ceterum gravior causa requiritur, ut quis paulo post Peccatum Mortale communicet, quam post pollutionem involuntariam.

[1]) Cf. Trid. Sess. 13. c. 7.

Princip. IV.

67. Est Mortale Peccatum exponere se voluntarie Periculo evomendi species, adeoque tunc abstinendum est a Communione, etiam in articulo mortis.

Princip. V.

68. Suscepturo SS. Eucharistiam sub Gravi praeceptum est jejunium *Naturale* a media nocte illius diei, quo communicat; neque sufficit jejunium *Ecclesiasticum*, quod stat cum sumptione medicinae, potus et cibi in modica quantitate, sed tale requiritur jejunium, ut a media nocte praecedente nihil omnino sumatur per modum cibi, aut potus, sive usualis, sive medicinalis. Ceterum ad frangendum jejunium hoc ex Communia Sententia tria requiruntur:

a) Ut, quod sumitur, sumatur ab extrinseco;
b) Ut, quod sumitur, sumatur per modum comestionis vel potionis;
c) Ut, quod sumitur, habeat rationem cibi, vel potus.

Princip. VI.

69. Tabaci usus olim stricte prohibebatur tum ante Communionem, tum ante Celebrationem Missae. Verum aliter hodie se habet usus. Etenim ex Sententia Communi nunc licitum est:

a) Tabacum per nasum sumere, licet aliquid de eo in stomachum descendat;

b) Fumum Tabaci ore haurire [1];

c) Tabacum masticare, dummodo sucus foras exspuatur.

[1]) Cf. Benedict. XIV. de Syn. L. 11. c. 13.

Princip. VII.

70. Causae, quae a Jejunio in Communionis sumptione excusant, sunt sequentes:

a) Periculum mortis, sive illud sit ex vi morbi, sive ex judicis sententia;

b) Periculum profanationis;

c) Periculum scandali, vel gravis infamiae;

d) Necessitas perficiendi Sacrificii;

e) Unio moralis ejusdem Sacrificii, quae evenit, quando sacerdos post Missam reperit fragmenta a se consecrata, quo in casu ea sumere debet, etiam in sacrario, dummodo vestibus sacris sit adhuc indutus;

f) Dispensatio Romani Pontificis [1]).

[1]) Cf. Benedict. XIV. de Syn. L. 11. c. 13.

SECTIO II.

DE SS. EUCHARISTIA, PROUT EST SACRIFICIUM.

ARTICULUS I.

SACRIFICII EUCHARISTICI NOTIO, NATURA ET MINISTER.

Princip. I.

71. *Sacrificium* in genere ita definiri potest: „*Oblatio rei sensibilis facta soli Deo per ministrum legitimum cum aliqua destructione vel immutatione ad testandum Supremum Dei Dominium in omnes creaturas.*“

Princip. II.

72. Sacrificium in Lege Veteri multipliciter dividebatur:

a) Ratione *Materiae* aliud vocabatur *Victima* seu *Hostia*, quo Deo animalia offerebantur, aliud *Immolatio*, quo res inanimes, sed solidae, aliud *Libamen*, quo liquida offerebantur;

b) Ratione *Modi* dividebatur in *Holocaustum*, *Hostiam Pacificam*, et *Hostiam pro Peccato*;

c) Ratione *Finis* aliud dicebatur *Latreuticum*, quod totum in Dei honorem exhibebatur, aliud *Eucharisticum*, quod in gratiarum actionem offerebatur, aliud *Impetratorium*, quod ad nova beneficia obtinenda, aliud *Propitiatorium*, quod ad Deo satisfaciendum pro Peccatis offerebatur.

Princip. III.

73. De Fide est, Sacrificium Missae esse verum et proprie dictum Novae Legis Sacrificium [1]).

[1]) Trid. Sess. 22. can. 1. de Sacrif. Missae.

Princip. IV.

74. Missae revera conditiones conveniunt, quae ad verum Sacrificium requiruntur. Etenim in Missa offertur Deo Corpus et Sanguis Christi, quae sunt sufficienter sensibilia per species consecratas; vi verborum ponitur solum Corpus sub specie panis, solus Sanguis sub specie vini, ac proinde modo quodam mortuo et vitae Christi destructivo, ac demum Oblatio illa in agnitionem fit Supremi Dei Dominii.

Princip. V.

75. In quonam sita sit essentia Sacrificii Missae, controvertitur. Alii eam collocant in *Sumptione*, alii in *Oblatione*; alii demum eam reponunt in *Consecratione*, et haec Sententia est Communior et valde Probabilis. Bellarminus [1]) essentiam Sacrificii Missae consistere vult partim in Consecratione, partim in Sumptione.

[1]) De Missa L. 2. c. 27.

Princip. VI.

76. Nonnulli contendunt, ad essentiam etiam Sacrificii Missae sufficere Consecrationem unius speciei; alii tamen Communius ac Probabilius, id negant.

Princip. VII.

77. Primum et praecipuum inter Offerentes hoc Sacrificium locum obtinet Christus [1]), tum quod Sacrificium illud instituit, quodque ei vim totam ex meritis suis contulit, tum quod Sacerdos

in persona ejus et tanquam Minister ac Legatus ipsum repraesentans sacrificat. Alter Offerens est ipsa Catholica Ecclesia, cujus Sacerdos Minister est, et in ea omnes fideles non excommunicati, qui etiam aliqua ratione sunt Offerentes per Sacerdotem non tanquam per Ministrum, sed tanquam per Legatum seu Mediatorem. Tertius Offerens et Proprius Minister hujus Sacrificii est solus Sacerdos legitime ordinatus [2]).

[1]) Cf. Trid. Sess. 22. c. 2.

[2]) Cf. S. Lig. Op. Mor. L. 6. n. 307.

ARTICULUS II.

DE STIPENDIO MISSARUM.

Princip. I.

78. Ex Sententia Communi potest quilibet Sacerdos etiam dives, vel Beneficiatus, accipere stipendium pro Missa, non tamen per modum venditionis, sed per modum sustentationis. „*Sacerdos enim*, inquit Angelicus [1]), *non accipit pecuniam quasi pretium Consecrationis, sed quasi Stipendium suae sustentationis.*" Ceterum „*magna cura adhibenda est*, ait [2]) Benedictus XIV., *ut a tanti Sacrificii dignitate cujusvis generis mercedum conditiones, pacta et importunae atque illiberales eleemosynarum exactiones potius quam postulationes aliaque hujusmodi, quae a Simoniaca labe, vel certe a turpi quaestu non longe absunt, e medio tollantur.*"

[1]) 2. 2. q. 10. a. 2. Cf. 1. Cor. 9.

[2]) „Quanta cura" d. d. 30. Jun. 1741.

Princip. II.

79. In taxando Stipendio Missae attendenda est consuetudo loci, vel lex Synodalis, si adsit; sin minus, statuenda est per Episcopum taxa competens ejus arbitrio [1]).

[1]) Cf. Benedict. XIV. Notificat. 56.

Princip. III.

80. Alexander VII. in Materia praesenti hasce damnavit Propositiones:

a) „*Non est contra Justitiam pro pluribus Sacrificiis Stipendium accipere, et Sacrificium unum offerre*" (n. 10.);

b) *„Duplicatum Stipendium potest Sacerdos pro eadem Missa licite accipere, applicando petenti partem etiam specialissimam fructus ipsimet Celebranti correspondentem“* (n. 8.).

Princip. IV.

81. Certum est, Sacerdotes non posse Stipendium taxam sive Lege Dioecesana, sive Consuetudine statutam excedens, exigere; nulla tamen lex prohibet, quominus fideles pro sua liberalitate majus dare queant, vel Sacerdotes, si velint, minus accipere, dummodo non fiat ex turpi quaestu, quo res Divina vilescat. Qui vero pluribus Missis celebrandis Stipendia quantumcunque exigua acceperit, is sub Gravi tenetur absolute Missas celebrare, quot pro istis Stipendiis promisit [1]).

[1]) Cf. Innocent. XII. „Nuper“ d. d. 23. Dec. 1697.

Princip. V.

82. Capellanus, licet amovibilis, et Beneficiatus, cui reditus certi annui sunt constituti, potest celebrationem Missae ex sua capellania vel Beneficio debitae alteri tradere retenta pro se ipso parte Stipendii, dummodo alteri tribuat taxam communem [1]). Quicunque vero alius, qui pro qualibet Missa accipit determinatam eleemosynam, nihil pro se retinere potest, nisi illa major eleemosyna non jam intuitu Missae, sed potius certo intuitu amicitiae specialis, paupertatis, propinquitatis aut gratitudinis sit tributa [2]).

[1]) Cf. Innocentii XII. Bullam „Nuper“.

[2]) Hinc Alexander VII. hanc (n. 9.) damnavit Propositionem: *„Potest Sacerdos, cui Missae celebrandae traduntur, per alium satisfacere, collato illi minori Stipendio, alia parte Stipendii sibi retenta.“* Haec prohibitio ex Benedicti XIV. Encyclica „Quanta cura“ adhuc vim suam habet.

Princip. VI.

83. Si labor extrinsecus Missae per accidens est annexus, uti est ire ad locum distantem, vel summo mane surgere, aut diu exspectare, potest pro illo labore extrinseco Missae annexo recipi aliquod Stipendium, quia talis labor est onus corporale, et extra functionem spiritualem, proindeque pretio aestimabilis, et in pactum deducibilis non secus ac quaecunque alia res pretio aestimabilis.

Princip. VII.

84. Celebrans Missam solemnem Probabiliter potest recipere majus Stipendium, quia multa per accidens sunt annexa tali Sacrificio. Ita etiam ratione diei festi majus stipendium accipi potest.

Princip. VIII.

85. Juxta Sententiam Probabiliorem qui omittit unam Missam, licet illius Stipendium sit Materia Levis, peccat Mortaliter.

Princip. IX.

86. Beneficiatus sub Mortali ex titulo Justitiae tenetur ad illum numerum Missarum, quae in fundatione sunt impositae. Si tamen teneretur celebrare quotidie, juxta Sententiam Communissimam quater vel septies in anno potest celebrare pro se, vel pro amico suo, aut conjunctis, dummodo Stipendium non accipiat. Imo nonnulli existimant, eum posse etiam reverentiae causa semel in hebdomade abstinere a celebrando [1]), nisi de contraria fundatoris voluntate constet, vel Ecclesiae intersit, ut quotidie celebretur.

[1]) Ex c. Significatum de Praeb.

Princip. X.

87. Beneficiatus si infirmetur et infirmitas sit brevis, non tenetur celebrare per alium, nisi in fundatione Beneficii sit expresse determinatum, ut nunquam desit Missa.

Princip. XI.

88. Si reditus Beneficii deficiant ex toto et sine culpa Beneficiati, is non tenetur Missas Beneficii celebrare.

Princip. XII.

89. Sacerdos, qui magnam Missarum multitudinem anticipato Stipendio promittit, et per longum tempus promissum non implet, Mortaliter peccat [1]). Multo magis vero Mortaliter peccat Sacerdos, qui multis Stipendiis acceptis et multis Sacrificiis promissis uni tantum satisfacere curat.

[1]) Cf. Sylv. verbo Missa 1. quaest. 10. in fine Angelic. tit. eo. § 52. Cordu. lib. 1. quaest. 4. Petr. Navarr. de restit. lib. 2. cap. 2. num. 366. et seqq. Aragon. de just. et jur. quaest. 85. art. 3. dub. quid. sit dicendum de post. ponentib. Missas. Petr. Ledesin. sum. par. 1. cap. 18. conc. 17. Joann. Bapt. Conrad. resp. part. 2.

q. 352. Villalob. sum. Theol. mor. in canon. par. 1. tract. 8. difficult. 18. num. 1. Reginal. prax. fo. poenit. tom. 2. lib. 23. num. 236.

ARTICULUS III.

DE MISSARUM REDUCTIONE.

Princip. I.

90. Missarum *Reductio* est imminutio quaedam numeri Missarum celebrandarum per legitimam auctoritatem facta.

Princip. II.

91. Legitima auctoritas, cui competit potestas Missas reducendi, est Petri Sedes [1]). Sedes autem Apostolica solet rem cognoscere atque definire per organum Congregationis *Fabricae* S. Petri. Item postulantibus Episcopis hanc facultatem elargiri solet etiam quoad Regulares.

[1]) Facultas facta Episcopis in Tridentino (Sess. 25. c. 4. de R.) hac de re intelligitur tantum de prima Synodo post idem Concilium celebrata, ac de oneribus Missarum celebrandarum ante idem Concilium impositis. Ita declaravit S. C.

Princip. III.

92. Benedictus XIV. duas assignat [1]) causas ad facultatem Missas reducendi a S. Sede obtinendam; videlicet detrimentum redituum et adauctam eleemosynam per Episcopum. Hoc tamen non impedit, quominus etiam pro aliis causis ad Apostolicam Sedem recurratur.

[1]) De Syn. Dioec. L. 13. c. ult.

ARTICULUS IV.

DE VI EFFECTIVA, VALORE ET FRUCTIBUS SACRIFICII MISSAE.

Princip. I.

93. Unicum tantum est in Nova Lege Sacrificium, quod omnium Legalium Legis Veteris hostiarum differentiam tanto perfectius complectitur, quanto excellentior eoque acceptabilior est victima, quae in eo immolatur. Est igitur Missae Sacrificium:

a) *Latreuticum*, oblatum Deo ad summum et supremum Cultum atque honorem ipsi exhibendum tanquam primo

Principio et ultimo nostro Fini in protestationem infinitae ejus Excellentiae, Dominii et Majestatis, nostraeque ab eo dependentiae, servitutis et subjectionis;

b) *Eucharisticum* in gratiarum actionem pro omnibus beneficiis naturae, gratiae et gloriae collatis et conferendis ab ipso Deo ut summo benefactore;

c) *Propitiatorium* et Satisfactorium pro Peccatis et poenis debitis, quatenus hac oblatione placatus Dominus Gratiam et Donum Poenitentiae peccatoribus non ponentibus obicem concedit, et poenas item Peccatis debitas relaxat, quia per ipsum Sacrificium Missae applicatur Sacrificium Christi, qui pro Peccatis totius mundi in cruce satisfecit. Easdem porro poenas remittit defunctis existentibus in Purgatorio, nec potest hoc effectu carere, quia ex parte ipsorum nullus obex esse potest;

d) *Impetratorium*, quia enim Christus non solum nobis remissionem Peccatorum, sed alia quaecunque beneficia promeruit, idcirco hoc Sacrificium est etiam omnium bonorum impetratorium, spiritualium quidem primo et per se, temporalium vero secundario, et quatenus ad spiritualia conducunt.

Princip. II.

94. In illis, pro quibus tantum offertur Sacrificium Missae, sive vivis sive defunctis, tanta erit poenae remissio, quantam Christus ex sua misericordia taxavit. Licet enim res, quae offertur, infiniti sit valoris, nostra tamen oblatio nonnisi finitum habet effectum. Cum iis vero, qui simul etiam offerunt, augetur pro cujusque affectu et devotione.

Princip. III.

95. Quia Sacrificium Missae ex se vim habet dumtaxat impetrandi in genere, ut aliquid determinatum impetretur, debet ad illud offerentis intentio specialiter applicari.

Princip. IV.

96. Duplex spectari potest in Sacrificio Missae Vis Effectiva: una, quam dicunt Theologi ex *Opere Operato*, independenter a merito et dignitate Ministri, altera, quam vocant ex *Opere*

Operantis, dependenter nimirum ab ipso operante, ejusque merito et bonitate.

Princip. V.

97. Constans semper fuit Catholicorum Sententia, habere Sacrificium Missae infallibiles et determinatos Effectus ex *Opere Operato*, nisi ille, pro quo offertur, obicem ponat, remissionem videlicet alicujus poenae Peccatis jam remissis debitae, vel donum alicujus Gratiae praevenientis ad obtinendam commissorum remissionem. Quod vero attinet ad vim impetrativam, eam non esse infallibilem, quotidiana probamus experientia, quatenus non omnia, quae petimus, et propter quae Sacrificium offertur, semper impetramus. Certum nihilominus est, non carere Sacrificium hoc Effectu, quia, licet Deus non concedat praecise id, quod postulamus, aliud tamen tribuit, quod hic et nunc magis judicat expedire.

Princip. VI.

98. Sacrificii Missae Effectus, qui ex *Opere Operantis* nuncupatur, duplici ex capite augeri potest, videlicet bonitate et dignitate operantis, procedenti ex habitu Gratiae sanctificantis et Virtutum, quae Gratiae annexae sunt, et ex actuali devotione, qua Sacrificium offertur.

Princip. VII.

99. Quamvis nonnulli Theologi existimarint, Sacrificium Missae ex *Opere Operato* Valorem *intensive* infinitum habere: certior tamen et communior Sententia est, nonnisi finiti Valoris esse. Habet igitur Sacrificium Missae efficaciam finitam in ordine ad omnes suos Effectus, excepta vi impetrativa, quam ideo infinitam esse omnes fatentur, quia non consistit in aliquo, quod producatur a Sacrificio, sed in excellentia atque intrinseca dignitate ipsius, quatenus objective movet Deum ad id, quod petitur concedendum, quamvis non semper concedat, nisi cum judicat, saluti nostrae expedire, ut concedatur.

Princip. VIII.

100. Triplex distingui debet portio Valoris Missae quoad suam *Extensionem*, sive triplex ejusdem Fructus: Generalis, Specialissimus et Specialis, sive Medius:

a) *Generalis* pertinet ad omnes fideles vivos atque defunctos, qui ab Ecclesiae unitate non sunt praecisi et non ponunt obicem. Hic alicui nominatim non potest applicari;

b) *Specialissimus* est ille, qui proprius est solius offerentis. Hic in eo fundatur, quod Sacerdos offert etiam pro seipso; provenit autem Sacerdoti Fructus, quatenus ab ipso ut publico Ministro offertur, et ideo non est alteri applicabilis;

c) *Specialis,* qui etiam Medius et Ministerialis vocatur, ille est, qui aliis applicatur, tam vivis, quam defunctis. Hunc Fructum Medium, communis est Sententia, non esse infinitum *extensive,* sed eo magis in singulis minui, quo magis extenditur.

ARTICULUS V.

DE APPLICATIONE MISSAE.

Princip. I.

101. *Applicatio* Missae est determinatio personae, in cujus utilitatem Sacerdos vult, ut Sacrificium cedat.

Princip. II.

102. Sacerdos tenetur generatim Fructum Medium illi applicare, pro quo celebrare tenetur ratione Beneficii, Stipendii, Praecepti Superioris, vel alio quocunque titulo.

Princip. III.

103. Ne in Applicatione Missarum Sacerdo muneri suo desit, inprimis observare debet multiplici nomine hoc Sacrificium ipsum offerre:

a) Nomine Christi, primi et praecipui offerentis, ex cujus meritis Sacrificii Valor emanat, et ex cujus voluntate maxime pendet ejusdem Applicatio;

b) Nomine Ecclesiae, cui meritorum suorum dispensationem Christus commisit;

c) Nomine proprio, quatenus libera sua voluntate offert sibique aut aliis pro suo arbitrio applicat;

d) Nomine tandem aliorum fidelium, qui simul cum ipso, sive per ipsum interno affectu offerre dicuntur.

Princip. IV.

104. Christus et Ecclesia Sacrificii Missae fructuum, quoties offertur, participes esse volunt omnes fideles, dummodo capaces sint, et nullus in eis reperiatur obex; neque ulla requiritur ex parte Sacerdotis celebrantis Applicatio, ut communis hic fructus in omnes diffundatur.

Princip. V.

105. Omnium fructuum pars quaedam notabilis Christo sic volente et disponente relicta est liberae Applicationi et determinationi tam ipsius Sacerdotis celebrantis, quam aliorum simul cum eo offerentium. Sed quanta et qualis sit portio fructus, quam Christus voluit sive generatim ad omnes fideles, sive speciatim ad hos vel illos secundum intentionem particularem Sacerdotis celebrantis derivari, incertum omnino est.

Princip. VI.

106. Ut Sacerdos Sacrificii fructum valide applicet, necessaria est ex parte ipsius celebrantis intentio, et ex communi Theologorum Sententia quidem talis, qualis requiritur, ut aliquod Sacramentum valide conficiatur. Debet autem haec intentio ipsam Sacrificii actionem concomitari et certa esse atque determinata, neque effectum sacrificii suspensum relinquere. Quodsi Sacerdos fructum Sacrificii nemini applicet, vel ille, pro quo offert, ejusdem capax non sit, vel eo non indigeat, manet fructus in thesauro Ecclesiae.

ARTICULUS VI.

DE TEMPORE, LOCO ET DURATIONE MISSAE.

Princip. I.

107. In quolibet anni die celebrare licet, excepto pro omnibus die Parasceve, et pro Missis privatis etiam Sabbato Sancto et Coena Domini, quibus diebus sub Gravi respective celebratio Missae prohibetur[1]).

[1]) Cf. S. Lig. Op. Mor. L. 6. n. 450.

Princip. II.

108. Missa juxta Rubricas ab aurora ad meridiem dici potest. Ex Communi tamen Sententia licet Missam terminare in aurora et illam incipere parum ante meridiem. Imo Benedictus XIV. et Clemens XII. declararunt, posse in hoc tolerari latitudinem tertiae partis horae tum ante auroram, tum post meridiem. Juxta Communiorem et Probabiliorem Sententiam demum celebrans non peccat Mortaliter, si incipiat Missam integra hora ante auroram, vel hora integra post meridiem, dummodo adsit Gravis causa. Quamvis vero Jure Communi non liceat celebrare plus quam duabus horis ante solis ortum, in nonnullis tamen regionibus receptum est, ut in hieme in gratiam opificum et aliorum similium tribus aut quatuor horis ante solem celebretur.

Princip. III.

109. Non licet saepius in die celebrare praeterquam in Natali Domini, et in casu necessitatis, cujusmodi est, ut parochus duabus suis parochiis satisfaciat, dummodo tamen ablutio non sit sumpta in priori Sacrificio.

Princip. IV.

110. Est Mortale celebrare extra Ecclesiam consecratam, vel benedictam, vel saltem Oratorium ad sacros usus auctoritate Episcopi deputatum secluso privilegio vel necessitate, etiam non summa, ut si in aliqua solemnitate sit magnus populi concursus, qui non possit capi templi aut sacelli angustiis. Potest autem Episcopus ex gravi causa dispensare, ut sacrum fiat in honesta parte domus.

Princip. V.

111. Per se loquendo est Mortale celebrare in Ecclesia violata aut polluta. Interdum tamen licet propter necessitatem ex licentia Episcopi; imo juxta nonnullos etiam sine ejusmodi licentia, si necessitas sit gravis et Episcopus adiri non possit.

Princip. VI.

112. Nunc temporis jam obtinuit praxis, ut ex licentia Pontificis celebrari possit etiam in mari, dummodo sit magna tranquillitas sine ullo tempestatis indicio, ne subrepat periculum effusionis Sanguinis.

Princip. VII.

113. Regula generalis est, Missam neque longiorem esse debere dimidia hora, ne adstantes taedio afficiantur; neque breviorem tertia horae parte [1]).

[1]) Cf. S. Lig. Op. Mor. L. 6. n. 340. Trid. Sess. 22. c. 5. de R. Huc pertinet Distichon:

Uno si fuerit brevior tua Missa quadrante,
Mortalis culpae crederis esse reus.

ARTICULUS VII.

DE CAEREMONIIS SACRIFICII MISSAE ALIISQUE AD MISSAM REQUISITIS.

Princip. I.

114. In Celebratione Missae servandae sunt Ceremoniae illae, quae in Missali Romano jussu S. Pii V. edito praescribuntur. „*Mandantes*, inquit laudatus Pontifex, *et districte praecipientes omnibus et singulis in virtute sanctae obedientiae, ut ceteris omnibus orationibus et ritibus ex aliis Missalibus in posterum penitus omissis Missam juxta ritum, modum, et normam, quae per hoc Missale a nobis nunc traditur, decantent et legant.*" Monet porro Tridentinum [1]), hos ritus impune omitti non posse. Quare non excusatur a Gravi Minister, qui ritus illos discere negligit.

[1]) Sess. 7. c. 13.

Princip. II.

115. Praeter Rubricas Missalis observanda quoque sunt Decreta S. Congregationis Rituum.

Princip. III.

116. Missa celebranda est *alte*, *breviter*, *clare*, *devote* et *exacte* [1]).

[1]) Cf. S. Lig. Hom. Apost. App. III. n. 124.

Princip. IV.

117. Ex Rubrica Missalis, ex pluribus decretis S. C. R. atque ex Communi Doctorum sensu haec sub Gravi ad Celebrationem Missae requiruntur:

a) Altare lapideum ab Episcopo consecratum, vel saltem ara lapidea, sive Altare portatile similiter consecratum et

in Altari insertum, tantae saltem magnitudinis, ut hostiam et particulas consecratas, atque majorem partem calicis capiat. Neque potest amplius celebrari, si ara notabiliter frangatur, vel ab ea auferantur reliquiae, vel sigillum;

b) In Altari requiruntur tres mappae, sufficit tamen etiam una separata et altera duplicata. Hae mappae pariter sunt benedicendae;

c) Corporale benedictum et linteum sufficiens ad continendam hostiam et calicem. *Prima* saltem corporalium, pallarum ac purificatoriorum lotio fieri debet a Diaconis vel Subdiaconis, et aqua lotionis mitti debet in Sacrarium [1]);

d) Palla [2]), qua calix tegatur, item benedicta et lintea [3]), saltem qua parte calicem tangit;

e) Purificatorium etiam linteum, quod tamen non necessario benedictum sit oportet [4]);

f) Missale continens saltem Canonem, idque ex Communi sub Mortali, quamvis nonnulli putent, non fore Peccatum Grave, si Sacerdos de sua memoria securus sine eo celebret; non licet vero Sacerdotibus non Regularibus uti Missali Regularium, sive celebrare juxta eorum ritum etiam in eorundem Ecclesiis, si proprius ritus servari possit;

g) Crux cum Crucifixo, etiamsi in Altari expositum sit SS. Sacramentum;

h) Duplex [5]) candela ex cera, non vero ex sebo vel oleo, nisi celebrandum sit ex necessitate. Juxta Probabiliorem et Communiorem Sententiam autem celebrare cum uno lumine cereo est tantum Veniale;

i) Calix et Patena ab Episcopo consecrata, quae sint ex auro vel argento [6]), vel cogente paupertate ex stanno [7]);

k) Vestes sacrae consuetae eaeque benedictae ab Episcopo, vel habente potestatem [8]), videlicet Amictus, Alba, Cingulum, Manipulus, Stola, Casula.

1) Hodie haec lotio fit etiam a Tonsuristis.

2) Ex Decreto S. C. R. non est adhibenda Palla a parte superiore drappo serico cooperta.

3) In casu necessitatis posset corporale, si sit sufficiens, supra calicem replicari et eum loco pallae tegere.

4) Celebrare sine Bursa, Velo, Legili, Manutergio et Tabulis Secretarum nullum est Peccatum.

[5]) Ex Decreto S. C. R. d. d. 7. Aug. 1627 est illicitum in Missis privatis celebrare cum quatuor candelis exceptis Cardinalibus, Episcopis et Abbatibus usum Pontificalium habentibus. Cf. S. Lig. Op. Mor. L. 6. n. 372 et Hom. Apost. App. III. n. 116.

[6]) Intellige quoad cuppam Calicis.

[7]) Execratur Calix, si notabiliter frangatur in cuppa, vel si in fundo perforetur. Item probabilius, si de novo inauretur, non vero si suam inaurationem per usum amittit.

[8]) Non solum consecratio, sed etiam benedictio indumentorum sacrorum pertinet ad Episcopos; curare autem solent Episcopi a S. C. R. obtinere facultatem hanc benedictionem suis Sacerdotibus delegandi.

ARTICULUS VIII.

DE ALTARI PRIVILEGIATO.

Princip. I.

118. Altaris Privilegium in eo consistit, quod ex indulgentiis seu fructibus in thesauro Ecclesiae existentibus liberetur e Purgatorio anima illa, pro qua Missa in tali Altari applicatur.

Princip. II.

119. Clemens XIII. pro singulis parochiis orbis Catholici concessit Altare Privilegiatum quotidianum, ubi asservatur SS. Sacramentum ad septennium, quo exspirato recurrendum erit pro confirmatione. Idem indulsit, ut quaelibet Missa in die Commemorationis omnium defunctorum gaudeat tali Privilegio, ubicunque celebretur.

Princip. III.

120. Ut Missa gaudeat Altaris Privilegio debet esse de „*Requiem*“, si sit festum semiduplex; si vero sit festum duplex, id non requiritur.

TRACTATUS QUINTUS.

DE SACRAMENTO POENITENTIAE.

SECTIO I.

DE POENITENTIA, PROUT EST VIRTUS.

Princip. I.

1. *Poenitentia* accipi potest dupliciter: pro **Virtute scilicet** et pro *Sacramento.*

Princip. II.

2. Poenitentia, prout est specialis et a ceteris omnibus distincta Virtus, est Virtus Moralis infusa inclinans Peccatorem ad detestationem et dolorem proprii Peccati, quatenus est offensa Dei cum efficaci emendationis ac satisfactionis proposito [1]).

[1]) Cf. S. Thom. 3. q. 85. a. 1 et 2. Trid. Sess. 6. c. 8. S. Lig. Op. Mor. L. 6. n. 434. Joel 2. Act. 11. Trid. Sess. 14. c. 4.

Princip. III.

3. Effectus Poenitentiae generatim sumptae sunt tres, videlicet remissio Mortalium, remissio Venialium et reviviscentia Meritorum.

Princip. IV.

4. De lege ordinaria remitti non potest Peccatum Mortale sine Poenitentia saltem Virtuali.

Princip. V.

5. De lege ordinaria non potest unum Mortale remitti sine alio.

Princip. VI.

6. Remisso Peccato Mortali semper remittitur reatus poenae aeternae [1]); non tamen semper remittitur reatus poenae temporalis [2]).

[1]) Trid. Sess. 6. c. 14.

[2]) Trid. Sess. 14. c. 8. et can. 12.

Princip. VII.

7. Poenitentiae Virtus universis hominibus, qui se Mortali aliquo Peccato inquinarunt, necessaria est necessitate Medii et Praecepti [1]).

[1]) Cf. Trid. Sess. 14. c. 1. Luc. 13. S. Thom. 3. q. 85. a. 5.

Princip. VIII.

8. Gradus varios, per quos ad Poenitentiam ordinarie perveniunt Peccatores, ita delineat Tridentinum [1]): „*Disponuntur ad justitiam, dum excitati Divina Gratia, et adjuti, fidem ex auditu concipientes, libere moventur in Deum, credentes, vera esse, quae Divinitus revelata et promissa sunt; atque illud inprimis, a Deo justificari impium per Gratiam ejus, per Redemptionem, quae est in Christo Jesu; et dum Peccatores se esse intelligentes, a Divinae Justitiae timore, quo utiliter concutiuntur, ad considerandam Dei misericordiam se convertendo, in spem eriguntur, fidentes, Deum sibi propter Christum propitium fore, illumque tanquam omnis Justitiae fontem diligere incipiunt.*“

[1]) Sess. 6. c. 6.

SECTIO II.

DE POENITENTIAE SACRAMENTI NATURA ET NECESSITATE.

Princip. I.

9. *Poenitentia*, prout Sacramentum est, definiri potest: „Sacramentum Novae Legis a Christo Domino institutum, quo homini baptizato, contrito, confesso et Satisfactionem spondenti per Sacerdotis Absolutionem Peccata post Baptismum commissa remittuntur“ [1]).

[1]) Cf. Trid. Sess. 14. can. 1.

Princip. II.

10. Sacramentum Poenitentiae lapsis post Baptismum ad salutem necessarium est, sicut nondum regeneratis ipse Baptismus, videlicet necessitate Medii vel in Re, vel saltem in Voto [1]).

[1]) Cf. Trid. Sess. 14. de Poenit. c. 2.

Princip. III.

11. Juxta Tridentinum [1]) Christus Deus Sacramentum Poenitentiae tunc praecipue instituit, quum a mortuis excitatus insufflavit in discipulos suos dicens: *„Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis Peccata, remittuntur eis; et quorum retinueritis, retenta sunt."*

[1]) Sess. 14. c. 1. de Poenit.

Princip. IV.

12. In Sacramento Poenitentiae Ecclesia potest remittere omnia Peccata post Baptismum commissa [1]).

[1]) Cf. Joh. 20. Matth. 18.

Princip. V.

13. Poenitentiae Sacramentum toties potest suscipi, quoties fideles post Baptismum in Peccata labuntur [1]).

[1]) Cf. Trid. Sess. 14. can. 1.

SECTIO III.

DE MATERIA SACRAMENTI POENITENTIAE IN GENERE.

Princip. I.

14. Materia Remota Sacramenti Poenitentiae generatim sunt Peccata omnia post Baptismum commissa; ita tamen, *ut Mortalia nondum directe remissa* constituant Materiam Remotam *Necessariam*, *Venialia* autem aeque ac *Mortalia jam pridem directe remissa* Materiam *Liberam et Sufficientem* constituant [1]).

[1]) Cf. Trid. Sess. 14. c. 5. Ibidem cap. 6. et can. 7.

Princip. II.

15. Mortalia, quae fuerunt declarata in ipsa Confessione, *Directe* remissa sunt; Mortalia vero, quae per oblivionem inculpabilem non fuerunt declarata, *Indirecte* remissa dicuntur.

Princip. III.

16. Juxta Sententiam Communem Materia Proxima Sacramenti Poenitentiae constituenda est in tribus Poenitentis actibus, nimirum in *Contritione, Confessione* et *Satisfactione* [1]).

[1]) Cf. S. Thom. 3. q. 85. a. 2. Trid. Sess. 14. cap. 3. et can. 4.

SECTIO IV.

DE CONTRITIONE.

Princip. I.

17. *Contritio* generatim ita definitur a Tridentino [1]): „*Animi Dolor ac Detestatio de Peccato commisso cum Proposito non peccandi de cetero.*“

[1]) Sess. 14. c. 4.

Princip. II.

18. Contritio necessaria est tum necessitate Medii, tum necessitate Praecepti, etiam ad deletionem Venialium.

Princip. III.

19. Contritio has conditiones habere debet, debet videlicet esse:
a) Supernaturalis tum ratione Principii, tum ratione Motivi [1]);
b) Universalis, debet scilicet se extendere ad omnia Mortalia [2]);
c) Appretiative summa saltem quoad voluntatem, non vero quoad sensum [3]);
d) Formalis; non enim sufficit Virtualis et Implicita;
e) Conjuncta cum fide et spe veniae [4]), fides tamen et spes debet esse explicita;
f) Interna, ne sit fictio Doloris;
g) Efficax, videlicet conjuncta cum Proposito non peccandi de cetero [5]).

[1]) Trid. Sess. 6. c. 8. Huc pertinet Propositio (n. 57.) ab Innocentio XI. damnata: „*Probabile est, sufficere atritionem naturalem, modo honestam.*“
[2]) Ezech. 18.
[3]) Cf. Matth. 10. Catechism. Rom.
[4]) Cf. Hebr. 11. Jac. 1. Trid. Sess. 6. c. 6.
[5]) Joel. 18.

Princip. IV.

20. Non absolvitur a Peccatis neque in Sacramento Poenitentiae, qui dolet, licet intensissime, propter damna temporalia tantum, nisi doleat saltem propter ista ut a Deo inflicta, vel infligenda [1]).

[1]) Cf. S. Lig. Op. Mor. L. 6. n. 443.

Princip. V.

21. Sentential est Probabilior, Dolorem etiam conceptum ex metu poenarum temporalium, *prout tamen a Deo infliguntur*, esse supernaturalem.

[1]) Cf. Trid. Sess. 6. c. 8.

Princip. VI.

22. Dolor debet se extendere ad omnia Peccata Mortalia, quae quis admisit: ac proinde si remanet affectus ad unum tantum Peccatum Mortale, vera nequit esse Contritio et falsa est Poenitentia. Sententia tamen Communis est, non esse opus adhibere ad singula Peccata singulos actus Doloris, neque requiri, ut dolor referatur ad Peccata distincte recogitata, sed sufficere de omnibus universaliter poenitere. „*Omnia enim Peccata*, inquit Angelicus [1]), *conveniunt in aversione a Deo, ratione cujus Gratiam impediunt. Unde ad justificationem non requiritur, quod in ipso justificationis momento aliquis de singulis Peccatis cogitet, sed sufficit, quod cogitet de hoc, quod per culpam suam est aversus a Deo*“ [2]).

[1]) Op. de Verit. q. 29. a. 5 ad 4.

[2]) Pro praxi consultum tamen est, Peccatorum singulorum deformitatem meditari, ut facilius detestationem eorundem concipiamus, exceptis tamen Peccatis Luxuriae, prout omnes monent, ne eorum foetor maleficus animam inficiat.

Princip. VII.

23. Ad dolorem Contritionis non sufficit dolor externus et mere sensibilis, vel in appetitu solum inferiori, sed debet esse in intimo cordis et in voluntate juxta illud, quod Deus praecepit: „*Convertimini in toto corde vestro, in jejunio et in fletu, et in planctu, et scindite corda vestra, et non vestimenta vestra*“ [1]).

[1]) Joel 2.

Princip. VIII.

24. Dolor in Contritione juxta Angelicum [1]) excedit omnes alios dolores, quia quantum aliquid placet, tantum contrarium ejus displicet: Finis autem ultimus super omnia placet, cum omnia propter ipsum desiderentur; atque inde Peccatum, quod a Fine ultimo avertit, super omnia displicere debet.

[1]) Supplem. q. 3. a. 1. in c.

Princip. IX.

25. Ad hoc, ut dolor de Peccatis nostris sit supremus, non est necesse, sensum esse vehementiorem quolibet doloris sensu ex aliis omnibus malis concepto, quae nobis accidere possunt: „*Unde*, inquit S. Bonaventura [1]), *Peccatum debet tantum displicere rationi, ut nullo pacto, nullo commodo vel incommodo velit in ipsum consentire, vel consensisse.*“

[1]) In 4. dist. 16. p. 1. art. 2. q. 1.

Princip. X.

26. Peccata Venialia, et quidem etiam sola ad S. Confessionis Tribunal deferri posse, certum est, et habet fidelium etiam piorum ac timoratorum praxis, qui, licet nullius Peccati Mortalis sibi conscii sint, frequenter tamen et laudabiliter confiteri solent. Nihilominus etiam tunc praemittendum esse dolorem adeo certum est, ut a nemine sine gravi nota negari possit. Non est autem necesse, ut dolor cadat super omnia Peccata Venialia, etiam quae Confessioni subjiciuntur. Cum enim nullam habeant cum Gratia repugnantiam, unum sine altero remitti potest, atque idcirco Sacramentum, etsi dolor non super omnia Peccata Venialia, sed super unum dumtaxat cadat, non redditur ea de causa invalidum [1]).

[1]) Cf. Suarez D. 20. S. 6. n. 6.

Princip. XI.

27. Contritio ad bonam Confessionem est adeo necessaria, ut, si illa desit, haec nihil sit valitura, imo et in Sacrilegium transitura, etsi Peccata, quae exposita sunt, forent nonnisi Venialia. Quare fieri potest, ut, qui nullius Peccati Mortalis antea commissi sibi conscius ad Confessionem accedit, gravi inde scelere obstrictus redeat [1]).

[1]) Hinc licet opera diligens in examine Conscientiae sit collocanda, diligentior tamen ponenda in dolore excitando.

Princip. XII.

28. Confessarius curet, si Poenitentem sine Peccato vult absolvere, aut eum disponere ad dolendum praesertim de aliqua levi culpa, a qua magis ille horreat, aut ei insinuare, ut confiteatur de aliquo Peccato graviori vitae anteactae contra aliquod

Praeceptum, ut habeat Materiam certam, super qua inniti possit Absolutio [1]).

[1]) S. Lig. Hom. Apost. Tr. ult. n. 9.

Princip. XIII.

29. Qui cum Venialibus confitetur etiam unum, vel plura Peccata Mortalia, abunde satisfacit, si de solis Mortalibus doleat, etsi de Venialibus nihil cogitet, vel doleat. Econtra vero, quando quis cum Peccatis Venialibus confitetur etiam vel unum dumtaxat Mortale, dolet vero de Venialibus tantum, non autem de Mortali, Confessio erit invalida.

Princip. XIV.

30. Quamvis dolor de Peccatis Venialibus non debeat esse Universalis, attamen, si quis velit ab omnibus liberari, debet esse de iis dolere, ut dolor iste se extendat ad omnia saltem Virtualiter.

Princip. XV.

31. Per subsequens Peccatum Veniale non revocatur dolor de reliquis Peccatis Venialibus praeteritis elicitus, perinde ac per novum Peccatum Mortale retractatur dolor de Peccatis Mortalibus ante habitus.

Princip. XVI.

32. Ad remissionem Venialium extra Sacramentum sufficit aliquis motus Charitatis, ideoque Contritio etiam Virtualis [1]).

[1]) Cf. S. Thom. 3. q. 87. a. 2.

Princip. XVII.

33. Contritio obligat *per se* in articulo mortis aut amentiae perpetuae [1]); *per accidens* vero obligat:

a) Quando quis est in Mortali Peccato, et debet Sacramenta aliis ministrare, vel Sacramenta Vivorum suscipere;

b) Quando quis graves patitur tentationes, neque eas superare valet, quin eliciat actum Contritionis;

c) Quando quis tenetur Charitatis actum elicere erga Deum.

[1]) Cf. S. Lig. Hom. Apost. Tr. 16. n. 11.

Princip. XVIII.

34. Quamvis nonnulli contendant, hominem statim post Peccatum teneri de ipso conteri, imo teneri ad Contritionem, quoties practice ipsi Peccatum commissum subeat in memoriam: Probabilior tamen Sententia est, hominem non teneri statim ad Contritionem, etiamsi recordetur saepius Peccati commissi, dummodo in ipso Peccato non complaceat. Id intelligendum quoad obligationem sub Peccato. Ceterum monet S. Gregorius [1]) *Peccatum, quod mox per Poenitentiam non deletur, suo pondere ad aliud trahit.*"

[1]) Hom. 11. in Ezech.

Princip. XIX.

35. Contritio necessario debet praecedere *Absolutionem;* quod nisi fiat, haec suo frustrabitur effectu non sine Sacrilegio. Non requiritur tamen, ut Contritio tempore praecedat Confessionem, sed satis est, si vel inter confitendum eliciatur, vel saltem facta jam Peccatorum enumeratione, priusquam Absolutionis beneficium impertiatur. Monet enim Rituale Romanum: „*Audita Confessione Confessarius ad dolorem efficacibus verbis adducere Poenitentem conabitur.*"

Princip. XX.

36. Concilium Tridentinum dispescit Contritionem generice spectatam in Perfectam et Imperfectam:

a) *Perfecta (Contritio proprie dicta)* est, quae elicitur ex motivo Charitatis propter Deum summe et per se dilectum;
b) *Imperfecta (Attritio)* est, quae ex inferiori motivo, semper tamen supernaturali concipitur, Peccati voluntatem etiam excludit, atque spem veniae includit.

ARTICULUS I.

DE CONTRITIONE PERFECTA.

Princip. I.

37. *Contritio Perfecta* justificat ante Sacramenti susceptionem, si conjuncta sit cum voto ejusdem Sacramenti [1]).

[1]) Cf. Trid. Sess. 14. c. 5. Huc pertinet Propositio Baji damnata: „*Per Contritionem etiam cum Charitate perfecta cum voto suscipiendi Sacramenti conjuncta*

non remittitur crimen extra casum necessitatis aut martyrii sine actuali susceptione Sacramenti."

Princip. II.

38. **Contritio Perfecta ad Sacramentum Poenitentiae non est necessaria.**

ARTICULUS II.

DE CONTRITIONE IMPERFECTA SEU ATTRITIONE.

Princip. I.

39. ***Attritio*** **extra Sacramentum Poenitentiae aut casum Martyrii minime sufficit ad Gratiam per Peccatum amissam recuperandam.**

Princip. II.

40. **Timor, qui hominem a Peccato absterret, nascitur ex amore nostri ipsorum sive Concupiscentiae, et procedit ab habitu sive naturali, sive supernaturali, a quo spes procedit.**

Princip. III.

41. Triplex potissimum in praesenti Quaestione distingui debet Timoris species: *Filialis* scilicet, *Servilis* et *Initialis*. Discrimen inter singulas Timoris species ita exponit Angelicus [1]: „*Quandoque homo propter mala, quae timet, ad Deum convertitur, et illi inhaeret. Quod quidem malum est triplex, scilicet malum culpae, et malum poenae; si ergo aliquis convertatur ad Deum, et ei inhaereat propter timorem poenae, erit timor Servilis. Si autem propter timorem culpae, erit timor filialis; nam filiorum est timere offensam patris. Si autem propter utrumque, erit timor Initialis, qui est medius inter utrumque timorem.*"

[1]) 2. 2. q. 19. a. 2.

Princip. IV.

42. Timor *Mundanus* est ille, quo quis ita poenas ab hominibus infligendas metuit, ut propterea in Creatorem peccare non metuat.

Princip. V.

43. Duplicem distinguunt Theologi Timorem *Servilem*, unum *Serviliter Servilem*, quo quis poenam ita timet, ut adhuc peccaret,

si non esset poena; alterum *Simpliciter Servilem*, quo quis timet poenam, et ob hunc timorem a Peccato se abstinet, quin tamen habeat hic et nunc animum peccandi, si poena illa non esset, sed ab hac cogitatione penitus abstrahit.

Princip. VI.

44. Timor *Mundanus*, cum hominem inducat ad peccandum, vitiosus est [1]).

[1]) Cf. S. Thom. 2. 2. q. 19. a. 3.

Princip. VII.

45. Timor omnis, qui hominem a Peccato amovet, in se bonus est [1]).

[1]) Cf. S. Thom. l. c. a. 4 ad 3.

Princip. VIII.

46. Timor ortus ex amore ordinato erga nosmetipsos bonus est atque honestus.

Princip. IX.

47. Timor *Naturalis*, quo quis mala temporalia reformidat, quamquam nihil ad justificationem conferat, potest esse bonus vel malus, prouti bonus vel malus accedat voluntatis affectus.

Princip. X.

48. Timor *Serviliter Servilis*, licet *in se* sit bonus, *subjective* tamen et ipse evadit malus ob pravam animi affectionem.

Princip. XI.

49. *Timorem Filialem* aeque ac, quem vocant *Mixtum*, sive *Initialem*, bonum esse, omnes consentiunt.

Princip. XII.

50. Timor *Simpliciter Servilis*, quatenus voluntatem a Peccato retrahit, donum Dei est, proindeque bonus ac utilis [1]).

[1]) Cf. Trid. Sess. 14. can. 5.

Princip. XIII.

51. Contritionem illam Imperfectam, quae Attritio dicitur, si voluntatem peccandi excludat, atque cum spe veniae conjuncta

sit, quamvis sine Sacramento Poenitentiae per se ad justificationem perducere Peccatorem nequeat: tamen eum ad Dei Gratiam in Sacramento Poenitentiae impetrandam disponere, de fide est [1]).

[1]) Trid. l. c.

Princip. XIV.

52. Pro triplici, quo considerari potest Attritio, respectu, triplex habetur Theologorum opinio:

a) *Contritionistae* requirunt ad justificationem in Sacramento Poenitentiae Attritionem conjunctam cum amore Inchoativo, qui oriatur a Charitate praedominante quamvis remissa;

b) *Attritionistae* fatentur quidem, ipsam Contritionem curandam esse, ajunt tamen, sufficere Attritionem, non quidem sine aliquo Initiali Dei Amore, sed absque eo, quod sit praedominans seu Charitas;

c) *Attritionistae Puri* contendunt, puram ac formidolosam Attritionem esse sufficientem.

Secunda et tertia opinio facile conciliari potest [1]).

[1]) Alexander VII. prohibuit sub Excommunicatione latae sententiae ac Pontifici reservata, „*ne quis audeat alicujus Theologicae censurae alteriusve injuriae, aut contumeliae nota taxare alterutram sententiam, sive negantem necessitatem aliqualis Dilectionis Dei in Attritione ex metu gehennae concepta, quae hodie inter Scholasticos Communior videtur, sive asserentem dictae Dilectionis necessitatem.*"

SECTIO V.

DE PROPOSITO.

Princip. I.

53. Constans *Propositum* et velut adamantinum non peccandi de cetero est secunda pars Contritionis, ut patet ex definitione Tridentini Concilii [1]): „*Declarat igitur S. Synodus, hanc Contritionem Cessationem a Peccato et vitae novae Propositum et Inchoationem continere.*"

[1]) Sess. 14. c. 4.

Princip. II.

54. Remissio Peccatorum sive per Contritionem extra Sacramentum, sive per Attritionem cum Sacramento quaeratur, inveniri

non potest, nisi praeter dolorem de Peccatis commissis concipiatur insuper Propositum omnino emendandi suam vitam, et in posterum abstinendi a Peccatis.

Princip. III.

55. Utrum Propositum debeat esse *Explicitum* et *Formale*, an sufficiat Propositum *Virtuale* seu *Implicitum*, dissentiunt Auctores: complures enim docent, necesse esse, ut Propositum ad Confessionem requisitum sit *Formale* et *Expressum;* alii vero non pauci oppositam tuentur Sententiam, sufficere nimirum *Virtuale* seu *Implicitum* emendandae in posterum vitae Propositum inclusum in dolore, qui saltem propter motivum universale repertum in omni Peccato eliciatur; alii demum autumant, non requiri Propositum Explicitum, si Poenitens non cogitet de futuro, ut contingit in moribundis, secus vero, si ad futurum advertat. Quamvis porro utraque prior Sententia Probabilitate sua non careat, nihilominus suadendum tamen videtur in praxi, ut Propositum a Peccatis in posterum abstinendi Explicitum sit atque Actuale, quia longe efficaciori motu tendimus in ea vitanda, quae speciatim et serio proponimus evitare, quam in ea, in quorum evitationem Propositum nostrum tantum generatim fertur.

Princip. IV.

56. Conditiones, quae requiruntur ad verum Propositum, sunt, ut sit *Universale*, *Firmum* et *Efficax*.

Princip. V.

57. Si de Peccatis *Mortalibus* sit sermo, res est explorata, Propositum ea vitandi debere esse *Universale*. Quod autem ad Peccata *Venialia* attinet, non est necesse, ut Propositum de iis vitandis sit Universale, sufficit *Particulare* respiciens saltem aliqua, quod tamen adeo necessarium est, ut, licet ad Confessionem sola Peccata Venialia deferantur, non possit tamen omitti [1]).

[1]) Cf. Reginald. L. 5. c. 5. n. 45. Laymann L. 5. Tr. 6. c. 4. n. 18.

Princip. VI.

58. Ut ex defectu Propositi Confessio reddatur invalida, necesse est, ut quis habeat Expressam voluntatem non vitandi

Peccata, adeo quidem, ut, si de Mortalibus agatur, sufficiat vel ab uno dumtaxat nolle abstinere; si vero sola Venialia fuerint exposita, necesse est ad inducendam Confessionis nullitatem, ut quis expresse nolit ab ullo eorum, quae sunt exposita, abstinere.

Princip. VII.

59. Propositum se extendere debet non solum ad ipsa Peccata, et quidem, si Mortalia sint, ad omnia, sed etiam ad eorundem quasi semina sive occasiones.

Princip. VIII.

60. Quamvis quis credat, se pro sua fragilitate non perseveraturum in suo Proposito, potest tamen nihilominus habere Verum atque Firmum et Efficax se emendandi seu amplius non peccandi Propositum [1]). In praxi vero Confessarius talem Poenitentem, priusquam absolvat, disponere conetur, ut speret, non quidem ex viribus suis, sed Divino auxilio a Peccatis se omnino liberatum iri.

[1]) Falleretur ergo, qui existimaret, illum Poenitentem non habere Verum Propositum, neque proinde absolvi posse, qui dicit, se non credere, in tale Peccatum se non esse relapsurum ob tantam naturae propensionem diuturna consuetudine roboratam, multisque peccandi occasionibus maxime involuntariis expositam. Ejusmodi enim timor relabendi non obstat firmitati Propositi, dummodo quis adhibere velit conatum serium, et tentationibus quocunque eventu reluctari.

Princip. IX.

61. Firmum et Efficax Propositum est ac dicitur illud, quod, quantum est de se, hominem expeditum reddit ad reipsa faciendum id, quod statuit, licet effectum postea sortiatur nullum. Quare ad Efficaciam Propositi ad Sacramentum Poenitentiae valide suscipiendum requisiti sufficit, quod, dum habetur, tale sit, ut, nisi deseratur, homo vi illius non sit amplius peccaturus.

Princip. X.

62. Illud Propositum se emendandi non potest dici Firmum et Efficax, quod ejusmodi est, ut retineat simul vigentem affectum ad culpam.

SECTIO VI.

DE CONFESSIONE.

ARTICULUS I.

CONFESSIONIS SACRAMENTALIS NATURA ET NECESSITAS.

Princip. I.

63. *Confessio Sacramentalis* est accusatio sui in Foro Conscientiae de Peccatis propriis post vel intra Baptismum commissis facta coram legitimo Sacerdote, vel certe eo, qui bona fide putatur esse talis, ordinata ad veniam Peccatorum virtute clavium obtinendam.

Princip. II.

64. Ex verbis Christi [1]: *„Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis Peccata, remittuntur eis; et quorum retinueritis, retenta sunt,“* quibus Apostolos eorumque in Sacerdotio successores instituit uti judices, qui juxta Prudentiae regulas Peccata remitterent aut retinerent, manifestum est, Confessionem Sacramentalém omnium atque singulorum Peccatorum Mortalium esse Institutionis Divinae Divinique Juris. Accedit constans Universalis Ecclesiae Traditio ejusque multiplex definitio [2].

[1]) Joh. 20, 23.

[2]) Cf. Trid. Sess. 14. c. 5 et 6.

Princip. III.

65. Duplex Praeceptum, vi cujus Confessio Sacramentalis praecepta est, existit: *Divinum* videlicet atque *Ecclesiasticum.*

Princip. IV.

66. Extare Praeceptum *Divinum* Confessionis Sacramentalis, colligitur jam ex verbis Institutionis allatis. Desumitur idipsum ex Tridentino Concilio [1], quod expresse docet, Praeceptum hoc colligi ex Divina Sacramenti Poenitentiae Institutione.

[1]) Sess. 14. c. 5.

Princip V.

67. Praeceptum *Ecclesiasticum* Confessionis Sacramentalis editum est in Concilio quarto Lateranensi celeberrimo hoc Decreto:

„Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua Peccata saltem semel in anno confiteatur fideliter proprio Sacerdoti." Et Tridentinum [1]) eos anathematizat, qui dicunt, ad Confessionem non teneri *omnes et singulos utriusque sexus fideles juxta magni Concilii Lateranensis Constitutionem semel in anno.*

[1]) Sess. 14. c. 8.

Princip. VI.

68. Praeceptum *Divinum* Confessionis obligat eos omnes, qui post vel inter Baptismum Mortaliter peccarunt. Obligat porro *per se* in mortis articulo et in gravi vitae periculo, vel probabili non amplius confitendi; *per accidens* autem obligat, quando sumenda est Eucharistia, si eam sumpturus versetur in Mortali, deinde quoties id necessarium sit ad gravem aliquam tentationem superandam, ac demum, quando quis debet esse in statu Gratiae, neque potest actum Perfectae Contritionis elicere.

Princip. VII.

69. Sententia est Communis juxta S. Thomam, Praeceptum *Divinum* Confessionis *per se* non obligare statim post Peccatum; Communior tamen Sententia est, illud obligare saepius in vita.

Princip. VIII.

70. Praeceptum *Ecclesiasticum* Confessionis obligat saltem semel in anno. Annus autem hodie computatur a Pascha usque ad Pascha.

Princip. IX.

71. Si quis praevidet, se toto reliquo anno non habiturum copiam Confessarii, tenetur Confessionem anticipare.

Princip. X.

72. Si annua Confessio quacunque ex causa, sive justa, sive injusta, praetermissa est, sequenti anno debet suppleri juxta Sententiam Communiorem, quam primum commode fieri potest [1]).

[1]) Cf. S. Lig. Hom. Apost. Tr. 12. n. 36.

Princip. XI.

73. Per Confessionem voluntarie invalidam Praecepto Ecclesiastico Confessionis annuae non fit satis [1]).

[1]) Alexander VII. hanc (n. 14.) damnavit Propositionem: „*Qui facit confessionem voluntarie nullam, satisfacit Praecepto Ecclesiae.*"

Princip. XII.

74. Sententia Communis est, capite „*Omnis*" nomine *proprii Sacerdotis* intelligi quidem Parochum, sed sine exclusione Episcoporum, et illorum omnium Sacerdotum, qui sunt ab Ordinario approbati. Consuetudo Universalis id confirmat. Imo S. C. Episc. declaravit [1]), si Episcopus juberet, ne quis Confessiones audiret sine licentia Curati, talis Decreti nullam habendam esse rationem.

[1]) Anno 1584.

Princip. XIII.

75. Lateranense Decretum ad Confessionem obligat omnes fideles Peccati Mortalis reos, nisi eos impotentia excuset; ergo etiam impuberes, imo etiam pueros, qui nondum septennium compleverint, si sciant discernere inter bonum et malum, ac proinde *ad annos discretionis pervenerint.*

ARTICULUS II.

DE CONFESSIONIS CONDITIONIBUS GENERATIM.

Princip. I.

76. *Qualitates* seu *Conditiones*, quae ad Confessionem recte instituendam pertinent, sexdecim sequentibus versiculis comprehenduntur:

Sit Simplex, Humilis Confessio, Pura, Fidelis,
Atque Frequens, Nuda, et Discreta, Libens, Verecunda.
Integra, Secreta et Lacrimabilis, Accelerata,
Fortis, et Accusans, et sit Parere Parata.

Princip. II.

77. Non sunt omnes Conditiones enumeratae ad Confessionem ita necessariae, ut ex cujuslibet defectu reddatur invalida, sed tantum aliquae, quae reduci possunt ad tria capita, quorum primum est, ut Confessio sit Integra, altera, ut sit Dolens seu Lacrimabilis, tertia, ut sit Vera seu Fidelis. Reliquae conditiones tamen sunt valde utiles et multum conducunt ad pleniorem Poenitentis instructionem de Sacramentali confessione recte instituenda.

Princip. III.

78. Ut Confessio sit *Simplex*, talis sit oportet, ut careat verbis superfluis, fucatis et obscuris, sed ut Poenitens utatur verbis brevibus, communibus et apertis.

Princip. IV.

79. Confessio *Humilis* debet esse tum quoad Intellectum et affectum, tum quoad verba seu modos loquendi.

Princip. V.

80. Confessio dicitur *Pura*, quando non ex pravo aliquo fine fit, sed sincero animo et intentione impetrandi veniam seu placandi Deum.

Princip. VI.

81. Confessio debet esse *Fidelis* sive digna, cui fides adhibeatur, seu verax sine fallacia, deceptione et mendacio.

Princip. VII.

82. Conditio „*Frequens*" duobus modis intelligi potest: uno, ut quis saepe confiteatur, et hoc est Consilii; alter modus, quo haec Conditio intelligi potest, in hoc consistit, ut quis Peccata jam alias ad Confessionis Tribunal allata denuo confiteatur; et hoc etiam Consilii est, non Praecepti, siquidem sermo sit de Peccatis legitime expiatis. Aliud est de Peccatis sacrilege confessis; haec enim utique rursus aperienda sunt in alia proxima Confessione, et quidem ex Praecepto.

Princip. VIII.

83. Quamcunque sanctum sit et utile, Peccatorum jam semel rite confessorum Confessionem saepius iterare, saepe tamen expedit, ut oblivioni tradantur, praesertim quando ejusmodi iteratione inquieta redditur Conscientia, aut quando sunt Peccata carnalia, aut alia, quorum frequens memoria non raro inducit in periculum novi consensus.

Princip. IX.

84. Sicut invalidam facit Confessionem, qui tacet, quod necessario dicendum erat: ita etiam is, qui ita obscure loquitur,

ut a Confessario vel omnino non intelligatur, vel certe aliter quam ipse Poenitens novit. Quare Confessio *Nuda* sit oportet, videlicet clara et aperta, non palliata aut vestita coloribus.

Princip. X.

85. Confessio erit *Discreta* seu *Prudens*, si Poenitens caveat, ne quemquam in Confessione dedecore afficiat, vel infamia; et ideo aliena crimina, quae ad propriorum explicationem non faciunt, non deteget. Confessio erit praeterea Discreta, si sit brevis. Brevis autem erit, si omissa historica totius facti enarratione id solummodo dicat, quod Peccati speciem continet, et simul omnia, quae ejusdem sunt speciei, in unum colligat, eorumque numerum observet. Eadem Confessionis Discretio etiam ad verba se porrigit: ut nimirum Peccata, praesertim impudica et carnalia contra sextum Praeceptum caute, honesta phrasi et verbis, quantum fieri potest, modestis ac pudicis proferantur, ubi descendendum non est ad singula neque minutatim omnia referenda, quomodo et qua ratione Peccatum sit commissum.

Princip. XI.

86. Reprehendendi sunt Confessarii, qui, ut in complicis notitiam, cum necessarium non est, veniant, multa de complice interrogant: quod dum agunt, magnae et temerariae curiositatis reos se constituunt, ac praeterea alienae et quidem gravi detractioni cooperantur. Nec minus ferendi sunt illi, qui feminis suos maritos accusantibus aures et fidem facile praebent.

Princip. XII.

87. Confessio *Libens* intelligi potest dupliciter: videlicet primo, ut adsit intentio saltem implicita recipiendi Sacramentum, quo modo intellecta haec Conditio spectat ad Valorem Sacramenti; deinde vero hoc sensu, ut Confessio fiat sponte, voluntarie et sine omni metu, non quidem illo, qui ad dolorem, qui Attritio vocatur, sufficiat, sed illo, qui si non esset, neque Confessio institueretur. Ita intellecta haec Conditio est Consilii, nec metus iste vitiat Confessionem, cum haec isto etiam stante posset nihilominus institui animo, se cum Deo reconciliandi, quod est *Principale* istius Sacramenti motivum, metus vero *Secundarium* tantum et *Impulsivum*.

Princip. XIII.

88. Confessio *Verecunda* sit, Poenitens scilicet erubescat, tum intus apud semetipsum de turpitudine et foetitate propriae animae propter Peccata, tum foris apud Confessarium de opprobrio. Nihilominus tamen magnopere cavendum est, ne Verecundia haec eo usque procedat, ut Poenitentem posthabito omni Dei timore et amore inducat ad tacenda nonnulla ex iis, quae, cum ab ipso perpetrata sint, sunt Necessaria Confessionis Materia.

Princip. XIV.

89. Caveant Confessarii, ne suos Poenitentes terreant verbis duris et asperis, ne illos a frequentando Confessionis Sacramento retrahant; sed potius omni cum amore satagant, ut illos verbis lenibus et suavibus alliciant ad explicanda, quibus eorum anima sauciata est, Peccatorum vulnera, reprehensione usque ad finem Confessionis dilata, prout ratio et prudentia dictaverit.

Princip. XV.

90. Illud Confessariis suggerendum, ut personarum, praesertim feminarum, quarum Confessionis audire solent, nimiam familiaritatem devitent.

Princip. XVI.

91. Confessio *Secreta* sit oportet, videlicet non debet fieri publice coram aliis audientibus, sed coram solo Sacerdote. Unde et auricularis dicta est.

Princip. XVII.

92. Nemo per se obligatus est ad Confessionem faciendam per interpretem.

Princip. XVIII.

93. Nemo per se loquendo obligatus est Peccata sua in particulari confiteri coram aliis audientibus.

Princip. XIX.

94. Illicitum est, Peccata sua aliis audientibus confiteri, si nulla justa causa subsit.

Princip. XX.

95. Confessio debet propriis ipsius Poenitentis verbis fieri, siquidem possit.

Princip. XXI.

96. Confessio debet esse *Lacrimabilis*, non quod facienda sit cum externis lacrimis, sed cum vero Peccatorum dolore et detestatione, ac proposito deinceps non peccandi.

Princip. XXII.

97. Praeceptum Confessionis statim a Peccato perpetrato obligat, non tamen ita, ut etiam statim absque ulla interposita mora paulo longiori ad Confessarium sit volandum, sed ne diu post lapsum differatur, si confitendi occasio adsit. Id exprimitur vocabulo illo „*Accelerata*".

Princip. XXIII.

98. Confessio debet esse *Fortis*, id est facta cum tanta animi constantia, ut Poenitens non sinat, se ulla tentatione, aut humano respectu superari ad negligendam vel omittendam Confessionem.

Princip. XXIV.

99. Confessio *Accusans* sit oportet. Poenitens videlicet sibimetipsi imputare debet Peccata, et non aliis causis, neque excusare sua delicta, et accusare se, non vero alios.

Princip. XXV.

100. Poenitens ita sit animo dispositus, ut paratus sit obedire in his, quae ei Confessarius injunxerit, quod exprimitur Conditione illa: „*Parere Parata*".

ARTICULUS III.

DE CONFESSIONIS INTEGRITATE SPECIATIM.

Princip. I.

101. *Integritas* circa Confessionem est duplex: una Materialis, altera Formalis:

a) *Materialis* habetur, quando Poenitens confitetur, quidquid per se loquendo est Confessioni obnoxium, omnia scilicet Peccata Mortalia, nondum legitime expiata, quoquo modo tamen commissa quoad numerum, quoad speciem et circumstantias speciem mutantes nullo omnino relicto;

b) *Formalis* habetur, quando Poenitens confitetur omnia Peccata, quae hic et nunc potest et debet confiteri, licet omittat aliqua ex justa aliqua causa.

Princip. II.

102. Integritatem *Materialem* et in ejus defectu *Formalem* Divino Jure esse necessariam ad Confessionem, ita definivit Tridentinum [1]): „*Si quis dixerit, in Sacramento Poenitentiae ad remissionem Peccatorum necessarium non esse Jure Divino confiteri omnia et singula Peccata Mortalia, quorum memoria cum debita et diligenti praemeditatione habeatur: etiam occulta, et quae sunt contra duo ultima Decalogi Praecepta; et circumstantias, quae Peccati speciem mutant; sed eam Confessionem tantum esse utilem ad erudiendum et consolandum Poenitentem, et olim observatam fuisse tantum ad Satisfactionem canonicam imponendam ..... anathema sit.*

[1]) Sess. 14. can. 7.

Princip. III.

103. Poenitens, qui numerum Peccatorum certo non novit, aperire debet numerum proximiorem sub consueta clausula „*Circiter*". Advertendum tamen est, ejusmodi clausula non comprehendi quemlibet excessum vel defectum notabilem, sed modicum, qui major esse poterit vel minor, habita relatione ad numerum ipsum certum. Unde generatim docent Moralistae, relate ad tria excessum et defectum modicum esse *unum*, relate ad decem esse *duo*, relate ad triginta esse *tria*, relate ad centum esse *decem* [1]).

[1]) Expressio „*Aliquoties*" se extendit ad duo vel tria, expressio „*Saepius*" ad quinque vel sex.

Princip. IV.

104. Relate ad Quaestionem: An Circumstantiae, *quae intra eandem speciem notabiliter tantum Peccatum aggravant,* pertineant ad Confessionis Integritatem, tres habenter Sententiae:

a) Alii docent, etiam has Circumstantias esse aperiendas;
b) Alii id tantum de iis Circumstantiis affirmant, quae respiciunt Integritatem substantialem Peccati;
c) Alii *absolute et communius* negant. Haec Sententia videtur Probabilior [1]).

[1]) Cf. S. Thom. in 4. Dist. 16. q. 3. a. 2.

Princip. V.

105. Quamvis Poenitens non teneatur *per se* loquendo aperire habitum peccandi, tenetur tamen *per accidens*, si Confessarius interroget, cum id necessarium sit ad Poenittentis Dispositionem indagandam [1]).

[1]) Innocentius XI. damnavit hanc (n. 58.) Propositionem: „*Non tenemur Confessario interroganti fateri Peccati alicujus consuetudinem.*"

Princip. VI.

106. Confessarius Circumstantias Peccatum notabiliter aggravantes in hisce casibus sibi explicare procurabit:
a) Quando agitur de gradu commissi incestus;
b) Quanda ad exaequandam damni illati vel injuriae impactae quantitatem Satisfactio judicio Confessarii dimetienda erit;
c) Quando ob annexam Censuram vel Reservationem vel propter alias causas ad meliorem Poenitentis directionem accuratior Peccati enucleatio necessaria foret.

Princip. VII.

107. Confessariis gravissime prohibitum est, ne sive suadendo sive terrendo exquirant aut intelligere conentur a Poenitentibus nomen aut Circumstantias individuantes Complicis, neque ab praetextu quidem correctionis a se adhibendae [1]). Adigi tamen potest Poenitens ad revelandas Peccati Circumstantias, quae vel speciem mutant, vel ideo exquirendae sunt, ut Poenitentis Conscientiae consulatur, licet *per accidens* et absque intentione Confessarius veniat in cognitionem Complicis.

[1]) Benedict. XIV. Bulla „*Ubi primum*" d. d. 2. Juni 1746.

Princip. VIII.

108. In casu gravis mali publici impediendi adigi quidem potest poenitens, ut Complices, si malum adhuc averti possit,

neque sola denuntiatio suppressis Complicum nominibus sufficiat, alteri revelet, qui impedire malum valeat, minime vero Confessarius sibi detegi faciat nomina. Quodsi Poenitens sponte sua Confessarium rogaret, ut Complicem corrigeret, non expedit, ut se in rem hanc immittat, sed si non posset per alium fieri, a Poenitente petat, ut extra Confessionem de hoc sibi loquatur.

Princip. IX.

109. Dubium circa Peccatum Mortale quoad Integritatem Confessionis tripliciter contingere potest:

a) Vel Mortale Peccatum est certo commissum et tantum dubitatur, an sit in Confessione declaratum, et tunc Peccatum aperiendum est;

b) Vel Mortale Peccatum tanquam dubie commissum in Confessione fuit declaratum, sed postea dignoscitur fuisse certo perpetratum, et tunc juxta Sententiam Communissimam Peccatum tanquam certum est declarandum [1]);

c) Vel dubitatur, an aliquod Mortale sit commissum necne, vel dubitatur, utrum Peccatum, quod commissum est, sit Mortale an Veniale, neque debita diligentia adhibita Dubium vinci potest, tunc nulla potest adstrui firma obligatio [2]) Peccatum illud confitendi.

[1]) Cf. S. Lig. Op. Mor. L. 6. n. 478.

[2]) Cf. Trid. Sess. 4. c. 5.

Princip. X.

110. Quoad instructionem fidelium, praesertim in catechesibus, circa praesentem materiam semper ob oculos haberi debet in praxi regula S. Augustini [1]) haec aurea: „*Dicatur ergo Verum, maxime ubi aliqua quaestio, ut dicatur, impellit: et capiant, qui possunt .... Sed alia est ratio verum tacendi, alia verum dicendi necessitas. Causas verum tacendi longum est, omnes quaerere: quarum tamen et haec est una, ne pejores faciamus eos, qui non intelligunt, dum volumus eos, qui intelligunt, facere doctiores, qui nobis aliquid tale tacentibus doctiores quidem non fiunt, sed nec pejores fiunt.*“

[1]) De Don. Persev. c. 16. n. 40.

Princip. XI.

111. Praeceptum de *Materiali* Confessionis Integritate non est adeo rigidum, ut in omni casu occurrenti obliget; est enim Affirmativum, et hoc ipso more similium Praeceptorum non semper obligat, sed varii possunt casus occurrere, in quibus ejusdem obligatio cesset, ita ut Peccata Mortalia vel omnia, vel saltem aliqua possint innoxie omitti [1]).

[1]) Cf. Trid. Sess. 14. c. 5.

Princip. XII.

112. De Essentia Confessionis est *Formalis* Integritas, neque ulla est causa a Formali Confessionis Integritate excusans.

Princip. XIII.

113. Causa multiplex a Materiali Confessionis Integritate excusat, generatim inculpata vel Oblivio vel Ignorantia, Impotentia Physica et Impotentia Moralis.

Princip. XIV.

114. Impotentia Physica, quae ab Integritate Confessionis Materiali excuset, adesse censetur:

a) In *Mutis*, qui uno vel altero Peccato per nutus explicato, vel signo aliquo doloris edito absolvi possunt, nisi scribere sciant;
b) In *omnino Surdis;*
c) In *idiomatum Ignaris*, nisi per interpretem confiteri voluerint;
d) In *Moribundis* usu linguae destitutis, si petant absolvi et dent signa doloris vel antea dederint coram aliis.

Princip. XV.

115. Impotentia Moralis, quae a Confessionis Materiali Integritate excuset, generatim tunc adesse censetur, cum aut Poenitenti, aut Confessario, vel tertio alicui grave damnum, Confessioni tamen extrinsecum imminet. Damnum autem ejusmodi tunc tantum excusat, si grave sit illius periculum, si adsit vel necessitas vel obligatio confitendi, neque alius Confessarius adiri possit. Illa etiam dumtaxat omitti Peccata possunt, quorum Confessio

periculum continet, ubi praeterea advertendum est, Peccata ex justa causa in una Confessione praetermissa cessante causa aperiri debere in alia Confessione.

Princip. XVI.

116. Incommodum ipsi Confessioni intrinsecum, quod videlicet ab ipsius Confessionis natura descendit, a Materiali Confessionis Integritate excusat nullum.

Princip. XVII.

117. Magnus Poenitentium concursus ab exigenda Materiali Integritate Confessarium minime eximit [1]).

[1]) Innocentius XI. hanc (n. 49.) damnavit Propositionem: „*Licet Sacramentaliter absolvere dimidiate tantum confessos ratione magni concursus Poenitentium, qualis e. g. potest contingere in die alicujus magnae festivitatis aut indulgentiae.*"

Princip. XVIII.

118. Quando ex necessitate Integritatis Confessionis advertit Poenitens, fieri non posse, quin Confessarius Complicem sit cogniturus, tunc ex Sententia haud paucorum gravium Theologorum obligatur ad quaerendum alium Confessarium, cui ignotus sit Complex. Si vero alius Confessarius adiri nequeat, ac Confessionis necessitas urgeat, Peccati Complex a Confessario ex Confessione cognoscendus manifestatur licite, nec ejus infamatio a Materiali Confessionis Integritate excusat [1]).

[1]) Cf. Regulas huc pertinentes ex Constitut. Benedict. XIV.

Princip. XIX.

119. Rationes, quarum titulo Poenitens ab Integritate Materiali Confessionis excusatur, hisce paucis comprehendi possunt:

a) Si prudenter dubitetur, quin Confessarius sit abusurus tali manifestatione;
b) Si grave damnum Confessario ipsi ne obveniat, prudenter timeatur;
c) Si sit scrupulosus, qui confiteatur, et jugiter praeteritarum Confessionum timore vexetur;
d) Si Confessio Materialiter integra fieri non possit sine fractione Sigilli Sacramentalis.

ARTICULUS IV.

DE CONFESSIONIS ITERATIONE.

Princip. I.

120. Confessio invalida esse potest:

a) Ex parte Confessarii, si ipse Jurisdictionem non habuit, vel si formam substantialiter vitiavit, vel si absolvere non intendit;

b) Ex parte Poenitentis

α) Si Contritionem non elicuit;

β) Si studiose aut ex culpabili negligentia Mortale Peccatum reticuit, vel de eo se falso ac scienter accusavit;

γ) Si occasionem proximam tollere, vel restitutionem facere nolit, vel sine animo haec promisit;

δ) Si numerum et speciem vel circumstantias speciem mutantes secundum praesentem Conscientiae statum non explicavit;

ε) Si Censura Excommunicationis reservatae innotatus extra casum necessitatis est confessus;

ζ) Si extra articulum mortis Confessionem deposuit apud Sacerdotem in materia lubrica et turpi Complicem, imo etiam in articulo mortis, quando tunc copia alterius etiam simplicis aut alias non approbati Sacerdotis haberi poterat excepto solo casu gravis infamiae, vel scandali ex ejusmodi praeteritione Sacerdotis Complicis orituri.

Princip. II.

121. Poenitentes cogendi non sunt ad Confessiones iterandas, nisi certo Moraliter constet, easdem fuisse invalidas [1]).

[1]) Cf. S. Lig. Hom. Apost. Tr. 16. n. 42.

Princip. III.

122. Si Poenitens anxius sit circa praeparationem ad praeteritam Confessionem, utrum nimirum adhibuerit diligentiam necessariam, Confessarius ei ostendat, non requiri nisi diligentiam et praeparationem ordinariam, qualis adhiberi solet in humanis negotiis, atque sic eum tutum reddat.

Princip. IV.

123. Si Poenitens anxius sit circa ipsam Confessionem praeteritam, quatenus nesciat, an rite sit confessus, Confessarius Confessione semel rite peracta non amplius sinat eandem repeti, imo jubeat absolute de praeteritis omnino tacere.

Princip. V.

124. Confessio Generalis aliis est Necessaria, aliis Utilis, aliis vero Noxia:

a) *Necessaria* est iis, qui invalide sunt confessi;

b) *Utilis* est iis, quibus causa esse potest vel majoris doloris vel pacis ac Conscientiae tranquillitatis;

c) *Noxia* est iis, qui anguntur scrupulis.

SECTIO VII.

DE SATISFACTIONE.

ARTICULUS I.

DE SATISFACTIONE A CONFESSARIO IMPONENDA.

Princip. I.

125. Doctrina Catholica circa Satisfactionem hisce duobus comprehenditur:

a) Remissa culpa quoad poenam aeternam non semper totam remitti poenam temporalem [1];

b) Hanc poenam temporalem per Christi merita redimi posse laboriosis Poenitentiae operibus [2].

[1]) Cf. Trid. Sess. 14. c. 12. Cf. 2. Reg. 12. Trid. Sess. 6. can. 30.

[2]) Jerem. 18. Joel 2. 2. Reg. 12. Dan. 14. Matth. 3. Luc. 13. Cf. Trid. Sess. 14. c. 13.

Princip. II.

126. Satisfactio strictiori sensu accepta est punitio sui ipsius a Confessario in Sacramento Poenitentiae injuncta et voluntarie a Poenitente suscepta, tam ad compensandam injuriam Deo per Peccatum illatam, quam ad redimendam poenam graviorem per idem Peccatum promeritam.

Princip. III.

127. Ex Decreto [1]) Concilii Tridentini Confessarius tenetur sub Gravi, Satisfactionem, sive ut loquuntur, Poenitentiam injungere eam implere valentibus.

[1]) Sess. 14. c. 8.

Princip. IV.

128. In Satisfactione injungenda aeque vitanda est damnabilis conniventia ac importunus rigor. Universim tamen melius est, propter misericordiam rationem reddere, quam propter crudelitatem [1]).

[1]) Cf. Chrysost. Hom. 43 et 44 in cap. 28. Matth.

Princip. V.

129. Satisfactio generatim Salutaris esse debet et Conveniens. Est autem

a) *Salutaris*, quatenus ad Peccata commissa castiganda, ad Satisfactionem Deo praestandam et ad praecavenda Peccata magis conducit;
b) *Conveniens* vero est, quatenus spectata conditione, statu, aetate, sexu et dispositione Poenitentis multitudini et gravitati Peccatorum magis convenit.

Princip. VI.

130. Satisfactio et *Vindicativa* sit oportet et *Medicinalis*.

Princip. VII.

131. Satisfactionis praecipuae species sunt: *Oratio*, *Eleemosyna* et *Jejunium*.

Princip. VIII.

132. Ordinarie loquendo imponenda sunt opera externa utpote secundum se afflictiva et poenalia; interdum tamen prudentia dictat, ut actus interni Virtutum Theologicarum, Contritionis cum renovatione Propositi, et praesertim moribundis interna invocatio SS. Nominis Jesu injungantur.

Princip. IX.

133. Perpetua Ecclesiae praxis tradit, Satisfactionem imponi etiam posse defunctis applicandam.

Princip. X.

134. Quantitas Poenitentiae universaliter determinari non potest. Gravis tamen *per se* pro Mortalibus imponi debet. Gravis autem censenda est Poenitentia, quae respondet operi, quod sub Gravi ab Ecclesia injungitur. Attamen levior subinde, quam Peccatorum numerus et gravitas postulat, Satisfactio potest imponi.

Princip. XI.

135. Infirmis in mortis articulo constitutis non est imponenda Poenitentia debita, sed tantum indicenda, quam, cum valuerint, opportuno tempore peragant; prudenter tamen aliqua Satisfactio levis e. g. percussio pectoris, invocatio SS. Nominis Jesu injungi poterit, nisi gravitas morbi aliud suaserit.

Princip. XII.

136. Poenitentia ordinarie loquendo imponi debet ante Absolutionem, minime vero necessarium est, ut Poenitentia impleatur, antequam Poenitens absolvatur [1]).

[1]) Alexander VIII. quoad praesentem materiam hasce proscripsit Propositiones:

a) „*Ordine praemittendi Satisfactionem absolutioni induxit non politia aut institutio Ecclesiae, sed ipsa Christi lex, et praescriptio, natura rei id ipsum quodammodo dictante*" (n. 16.);

b) „*Per illam praxin mox absolvendi ordo Poenitentiae est inversus*" (n. 17.);

c) „*Consuetudo moderna quoad administrationem Sacramenti Poenitentiae, etiamsi eam plurimorum hominum sustentet auctoritas, et multi temporis diuturnitas confirmet, nihilominus ab Ecclesia non habetur pro usu, sed abusu*" (n. 18.).

Princip. XIII.

137. Satisfactio injuncta mutari vel minui potest vel ab eodem Confessario, vel ab alio aequalis auctoritatis. Si alium adeat Confessarium Poenitens, vel etiam eundem non amplius Peccatorum memorem, repetenda est Confessio saltem quoad substantiam. Neque alius, neque juxta Sententiam Probabiliorem idem Confessarius extra Confessionem immutare vel imminuere Satisfactionem potest. Dicunt tamen nonnulli, commutationem Poenitentiae fieri posse ab eodem Confessario etiam extra Confessionem, tamen intra unius diei spatium.

ARTICULUS II.

DE SATISFACTIONE A POENITENTE PRAESTANDA.

Princip. I.

138. Poenitens acceptare tenetur Satisfactionem sibi impositam, dummodo haec non sit justo gravior et nimis onerosa, acceptatam vero quam primum [1]) fieri commode potest, nisi tempus a Confessario determinatum fuerit, vel saltem ante proximam Confessionem adimplere sub Gravi regulariter loquendo obligatur, si gravis et ob Peccata Gravia imposita sit.

[1]) Huc pertinet Propositio (n. 22.) ab Alexandro VIII. damnata: „*Sacrilegi sunt judicandi, qui jus ad Communionem percipiendam praetendunt, antequam condignam de delictis suis Poenitentiam egerint.*“

Princip. II.

139. Poenitens non potest sibi substituere alium, qui sui loco Poenitentiam impleat [1]).

[1]) Alexander VII. (n. 15.) damnavit Propositionem: „*Poenitens propria auctoritate substituere sibi alium potest, qui loco ipsius Poenitentiam adimpleat.*“

Princip. III.

140. Si Poenitentia incongrua aut indiscreta sit imposita, aperienda est Confessario impotentia vel difficultas, ut aliam substituat; qui si eandem moderari nolit, poterit Poenitens saltem sine culpa Gravi discedere absque Absolutione et Confessarium alium adire. Non potest tamen Poenitens ipse Satisfactionem sibi injunctam nutu proprio in aliud opus etiam melius commutare.

ARTICULUS III.

DE SATISFACTIONIS IMPLENENTO PER INDULGENTIAS.

CAP. I.

DE INDULGENTIIS IN GENERE.

Princip. I.

141. Praeter Satisfactionem Sacramentalem alius adhuc superest modus, quo poenae temporales culpa jam remissa adhuc debitae

deleri possint, videlicet per Indulgentias in Supplementum impotentiae et infirmitatis humanae concessas.

Princip. II.

142. *Indulgentia* est remissio poenae temporalis Peccatis, quae post Baptismum committuntur, quoad culpam jam remissis, facta a Superiore legitimo sub certis quibusdam conditionibus extra Sacramentum per applicationem Thesauri Ecclesiae.

Princip. III.

143. Remissio poenae per Indulgentias concessa valet non solum coram Ecclesia, sed etiam coram Deo.

Princip. IV.

144. Indulgentia dividi solet ratione Objecti, Effectuum et Temporis:

a) Ratione *Objecti, cui inhaeret,* Indulgentia alia est *Localis,* quae conceditur alicui loco immediate, alia *Realis* [1]), quae conceditur immediate alicui rei, alia demum *Personalis,* quae personis independenter a loco et a re conceditur;
b) Ratione *Effectuum, quos producit,* alia est Indulgentia *Plenaria* [2]), quae totam poenam temporalem remittit, alia *Partialis,* quae remittit dumtaxat aliquam poenae partem, prout in ejusdem forma fuerit a Superiore declaratum [3]);
c) Ratione *Temporis, ad quod extenditur,* Indulgentia alia est *Perpetua,* alia *Temporanea,* alia *Indefinita.*

[1]) Circa Realem Indulgentiam Alexander VII. declaravit, neminem posse eam lucrari, si utatur re aliena. Imo perit Indulgentia rem vel vendendo vel commutando.

[2]) Indulgentia Plenaria in Jure dicitur etiam *Plena, Plenior, Plenissima* juxta majorem vel minorem facultatem, quae tribuitur Confessariis.

[3]) Tales sunt Quadragenae et Septenae. Hae vero poenarum partes juxta rationem et formam veterum canonum Poenitentialium declarantur. Indulgentias autem annorum mille et ultra tanquam apocryphas et falsas esse rejiciendas, declaravit Benedictus XIV. de Syn. Dioec. L. 13. c. 18. juxta Decr. S. C. Indulg. d. d. 7. Mart. 1678.

Princip. V.

145. De fide est, in Ecclesia Catholica veram esse potestatem concedendi Indulgentias, quod sic declaravit Tridentinum [1]): „*Quum*

potestas conferendi Indulgentias a Christo Ecclesiae concessa sit, atque hujusmodi potestate Divinitus sibi tradita antiquissimis etiam temporibus illa usa fuerit, Sacrosancta Synodus Indulgentiarum usum Christiano populo maxime salutarem, et Sacrorum Conciliorum auctoritate probatum in Ecclesia retinendum esse docet et praecipit; eosque anathemate damnat, qui aut inutiles esse asserunt, vel eas concedendi in Ecclesiae potestate esse negant[2]).

[1]) Sess. 25. Decr. de Indulg.

[2]) Cf. Matth. 16. 1. Cor. 5, 5. 2. Cor. 2, 10.

Princip. VI.

146. Indulgentiae generatim concedi non possunt nisi ab iis, qui Jure Divino Ecclesiae praesunt. Quare Romanus Pontifex Indulgentias concedere potest in toto orbe atque plenarias, Episcopi vero in propriis Dioecesibus, et Indulgentias tantum unius anni in Dedicatione Ecclesiae, ac quadraginta dierum in aliis causis. Neque Abbates vero Religiosorum Ordinum, neque Vicarius Generalis, neque parochi possunt, nisi Jure Delegato Indulgentias elargiri.

Princip. VII.

147. Certum est, Indulgentias applicari etiam posse defunctis per modum suffragii debitis conditionibus intervenientibus. Hae vero sunt:

a) Ut eo fine Indulgentia sit concessa;
b) Ut in lucrante Intentio sit eas defunctis applicandi;
c) Ut lucrans sit in statu Gratiae.

Princip. VIII.

148. Ut fideles Indulgentias lucrari possint inprimis in statu Gratiae necessario esse debent. Reliquae autem conditiones ad omnes Indulgentias lucrandas sunt:

a) Ut eas lucraturus Intentionem habeat lucrandi [1]);
b) Ut sit baptizatus;
c) Ut immunis sit ab excommunicatione;
d) Ut subditus sit illi, qui Indulgentiam elargitur;

e) Ut singula opera praescripta secundum Intentionem concedentis adimpleat.

[1]) Commendanda est praxis, mane semper renovandi propositum omnes per diem Indulgentias lucrandi.

Princip. IX.

149. Conditiones ad lucrandam aliquam Indulgentiam Plenariam hae insuper sunt:

a) Confessio etiam pro illis, qui sola Venialia habent. Indulto [1]) tamen statutum est, ut omnes fideles, qui singulis hebdomadibus confiteri solent, lucrari possint (excepto Jubilaeo) Indulgentias inter praedictum tempus occurrentes, dummodo Peccato Mortali non sunt gravati, neque oportet, ut Absolutio Sacramentalis detur cum Intentione ad Indulgentiam lucrandam;

b) Communio, quae una cum Confessione in pervigilio quoque fieri potest, si Indulgentia in vesperis incipiat, prout contingit in die commemorationis omnium fidelium defunctorum. Communio vero Paschalis [2]) ad lucrandum Jubilaeum absque speciali Indulto non sufficit;

c) Preces vocales [3]) juxta Intentionem concedentis, quae si determinatae non fuerint, sufficit recitare quinque vel septem Pater et Ave, vel alias similes orationes vocales etiam alternatim cum socio;

d) Visitatio Ecclesiae alicujus, quando inter opera praescripta ponitur. Haec conditio impleri debet a vesperis unius diei usque ad vesperas alterius, aut a media ad mediam noctem;

e) Jejunium, si praescribatur, nisi sint dies assignati, debet observari, quando ex alio titulo non debetur;

f) Eleemosynam, quam etiam pauperes pro posse dare convenit, si praescribatur, unusquisque ex suis vel per se, vel per alios elargiri debet.

[1]) d. d. 9. Sept. 1763. Iterum ex Decreto S. C. Indulg. d. d. 15. Dec. 1841.

[2]) Ex Decreto S. C. Indulg. d. d. 6. März 1847.

[3]) Surdi, qui et Muti sunt, satisfaciunt pro praescriptis precibus publicis, si aliis fidelibus in Ecclesiis conjuncti interne mentem ad Deum elevare conantur: preces autem privatim praescriptae a Confessariis in alia pia opera commutari possunt ex Decreto S. C. Indulg. d. d. 15. Mai 1852.

CAP. II.

DE INDULGENTIA PRO MORIBUNDIS CONCESSA.

Princip. I.

150. Pia Mater, Catholica Ecclesia, de aeterna filiorum uorum salute inprimis sollicita, quum hanc intelligat ab extremo ıortis articulo potissimum pendere, nunquam praetermisit, omnibus os subsidiis pro hujusmodi temporis necessitate opportunis juvare tque instruere, tam iis nimirum, quibus opus esset ad aeterna raecavenda supplicia, quam quae apta et salubria forent ad vitandas poenas temporibus definitas, quas in altera vita humanis lerumque spiritibus, etiam dimisso Mortalis culpae aeternaeque oenae reatu, in purgatorio igne luendas manere non ignorat. inc ex Constitutione „*Pia Mater*" Benedicti XIV. d. d. 5. April 747 Episcopi ac Praelati inferiores Jurisdictionem habentes conedere possunt benedictionem in articulo mortis cum applicatione ndulgentiae Plenariae etiam per subdelegatos Sacerdotes sive legulares sive Saeculares omnibus in propria Dioecesi existenbus [1]. Haec benedictio nuncupatur *Absolutio Generalis.*

[1] In Dioecesi Herbipolensi haec facultas Parochis atque Curatis simul cum sa Institutione Canonica subdelegari solet. Aliis autem Sacerdotibus subdelegari onsuevit cum ipsa prima Approbatione, qua prolongata etiam illa subdelegatio rolongari intelligitur.

Princip. II.

151. Benedictio in articulo mortis, cum soleat impertiri post acramenta Poenitentiae, Eucharistiae et Extremae Unctionis illis ifirmis, qui vel illam petierint, dum sana mente et integris senbus erant, seu verisimiliter petiissent, vel dederint signa Conritionis, impertienda iisdem est, etiamsi postea quinque, ceteroumque sensuum usu sint destituti, aut in delirium, vel amentiam ıciderint. Excommunicatis vero, Impoenitentibus, et qui in ıanifesto Peccato Mortali moriuntur, est omnino deneganda [1].

[1] Cf. Rituale Rom. tit. V. c. 6.

Princip. III.

152. Cum juxta Communem Sententiam fructus Indulgentiae ı articulo mortis non obtineantur nisi casu, quo mors sequatur, erisimilius videtur, Absolutionem Generalem rite collatam inutiliır repeti eodem durante morbo.

Princip. IV.

153. Si infirmus non erat in Gratia, cum ei Absolutio Generalis tributa est, ut haec habeat suum effectum, erit repetenda. Item videtur repetenda saltem ad majorem securitatem, si infirmus eam receperit in Gratia, sed postea lapsus sit in Peccatum Mortale.

Princip. V.

154. Si infirmus ob distantiam frequenter visitari nequit, usus est, ut statim post Extremam Unctionem Generali Absolutione muniatur. Secluso autem hoc casu melius est, si exspectetur, donec infirmus sit morti proximior, ne sic periculum incurrat fructum Indulgentiae suspensum amittendi. Minime tamen exspectanda est ipsa agonia; si enim infirmus adhuc est integer sensibus, poterit suis ipse actibus efficacius beneficio illo frui.

Princip. VI.

155. Infirmus frui potest pluribus Indulgentiis Plenariis, si impertitae sint ob titulos diversos. Imo juxta nonnullos Probabile est, infirmum lucrari Indulgentiam hora mortis toties, quoties repetit SS. Nomen Jesu vel alium actum ad hoc praescriptum.

Princip. VII.

156. Quoniam Sacerdotibus, qui fideles in extrema agonia laborantes pie adjuvant, vel Ecclesiae Sacramenta ipsis ministrant, Rituale Romanum injungit, ut, si aegrotus Indulgentiam Plenariam legitima auctoritate concessam consequi valeat, eam illi in mentem reducant, proponantque, quid ad eam consequendam agere debeant; ex his autem, qui ad hujusmodi statum redacti sunt, alii quidem cum plena cognitione integrum loquelae usum retinent, alii vero loquendi facultatem amiserunt, licet antea sincerae Contritionis indicia dederint, eaque ratione adhuc utentes itendidem dare non desinant, ideo, quod certius praedicti omnes Indulgentiae fructum consequi valeant, „*praefatis Sacerdotibus*, inquit Benedictus XIV., *mandamus, ut omni ratione studeant, moribundos fideles excitare ad novos de admissis Peccatis doloris actus eliciendos concipiendosque ferventissimae in Deum Charitatis affectus, praesertim vero ad ipsam mortem aequo ac libenti animo de manu Domini suscipiendam. Hoc enim praecipue opus in hujusmodi articulo con-*

satisfactis imponimus et injungimus, quo se ad Plenariae Indulgentiae fructum consequendum praeparent atque disponant.“

Princip. VIII.

157. Ut Indulgentiae fructus a fidelibus in mortis articulo percipiantur, sedulo agendum erit, ut populus in sacris concionibus et catechesibus frequenter edoceatur, quod iis, qui Gratiae Dei, quam in Baptismo acceperant, ingrati per actualia Peccata Spiritum Sanctum contristaverunt, et templum Dei violare non sunt veriti, quantumvis aeterna supplicia in Poenitentiae Sacramento condonata fuerint, nihilominus temporalis plerumque poena Divinae Justitiae solvenda superest, cujus remissio obtinenda est non solum per Satisfactionem a Sacerdote Confessario in ipso Poenitentiae Sacramento pro mensura delicti impositam aut per Christianam tolerantiam earum adversitatum, a quibus mortalium vita immunis esse nequit; verumetiam per Jejunia, Eleemosynas, Orationes, et alia pia Spiritualis vitae exercitia.

CAP. III.

DE JUBILAEO.

Princip. I.

158. *Jubilaeum* ita definiri potest: „*Indultum Pontificis, Indulgentiam Plenariam et certa quaedam Privilegia tribuens iis, qui opera certa in Brevi praescripta praestant.*“ Aliud est *Ordinarium*, quod primitus quinquagesimo quoque tertio, demum quoque vigesimo quinto conceditur a Summo Pontifice, et nuncupatur *Jubilaeum anni sancti.* Aliud est *Extraordinarium*, quod tribuitur ob aliquam causam peculiarem.

Princip. II.

159. Quoad Indulgentiam Jubilaei maxime inspicienda est Bulla concessionis, quae singulis vicibus Curatis omnibus insinuari solet.

Princip. III.

160. Tempore Jubilaei omnes aliae Indulgentiae, tam Plenariae quam Particulares, pro vivis concessae, suspenduntur. Indulgentiae vero pro defunctis in suo manent vigore, imo etiam

illae, quae alias defunctis non sunt applicabiles, iis hoc anno applicari possunt. Excipiuntur autem ab illa suspensione Indulgentiae pro moribundis, pro oratione „*Angelus*“, pro visitatione SS. Sacramenti per quadraginta horas expositi, pro comitantibus Viaticum ad infirmos delatum.

SECTIO VIII.

DE ABSOLUTIONE.

ARTICULUS I.

DE FORMA SACRAMENTI POENITENTIAE GENERATIM.

Princip. I.

161. *Forma* Sacramenti Poenitentiae continetur illis verbis: „*Ego te absolvo a Peccatis tuis: in Nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen.*“ Sic enim habet Tridentinum [1]: „*Docet S. Synodus, Sacramenti Poenitentiae Formam, in qua praecipue ipsius vis sita est, in illis Ministri verbis positam esse: Ego te absolvo etc. quibus quidem de Ecclesiae Sanctae more preces quaedam laudabiliter adjunguntur.*“

[1]) Sess. 14. c. 3. de Poenit.

Princip. II.

162. Integra Forma Absolutionis et methodus eadem utendi, quam tradit Confessario Rituale [1]) Romanum, haec est: Cum Poenitentem absolvere voluerit, injuncta ei prius et ab eo acceptata salutari Poenitentia primo dicit: „*Misereatur tui omnipotens Deus, et dimissis Peccatis tuis, perducat te ad vitam aeternam. Amen.*“ Deinde, dextera versus Poenitentem elevata dicit: „*Indulgentiam, absolutionem et remissionem Peccatorum tuorum tribuat tibi omnipotens et misericors Dominus. Amen. Dominus noster Jesus Christus te absolvat; et ego auctoritate ipsius te absolvo ab omni vinculo excommunicationis, suspensionis et interdicti, in quantum possum et tu indiges. Deinde* [2]): *Ego te absolvo a Peccatis tuis in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen. Passio Domini nostri Jesu Christi, merita B. Mariae Virginis et omnium Sanctorum, et quidquid boni feceris et mali sustinueris,*

sit tibi in remissionem Peccatorum, augmentum Gratiae, et praemium vitae aeternae. Amen.“

[1]) Tit. 3. c. 2.

[2]) Vocabulum „Deinde“ licet in nonnullis editionibus Ritualis Romani rubro charactere sit impressum, ad Formam tamen integram spectat. Ex Decr. S. C. R. d. d. 11. Mart. 1837 et 27. Februar 1847.

Princip. III.

163. Praedictae Formae Sacramentali solent etiam quaedam preces praeponi, quandoquidem ad ingressum Poenitèntis in Confessionale soleant Confessarii ita benedicere: „*Dominus sit in corde tuo et in labiis tuis, ut rite confitearis Peccata tua in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen.*“

Princip. IV.

164. Preces praedictae, tum quae Formae praemittuntur, tum quae eidem postponuntur, etsi de Ecclesiae Sanctae more laudabiliter Absolutioni adjungantur, ad ipsius Formae Essentiam nequaquam spectant, neque ad ipsius Sacramenti administrationem sunt necessariae, ut loquitur Tridentinum [1]), sed possunt a Confessario omitti, maxime si rationabilis suadet causa. Ita in frequentioribus Confessionibus, vel si Poenitens valde saepe confiteatur, vel Confessionem faciat valde brevem, vel valde multi confitentes adsint, omitti potest: „*Misereatur*“ et *Indulgentia*“, et satis erit dicere: „*Dominus noster*“ usque ad illud „*Passio*“ exclusive [2]). Vox „*Suspensionis*“ omittenda est cum Laico. Urgente mortis periculo breviter sic dici potest: „*Ego te absolvo ab omnibus Censuris et Peccatis: in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen.*“ Imo juxta Sententiam Communem sufficit quoad valorem, si dicatur: „*Ego te absolvo a Peccatis.*“

[1]) L. c.

[2]) Cf. Decr. S. C. R. d. d. 27. Februar 1847.

Princip. V.

165. Absolutio a Censuris licet non sit necessaria, nisi constet, Poenitentem esse Censura innotatum, expedit tamen, eam pro cautela semper Absolutioni a Peccatis praemittere, ut, si forte Poenitens sibimet occultam contraxerit Censuram, ab ea absolvatur.

Princip. VI.

166. Formulae absolvendi a Censuris passim tradi solitae debent cum nonnullis aliis caeremoniis, sed in Foro tantum *Externo*, adhiberi. In Foro autem *Interno* non est praescripta ulla certa Forma, sed potest Absolutio a Censuris fieri quovis signo externo sufficienter illam indicante. Unde pro Foro Interno sufficit etiam quaelibet ex communibus Formulis, quibus uti possumus in Absolutione a Peccatis. Si Censurae, quibus Poenitens est irretitus, sunt reservatae, tunc Confessarius iis cognitis Poenitentem non tantum a Peccatis censuratis, sed neque etiam ab aliis ordinarie loquendo prius absolvere potest, quam ablata sit Censura. Debet proinde Poenitentem remittere ad Superiorem, vel ipse eum adire pro Absolutione a Censura, vel potestate absolvendi. Quodsi Confessarius per errorem vel ignorantiam judicavit, Censuram non esse reservatam, vel Poenitens bona fide per inculpabilem oblivionem in Confessione non expressit Censuram, vel Peccatum censuratum, atque ita Absolutio a Peccatis ei data fuit, tunc Valide est Absolutus, non quidem a Censura, sed tamen a Peccatis. Si autem Censurae non sint reservatae, tunc Confessarius, cum Poenitentem per Communem aliquam Formam ex supra allatis absolvit a Peccatis, hoc ipso absolvit eum etiam ab illis Censuris.

Princip. VII.

167. Praestat, Formam Absolutionis submissa semper voce, attente tamen pronuntiare, ne circumstantes advertere possint, si Absolutio Poenitenti negetur, vel differatur, aut non absolute, sed sub conditione detur. Obtinet praeterea consuetudo, ut praedictae Orationes et Forma Absolutionis aperto capite dicantur [1]).

[1]) Peccati tamen non debet damnari, qui tecto capite dat Absolutionem, maxime hieme vel ex alia rationabili causa.

Princip. VIII.

168. Cum Forma Poenitentiae ex Tridentino [1]) consistat in verbis, non aliter exprimi potest quam voce; idcirco semper Moraliter praesenti danda est Absolutio [2]). Praesentia autem Moralis sufficiens ad Absolutionem recipiendam reputatur illa, inter quam homines communi voce, licet altiori, loqui possunt et solent. Non est autem opus, ut Poenitens audiat et intelligat verba Absolutionis.

1) Sess. 14. c. 8.

2) Clemens VIII. hanc damnavit Propositionem: „*Licet per litteras, seu internuntium Confessario absenti Sacramentaliter confiteri, et ab eodem absente Absolutionem obtinere.*“ Paulus V. damnavit insuper quorundam allegatae damnationis interpretationem, qua contendebant, Absolutionem mitti posse ad absentem, dummodo Confessio in praesentia praecessisset. Declaravit nimirum Paulus V., Clementinam prohibitionem intelligendam esse non solum de Confessione et Absolutione simul acceptis, verum etiam de iisdem acceptis separatim atque divisim.

Princip. IX.

169. Juxta usum communem a tota Ecclesia receptum Absolutio datur ante ipsum Satisfactionis Implementum [1].

1) Sixtus IV. hanc damnavit Propositionem: „*Non peracta Poenitentia confitentes absolvi non debent.*“ Huc pertinet quoque Propositio (n. 17.) ab Alexandro VIII. damnata: „*Per illam praxim mox absolvendi ordo Poenitentiae est inversus.*“

ARTICULUS II.

DE EFFICACIA ABSOLUTIONIS.

Princip. I.

170. Sacerdos Absolutionis verba pronuntians Peccata vere et proprie remittit auctoritate Divinitus sibi tradita [1].

1) Cf. Joann. 20. Matth. 18. Trid. Sess. 14. can. 9.

Princip. II.

171. Poenitens de obtenta Peccatorum remissione certus esse potest non quidem certitudine *Fidei*, attamen certitudine *Morali*, quantum videlicet satis est ad conjiciendum, se habere Gratiam, interrogando videlicet testimonium Conscientiae suae, ita ut haec certitudo regulariter et moraliter excludat actualem formidinem [1].

1) Suarez de Gratia L. 4. c. 9.

ARTICULUS III.

DE ABSOLUTIONE CONCEDENDA, NEGANDA VEL DIFFERENDA.

Princip. I.

172. Poenitentibus rite dispositis generatim loquendo Absolutio est concedenda; Communis tamen Sententia est, Confessarium

differre posse Absolutionem etiam disposito eam etiam postulanti, si prudenter judicet, dilationem Absolutionis emendationi Poenitentis utilem esse futuram.

Princip. II.

173. Cum ex doctrina Angelici non oporteat, quod omnis mensura sit omnino infallibilis, sed secundum quod est possibile in genere suo, inde sufficit, ut Confessarius, quod attinet ad Poenitentium dispositionem judicium prudens attentis circumstantiis sibi valeat efformare de dispositione Poenitentis ad Absolutionem impertiendam, neque obstat, si quae suboriatur suspicio indispositionis.

Princip. III.

174. Indispositis Absolutio est neganda. Habentur autem communiter tanquam indispositi:

a) Qui odia et inimicitias deponere nolunt; b) Qui rem alienam, quam possunt, restituere recusant; c) Parentes, Domini, qui filios et servos vitiis deditos corrigere negligunt; d) Qui versantur in occasione proxima, quam possunt et nolunt dimittere; e) Qui ignorant res scitu necessarias necessitatate Medii ad salutem.

Princip. IV.

175. Absolutio differri generatim debet iis, quorum dispositio est dubia, vel quibus ejusmodi dilatio prudenter censetur profutura.

CAP. I.

DE ABSOLUTIONE OCCASIONARIORUM.

Princip. I.

176. Certum est, Absolutionem esse denegandam ei, qui monitus non vult dimittere occasionem peccandi Proximam *voluntariam* [1]).

[1]) Innocentius XI. hanc (n. 61.) damnavit Propositionem: „*Potest aliquando absolvi, qui in proxima peccandi occasione versatur, quam potest et non vult omittere, quin imo directe et ex proposito quaerit, aut ei se ingerit.*“

Princip. II.

177. Qui nondum quidem occasionem peccandi Proximam *voluntariam* dimisit, sed sincero animo eam dimittere promittit,

dummodo agatur de occasione, ut loquuntur, *absenti* [1]), et non in *esse*, poterit, etiam antequam experimento probet, se cavere ab illa occasione, utique bis aut ter absolvi.

[1]) V. supra. L. 2. Sect. 9. n. 95.

Princip. III.

178. Qui nondum occasionem peccandi Proximam dimisit, et promittit quidem, eam dimittere, dum tamen haec occasio est de *praesenti* et in *esse*, nisi afferat signa extraordinaria doloris, vel amplius non posset ad Confessarium redire, vel nonnisi post longum tempus, ei differenda est absolutio [1]).

[1]) Cf. S. Lig. Op. Mor. L. 6. n. 452.

Princip. IV.

179. Poenitens, qui in occasione Peccati Proxima versatur, at *necessaria*, poterit absolvi, dummodo paratus interim sit uti mediis ad vitandum Peccatum praescriptis.

Princip V.

180. Occasionem *Remotam* deserere cum nemo teneatur, ea non obstante quilibet absolvi potest, dummodo sit vere contritus et efficaci proposito firmatus cuncta Peccata devitandi.

Princip. VI.

181. In Quaestione, an possit absolvi, qui se exponit *probabili* peccandi periculo, dissentiunt Moralistae. Nonnulli affirmant, alii Probabilius negant, nisi adsit necessitas.

CAP. II.

DE ABSOLUTIONE CONSUETUDINARIORUM.

Princip. I.

182. *Consuetudinarii* seu *Habituati* in Peccato vocantur illi, qui Habitum contraxerunt in certo genere Peccati, *de quo nondum confessi sunt* [1]).

[1]) Pravus hic habitus vocatur etiam occasio Proxima peccandi *Intrinseca*.

Princip. II.

183. Ut Consuetudo sive Habitus dicatur constitui, sufficiunt quinque circiter lapsus in mense, si de Peccato agatur Externo,

et aliquod intervallum inter unum et alterum intercedat; in Peccatis vero lubricis multo minor numerus Habitum potest constituere [1]).

[1]) Cf. S. Lig. Hom. Apost. Tr. ult. n. 8.

Princip. III.

184. Consuetudinarii in duplici potissimum sunt differentia:
a) Alii, etsi saepius pravum suum Habitum confiteantur et eum detestari videantur, attamen pro viribus non laborant ad Consuetudinem istam exstirpandam, adeo ut ejusmodi Poenitentibus Consuetudo sit occasio Proxima Interna eaque Voluntaria:
b) Alii sunt Consuetudinarii, qui pravum Habitum saepe detestantur, et illum pro viribus exterminare conantur. In hisce Consuetudo jam desiit esse occasio Interna Proxima et Voluntaria.

Princip. IV.

185. Non omnes Consuetudinarii eodem modo tractandi sunt, sed ratio habenda est aetatis, temperamenti, tentationum aliarumque circumstantiarum.

Princip. V.

186. Consuetudinarius, qui prima vice confitetur, et sufficientia signa dispositionis habet, absolvi potest, praesertim si quis a multis annis non fuisset confessus, nunc autem extraordinario aliquo casu motus fuerit ad Confessionem.

CAP. III.

DE ABSOLUTIONE RECIDIVORUM.

Princip. I.

187. *Recidivi* vocantur illi, qui, postquam semel vel saepius confessi sunt, in eadem Peccata relabuntur.

Princip. II.

188. Duo haec longe inter se dissident: Confessarium sibi persuadere, in Poenitente non esse secuturam emendationem, et

Confessarium sibi persuadere, Poenitentem non habere verum se emendandi Propositum.

Princip. III.

189. Falleretur, qui existimaret, Poenitentem non habere verum Propositum, nec absolvi posse, qui diceret, se non credere, fore ut in tale Peccatum non sit relapsurus ob tantam naturae propensionem diuturna consuetudine roboratam multisque peccandi occasionibus, maxime involuntariis expositam, dummodo Poenitens ille adhibere velit conatum serium atque tentationibus quocunque eventu reluctari.

Princip. IV.

190. Innocentius XI. hanc (n. 60.) damnavit Propositionem: *„Poenitenti habenti consuetudinem peccandi contra Legem Dei, Naturae aut Ecclesiae, etsi emendationis spes nulla appareat, non est neganda Absolutio, dummodo ore proferat, se dolere et proponat emendationem."*

Princip. V.

191. Frequens relapsus, licet quandoque, non semper tamen est signum, defuisse dolorem vel propositum.

Princip. VI.

192. Compertum est, Recidivis utiliter aliquando Absolutionem differri, etiamsi dispositi sint, ut eo major horror et detestatio Peccati ingeratur, et eo cautius sibimetipsis invigilent. Si vero differtur Absolutio sive dispositis sive indispositis, dilatio longa esse non debet, sed ad summum ad decem, duodecim vel quindecim dies, ne secus principali remedio correctionis diu priventur. *„Temporis moram non quaere,* inquit S. Joannes Chrysostomus [1]), *sed animae correctionem; hoc itaque fac, ut demonstres, sintne compuncti."*

[1]) Hom. 14. in 2. Cor.

Princip. VII.

193. Aliqui existimarunt, Recidivos ad tres vel quatuor vices absolvi posse; sed hoc nimis generaliter dictum videtur: pendet enim a dispositione Poenitentis. Alii [1]) dicunt, Recidivum absolvi non posse, nisi simul afferat signa [2]) extraordinaria suae disposi-

tiónis. Verum quia non semper satis clare dijudicari potest, quaenam sint ejusmodi signa specialia, propositio juxta La Croix [3]) ita temperari posse videtur: Recidivos posse toties absolvi, quoties Confessarius prudenter judicat, eos serio dolere, et proponere in posterum emendationem [4]).

[1]) Inter hos S. Lig. Op. Mor. L. 6. n. 460.

[2]) Hujusmodi signa sunt: major dolor patefactus, minor numerus Peccatorum, studium adhibitum ad emendationem, Confessio non ex obligatione, sed ex libero motu voluntatis, vel ex motivo quodam extraordinario.

[3]) L. 6. P. 2. an. 1821 et 1822.

[4]) Neque aliter sentit S. Liguorius, si attente legantur, quae hac de re habet in Praxi Confessarii c. 5. n. 76.

CAP. IV.

DE ABSOLUTIONE MORIBUNDORUM.

Princip. I.

194. „*Non adest,* inquit S. Alphonsus de Ligorio [1]), *Charitatis opus magis Deo acceptum, magisque ad animarum salutem conducens, quam extremo vitae periculo positos ad sancte moriendum adjuvare. Neque id parochorum tantum munus est, ad quos animarum cura ex officio pertinet, sed omnium etiam sacerdotum. De parochis tamen Rituale Romanum praesertim loquens ait, praecipuam sui muneris partem esse aegrotantium curam habere: quapropter vult, ut ipsi, statim ac aliquem ex suis parochianis aegrotare intelligunt, non exspectent, donec infirmus parochum accersat, sed ipse parochus ultro eum invisere curet, idque non semel tantum, sed frequentius, si infirmum etiam spiritu aegrotare adverterit. Quodsi legitime sit impeditus, id saltem praestandum providebit per alium sacerdotem, modo hic sit pius et prudens; quidam enim sacerdotes hoc munus exercendo magis quam utilitati damno esse solent, tam infirmis, quam sibi et infirmorum domesticis.*"

[1]) In Praxi Confessarii c. 8. nn. 227 et 228.

Princip. II.

195. Si Moribundus det aliqua Poenitentiae signa Sacerdoti ipsi praesenti, non est dubium, quin sit absolvendus absque ulla conditione.

Princip. III.

196. Si infirmus jam sit sensibus destitutus, distinguendum est. Si aliqua doloris signa antea dederit adstantibus, ex Sententia *Communi* est absolvendus. Si vero nulla dederit signa, Sententia *Probabilior* et *Communior* tenet, eum adhuc esse absolvendum, saltem sub conditione. Imo *satis Probabilis* Sententia eorum est, qui dicunt, etiam eum, qui sensibus destitutus est in ipso actu Peccati, adhuc esse absolvendum sub conditione, dummodo constet, eum fuisse Catholicum.

SECTIO IX.

DE MINISTRO SACRAMENTI POENITENTIAE.

Princip. I.

197. Quinam sit Legitimus Poenitentiae Minister, Tridentinum[1] hisce definivit: „*Si quis dixerit, Sacerdotes, qui in Peccato Mortali sunt, potestatem ligandi atque solvendi non habere, aut non solos Sacerdotes esse Ministros Absolutionis, sed omnibus Christi fidelibus esse dictum: Quodcunque ligaveritis super terram etc. anathema sit.*"

[1]) Sess. 14. can. 10.

Princip. II.

198. Ad Validam Administrationem Sacramenti Poenitentiae in Ministro praeter potestatem Ordinis, et Characterem Sacerdotalem etiam requiritur, ut Sacerdos approbetur ac Jurisdictione donetur, nisi de casu agatur extremae necessitatis.

ARTICULUS I.

DE APPROBATIONE CONFESSARII.

Princip. I.

199. *Approbatio* est judicium publicum et authenticum, quo Episcopus fidem facit, se talem Sacerdotem judicare idoneum ad Confessiones fidelium in sua Dioecesi audiendas.

Princip. II.

200. Circa Approbationem Concilium Tridentinum statuit [1]: „*Nullum Sacerdotem, etiam Regularem, posse Confessiones Saecularium, etiam Sacerdotum audire, nec ad id idoneum reputari, nisi aut parochiale Beneficium habeat, aut ab Episcopis per examen, si illis videbitur, esse necessarium, aut alias idoneus judicetur, et Approbationem, quae gratis detur, obtineat: Privilegiis, et Consuetudine quacunque, etiam immemorabili, non obstantibus.*"

[1]) Sess. 23. c. 15. de R.

Princip. III.

201. Approbatio tribui potest ab Episcopo, vel ejusdem Vicario Generali [1]).

[1]) Cf. S. Lig. Op. Mor. L. 6. n. 558.

Princip. IV.

202. Approbatio nec ab Ordinario Sacerdotis, nec ab Ordinario Poenitentis, sed ab Ordinario loci habenda, in quo Confessiones excipiuntur. Non requiritur tamen Approbatio Episcopi loci, ut hi, qui gaudent Jurisdictione *Ordinaria*, proprios subditos extra Provinciam absolvant. Neque requiritur Approbatio Episcopi loci pro Regularibus, ut absolvant suos Religiosos.

Princip. V.

203. Approbatio *Praesumpta* seu *Interpretativa* non sufficit, neque valet *Ratihabitio* Approbationis *de futuro*, etiam prudenter praesumpta.

Princip. VI.

204. Episcopus potest Approbationem jam datam revocare, vel restringere ad locum, ad tempus, et ad personas, prout ipsi placuerit, quin de ejusmodi revocatione vel restrictione teneatur rationem reddere.

Princip. VII.

205. Approbatio semel collata semper durat, etiam post mortem Approbantis, donec revocetur.

Princip. VIII.

206. Ab Episcopo possunt iterum ad examen revocari etiam ii Confessarii, qui jam semel approbati sunt, tum Saeculares, tum Regulares justa superveniente causa [1]).

[1]) Alexander VII. hanc (n. 13.) damnavit Propositionem: „*Praecepto annuae Confessionis satisfacit, qui confitetur Regulari ab Episcopo praesentato, sed ab eo injuste reprobato.*"

Princip. IX.

207. Quod attinet ad examen, potest is, cujus est approbare, illud remittere.

Princip. X.

208. Pro Confessariis Monialium tum Ordinariis tum Extraordinariis specialis requiritur Episcopi Approbatio. Approbatus autem pro uno Monasterio Confessarius non est etiam pro altero, nec pro unica vice vel pro una tantum Moniali deputatus aut saepius aut plures Moniales confitentes audire potest.

ARTICULUS II.

DE JURISDICTIONE CONFESSARII.

CAP. I.

JURISDICTIONIS NECESSITAS.

Princip. I.

209. *Jurisdictio*, prouti hic non pro potestate gubernativa, sed tantum pro potestate administrativa justitiae sumitur, est potestas causa cognita dicendi Jus et ferendi Sententiam in Foro Interno ad Peccata solvenda vel liganda.

Princip. II.

210. Jurisdictio ad Sacramenti Poenitentiae Valorem est omnino necessaria: „*Quoniam videlicet natura et ratio judicii illud exposcit, ut Sententia in subditos dumtaxat feratur, persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, et verissimum esse, Synodus Tridentina* [1]) *confirmat, nullius momenti Absolutionem eam esse debere, quam*

Sacerdos in eum profert, in quem Ordinariam aut Subdelegatam non habet Jurisdictionem."

[1]) Trid. Sess. 14. c. 7.

Princip. III.

211, Potestas Ordinis est omnino **distincta a potestate Jurisdictionis**. *„Duplex est,* inquit S. Thomas [1]), *spiritualis potestas, una quidem Sacramentalis, alia Jurisdictionalis. Sacramentalis quidem potestas est, quae per aliquam Consecrationem confertur. Potestas autem Jurisdictionalis est, quae confertur ex simplici injunctione hominis."* Sacra Ordinatione constituitur quidem Minister Sacramentalis, collatione autem Jurisdictionis ei subditi assignantur, in quos potestatem Ordinis exercere valeat.

[1]) 2. 2. q. 39. a. 3.

Princip. IV.

212. **Causa gravis necessitatis aut magnae utilitatis urgente** fas est uti Jurisdictione tantum Probabili, quatenus in dicto casu ob bonum animarum ab Ecclesia certo supplere praesumitur. Ubi vero nulla ejusmodi causa intercedit, censeri non potest Ecclesia supplere Jurisdictionem.

Princip. V.

213. Jurisdictio praesumpta fundata in praesumptione de *Praesenti* sufficit; minime vero fundata in praesumptione de *Futuro.*

Princip. VI.

214. Certum est [1]), in errore communi conjuncto cum Titulo Colorato [2]) Ecclesiam Jurisdictionem supplere.

[1]) L. „Barbarius" ff. de Off. Praet. et cap. „Infamis" 3. q. 7.

[2]) Titulus coloratus tunc dicitur haberi, quando titulus aliquis positus quidem est a Superiore, sed ob latentem defectum nullus.

CAP. II.

DE JURISDICTIONE ORDINARIA.

Princip. I.

215. *Jurisdictionem Ordinariam,* quae ratione Officii Sacerdoti competit, habent omnes, qui ex munere suo sunt pastores animarum, adeoque a) Romanus Pontifex in omnes baptizatos

toto orbe dispersos; b) Summus Poenitentiarius Pontificis et quidem etiam in omnes fideles; c) Quilibet Episcopus in suos subditos; d) Quilibet Parochus et Curatus in suos parochianos; e) Superiores Regularium in suos Religiosos; f) Vicarius Generalis Episcopi in Dioecesanos.

Princip. II.

216. Jurisdictio Ordinaria acquiritur: a) Ratione Officii; b) Ratione Domicilii vel Quasi-Domicilii Poenitentis; c) Ratione Privilegii vel Consuetudinis Privilegio aequivalentis; d) Ratione Periculi mortis, in quo constituitur Poenitens; e) Ratione Erroris communis cum Titulo Colorato.

CAP. III.

DE JURISDICTIONE DELEGATA.

Princip. I.

217. Jurisdictio *Delegata* est ea, quae Sacerdotibus Beneficio curato carentibus nec Officium habentibus ex commissione directe vel indirecte confertur.

Princip. II.

218. Jurisdictio Delegata communicatur *directe*, si Episcopus approbat Sacerdotem pro tota Dioecesi ad Confessiones excipiendas; *indirecte* autem datur, si Superior subdito concedit facultatem eligendi sibi Confessarium, quem voluerit.

Princip. III.

219. Delegata Jurisdictio acquiritur vel ab *Homine* per expressam aut tacitam concessionem, vel *a Jure*, vi cujus in mortis articulo quilibet Sacerdos a quibusvis Peccatis absolvere potest, vel a *Consuetudine*, quae Superiore conscio nec, cum facile possit, contradicente, est introducta.

ARTICULUS III.

DE CASUUM RESERVATIONE.

Princip. I.

220. *Reservatio Casuum* est restrictio sive limitatio Jurisdictionis, aut negatio potestatis absolvendi a certis quibusdam Pec-

catis, salva potestate absolvendi ab aliis. Unde *Casus Reservatus* est ille, a quo inferior aliquis Confessarius nequit absolvere ob defectum Jurisdictionis sibi a Superiore in illum non concessae, vel iterum ablatae.

Princip. II.

221. Extat in Ecclesia Peccata reservandi potestas [1]). Lex autem haec adeo graviter obligat, ut, qui temerarie a Reservatis, absolveret, praeter nullitatem Absolutionis et culpam gravissimam Excommunicationem etiam Reservatam contrahat.

[1]) Trid. Sess. 14. c. 7.

Princip. III.

222. Tria tantum personarum genera reservare sibi Peccata possunt, vel sub Censura, vel sine ea, nimirum: a) Papa quoad universam Ecclesiam; b) Episcopi in sua Dioeçesi; c) Alii Jurisdictionem Episcopalem habentes relate ad suos subditos. Hinc Casus Reservati communiter distinguuntur in Papales, Episcopales et Regulares.

Princip. IV.

223. Quatuor sunt generaliores characteres, ex quibus judicari possit, utrum Peccatum in Confessione expositum Reservatum sit necne: attendi videlicet debet, an sit a) Mortale, b) Externum, c) Completum sive Consummatum eo modo, quo in Decreto Reservationis exprimitur, denique d) An sit Certum.

Princip. V.

224. Reservatio *primario* et *directe* Confessarium afficit, *indirecte* vero redundat in Poenitentes. Hinc peregrinus, si confiteatur in Dioecesi aliena Peccatum, quod quidem in sua Dioecesi reservatum est, minime vero in illa, in qua confitetur, absolvi poterit, dummodo ne transiverit ex Dioecesi sua in fraudem Reservationis.

Princip. VI.

225. Si Poenitens bona fide confiteatur Peccatum Reservatum Confessario simplici, aut si obliviscatur illius, est valide absolutus juxta Sententiam Communem.

Princip. VII.

226. Communis Sententia est, eum, qui peccat ignorans, adesse Reservationem, ab eadem excusari, si agatur de Reservatione Papali exceptis duobus Casibus, qui Summo Pontifici Reservati dicuntur *ratione sui*, et de quibus infra; si vero agatur de Reservatione Episcopali, universim negandum, absolvi posse ignorantes Reservationem.

Princip. VIII.

227. Quoties Poenitens unum vel plura Peccata specie diversa, quae reservata sunt, confitetur, is de se ad Superiorem mittendus est, nisi circumstantiae suadeant, ut ipse Confessarius ad Superiorem per litteras recurrat, et, ne famam Poenitentis laedat, vel Sigillum violet, tecto ejusdem nomine veniam et facultatem absolvendi exoret.

Princip. IX.

228. Si Superior adiri nulla ratione possit, et necessitas Sacramenti urgeat, poterit Poenitens absolvi etiam per Confessarium non privilegiatum a Peccato Reservato, onere tamen imposito se sistendi posthac coram Superiore, si Peccato Reservato Censura quoque fuerit annexa.

Princip. X.

229. Quoad articulum mortis Tridentinum [1]) haec statuit quoad Reservationem Casuum: „*Pie admodum, ne hac occasione Reservatorum Casuum aliquis pereat in Ecclesia Dei, custoditum semper fuit, ut nulla sit Reservatio Casuum in articulo mortis, atque ideo omnes Sacerdotes quoslibet Poenitentes a quibusvis Peccatis et Censuris absolvere possunt.*“ Quare cum in articulo mortis quilibet Sacerdos possit a quibuslibet Peccatis, etiam alioquin Reservatis, absolvere directe, adeoque sine onere recurrendi ad Superiorem, aut alium habentem Jurisdictionem in Reservata, absolutus a Reservatis in articulo mortis, si evadat periculum, neque amplius tenetur pro illis se sistere Superiori. Aliud est de Censuris, a quibus si quis absolutus fuerit in mortis articulo, sanitate restituta debet se sistere Superiori, quia ab illis non potest quilibet Sacerdos neque in articulo mortis absolvere, nisi sub onere Poenitenti incumbente comparendi postea coram Superiore [2]).

1) Sess. 14. c. 7.

2) Capit. „de caetero" et cap. „eos, qui" de sententia excommunicationis in 6.

Princip. XI.

230. Quicunque facultatem habent Casus reservandi, iidem facultatem quoque habent ab iis absolvendi, eamque aut plene aut limitate delegare possunt.

Princip. XII.

231. Facultas tam Ordinaria quam Delegata absolvendi a Reservatis in gratiam Confessarii aut pro bono publico concessa favorabilis est, et latae interpretationis. Stricte vero erit accipienda, si pro bono privato et in gratiam Poenitentis sit concessa.

Princip. XIII.

232. Quando Summus Pontifex concedit facultatem a Casibus sibi Reservatis, censetur etiam simul facultatem dedisse absolvendi a Censuris, quamvis nullam mentionem Censurarum fecerit, cum plerumque Peccata Pontifici non sint reservata, nisi ratione annexae Censurae Reservatae. Aliud dicendum, quando Episcopus generalem dat facultatem Sacerdoti a Casibus Reservatis absolvendi.

Princip. XIV.

233. Parochus vel alius Sacerdos, habens generalem facultatem a Reservatis absolvendi, subdelegare nequit facultatem istam alteri Sacerdoti etiam approbato, si alias facultate hac sit destitutus.

Princip. XV.

234. Facultas absolvendi a Peccatis Reservatis per mortem concedentis non exspirat [1]).

1) Reg. 16. de R. J. in 6.

CAP. I.

DE CASIBUS PAPALIBUS.

Princip. I.

235. *Casus Papales,* qui continentur partim in Corpore Juris Canonici, partim in Bullis et Constitutionibus Pontificum, in dupli-

cem speciem dispesci possunt, in eos nimirum, qui ratione *sui* reservati sunt Summo Pontifici, et in eos, qui ratione *Censurae* Pontifici reservantur.

Princip. II.

236. Casus Summo Pontifici Reservati ratione *sui*, duo sunt:

a) Quando quis Sacerdotem innocentem falso denuntiat de crimine Sollicitationis apud judices ecclesiasticos, sive impiis calumniis sceleste procurat, ut ab aliis id fiat;

b) Quando quis accipit munera a Religiosis utriusque sexus valorem viginti quatuor florenorum excedentia, vel minoris etiam pretii ad arbitrium Poenitentiarii Majoris, nisi facta sit Restitutio Monasterio vel domui, de cujus bonis facta erat largitio.

Princip. III.

237. Casus Papales propter annexam Censuram Reservati complures quidem sunt; frequentiores autem sunt isti:

a) In Concionatores de tempore judicii novissimi contra sensum Patrum proponentes falsa vel incerta miracula aut novas prophetias;

b) In Parochos omnes non implentes juramentum de Residentia;

c) In Communicantes in sacris cum excommunicatis a Papa;

d) In Religiosos, qui praetextu Privilegiorum absolvunt a Casibus Episcopo Reservatis aut a Casibus Bullae „Coenae“;

e) In Moniales exeuntes claustra sine licentia vel licentiam injuste concedentes necnon comitantes, ac illarum receptatrices;

f) In Religiosos, qui sine licentia Parochi vel Viaticum vel Extremam Unctionem ministrare, vel Matrimonium solemnizare praesumunt;

g) In Confessarios absolventes Complicem Peccati turpis;

h) In Haereticos eorumque fautores; item in Schismaticos et Apostatas; item in Appellantes ad futurum Concilium ab Ordinatione Pontificis et in eorum fautores;

i) In adscriptos sectis occultis et clandestinis, in eorum fautores, item in eos, qui ejusmodi sectas non denuntiant;
k) In Percussores Clericorum;
l) In Incendiarios ab homine excommunicatos et denuntiatos;
m) In Effringentes et Spoliantes Ecclesias vel Occupantes bona loci pii;
n) In Vexantes eos, qui in alios Censuram tulerunt;
o) In Simoniacos Reales circa Ordinem et Beneficium et in Simoniacos Confidentiales;
p) In Duellantes ac Cooperantes;
q) In Docentes aut Sustinentes propositiones damnatas;
r) In Ingredientes Septa Monasteriorum Monialium praetextu licentiarum;
s) In Violantes clausuram Religiosorum aut Monialium ad malum finem;
t) In Feminas ingredientes clausuram Religiosorum, licet praetextu pietatis;
u) In Defendentes praxim interrogandi nomen Complicis in Confessione;
v) In Laicos collectores eleemosynarum promissis, si minora, quam acceperint, stipendia tribuant.

CAP. II.

DE CASIBUS EPISCOPALIBUS.

Princip. I.

238. Casus *Episcopales* duplicis sunt generis: alias enim Episcopo Papa, alios Episcopus ex potestate Ordinaria ipse sibi reservavit.

Princip. II.

239. Ex Privilegio Summi Pontificis et Dispositione Juris Communis absolvere potest Episcopus:

a) Incidentes in Casus Papales occultos;
b) Incidentes in Casus Papales publicos, sed impeditos Romam adire;
c) Communicantes in eodem crimine censurato cum excommunicatis ab Episcopo;

d) Percutientes Clericos, si percussio fuerit levis, vel etiam gravis a muliere, vel ab impubere facta, etsi primum post pubertatem petat absolvi; item si Clerici in communi Collegio vel Seminario viventes se invicem percusserint, vel si Religiosus percusserit Clericum Saecularem, vel si percussio fuerit occulta;
e) Excommunicatos ab Episcopo per Sententiam particularem;
f) Ab Excommunicatione ob procurationem abortus foetus animati cum effectu secuto, scilicet post tempus legale, nimirum post quadraginta dies a conceptione in masculis, post octoginta vero dies in feminis.

Princip. III.

240. Casus in Dioecesi Herbipolensi Episcopo Reservati sunt sequentes:
a) Injectio manuum violenta in parentes;
b) Homicidium Voluntarium et Mandatum ad illud, necnon abortus foetus animati studiose procuratus, effectu subsecuto;
c) Stuprum violentum;
d) Crimen Incendiariorum:
e) Peccatum Complicis in crimine carnali opere consummato.

Princip. IV.

241. Percussione violenta parentum intelligitur quaelibet injuria realis, graviter peccaminosa et directe intenta in patrem vel matrem naturales sive legitimos sive illegitimos, facta a filio vel a filia aut per se aut per aliam personam.

Princip. V.

242. Nomine Peccati turpis hic venit omne Peccatum Externum, Grave, Certum et Formale contra sextum Decalogi Praeceptum.

Princip. VI.

243. Confessarius caret [1]) Jurisdictione ad absolvendum Complicem suum in Peccato turpi, excepto articulo mortis, et deficiente tunc quocunque alio Sacerdote, licet simplici.

[1]) Haec Reservatio respicit tantum Sacerdotem Complicem, ita ut quivis Sacerdos alius Complices quoscunque inter se alios absolvere possit, licet non habeat potestatem absolvendi a Casibus Reservatis.

Princip. VII.

244. Si Complex de Peccato turpi jam pridem fuerit absolutus, et illud nunc iterum confitetur tanquam Materiam Sufficientem, sed non Necessariam, Absolutio est valida, si in Complice debitae adsint dispositiones. Si vero nondum fuerit de isto Peccato absolutus, Absolutio irrita erit etiam quoad alia Peccata.

ARTICULUS IV.

DE CONFESSARII DOTIBUS ET OFFICIIS IN GENERE.

Princip. I.

245. Quadruplex est munus Confessarii, videlicet Patris, Medici, Doctoris atque Judicis. Dotes vero, quae eo spectant, ut rite fungi possit quadruplici illo munère, hisce versiculis comprehenduntur:

„Sit Probus et Fortis Confessor, sitque Peritus,
Discretus, Patiens, Mitis, Pius atque Fidelis.

Princip. II.

246. Confessarii *Pietatem* ita delineat S. Carolus Borromaeus: „*Confessarius ita sancte vivere studeat, ut Poenitentes non verbis solum, sed exemplis quoque ad Virtutum officia erudire possit, neque ejus dicta a factis ullo modo dissentiant.*" „*Has tamen partes,* inquit S. Alphonsus de Ligorio, *nunquam assequetur Confessarius ille, cui oratio non est perfamiliaris et meditatio quotidiana; etenim alia via lucem, et Gratias huic tanto muneri necessarias nemo obtinere potest.*"

Princip. III.

247. Confessarii *Fortitudo* in eo consistit, ut concultato quolibet humano respectu cuicunque Poenitenti Confessarius declaret, id esse illicitum, quod revera non licet.

Princip. IV.

248. Confessarii cum sint juxta S. Ambrosium „*Vicarii Amoris Christi*" magnam prae se ferant in omnes Charitatem tum in excipiendo eos, tum in audiendo, tum maxime in disponendo. „*Quo magis*, inquit S. Alphonsus de Ligorio, *animas*

Peccatorum multitudine et atrocitate coinquinatos reperiet, ut Deo ipsas lucrifaciat, eo majore Charitate eos amplectatur, iisque animum addat.“

Princip. V.

249. Officium Confessarii exigit, ut possit dijudicare Peccata Poenitentis. Quare necesse est, ut habeat sufficientem *Scientiam,* talem videlicet, ut possit Casus ordinarios resolvere, ac de difficilioribus prudenter dubitare, adeo ut libros vel alios se doctiores consulat. Casus autem ejusmodi dubii ac difficiliores praesertim versantur circa Impedimenta Matrimonii et Materias Justitiae, in quibus Confessarium admodum caute procedere oportet, ne secus familiarum perturbationum ansam praebeat. Debet ergo Confessarius generatim loquendo scire:

a) Quaenam Peccata sint Mortalia, quaenam Venialia, saltem ex genere suo;
b) Species et Circumstantias Peccatorum necessario explicandas;
c) Quae pertinent ad Restitutionem singulorum bonorum;
d) Casus Reservatos; item Excommunicationes, Censuras et Irregularitates, saltem Communiores;
e) Matrimonii Impedimenta et Obligationes statuum singulorum;
f) Requisita ad dispositionem Poenitentis, necnon remedia Peccatis opportuna.

In Dubio autem, an quis sufficientem habeat Scientiam, standum est judicio Superioris.

Princip. VI.

250. Quoad *Prudentiam* et *Discretionem* haec exigit Concilium Lateranense IV. a Confessariis: „*Sacerdos cautus et discretus sit, ut more periti medici superinfundat vinum et oleum vulneribus sauciati, diligenter inquirens et peccatoris circumstantias et Peccati, per quas prudenter intelligat, quale illi consilium dare debeat, et cujusmodi remedium adhibere.“*

Princip. VII.

251. Hanc S. Gregorius Magnus pastoribus animarum tradit [1]) instructionem: „*Miscenda est lenitas cum severitate; faciendum*

quoddam ex utroque temperamentum, ut neque multa asperitate exulcerentur subditi, neque nimia benignitate solvantur. Quod juxta Pauli vocem bene illa tabernaculi arca significat, in qua cum tabulis virga simul et manna est; quia cum Scripturae Sacrae scientia in boni rectoris pectore sit virga discretionis, sit et manna dulcedinis. Hinc David ait: Virga tua et baculus tuus ipsa me consolata sunt; virga enim percutimur, et baculo sustinemur; si ergo est districtio virgae, quae feriat, sit et consolatio baculi, quae sustentet. Sit itaque amor, sed non emolliens; sit rigor, sed non exasperans; sit zelus, sed non immoderate saeviens; sit pietas, sed non plus quam expediat parcens."

[1]) Regula past. P. 2. c. 2.

Princip. VIII.

252. **Sacrosancta Tridentina** [1]) **Synodus monet:** *„Saepe plus erga corrigendos agit benevolentia, quam austeritas; plus exhortatio, quam comminatio; plus charitas, quam potestas."*

[1]) Sess. 13. c. 8. de R.

Princip. IX.

253. **Confessarius tenetur Poenitentem disponere ad Absolutionem, quantum valet.** *Sistunt se quidem multi,* inquit [1]) Leo XII., *Sacramenti Poenitentiae Ministris prorsus imparati; sed persaepe tamen hujusmodi ex imparatis parati fieri possunt, si modo Sacerdos viscera indutus misericordiae Christi Jesu, qui non venit vocare Justos, sed Peccatores, sciat studiose, patienter et mansuete cum ipsis agere."*

[1]) Encyclica *„Charitate Christi."*

Princip. X.

254. Poenitentem Ignorantia Vincibili ac Mortaliter Culpabili laborantem Confessarius admonere tenetur; laborantem vero Ignorantia Invincibili et Inculpabili tunc tantum, quando fructus speratur. Quamvis enim Confessarius sit Doctor, non ideo tamen semper veritatem aperire debet, sed, quemadmodum loquitur [1]) Angelicus, secundum *congruentiam temporis et personarum* [2]). *„Mallem aliquando,* inquit [3]) S. Bernardus, *tacuisse et dissimulasse, quod agi perperam deprehendi, quam ad tantam reprehendisse perniciem."*

[1]) 2. 2. q. 43. a. 7.
[2]) Cf. S. Lig. Hom. Apost. Tr. 16. n. 106.
[3]) Serm. 42. in Cont.

Princip. XI.

255. Quoad Obligationem Poenitentem interrogandi, declarat Rituale Romanum: *„Si Poenitens Numerum, et Species, et Circumstantias Peccatorum explicatu necessarias non expresserit eum Sacerdos prudenter interroget. Sed caveat, ne curiosis aut inutilibus interrogationibus quemquam detineat: praesertim juniores utriusque sexus, vel alios de eo quod ignorant, prudenter interroget, ne scandalum patiantur, indeque peccare discant.“*

ARTICULUS V.

DE SIGILLO SACRAMENTALI.

Princip. I.

256. In Administratione Sacramenti Poenitentiae inter praecipuas Confessariorum Obligationes numeratur strictissimum et perpetuum silentium de omnibus, quae ex Confessione Sacramentali cognita sunt, et quorum revelatio, sive directa sive indirecta Confessionem odiosam reddere posset. *(Sigillum Sacramentale.)* Oritur autem haec Obligatio:

a) Ex ipso *Jure Naturali*, quatenus quilibet Jure tenetur servare famam proximi, neque prodere secretum sibi commissum vel alteri promissum;
b) Ex *Jure Divino*, quatenus in Sacramento Poenitentiae Sacerdos non suo, sed Dei officio fungatur;
c) Ex *Jure Ecclesiastico*, quod cum summo rigore strictissimam Sigilli Sacramentalis custodiam praecipit, et in Concilio Lateranensi jubet, Sacerdotem deponi, si Peccata in Confessione audita manifestaverit.

Princip. II.

257. Obligatio Sigilli Sacramentalis est strictissima in omni casu, et obligat, quantumvis exinde majus sequatur damnum Poenitenti, licet manifestatio ad gubernationem exteriorem deserviret, quin ullo modo Poenitens advertat, quamquam agatur de unius

Venialis tantum Peccati revelatione; etsi aliter integra Confessio fieri non possit; quamquam periclitaretur totius societatis humanae salus. Extendit se quoque ad omne tempus et omnem locum.

Princip. III.

258. Obligatio Sigilli Sacramentalis oritur ex *omni et sola Confessione Sacramentali*, quae videlicet dirigitur ad obtinendam Peccatorum remissionem in Sacramento et Virtute Clavium, licet non sequatur Absolutio.

Princip. IV.

259. Generatim cadunt sub Sigillo Sacramentali ea omnia, quae cognoscuntur per Confessionem, et quorum revelatio potest Confessionem ipsam reddere odiosam. Hujusmodi vero sunt in specie:

a) Personae omnes, quae per Confessionem Sacerdoti quomodolibet aut tanquam Peccati Complices, aut occasione tantum alicujus Peccati enarrati innotuere; imo de ipso Poenitente tacendum est, si ex revelatione, eundem esse hac vel illa occasione confessum, ipsi detrimentum aliquod inferatur;

b) Omnia Poenitentis et aliorum quoque Peccata, quae Poenitens occasione Confessionis attulit, necnon defectus naturales, aut naturalia Poenitentis vel aliorum vitia, quae ex relatione confitentis novit;

c) Omnes Confessionis et judicii Sacramentalis Circumstantiae, licet ipsae Peccata non sint, ex quarum tamen manifestatione in notitiam Peccati veniri posset.

Princip. V.

260. Praeter Sacerdotem Confessarium omnes etiam simili silentii Obligatione stringuntur, qui sive per se, sive per accidens aliquid de Materia Sigillo subjecta perceperunt.

Princip. VI.

261. Cum Obligatio Sigilli sit in favorem Poenitentis, hic quidem suo Jure ultro cedere, et Confessario facultatem dare potest patefaciendi, quae ipsi revelavit. Haec tamen licentia debet esse *liberrime* et *expresse* concessa.

Princip. VII.

262. Juxta Sententiam Communissimam Confessarius in actu Confessionis loqui potest cum Poenitente venia etiam non petita de Peccatis in priore Confessione ab eodem expositis, si Poenitens de errore vel defectu existente monendus sit.

Princip. VIII.

263. Sigillum Sacramentale violari potest dupliciter:

a) *Directe*, cum verbis aut actibus expressis alicujus determinatae personae Peccatum ex sola Confessione notum manifestatur;

b) *Indirecte*, quando Confessarius nihil quidem de Confessione peracta prodit, ita tamen loquitur vel agit, ut inde occasio desumatur, quidquam de Poenitente resciendi, quod molestum eidem aut ignominiosum esse potest.

Princip. IX.

264. Nefas est, quidquam de Confessionibus auditis referre, quo vel singulae personae, vel communitas diffamari aut suspectae reddi possent.

Princip. X.

265. Imprudentem se praebet Confessarius, qui Peccata in specie nominans: „*Haec ego olim audivi in Confessionibus.*" Etsi enim Sigillum sic non violetur, Laici tamen scandalizantur.

Princip. XI.

266. Confessarius rogatus de Peccato audito in Confessione non solum indirecte interrogationes ejusmodi declinare potest, verum etiam directe et absolute dicere potest atque jurare, se nescire. „*Homo enim*, inquit [1]) Angelicus, *non adducitur in testimonium, nisi ut homo; ideo potest jurare, se nescire, quod scit tantum ut Deus.*"

[1]) In 4. D. 21. q. 3. a. 1.

ARTICULUS VI.

DE SOLLICITATIONE.

Princip. I.

267. *Sollicitatio* fit, quando Sacerdos approbatus aut non approbatus, sive in ipsa Confessione vel immediate ante aut statim

post eam aut etiam solum occasione vel sub praetextu Confessionis, sive etiam extra occasionem Confessionis in Confessionali vel in alio loco ad Confessiones audiendas destinato aut electo cum simulatione audiendi ibidem Confessiones, provocat aut invitat Poenitentem, cujuscunque sexus fuerit, sive masculus sive femina, ad turpia secum vel cum alia persona exercenda verbis, nutibus, signis vel scriptura seu scheda, licet primum postea legenda, quin etiam, qui solum inhonestos sermones cum Poenitente miscet vel ejusmodi illicitos tractatus habet, aut etiam, si Sollicitatio inter Confessarium et Poenitentem mutua fuerit.

Princip. II.

268. Circa Sollicitationem quatuor extant Summorum Pontificum Constitutiones: Prima est Pauli IV., Secunda Pii IV., Tertia Gregorii XV., Quarta demum Benedicti XIV., quae ultima incipit „*Sacramenta Poenitentiae*", quaeque confirmat omnes Constitutiones omniaque Decreta hac de re, mandans omnibus Inquisitoribus et locorum universi orbis Ordinariis, ut inquirant et procedant contra omnes Sacerdotes (tanquam contra suspectos de Haeresi), cujuscunque dignitatis sint, conditionis et præeminentiae, si suos Poenitentes ad turpia sollicitare vel provocare tentaverint, aut cum iis illicitos et inhonestos sermones sive tractatus habuerint.

Princip. III.

269. Personae sollicitatae, quomodocunque a Confessario, sive approbato sive Sacerdote simplici seu Jurisdictione destituto, ad inhonesta contra sextum Praeceptum, sive ipsae consenserint, sive consensum negaverint, extra mortis articulum absolvi nequeunt, nisi sollicitantem denuntiaverint Ordinario loci, vel saltem se, cum primum poterunt, denuntiaturas spondeant ac serio promittant. Tenetur itaque quivis Confesarsius sub Gravi Peccato monere personam ab alio quocunque Sacerdote sollicitatam de denuntiatione facienda, et Sacramentalem denegare Absolutionem, nisi prius denuntiationem dictam ad effectum perducens sollicitantem indicaverit competenti judici, vel saltem se quam primum, ita est intra mensem, delaturam promittat.

Princip. IV.

270. Forma Juridica Ordinaria pro denuntiationibus Sollicitationis peragendis haec est, ut semper adeantur Ordinarii locorum

vel Inquisitores, et ibi publici Notarii opera assumatur. Sed pro quibusdam casibus peculiaribus ex Indulto Sacrae Inquisitionis facta est facultas Episcopis et Inquisitoribus ad denuntiationes excipiendas delegandi quemcunque Confessarium, qui bene instruatur de modo, et Juramentum emittat de silentio servando et fideliter sibi munus commissum exercendo.

Princip. V.

271. Confessarius antequam ad denuntiandum obligat, serio semper perpendere debet, an haec persona, cujuscunque illa sit sexus, mereatur fidem; nam si gravis suspicio adsit, eam odio ductam velle aliquem Sacerdotem calumniare, de malitia sua foret monenda. Semper vero persona sollicitata de maximo falsae denuntiationis crimine Summo Pontifici reservato erit edocenda.

Princip. VI.

272. Ad denuntiationem sollicitantis obligatur etiam, qui sollicitationem vidit, vel propriis auribus audivit, vel qui eandem scit ex auditu immediato, ex dictis ipsius sollicitantis aut personae sollicitatae, dummodo haec sit fide digna. Neque ab hac denuntiatione excusatur, qui sollicitationem probare nequit.

Princip. VII.

273. Quodsi prudens Confessarius videat, personam sollicitatam alioquin bene dispositam ob nimium pudorem et infamiae timorem nullo modo eo adduci posse, ut sollicitantem vel per se vel per Confessarium denuntiet, tunc eam non quidem absolvat, sed alio commodo tempore ad se redire faciat, interea vero totum casum tecto Poenitentis nomine et additis rationabilibus causis, quae exemptionem ejusdem ab Obligatione denuntiationis suadeant, exponat Ordinario loci, ut is desuper pro rerum conditione Dispensationem a S. Poenitentiaria expostulet, praesertim si sollicitans emendatus jam fuerit et egerit Poenitentiam.

Princip. VIII.

274. Ex Decreto Benedicti XIV. sollicitantes praeter Suspensionem ab executione Ordinis et Privatione Beneficiorum (quae tamen poenae non incurruntur ante Sententiam) incurrunt etiam perpetuam inhabilitatem ad Missam ipsam celebrandam.

TRACTATUS SEXTUS.

DE SACRAMENTO EXTREMAE UNCTIONIS.

ARTICULUS I.

EXTREMAE UNCTIONIS NOTIO ATQUE EFFECTUS.

Princip. I.

1. *Extrema Unctio* definiri potest: „Sacramentum Novae Legis ex olei benedicti Unctione et Sacerdotis oratione constans, a Christo Domino institutum, per quod homini Christiano graviter infirmo salus animae confertur, et etiam sanitas corporis, si saluti animae expedierit.“ Nuncupari etiam solet *Unctio Infirmorum, Oleum Sanctum.*

Princip. II.

2. Ritus hujus Sacramenti hisce verbis describitur in Scriptura [1]): *„Infirmatur quis in vobis? Inducat presbyteros Ecclesiae, et orent super eum ungentes eum oleo in Nomine Domini, et oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus, et si in Peccatis sit, remittentur ei.“*

[1]) Jac. 5.

Princip. III.

3. De fide est, Extremam Unctionem esse verum et proprie dictum Sacramentum [1]).

[1]) Cf. Trid. Sess. 14. can. 1.

Princip. IV.

4. Effectus hujus Sacramenti ita describit Tridentinum [1]): *„Si quis dixerit, Sacram Infirmorum Unctionem non conferre Gratiam, nec remittere Peccata, nec alleviare infirmum; sed jam cessasse, quasi olim tantum fuerit Gratia curationum, anathema sit.“* Hinc Effectus *Primarius* est Gratia Sanctificans, conferens Gratiae actualis auxilia ad alleviandum seu obfirmandum animum contra morbi molestias et tentationes daemonis. *Secundarius* autem Effectus est triplex:

a) Remissio Peccatorum non tantum Venialium, sed etiam per accidens aliquando Mortalium;
b) Abstersio reliquiarum Peccati, quae sunt non tantum poenae, sed etiam anxietates et errores ex Peccato commisso;
c) Recuperatio sanitatis, cum saluti animae expedierit.

[1]) Sess. 14. can. 5.

ARTICULUS II.

DE EXTREMAE UNCTIONIS MATERIA, FORMA ATQUE MINISTRO.

Princip. I.

5. Materia *Remota* Extremae Unctionis est *Oleum ex olivis expressum et speciali benedictione ab Episcopo consecratum,* quod singulis annis in Coena Domini est renovandum, veteri exusto [1]).

[1]) Cf. Trid. l. c.

Princip. II.

6. Materia *Proxima* est ipsa Unctio Infirmorum cum Oleo benedicto. Certum tamen est, non esse de necessitate Sacramenti, ut Unctio fiat immediate pollice Sacerdotis, sed fieri potest bacillo, aut alio simili instrumento Oleo inuncto, praesertim peste grassante.

Princip. III.

7. Unctio ex Decreto Eugenii IV. facienda est in septem corporibus partibus, videlicet in oculis propter visum, in auribus propter auditum, in naribus propter odoratum, in ore propter gustum vel locutionem, in manibus propter tactum, in pedibus propter gressum, in renibus propter delectationem ibi vigentem. Ad *renes* autem quod attinet, ait Rituale: „*Renum Unctio in mulieribus honestatis gratia semper omittitur; atque etiam in viris, quantum infirmus commode moveri non potest.*" Notari hic debet, renum Unctionem neque in viris apud nos esse in usu, ac proinde indiscriminatim omitti.

Princip. IV.

8. Etsi multi affirment, Unctiones quinque sensuum esse essentiales adeoque in praxi esse adhibendas, quantum fieri potest,

Probabile tamen est, sufficere unicam in quavis corporis parte. Quare in casu necessitatis et in peste tuto adhiberi potest unica, maxime facta in capite, dicendo: *„Quidquid per quinque sensus deliquisti.“*

Princip. V.

9. *Forma* Extremae Unctionis est deprecativa. Hanc autem sic pronuntiare debet Sacerdos ipso actu, quo diversas peragit Unctiones ex praescripto Ritualis Romani: *„Per istam sanctam Unctionem et suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Deus, quidquid per visum“*, dum unguntur oculi, *per auditum*, dum unguntur aures, et sic de ceteris.

Princip. VI.

10. Solus ac quilibet Sacerdos potest Unctionem *Valide* conferre. *Licite* autem hoc Sacramentum non a quolibet Sacerdote, sed a proprio tantum pastore ministratur. Imo Regulares illud sine licentia ministrantes incurrunt Excommunicationem Papalem reservatam. Si vero parochus absit aut non velit, tunc quilibet in necessitate Sacerdos potest illud ministrare, imo ex charitate debet.

ARTICULUS III.

DE SUBJECTO EXTREMAE UNCTIONIS.

Princip. I.

11. Ut quis Extremae Unctionis sit capax, tria generatim requiruntur: a) Ut sit baptizatus; b) Ut aliquando habuerit usum rationis ac sic Peccati fuerit capax; c) Ut ratione infirmitatis sit in mortis periculo.

Princip. II.

12. Infantes et perpetuo amentes, aeque ac afficiendi supplicio non sunt capaces Extremae Unctionis.

Princip. III.

13. Extrema Unctio ministrari potest pueris post septennium, quamvis Eucharistiam nondum acceperint.

Princip. IV.

14. Extrema Unctio ministrari potest etiam non petentibus aut petere non valentibus ob infirmitatem.

Princip. V.

15. Si infirmus adhuc sit rationis compos, ex generali Ecclesiae consuetudine Extremae Unctioni Sacramenta et Poenitentiae et Eucharistiae sunt praemittenda. Imo si infirmus est in Mortali, Poenitentia necessario est praemittenda; si tamen tempus et infirmi conditio aliud requirant, poterit Unctio ministrari etiam ante Viaticum. Requiritur praeterea Intentio vel Expressa, vel Tacita, vel Praesumpta Unctionem suscipiendi.

Princip. VI.

16. Extrema Unctio dari *debet*, cum urget periculum mortis proximae, neque exspectandum est ultimum vitae momentum, imo „*gravissime peccant*, tradit Catechismus Romanus, *qui illud tempus aegroti ungendi observare solent, cum jam omni salutis spe amissa vita et sensibus carere incipiat.*“ Dari vero *potest* Valide et Licite, statim ac prudenter judicatur infirmus laborare periculo mortis.

Princip. VII.

17. Ex praescripto Ritualis Romani „*in eadem infirmitate hoc Sacramentum iterari non debet, nisi diuturna sit, et cum infirmus convaluerit, iterum in periculum mortis inciderit.*“ Quando autem agitur de diversa infirmitate, „*cum hoc Sacramentum* teste Angelico [1]) *ordinetur ad sanandum, toties iterari potest, quoties infirmitas iteratur.*“

[1]) Contra Gent. L. 4. c. 73.

TRACTATUS SEPTIMUS.

DE SACRAMENTO ORDINIS.

SECTIO I.

DE SACRAMENTO ORDINIS IN GENERE.

Princip. I.

1. *Ordo* hic sumitur dupliciter:

a) Pro certo quodam gradu seu statu hominum, qui aliqua consecratione ad Ministerium Divinum in Ecclesia Christi deputantur. Qua ratione est quid permanens, neque Sacramentum;

b) Pro ipso Ritu sacro seu actione illa, qua homo in hujusmodi statum et dignitatem Ministerii Divini cooptatur eique potestas aliqua confertur spiritualis. Quo sensu est quid transiens et Sacramentum. Unde haec erit definitio Ordinis, prout hic sumitur: *„Ordo est Sacramentum Novae Legis, quo Ordinato confertur potestas spiritualis in ordine ad Eucharistiam.“*

Princip. II.

2. De fide est, Ordinem esse verum Novae Legis Sacramentum a Christo Domino institutum [1]).

[1]) Cf. Act. 6, 6. Act. 13, 2 et 3. 2. Tim. 1, 6. Trid. Sess. 23. can. 3.

Princip. III.

3. Ordo institutus fuit in ultima Coena in illis verbis: *„Hoc facite in meam commemorationem.“*

Princip. IV.

4. De fide est, plures esse in Ecclesia Ordines. *„Si quis dixerit,* definivit Tridentinum [1]), *praeter Sacerdotium non esse in Ecclesia Catholica alios Ordines et majores et minores, per quos velut per gradus quosdam in Sacerdotium tendatur, anathema sit.“*

[1]) Sess. 23. can. 2.

Princip. V.

5. In Ecclesia Latina *septem* numero recensentur Ordines, nempe: *Presbyteratus*, *Diaconatus*, *Subdiaconatus*, *Acolythatus*, *Exorcistatus*, *Lectoratus et Ostiariatus*. *Episcopatus* est quidem distinctus Ordo, non ideo tamen numerandi sunt octo Ordines, quia Ordo Episcopalis est potius consummatio et extensio Ordinis Sacerdotalis.

Princip. VI.

6. In Ecclesia Graeca multis abhinc saeculis *quatuor* tantum sunt Ordines, nempe: *Presbyteratus*, *Diaconatus*, *Subdiaconatus* et *Lectoratus*.

Princip. VII.

7. Septem Ordines Ecclesiae Latinae dividuntur in *Majores* (Presbyteratus, Diaconatus et Subdiaconatus); qui dicuntur etiam *Sacri*, quatenus propius accedunt ad Eucharistiam, et *Minores* (Acolythatus, Exorcistatus, Lectoratus et Ostiariatus).

Princip. VIII.

8. Distinctio Ordinis juxta Angelicum [1]) accipitur secundum relationem ad Eucharistiam, prout *conficitur*, *distribuitur* et *suscipitur*. Unde vel agitur de *consecranda* Eucharistia, et ad hoc datur *Sacerdotium*, vel de ea *distribuenda* in Sacerdotis absentia aut de *Proxima Materia tradenda*, et hoc pertinet ad Diaconum, vel de *praeparandis sacris vasis*, ut in iis Materia recipiatur, et pertinet ad *Subdiaconum*, vel de ipsa *Materia praesentanda*, et pertinet ad *Acolythum*. Quod vero spectat ad *susceptores*, ii mundi esse debent: arcendi ergo sunt omnes immundi. Horum autem triplex est genus: *alii* sunt, qui nolunt fidem suscipere, uti *Infideles*, quibus est claudenda Ecclesia, et hoc pertinet ad *Ostiarios*, *alii*, qui susceperunt fidem, sed nondum sunt sufficienter instructi, uti sunt *Catechumeni*; et his datur *Lector*, *alii*, qui instructi quidem sunt, sed a daemone detinentur, *uti Energumeni*, et his dantur *Exorcistae*.

[1]) Suppl. q. 37. a. 2.

Princip. IX.

9. De fide est, Ordinem generice sumptum esse Sacramentum [1]). De Sacerdotio, quatenus distinguitur ab Ordinatione Epi-

scopi, id definivit Tridentinum [2]). **Diaconatus juxta Communem Certam Sententiam quoque est Sacramentum: habetur enim in eodem signum sensibile, Gratia respondens et Divina Institutio,** quandoquidem Tridentinum [3]) definivit: *„Si quis dixerit, in Ecclesia Catholica non esse Hierarchiam Divina Ordinatione institutam, quae constat ex Episcopis, Presbyteris et Ministris (Diaconis), anathema sit."* Subdiaconatus juxta Sententiam **Probabiliorem** non est Sacramentum, cum desit Divina Institutio et Gratiae promissio. Ordines denique Minores inter Sacramenta minime sunt adnumerandi.

[1]) Sess. Trid. 23. c. 2. [2]) Sess. 23. can. 6. [3]) l. c.

Princip. X.

10. Sacramentum Ordinis praeter Gratiam Sanctificantem et Jus ad speciales Gratias ad digne obeunda Ministeria **Ecclesiastica** imprimit Characterem, ideoque absque Sacrilegio iterari non potest [1]).

[1]) Cf. Trid. Sess. 25. can. 4.

SECTIO II.

DE PRIMA TONSURA.

Princip. I.

11. *Prima Tonsura* est caeremonia Ecclesiastica, qua per abscissionem capillorum a legitimo Ministro sub certa verborum forma homo baptizatus transfertur a statu Laicali ad statum Clericalem, et fit capax Ordinum, Jurium et Beneficiorum Ecclesiasticorum [1]).

[1]) *Tonsura* vocatur a ritu abscindendi capillos; *Prima* autem dicitur, quia prima est habilitatio ad ferendam Tonsuram Clericalem.

Princip. II.

12. Prima Tonsura, cum non sit a Christo instituta, neque habeat promissionem Gratiae annexam, non est *Sacramentum*, neque etiam Ordo, sed tantum praeparatio ad Ordines suscipiendos.

Princip. III.

13. Primae Tonsurae *Quasi-Materia Remota* sunt capilli, *Proxima* est eorundem abscissio. *Quasi-Forma* continetur hisce

verbis tum ab Episcopo, tum a Tonsurando proferendis: „*Dominus pars haereditatis meae et calicis mei, tu es, qui restitues haereditatem meam mihi*" [1]).

[1]) Ps. 15, 5.

Princip. IV.

14. Abscissio capillorum in Ritu Primae Tonsurae significat contemptum fastus saecularis et abdicationem negotiorum ac desideriorum saecularium.

Princip. V.

15. Minister Ordinarius Primae Tonsurae est Episcopus consecratus; ex Privilegio autem Cardinales in suis Ecclesiis Titularibus, et Abbates suis subditis Primam Tonsuram conferre possunt. Cuilibet tamen per se tantum a proprio Episcopo potest conferri Prima Tonsura.

Princip. VI.

16. Effectus Primae Tonsurae est triplex:
   a) Translatio a statu Laicali ad Clericalem [1]);
   b) Capacitas Jurium, Privilegiorum et Beneficiorum Ecclesiasticorum;
   c) Habilitas ad suscipiendos Ordines.

[1]) Status *Laicalis* est collectio hominum nullo speciali titulo ad servitium Divinum deputatorum neque gaudentium Privilegiis et Beneficiis Ecclesiasticis. Status *Clericalis* est collectio hominum Ritu Ecclesiastico ad servitium Divinum deputatorum, et capacium Jurium, Privilegiorum et Beneficiorum Ecclesiasticorum.

Princip. VII.

17. Privilegia, quae praeter capacitatem ad Beneficia Ecclesiastica per Primam Tonsuram conferuntur, sunt haec:
   a) Privilegium *Fori*, i. e. immunitas a Jurisdictione et Foro saeculari;
   b) Privilegium Canonis, quod efficit, ut, si quis suadente diabolo, i. e. ex malitia percutiat Clericum sit excommunicatus;
   c) Immunitas a Tributis, quae consistit in exemptione ab exactionibus auctoritate Laica impositis. Ut vero gaudeat Privilegio Fori, debet habere Beneficium Ecclesiasticum, deferre Clericalem habitum et Tonsuram, et

suae aut alteri Ecclesiae ex Episcopi mandato inservire, vel in Seminario Clericorum, aut in aliqua schola de licentia Episcopi quasi in via ad majores Ordines suscipiendos versari; ut gaudeat Privilegio Immunitatis, non debet negotiari; ut gaudeat demum Privilegio Canonis, debet deferre habitum Clericalem et Tonsuram.

Princip. VIII.

18. Habitus Clericalis ex Decretis Ecclesiae est *Talaris* i. e. toga pertingens usque ad talos, vel saltem decenter longa et distinctiva Clericorum a Saecularibus. Quoad colorem servanda est cujusvis regionis consuetudo. Alia vestis praeterea, magis proprie Clericorum, est *Superpelliceum* i. e. vestis lintea et candida, ac simul perampla ad significandam animi simplicitatem, morum puritatem, atque amplitudinem charitatis, quae a Clerico exigitur.

Princip. IX.

19. Ad *Validam* susceptionem Primae Tonsurae requiritur, ut promovendus sit mas, baptizatus, rationis usum habens, nec plane ad Tonsurae susceptionem coactus. Ad *Licitam* autem susceptionem praeterea requiritur, ut promovendus sit immunis a Censuris Ecclesiasticis et Irregularitate, ut sit confirmatus, ut sciat rudimenda fidei, legere et scribere, atque ut habeat *animum clericandi* [1]).

[1]) Cf. Trid. Sess. 23. c. 4.

Princip. X.

20. Certa aetas ad Primam Tonsuram suscipiendam a Jure Ecclesiastico non est determinata: plerumque tamen requiritur septennium completum.

Princip. XI.

21. Officium Tonsuratorum per se aliud non est, quam ut canant psalmos in choro, et ita vivant Deo, sicut decet illos, qui speciali titulo servitio Divino sunt addicti [1]).

[1]) De Obligationibus v. supra L. 1. Sect. 2.

Princip. XII.

22. Corona Clericalis in vertice significat tum spineam coronam Christi, tum Regale Sacerdotium eorum, qui in sortem

Domini vocati sunt, tum amputationem curarum temporalium et animam Divinis inspirationibus patentem.

Princip. XIII.

23. Prima Tonsura quovis die et hora potest conferri ex Pontificali Romano.

Princip. XIV.

24. Ritus, quo confertur Prima Tonsura, juxta Pontificale Romanum hic est:

a) Pontifex cum forficibus incidit unicuique extremitates capillorum in fronte, in occipitio, ad utramque aurem, et in medio capitis, atque in bacile deponit;
b) Cuilibet, cum tondetur, dicit simul cum ipso: „*Dominus pars haereditatis meae et calicis mei, tu es, qui restitues haereditatem meam mihi;*"
c) Accipiens Pontifex in manus Superpelliceum, dicit singulis: „*Induat te Dominus novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia et sanctitate veritatis;*"
d) Orationem addit, qua optat, ut, quemadmodum coronam gestant, ita haereditatem aeternam mereantur;
e) Demum adjungit exhortationem: „*Filii charissimi! animadvertere debetis, quod hodie de Foro Ecclesiae facti estis, et Privilegia Clericalia sortiti estis; cavete igitur, ne propter culpas vestras illa perdatis: et habitu honesto bonisque moribus atque operibus Deo placere studeatis, quod ipse vobis concedat per Spiritum Sanctum suum. Amen.*"

SECTIO III.

DE SINGULIS ORDINIBUS IN SPECIE.

ARTICULUS I.

NOTIO CUJUSCUNQUE ORDINIS.

Princip. I.

25. *Ostiariatus* est Ordo primus inter Minores, quo Ordinato per traditionem clavium Ecclesiae sub certa verborum forma a

legitimo Ministro prolata confertur potestas aperiendi et claudendi januas Ecclesiae et admittendi dignos atque excludendi indignos.

Princip. II.

26. *Lectoratus* est secundus Ordo inter Minores, quo Ordinato per traditionem libri Lectionum sub certa verborum forma a legitimo Ministro prolata confertur potestas legendi extra Missam, in Ecclesia tamen, Scripturas Sanctas et populum catechizandi seu instruendi in rebus fidei.

Princip. III.

27. *Exorcistatus* est tertius Ordo Minor, in quo per traditionem libri Exorcismorum sub certa verborum forma a legitimo Ministro prolata Ordinato confertur spiritualis potestas imponendi manus super Energumenos sive Baptizatos sive Catechumenos et invocandi super eos nomen Domini ad compescendos daemones eosque a corpore humano expellendos.

Princip. IV.

28. *Acolythatus* est ultimus inter Minores Ordines, in quo per traditionem Candelabri cum cereo extincto et Urceolis vacuis sub certis verborum formis a legitimo Ministro prolatis confertur potestas accendendi Ecclesiae luminaria, ferendi candelabrum accensum ad altare, et vinum et aquam porrigendi ad SS. Eucharistiam.

Princip V.

29. *Subdiaconatus* est primus Ordo inter Majores, quo per traditionem Calicis vacui cum Patena vacua et libri Epistolarum sub certis verborum formis a legitimo Ministro prolatis confertur potestas spiritualis mediante Diacono assistendi Presbytero in Sacrificio Missae et solemniter cantandi Epistolam.

Princip. VI.

30. *Diaconatus* est Ordo Major et Sacer, quo per impositionem manus dextrae Episcopi et traditionem libri Evangeliorum sub certis verborum formis ab Episcopo prolatis confertur potestas spiritualis proxime inserviendi Episcopo vel Presbytero Sacra facienti et cantandi solemniter Evangelium.

Princip. VII.

31. *Presbyteratus* est Ordo Major et Sacer, in quo per traditionem Calicis cum vino et Patenae cum hostia, et per impositionem manuum Episcopalium sub certis verborum formis confertur alicui potestas spiritualis in Corpus Christi verum et Corpus Christi mysticum, potestas videlicet tum consecrandi et ministrandi Corpus et Sanguinem Christi, tum remittendi et retinendi Peccata fidelium.

Princip. VIII.

32. *Episcopatus* est Ordo supremus, quo datur Presbytero potestas spiritualis confirmandi, ordinandi, de fide judicandi, et consecrandi res ad Divinum Cultum pertinentes.

Princip. IX.

33. Episcopatus est Ordo distinctus a Presbyteratu, quandoquidem in eo et distinctus traditur Character et spiritualis potestas. Praestant enim Episcopi Presbyteris tum potestate *Ordinis*, tum potestate *Jurisdictionis* et quidem Jure Divino.

ARTICULUS II.

DE MATERIA SINGULORUM ORDINUM.

Princip. I.

34. *Ostiariatus* Materia *Remota* sunt claves *Ecclesiae*, *Proxima* est ipsa clavium a Candidato physice tangendarum traditio [1]).

[1]) Traditio cymbali, ejusque pulsatio, cum non fiat ab Episcopo, non pertinet ad Materiam Ostiariatus.

Princip. II.

35. *Lectoratus* Materia *Remota* est liber Lectionum, sive qui continet prophetias, epistolas, actus Apostolorum et etiam sermones Sanctorum Patrum in Ecclesia legi solitos; *Proxima* est ejusdem libri a Candidato tangendi traditio.

Princip. III.

36. *Exorcistatus* Materia *Remota* est liber Exorcismorum [1]), *Proxima* est ejusdem libri a Candidato tangendi traditio.

[1]) Ex Constitutione „*Sollicitudini*" Benedicti XIV. Rituale Romanum, in quo Exorcismi scripti sunt, constituit Materiam Remotam Exorcistatus.

Princip. IV.

37. *Acolythatus* Materia *Remota* sunt Candelabrum cum cereo extincto et Urceoli vacui, *Proxima* est eorum a Candidato tangendorum traditio.

Princip. V.

38. *Subdiaconatus Remota* Materia *Primaria* est Calix vacuus cum Patena vacua, *Secundaria* est liber Epistolarum: Traditio utriusque est Materia *Proxima.*

Princip. VI.

39. *Diaconatus* Materia juxta Sententiam Communiorem [1]) est tum impositio manus Episcopi, tum traditio libri Evangeliorum.

[1]) Licet Probabilius sit, solam manus impositionem esse Materiam Diaconatus, adhuc tamen Probabile est, etiam libri traditionem esse de Essentia Diaconatus, sicut et verba in illa traditione prolata. Quare in praxi utraque est adhibenda. Et si quidpiam ex istis fuerit omissum, sub conditione Ordinatio erit iteranda. Cf. Benedict. XIV. de Syn. Dioec. L. 8. c. 10.

Princip. VII.

40. Ut intelligatur rite, quaenam sit Materia *Presbyteratus,* animadverti debet, praeter traditionem Instrumentorum, Calicis scilicet cum vino et aqua, et Patenae superimpositae cum hostia, in collatione hujus Ordinis triplicem occurrere manuum impositionem: in *prima* Episcopus utramque manum, super caput cujuslibet Ordinandi imponit nihil dicens. *Postea* tam Episcopus quam Sacerdotes tenent manus dextras super Ordinandos extensas, solo orante Episcopo. *Demum* post Communionem Episcopus ambas manus super caput singulorum imponit dicens: „*Accipe Spiritum Sanctum, quorum remiseris Peccata, remittuntur eis, et quorum retinueris, retenta sunt.*" Certum porro est, *primam* non esse de essentia, cum nulla ei correspondeat forma; item Communis Sententia est, neque essentialem esse *tertiam,* tum quia non fuit in usu apud Latinos per duodecim priora saecula, tum quia Sacerdotium tunc jam est collatum, siquidem novi Sacerdotes Missam

cum Episcopo jam concelebrarunt. Remanet ergo, *secundam* manuum impositionem esse essentialem.

Princip. VIII.

41. Triplex circa Materiam *Presbyteratus* existit Sententia:

a) Prima asserit, solam manuum impositionem esse Materiam hujus Ordinis essentialem, traditionem vero Instrumentorum esse Materiam tantum integrantem ex Praecepto Ecclesiae;

b) Secunda Sententia affirmat, Materiam Ordinis Presbyteratus esse solam traditionem Calicis cum vino et Patenae cum hostia;

c) Tertia tenet, duas esse partiales Materias ac Formas Ordinis Presbyteratus, quae integrant unum Sacramentum.

Princip. IX.

42. Cum in praxi tutior pars in Administratione Sacramentorum teneri debeat, ac optimae notae Theologi diversas Sententias tueantur, hinc absque piaculo alterutra non posset omitti, scilicet aut manuum impositio, aut Instrumentorum porrectio, ex quibus in Ecclesia Latina Materia totalis et adaequata Sacrae Ordinationis coalescit. Quodsi traditio Instrumentorum omissa esset, deberet omnino suppleri, imo tota esset sub conditione Ordinatio iteranda [1]).

[1]) Cf. Benedict. XIV. de Syn. Dioec. L. 8. c. 10. § 13.

Princip. X.

43. Materia *Episcopatus Remota* est Baculus Pastoralis, Annulus et liber Evangeliorum; *Proxima* vero est eorundem traditio, et impositio manuum Papae vel Episcopi cum assistentia aliorum duorum Episcoporum, aut duorum Sacerdotum ex dispensatione Sedis Apostolicae.

Princip. XI.

44. Ad Valorem Ordinationis juxta Sententiam Communem requiritur contactus physicus, adeo ut et Episcopus ipse immediate tangat tradens et Ordinandus immediate tangat accipiens Instrumenta.

ARTICULUS III.

DE FORMA SINGULORUM ORDINUM.

Princip. I.

45. Forma *Ostiariatus* sunt verba sequentia, quae profert Episcopus ad traditionem clavium: *„Sic age, quasi redditurus Deo rationem pro iis rebus, quae his clavibus recluduntur."*

Princip. II.

46. Forma *Lectoratus* sunt verba haec a legitimo Ministro proferenda: *„Accipe et esto verbi Dei relator habiturus, si fideliter et utiliter impleveris Officium tuum, partem cum iis, qui verbum Dei bene administraverunt ab initio."*

Princip. III.

47. Forma *Exorcistatus* sunt verba haec ab Episcopo prolata: *„Accipe et commenda memoriae, et habe potestatem imponendi manus super energumenos, sive baptizatos, sive catechumenos."*

Princip. IV.

48. Forma *Acolythatus* respondens primae Materiae sunt verba haec ab Episcopo prolata: *„Accipe ceroferarium cum cereo, et scias, te ad accendenda Ecclesiae luminaria mancipari in nomine Domini."* Respondet Ordinandus: *„Amen."* Forma respondens traditioni urceoli est: *„Accipe urceolum ad suggerendum vinum et aquam in Eucharistiam Sanguinis Christi in nomine Domini."* Respondet Ordinandus: *„Amen."*

Princip. V.

49. In *Subdiaconatu* Forma respondens Materiae primae, traditioni scilicet Calicis vacui cum Patena vacua sunt verba haec ab Episcopo proferenda: *„Vide, cujus Ministerium tibi traditur: ideo te admoneo, ut ita te exhibeas, ut Deo placere possis."* Forma vero respondens Materiae secundariae sunt verba sequentia: *„Accipe librum Epistolarum, et habe potestatem legendi in Ecclesia Sancta Dei tam pro vivis quam pro defunctis in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen."*

Princip. VI.

50. Forma, quae correspondet in *Diaconatu* impositioni manus, consistit in his verbis: *„Accipe Spiritum Sanctum ad*

robur et ad resistendum diabolo et tentationibus ejus in nomine Domini." Altera Forma correspondens traditioni libri Evangeliorum est: „*Accipe potestatem legendi Evangelium in Ecclesia Dei tam pro vivis quam pro defunctis in nomine Domini.*"

Princip. VII.

51. Quemadmodum ad completam Ordinationem *Presbyteri* in Ecclesia Latina necessaria est necessitate Sacramenti Materia duplex partialis, ita etiam Forma duplex partialis, nimirum Forma correspondens traditioni Instrumentorum sunt verba haec: „*Accipe potestatem offerre Sacrificium Deo, Missasque celebrare, tam pro vivis, quam pro defunctis. In nomine Domini.*" Respondetur: „*Amen.*" Forma vero correspondens impositioni manuum Episcopi est haec: „*Accipe Spiritum Sanctum; quorum remiseris Peccata, remittuntur eis, et quorum retinueris, retenta sunt.*"

Princip. VIII.

52. Forma in *Episcopatu* consistit in verbis correspondentibus impositioni manuum Consecratoris Episcopi et Episcoporum assistentium ac traditioni Instrumentorum. Nimirum Forma correspondens impositioni manuum est: „*Accipe Spiritum Sanctum.*" Forma correspondens traditioni baculi est: „*Accipe baculum pastoralis officii, ut sis in corrigendis vitiis pie saeviens, judicium sine ira tenens, in fovendis virtutibus auditorum animas demulcens, in tranquillitate severitatis censuram non deserens.*" Forma correspondens traditioni annuli est: „*Accipe annulum, fidei scilicet signaculum: quatenus sponsam Dei, sanctam videlicet Ecclesiam, intemerata fide ornatus illibate custodias.*" Respondetur: „*Amen.*" Denique Forma correspondens traditioni libri Evangeliorum est haec: „*Accipe Evangelium, et vade, praedica populo tibi commisso; potens est enim Deus, ut augeat tibi Gratiam suam, qui vivit et regnat in saecula saeculorum. Amen!*

ARTICULUS IV.

DE INTENTIONE AD ORDINATIONEM REQUISITA.

Princip. I.

53. Certum est, ad Valorem Ordinationis non sufficere in Ordinante Intentionem Interpretativam, nec Habitualem, sed re-

quiri Formalem, vel saltem Virtualem, neque ex parte Ordinantis sufficit Intentio Indirecta.

Princip. II.

54. In Ordinando, si sit infans, vel amens a nativitate, sufficit Intentio Interpretativa ad Valorem Ordinationis. In adulto autem aliquis ejus requiritur consensus, vel Formalis, vel Virtualis, vel saltem Habitualis Intentio. Non sufficit Intentio pure Indirecta; sufficit tamen Probabiliter etiam Implicita.

Princip. III.

55. Si adultus, sive ignorans, sive non advertens ad Votum Castitatis intendit suscipere Subdiaconatum, jam Implicite vovet Castitatem, qui Implicite vult onera adnexa. Si vero sciens positive nolit vovere, etsi valide, sacrilege tamen suscipit Subdiaconatum, utpote inobediens Praecepto Ecclesiae praecipientis tale Votum ex motivo Religionis, et ex eodem motivo prohibentis ei quemcunque actum contra Castitatem; ideoque is semper tenebitur emittere ejusmodi Votum, et, si nunquam velit, quivis ejus actus contra Castitatem adhuc erit Sacrilegus, et, si ineat matrimonium, adhuc erit irritum.

Princip. IV.

56. Si quis ordinetur per vim et metum gravem, atque vim patiens expresse protestetur, se nolle ordinari, certum est, invalidam esse Ordinationem, et nullam adesse Obligationem Castitatis; at si consentiat, et libere suscipiat Ordinem, etsi praecesserit violentia, tenetur ad Castitatem.

ARTICULUS V.

DE OFFICIIS, ONERIBUS ET VIRTUTIBUS ORDINATORUM.

Princip. I.

57. *Ostiariorum* Officium duplex distingui potest, alterum *Proprium*, atque *Mysticum* alterum:

a) Officium *Proprium* Ostiarii multiplex est:

α) Ostiarium oportet percutere cymbalum tempore Sacrificii; *β*) Et campanam populo ad templum convocando;

γ) Aperire Ecclesiam et Sacrarium; δ) Librum aperire ei, qui praedicat, Concionatori; ε) Providere, ne per negligentiam earum rerum, quae intra Ecclesiam sunt, aliquid depereat; ζ) Certis horis domum Dei aperire fidelibus; η) Semper claudere infidelibus, haereticis, apostatis, excommunicatis, interdictis, energumenis, publicam poenitentiam agentibus et catechumenis post Evangelium in Missae Sacrificio;

b) Ostiarii munus *Mysticum* hisce verbis Ordinantis exprimitur: „*Studete etiam, ut sicut materialibus clavibus Ecclesiam visibilem clauditis et aperitis, sic et invisibilem Dei domum, corda scilicet fidelium, doctrinis et exemplis vestris et claudatis diabolo et aperiatis Deo, ut Divina verba, quae audierunt, corde retineant et opere compleant.*"

Princip. II.

58. Duplex in Pontificali describitur Officium *Lectorum, Vocale* scilicet sive *Proprium*, et *Spirituale* sive *Mysticum. Vocale* est triplex: Legere, cantare et benedicere. a) Legere: „*Lectorem oportet legere ea, quae praedicat* [1]; *studete igitur,* monet Episcopus, *verba Dei, scilicet Lectiones Sacras distincte et aperte ad intelligentiam et aedificationem fidelium absque omni mendacio falsitatis proferre, ne veritas Divinarum Lectionum incuria vestra ad instructionem audientium corrumpatur;*" b) *Lectiones cantare;* c) *Benedicere panem et omnes fructus novos.*

Officium *Mysticum* Lectoris in Pontificali Romano sic describitur: „*Quod autem ore legitis, corde credatis, atque opere compleatis, quatenus auditores vestros verbo pariter et exemplo vestro docere possitis. Ideoque cum legitis, in alto Ecclesiae loco stetis, ut ab omnibus audiamini et videamini, figurantes positione corporali, vos in alto Virtutum gradu debere conversari, quatenus cunctis, a quibus audimini et videmini, coelestis vitae formam praebeatis, quod in vobis Deus impleat per Gratiam suam.*"

[1]) Lectoris olim erat, non tantum prophetias legere, sed etiam Evangelium non tamen tempore Sacrificii et Lecta exponere per modum catecheseos.

Princip. III.

59. Officium *Exorcistae* pariter duplex est: unum *Externum* sive *Ecclesiasticum* et *Internum* alterum sive *Spirituale.* Officium

Externum rursus est triplex: a) Abjicere daemones [1]); b) Dicere populo, ut, qui non communicat, det locum, scilicet alteri communicanti, ut possit ad Altare accedere; c) Et aquam in Ministerio fundere, non super catechumenum, sed in fontem Baptismi, ut baptizetur.

Officium *Internum* et *Spirituale* traditur hisce verbis: „*Studete igitur, ut, sicut a corporibus aliorum daemones expellitis, ita a mentibus et corporibus vestris omnem immunditiam et nequitiam abjiciatis, ne illis succumbatis, quos ab aliis vestro Ministerio effugatis. Discite per Officium vestrum vitiis imperare, ne moribus vestris aliquid sui juris inimicus valeat vindicare. Tunc etenim recte in aliis daemonibus imperabitis, cum prius in vobis eorum multimodam nequitiam superatis: Quod vobis Dominus agere concedat per Spiritum suum Sanctum.*“

[1]) Exorcismi hodie reservantur solis Sacerdotibus. Imo neque ipsi sine licentia Episcopi Exorcismos exercere debent.

Princip. IV.

60. Officia *Acolythi* sunt haec, ut ita loquamur ex *Instituto*: a) Ecclesiae luminaria seu candelas, cereos, candelabra asservare, praeparare, accendere, portare cum candelabro sive ceroferario tempore Sacrificii, ac praecipue cum Evangelium legitur; b) Sequi Diaconum ad locum Evangelii; c) Urceolos seu ampullas pariter conservare, praeparare ad Sacrificium, aqua et vino replere, manu tenere ac Subdiacono porrigere.

Officium vero ex *Decoro* ita ab Ordinante proponitur: „*Studete igitur susceptum Officium digne implere. Non enim Deo placere poteritis, si lucem Deo manibus praeferentes operibus tenebrarum inserviatis, et per hoc aliis exempla perfidiae praebeatis. Sed sicut Veritas dicit, luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent patrem vestrum, qui in coelis est. Et sicut Apostolus Paulus ait: In medio nationis pravae et perversae, lucete sicut luminaria in mundo, verbum vitae continentes. Sint ergo lumbi vestri praecincti, et lucernae ardentes in manibus vestris, ut filii lucis sitis. Abjiciatis opera tenebrarum, et induamini arma lucis. Eratis enim aliquando tenebrae, nunc autem lux in Domino. Ut filii lucis ambulate. Quae sit vero ista lux, quam tantopere inculcat Apostolus, ipse demonstrat, subdens: Fructus enim lucis est in omni bonitate et justitia et veritate. Estote igitur solliciti*

in omni justitia, bonitate, et veritate, ut et vos, et alios, et Dei Ecclesiam illuminetis. Tunc etenim in Dei Sacrificio digne vinum suggeretis et aquam, si vos ipsi Deo Sacrificium per castam vitam et bona opera oblati fueritis."

Princip. V.

61. Officia *Subdiaconorum Visibilia* haec sunt: a) Diacono in Altaris Ministerio ministrare; b) Vinum, panem, lintea et cetera ad Sacrificium necessaria praeparare; c) Epistolam in Missa solemni cantare; d) Aquam in calicem fundere; e) Calicem purificare et cooperire; f) Crucem in processionibus portare; g) Corporalia, Pallas, Purificatoria lavare.

Officia vero eorum *Invisibilia* hisce verbis tradit Pontificale Romanum: „*Studete itaque, ut ista visibilia Ministeria, quae diximus, nitide et diligentissime complentes, invisibilia horum exemplo perficiatis. Altare quidem Sanctae Ecclesiae ipse est Christus, teste Joanne, qui in Apocalypsi sua Altare aureum se vidisse perhibet, stans ante thronum, in quo et per quem oblationes fidelium Deo patri consecrantur. Cujus Altaris Pallae et Corporalia sunt membra Christi, scilicet fideles Dei, quibus Dominus, quasi vestimentis pretiosis circumdatur, ut ait Psalmista: Dominus regnavit, decorem indutus est.*"

Princip. VI.

62. Ex Pontificali Romano *Diaconi* tria in Ordinatione suscipiunt Officia *Externa:* a) Ministrare ad Altare, non vero offerre. Diaconus scilicet cantat Evangelium, panem et vinum Celebranti offert, calicem cooperit et discooperit. Corpus Christi immediate non tangit, sed Corpus et Sanguinem in vasis contenta deferre potest. Sacram Eucharistiam olim distribuebat: deinde vero prohibitum est, ne Diaconus praesente Presbytero Eucharistiam distribueret, nisi in necessitatis casu et jussus; b) Baptizare, non tamen sine commissione Parochi; c) Praedicare ex commissione Parochi.

Ad *Invisibilia* vero et *Interna* Officia Ordinans incitat Diaconos hisce verbis: „*Hoc hodie nomen et Officium (Leviticum) tenetis, quia in Ministerium Tabernaculi Testimonii, i. e. Ecclesiae Dei, eligimini in Levitico Officio, quae semper in procinctu posita, incessabili pugna contra inimicos dimicat. Non enim est nobis*

*colluctatio adversus carnem et sanguinem etc. **Ecclesiam ergò** portare et munire debetis ornatu sancto, **praedicatu Divino, exemplo** perfecto. Comministri et cooperatores **Corporis et Sanguinis Domini** estote ab omni illecebra carnis aversi. **Mundamini, qui fertis** vasa Domini. Cogitate B. Stephanum merito **praecipuae Castitatis** ab Apostolis ad Officium istud esse electum. **Curate, ut, quibus** Evangelium ore annuntiatis, vivis operibus exponatis, **ut de vobis** dicatur: Beati pedes Evangelizantium pacem, **Evangelizantium** bona. Habete pedes vestros calceatos Sanctorum **exemplis in praeparationem** Evangelii pacis."*

Princip. VII.

63. Ne quid *Sacerdotalium* Officiorum *Externorum* praetereatur, ea omnia quinque capitibus possunt comprehendi: a) Sacrificare seu Missae Sacrificium offerre; b) Sacramenta administrare, scilicet Baptismi, Eucharistiae, Poenitentiae, Extremae Unctionis et Matrimonii; c) Sacramentalia et Benedictiones Sacramentis rebusque aliis adhibere, iis dumtaxat exemptis, quae Episcopo reservantur; d) Præesse, Parochi enim et Presbyteri alii quidam sub Episcopis Ecclesiam Dei regunt et curam animarum gerunt; e) Praedicare, i. e. Legem Divinam et ea, quae fidem Dei, praecepta ac mores Christianorum formandos spectant, concionibus, catechesibus, exhortationibus aliisque monitis explicare et inculcare.

Asceticorum Presbyteris congruentium munerum partem indicat Pontificale hisce verbis: *„Ut gravitate actuum et censura vivendi probent se seniores his instituti disciplinis, quas Tito et Timotheo Paulus exposuit; ut in Lege Dei, die ac nocte meditantes, quod legerint, credant, quod crediderint, doceant, quod docuerint, imitentur; justitiam, constantiam, fortitudinem ceterasque Virtutes in se ostendant: exemplo praebeant, admonitione confirment; ac purum et immaculatum Ministerii sui donum custodiant. Et inviolabili Charitate virum perfectum, in membra aetatis plenitudinis Christi, in die justi et aeterni judicis Dei, conscientia pura, fide vera, Spiritu Sancto pleni resurgant."*

Princip. VIII.

64. Ecclesiasticorum Officiorum Episcopis competentium quaedam referuntur ad potestatem *Ordinis*, quaedam ad *Jurisdictionis* auctoritatem. Ratione prioris Episcopus potest: a) Omnia omnino

Sacramenta administrare; b) Sacrificare; c) Consecrare, Chrisma conficere, Ecclesias et Altaria consecrare; d) Benedicere Virgines, Abbates, Abbatissas, Reges, Reginas, Milites, Regulares, Coemeteria, sacra Vasa, Campanas, Cruces, Arma, Enses, Vexilla Bellica; e) Caeremonias Sacramentis adjunctas adhibere; f) Interpretari seu praedicare et sacras litteras pro concione explanare.

Ratione potestatis *Jurisdictionis* convenit Episcopo judicare tam in Foro Interno quam Externo. Sed in Foro Interno Poenitentiae et Sacramentali supposita *Ordinis* potestate. Ad Externum pertinet potestas ferendi Censuras, concedendi Indulgentias, et alia, quae ad bonam animarum gubernationem illi necessaria.

Mysticas eorundem functiones satis insinuat idem Pontificale Romanum in explicatione Symbolorum ac Rituum, quibus Episcopi consecrantur, et S. Paulus copiose tribus epistolis suis hierarchicis, ad Titum una, duabus ad Timotheum.

Princip. IX.

65. Onera quatuor *Minoribus* Initiatorum sunt: deferre habitum et Tonsuram Clericalem, et adscribi alicui Ecclesiae. Praeterea iis imponitur ab Ordinante, ut semel recitent septem Psalmos Poenitentiales cum Litaniis et Versiculis. Onera *Subdiaconi* praeter dicta sunt duo: servandi scilicet Castitatem [1]) et recitandi Breviarium [2]). Tenetur insuper recitare semel Nocturnum impositum ab Ordinante. Onera *Diaconi* sunt eadem. Onera *Sacerdotis* sunt pariter eadem; praeterea tenetur dicere tres Missas impositas ab Ordinante. Denique sub Gravi tenetur Presbyter communicare in sui Ordinatione, quia tanquam Consacrificans debet omnino participare de Sacrificio. Onus demum *Episcopi* est, esse in statu perfectionis.

[1]) V. supra L. 1. Tr. 5. Sect. 2. Art. 2.
[2]) V. ibid. Art. 3.

ARTICULUS VI.
DE MINISTRO ORDINUM.

Princip. I.

66. Solus Episcopus consecratus est *Ordinarius Minister*, etiam Ordinis Episcopalis, etsi ad hunc conferendum indigeat

assistentia aliorum, saltem duorum Episcoporum vel Presbyterorum ex Dispensatione Papae.

Princip. II.

67. Certum est, Ordinationes factas a quovis Episcopo consecrato, licet sit haereticus, degradatus, simoniacus et irregularis, *Validas* esse, dummodo omnia substantialia serventur.

Princip. III.

68. Ut Episcopus Licite conferat Ordines, aut etiam Primam Tonsuram, requiritur insuper, ut Legitimam potestatem habeat sive Ordinariam sive Delegatam in Ordinandum.

Princip. IV.

69. Pontifex in qualibet orbis parte Ordines conferre, vel quemlibet Laicum aut Clericum ad se confugientem ordinare potest. Extraneos tamen nunc admittere non solet, nisi Testimoniales litteras Episcopi sui exhibere valeant.

Princip. V.

70. Episcopus quadruplici ratione sufficientem auctoritatem habere potest relate ad Ordinationem, scilicet ratione Originis, Domicilii, Beneficii et Familiaritatis.

CAP. I.

DE EPISCOPO ORIGINIS.

Princip. I.

71. Innocentius XII. ita [1]) explicat ratinonem *Originis*, quae ad facultatem ordinandi requiritur: „*Subditus ratione Originis is tantum sit ac esse intelligatur, qui naturaliter ortus est in ea Dioecesi, in qua ad Ordines promoveri desiderat; dummodo tamen ibi natus non fuerit ex accidenti, occasione nimirum itineris, officii, legationis, mercaturae, vel cujusvis alterius temporalis morae, seu permanentiae ejus patris in illo loco: quo casu nullatenus ejusmodi fortuita nativitas, sed vera tantum et naturalis patris origo erit admittenda.*"

Ratione *Originis* censetur igitur Episcopus proprius, qui habet Jus ordinandi, Episcopus illius loci, in quo pater domicilium habebat tempore, quo quis natus est.

[1]) Bulla „*Speculatores*“ d. anno 1694.

Princip. II.

72. Si pater in diversis Dioecesibus habeat duo domicilia, in quibus aequaliter habitet, ejus filius ab illo tantum Episcopo ordinari potest Titulo Originis, in cujus Dioecesi est natus. At si fortuito et extra utriusque Dioecesin natus est, ab utrovis Episcopo potest ordinari Titulo Originis.

Princip. III.

73. Si, postquam filius natus est in patris domicilio existente in hac Dioecesi, pater domicilium in aliam Dioecesin transferat, non ideo filius amittit Jus Originis jam acquisitum, ideoque potest etiam ordinari ab hoc Episcopo Originis, etsi indigeat Testimonialibus Episcopi illius Dioeceseos, si ibi potuerit aliquod impedimentum Canonicum contrahere.

Princip. IV.

74. De Vagis et filiis Vagorum quoad Quaestionem praesentem nihil statutum reperitur; verisimile tamen est, eos sortiri Originem, ubi nascuntur, quamvis multis Testimonialibus indigeant, ut ibi ordinentur.

CAP. II.

DE EPISCOPO DOMICILII.

Princip. I.

75. Episcopus dicitur Proprius ratione *Domicilii* ille, in cujus Dioecesi habet, qui vult ordinari, Domilium fixum cum animo manendi ibi perpetuo. Innocentius XII. declarat [1]), illum esse subjectum ratione Domicilii, qui per habitationem decennalem, vel per translationem rerum et negotiorum suorum in hunc locum demonstravit, sibi inesse propositum ibi perpetuo manendi.

[1]) Bulla „*Speculatores*“ § 2.

Princip. II.

76. Si quis habeat duo Domicilia aequaliter in diversis Dioecesibus, ab utroque Episcopo potest ordinari.

Princip. III.

77. Quae dicta sunt de Episcopo Domicilii, cum proportione dicenda sunt etiam de Abbate Regulari benedicto, etsi non consecrato, qui non quidem potestate Ordinaria, sed concessione Papae conferre potest Tonsuram et Ordines Minores tantum Regularibus sibi subditis, qui proinde ibi habent Domicilium.

CAP. III.

DE EPISCOPO BENEFICII.

Princip. I.

78. Nulli Episcopo seu cujusvis loci Ordinario licet ex Constitutione [1]) Innocentii XII. promovere Exterum praetextu *Beneficii mox conferendi*, ad primam Tonsuram.

[1]) Bulla cit. § 6.

Princip. II.

79. Ex eadem Constitutione Clericus, qui legitime jam a proprio Episcopo ad Clericalem Tonsuram, seu etiam ad Minores Ordines promotus fuerit, non potest ab alio Episcopo ratione ac Titulo cujuscunque Beneficii in illius Dioecesi obtenti ad ulteriores Ordines promoveri, nisi ante eorundem susceptionem Testimoniales litteras Proprii Episcopi tam Originis quam Domicilii obtinuerit, easque Episcopo Ordinanti in actis illius Curiae conservandas exhibuerit.

Princip. III.

80. Licet Clericus ratione cujusvis Beneficii in aliena Dioecesi obtenti subjici dicatur Jurisdictioni illius Episcopi, in cujus Dioecesi Beneficium hujusmodi situm est, Constitutio tamen allegata Innocentii XII. eam de cetero hac in re servari vult regulam, ut nemo ejusmodi subjectionem ad effectum suscipiendi Ordines acquirere censeatur, nisi Beneficium praedictum ejus sit reditus, ut ad congruam vitae sustentationem per se sufficiat, illudque ab Ordinando pacifice possideatur, allatis semper Testimonialibus

Episcopi Domicilii, quae simul cum tali Beneficio sufficienti exprimendae sunt in attestatione collatorum Ordinum ab Episcopo Beneficii.

Princip. IV.

81. Qui plura habet Beneficia in diversis Dioecesibus, potest in singulis ordinari.

CAP. IV.

DE ORDINATIONE RATIONE FAMILIARITATIS.

Princip. I.

82. Nullus Episcopus alienae Dioeceseos ex Constitutione Innocentii XII. subditum familiarem suum ad aliquos Sacros, sive Minores Ordines, sive etiam Primam Tonsuram promovere seu ordinare licite potest absque ejusdem Proprii sive Originis, sive Domicilii Praelati Testimonialibus litteris et nisi ad praescriptum Tridentini familiarem praedictum per integrum et completum triennium in suo actuali servitio secum retinuerit, ac suis sumptibus aluerit; Beneficium insuper, quod ei ad vitam sustentandam sufficiat, statim, hoc est saltem intra terminum unius mensis a die factae Ordinationis reipsa illi conferre debet.

[1]) Sess. 23. c. 9. de R.

Princip. II.

83. Nomine *Familiaris* venit Probabiliter etiam Episcopi famulus, si reliqua adsint, quae citata Constitutio requirit.

CAP. V.

DE EPISCOPO ALIENO.

Princip. I.

84. Episcopus vocatur *Alienus*, qui non est Proprius Ordinandi nec ratione Originis, nec ratione Domicilii, nec ratione Beneficii, nèc ratione Familiaritatis.

Princip. II.

85. Alienus Episcopus, si absque Dimissorialibus ordinet, etiamsi ad Primam Tonsuram tantum promoveat, illicite ordinat,

et tum Ordinans tum Ordinatus Graviter peccant contra grave Praeceptum. Tridentinum [1]) insuper statuit poenam Suspensionis, et quidem Ordinanti per annum a collatione Ordinum, Ordinato vero ab exercitio Ordinis sic suscepti, quamdiu Proprio Ordinario videbitur.

[1]) Sess. 23. c. 8. de R. et Sess. 14. c. 2. de R.

Princip. III.

86. Quando Episcopus Proprius est manifeste suspensus, non quomodocunque, sed eo praecise, quod ordinavit Clericos alienos absque licentia proprii Episcopi, possunt Clerici ejus subditi sine licentia ordinari a vicinis Episcopis [1]).

[1]) C. 2. de Temp. Ordin. i. 6.

Princip. IV.

87. Regulares quarumcunque Religionum ordinari debent ab Episcopo Dioecesano, nisi is abfuerit, vel non habeat Ordinationes, vel Sedes vacet.

CAP. VI.

DE LITTERIS DIMISSORIALIBUS.

Princip. I.

88. *Litterae Dimissoriales* (Reverendae) sunt litterae, quibus datur licentia accipiendi Tonsuram, vel Ordinem ab alieno Episcopo.

Princip. II.

89. Dimissoriales Litteras dare potest:

a) Papa pro universa Ecclesia. Ordinati in Diaconos vel Subdiaconos a Papa non possunt sine ejus licentia ad alios superiores Ordines promoveri;
b) Legatus a latere, seu Nuntius Apostolicus, pro sua Provincia;
c) Episcopus proprius, licet nondum consecratus;
d) Abbates Regulares [1]) et Superiores etiam Regulares dare possunt Dimissoriales suis subditis.

[1]) Cf. Trid. Sess. 23. c. 10.

Princip. III.

90. Vicarius Generalis Episcopi nonnisi ex speciali illius commissione aut illo in remotis agente Dimissoriales dare potest [1]).

[1]) Cap. „*Cum nullus*" de Temp. Ordin. 1. 6.

Princip. IV.

91. Sede Episcopali vacante vetat Tridentinum [1]), ne Capitulum intra annum a die vacationis det Dimissoriales alicui, nisi Beneficii recepti vel recipiendi occasione *arctatus* fuerit. At post annum a vacatione potest ex Jure Communi Capitulum, sive ejusdem Vicarius dare cuique subdito Dimissoriales.

[1]) Sess. 7. c. 10. Sess. 23. c. 10. de R.

CAP. VII.

DE LITTERIS TESTIMONIALIBUS.

Princip. I.

92. Litterae *Testimoniales* seu *Commendatitiae* dicuntur litterae, quae testantur de natalibus, aetate, moribus et vita Ordinandi.

Princip. II.

93. Concilium Tridentinum statuit [1]) quoad Testimoniales:

a) Ut Tonsurandus habeat bonum testimonium a Parocho et magistro scholae, in qua educatur;

b) Ut promovendus ad singulos Minores Ordines prius per mensem ab Episcopo committendus sit Parocho, aut cui magis videbitur, qui ex publica notitia Testimoniales de natalibus, aetate, moribus et vita reddat Episcopo;

c) Promovendum ab Episcopo alieno afferre debere Testimoniales probitatis et morum a suo Ordinario.

[1]) Sess. 23. c. 5. et c. 8.

Princip. III.

94. Pro Regularibus dat Testimoniales non Episcopus, sed Superior Regularis. Quoad scientiam vero debet praecedere examen Episcopi etiam quoad Religiosos. Potest tamen Episcopus se remittere examini Superiorum vel committere aliis.

ARTICULUS VII.

DE SUBJECTO ORDINATIONIS.

CAP. I.

DE REQUISITIS AD VALIDAM ORDINATIONEM.

Princip. I.

95. Ad *Validam* Ordinationem tria requiruntur, videlicet *Baptismus*, *Sexus Virilis* et *Intentio*.

Princip. II.

96. *Sexus Virilis* Jure Divino et Ecclesiastico ad Validam susceptionem Ordinum, etiam Primae Tonsurae requiritur. Quemadmodum enim Jure Naturali ac Divino feminae viris subesse, non autem præesse debent [1]), et Apostolus mandat [2]), ut taceant: sic et in Ecclesia Clericorum munere obire prohibentur, idcirco quod indecens omnino et alienum a ratione et natura videantur haec ab iis exerceri [3]).

[1]) Gen. 3, 16. [2]) 1. Cor. 14. [3]) Cf. S. Thom. Suppl. q. 39. a. 1. C. Nova de Poenit. et Rem.

Princip. III.

97. Ad Validam Ordinum susceptionem in *Adultis* Intentio requiritur saltem Habitualis, ita ut quis aliquando intenderit Sacramentum suscipere, et hoc nondum revocarit [1]). Quoad *Infantes* vero Communis Sententia [2]) est, eos etiam absque Intentione Valide ordinari.

[1]) C. Carth. 3. c. 34. Arausic. II. S. Leo ep. 89. Innocent. III. c. Majores de Baptism. [2]) S. Thom. Quodl. 39. a. 2.

CAP. II.

DE REQUISITIS AD LICITAM ORDINATIONEM.

Princip. I.

98. Ut *Licite* quis ordinetur, multa requiruntur, quae omnia ad haec puncta revocari possunt, videlicet:

a) Vocatio Divina; b) Intentio Recta; c) Probitas Morum; d) Scientia competens; e) Aetas Legitima; f) Locus decens; g) Tempus statutum; h) Servatio Interstitiorum; i) Titulus re-

quisitus; k) Ordinatio non per saltum; l) Immunitas ab Irregularitate; m) Confirmatio suscepta; n) Exercitia spiritualia [1]).

[1]) Ex Decreto S. C. Episcop. et Regul. d. d. 9. Octob. 1682.

PUNCTUM I.

DE VOCATIONE DIVINA.

Princip. I.

99. *Vocatio Divina* est actus Divinae Providentiae supernaturalis, quo Deus aliquos prae aliis ad Ministerium Sacrum eligit eisque dotes ad illud laudabiliter exequendum largitur.

Princip. II.

100. Necessitatem Divinae Vocationis ipse Dominus inculcat [1]) hisce verbis: *„Amen, amen dico vobis, qui non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde, ille fur est et latro: qui autem intrat per ostium, pastor est ovium; huic ostiarius aperit. Ego sum ostium; per me si quis introierit, salvabitur.“* Eandem docet Apostolus [2]) *„nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo tanquam Aaron.“*

[1]) Joh. 10. [2]) Hebr. 4.

Princip. III.

101. Signa Vocationis Divinae triplicis sunt generis: *Signa Negativa* sunt ea, quae ostendunt, aliquem non esse vocatum, quia ad Officia Sacri Ministerii digne obeunda non est idoneus, ut certa deformitas corporis, quidam defectus animi, infamia, habitus peccandi, praesertim contra Castitatem, naturalis levitas, taedium pietatis, pigritia, ingenium saeculare. *Signa Positiva* ea sunt, quae manifestant, aliquem vere esse vocatum, cujusmodi sunt immunitas a vitiis recensitis et Irregularitatibus, naturalis et constans inclinatio ad statum Clericalem, zelus animarum, innocentia vitae.

PUNCTUM II.

DE INTENTIONE RECTA.

Princip. I.

102. Finis principalis, quem unusquisque Ordinandus intendere debet, est Gloria Dei, honor Ecclesiae, salus animarum et propria sanctificatio.

Princip. II.

103. Qui bona temporalia in electione Clericalis status principaliter sibi proponunt, peccant.

PUNCTUM III.

DE PROBITATE MORUM.

Princip. I.

104. Certum est, statum Gratiae necessarium esse ad Ordines Licite suscipiendos, quandoquidem Ordo sit Sacramentum Vivorum. Sed ad Licitam Ordinationem requiritur praeterea diuturna et probata vitae probitas, quae perseveratura legitime praesumatur. *Tales*, inquit [1]) Innocentius III., *ad Ministerium eligantur Clerici, qui digne possint Dominica Sacramenta tractare. Melius est enim, Domini Sacerdotium paucos habere Ministros, qui possint digne opus Dei exercere, quam multos malos habere Ministros."*

[1]) In Conc. IV. Lateran. Cf. Grat. Decret. Part. 1. Dist. 23. IV.

PUNCTUM IV.

DE SCIENTIA COMPETENTI.

Princip. I.

105. Non eadem pro singulis Ordinibus requiritur Scientia.

Princip. II.

106. Qui ad Minores Ordines ordinandi sunt, linguam latinam intelligere debent et spem praebere, fore ut ea addiscant quae ad Majores Ordines requiruntur [1]).

[1]) V. Trid. Sess. 23. c. 11 de R.

Princip. III.

107. Subdiaconi et Diaconi ea sciant oportet, quae ad Ordinem exercendum pertinent [1]).

[1]) Trid. Sess. 23. c. 13. de R.

Princip. IV.

108. Sacerdotes ad docendum populum ea, quae scire omnibus neccessarium est ad salutem, ac administranda Sacramenta, diligenti examine praecedenti ideonei probentur [1]).

[1]) Trid. Sess. 23. c. 14. de R.

Princip V.

109. Iis, qui ad Sacerdotium eo tantum fine promoventur, ut alicui Religioni adscripti Contemplationi solummodo vacent, ordinaria sufficit Scientia de Sacrificio Missae rite perficiendo. Iis, qui, licet tanquam *Simplices* Sacerdotes in saeculo vivunt, curam animarum non agentes aliqualis saltem Scientia necessaria est de Requisitis ad Sacramenta Baptismi, Poenitentiae, Eucharistiae et Extremae Unctionis Valide et Licite administranda. Ii tandem, quibus committenda est cura animarum, scire debent omnia, quae populus Christianus scire, credere ac observare tenetur.

PUNCTUM V.

DE AETATE ORDINANDORUM.

Princip. I.

110. Pro Minoribus Ordinibus nulla est praescripta aetas; usus tamen est, ut possint conferri ab anno septimo usque ad decimum quartum.

Princip. II.

111. Quoad Ordines Majores sic statuit [1]) Concilium Tridentinum: *„Nullus in posterum ad Subdiaconatus Ordinem ante vigesimum secundum, ad Diaconatus ante vigesimum tertium, ad Presbyteratus ante vigesimum quintum aetatis suae annum promoveatur."* In hac Lege annus inceptus habetur pro completo.

[1]) Sess. 24. c. 12 de R.

Princip. III.

112. Pro Episcopatu statuitur in Jure [1]): *„Nullus in Episcopum eligatur, nisi qui jam trigesimum annum aetatis exegerit."*

[1]) Decretal. l. 1. tit. 6. cap. 7.

Princip. IV.

113. Qui ante requisitam aetatem mala fide ordinaretur sine Dispensatione, maneret suspensus; qui vero bona fide Ordinem susciperet, juxta Sententiam Probabiliorem suspensus non esset, sed functiones Ordinis suscepti ante completam aetatem exercere non posset.

Princip. V.

114. Dispensatio super aetate ad Ordines suscipiendos reservatur Summo Pontifici, qui eam concedere non solet, nisi pro suscipiendo Sacerdotio propter Ecclesiae necessitatem aut utilitatem.

PUNCTUM VI.

DE LOCO DECENTI ORDINATIONIS.

Princip. I.

115. Concilium Tridentinum sub poena Suspensionis ab exercitio Pontificalium prohibet, quominus Episcopus Pontificalia in alterius Dioecesi exerceat sine speciali licentia Ordinarii illius Dioecescos.

Princip. II.

116. Ordines Minores, quemadmodum Tonsura, conferri possunt etiam extra Ecclesiam loco quovis decenti.

Princip. III.

117. Pro Ordinibus Majoribus ita statuit Tridentinum [1]: „*Ordinationes sacrorum Ordinum vocatis praesentibusque ad id Ecclesiae Canonicis in Cathedrali Ecclesia publice celebrentur. Si autem in alio Dioecesis loco, praesente Clero loci, dignior, quantum fieri potest, Ecclesia semper adeatur.*" Usu tamen receptum est, ut Episcopi Ordines in proprio Sacello, vel in alia aede sacra pro nutu suo conferant.

[1]) Sess. 23. c. 8. de R.

PUNCTUM VII.

DE TEMPORE STATUTO.

Princip. I.

118. Sine Dispensatione Mortale est ordinare vel ordinari extra Tempora a Jure statuta; et sic Ordinatus manet suspensus et inhabilis ad alios Ordines.

Princip. II.

119. Minores Ordines juxta Pontificale Romanum *dari possunt* singulis Dominicis, festivis diebus duplicibus ex Praecepto, in mane tamen.

Princip. III.

120. Tempora pro Ordinibus Majoribus in Jure [1]) statuta sunt sex tantum Sabbata, videlicet quatuor Sabbata quatuor anni temporum, Sabbatum ante Dominicam Passionis et Sabbatum Sanctum. Ex Dispensatione tamen Summi Pontificis etiam *extra tempora*, aliis scilicet diebus sacri Ordines conferri possunt, sed diebus Dominicis aut festivis de Praecepto [2]). Reputantur autem festa, in quibus Officium ritu duplici celebratur, etiam absque Obligatione pro populo assistendi et ab operibus servilibus abstinendi tanquam de *Praecepto* quoad Ordinationes extra tempora faciendas.

[1]) Decret. part. 1. dist. 75. cap. 7. [2]) Decret. S. C. Concil. d. d. 15. Jan. 1689.

Princip. IV.

121. Episcopatus quovis die Dominico vel alicujus Apostoli natalitio confertur; aut etiam die festo, si Summus Pontifex hoc specialiter indulserit.

PUNCTUM VIII.
DE SERVATIONE INTERSTITIORUM.

Princip. I.

122. *Interstitia* sunt certa temporis intervalla Jure statuta inter susceptionem unius et alterius Ordinis, ita ut non solum gradatim ab inferiori ad superiorem, sed etiam interruptim fiat ascensus. Ex Tridentino [1]) autem haec Interstitia sunt instituta, ut Clerici interim se magis probent et in suscepto Ordine exerceant.

[1]) Sess. 23. cap. 11, 13, 14. de R.

Princip. II.

123. Inter Tonsuram et Ostiariatum non debent necessario Interstitia intercedere, adeoque eodem die suscipi possunt, cum nullo Jure sit prohibitum.

Princip. III.

124. Inter Ordines Minores Tridentinum [1]) quaedam requirit Interstitia, *nisi Episcopo aliud expedire magis videatur*. Tempus tamen non determinatur. Ex Consuetudine autem quatuor Minores eodem die conferuntur.

[1]) Sess. 23. cap. 11.

Princip. IV.

125. Ut a Minoribus ascendatur ad Subdiaconatum, Tridentinum requirit annum, nisi necessitas aut Ecclesiae utilitas judicio Episcopi aliud exposcat. Sub Gravi tamen prohibetur in Jure [1]) quatuor Minores simul cum Subdiaconatu eodem die suscipere et taliter Ordinatus fieret irregularis quoad alios Ordines suscipiendos.

[1]) C. 2. de eo, qui furtive.

Princip. V.

126. Tempus inter singulos Ordines Jure praescriptum est igitur ab ultimo Minore Ordine ad Subdiaconatum unus annus; a Subdiaconatu ad Diaconatum unus annus; a Diaconatu ad Presbyteratum saltem unus annus, nisi aliud Episcopo videatur [1]).

[1]) Cf. Trid. Sess. 23. Cap. 13 et 14.

Princip. VI.

127. Facultatem ab Interstitiis dispensandi habet Episcopus etiam quoad Regulares.

Princip. VII.

128. Quoad Episcopatum id unum requirit Tridentinum [1]), ut consecrandus Episcopus in sacro Ordine antea, saltem sex mensium spatio, sit constitutus.

[1]) Sess. 22. C. 2 de R.

PUNCTUM IX.

DE TITULO ORDINANDORUM.

Princip. I.

129. Titulus ad Ordines sic definiri potest: Jus percipiendi fructus annuos juxta taxam ab Episcopo determinatam pro honesta Clerici sustentatione.

Princip. II.

130. Quoad Titulum Ordinationis Tridentinum haec declaravit [1]): „*Cum non deceat eos, qui Divino Ministerio adscripti sunt, cum Ordinis dedecore mendicare, aut sordidum aliquem quaestum exercere .... statuit Sancta Synodus, ne quis deinceps Clericus Saecularis* [2]), *quamvis alias sit idoneus moribus, scientia et aetate, ad sacros Ordines promoveatur, nisi prius legitime con-*

stet, eum Beneficium Ecclesiasticum, quod sibi ad victum honeste sufficiat, pacifice possidere." Patrimonium vel Pensionem obtinentes ordinari posthac non possint, nisi illi, quos Episcopus judicaverit assumendos pro necessitate vel commoditate Ecclesiarum suarum, eo quoque prius perspecto, Patrimonium illud vel Pensionem illam vere ab eis obtineri taliaque esse, quae eis ad vitam sustentandam satis sint: atque illa deinceps sine licentia Episcopi alienari aut extingui, vel remitti nullatenus possint; donec Beneficium Ecclesiasticum sufficiens sint adepti .... antiquorum canonum poenas super his innovando."

[1]) Sess. 21. c. 2 de R.

[2]) Ex Bulla S. Pii V. „Romanus" sub hoc Statuto comprehenduntur etiam Clerici Regulares non Professi, ubi tamen non comprehenduntur Religiosi Societatis Jesu Vota Simplicia tantum professi, quia ex Bulla Gregorii XIII. „Ascendente" et Gregorii XIV. „Ecclesiae" vere sunt Religiosi Professi, neque tenetur ex Bulla Benedicti XIII. „Injuncti nobis" Generalis Societatis Jesu alere ejusmodi dimissos.

Princip. III.

131. Titulus sustentationis, ut sit legitimus, debet esse certus, pro congrua sustentatione sufficiens et perpetuus.

Princip. IV.

132. Titulus in nostris regionibus necessarius tantum est pro Ordinibus Majoribus.

Princip. V.

133. Titulus sustentationis pro Clero Saeculari distinguitur triplex: videlicet Beneficii, Patrimonii vel Pensionis.

Princip. VI.

134. Ut quis Titulo *Beneficii* ordinari possit, requiritur:

a) Ut Beneficium sit perpetuum. Quare nemo ad Titulum Commendae vicariae, vel temporalis Beneficii manualis ordinari potest;
b) Ut jam actu Beneficium sit obtentum et pacifice possideatur, neque sit litigiosum;
c) Ut Beneficium ad sustentationem sit sufficiens.

Princip. VII.

135. Titulo *Patrimonii* intelliguntur bona Clerici propria quomodocunque legitime acquisita. Hic Titulus non admittitur

nisi ad Ecclesiae necessitatem et utilitatem [1]). Ut porro quis intuitu illorum bonorum ordinari possit, debent esse ita comparata, ut certo sufficientia, immobilia, atque libera esse censeantur. Neque absque Episcopi facultate, imo neque cum ea ipsa alienari ista bona possunt, donec cum ejusmodi Titulo Ordinati Beneficium sufficiens sint adepti, vel aliunde habeant, unde vivere possint [2]).

[1]) Id patet tum ex verbis Tridentini allegatis, tum ex litteris Encyclicis per S. C. Conc. jussu Benedicti XI. ad omnes Episcopos missis d. d. 13. Mai, 1579.

[2]) Inde concludunt, bona in Titulum Patrimonii idonea non debere esse Obligatione Hypothecae obstricta, nec quemquam ordinandum esse ad Titulum haereditatis paternae, utpote quae solum speretur, ut Fictione Juris habeatur.

Princip. VIII.

136. Pensioni et Stipendio (cujus vices nunc subit *Titulus Mensae*, de quo varia in variis locis disciplina viget), quod a privatis in Titulum Ordinationis statuitur, ut cautio realis accedat, Juris Canonici interpretes requirunt. Verumtamen si haec Pensio a Principe aut a Communitate concedatur, necessitas cautionis realis desinit.

Princip. IX.

137. Titulus Mensae continetur litteris patentibus, quibus Principes, Nobiles aut Communitates Clericum, si forte honeste se alendi foret impotens, congrue sese sustentaturos spondent [1]).

[1]) V. Lud. Engel in Corp. Jur. Can. L. 1. cap. 14.

Princip. X.

138. Pro Regularibus Professis Titulus *Professionis Religiosae* in Ordine proventibus ad suos alendos instructo, vel Titulus *Paupertatis*, ut vocant, in Ordine Mendicantium sufficit [1]).

[1]) V. Constit. S. Pii V. „Romanus".

Princip. XI.

139. In Gratiam Catholicorum, qui degunt in regionibus haereticorum, in quibus aut nulla, aut modica existunt Beneficia Ecclesiastica, Summi Pontifices illos, qui tam sancto operi propagandae ac sustentandae Fidei Catholicae sese dedicarint, sine ullo Titulo ordinari posse concesserunt, qui proinde Titulo *Missionis* ordinari dicuntur [1]).

[1]) Tale Privilegium Gregorius XIII. Alumnis Collegii Germanici de Urbe in Bulla fundationis concessit.

Princip. XII.

140. Concilium Tridentinum poenas antiquorum canonum innovat. Hinc Episcopus Titulo carentem scienter ordinans hunc alere tenetur, Clericus autem tunc non est suspensus. Si vero per Ordinati dolum et Episcopo ignorante id fiat, Clericus Suspensionem latae sententiae ab exercitio Ordinum ita susceptorum incurrit, neque ali ab Episcopo debet.

PUNCTUM X.
DE ORDINATIONE PER SALTUM.

Princip. I.

141. Qui ad superiorem ascendit Ordinem neglecto medio, dicitur promotus *per saltum* [1]).

[1]) Decret. l. 5. tit. 29. cap. 1.

Princip. II.

142. Tempore prior suscipiendus est Ordo, qui altero est inferior.

Princip. III.

143. Qui praetermisso inferiori altiorem suscipit Ordinem per saltum, Ordinem hunc altiorem (si excipiatur Episcopatus omisso Presbyteratu) Valide quidem, sed Illicite recipit. Si ex mala fide id agat, non solum Mortaliter peccat, sed insuper Suspensionem ab exercitio suscepti Ordinis incurrit. Si vero dolo caruerit, non peccat, neque Suspensionem tanquam Censuram incurrit; ab exercitio tamen suscepti Ordinis prohibetur, donec susceperit Ordinem, quem omisit [1]).

[1]) Cf. Trid. Sess. 23. c. 14.

ARTICULUS VIII.
DE RITIBUS, QUIBUS ORDINES CONFERUNTUR.

Princip. I.

144. In Ordinatione *Ostiariorum* Pontifex accipit et tradit omnibus claves Ecclesiae, quas succesive singuli manu dextera tangunt Pontifice Formam supra relatam proferente. Posthaec Archidiaconus, sive alius Archidiaconi vice fungens ducit eos ad

ostium Ecclesiae et facit illos claudere et aperire, tradit etiam iis funem campanarum faciens eos campanam pulsare.

Princip. II.

145. In Ordinatione *Lectorum* Pontifex accipit et tradit omnibus librum Lectionum, quem manu dextera tangunt, dum Pontifex Formam relatam profert.

Princip. III.

146. In Ordinatione *Exorcistarum* Pontifex accipit, et tradit omnibus librum, in quo scripti sunt exorcismi, cujus loco tradi potest Pontificale, vel Missale, quem manu dextera tangunt, Pontifice Formam proferente.

Princip. IV.

147. In Ordinatione *Acolythorum* Pontifex accipit, et tradit omnibus candelabrum cum candela extincta, quod succesive manu dextera singuli tangunt Pontifice Formam proferente. Tunc accipit, et tradit eis urceolum vacuum, quem similiter tangere debent, atque interim Formam correspondentem profert.

Princip. V.

148. Ritus, quibus confertur Subdiaconatus, ad haec puncta reducuntur: a) Episcopus tradit omnibus calicem vacuum cum patena vacua supposita, quam succesive manu dextera sua tangunt, sub Forma correspondente; b) Archidiaconus accipit et tradit eis urceolos cum vino et aqua, ac bacile cum manutergio, quae omnes similiter tangere debent; c) Capitibus eorum amictum imponit Episcopus cum hac verborum formula: „*Accipe amictum, per quem designatur castigatio vocis in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti. Amen.*“ d) Manipulum brachio sinistro: „*Accipe manipulum, per quem designantur fructus bonorum operum in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti. Amen.*“ e) Tunicam primo usque ad scapulas, deinde totaliter induit dicens: „*Tunica jucunditatis et indumento laetitiae induat te Dominus in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti. Amen.*“ f) Denique accipit librum Epistolarum et tradit omnibus sub Forma correspondente manu dextera ipsum tangentibus.

Princip. VI.

149. In Ordinatione *Diaconorum* hae servantur caeremoniae: a) Pontifex manum dexteram extendens ponit super caput cuilibet Ordinando sub Forma correspondente; b) Pontifex cuilibet Ordinando Stolam, quam singuli manu habent, imponit successive super humerum sinistrum, dicens singulis: „*Accipe stolam candidam de manu Dei: adimple Ministerium tuum; potens enim est Deus, ut augeat tibi Gratiam suam: qui vivit*" etc.; c) Postea Pontifex accipiens Dalmaticam induit ea quemlibet successive, dicens cuilibet: „*Induat te Dominus indumento salutis et vestimento laetitiae, et Dalmatica justitiae circumdet te semper: in nomine Domini;*" d) Demum Pontifex accipit et tradit omnibus librum Evangeliorum, quem manu dextera tangunt, sub Forma correspondente.

Princip. VII.

150. Ritus, qui in Ordinatione Presbyteri solent adhiberi, sunt: a) Pontifex imponit simul utramque manum super caput cujuslibet Ordinandi, nihil dicens, idemque faciunt post eum Sacerdotes omnes, qui adsunt; postea tam ipse quam illi tenent manus dexteras super Ordinandos; b) Orarium sive Stolam ab humero sinistro cujuslibet capiens, partem, quae retro pendet, et imponens super dexterum humerum aptat eam ante pectus in modum crucis singulis dicens: „*Accipe jugum Domini; jugum enim ejus suave est, et onus ejus leve;*" c) Imponit usque ad scapulas Casulam dicens: „*Accipe vestem Sacerdotalem, per quam charitas intelligitur: potens enim est Deus, ut augeat tibi charitatem et opus perfectum;*" d) Oleo catechumenorum inungit ambas manus simul junctas in modum crucis, traducendo cum pollice suo dextro duas lineas a pollice dextrae manus usque ad indicem sinistrae, et a pollice sinistrae usque ad indicem dextrae ungendo mox totaliter palmas dicens: „*Consecrare et sanctificare digneris Domine manus istas, per istam unctionem et nostram benedictionem;*" et addit: „*Ut, quaecunque benedixerint, benedicantur, et quaecunque consecraverint, consecrentur et santificentur in nomine D. N. J. Chr.;*" e) Tradit calicem cum vino et aqua et patenam superpositam cum hostia quae Ordinandus accipit inter indices et medios digitos, et cuppam calicis et patenam tangit Pontifice dicente Formam correspondentem; f) Communione peracta imponit ambas manus

super caput Ordinandi dicens: *„Accipe Spiritum Sanctum, quorum remiseris Peccata, remittuntur eis, et quorum retinueris, retenta sunt;“* g) Explicans Casulam, quam Ordinandus habet super humerum complicatam, ipsum ea induit dicens: *„Stola innocentiae induat te Dominus.“*

Princip. VIII.

151. Consecrationis Episcopalis Ritus in Pontificali Romano sunt isti: a) Evangeliorum liber apertus a Consecratore et assistentibus Episcopis imponitur super cervicem et scapulas Electi, deinde iidem ambabus manibus caput Consecrandi tangunt dicentes: *„Accipe Spiritum Sanctum;“* b) Consecrator pollicem suum dextrum intingit in sanctum Chrisma, et caput Electi coram se genuflectentis inungit formans primo signum crucis per totam coronam, deinde reliquum coronae liniendo, interim dicens: *„Ungatur et consecretur caput tuum coelesti benedictione in ordine Pontificali,“* et producens manu dextra tertio signum crucis super caput Electi, dicit: *„In nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti. Amen;“* c) Manus ambas junctas Chrismate inungit dicens: *„Ungantur manus istae de oleo sanctificato et Chrismate Sanctificationis, sicut unxit Samuel David regem et prophetam, ita ungantur et consecrentur in nomine P. et F. et S. S.;“* d) Baculum pastoralem benedictum tradit Consecrato dicens: *„Accipe baculum pastoralis officii, ut sis in corrigendis vitiis pie saeviens, judicium sine ira tenens, in fovendis virtutibus auditorum animos demulcens, in tranquillitate severitatis censuram non deserens.“* Amen; e) Annulum dextrae manus digito annulari imponit dicens: *„Accipe annulum, fidei scilicet signaculum; quatenus sponsam Dei, sanctam videlicet Ecclesiam intemerata fide ornatus illibate custodias;“* f) Accipit librum Evangeliorum de scapulis Consecrati, et adjuvantibus ipsum Episcopis assistentibus tradit eum clausum Consecrato tangenti illum sine apertione manuum dicens: *„Accipe Evangelium et vade, praedica populo tibi commisso: potens est enim Deus, ut augeat tibi Gratiam suam, qui vivit etc.;“* g) Praebito pacis osculo Mitram benedictam et aqua lustrali aspersam adjuvantibus Episcopis assistentibus imponit capiti Consecrati dicens: *„Imponimus Domine capiti hujus antistitis et agonistae tui galeam munitionis et Salutis etc.;“* h) Chirothecas ratione eadem imponit manibus Consecrati, dicens: *„Circunda Domine*

manus hujus Ministri tui munditia novi hominis, qui de coelo descendit etc."

APPENDIX.

DE BENEFICIIS ECCLESIASTICIS.

ARTICULUS I.

NOTIO ATQUE PARTITIO.

Princip. I.

1. *Beneficium Ecclesiasticum* est jus perpetuum percipiendi fructus ex bonis Ecclesiasticis propter officium aliquod spirituale auctoritate ipsius Ecclesiae constitutum.

Princip. II.

2. Beneficia Ecclesiastica dividuntur multipliciter, videlicet in Majora et Minora; Saecularia et Regularia; Simplicia et Duplicia; Residentialia et Non-Residentialia; Compatibilia et Incompatibilia; Electiva, Patronata et Collativa.

a) *Majora* sunt, quibus inhaeret major in Ecclesia gradus, uti Patriarchatus, Episcopatus etc; *Minora* sunt illa, quibus ejusmodi gradus non est annexus;

b) *Saecularia* sunt ea, quae Clericis Saecularibus, *Regularia*, quae Regularibus traduntur;

c) *Simplicia* sunt, quae solummodo instituta sunt ad preces Deo persolvendas et ad Altaris servitium absque ulla administratione aut eminentia singulari; *Duplicia* dicuntur, quae (veluti duplici onere obstricta) praeter communem precum recitationem adnexam habent aliam adhuc qualitatem, eminentiam scilicet, vel jurisdictionem, vel administrationem Ecclesiasticam. Si adnexa sit eminentia simul et jurisdictio in Foro *Externo*, Beneficium dicitur *Dignitas*, ut Papatus, Cardinalatus, Episcopatus, Praepositura, Decanatus et Abbatia. Si adnexa sit praeeminentia et jurisdictio in Foro tantum *Interno*, Beneficium dicitur *Curatum*, ut Parochiae; si sit cum praeeminentia quidem, sed sine jurisdictione, dicitur *Personatus*, ut Cantoriae.

Si sit sine praeeminentia et jurisdictione, sed cum administratione aliqua, dicitur *Officium*, ut est Commenda spiritualis (Vicaria perpetua).

d) *Residentialia*, sunt ea, quibus Obligatio inhaeret residendi personaliter in loco Beneficii; *Non-Residentialia* vero, quibus ejusmodi onus non inhaeret;

e) *Compatibilia* sunt, quae simul ab uno eodemque Clerico possideri possunt; *Incompatibilia*, quae ab uno eodemque Clerico retineri nequeunt, cujusmodi sunt illa, quibus allegatur vel cura animarum, vel aliud Officium, quod excludat in Beneficiato quodcunque aliud Beneficium;

f) *Electiva* sunt illa, in quibus Clericus per simplicem electionem assumitur; *Patronata*, quae conferuntur per patroni praesentationem; *Collativa*, quae conferuntur per collationem libere factam ab eo, qui potestatem habet, quocunque tandem modo id fiat.

Princip. III.

3. Beneficia *Impropria* dicuntur ea, quae non gaudent omnibus conditionibus ad Beneficii Ecclesiastici naturam requisitis, quamquam aliquibus praedita sint. Huc pertinent Patrimonia Clericalia, Coadjutoriae Beneficii, Beneficia Manualia (quae videlicet in alterius manu ita remanent, ut possint ad nutum auferri), Legata Pia, Praestimonia (quae sunt Beneficia instituta pro Clericis, ut studiis vacent), Capellaniae Laicales (quae etiam Laicis conferri possunt).

Princip. IV.

4. In Dubio, utrum Beneficium sit Simplex, an Curatum, censetur Simplex.

Princip. V.

5. Beneficia proprie dicta sine causa ac debitis conditionibus neque dividi [1]), neque conjungi [2]) possunt, neque alienari, neque etiam absque Pontificis venia vectigalibus ac tributis Laicorum subjici.

[1]) Can. 8. 26. 36. de Praeb.

[2]) Can. 23. cap. 1.

ARTICULUS II.

DE MODIS ECCLESIASTICI BENEFICII ACQUIRENDI.

Princip. I.

6. Ecclesiastica Beneficia, ut rite conferantur, inprimis *vacua* sint oportet. Quare Tridentinum [1]) antiquavit omnia mandata de providendo, Reservationes mentales, gratias exspectativas et alias quascunque ad vacatura.

[1]) Sess. 24. cap. 19. de R.

Princip. II.

7. Tribus potissimum modis Beneficia Ecclesiastica acquiri possunt videlicet: Collatione, Praesentatione et Electione, quibus addi solent tres alii modi: Postulatio, Resignatio, Permutatio, de quibus infra.

Princip. III.

8. Ubi quis uno ex relatis modis Beneficium obtinuerit, restat adhuc *Institutio Canonica*, quae est actus, quo Superior Ecclesiasticus confert jus ad Beneficium, et *Immissio in Possessionem*, quae est veluti positio pedis in Beneficio atque *Institutio Corporalis*, qua demum habetur in illo quies.

CAP. I.

DE COLLATIONE.

Princip. I.

9. *Collatio* est concessio vacantis Beneficii, Non-Patronati, facta ex mero arbitrio ab eo, qui potestatem habet solo scilicet Jure Praelati. Dicitur etiam *Libera*.

Princip. II.

10. Supremus Collator omnium Beneficiorum Non-Patronatorum est Papa.

Princip. III.

11. In qualibet Dioecesi Jure Communi Episcopus est Collator Ordinarius Beneficiorum.

Princip. IV.

12. Jus conferendi Beneficia competens Episcopo non transit ad Capitulum Sede vacante.

Princip. V.

13. Episcoporum potestas Beneficia conferendi duobus modis veluti limitatur: *Concursu* videlicet atque *Reservatione.*

Princip. VI.

14. Tridentinum expresse jussit, parochias non posse conferri nisi dignioribus inter eos, qui experimento instituendo coram Episcopo vel ejus Vicario Generali et examinatoribus fuerint approbati. Hujusmodi examen appellari solet *Concursus.* Declaravit autem Concilium Tridentinum expresse: „*Examinatores graviter deesse muneri suo, si doctrinae tantum judices sint, nec inquirant, qui prae aliis probitate morum, laboribus, praestito Ecclesiae obsequio, ceterisque dotibus ad Officium parochiale cumulate obeundum necessariis, sint idonei et commendabiles.*“

Princip. VII.

15. *Reservatio* in materia hac Beneficiaria est Jus, quod Romanus Pontifex sibi ipsi tribuit circa nonnulla Beneficia, ut ea ipse solus conferre possit, quae alioquin essent Liberae Collationis. Distinguuntur vero Reservationes *Speciales* et *Generales.*

CAP. II.

DE PRAESENTATIONE.

Princip. I.

16. *Praesentatio* est exhibitio personae idoneae, facta coram Episcopo ab eo, qui habet Jus Patronatus, ut in Beneficio instituatur.

Princip. II.

17. Jus *Patronatus* est Jus seu facultas offerendi Clericum, ut ei conferatur Beneficium vacans.

Princip. III.

18. Jus Patronatus *acquiritur* Aedificatione et Dotatione Ecclesiae vel Erectione et Dotatione Beneficii, *amitti* vero potest

tum Cessione ipsius Patroni voluntaria, tum Omissione praestandorum, tum Crimine, tum Praescriptione quadraginta annorum [1]).

[1]) Cf. Trid. Sess. 24. c. 12. de R.

Princip. IV.

19. Jus Patronatus competere potest etiam feminae, infanti, pupillo, illegitimo, necnon irregulari, non autem infideli.

Princip. V.

20. Jus Patronatus est triplex: Laicum, Ecclesiasticum et Mixtum. *Laicum* est, non quod Laicis competit, sed quod bonis Patrimonialibus est acquisitum; *Ecclesiasticum* est, non quod Ecclesiasticis competit, sed quod bonis Ecclesiasticis est comparatum; *Mixtum* est, quod ex bonis Laicis simul et Ecclesiasticis coalescit.

Princip. VI.

21. Patronus *Laicus* praesentare debet intra quatuor menses, *Ecclesiasticus* vero, vel *Mixtus* intra menses sex computandos a die, quo Beneficii vacatio ad Patroni notitiam potuit pervenire [1]). Quodsi tempore legitimo non fiat Praesentatio, ea vice collatio illius Beneficii pertinet ad proximum Superiorem, et sic gradatim ad Papam, a quo non fit regressus (Jus Devolutionis). Non currit tamen tempus, si sit lis vel inter Episcopum et Patronos, vel inter Praesentatos, currit autem, si lis sit inter ipsos Patronos [2]).

[1]) C. unico § „*Verum*" de Jure Patr. i. 6. C. „de conced. Praeb."
[2]) C. „*Quoniam*" de Jure Patron.

Princip. VII.

22. Tenetur quivis Patronus sub Gravi praesentare dignum, imo et digniorem ad Beneficium *Curatum* [1]); quoad Beneficium vero *Simplex* variant Doctores. Si Patronus *Laicus* praesentat indignum, jubetur alium praesentare; Patronus autem *Ecclesiasticus* pro ea vice Jure praesentandi privatur.

[1]) Trid. Sess. 24. c. 16. de R.

Princip. VIII.

23. Patronus nequit se ipsum praesentare ad Beneficium [1]).

[1]) C. „*Per nostras*" de Jure Patron.

CAP. III.

DE ELECTIONE.

Princip. I.

24. *Electio* ad Beneficium definiri potest: Vocatio alicujus personae ad vacans Beneficium Ecclesiasticum per communia suffragia alicujus Communitatis habentis Jus ad id eligendi, servatis conditionibus in Jure requisitis.

Princip. II.

25. Per Electionem Electus acquirit Jus *ad Rem*, non vero Jus *in Re*, nisi subsecuta confirmatione, excepto eo casu, in quo Electio confirmatione non eget.

Princip. III.

26. In Electione servanda est forma Canonica [1].

[1]) C. „Quia propter" 42. de Elect.

Princip. IV.

27. Tres dantur modi, quibus fieri potest Electio:

a) Per *Scrutinium* seu collectionem suffragiorum, in qua necesse est, ut major ac sanior pars Capituli in eundem consentiat.

b) Per *Compromissum*, quando Capitulares potestatem eligendi uni vel pluribus viris idoneis committunt;

c) Per *Inspirationem*, quando omnes uno corde et ore in eundem subito consentiunt.

Princip. V.

28. Ad Beneficia *Majora* quod pertinet, ex Tridentino [1]) certum est, *eligentes Mortaliter peccare, nisi quos digniores et Ecclesiae magis utiles ipsi judicaverint, non quidem precibus vel humano affectu ambientium suggestionibus, sed eorum exigentibus meritis praefici diligenter curaverint.* Quoad Beneficia *Curata* pariter tenendum, sub Gravi eligendos esse digniores. Ad Beneficia *Simplicia* demum Probabilis est Sententia quorundam, eligentes non teneri eligere digniorem. Major vero dignitas juxta Angelicum [2]) non est accipienda *absolute*, sed *respective* ad utilitatem Ecclesiae et fidelium.

[1]) Sess. 24. c. 1. de R. Huc pertinet etiam Propositio (n. 47) ab Innocentio XI. damnata. V. Enchiridion. [2]) 2. 2. q. 63. a. 2.

Princip. VI.

29. Electioni affinis est *Postulatio*, quae locum habet, cum persona aliqua eligi non potest ob defectum aliquem dispensabilem et tantum postulari i. e. postulari a Superiore, ut talem personam ad talem dignitatem non obstante defectu, quem habet, admittat. Quae Postulatio ab ipso eligentium collegio est facienda.

ARTICULUS III.

DE BENEFICIATORUM QUALITATIBUS.

Princip. I.

30. Conditiones, quae requiruntur, ut quis capax sit Beneficii, communiter numerantur decem: a) Torus legitimus; b) Clericatus; c) Aetas competens; d) Coelibatus; e) Libertas a Censuris, Irregularitatibus et similibus impedimentis; f) Morum probitas; g) Licentia; h) Aptitudo corporis; i) Intentio; k) Carentia Beneficii Incompatibilis.

Princip. II.

31. Illegitimi possunt reddi capaces per Dispensationem Summi Pontificis, non tamen per Dispensationem Episcopi, qui cum Illegitimis potest dispensare ad Ordines Minores et ad Beneficia Simplicia, quibus non est annexus Ordo Sacer, nisi prius obtenta Dispensatione a Papa ad Sacros Ordines: tum demum potest Episcopus dispensare ad quaelibet Beneficia Simplicia etiam Ecclesiae Cathedralis.

Princip. III.

32. Conjugatus eligi non debet ad Beneficium, nisi forte Castitatem voverit, et unicam virginem habuerit uxorem.

Princip. IV.

33. Si Beneficium ex sua Institutione requirat certum Ordinem sacrum, illo Ordine carens est inhabilis ad istud Beneficium [1]). Ex Consuetudine tamen sufficit, si intra annum Ordo ille suscipiatur.

[1]) C. „Dudum" 22. de Elect.

Princip. V.

34. Adeptus Beneficium Curatum intra annum ad Sacerdotium promoveri debet; quod si non fiat, Beneficio privatur ipso Jure.

Princip. VI.

35. Aetas pro ratione Beneficii varia requiritur: Etenim ad Beneficium *Simplex* sufficiunt 14 [1]) anni; ad *Canonicatum* Ecclesiae Cathedralis requiruntur 21 anni; ad *Dignitates* siue cura animarum 22 anni; ad *Episcopatum* 30 anni; ad Paroeciam 25 anni. In praxi videndae sunt Ecclesiarum Consuetudines.

[1]) Trid. Sess. 23. c. 6. de R.

Princip. VII.

36. Excommunicatus inhabilis est ad Beneficium, neque solum Collatio, sed etiam Electio et Postulatio ipso Jure sunt irrita. Idem valet de Suspenso, Interdicto et Irregulari.

Princip. VIII.

37. Scientia et Aptitudo corporis ea requiritur, quae necessaria est ad Officium decenter praestandum.

Princip. IX.

38. Quamvis Morum probitas ad Beneficium acquirendum sit necessaria, Collatio tamen facta criminoso non est de se irrita, sed solum irritanda, nisi crimen annexam habeat Censuram.

Princip. X.

39. Qui accipit Beneficium, veram Intentionem habere debet perseverandi in statu Ecclesiasistico, et Ordinem sacrum suscipiendi, qui ad Beneficium requiritur, nisi occurrat justa causa, quae aliter suadeat.

Princip. XI.

40. Jure Canonico [1]) Beneficiorum pluralitas in uno eodemque Clerico absolute prohibetur, si talia sint, quorum unum sufficiat ad vitae sustentationem, nisi Pontificis Dispensatio intercedat [2]). Triplex autem afferri solet causa ejusmodi Dispensationis:

Necessitas Ecclesiae, ejus Utilitas et evidens meritorum Praerogativa.

[1]) Extr. Execrab. de Praeb. et Dig.
[2]) Trid. Sess. 24. c. 17. de R.

ARTICULUS IV.

DE JURIBUS ET ONERIBUS BENEFICIATORUM.

Princip. I.

41. *Jura* Beneficiatorum partim sunt *Spiritualia*, partim *Temporalia*, prouti vel ipsum Ministerium Spirituale et Officium Beneficio adnexum respiciunt, vel proventus et reditus temporales.

Princip. II.

42. Jura *Spiritualia* patent ex Beneficii natura et tabulis fundationis; Jura vero *Temporalia* in eo consistunt, quod Beneficiatus proprium Beneficium administret et proventus inde percipiat.

Princip. III.

43. *Onera* Beneficiatorum duplicis pariter sunt generis: Spiritualia scilicet alia, atque alia Temporalia. Onera *Spiritualia* desumi debent ex tabulis fundationis, vel ex ipsa indole et natura Beneficii. Onus vero Divini Officii recitandi jam aliunde habetur ex Ecclesiae Praecepto. Onera *Temporalia* obligant Beneficiatos, ut bona Beneficii pro viribus tueantur, et memores semper sint, bona Beneficii, quae vitae sustentationem honestam excedunt, in usus pios esse convertenda.

ARTICULUS V.

DE MODIS BENEFICII AMITTENDI.

Princip. I.

44. Beneficia amittuntur tripliciter: videlicet Juris Dispositione, Sententia Judicis et Facto ipsius Beneficiati.

Princip. II.

45. Juris Dispositione amittitur Beneficium quadrupliciter: a) Si acquiratur aliud Beneficium Incompatibile; b) Per Matri-

monium; c) Per Professionem Religiosam; d) Per varia crimina, quibus poena privationis ipso Jure adnexa est, cujusmodi sunt haeresis, homicidium per assassinium, falsificatio litterarum Apostolicarum, et alia.

Princip. III.

46. Per Sententiam Judicis amittitur Beneficium, quando per sententiam condemnatoriam ob crimen juxta canones tali poena dignum Clericus privatur Beneficio, cujusmodi sunt homicidium simplex, sacrilegium, perjurium etc.

Princip. IV.

47. Facto ipsius Beneficiati amittitur Beneficium, cum ille vel renuntiat absolute, vel resignat in favorem alterius, vel permutat cum alio.

Princip. V.

48. *Renuntiatio* Beneficii est spontanea proprii Beneficii dimissio facta coram legitimo Superiore eam acceptante.

Princip. VI.

49. Praeter Superioris acceptationem ad validam Beneficii Renuntiationem etiam justa causa requiritur, quae a Superiore approbetur. Sex autem ejusmodi causas indicavit [1]) Innocentius III. hisce versiculis comprehensas:

„Debilis, Ignarus, Mali Conscius, Irregularis,
Quem mala plebs odit, dans Scandala, cedere potest."

[1]) C. 10. de Renunt.

Princip. VII.

50. *Resignatio* Beneficii in favorem est Renuntiatio Beneficii in favorem subjecti idonei.

Princip. VIII.

51. *Permutatio* Beneficiorum tunc habetur, quando Beneficiati sua Beneficia resignant in manus Ordinarii ea lege, ut alterius Beneficium alteri conferatur.

Princip. IX.

52. Permutatio Beneficiorum est licita, si a legitima auctoritate perficiatur, et legitima sit causa neque fiat intuitu commodi temporalis per talem Permutationem permutantibus obventuri.

TRACTATUS OCTAVUS.

DE SACRAMENTO MATRIMONII.

SECTIO I.

DE MATRIMONII NATURA ATQUE PROPRIETATIBUS.

Princip. I.

1. Matrimonium considerari potest triplici sub respectu: a) Prout est Contractus Naturalis; b) Prout est Contractus Civilis; c) Prout est Sacramentum Novae Legis. Pro praxi tamen advertendum, postquam Christus Conjugium Sacramentis Novae Legis inseruit, haec nunquam separare licere.

Princip. II.

2. Matrimonium, si accipiatur, prout est *Contractus Naturalis atque Civilis*, definiri potest: Conjunctio maritalis viri et feminae inter legitimas personas individuam vitae consuetudinem retinens. Si vero accipiatur uti *Sacramentum*, communiter definitur: Sacramentum Novae Legis a Christo Domino institutum, quo vir et mulier baptizati sibi mutuo et legitime corpora sua tradunt ad perpetuam vitae societatem, usum prolis suscipiendae et remedium concupiscentiae.

ARTICULUS I.

DE CONSENSU AD MATRIMONIUM REQUISITO.

Princip. I.

3. Ad Matrimonii Naturam necessario requiritur verus Consensus. Consensus vero hic debet esse: a) De Praesenti;

b) Interior et Liber; c) Exterior; d) Expressus per verba; e) Reciprocus.

Princip. II.

4. Qui *Fictum* solummodo dedit Consensum, Mortaliter peccat.

Princip. III.

5. Si Conditio apposita in Matrimonio sit de *Praeterito*, et extiterit, vel de *Praesenti*, et extet, quaecunque ea sit, valet Matrimonium [1]).

[1]) L. 10. ff. de Cond. Just.

Princip. IV.

6. Si Conditio Matrimonio apposita sit de *Futuro necessario*, Matrimonium valet, aeque ac si sit de *Futuro impossibili* [1]). Si vero Conditio sit de *Futuro contingenti*, Matrimonium erit nullum, quando ista Conditio serio ponitur, et Matrimonii substantialibus adversatur.

[1]) Pro Foro *Externo* ejusmodi Conditio habetur pro non adjecta (C. ult. de Cond. apposit.); pro Foro autem *Interno*, si ista Conditio serio ponatur, nullum reddit Matrimonium.

Princip. V.

7. Si Matrimonium contrahatur cum pacto servandi perpetuam Castitatem, inspiciendum, quid intendant proprie per ejusmodi pactum Contrahentes, utrum videlicet voluerint denegare Jus, an vero dumtaxat usum Juris ligare. Quodsi contraxerint sub pacto expresso, nunquam consumandi Matrimonium *Juri renuntiantes in corpora*, jam S. Congregatio interrogata respondit, eos invalide contraxisse.

Princip. VI.

8. Ad Valorem Matrimonii liberorum nequaquam nécessarius est Consensus parentum [1]). Sola ergo Controversia [2]) superest, utrum etiam Illicite Matrimonium ineant sine obtento suorum parentum Consensu. In hac Controversia Communis Doctorum Sententia defendit, nullum Peccatum a filiis commissum fuisse, qui supposita justa causa invitis etiam parentibus Matrimonium ineunt. Quod autem parentes moderate ac paterne suos liberos cogere possint, ut aliquod Matrimonium vel ineant vel inire

omittant, suadet ipsa ratio. Ceterum si nulla justa causa, quae Matrimonium etiam insciis aut invitis parentibus initum cohonestare possit, habeatur, major pars Doctorum tenet, obligari liberos, ut consilium parentum circa sua Matrimonia, quae inire meditantur, requirant. Quare contendunt, Mortalis Peccati reos esse illos, qui suos parentes nec consulunt, nec de sua hac intentione certiores reddunt. Quodsi autem parentes consuluerint, et istis etiam justam causam contradicendi habentibus Matrimonium iniverint, eos Mortaliter peccare, contendunt Communiter Doctores.

[1]) Trid. Sess. 24. c. 1 et C. „Cum virum". 12. de Regularibus. [2]) Cf. Sanchez de Matrim. Disput. 23. n. 8.

Princip. VII.

9. Finis Matrimonii Intrinsecus *Essentialis* est duplex: Mutua scilicet corporum traditio et vinculum indissolubile; *Accidentalis* vero Finis *Intrinsecus* duplex pariter est: Procreatio videlicet prolis et remedium concupiscentiae.

ARTICULUS II.

DE IDONEITATE PERSONARUM.

Princip. I.

10. Illae personae generatim omnes idoneae sunt ad Valide Contrahendum Matrimonium, quae nulla lege vel consuetudine prohibentur.

Princip. II.

11. Matrimonium infidelium, si contrahatur inter personas Jure Naturae capaces mutuo ac vero Consensu, est verum Matrimonium, licet non sit Sacramentum.

Princip. III.

12. Matrimonia haereticorum inter se Valida sunt ratione Contractus.

Princip. IV.

13. Sententia Communis est, Matrimonia mixta, quae videlicet contrahuntur inter Catholicum et Acatholicam vel viceversa, esse quidem Valida, sed per se prorsus Illicita, nisi intercedat Romani Pontificis Dispensatio.

Princip. V.

14. Ex hodierna disciplina Matrimonium per procuratorem celebrari potest. Conditiones vero, ut procurator legitime valeat Matrimonium pro alio contrahere, hae ab Jure requiruntur: a) Ut sit mandatum speciale; b) Ut mandatum sit de contrahendo cum persona determinata; c) Ut procurator alium non subdeleget, nisi ad id quoque habeat specialem licentiam; d) Ut mandatum parocho et testibus exhibeatur et coram ipsis Matrimonium celebretur; e) Ut mandatum ante celebrationem non fuerit revocatum a mandante; f) Ut procurator mandati fines minime excedat.

ARTICULUS III.

DE MATRIMONII PROPRIETATIBUS.

Princip. I.

15. Matrimonium licitum est atque honestum [1]).

[1]) Cf. Matth. 19. Ephes. 5. 1. Cor. 7.

Princip. II.

16. Matrimonium cadit quidem sub Praecepto, tum Naturali, tum Divino Positivo [1]); hoc Praeceptum tamen obligat Communitatem, minime vero *per se loquendo* singulos homines [2]).

[1]) Gen. 1. et 9. [2]) 1. Cor. 7. Cf. S. Thom. 2. 2. q. 152. a. 2.

Princip. III.

17. Matrimonium non tantum est sanctum, sed etiam Sacramentum Novae Legis a Christo Domino institutum; ita enim definivit Tridentinum [1]): „*Si quis dixerit, Matrimonium non esse vere ac proprie unum ex septem Legis Evangelicae Sacramentis a Christo Domino institutum, sed ab hominibus in Ecclesia inventum, anathema sit.*"

[1]) Sess. 24. de Matr. can. 1.

Princip. IV.

18. Biviratus Simultaneus seu multiplicitas virorum est illicitus, et ipsis etiam Naturae Legibus adversatur.

Princip. V.

19. Polygamia Simultanea a Christo Domino [1]) in Lege Nova omnino est prohibita. Quare Tridentinum [2]) definivit: „*Si quis dixerit, licere Christianis, plures simul habere uxores, et hoc nulla Lege Divina esse prohibitum, anathema sit.*“

[1]) Marc. 10. [2]) Sess. 24. can. 2.

Princip. VI.

20. Matrimonium Jure Divino [1]) est indissolubile, quam indissolubilitatem Tridentinum [2]) hisce verbis declaravit: „*Matrimonii perpetuum indissolubilemque nexum primus humani generis parens Divini Spiritus instinctu pronuntiavit, cum dixit: hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea.*“

[1]) Matth. 19. [2]) Sess. 24. de Sacram. Matr.

Princip. VII.

21. Matrimonium dividitur in Legitimum, Ratum atque Consummatum:

a) *Legitimum* est illud, quod contrahitur solo legitimo Consensu juxta Legem Naturalem;
b) *Ratum* illud est, quod contrahitur inter fideles nullo Impedimento Naturali sive Ecclesiastico irretitos;
c) *Consummatum* tunc dicitur, quando ipsa copula carnalis jam subsecuta fuerit.

ARTICULUS IV.

DE MATRIMONII MINISTRO, MATERIA ET FORMA.

Princip. I.

22. Communis et longe Probabilior Sententia est, ipsos Contrahentes esse Ministros Matrimonii.

Princip. II.

23. Probabilior Sententia videtur, quae docet, *Materiam Remotam* Sacramenti Matrimonii esse corpora Contrahentium mutuo sibi invicem tradenda, sive Jus mutuum in corpus alterius; *Proximam* esse ipsam actualem traditionem Juris in corpora factam

per verba, seu signa consensum exprimentia; *Formam* vero esse mutuam acceptationem verbis aut signis expressam.

SECTIO II.
DE SPONSALIBUS.

ARTICULUS I.
DE SPONSALIUM NATURA ET DIVISIONE.

Princip. I.

24. *Sponsalia* sunt mutua futurarum nuptiarum promissio.

Princip. II.

25. Antiquissima est in Ecclesia Catholica consuetudo praemittendi Sponsalia Matrimonio his potissimum de causis: a) Ut Matrimonium maturiore consilio ineatur; b) ut Sponsi tempore intermedio valeant se praeparare ad Gratiam Sacramenti; c) Ut securius possit cognosci, an aliquod adsit Impedimentum; d) Ne vilem habeat Maritus datam, quam non suspiraverit Sponsus dilatam [1]).

[1]) S. Aug. Conf. L. 8. c. 3.

Princip. III.

26. Ad Sponsalium Naturam requiruntur ea ommia, quae requiruntur ad promissionem. Requiritur videlicet, ut sint:

a) *Promissio*, neque sufficit propositum simplex animi;
b) *Vera* i. e. ex animo, secus esset nonnisi fictio Promissionis. In Foro tamen Externo ad vitandas fraudes censentur verba menti conformia [1]);
c) *Voluntaria* et *Deliberata* scilicet ea deliberatione facta, quae sufficiat alias ad Peccatum Mortale. Quare Sponsalia sunt Invalida inita per vim vel dolum alterius, aut per errorem circa substantiam, vel circa substantialem conditionem [2]);
d) *Mutua*, i. e. cum reciproco Consensu et repromissione, qua deficiente nulla sunt Sponsalia [3]);

e) *Signo sensibili* expressa, omnis enim inter homines Contractus per aliquod signum externum celebratur; hoc autem signum debet esse de futuro et non de praesenti Matrimonio, pluries enim S. C. C. declaravit, Matrimonia Clandestina ne vim quidem Sponsalium pro puberibus habere [4]);

f) Inter personas determinatas. Sicut enim Matrimonium debet esse unius cum una, ita et Promissio illius. Hinc si quis duabus simul indeterminate promitteret, se unam fore ducturum, haec Promissio, etsi ab utraque acceptata, induceret quidem vinculum justitiae, minime vero Sponsalium [5]).

g) Inter personas habiles, quae videlicet tum aetatem habeant a Jure praescriptam, tum nullo Impedimento prohibeantur. Quoad aetatem Jure Canonico ad Valorem Sponsalium Septennium, et quidem completum requiritur [6]).

[1]) Cap. Tua nos 26, X de sponsal. et matrimon. (4. 1.). [2]) cap. Requisivit 17, X de sponsal. et matrim. (4. 1.) [3]) Gloss. in cap. Veniens 5, X, qui clerici vel foventes (4. 6.). [4]) cap. Ex litteris 7, X de sponsal. et matrim. (4. 1.). [5]) cap. unic. Ex sponsal. et matrim. [6]) cap. Ad dissolvendum 13, X de desponsal. impuber. (4. 2.)

Princip. IV.

27. Sententia Probabilior et Communissima docet, Sponsalia inita per metum, si metus gravis sit, et injuste incussus ab extrinseca et libera causa esse Invalida [1]).

[1]) c. ex litt. 11. de dispensat. impub.

Princip. V.

28. Ex Sententia Communi Sponsalia inita sine consensu parentum *per se* sunt Valida, nisi ex Matrimonio promisso scandalum vel gravis infamia timeatur [1]).

[1]) Cf. S. Lig. Op. Mor. L. 6. n.n. 849 et 877.

Princip. VI.

29. Si parentes contrahunt Sponsalia pro filiis praesentibus et tacentibus, ex Sententia Communi in Foro *Externo* Sponsalia sunt Valida [1]); in Foro autem *Interno*, si filius dissentit, ad illa Sponsalia non obligatur.

[1]) C. un. § 1. de despons. impub. i. 6.

Princip. VII.

30. Ex Jure Communi censentur contracta vera Sponsalia per illa verba vel signa, quae juxta communem intelligentiam et usum loci, vel consuetudinem loquendi veram Promissionem futuri Matrimonii significant [1]).

[1]) cap. ad dissolvendum 13, X de despons. impub.

Princip. VIII.

31. Sponsalia contrahi possunt vel *expresse*, dicendo: „*Promitto tibi Matrimonium*“ vel *tacite*, ut fit, quando parentes praesentibus filiis, et quid agatur advertentibus, eorum nomine contrahunt, vel inter praesentes, vel inter absentes, vel publice, vel clandestine [1]), vel absolute, vel conditionate.

[1]) S. C. C. 19. Decemb. 1596. Cf. Benedict. XIV. de Synod. Dioec. L. 12. c. 5.

Princip. IX.

32. Propositio, quae statuit, Sponsalia proprie dicta actum mere civilem continere, qui ad Matrimonium celebrandum disponit, eadem civilium Legum praescripto subjacere, damnata est ut falsa, Juris Ecclesiae quoad effectus, etiam e Sponsalibus vi Canonicarum Sanctionum profluentes, laesiva, disciplinae ab Ecclesia institutae derogans [1]).

[1]) A Pio VI. in Proposit. 58. Pseudosynod. Pistoriens.

Princip. X.

33. Conditio Sponsalibus apposita per se loquendo illis non officit, cum tantummodo modum eorum, non substantiam respiciat.

Princip. XI.

34. Sponsalia dividi solent: a) In Publica sive Ecclesiastica et Clandestina; b) In Absoluta et Conditionata; c) In Simplicia, quae nullam poenam in resilientem important, et Poenalia, quae ejusmodi poenam habent adnexam.

ARTICULUS II.
DE SPONSALIUM EFFECTIBUS.

Princip. I.

35. *Effectus* Sponsalium alii sunt a Jure Naturali, alii a Jure Canonico:

a) Ex *Jure Naturali* gravis exurgit Obligatio tum contrahendi Matrimonium tempore in Contractu praefixo, tum non transeundi ad alia vota [1]);

b) Ex *Jure Canonico* oritur Impedimentum *Publicae Honestatis*, quod solutis etiam Sponsalibus perdurat, dummodo Valida et Absoluta fuerint.

[1]) Cap. praeterea 2; ex litteris 10; Requisivit 17, X de sponsal. et matrim.

Princip. II.

36. Si terminus sit praefixus, eo adveniente Sponsalia sunt implenda; si vero nullus praefixus sit dies, Obligatio est exequenda, quam primum commode fieri potest [1]).

[1]) L. eum, qui, ff. de verb. Obligat.

Princip. III.

37. Quoad eos, qui renuunt sine causa Sponsalia implere, Confessarii hanc servare possunt praxin, ut adhortationibus premant executionem Promissionis, et si eam obtinere nequeant, praecipiant reparationem damni, aut liberam utriusque partem compositionem, quod ordinarie melius est.

Princip. IV.

38. Sponsi post Sponsalia rite inita curare debent:

a) Ut Matrimonii celebrationem non nimis protrahant;

b) Ut ante benedictionem Sacerdotalem in templo accipiendam in eadem domo non cohabitent [1]);

c) Ut aliquo temporis spatio ante conjugium Confessionem faciant perito Confessario.

[1]) Trid. Sess. 24. cap. 1. de Sacram. Matr.

ARTICULUS III.

DE DISSOLUTIONE SPONSALIUM.

Princip. I.

39. Certum est, Sponsalia semel inita dissolvi posse. Ut tamen legitime solvantur, requiritur causa rationabilis et debita auctoritas.

Princip. II.

40. Causae legitimae, ob quas Sponsalia dissolvi possunt, hae communiter recensentur solventes Sponsalia ex *utraque parte:*

a) Consensus mutuo etiam sine causa revocatus [1];
b) Dissensus unius partis pubertatem adeptae, si impubes [2] contraxit;
c) Susceptio SS. Ordinum vel Professio Religiosa;
d) Dilatio nimia Matrimonii ultra terminum praefixum [3];
e) Impedimentum Matrimonii superveniens;
f) Conditio apposita non impleta.

[1]) Cap. praeterea 2, X de sponsal. et matrim. [2]) Tempore impubertatis Sponsalia solvere prohibetur. cap. de illis 7, X de spons. impub. [3]) cap. de illis 5, X de sponsal. et matrim.

Princip. III.

41. Una pars tantummodo potest resilire a Sponsalibus, si voluerit, quando ad id altera pars ipsi causam praebuerit:

a) Per Martrimonium cum alia persona Valide, etsi Illicite initum; ex parte tamen ita contrahente manet Obligatio parti laesae satisfaciendi ac damna resarciendi;
b) Per fornicationem alterius partis Sponsalia aut subsequentem aut antecedentem ignoratam [1];
c) Per discessum in alias terras, inscia aut invita altera parte ad diuturnam in iis absentiam, vel nimiam nuptiarum dilationem [2];
d) Per ingressum in Novitiatum Ordinis Religiosi [3];
e) Per Sponsalia cum alia persona inita, licet haec eo ipso sint invalida [4];
f) Licitum quoque est uni parti resilire, si ex parte alterius notabilis mutatio in bonis sive animi, sive corporis, sive fortunae contingat, quae si fuisset cognita, Contractus non fuisset initus [5].

[1]) Cap. quemadmodum 25, X de jurejurando. [2]) cap, praeterea 2, X de sponsal. et matrim. [3]) cap. Veniens 5, X qui clerici et voventes. [4]) cap. quemadmodum l. c. [5]) l. c.

Princip. IV.

42. Impedimenta *Impedientia* juxta Sententiam Probabiliorem et Communissimam non solvunt Sponsalia excepto Voto Religionis, et Probabiliter etiam Voto Castitatis.

Princip V.

43. Impedimenta *Dirimentia* Sponsalia dissolvunt ex parte innocentis; neque tenetur admittere Dispensationem, nisi forte et alter sit innocens et gravia mala ex Dissolutione sint oritura.

Princip. VI.

44. Sponsalia inita sub conditione obtinendae Dispensationis ab Impedimento aliquo Matrimonium Dirimente, non sunt proprie accensenda Sponsalibus conditionatis; in hisce enim toto tempore, quo conditio in suspenso perdurat, neutri Contrahentium ad alia vota transire licet; stante vero Promissione Sponsalicia cum spe obtinendae Dispensationis utraque pars Valide ad alia potest transire Sponsalia [1]).

[1]) S. C. C. d. d. 12. Dec. 1733.

Princip. VII.

45. Mutatio notabilis superveniens in bonis animi, ob quam Sponsalia dissolvi possunt, contingit:

a) Quando Sponsus cognoscitur ebrietati, ludo, blasphemiis et impietati deditus;

b) Quando in eo deprehenditur gravis morum asperitas, saevitia, vel infamia;

c) Quando postea ex conjugio praevideantur graves inimicitiae, odia, rixae inter conjuges, vel eorum parentes aut consanguineos [1]).

[1]) Cap. 13. in fine de restit. spoliat.

Princip. VIII.

46. Mutationem in bonis corporis ad dissolvenda Sponsalia sufficientem ita Jus explicat [1]): „*Si post hujusmodi Juramentum mulier non solum fieret leprosa, sed etiam paralytica, vel oculos aut nasum amitteret, vel quidpiam ei turpius eveniret, numquid vir teneretur eam ducere?*“

[1]) Innocentius III. in c. 25 de jure-jur.

Princip. IX.

47. Mutatio notabilis ad Solutionem Sponsalium sufficiens in bonis fortunae contingit, si Sponsa pactam dotem afferre nequeat, aut alterutri, etiam sine culpa gravis inopia aut jactura bonorum gravissima superveniat.

Princip. X.

48. Si causa Sponsalia dissolvendi est *certa*, non requiritur judicis auctoritas, nisi necessaria sit ad vitandum scandalum; si vero causa sit *incerta*, nemo poterit propria auctoritate dissolvere Sponsalia, sed tunc recurrere debet ad judicem Ecclesiasticum [1]).

[1]) Cap. 7. de Sponsal.

SECTIO III.

DE MATRIMONII IMPEDIMENTIS.

Princip. I.

49. Impedimentum Matrimonii est circumstantia quaedam, cum qua Matrimonium vel non valet, vel non licet.

Princip. II.

50. Impedimenta Matrimonii possunt esse Juris Naturalis sive Divini vel Juris tantum Humani. Impedimenta *Juris Naturalis* sive *Divini* omnes omnino homines obstringunt, etiam infideles non baptizatos; si vero sint Juris tantum Humani, solos baptizatos obstringunt, licet haereticos.

Princip. III.

51. Impedimenta Matrimonii duplicis sunt generis: a) *Impedientia*, quae Matrimonium reddunt Illicitum, sed non Invalidum; b) *Dirimentia*, quae Matrimonium reddunt Invalidum atque Irritum.

ARTICULUS I.

DE IMPEDIMENTIS IMPEDIENTIBUS.

Princip. I.

52. Impedimenta *Impedientia* praeter Peccatum Mortale et Excommunicationem juxta praesentem Ecclesiae disciplinam ad haec quinque capita reducuntur: Vetitum, Tempus, Sponsalia, Votum et Religio Mixta. Prima quatuor communiter hisce versiculis exprimuntur:

Ecclesiae Vetitum, Tempus, Sponsalia, Votum.
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

CAP. I.

DE ECCLESIAE VETITO.

Princip. I.

53. Nomine Ecclesiae *Vetiti* intelligitur prohibitio Ecclesiae sive a Jure sive ab Homine. Illa obtinet, si fuerint omissae sine Dispensatione Proclamationes, haec vero, si ab Episcopo tanquam legitimo Judice servato Juris ordine intimatur, vel etiam a Parocho ob causas urgentes [1]).

[1]) V. Trid. Sess. 24. cap. 1. de R.

CAP. II.

DE TEMPORE SACRATO.

Princip. I.

54. Tempus in casu praesenti est illud, quo Ecclesia vetat nuptiarum Solemnitates, et vulgo dicitur Tempus *Feriatum* vel *Clausum*. Incipit autem ab Adventu Domini, et quidem a primis Vesperis usque ad diem Epiphaniae inclusive: et ab ipsa die Cinerum usque ad Dominicam in Albis, item inclusive [1]).

[1]) Trid. Sess. 24. c. 10. de R.

Princip. II.

55. Nomine Solemnitatum nuptiarum quoad praesentem prohibitionem intelliguntur communiter: Benedictio solemnis, quae videlicet fit cum Missa pro Sponso et Sponsa, solemnis et publica Traductio Sponsae in domum Sponsi, et Convivia splendidiora atque similia laetitiae profanae signa.

Princip. III.

56. Proclamationes peragere Tempore sacrato minime prohibetur.

Princip. IV.

57. Ex Jure Communi non prohibetur quidem, quominus ipsum Matrimonium quiete ineatur Tempore illo Feriato, neque vetatur Matrimonii contracti consummatio; Jus tamen Dioecesanum in pluribus locis, sicut et in Dioecesi Herbipolensi, prohibet, quominus Tempore Adventus et Quadragesimae etiam Ma-

trimonia privata sine nuptiarum Solemnitatibus absque expressa Episcopi licentia celebrentur.

CAP. III.

DE SPONSALICIA OBLIGATIONE.

Princip. I.

58. Sponsalia cum alia persona prius contracta, et nondum dissoluta impediunt, quominus conjugium contrahatur cum alia persona.

CAP. IV.

DE VOTO SIMPLICI.

Princip. I.

59. *Votum Simplex,* quod Matrimonium impedit, quadruplex distingui potest: videlicet a) Votum perpetuae Castitatis; b) Votum Sacri Ordinis; c) Votum ingrediendi Ordinem Religiosum; d) Votum Coelibatus seu Votum non nubendi.

Princip. II.

60. Quodlibet ex praemissis Votis impedit, quominus Licite contrahatur Matrimonium, quamvis valeat contractum.

Princip. III.

61. Qui cum Voto perpetuae Castitatis Matrimonium contraxit, non impetrata Dispensatione vel Commutatione, Castitatem servare tenetur, sine praejudicio tamen alterius conjugis, non in petendo quidem, reddendo tamen debito. Mortua autem conjuge sine Dispensatione in Voto Castitatis ad secundas nuptias transire non potest, etiam in casu, quo Dispensationem pro priore Matrimonio impetrasset.

Princip. IV.

62. Votum Simplex Castitatis emissum post consummatum Matrimonium ab altero conjuge absque alterius licentia Validum est, et petitionem, non tamen redditionem debiti prohibet, donec dispensetur.

Princip. V.

63. Adstrictus Voto Religionis non violat Votum praecise per Contractum Matrimonii initum, sed consummando prima vice Matrimonium, sive petendo, sive reddendo debitum. Idem valet de Voto Sacros Ordines suscipiendi.

Princip. VI.

64. Votum non nubendi violatur per ipsum Matrimonii Contractum, eo tamen consummato tum petere, tum reddere debitum absque Dispensatione licet.

CAP. V.

DE IMPEDIMENTO MIXTAE RELIGIONIS.

Princip. I.

65. Impedimentum Mixtae Religionis est Vetitum Ecclesiae, quo fideles prohibentur, quominus cum Acatholicis Matrimonia contrahant, licet contracta pro Ratis et Validis habenda sint Matrimoniis.

Princip. II.

66. Triplici de causa hujusmodi Matrimonia Illicita sunt: a) ob periculum subversionis catholici conjugis; b) ob pravam sobolis nasciturae institutionem; c) ob flagitiosam communicationem in rebus sacris.

Princip. III.

67. Ubi de Matrimoniis ineundis Mixtis agitur, nulla potest intercedere Ecclesiae Dispensatio, quousque rationes, quibus Jure Divino istae nuptiae Illicitae fiunt, sublatae non fuerint.

Princip. IV.

68. In Impedimento Mixtae Religionis Dispensationi Ecclesiasticae locus esse potest, si a Catholica parte perversionis periculum omnino amoveatur, prolis utriusque sexus educationi in Religione Catholica, qua meliori ratione fas erit, consulatur, atque si Catholicus conjux, sive vir, sive femina, serio proponat ac promittat, curaturum se pro viribus acatholici conjugis conversionem.

ARTICULUS II.
DE IMPEDIMENTIS DIRIMENTIBUS.

Princip. I.

69. De fide est, Ecclesiam Jure proprio et ordinario posse legitime statuere Impedimenta Matrimonii Dirimentia, quod Tridentinum [1]) ita definivit: „*Si quis dixerit, eos tantum consanguinitatis et affinitatis gradus, qui in Levitico exprimuntur, posse impedire Matrimonium contrahendum, et dirimere contractum, nec posse Ecclesiam in nonnullis eorum dispensare, aut constituere, ut plures impediant et dirimant, anathema sit.*"

[1]) Sess. 24. de Matrim. can. 3. Cf. can. 4.

Princip. II.

70. Ecclesia semper tenuit, et adhuc tenet, causas Matrimoniales nonnisi ad judices Ecclesiasticos spectare, nullam proinde Legibus a potestate Civili desuper conditis in Matrimoniis inesse vim [1]). Unde hodie, quae Principibus est potestas circa conjugium fidelium, est tantum circa effectus civiles et externos.

[1]) Trid. Sess. 24. can. 12. Propos. 59. Pseudosyn. Pistoriens. damn. a Pio VI. in Bulla „Auctorem fidei".

Princip. III.

71. In Praxi Ecclesia semper Valida habuit Matrimonia Canonice contracta, quodcunque obstaret Impedimentum Civile, tanquam adulterina vero spectavit ea, quae cum Impedimento Canonico inita erant, licet Lex Civilis ea rata haberet.

Princip. IV.

72. Quindecim enumerantur Impedimenta Dirimentia hisce versiculis:

Error, Conditio, Votum, Cognatio, Crimen,
Cultus Disparitas, Vis, Ordo, Ligamen, Honestas,
Aetas, Affinis, si Clandestinus, et Impos,
Si mulier sit Rapta, loco nec reddita tuto:
Haec facienda vetant Connubia, facta retractant.

Haec Impedimenta merito dispescuntur in duas classes, adeo ut alia dicantur *Juris Privati*, alia vero *Juris Publici.* Ad Im-

pedimenta Juris Privati spectant: a) Error; b) Vis et Metus; c) Conditio; d) Impotentia. Reliqua ad Impedimenta Juris Publici pertinent.

CAP. I.

E R R O R.

Princip. I.

73. A Jure quadruplex Erroris species distinguitur: Error Personae, Fortunae, Conditionis ac Qualitatis:

a) Error *Personae* habetur, quando hic putatur esse Titus, et tamen est Sempronius;

b) Error *Fortunae* habetur, quando hic putatur esse dives, et tamen est pauper vel e converso;

c) Error *Conditionis* habetur, quando hic putatur esse liber, et tamen est servus;

d) Error *Qualitatis* habetur, quando hic putatur esse bonus, et tamen est malus.

Princip. II.

74. Error circa Personam dirimit Matrimonium, Jure non solum *Positivo* [1]), sed etiam *Naturali*. Et id tenet, sive Error sit antecedens, sive concomitans, sive invincibilis, sive vincibilis et crassus.

[1]) C. „Tua nos“ de Sponsal.

Princip. III.

75. Si quis erraret circa solum nomen, et ita affectus esset animo, ut vellet contrahere cum persona praesente, quaecunque illa sit, absque Dubio valeret Matrimonium [1]).

[1]) Ulpian. in S. Alioquin 11 Dig. XVIII., 1. S. Rot. Rom. 13. Mart. 1615.

Princip. IV.

76. Error, obreptitio vel subreptitio, mendacium, dolus circa Qualitates aut Fortunam personae per se non irritat Matrimonium, nisi Qualitas, circa quam erratur, redundaret in substantiam ipsam.

Princip. V.

77. Utrum Error afficiat ipsam substantiam, ita ut non habeatur Matrimonium, dignosci potest ex hisce regulis:

a) Quando, qui contrahit, aperte exprimit, se non intendere contrahere, nisi sub conditione talis Fortunae et Qualitatis, tunc deficiente conditione deficit etiam consensus;
b) Quando adjuncta personae non sunt communia cum aliis, sed propria et individualia ipsius, tunc Qualitas redundat aliquo modo in ipsam personam;
c) Quando consensus fertur directe et primario in adjuncta personae, tunc Error Fortunae substantiam Contractus ingreditur.

CAP. II.

VIS SEU METUS.

Princip. I.

78. Vis, prout constituit Impedimentum Matrimonii, intelligitur non solum Vis absoluta, seu violenta coactio, sed etiam Metus gravis injuste incussus ad Matrimonium extorquendum.

Princip. II.

79. Certum est, Matrimonia ex Metu levi injuste et directe incusso contracta, Firma et Valida persistere [1]).

[1]) Cap. „Consultatione“ 28, X. de sponsal. et matrim.

Princip. III.

80. Certum est, Metum gravem juste aut a causa naturali seu necessaria incussum, haud vitiare Matrimonium [1]).

[1]) Cap. „Ex litteris“ 10, X de sponsal. et matrim.

Princip. IV.

81. Matrimonium ex gravi Metu injuste et directe ad extorquendum Matrimonium incusso, de *Jure Ecclesiastico* [1]) est nullum, licet ei accedat Juramentum.

[1]) C. „Significavit;“ c. „Veniens;“ c. „Consultationi de eo, qui duxit.“

Princip. V.

82. Ut Impedimentum *Vis* seu *Metus* adesse censeatur, Metus praecise ad extorquendum Matrimonium, non vero ob alium finem debet esse incussus.

Princip. VI.

83. Si consideratis omnibus Dubium maneat, an Vis vel Metus intervenerit, pro valore Matrimonii est concludendum.

Princip. VII.

84. Matrimonium in facie Ecclesiae rite celebratum, sed per Metum, sanatur, sive convalescit, postquam Vis evanuit per consensum sponte positum, aut per cohabitationem spontaneam et diuturnam, aut per voluntarium Matrimonii usum, dummodo pars Metum passa sciat, Matrimonium ex Metu initum, fuisse nullum, et pars altera suum adhuc continuet consensum [1]).

[1]) C. 21. de spons.

CAP. III.

CONDITIO SERVILIS.

Princip. I.

85. Vocabulum „*Conditionis*" in praesenti materia indicat statum servitutis in alterutro ex sponsis.

Princip. II.

86. Ex quatuor servorum speciebus, de quibus in Jure est sermo, Famulorum scilicet, Adscriptitiorum, Mancipiorum atque Servorum Poenae sermo hic est tantum de *Mancipiis*, iis nimirum servis, qui in totali sunt potestate domini, ita, ut eos et vendere et locare valeat, et eorum lucra semper eidem domino acquirantur.

Princip. III.

87. Conditio Servilis stricte ac proprie accepta, et a parte ingenua ac libera etiam vincibiliter ignorata, *Jure Ecclesiastico* in aequitate Naturali fundato, non ob defectum consensus domini, sed in favorem partis liberae statuto dirimit Matrimonium.

CAP. IV.

IMPOTENTIA.

Princip. I.

88. *Impotentiae* nomine intelligitur hic incapacitas ad copulam, sive vitium, quod impedit, quominus copula carnalis

ad generationem sufficiens modo naturali exerceri et perfici possit.

Princip. II.

89. Distinctione facta inter Impedimentum coeundi et sterilitatem seu incapacitatem generandi notari debet, hanc sterilitatem effectum quidem copulae impedire, Matrimonium tamen non dirimere.

Princip. III.

90. Impotentia ipsa, prout accipitur pro incapacitate ad copulam, distinguitur in Antecedentem et Consequentem, Naturalem et Accidentalem, et rursum utraque subdividitur in Perpetuam, vel Temporalem, et Perpetua ipsa iterum est vel Absoluta vel Respectiva:

a) Impotentia *Antecedens* est ea, quae, licet ignorata, Contractum praecessit; *Consequens* est ea, quae Matrimonio contracta, sive Rato, sive Consummato, supervenit;
b) *Naturalis* est, quae ex naturae defectu oritur, ac *Accidentalis* est, quae ex actu violento, diuturno morbo, aliisque ex causis provenit;
c) *Perpetua* est, quae nullo remedio naturali absque mortis periculo, vel absque Peccato tolli potest; *Temporalis*, quae mediis naturalibus et licitis tolli potest;
d) *Absoluta* est, quae copulam respectu omnium impossibilem reddit; *Respectiva*, quae respectu certae personae, non autem respectu aliarum copulae exercendae obstat.

Princip. IV.

91. Sola Impotentia *Antecedens* et *Perpetua*, sive sit *Absoluta*, sive *Respectiva*, Matrimonium Jure Naturae [1]) et Ecclesiastico [2]) irritat.

[1]) Cf. S. Thom. Suppl. q. 58. a. 1. [2]) C. Fraternitatis 6, X. de frig. et mal.

Princip. V.

92. Ii, quibus constat, se esse impotentes, absque gravi Peccato Matrimonium contrahere nequeunt, etsi alteri parti nota esset Impotentia et cedere Juri suo vellet; neque eorum cohabitatio tanquam inter fratrem et sororem admitti potest, potissimum si cum scientia hujusmodi Impotentiae contraxerint, quo in casu ante omnem probationem se separare tenentur.

Princip. VI.

93. Eunuchi perfecti declarati sunt impotentes [1]), ac proinde conjugia eorum sunt invalida.

[1]) A Sixto V. anno 1587.

Princip. VII.

94. Impotentia *Consequens*, etsi *Perpetua*, et Matrimonio, etiam Rato, sive non Consummato, superveniens Contractum non dirimit.

Princip. VIII.

95. Si Impotentia copulae sit certa, usum Matrimonii facit Illicitum.

Princip. IX.

96. Impotentia *Temporalis* nullo Jure Matrimonium irritat.

Princip. X.

97. Si de Impotentia dubitetur, an sit *Perpetua*, Ecclesia triennium concedit experientiae [1]). Quodsi triennio exacto copula exerceri non potuerit, Perpetua censetur Impotentia et Matrimonium non quidem auctoritate propria, sed judicio Ecclesiae dissolvitur.

[1]) C. de frig. et mal.

Princip. XI.

98. In casu, quo propter certam Impotentiam Antecedentem Matrimonium dirimitur, pars Impedimento non laborans, vel Impedimento tantum relative, poterit ad alias nuptias transire.

CAP. V.

AETAS IMPUBERTATIS.

Princip. I.

99. Impedimentum *Aetatis* quoad Matrimonium in eo consistit, quod ad Valorem Matrimonii ex *Jure Canonico* [1]) requiratur annus quartus decimus in viro, et duodecimus in femina, et quidem completus.

[1]) C. „Puberes“ 3. C. „Attestationes“ 10. et C. „Tuae nobis“ 14, X. de sponsal.

Princip. II.

100. Si *Malitia* suppleat Aetatem, etiam ante illam Aetatem Valide contrahitur [1]). Malitia vero, quatenus supplet Aetatem in casu praesenti, in duobus consistit, videlicet in Discretione ad conjugalem consensum et in potentia ad copulam. Imo et Licite ex Episcopi venia in ejusmodi casu Matrimonium contrahi potest, quando Episcopus auditis probationibus declaravit, adesse illam potentiam. Verum cum id sit admodum difficile, tutius erit, Sedem Apostolicam adire.

[1]) Ex C. de iis. et Cap. ult. de disp. impub.

Princip. III.

101. Pubertate *Legali* completa, etsi nondum advenerit *Naturalis*, valet Matrimonium etiam Jure Ecclesiastico. Neque solet ab ipso Jure Impotentia Perpetua declarari ante annum duodevicesimum viri et annum quartum decimum feminae.

CAP. VI.

VOTUM SOLEMNE.

Princip. I.

102. *Voti* nomine hic intelligitur Votum *Solemne* [1]) Castitatis per Solemnem Professionem sponte emissam in Religione approbata.

[1]) Votum etiam Simplex Castitatis in Societate Jesu emissum post biennium Novitiatus ex Bulla „*Ascendentem*" Gregorii XIII. quoad hunc effectum aequiparatur Professioni Solemni.

Princip. II.

103. Votum Solemne Castitatis sponte emissum per Professionem legitime et post expletum decimum sextum aetatis annum factam in Religione approbata Matrimonium contrahendum *Jure Ecclesiastico* dirimit [1]).

[1]) Trid. Sess. 24. can. 9.

Princip. III.

104. Professio Solemnis metu injusto, cadente in virum constantem, extorta non obstat, quominus hujusmodi Professus, metu gravi intra quinquennium coram Ordinario loci et suo Superiore probato, ad saeculum redire et justum Matrimonium inire possit.

CAP. VII.

ORDO SACER.

Princip. I.

105. *Ordo,* qui est Impedimentum Matrimonii Dirimens, est Ordo Sacer seu Major.

Princip. II.

106. Per Ordinem Sacrum rite et legitime Ordinati inhabiles redduntur ad Matrimonium contrahendum [1]).

[1]) Trid. Sess. 34. can. 9.

Princip. III.

107. Controversia est, utrum Impedimentum Ordinis Matrimonium dirimat Jure Divino, an Ecclesiastico. Sententia Communior et Probabilior est, Votum Ordini Sacro adnexum dirimere Matrimonium solo Jure Ecclesiastico.

Princip. IV.

108. Qui sponte Sacris Ordinibus initiatus Matrimonium de facto inire praesumpserit, in susceptis Ordinibus ministrare et ad altiores ascendere prohibetur, si vero consummaverit, in Irregularitatem Bigamiae Similitudinariae incidit, imo Excommunicationem ipso Jure latam, licet non reservatam, incurrit, et ab uxore illegitima statim est separandus [1]).

[1]) C. si quis Clericorum 1.

Princip. V.

109. In Ecclesia Latina nullus conjugatorum est ad Sacros Ordines promovendus, nisi ab uxore continentiam profitente fuerit absolutus, et haec ipsa, si adhuc junior sit, Religionem ingrediatur [1]).

[1]) C. „Conjugatus" 5. et C. „Apostolicam" 13, X de convers. conjug.

Princip. VI.

110. Qui post Matrimonium rite contractum invita uxore, nisi forsan perpetuum divortium a conjuge per Judicem Ecclesiasticum jam antea fuisset declaratum, Sacrum Ordinem recipit, etiam censuris adigendus est, ut ab executione Ordinum abstineat, et uxori, si exigat, debitum reddat. Neque vero debitum ab

uxore unquam absque Sanctae Sedis Dispensatione petere, neque eadem mortua ad alias nuptias transire licebit [1]).

[1]) Cap. unic. de vot. et voti redempt.

CAP. VIII.

LIGAMEN.

Princip. I.

111. *Ligaminis* voce, prout est Impedimentum Dirimens Matrimonii, intelligitur vinculum, vi cujus ille, qui jam Matrimonio ligatus est, non potest aliud inire. Hoc Impedimentum oritur tum ex *Jure Ecclesiastico* [1]), tum ex *Jure Divino* [2]).

[1]) C. 8. de divortio. [2]) Trid. Sess. 24. c. 2.

Princip. II.

112. Qui bona fide contraxit secundum Matrimonium, putans priorem conjugem esse mortuam, si postea certo sciat, ipsam vivere, etsi id firmiter probare non possit, debet omnino a secunda conjuge separari [1]).

[1]) C. 2. de secund. nupt.

Princip. III.

113. Si, dum novum Matrimonium jungeretur, prior conjux adhuc viveret, licet postea defunctus sit, posterius tamen revalidandum est Matrimonium in forma legitima.

Princip. IV.

114. Si vita prioris conjugis sit dubia, et hoc Dubium fundetur in probabili et discreta ratione, quamvis non evidenti et manifesta, debitum quidem reddere potest, si altera pars sit in bona fide, sed a debito petendo ante diligentem veritatis inquisitionem abstinere debet [1]). Si vero et compars dubitare incipiat, aut uterque conjux dubia fide contraxit, neuter petere aut reddere debitum conjugale potest.

[1]) C. „*Dominus*" de secund. nupt.

Princip. V.

115. Impedimentum Ligaminis etiam quoad Acatholicos locum habet, qui cum Catholico jungi volunt, licet habeant viventem adhuc priorem conjugem, a quo divortio Consistorii Acatholici sejuncti fuerunt.

Princip. VI.

116. Ut secundum Matrimonium permittatur, certa semper indicia habeantur necesse est solutionis prioris conjugii.

CAP. IX.

COGNATIO NATURALIS.

Princip. I.

117. *Cognatio Naturalis* (Consanguinitas) est vinculum quarundam personarum ab eodem progenitore, sive patre, sive matre, tanquam propinquo communi stipite immediate vel mediate descendentium, carnali propagine contractum.

Princip. II.

118. Communicatio sanguinis per generationem sive Licitam sive Illicitam *propinqua* sit communi stipiti oportet; stipitis enim remoti non habetur ratio.

Princip. III.

119. Tria in Consanguinitate consideranda sunt:

a) *Stipes*, seu persona, a qua aliae originem ducunt;

b) *Linea*, seu personarum series ab uno Stipite descendentium;

c) *Gradus* seu *Mensura* distantiae unius personae ab altera.

Princip. IV.

120. *Linea* alia vocatur Recta, et est vel Ascendentium, vel Descendentium, alia vero Transversa, quae est iterum vel Aequalis, vel Inaequalis:

a) *Recta* vocatur Linea, et quidem *Ascendentium*, cum a persona generata ascenditur recta ad personam generantem, *Descendentium* autem, dum a progenitore personae progenitae numerantur;

b) *Transversa* vocatur Linea (Collateralis, Obliqua, Indirecta), quae est ordo personarum descendentium quidem ab uno communi Stipite, a se tamen invicem non genitarum, quales sunt fratres, sorores, patrueles, consobrini ad se invicem collati. Linea Transversa dicitur

Aequalis, dum Consanguinei aequaliter distant a communi Stipite, *Inaequalis* vero (Mixta), dum alter ex Consanguineis minus remotus est a communi Stipite.

Princip. V.

121. Quoad Matrimonium contrahendum sola Canonica computatio retinenda est; Civilis autem computatio valet dumtaxat quoad effectus Civiles.

Princip. VI.

122. Certum est, de *Jure Ecclesiastico* Consanguinitatem in quocunque Lineae Rectae Gradu Matrimonium dirimere.

Princip. VII.

123. Certum videtur, etiam *Jure Naturae* [1]) Matrimonium esse irritum in primo Lineae Rectae Gradu; quod vero spectat ad alios Gradus, utrum videlicet Jure Naturae Consanguinitas dirimat Matrimonium in omnibus, Controversia est. S. Thomas [2]) id nulli gradui tribuit praeterquam primo Lineae Rectae.

[1]) V. S. Thom. 4. Dist. 40. q. 1. a. 3. [2]) l. c.

Princip. VIII.

124. In Linea Collaterali olim Ecclesia Matrimonium dirimebat usque ad septimum Gradum; sed in Concilio IV. Lateranensi illud restrictum fuit usque ad quartum Gradum inclusive.

Princip. IX.

125. Ad discernendos Gradus Consanguinitatis secundum *Jus Canonicum* [1]) tres communiter statuuntur regulae pro diversis Lineis:

a) Regula prima pro *Linea Recta* haec est: Tot sunt Gradus, quot sunt personae dempto Stipite communi;
b) Regula altera pro *Linea Transversa Aequali* est: Quo Gradu personae, de quarum conjunctione quaeritur, distant a communi Stipite, eodem etiam distant inter se;
c) Regula tertia pro *Linea Transversa Inaequali* est: Tot Gradibus distant personae inter se, quot Gradibus persona remotior abest a communi Stipite.

[1]) In Civili Computatione tot sunt Gradus in Linea Recta, et etiam in Linea Transversali, quot sunt personae genitae, quae generationem multiplicant dempto Stipite.

SCHEMA CONSANGUINITATIS.

	IV. Abavus. Abavia.	
IV. M. Propatruus M. Proamita.	III. Proavus. Proavia.	IV. M. Proavunculus. M. Promatertera.
III. M. Patruus. M. Amita.	II. Avus. Avia.	III. M. Avunculus. M. Matertera.
II. Patruus. Amita.	I. PATER. MATER.	II. Avunculus. Matertera.
I. Frater.	Persona, de qua quaeritur.	I. Soror.
II. Filii, & Filiae Fratris.	I. Filius. Filia.	II. Filii, & Filiae Sororis.
III. Nepotes, & Neptes ex Fratre.	II. Nepos. Neptis.	III. Nepotes, & Neptes ex Sorore.
IV. Pronepotes, & Proneptes ex Fratre.	III. Pronepos. Proneptis.	IV. Pronepotes, & Proneptes ex Sorore.
	IV. Abnepos. Abneptis.	

Princip. X.

126. Quamvis in Linea Transversa Inaequali Gradus remotior trahat ad se propinquiorem, et potior ratio habeatur Gradus remotioris, cum tamen petitur Dispensatio, necessario etiam exprimendus est Gradus propinquior.

Princip. XI.

127. Scienter tentantes Matrimonium contrahere in Gradibus prohibitis Consanguinitatis, incurrunt ipso facto Excommunicationem, non tamen Reservatam [1]). Ex Tridentino autem supradicti sunt separandi sine ulla Dispensationis spe. Quam poenam etiam incurrunt illi, qui ignorarunt quidem Impedimenta illa, sed solemnitates requisitas in celebratione culpabiliter neglexerunt, quibus etiam nonnisi difficulter Dispensationis gratia concedi solet [2]).

[1]) Clem. in de Consanguin. [2]) Trid. Sess. 24. c. 5.

CAP. X.

COGNATIO SPIRITUALIS.

Princip. I.

128. *Cognatio Spiritualis* est propinquitas personarum orta ex Sacramento Baptismi et Confirmationis.

Princip. II.

129. Cognatio Spiritualis dirimit Matrimonium *Jure tantum Ecclesiastico* [1]).

[1]) Trid. Sess. 24. c. 2.

Princip. III.

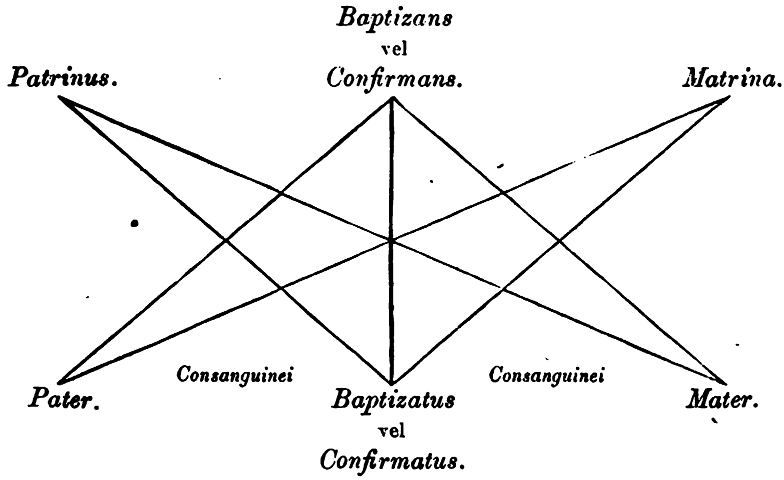
130. Olim inter plures Cognatio Spiritualis contrahebatur. Sed hodie ex Tridentino [1]) contrahitur tantum a) inter Baptizantem et Baptizatum, Baptizatique patrem et matrem, necnon inter Susceptorem et Susceptum, et hujus patrem et matrem; b) Inter Confirmantem et Confirmatum, Confirmatique patrem et matrem, necnon inter Patrinum in Confirmatione spondentem, et Confirmatum et hujus patrem et matrem [2]).

[1]) Sess. 25. c. 2.

[2]) Cognatio Spiritualis, quae contrahitur a Baptizante seu Confirmante cum Baptizato seu Confirmato vocatur *Paternitas*, altera vero, quae intercedit inter

Baptizantem vel Confirmantem cum patre et matre Baptizati seu Confirmati, ac inter parentes naturales cum patrinis vel matrinis, vocatur *Compaternitas*.

SCHEMA COGNATIONIS SPIRITUALIS.

Princip. IV.

131. Ad Valide in Baptismate contrahendam Cognationem Spiritualem requiritur:

a) Ut Susceptores sint baptizati;
b) Ut habeant usum rationis;
c) Ut gerant Intentionem, tale officium obeundi;
d) Ut Patrinus vel per se, vel per procuratorem, qui hanc Cognationem non contrahit, personam baptizandam in Baptismo solemni teneat, vel immediate a manu obstetricis suscipiat; item, ut etiam Patrinus in Confirmatione vel per se, vel per substitutum tangat Confirmandum;
e) Ut sint a parentibus designati, vel a parocho. Si autem alii ultra designatos baptizatum tetigerint, nullo pacto Cognationem Spiritualem contrahunt;
f) Ut Baptismus reapse Valide administretur.

Princip. V.

132. Ad Valide contrahendam Cognationem Spiritualem in Confirmatione praeter dicta in Baptismate Probabilius requiritur insuper, ut Patrini sint jam confirmati.

Princip. VI.

133. Prohibentur esse Patrini in *Baptismate:* a, Monachi et Moniales, Infames, Facinorosi, Apostatae, Haeretici, Excommunicati, Interdicti, Ignorantes rudimenta fidei; c) Plures duobus in Confirmatione vero prohibentur esse Patrini: α) Patrinus Baptismatis, nisi adsit necessitas; β) Personae diversi sexus a Confirmandis, vel pater aut mater, vel Excommunicatus, Interdictus aut gravioribus facinoribus alligatus, aut fidei rudimentorum ignarus; γ) Plures. Hisce tamen non obstantibus supradicti omnes Cognationem Spiritualem contrahunt, si nihilominus officio Patrinorum fungantur.

Princip. VII.

134. Privatim Baptizans, sive masculus, sive femina, etiam hanc Cognationem Spiritualem contrahunt; Patrinus tamen, qui, forte in Baptismo privatim in necessitate collato infantem tenet, Cognationem Spiritualem non contrahit [1]).

[1]) Ex Decr. S. C. C.

Princip. VIII.

135. Si pater vel mater *urgente necessitate* propriam sobolem legitimam baptizat, vel tenet, aut extra casum necessitatis ex probabili ignorantia facti, seu etiam Juris id facit, Jure petendi debitum conjugale neuter excidit. Si vero *sine necessitate* temere, aut etiam ex malitia conjux prolem suam baptizaret, aut levaret, quamquam forte eo casu debitum exigere tali Baptizanti aut Levanti amplius non liceat, reddere tamen alteri tenetur [1]). Baptizans autem vel Levans etiam in necessitate prolem suam Illegitimam, ab Impedimento Cognationis cum ejus matre contrahendo eximitur.

[1]) Nulla Cognatio Spiritualis contrahitur inter Ministrum et Patrinum vel Matrinam, sicut etiam nulla inter Patrinum et Matrinam.

CAP. XI.

COGNATIO LEGALIS.

Princip. I.

136. *Cognatio Legalis* est propinquitas personarum proveniens ex Adoptione. *Adoptio* autem est actus legitimus, quo, qui natura filius non est, in filium assumitur.

Princip. II.

137. Cognatio Legalis ex Adoptione proveniens primum a Civilibus Principum legibus est inducta, ac deinde per sacros Canones recepta [1]). Unde si casus occurrat, in quo dubitetur, an adsit Impedimentum Cognationis Legalis, necne: ad Leges Civiles recurrendum est [2]), atque ex earum tenore Controversia definienda.

[1]) C. unic. de Cog. Leg. [2]) Cf. Benedict. XIV. de Synod. L. 9. c. 10.

Princip. III.

138. Duplex distinguitur Adoptio:

a) *Perfecta* (Adrogatio), qua Adoptandus sui juris existens Principis Rescripto transit in potestatem Adoptantis adinstar filii naturalis, fitque illius haeres necessarius, etiam ex Testamento;

b) *Imperfecta* (Adoptio), qua Adoptandus adhuc sub patris potestate, Magistratus inferioris auctoritate assumitur in filium, quin transeat in familiam et potestatem Adoptantis, sed ei succedit dumtaxat ab Intestato.

Princip. IV.

139. Ut intelligatur, quousque Legalis Cognatio ex Adoptione proveniens Matrimonio Valorem adimat, tres in eo communiter distinguuntur Lineae:

a) Prima (Paternitas) est quasi Linea *Recta*, et reperitur inter Adoptantem et Adoptatum, ac Descendentes ex filio adoptato tempore Adoptionis in potestate patria existentes;

b) Secunda Linea (Fraternitas), est Collateralis, et datur inter Adoptatam et filios naturales legitimos Adoptantis;

c) Tertia Linea (Quasi-Affinitas) nascitur inter Adoptantem uxoremque Adoptati, et inter Adoptatum uxoremque Adoptantis.

Princip. V.

140. *Paternitas* aeque ac *Affinitas* Legalis dirimunt Matrimonium usque ad quartum Gradum, neque dissoluta per emancipationem Adoptione tolluntur; *Fraternitas* autem Legalis desinit, quam primum Adoptio per emancipationem fuerit dissoluta.

CAP. XII.

AFFINITAS.

Princip. I.

141. *Affinitas* est propinquitas personarum quarundam orta ex copula carnali completa, sive licita, sive illicita.

Princip. II.

142. Neque Matrimonium Ratum, neque copula tentata, aut quae completa et ad generationem sufficiens non fuerit, Affinitatem parit.

Princip. III.

143. Si copula fuerit perfecta, Affinitatem parit, sive in amentia, sive in ebrietate aut somno, altera parte etiam non advertente, sive propter stuprum violentum, aut sine effectu generationis sit patrata.

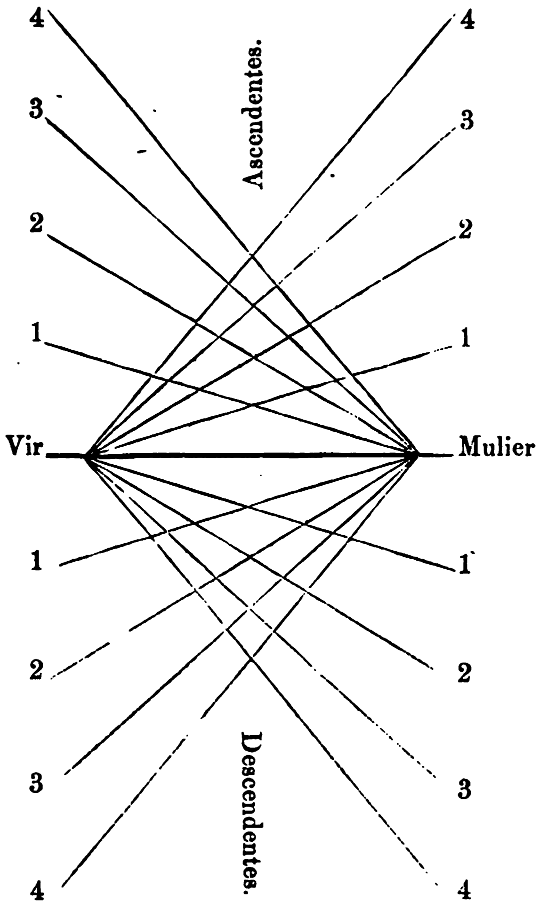
Princip. IV.

144. Haec Affinitas oritur tantum inter Consanguineos *viri*, qui cognovit mulierem, et *mulierem ipsam;* et inter Consanguineos *mulieris* et *ipsum virum,* videlicet Affinitas non parit Affinitatem. Quare duo fratres ducere possunt duas sorores, vel unus matrem, alter filiam, vel pater et filius matrem et filiam, vel privignus matrem, filiam aut sororem novercae, vel privigna patrem, filium aut fratrem vitrici. Valet quoque Matrimonium, quod contrahunt fratris et sororis demortuorum superstites conjuges, filius mariti et filia uxoris ex conjugiis ante cum alia vel alio initis procreati. Ita etiam Valida sunt Matrimonia successive inita cum duabus viduis, quarum defuncti mariti erant fratres germani.

Princip. V.

145. Gradus in Affinitate proprie non dantur: vocabulum tamen istud etiam ad Affinitatem transferri solet, adeo ut juxta distantiam Graduum Consanguinitatis computentur etiam diversi Gradus Affinitatis. Generatim vero solus maritus fit affinis cum Consanguineis suae uxoris, et quidem in eo Gradu, quo sunt conjuncti uxori; ac vicissim sola uxor fit affinis cum Consanguineis sui mariti in eo gradu, quo maritum sanguine attingunt.

SCHEMA AFFINITATIS.

Princip. VI.

146. Jure antiquo etiam Affinitas ad septimum usque gradum extendebatur; Jure autem novo Concilii Lateranensis Impedimentum Affinitatis quartum Gradum non excedit. Imo Affinitas ex copula illicita ex Decreto Concilii Tridentini [1]) ad secundum tantum Gradum se extendit et Matrimonia nonnisi inter Affines tales primi et secundi Gradus dirimit.

[1]) Sess. 24. can. 4.

Princip. VII.

147. Maritus cum Consanguineis suae uxoris in primo vel secundo Gradu voluntarie et scienter adulterium committens, veram Affinitatem cum alterius Consanguineis contrahit, et vicissim uxor cum Consanguineis mariti. Hinc incestuosum ejusmodi adulterium saltem jure *petendi* privat, donec ab Episcopo. dispensetur [1]).

[1]) C. Discretionem 6, X de eo, qui cognovit.

CAP. XIII.

PUBLICA HONESTAS.

Princip. I.

148. Impedimentum *Honestatis* est propinquitas personarum proveniens vel ex Sponsalibus Validis et Absolutis, vel ex Matrimonio Rato.

Princip. II.

149. Impedimentum Publicae Honastatis inductum est a *Jure Ecclesiastico* [1]).

[1]) Trid. Sess. 24. c. 3.

Princip. III.

150. Impedimentum Publicae Honestatis *perpetuum* est, et durat etiam Sponsalibus solutis ac Matrimonio soluto; non habet tamen vim retro agendi [1]).

[1]) C. unic. de spons. c. 6.

Princip. IV.

151. Si Impedimentum Publicae Honestatis provenit a Sponsalibus, ex Tridentino [1]) irritat Matrimonium solummmodo inter Sponsum et Consanguineas Sponsae in primo Gradu.

[1]) Sess. 24. c. 3.

Princip. V.

152. Si Impedimentum oritur ex Matrimonio Rato, ex Jure antiquo a Tridentino non innovato adhuc extenditur usque ad quartum Gradum Consanguinitatis inclusive, sive Validum, sive Invalidum et Clandestinum fuerit Matrimonium, nisi sit Invalidum ex defectu Consensus. Hinc non oritur hujusmodi Impedimentum

ex Matrimonio cum amente, cum ebrio, ex errore personae, ex metu gravi [1]).

[1]) Ex Decr. S. C. C. d. d. 28. Mart. 1664.

CAP. XIV.

C R I M E N.

Princip. I.

153. Impedimentum Criminis definiri potest: Inhabilitas Canonica ad contrahendum Matrimonium vel ex Adulterio, vel conjugicidio, vel ex utroque simul orta inter eos, qui eadem Crimina sub datis limitationibus perpetrarunt.

Princip. II.

154. Impedimentum Criminis inductum est a *Jure Canonico,* ne allicerentur conjuges ad Adulterii et conjugicidii Crimina [1]).

[1]) Cf. S. Thom. in 4. Dist. 37. q. 2. a. 2.

Princip. III.

155. Impedimentum Criminis induci potest quatuor hisce modis:
a) Adulterio cum promissione futuri Matrimonii;
b) Adulterio cum Matrimonii attentatione;
c) Adulterio cum conjugicidio uno patrante;
d) Conjugicidio sine Adulterio utroque patrante.

Princip. IV.

156. Ad Adulterium cum promissione Matrimonii requiritur ex parte *Adulterii:* a) Ut sit verum [1]) nimirum in Matrimonio Valido; b) Consummatum per copulam perfectam [2]); c) Formale ex utraque parte, videlicet, ut uterque cognoscat, alteram partem esse conjugatam [3]). Ex parte autem *Promissionis* requiritur: a) Ut ea facta sit vivente eodem conjuge; b) Ut sit externa et acceptata, licet non extiterit repromissio; c) Ut nullo modo sit ante Adulterium revocata.

[1]) C. Significavit 2, X eodem tit. [2]) C. Si quis 8, X. [3]) C. Propositum 1, X.

Princip. V.

157. Promissio sola et absque Adulterio, aeque ac Adulterium solum absque Promissione nullum inducunt Impedimentum.

Princip. VI.

158. Ut Adulterium cum *Attentatione* Matrimonii inducat criminis Impedimentum, requiritur ex parte *Adulterii*, ut sit Verum, Consummatum atque Formale; ex parte autem *Attentationis* requiritur Probabilius, ut Adulterium et Matrimonii Attentatio fiant durante eodem conjugio [1]).

[1]) C. ult. de eo, qui duxit.

Princip. VII.

159. Ut *Conjugicidium* solum inducat Impedimentum Criminis, requiritur: a) Ut occisio sit secuta, et quidem ex *communi consilio* viri et mulieris [1]); b) Ut fiat cum *Intentione Matrimonii ineundi* cum complice homicidii. Sufficit autem, ut haec Intentio sit ex parte unius; requiritur tamen, ut aliquo modo manifestetur Intentio illa exterius.

[1]) Nihil refert, propriisne manibus, an aliis, ex consilio, an mandato sit caedes illata.

Princip. VIII.

160. Ad inducendum Criminis Impedimentum ex *Conjugicidio una cum Adulterio* haec requiruntur ex parte *Adulterii*, ut videlicet illud sit Verum, Consummatum atque Formale; ex parte vero *Homicidii*, quando hoc est cum Adulterio conjunctum, requiritur quidem, ut cum Intentione Matrimonii ineundi sit perpetratum, et Intentio sit comparti aliquo modo manifestata, non tamen exigitur, ut illud sit ex communi consilio secutum [1]).

[1]) C. Si quis vivente 5 Caus. 31. q. 1.

CAP. XV.

R A P T U S.

Princip. I.

161. *Raptus*, prout est Impedimentum Dirimens Matrimonii, definitur: Violenta abductio mulieris Matrimonii ineundi causa. Nihil autem refert, quod vir ad rapiendam mulierem utatur ope alterius.

Princip. II.

162. Impedimentum Raptus *Jure Ecclesiastico* inductum est [1]).

[1]) Trid. Sess. 24. c. 6.

Princip. III.

163. Impedimentum Raptus nec perpetuum est, quemadmodum alia Impedimenta Dirimentia, nec per Dispensationem tollitur, sed tunc, cum rapta a raptore separata, ac in loco tuto et libero constituta, illum in virum habere consenserit.

Princip. IV.

164. Si femina libere et consentiens invitis etiam parentibus cum viro aufugerit, Matrimonium propterea nec impeditur, nec irritatur [1]).

[1]) C. Cum causam. 6, X de raptoribus.

Princip V.

165. Si persona de cubiculo tantum in cubiculum ejusdem domus, vel in domum vicinam, vel per aliquot passus abducatur, non habetur Raptus.

Princip. VI.

166. Si mulier abducatur non Matrimonii ineundi causa, sed alia quacunque de causa, etiam libidinis explendae, ejusmodi Raptus non inducit Impedimentum.

Princip. VII.

167. Ex Tridentino praeter Impedimentum Dirimens, quod incurrit raptor, tum raptor, tum omnes eidem consilium et favorem ad hoc praebentes incurrunt Excommunicationem, sed nemini reservatam, Infamiam perpetuam et inhabilitatem ad omnes Dignitates, et si Clerici sint, ejectionem e proprio Gradu. Demum raptor obligatur insuper ad dotandam raptam.

CAP. XVI.

CULTUS DISPARITAS.

Princip. I.

168. Sub *Cultus Disparitate*, quae Matrimonium dirimit, intelligitur illa Regionis diversitas, quae existit inter Baptizatum et Non Baptizatum, etiam Catechumenum.

Princip. II.

169. Per Cultus Disparitatem Matrimonium Invalidum est, non quidem Jure Naturae, neque Jure Sacrorum Canonum, sed generali Ecclesiae more, qui pluribus abhinc saeculis viget, et vim legis obtinet [1]).

[1]) Cf. Constitutionem Benedict. XIV. „Singulare nobis."

CAP. XVII.

CLANDESTINEITAS.

Princip. I.

170. Impedimentum *Clandestineitatis* habetur, quando in locis, ubi Tridentinum publicatum et receptum est, sine parocho proprio, vel de ejus aut Ordinarii licentia expressa sine alio sacerdote et duobus saltem testibus de praesenti contrahitur.

Princip. II.

171. Impedimentum Clandestineitatis Jure novo Tridentini constitutum est [1]).

[1]) Sess. 24. c. 1.

Princip. III.

172. Conjugia Clandestina ne in Sponsalia quidem de futuro possunt transire, inducunt tamen Impedimentum Publicae Honestatis.

Princip. IV.

173. Si quis parochus, vel alius sacerdos, sive Saecularis, sive Regularis, alterius parochiae sponsos sine illorum parochi licentia Matrimonio conjungere aut benedicere ausus fuerit, ipso Jure tamdiu manet suspensus, quamdiu ab Ordinario ejus parochi, qui Matrimonio interesse debebat, seu a quo benedictio suscipienda erat, absolvatur.

Princip. V.

174. In iis locis, ubi Tridentinum non est promulgatum, Matrimonium Clandestinum est Validum.

SECTIO IV.

DE IMPEDIMENTORUM DISPENSATIONE.

ARTICULUS I.

DE DISPENSABILITATE IMPEDIMENTORUM DIRIMENTIUM.

Princip. I.

175. Impedimenta, quae *Jure Divino vel Naturali* Matrimonia dirimunt, indispensabilia sunt, videlicet: a) Impedimentum Impotentiae; b) Consanguinitatis in Linea Recta; c) Ligaminis sive vinculi Matrimonii Consummati.

Princip. II.

176. Nonnulla Impedimenta Dispensationem non admittunt, sed solo Consensu tolluntur, Impedimenta scilicet: a) Erroris; b) Conditionis; c) Vis et Metus; d) Raptus; e) Clandestineitatis.

Princip. III.

177. Quaedam sunt Impedimenta Dirimentia, in quibus Ecclesia absolute quidem dispensare posset, nunquam tamen dispensat, videlicet:

a) Impedimentum Affinitatis in primo Gradu Lineae Rectae;
b) In primo Gradu Cognationis Naturalis in Linea Transversa;
c) In Cognatione Spirituali inter Levantem et Levatum;
d) In Impedimento Criminis publico cum effectu secuto, sive utroque, sive uno mortem machinante.

ARTICULUS II.

DE IIS, QUI IN IMPEDIMENTIS MATRIMONII DISPENSARE POSSUNT.

Princip. I.

178. Nullam facultatem Dispensandi in Impedimentis Matrimonii habent Parochi.

Princip. II.

179. Quoad Impedimenta *Jure Ecclesiastico* statuta totum potest Romanus Pontifex.

Princip. III.

180. Episcopus in quibusdam Impedimentis Matrimonii Jure Ordinario, in aliis ex licentia praesumpta, et in quibusdam vi Quinquennalium dispensare potest.

Princip. IV.

181. In omnibus Impedimentis, super quibus nec Jure Ordinario, nec potestate in Quinquennalibus delegata, nec ex licentia praesumpta Dispensatio Episcopo competit, haec ab ipso Summo Pontifice expetenda est, qui aut per Datariam, aut per Poenitentiariam pro diversitate casus illam concedit.

Princip. V.

182. De Pontificis potestate, postquam dispensavit, dubitare, instar sacrilegii est [1]).

[1]) Benedict. XIV. De Syn. L. 9. c. 2.

CAP. I.

DE DISPENSATIONIBUS, QUAE EPISCOPIS COMPETUNT JURE ORDINARIO.

Princip. I.

183. Episcopus Jure Ordinario dispensare potest ex justa causa cum suis subditis in Impedimentis *Impedientibus*, si excipiatur Impedimentum ortum ex Sponsalibus cum altero initis, et Impedimentum, quod provenit ex Voto aut ingrediendae Religionis aut perpetuae Castitatis, quae Vota, nisi fuerint conditionata, Summo Pontifici reservantur, ac demum Impedimentum proveniens ex haeresi in Matrimonio Mixto. Unde Episcopus dispensare potest Jure Ordinario:

a) In Votis non nubendi, non petendi debitum, sacros Ordines suscipiendi, Castitatis, si hoc non fuerit in perpetuum, aut sub conditione emissum;
b) In tempore Feriato;
c) In Vetito Ecclesiae, nisi Papa ipse Matrimonium interdixerit;
d) In Proclamationibus Matrimonio praemittendis.

Princip. II.

184. Dispensatio in Impedimentis Dirimentibus unice ad Sedem Apostolicam spectat; attamen, ut saluti animarum consulatur, ex tacita Pontificis Romani concessione dispensare in quibusdam Episcopus potest.

CAP. II.

DE DISPENSATIONE EPISCOPI EX LICENTIA PRAESUMPTA.

Princip. I.

185. In Matrimonio *jam contracto* sub quibusdam conditionibus et circumstantiis tanquam pro casibus Extraordinariis vi licentiae praesumptae Summi Pontificis Episcopo competit potestas pro foro *Interno* tantum super iis omnibus Impedimentis, *occultis* tamen, dispensandi, super quibus et potest et solet Pontifex dispensare. Conditiones illae vero sunt sequentes:

a) Ut Matrimonium fuerit contractum in facie Ecclesiae;
b) Ut contractum fuerit bona fide ex Juris vel Facti ignorantia, saltem ex alterutra parte;
c) Ut Matrimonium jam fuerit Consummatum;
d) Ut adsit gravis causa et magna necessitas, scilicet scandalum ex separatione oriturum, grave periculum continentiae, jactura famae, praejudicium prolis etc.;
e) Ut Summa Sedes non possit facile adiri.

Princip. II.

186. Pro Matrimonio *contrahendo* circa Impedimentum Dirimens *Publicum*, ne in casu quidem urgentissimae necessitatis Episcopus ex licentia praesumpta dispensare potest.

CAP. III.

DE DISPENSATIONE EPISCOPI VI QUINQUENNALIUM PRO FORO EXTERNO.

Princip. I.

187. Potestate Extraordinaria Episcopi ex speciali privilegio ipsis ab Apostolica Sede ad Quinquennium concessa et delegata dispensare possunt:

a) In Impedimento Consanguinitatis et Affinitatis cum pauperibus in tertio et quarto Gradu simplici et in tertio mixto cum quarto pro Matrimonio *contrahendo*, in Matrimonio vero *contracto* cum haereticis conversis etiam in secundo simplici, tum aequali tum mixto cum tertio vel quarto, dummodo primum non attingat; et in his Gradibus prolem susceptam legitimam renuntiant;

b) Super Impedimento Publicae Honestatis et Justitiae ex Sponsalibus proveniente;

c) Super Impedimento Criminis, neutro tamen conjugum machinante;

d) In Impedimento Cognationis Spiritualis praeter Levantem et Levatum.

Princip. II.

188. Facultates enumeratae Episcopis tamen concessae sunt sub clausula: dummodo mulier rapta non fuerit, et, si rapta fuerit, in potestate raptoris non existat.

Princip. III.

189. Vi Quinquennalium restituere quoque possunt Episcopi jus petendi debitum amissum.

CAP. IV.

DE DISPENSATIONE EPISCOPI VI QUINQUENNALIUM PRO FORO INTERNO.

Princip. I.

190. Pro casibus *Occultis* vi Quinquennalium Episcopi dispensare possunt.

a) Ad petendum debitum conjugale cum transgressore Voti Castitatis, qui Matrimonium cum dicto Voto contraxerit. Hujusmodi Poenitens tamen monendus est, ipsum ad idem Votum servandum teneri, tam extra licitum Matrimonii usum, quam si marito seu uxori respective supervixerit.

b) Cum Incestuoso sive Incestuosa ad petendum debitum conjugale, cujus jus amisit ex superveniente occulta Affinitate per copulam carnalem, habitam cum Consanguinea,

vel Consanguineo in primo, in primo et secundo, ot in secundo Gradu suac uxoris, seu respective mariti. Huic tamen facultati annectitur clausula: remota occasione peccandi, et injuncta gravi Poenitentia salutari, et Confessione Sacramentali quolibet mehse, per tempus arbitrio Dispensantis statuendum;

c) Super occulto Impedimento in primo, nec non in primo et secundo ac secundo simplici Gradu Affinitatis ex illicita carnali copula provenientis pro Matrimonio jam contracto. Et quatenus agatur de copula cum suae putatae uxoris matre, dummodo illa secuta fuerit post ejusdem putatae uxoris nativitatem et non aliter. Huic facultati adnexa est clausula: certioriata tamen altera parte;

d) Super dicto Impedimento occulto Affinitatis ex copula illicita etiam in Matrimoniis contrahendis, quando tamen omnia parata sint ad nuptias, nec Matrimonium absque gravi periculo scandali differri possit, usquedum ab Apostolica Sede obtineri possit Dispensatio firma manente conditione, quod copula habita cum matre mulieris hujus nativitatem non antecedat;

e) Super occulto Impedimento Criminis, dummodo sit absque ulla machinatione, et agatur de Matrimonio jam contracto, monitis putatis conjugibus de necessaria Consensus secreta renovatione ac injuncta Poenitentia;

f) Super Impedimento in tertio, et in tertio cum quarto, et in quarto simplici Gradu Consanguinitatis vel Affinitatis, super quo seu quibus obtenta fuerit Dispensatia a Dataria Apostolica, et in litteris hujusmodi Dispensationis reticita fuerit incestuosa copula, quae tamen occulta remaneat.

Princip. II.

191. Vi Quinquennalium Episcopi revalidare quoque possunt litteras Apostolicas irritas ac nullas redditas ex incestu sive post petitam Dispensationem sive post illius expeditionem, et ante respectivam executionem patrato ac iterato usque ad eandem executionem in casibus semper occultis, sive agatur de Matrimonio contrahendo, sive jam contracto, monitis in Matrimonio con-

tracto putatis conjugibus de necessaria mutui Consensus secreta renovatione.

ARTICULUS III.

DE CAUSIS DISPENSATIONUM.

Princip. I.

192. Ad omnem Dispensationem requiritur Causa justa. Ad Dispensandum vero in omni re legitima Causa est tum *Necessitas*, tum *Utilitas*. Prima facit necessariam, secunda autem reddit Dispensationem convenientem.

Princip. II.

193. Ex communi usu ac stylo Curiae justae Causae Dispensandi in Impedimentis Dirimentibus existimantur sequentes:

a) Extinctio magnae litis vel odii. Item pacis confirmatio inter parentes, aut inter propinquos. Dispensatio tamen ob hanc Causam impetrata non valet nisi facta prius litium compositione;

b) Ablatio scandali;

c) Inaequalitas Matrimonii, nisi Consanguineis vel Affinibus nubatur;

d) Defectus dotis competentis;

e) Conservatio bonorum in eadem familia et cognatione;

f) Excellentia meritorum in Ecclesiam. Quandoque non tantum intuitu propriorum meritorum oratoris, sed paternorum quoque et conjunctorum Dispensatio conceditur;

g) Praerogativa principalis vel regiae Dignitatis;

h) Necessitas auxilii, si mulier defectu viri nequeat rebus suis satis consulere, vel filiis providere;

i) Aetas feminae superadulta, excedens videlicet annum vigesimum quartum. Haec tamen Causa locum non habet in viduis;

k) Periculum perversionis in fide, quod adest, cum oratores Catholici, locus vere mixtae Religionis est, aut viciniam haeresis inficit, adeoque haud leve periculum imminet, ne Impedimento prohibiti ad periculosa connubia convolent, cum periculo propriae perversionis et malae prolium educationis;

l) Angustia loci, si nempe femina nequeat in loco originis ob angustiam vel cognationem feminae in loco valde propagatam invenire paris conditionis virum, nisi Consanguineum vel Affinem;
m) Copula carnalis perpetrata cum Consanguinea, Affine vel alio Impedimento ligata;
n) Infamia mulieris ex singulari familiaritate orta, quae inter virum et feminam intercessit, ut Sponsalium, commercii carnalis inter eos intercedentis publica, licet falsa suspicio sit nata;
o) Bona fides seu Matrimonium cum ignorantia Impedimenti, saltem alterius partis contractum, praecipue si fuerit Consummatum, et exinde proles suscepta, imo etiam si ex tali conjugio proles nata non sit;
p) Ultima Dispensationis Causa de stylo Curiae vocatur Dispensatio *sine causa,* eo quod certa causa non exprimatur ac propaletur, nec inquirenda sit ab executore, dummodo reliqua narrata vera sint.

Princip. III.

194. Generatim loquendo, quo majus est Impedimentum, eo major et urgentior causa requiritur, ut in eo dispensetur.

ARTICULUS IV.

DE VERITATE CAUSARUM ALLEGATARUM.

Princip. I.

195. Cum in litteris Apostolicis, licet non exprimatur, semper subintelligatur clausula: „*Si preces veritate nitantur,*" omnino necessarium est, causas allegatas, utpote motivas et finales, esse veras, ne secus Dispensatio fiat obreptitia et invalida, et gratia concessa ob defectum Consensus Pontificis corruat.

Princip. II.

196. Quoad veritatem precum quadruplex distingui oportet tempus:

a) Quo oratores litteras supplices Romam mittunt;
b) Quo litterae Dispensationis in Curia Romana expediuntur;

c) Quo Ordinarius vel Confessarius exequitur gratiam Dispensationis;
d) Quo oratores gratia sibi facta utuntur.

Princip. III.

197. Veritas causarum earum, quae principaliter movent Pontificem ad Dispensationem, non modo tempore executionis, quo Ordinarius vel Confessarius exequitur litteras Romanas et gratiam Dispensationis impertitur, perseverare aut existere oportet, sed etiam tempore transmissionis et expeditionis libelli supplicis.

Princip. IV.

198. Cessante causa Dispensationis cessat etiam Dispensatio, ubi causa ante executionem mandati cessaverit; expedita autem Dispensatione et per mandatarium facta, mimine reviviscit Impedimentum jam relaxatum, etsi causa posthac cessaverit.

Princip. V.

199. Si dubitatur, num causa aliqua falso allegata fuerit finalis an impulsiva, num vera an falsa, valida censenda est Dispensatio.

Princip. VI.

200. Sacerdos de mandato Dispensationis provisus ex eo tantum momento vere delegatus et facultate praeditus est, quo litterae Apostolicae vel Instrumentum Episcopale in originali ab ipso sunt acceptae, quando de Impedimento *Publico* agitur; si vero Impedimentum fuerit *Occultum*, Dispensatio nonnisi audita oratorum Sacramentali Confessione illis communicari potest.

ARTICULUS V.

DE MODO DISPENSATIONIS IMPETRANDAE.

Princip. I.

201. Quoad Dispensationes, quae de Jure Ordinario conceduntur ab *Episcopo*, id notasse sufficiat, oportere, ut Impedimentum cum suis circumstantiis clare exponatur et causa supplicationis vere aperiatur.

Princip. II.

202. Quoad Dispensationes, quae a Romano Pontifice obtinentur Matrimoniales, duplex Romae tribunal erectum est: unum, quod apellatur *Dataria Apostolica*, alterum, quod nuncupatur *Sacra Poenitentiaria.*

CAP. I.

DE DISPENSATIONIBUS IN DATARIA.

Princip. I.

203. A Dataria petuntur Dispensationes pro Foro *Externo*, et pro Impedimentis *Publicis*, et quandoque *Occultis*.

Princip. II.

204. Ad Datariam revocatur *Cancellaria* et *Praefectura Brevium*.

Princip. III.

205. Officiales Datariae expediunt omnes et solas Dispensationes in Gradibus remotioribus, nempe in tertio, aut in tertio et quarto Gradu petitas, sive ab uno, sive a diversis Stipitibus proveniant.

Princip. IV.

206. In Cancellaria fit expeditio Dispensationum, quae in tertio, vel secundo et tertio Gradu petuntur.

Princip. V.

207. In Praefectura Brevium et sub annulo Piscatoris fiunt Dispensationes omnes et solae, quae exiguntur im primo Gradu Affinitatis, vel in primo et secundo, vel in primo et tertio, vel in primo et quarto Gradu Consanguinitatis vel Affinitatis, idque ordinarie in Matrimoniis primum contrahendis.

Princip. VI.

208. Pro Foro *Interno* Dataria etiam relaxat Impedimentum Consanguinitatis vel Affinitatis quoad Gradum secundum, si sit *Occultum*.

Princip. VII.

209. Romanus Pontifex non immediate per Datariam dispensare solet, sed communiter dispensandi facultatem Ordinario vel Vicario Generali delegat, qui praevia cognitione, an preces veritate nitantur, auctoritate Summi Pontificis gratiam Dispensationis oratoribus, observatis observandis, cum effectu impertitur.

Princip. VIII.

210. Quando recurritur ad Datariam Apostolicam, epistola supplex dirigitur ad ipsum Summum Pontificem. Neque nomina, vel cognomina finguntur, sed vera exprimuntur, et si ex diversis Dioecesibus sint sponsus et sponsa, utriusque expressio nominatim facienda, subjungendaque est parochia et locus utriusque oratoris. Reticentia autem, licet inculpata, eorum, quae ex Jure, Consuetudine, aut Stylo Curiae Romanae aperienda essent, nullam facit Dispensationem. Quibus positis haec de *necessitate* praecipue sunt explicanda:

a) Omnia Impedimenta Affinitatis vel Consanguinitatis, quae subsunt, licet sint ejusdem Gradus;

b) Omnia Impedimenta *disparata* et plura, e. g. Voti et Consanguinitatis. Quodsi unum illorum sit occultum, ne infametur, poterit quidem orator in Dataria reticere occultum, sed in Poenitentiaria et publicum et occultum indicandum est;

c) Copula inter quocunque Impedimento detentos; et quidem explicandum est, an ea habita fuerit cum cognitione Impedimenti, an ad facilius obtinendam Dispensationem, num uterque, an vero alteruter tantum hanc fraudem obtinendi facilius Dispensationem intenderit, licet nemini patefactam. Item qui obtinet novam Dispensationem super eodem delicto debet exprimere primam jam obtentam;

d) Omnes Gradus Consanguinitatis et Affinitatis, quibus sponsi conjuncti sunt, et quidem, licet Gradus remotior trahat ad se propinquiorem, nihilominus, dum Dispensatio petitur, utriusque Gradus distantia in libello supplice declaranda est. Quodsi vero omittatur, Dispensationem tunc tantum nullam reddit, quando Gradus remotior primum Gradum attingit. In reliquis casibus executio Dis-

pensationis absque novis litteris declaratoriis illicita quidem, sed non invalida censetur. Pro liceitate vero executionis *litterae declaratoriae* a Dataria sunt expetendae. Et ex Stylo Curiae in hujusmodi Gradibus mixtis non sufficit exponere numeros, sed ratio Cognationis *specialiter* debet exprimi.

Princip. IX.

211. Juxta Stylum Curiae Consanguinei in suo Gradu dicuntur invicem conjungi, Affines vero se invicem attinere.

Princip. X.

212. Si oratores post petitam Dispensationem, sive post illius expeditionem et ante respectivam executionem Dispensationis carnalem inter se habuerint copulam, licet antea non habuerint, Dispensatio est irrita et denuo in forma illarum, quas vocant litteras *perinde valere*, petenda, in quibus Dispensatio impetrata plenarie describatur, illo etiam quod ejus nullitatem adduxit, crimine adjecto.

Princip. XI.

213. Dataria Dispensationes pro Foro Externo in triplici, ut loquuntur, forma concedere solet, videlicet, vel: a) in forma pro Nobilibus; vel b) in forma Ordinaria sive Communi; vel c) in forma Pauperum.

Princip. XII.

214. Si Dispensatio conceditur in forma pro *Nobilibus* et *Ordinaria*, solvenda est taxa Cancellariae ac compositio major vel minor pro diversitate Gradus, in quo dispensatur, aut opum, quibus pollet persona honestae aut nobilis familiae.

Princip. XIII.

215. Dispensatio in forma Pauperum est, quando pro Foro Externo ex legitima causa gratis dispensatur cum oratoribus, qui non habent, quo solvant taxam pecuniariam seu componendam ob causam urgentem.

Princip. XIV.

216. Curia Romana Dispensationem in forma Pauperum non aliam ob causam dare solet, quam:

a) Ob copulam aut suspicionem copulae inter ligatos Impedimento exercitae;
b) Ob infamiam mulieris et scandala inde secutura;
c) Ob evidens perversionis in fide periculum, nisi Matrimonium contrahatur.

Princip. XV.

217. Pauperes et miserabiles reputantur omnes, qui vel nulla, vel non tot bona immobilia possident, ut ex eorum fructibus se sustentare possint, sed proprio labore et industria tantum vivunt.

Princip. XVI.

218. Ut authentice constet de paupertate oratorum, petitur ab Ordinario legitimum attestatum Romam mittendum.

Princip. XVII.

219. Quamvis quilibet per se recurrere possit ad Datariam Apostolicam: ad omne tamen erroris periculum tutius excludendum est in praxi, ut res committatur Officialibus Curiae Episcopalis.

CAP. II.

DE DISPENSATIONIBUS IN POENITENTIARIA.

Princip. I.

220. Sacra Poenitentiaria dispensat super Impedimentis Matrimonii *Jure Ecclesiastico* Dirimentibus pro Foro tantum *Interno*, idque vel in contrahendo vel in contracto Matrimonio, dummodo Impedimentum sit *Occultum*.

Princip. II.

221. Impedimentum ex Stylo S. Poenitentiariae dicitur *omnino Occultum* illud, quod a nemine scitur; *Occultum* vero, quod a tam paucis scitur, ut neque *Famosum* sit, nec *Manifestum*, neque *Notorium* Facto vel Jure. Haec vero ita intelligi debent:

a) Notorium est *notorietate Facti*, quod per testes omni exceptione majores, et juxta quantitatem loci per plures aut pauciores probari potest.
b) *Notorietas Juris* adducitur per sententiam judicis;

c) *Manifestum* juxta proportionem ad Notorium dicitur. Si enim *Notorium* Facti requirit scientiam e. g. decem hominum, *Manifestum* requiret quinque;

d) *Famosa* dicitur res in conjecturis quidem posita, sed adeo divulgata, ut ejusmodi publica opinione neglecta magnum inde injungendis nuptiis oriatur scandalum.

Princip. III.

222. S. Poenitentiaria ad Matrimonium *contrahendum* dispensat in Impedimentis: a) Publicae Honestatis; b) Affinitatis ex copula illicita; c) Criminis.

Princip. IV.

223. In Matrimonio *jam contracto* S. Poenitentiaria praeter tria praedicta dispensat:

a) In Impedimentis Consanguinitatis et Affinitatis, etiam ex copula illicita in tertio et quarto Gradu. Imo etiam in secundo, si per decennium tale Impedimentum duraverit Occultum, et oratores ut veri conjuges habiti fuerint;

b) In Impedimento Cognationis Spiritualis.

Princip. V.

224. S. Poenitentiaria tam in contrahendo, quam in contracto Matrimonio potest convalidare Dispensationem nullam ex reticita copula occulta, vel publica narrata, sed tacendo Intentionem, qua acta est ad faciliorem Dispensationem.

Princip. VI.

225. S. Poenitentiaria potest in Foro Conscientiae etiam legitimare proles, non tamen in adulterio conceptas.

Princip. VII.

226. S. Poenitentiaria super casibus quibusvis occulti Impedimenti facultatem habet restituendi jus petendi debitum.

Princip. VIII.

227. S. Poenitentiaria pro casu aliquo peculiari obtinere potest a Summo Pontifice facultates extraordinarias, si ad eam recurratur.

Princip. IX.

228. In libello supplici ad impetrandam a S. Poenitentiaria Dispensationem non quidem omnia, potiora tamen exprimi necesse est, quae in supplicatione ad Datariam pro Foro Externo exponenda sunt, videlicet:

a) Litterae supplices non immediate ad Summum Pontificem, sed ad Eminentissimum Cardinalem Poenitentiarium Majorem;

b) Taceri debent omnino nomina, cognomina, patria, Dioecesis et similia, quae ad personas pertinent, sed ponuntur nomina ficta;

c) Deinde exprimitur Objectum Dispensationis. In hoc non est necessarium exprimere Gradum propinquiorem, nisi sit primus. séd sufficit exponere remotiorem, si oratores inaequaliter distent; necessario autem fit mentio copulae, et an exercita cum spe facilius obtinendi Dispensationem; ipsum autem Impedimentum in specie est exponendum, et si plura adsint, omnia sunt explicanda in eadem supplicatione. Necessario quoque alleganda est justa causa, neque omittendus Gradus Impedimenti Consanguinitatis et Affinitatis. Demum declarandum, an Matrimonium primum sit contrahendum, an jam contractum. Ultimo additur tum nomen ac cognomen verum personae, ad quam rescriptum dirigendum est, tum nomen loci, in quo ipsa moratur.

Princip. X.

229. Ad. S. Poenitentiariam quilibet, sive Officialis Curiae Episcopalis, sive ipse Parochus vel Confessarius, imo vel ipse, qui Dispensationem desiderat, recurrere potest; sed praestat, ut utantur opera experti, atque praesertim Curiae Episcopalis.

ARTICULUS VI.

DE MODO DISPENSATIONIS EXEQUENDAE.

Princip. I.

230. Quoad *Executionem* Dispensationum, quae ab Episcopo tribuuntur, speciales sunt observandae ab ipso praescriptae regulae.

CAP. I.

DE EXECUTIONE DISPENSATIONUM DATARIAE.

Princip. I.

231. Breve Dispensationis ordinarie mittitur exequendum ad Episcopum vel ejus Vicarium Generalem, et quidem ad Ordinarium vel Vicarium *Oratricis*, si oratores ex diversa Dioecesi sint oriundi. Ordinarii autem nomine hoc loco venit Ordinarius Originis.

Princip. II.

232. Si litterae committantur Episcopo, Vicarius eas exequi non potest, nec econtra, quia est specialis delegatio. Si in commissione exprimatur sola dignitas executionis, eam Dispensationem exequi poterit ejus successor; secus vero, si nomen exprimatur.

Princip. III.

233. Vicarius Capitularis Sede Episcopali vacante non potest exequi Dispensationes petitas ante obitum Episcopi, ne quidem si ipse Vicarius Generalis electus fuerit in Vicarium Capitularem [1]).

[1]) Cf. Benedict. XIV. de Syn. L. 2. c. 9.

Princip. IV.

234. Delegatus inquirere debet in causae veritatem, et quidem sub poena nullitatis; atque ad tenorem Brevis sedulo attentere, omnesque illius clausulas implere, quibus peractis deveniat ad Dispensationem notans, se id agere, ut est Sedis Apostolicae delegatus. Distinguere vero oportet inter Dispensationem concessam in Forma Communi, et eam, quae in Forma Pauperum conceditur.

Princip. V.

235. Quando Dispensatio conceditur in *Forma Communi*, haec praeter jam dicta Delegato praescribuntur:

a) Ut oratores solvat a censuris, sed ad effectum tantummodo obtinendae Dispensationis;
b) Ut nihil accipiat muneris vel praemii occasione Dispensationis sub poena Excommunicationis latae sententiae;
c) Ut illa Dispensatio accurate describatur ac conservetur ad probandam Canonicitatem Matrimonii.

Princip. VI.

236. Quando Dispensatio conceditur in *Forma Pauperum*, haec insuper praestanda sunt a Delegato sub poena nullitatis juxta tenorem clausularum hujusmodi Brevibus annexarum:

a) Parocho oratorum mandabit, ut oratores separet, ne ipsi in Peccato perseverent, de qua separatione Parochi in actis fidem exhibere tenentur. Quod si oratores durante hac separatione vel ante obtentum Decretum hujus Dispensationis denuo se carnaliter cognoverint, nova opus est Dispensatione;

b) Si veniam commissi sceleris petierint, oratoribus Poenitentia publica, quae oculis scilicet hominum patet, (nulla tamen interveniente solemnitate) arbitrio Delegati seu Confessarii imponitur;

c) Poenitentia peracta Iuramentum ab oratoribus exigitur, quod incestus reatum etc. sub spe facilius habendae Dispensationis non perpetraverint;

d) Hisce peractis et fide per Parochi testimonium desuper facta devenitur ad Decretum Dispensationis ab Episcopo vel ejus Vicario per litteras publicas concedendum;

e) Hoc Decretum ad acta Parochialia reponendum et in Libro Matrimoniali est annotandum.

CAP. II.

DE EXECUTIONE DISPENSATIONUM POENITENTIARIAE.

Princip. I.

237. S. Poenitentiaria Dispensationes pro Foro Interno inscriptas: „*Discreto viro Confessario ex approbatis ab Ordinario per latorem praesentium ad infra scripta specialiter eligendo*" mittere solet ad Vicarium Generalem, qui easdem ad oratorem, vel potius procuratorem oratoris transmittit. Procurator autem ipsas Dispensationis litteras aperire non debet, sed oratorem certiorem reddere, facultatem dispensandi esse allatam, quaerendo, quem Confessarium pro ea expedienda elegerit. Electo denique huic Confessario, qui et ipse procurator esse potest, litterae sunt extradendae. Electus porro Confessarius traditas sibi litteras aperit, et ut munus sibi commissum debito modo impleat, narrata

in Dispensatione exacte inspiciat et rite examinet, ut deinde in actu Sacramentalis confessionis cum oratore interrogatorium rite instituere et pro rerum eventu dispensatione juxta Formam in Rituali traditam executioni mandare possit.

Princip. II.

238. Plurimae in Rescriptis Dispensationum S. Poenitentiariae apponuntur clausulae, sive conditiones sedulo attendendae, utpote essentiales, quarum aliae pertinent ad effectum contrahendi Matrimonium, aliae ad effectum remanendi in jam contracto.

Princip. III.

239. Clausulae porro Dispensationi ad effectum *contrahendi* Matrimonii adjectae explicatu maxime necessariae sunt sequentes:

a) *Si ita sit.* In hoc fides est adhibenda ipsi Poenitenti, nisi Delegatus certo sciat contrarium, idque cognoverit extra Sacramentalem Confessionem;

b) *Audita prius Sacramentali Confessione.* Hinc eo in casu necessaria est sponsorum Confessio;

c) *Sublata occasione peccandi.* Intelligitur occasio *Voluntaria* et *Proxima.* Si vero occasio sit *Necessaria,* auferri debet saltem ex animo, atque ex Proxima fieri Remota;

d) *Dummodo Impedimentum sit occultum.* Declarat Benedictus XIV., iterum recurrendum esse, si delictum in loco, quo est contrahendum Matrimonium, sit occultum, sed alibi publicum;

e) *Injuncta Gravi Poenitentia Salutari.* Per Poenitentiam *Salutarem* ex Stylo Curiae intelliguntur opera personae aetati, conditioni et sexui convenientia; per Poenitentiam *Gravem* et *Longam* orationes, eleemosynae, jejunia, aliaeque corporis afflictiones ac spiritualia exercitia per hebdomadem saltem repetita juxta gravitatem delicti et ad spatium unius anni protracta; per Poenitentiam *Gravem* et *Diuturnam* Poenitentia trium saltem annorum; per *Gravissimam* et *Perpetuam,* quae per totam vitam Poenitentis perseverat, communiter intelligitur;

f) *Ut Dispensatio in Foro Externo nullatenus suffragetur.* Unde si Impedimentum fiat publicum, ad scandalum vi-

tandum conjuges sunt separandi, donec pro ipso Foro Externo obtineatur Dispensatio. Secrete tamen illi ut conjuges haberi possunt;

g) *Praesentibus laceratis sub poena Excommunicationis latae sententiae.* Haec laceratio facienda est statim, i. e. saltem intra triduum ab executione Dispensationis, vel saltem a Matrimonio celebrato. Sed conjugio nondum inito ipsa Dispensatio vel ejus transsumptum erit occultissime servandum, ubi fuerit opus.

Princip. IV.

240. Clausulae speciales, quae omnino specificari debent ad dispensandum in jam *contracto* Matrimonio, hae sunt:

a) *Si separatio fieri non possit absque scandalo, et ex cohabitatione de incontinentia probabiliter timeatur.* Haec clausula agitare non debet Confessarium, cum vix in praxi aliter res esse possit;

b) *Certiorata parte de nullitate prioris Matrimonii, sed ita caute, ut oratoris delictum nunquam cognoscatur.* Quodsi Confessarius videat, hanc conditionem non posse verificari, id ab initio exprimat, vel postea scribat, ut obtineat Dispensationem in *radice;*

c) *Uterque inter se de novo secrete ad evitanda scandala contrahere valeat.* Hoc est sine praesentia Parochi et Testium.

SECTIO V.

DE CELEBRATIONE MATRIMONII.

ARTICULUS I.

DE PAROCHO PROPRIO.

Princip. I.

241. Parochus *Proprius* est ille, qui habet Jurisdictionem Ordinariam in contrahentes, quam etiam alteri Sacerdoti delegare potest. Talis autem est pro tota Dioecesi Episcopus ejusque Vicarius Generalis, aut Sede vacante Vicarius Capitularis; pro

locis vero particularibus ille solus Proprius contrahentium Parochus censeri potest, in cujus Parochia alter eorum, vel uterque habitat, et Verum vel Quasi-Domicilium habet.

Princip. II.

242. *Verum* Domicilium habet is, qui in loco quodam existens, vel eo reipsa perveniens animum habet perpetuo ibi manendi, donec alia causa avocet.

Unde ad *Verum* Domicilium acquirendum requiritur factum habitationis cum animo in tali loco perpetuo manendi, et acquiritur ipso primo habitationis die [1]).

[1]) Cf. S. 20. ff. ad municip; L. 5. § 5. de Jur.

Princip. III.

243. *Quasi*-Domicilium appellatur, si quis, cum in uno loco habeat Domicilium, ad alium locum se confert cum animo ibi manendi tempore longiore. Ad hoc vero acquirendum necessarium est factum habitationis simul cum intentione eo in loco manendi per majorem, vel saltem dimidiam anni partem [1]). Acquiritur vero cum supra dicta intentione spatio unius mensis [2]).

[1]) Ex C. fin. de Paroch. [2]) Ex Constitutione „*Paucis abhinc*" Benedicti XIV. d. d. 19. Mart. 1758.

Princip. IV.

244. Nec sola commoratione seu habitatione, nec nuda habitandi voluntate ejusve declaratione Domicilium acquiritur, sed utrumque simul adesse debet, *factum* scilicet seu adventus aut reipsa coepta in aliquo loco habitatio, et *animus* ibi commorandi, donec alia causa avocet.

Princip. V.

245. Qui non intendit in loco quodam perpetuo, vel saltem ad longum tempus subsistere, licet absque ejusmodi proposito per annum in loco moretur, nec incola hujus loci censendus est, nec subditus illius Parochi.

Princip. VI.

246. Parochus Ruralis non est Proprius et Verus Parochus, quando rusticatur causa recreationis, vel pro rusticanis negotiis [1]).

[1]) Ex Decr. S. C. C. d. d. 1. Decemb. 1740.

Princip. VII.

247. Fieri potest, ut unus idemque alio loco habeat Domicilium Verum, alio Quasi-Domicilium, imo ut in duobus locis habeat Domicilium Verum.

Princip. VIII.

248. Domicilium non amittitur nisi per ipsum discessum una cum animo non redeundi. Unde qui animum relinquendi Domicilium habet, ab eo autem nondum discessit, illud servat, quamdiu ibi remanet; et qui discessit cum animo redeundi illudque servandi, illud non amittit.

Princip. IX.

249. Parochus per praesentiam suam assistendo Matrimoniis actum Jurisdictionis non exercet, sed assistit tantum tanquam testis autorisabilis, qualificatus a Tridentino deputatus, ut de Matrimonio possit occurrente necessitate testificari.

Princip. X.

250. Ut valide assistat Parochus, satis est, ut communiter habeatur uti verus Parochus, nec sit intrusus absque ullo titulo [1]). Hinc quamvis graviter peccet Parochus, licet ab Episcopo prohibeatur, valide assistit, etiam, licet nondum Sacerdos; item si sit Irregularis, Interdictus, Suspensus, Excommunicatus etiam vitandus. Imo juxta Probabiliorem Sententiam potest ob eandem rationem dare licentiam assistendi etiam alteri Sacerdoti.

1) Ex L. 33. ff. de off. praet.

Princip. XI.

251. Si duo sint Parochi ejusdem Paroeciae, uterque Parochus potest assumi etiam invito altero.

Princip. XII.

252. Si contrahentes duo habeant Domicilia, licet aliqui teneant, esse contrahendum in Paroecia, ubi tunc temporis habitant: Communissima tamen et valde Probabilis est aliorum Sententia, contrahi posse in utraque Paroecia, dummodo habuerint sponsi in utraque habitationem, ita, ut non habeatur ratio habitationis actualis, sed aequalis.

Princip. XIII.

253. Si sponsi ad diversas Paroecias pertineant, Tridentinum praecipit, adhiberi Parochum illius contrahentis, in cujus Paroecia celebratur conjugium. Verum ex universali consuetudine illud celebrandum est in Domicilio sponsae, ideoque ab illius Parocho. Attamen ad Valorem hoc non refert, sed uterque Parochus valide assistit [1]).

[1]) Ex Decr. S. C. C. d. d. 16. Febr. 1595.

Princip. XIV.

254 Gubernatores, judices, medici et alii in aliquo officio publico constituti valide contrahunt in locis, ubi ad tempus habitant.

Princip. XV.

255. Educandae virgines valide contrahunt coram Parocho Ecclesiae Parochialis, intra cujus limites Monasterium situm est, scilicet ratione Quasi-Domicilii [1]).

[1]) Ex Decr. S. C. C. d. d. 19. Dec. 1748.

Princip. XVI.

256. Puellae expositae, quae sunt in Hospitiis, contrahere debent coram Parocho loci illius.

Princip. XVII.

257. Vagi possunt contrahere coram quocunque Parocho, licet tantum alter sponsorum sit vagus. Verum monet Tridentinum [1]), ne hoc genus vagantium ad Matrimonium facile recipiatur; Parochis autem praecipit, ne illorum Matrimoniis itersint, nisi prius diligentem inquisitionem fecerint, et re ad Ordinarium delata ab eo licentiam id faciendi obtinuerint. Quam quidem licentiam Episcopus ex Instructione S. C. non concedat, nisi ei de statu libero authentica fides ab Ordinario Originis exhibeatur.

[1]) Sess. 24. c. 1. de R.

Princip. XVIII.

258. Exteri carceribus detenti non possunt ibi contrahere, si custodiae tantum causa ibi detineantur; possunt tamen, si in poenam sit carcer ad debitum tempus eis assignatus.

Princip. XIX.

259. Infirmi extranei extra casum praecisae necessitatis non possunt contrahere coram Parocho, in cujus loco Hospitale est situm; possunt autem, si ibi jam Domicilium vel Quasi-Domicilium contraxerint [1]).

[1]) Ex Decr. S. C. C. d. d. 22. April. 1622.

Princip. XX.

260. Milites in castris habitantes coram Sacerdote Proprio seu Curione Castrensi, si hic Apostolica aut Ordinaria potestate fuerit provisus, vel coram Deputato ab eodem Sacerdote Valide et Licite Matrimonium contrahunt [1]). Si vero legio in castris degens Proprio Curione sit destituta, Milites ejusdem ordinarie favorum conditiones et leges sequuntur; si autem e Ducis mandato diutius absint a legione, cui de Curione provisum est, vel si absque eodem in praesidiis degant, loci Parocho cedunt.

[1]) Ex Decr. S. C. C. d. d. 6. Mart. 1694.

Princip. XXI.

261. Cum Ordinarius etiam dissentiente Proprio sponsorum Parocho possit assistere Matrimonio, facultatem quoque assistendi alteri Sacerdoti, non Parocho, delegare poterit [1]).

[1]) Ex Decr. S. C. C. d. d. 15. Jun. 1586.

Princip. XXII.

262. Quilibet Sacerdos, qui ab Ordinario, vel ejus Vicario, aut a Parocho Proprio licentiam obtinuerit, potest Matrimonio valide assistere. Omnis autem Delegatio hac in re debet esse expressa et intimata. Neque sufficit ratihabitio de *futuro*, qua quis secum putet, ratum postea a Parocho habendum fore, quod agit. Haec porro licentia et deputatio adeo necessaria est ex Tridentino, ut, si quis vel Parochus alienus, vel Sacerdos tam Saecularis quam Regularis auderet, sine ipsa alicui Matrimonio assistere, incurrat Suspensionem ipso facto tamdiu duraturam, quamdiu ab Ordinario illius Parochi, qui Matrimonio interesse deberet, absolvatur. Neque facile pro Foro Externo ignorantia a Censura excusat, cum praesumptio militet contra Parochum, quod ea non ignoret, quae ad officium suum pertinent.

Princip. XXIII.

263. Delegatio ad assistendum Matrimonio, nisi ad universalitatem causarum facta, etsi industria persona electa non sit, subdelegari non poterit, nisi expresse in delegatione contineatur.

Princip. XXIV.

264. Capellani vel Vicarii Parochiae temporanei, qui commissionem generalem ad omnium Sacramentorum administrationem in Parochia a Parocho habent, non indigent expressa licentia ad valide assistendum Matrimoniis, nisi expresse Parochus contradixerit [1]).

[1]) Ex Decr. S. C. C. d. d. 22. Jul. 1587.

Princip. XXV.

265. Delegatio assistendi Matrimonio exspirat aut per revocationem aut per mortem Delegantis, quam primum Delegatus de revocatione vel de morte certam accepit notitiam, si res adhuc sit integra.

Princip. XXVI.

266. Quum in locis acatholicis Tridentinum non sit promulgatum, saltem non promulgatum praesumatur, Acatholici ad fidem orthodoxam reversi, postquam prius coram praecone acatholico Matrimonium contraxerunt, non sunt denuo conjungendi, cum valide in ejusmodi locis contraxerint. Sin vero ad fidem conversi benedictionem nuptiarum a parochi loci petant, in quo Domicilium figunt, haec illis non est neganda.

Princip. XXVII.

267. Quando sponsi coram Parocho contrahere cupiunt, qui eorum Proprius non est, tunc a Parocho Proprio *Litterae Dimissoriales* petendae sunt, in quibus sponsum vel sponsam a se dimissos esse attestetur, facta facultate, ut coram altero Parocho vel Sacerdote contrahere valeant.

Princip. XXVIII.

268. In Matrimoniis Mixtis ex Instructione Gregorii XVI. ad Episcopos Bavariae [1]) nullae unquam Litterae Dimissoriales concedendae sunt, sed mere Testimoniales, in quibus de peractis

Proclamationibus certitudo fiat, simulque exprimatur, nullum adesse Canonicum Impedimentum praeter Vetitum Ecclesiae ob Impedimentum Mixtae Religionis, omissis sedulo verbis, quae aliqualem etiam demonstrare valeant hujusmodi conjunctionis approbationem.

[1]) d. d. 12. Sept. 1834.

ARTICULUS II.

DE TESTIBUS.

Princip. I.

269. Cum Tridentinum indicando *Testes* non dicat, eos esse debere omni exceptione majores, inde merito deducitur, sufficere etiam personas infames, feminas, parentes, servas, infideles et pueros, usum tamen rationis habentes. Neque refert, quod sint per vim adducti, vel affectent non intelligere, dummodo moraliter sint praesentes, ita ut sufficienter contestari possint de contracto Matrimonio.

Princip. II.

270. Ex praescripto Tridentini duo saltem esse debent Testes, et simultanee cum Parocho praesentes.

ARTICULUS III.

DE PROCLAMATIONIBUS.

CAP. I.

DE PRAECEPTO ET FORMA PROCLAMATIONUM.

Princip. I.

271. Matrimonio cuilibet sub gravi Obligatione Praecepti Ecclesiastici *Proclamationes* praemittendae sunt. Praecipit enim Tridentinum [1]): „*Ut in posterum, antequam Matrimonium contrahatur, ter a Proprio Contrahentium Parocho tribus continuis diebus festivis in Ecclesia, inter Missarum Solemnia publice denuntietur, inter quos Matrimonium sit contrahendum.*“ Si tamen Proclamationes omittantur, Matrimonium non invalidant.

[1]) Sess. 24. c. 1. de R.

Princip. II.

272. Proclamationes triplici potissimum de causa inductae sunt: a) Ut detegantur, si quae forte extent, Impedimenta; b) Ut eliminentur Matrimonia Clandestina; c) Ne filii familias insciis vel invitis parentibus contrahant.

Princip. III.

273. Continuitas, quae a Tridentino praecipitur pro Proclamationibus, ita est accipienda, ut fiant sibi ita successive, ut ordinarie inter unam et alteram denuntiationem intervallum unius saltem diei intercedat, tum inter primam et secundam, tum inter secundam et tertiam. Neque tamen interpositio unius Dominicae, vel duorum festorum hanc moralem continuationem interrumpere censetur.

Princip. IV.

274. Dies illi, quibus Proclamationes fiunt, debent esse *festivi*, sive ex Praecepto generali, sive ex Praecepto particulari, sive ex Lege scripta, sive ex Consuetudine. Imo declaratum refertur a S. Congregatione, etiam in festis suppressis denuntiationes illas fieri posse. Episcopus quoque potest, si aeque servetur finis Concilii, dispensare, ut fiant etiam diebus ferialibus.

Princip. V.

275. Proclamationes ex Praescripto Tridentini fieri debent in *Ecclesia* et quidem Parochiali, neque in Ecclesiis Regularium, nisi simul sint Parochiales, nec in Capella, nisi ad hanc pro audiendo Sacro confluente magno populo [1]).

[1]) Ex Decr. S. C. C. d. d. 1. Jul. 1724.

Princip. VI.

276. Quamquam ex Praecepto Tridentini Proclamationes fieri debeant inter *Missarum Solemnia,* attamen si per oblivionem, vel alia de causa omittantur in Missa, possunt etiam fieri diebus festivis dum cantantur Vesperae [1]), et Probabiliter etiam, si adsit saltem aliqua causa tempore concionis vel processionis.

[1]) Ex Decr. S. C. C. d. d. 23. Oct. 1586.

Princip. VII.

277. Proclamationes fieri debent a Proprio contrahentium Parocho. Quod si sponsi fuerint diversae Parocciae, sed ejusdem Dioecesis, Denuntiationes ab utroque Parocho sunt faciendae.

Princip. VIII.

278. Si alteruter Sponsorum ad diversam Dioecesim pertineat, tunc extraneus debet referre *statum liberum*, nisi ante aetatem nubilem a sua Dioecesi discesserit. [1]).

[1]) Ex Decr. S. C. C. d. d. 21. Aug. 1679.

Princip. IX.

279. Parochus debet populum admonere de vice in vicem, num Proclamatio, quam agit, sit prima, an secunda, an ultima.

Princip. X.

280. De peractis Proclamationibus, si extra locum contrahendi Matrimonii fieri debeant, Parochus quilibet, a quo Matrimonium solemnizatur, litteris certiorari debet a proclamante Parocho subscriptis sigilloque Parochiali munitis, quibus in litteris contineatur, tres Proclamationes esse factas, neminem conjugio ineundo contradixisse, nullumque aut tale Impedimentum esse delatum. Litterae hujusmodi, quae *Testimoniales* nuncupantur, ad acta Parochialia sunt reponendae.

CAP. II.

DE DISPENSATIONE IN PROCLAMATIONIBUS.

Princip. I.

281. Parochis non licet, propria Authoritate Proclamationes omittere, aut trinas, vel binas simul uno die facere, aut etiam in una tantum dispensare.

Princip. II.

282. Tridentinum quoad Dispensationem in Proclamationibus haec habet [1]): *Si aliquando probabilis fuerit suspicio, Matrimonium malitiose impediri posse, si tot praecesserint denuntiationes, tunc vel una denuntiatio fiat, vel saltem, Parocho et duobus vel tribus*

testibus praesentibus Matrimonium celebretur. Deinde ante illius consummationem denuntiationes in Ecclesia fiant, ut si aliqua subsunt Impedimenta, facilius detegantur, nisi Ordinarius ipse expedire judicaverit, ut praedictae denuntiationes remittantur, quod illius prudentiae et judicio S. Synodus relinquit.

[1]) Sess. 24. c. 1. de Ref.

Princip. III.

283. Solus Episcopus in Proclamationibus ex Jure Ordinario dispensare potest; et propter urgentem quidem et legitimam causam.

Princip. IV.

284. Unica a Tridentino adsignatur legitima dispensandi in Proclamationibus causa; sed non ad exclusionem, verum ad exemplum, quemadmodum declaravit S. Congregatio. Duplicis autem generis communiter distinguuntur ejusmodi causae: *Aliae,* quibus exstantibus Episcopus non solum potest, sed etiam tenetur dispensare; *Aliae,* ob quas non tenetur dispensare, sed potest.

Princip. V.

285. Causae, quibus exstantibus *tenetur* Episcopus dispensare, sunt sequentes:

a) Si adsit probabilis timor, ne Matrimonium malitiose impediatur;
b) Si Matrimonium sit necessarium ad damnum vitandum vel scandalum tollendum et impediendum;
c) Si immineat periculum animae, corporis aut fortunae;
d) Si Sponsus statim sit in longinquas regiones profecturus;
e) Si parentes vel tutor praetendant, ut virgo nubat indigno.

Princip. VI.

286. Causae, quibus exstantibus Episcopus *potest,* sed non tenetur dispensare, sunt:

a) Si nuptiae sint contrahendae inter Magnates;
b) Si Sponsi sint valde senes vel valde dispares conditione, aetate, divitiis, ne pudore perfundantur;
c) Si certo moraliter constet, nullum adesse canonicum Impedimentum;
d) Si immineat tempus Quadragesimae vel Adventus, et alias aliquod timeri possit praejudicium.

Princip. VII.

287. Parochus vel alius sacerdos de ejus licentia omissis *culpabiliter* Proclamationibus Matrimonio interesse praesumens, Suspensione ab Officio triennio duratura aut etiam graviori poena plecti jubetur [1]). Ipsis vero contrahentibus, qui Ecclesiae mandatum in re sane gravi contemnunt, condignam poenitentiam injungendam, statuitur [2]).

1) Benedict. XIV. De Syn. L. 7. c. 9. 2) C. Cum inhibitio § fin. de cland. despons.

Princip. VIII.

288. In casu urgentissimae necessitatis, in articulo mortis, ad prolem legitimandam, quando recursus ad Episcopum impossibilis redditur, tunc Parochus declarare potest, praeceptum in hac necessitate non obligare; postea tamen ratio Episcopo desuper erit reddenda.

CAP. III.

DE IMPEDIMENTORUM DENUNTIATIONE.

Princip. I.

289. Sive fiant, sive etiam omittantur Denuntiationes, omnes fideles *per se loquendo sub Mortali*, si quod noverint Impedimentum, tenentur denuntiare, quamvis secretum.

Princip. II.

290. Ab Obligatione denuntiandi Impedimenta excipiuntur:

a) Confessarii, quorum notitia non est hujus Fori;

b) Qui revelare non possunt absque gravi detrimento sui vel suorum, ut si proveniat Impedimentum ex illicita eorum copula;

c) Qui Impedimentum sciunt sub *Secreto Consilii*, qui videlicet illud sciunt sub Secreto a publico aliquo eorum officio proveniente, ut sunt Parochi, medici, obstetrices. Minime vero eximit notitia sub *Secreto confidentiae;*

d) Qui illud audierunt a persona nulla omnino fide digna.

Princip. III.

291. Parochus, si Impedimentum detegatur, et ad ipsum deferatur, examinet prius Denuntiantis personam, deinde in ipsam

Impedimenti delationem inquirat, et quando vera esse delata deprehenderit, pro ratione circumstantiarum moneat obnoxium efficaciter, ut aut a proposito desistat, aut si Impedimentum Dispensationem admittat, illam competente loco et modo impetret.

Princip. IV.

292. Parochus, etsi solus habeat notitiam Impedimenti, dummodo non sit ex Secreto consilii, neque ex Confessione Sacramentali, tenetur impedire Matrimonium et rem totam Episcopo deferre, cujus est eam cognoscere.

Princip. V.

293. Parochus, qui notitiam Impedimenti habet ex Confessione Sacramentali, monere debet sponsos in ipsa Confessione, ut a tali matrimonio abstineant, donec dispensentur, nisi sint in bona fide et ex monitione omnino desperetur fructus, et Impedimentum tale sit, ut non de facili, contracto Matrimonio, a sponsis dignoscatur- Tunc enim est omittenda monitio, donec obtineatur Dispensatio.

Princip. VI.

294. Si moniti sponsi non possint a Matrimonio desistere sine magno scandalo, et omnia ad nuptias jam sint parata, tunc, si impedimentum sit publicum, nullo modo ad contrahendum Matrimonium parochus sponsos admittere potest, donec Dispensatio obtenta fuerit. Si vero Impedimentum sit occultum, tunc Parochus vel Confessarius suadeat illis, ut contrahant sub conditione: „*Si Papa dispenset*", animo interea cohabitandi ut frater et soror, donec veniat Dispensatio, et sic iterum contrahant. Si autem hoc remedium non obtineat, quia e. g. cognitio Impedimenti se teneat ex parte unius tantum, qui non vult prodere turpitudinem suam, tunc quando recurri potest ad Episcopum in tali rerum angustia, is recte praesumitur habere hoc in casu a Pontifice facultatem delegatam dispensandi; quando vero neque ad Episcopum haberi possit recursus: tunc Probabiliter tenent, eo in casu posse Parochum vel Confessarium prudentem utendo Epikeia declarare, talem humanam legem non obligare. Notant tamen, quandocius, saltem pro majori securitate et etiam pro reverentia erga Ecclesiae leges recurrendum esse ad S. Poenitentiariam, ut obtineatur Dispensatio [1]).

[1]) Cf. S. Lig. Op. Mor. L. 6. n. 612.

ARTICULUS IV.

DE SOLEMNITATE ET BENEDICTIONE MATRIMONII.

CAP. I.

DE DISPOSITIONE CONTRAHENTIUM.

Princip. I.

295. Contrahentes Matrimonium debent esse in statu Gratiae.

Princip. II.

296. Praestat, Contrahentes prius Conscientiam Confessione expiare, atque ad uberiorem Gratiam Eucharistiam suscipere, et Dei Benedictionem in proprias nuptias suppliciter postulare.

CAP. II.

DE CELEBRATIONE NUPTIARUM.

Princip. I.

297. Matrimonium non debet celebrari eo die, quo ultima Proclamatio facta est, nisi postero die sit initium temporis clausi.

Princip. II.

298. In ipsa Celebratione Nuptiarum Parochus observet ea, quae in Rituali Dioecesano praescripta sunt.

Princip. III.

299. Rituale Romanum praecipit, ut assistens Matrimonio Parochus in Ecclesia Superpelliceo et alba Stola indutus coram tribus aut duobus testibus virum et mulierem (quos parentum vel propinquorum praesentia cohonestari decet) de Consensu in Matrimonium interroget, utrumque singillatim, vulgari sermone.

CAP. III.

DE BENEDICTIONE NUPTIARUM.

Princip. I.

300. Per Benedictionem Nuptiarum non intelligitur ipsa Celebratio Matrimonii, sed illae preces, quae in Missali infra

Missam pro sponso et sponsa post Celebrationem Matrimonii praescribuntur.

Princip. II.

301. Benedictio est concedenda:

a) Nuptiis primis ex parte viri et mulieris, sive mulier sit virgo, sive corrupta [1];

b) Ex consuetudine quorundam locorum etiam Nuptiis primis ex parte tantum mulieris.

[1] Ex Decr. S. C. C. d. d. 2. Oct. 1593.

Princip. III.

302. Benedictio Nuptiarum non est conferenda:

a) Nuptiis secundis ex parte viri et mulieris;

b) Nuptiis secundis ex parte solius mulieris [1];

c) Nuptiis tempore clauso celebratis.

[1] Ex Decr. S. C. R. d. d. 7. Mart. 1761.

Princip. IV.

303. Licet Benedictio Nuptiarum regulariter fieri non debeat, nisi inter Missarum Solemnia [1], nihil tamen obstat, quominus extra Missam immediate post Celebrationem Nuptiarum dicatur.

[1] Ex Decr. S. C. C. d. d. 13. Jul. 1630 et S. C. R. d. d. 7. Sept. 1850.

CAP. IV.

DE MISSA PRO SPONSIS.

Princip. I.

304. **Missa pro Sponsis celebrari debet juxta Rubricas.**

Princip. II.

305. Sacerdos non tenetur Missam applicare pro Sponsis, nisi eleemosynam ab iis accipiat [1].

[1] Ex Decr. S. C. Inquis. d. d. 8. Sept. 1841.

Princip. III.

306. **Missa pro Sponsis post contractum coram Parocho Matrimonium de ejus licentia potest ab alio Sacerdote celebrari.**

Princip. IV.

307. In eadem Missa plures Sponsi possunt benedici.

CAP. V.

DE ASSISTENTIA PAROCHI IN MATRIMONIIS MIXTIS.

Princip. I.

308. Ecclesia Matrimonia Mixta permittit quidem ut licita, impetrata Dispensatione et adhibitis cautionibus in illa praescriptis.

Princip. II.

309. Ad evitanda gravia incommoda, quae ex denegata Solemnitate in Celebratione Nuptiarum inter Catholicos et Acatholicos cum Sanctae Sedis venia junctarum exoritura timeri debent, mos in hisce regionibus mixtis inductus Solemnitatem non denegat, quando Matrimonia mixta ineuntur impetrata Dispensatione et adhibitis cautionibus in illa praescriptis.

SECTIO VI.

DE REVALIDATIONE MATRIMONII.

Princip. I.

310. Matrimonium nullum esse potest vel ex defectu Consensus, aut Parochi, aut Testium, vel ex alio Impedimento Dirimente.

ARTICULUS I.

DE REVALIDATIONE MATRIMONII IRRITI OB DEFECTUM CONSENSUS.

Princip. I.

311. Si ex utraque parte Consensus defuit, ad Revalidationem Matrimonii postea ab utraque parte sibi invicem est praestandus.

Princip. II.

312. Si nullitas Matrimonii publice innotuerit, idem Matrimonium rite confirmari nequit, nisi Consensus coram Parocho et

duobus testibus omissis tamen Proclamationibus praebeatur, etsi prius conjuges Matrimonium in facie Ecclesiae jam inierint [1]).

[1]) Ex Decr. S. C. C. d. d. 16. Dec. 1634.

Princip. III.

313. Si Matrimonium celebratum fuit coram Parocho et duobus testibus, et defectus legitimi Consensus servatur *occultus*, tum novus Consensus clam inter Contrahentes est praestandus, nec amplius Parochus duoque testes requiruntur.

Princip. IV.

314. Quando Consensus ex parte unius tantum conjugis defuerit, inscio altero conjuge, quia ob vim seu metum in Matrimonium consensit, tunc nonnulli volunt, partem ignaram esse monendam, ut ipsa quoque de novo consentiat; sed Communior Sententia cum S. Thoma [1]) id negat. Si tamen certiorando compartem mali exitus non timeantur, recte sentit [2]) Benedictus XIV., primam Sententiam uti tutiorem esse tenendam.

[1]) Suppl. q. 47. a. 4. [2]) Notific. 87.

ARTICULUS II.

DE REVALIDATIONE MATRIMONII IRRITI EX DEFECTU PAROCHI AUT TESTIUM.

Princip. I.

315. Si Matrimonio defuerit praesentia Parochi ac Testium, illud alia ratione convalidari non potest nisi adhibita illorum praesentia.

Princip. II.

316. In defectu praesentiae Parochi vel Testium Pontifex nunquam dispensat.

ARTICULUS III.

DE REVALIDATIONE MATRIMONII IRRITI OB IMPEDIMENTUM DIRIMENS.

Princip. I.

317. Quando conjux uterque de Impedimento quocunque Dirimente et nullitate sui Matrimonii notitiam habeat, et separatio

sine scandalo fieri nequeat, ante omnia conjuges monendi sunt, ut ab usu Matrimonii sese omnino abstineant, donec Dispensatio obtenta iisque impertita fuerit. Dispensatio autem in casu occulto a S. Poenitentiaria, vel ab Episcopo obtenta parti poenitenti in Foro Conscientiae audita Confessione communicetur cum mandato, ut secreto renovent Consensum.

Princip. II.

318. Si una tantum pars Impedimenti et nullitatis Matrimonii notitiam habeat, Impedimentum vero nullatenus cum delicto et infamia fuerit conjunctum, conjuges insuper pacifice cohabitent, ita ut periculum pacis inter maritos turbandae non sit timendum, poenitens moneatur, ut certiorem reddat alterum conjugem de nullitate Matrimonii, cum mandato sese abstinendi ab ejusdem usu, donec Dispensatione obtenta Consensum renovaverint.

Princip. III.

319. Quando Confessarius ex circumstantia aliqua in Confessione allata Matrimonium Invalidum esse intelligit, quin Poenitens ignorantia Juris id resciat, tunc, si Impedimentum obstans ex natura sua in Foro Externo probari nullatenus possit, et alteri parti revelari queat, quin in delicti, ex quo oritur, notitiam veniat, Poenitens monendus est, ut altera parte de nullitate Matrimonii certiorata ab usu ejus abstineat, donec revalidetur.

Princip. IV.

320. Quando Impedimentum detectum in Foro Externo probari quidem potest, sed ex rerum conditione timendum sit, ne conjuges minus pacifice viventes Matrimonii molesti jam jugum, abjiciendi occasionem laetabundi amplectantur et Convalidationis media respuant, aut, si Impedimentum taliter ex delicto proveniat ut pars innocens nullo modo certiorari possit de nullitate Matrimonii absque delicti revelatione et maximi scandali periculo: tunc ad Summum Poenitentiarium recurrendum est, et petenda Dispensatio, ut ajunt, in *radice.*

Princip. V.

321. *Per Dispensationem in radice* intelligitur sanatio Matrimonii ablato Impedimento, non quidem Juris Divini vel Natu-

ralis, sed Legis dumtaxat Ecclesiasticae, ut Matrimonium ob id Impedimentum nulliter quidem, sed cum Consensu Naturali initum, ita reddatur Validum in omnibus suis effectibus ac si Contrahentes, qui ad Matrimonium ineundum inhabiles fuerant et Consensum illegitime praestiterant, ab initio habiles fuissent et Consensum legitime praestitissent.

Princip. VI.

322. Sanationis Matrimonii in radice hi sunt effectus:

a) Per fictionem Juris tollitur Impedimentum dirimens Juris Ecclesiastici, quod in casu obstat, ac si nunquam adfuisset;
b) Sanatur primus Consensus, qui ideo erat nullus, quia per Impedimentum Dirimens Contrahentes erant inhabiles;
c) Matrimonium efficitur Validum pro futuro;
d) Proles plene legitimatur.

Princip. VII.

323. Quoad modum executionis Dispensationis in radice notandum venit, quod absque omni speciali applicatione obtentae Dispensationis uterque conjux in bona fide relinquendus sit, quando uterque Impedimentum ignorat, uti in nullitate alicujus Dispensationis ob defectum aliquem fieri solet, vel quando Confessarius Impedimentum detectum neutri conjugum absque periculo gravissimo revelare potest. Quodsi vero alteruter tantum conjux Impedimentum bene noverit, cum ipso in Foro Conscientiae dispensandum est.

Princip. VIII.

324. Solius Romani Pontificis est, Dispensationes in radice Matrimonii concedere. Sed ex specialissima gratia Sedis Apostolicae facultates necessariae etiam Episcopis desuper delegatae sunt.

Princip. IX.

325. Si Impedimentum antea *Occultum* fiat *Publicum*, obtenta Dispensatio nihil suffragatur pro Foro Externo, sed nova deinde petenda est a Dataria Apostolica.

Princip. X.

326, Dispensatio in radice nullum habere potest locum, ubi Impedimentum Matrimonio obstans non ex Lege *Ecclesiastica*, sed ex Jure Divino et Naturali provenit.

Princip. XI.

327. Si Impedimentum sit indispensabile, haec distingui debent:

a) Si sit *Publicum*, Confessarius conjugibus praecipiat, ut se separent quoad torum et habitationem, et curent obtinere Sententiam a Judice Ecclesiastico de nullitate sui Matrimonii;

b) Si autem sit *Occultum*, et utrique parti incognitum, et non possint separari absque gravi scandalo et damno, erunt relinquendi in bona fide;

c) Si autem *uni tantum parti notum sit*, debebit altera moneri, licet monitio non sit profutura: quae nolens recedere ab usu conjugii erit dimittenda, si cum ea habitare nequeat absque gravi periculo fornicandi vel alterius gravis damni temporalis. Et interea erit recurrendum ad Superiorem Ecclesiasticum pro Matrimonii Dissolutione;

d) Si demum *utrique sit notum*, Parochus conjugii usum iis interdicat, et nullo extante incontinentiae periculo eis permittere poterit, ut simul adinstar fratris et sororis cohabitent; secus ad Forum Ecclesiasticum rem deducat.

SECTIO VII.

DE MATRIMONII BONIS ET EFFECTIBUS.

Princip. I.

328. Tria sunt ex Angelico [1]) Bona Matrimonii: *Sacramentum, Fides* et *Proles*.

[1]) Suppl. q. 49. a. 1.

Princip. II.

329. Matrimonii Effectus sunt:

a) *Gratia*, et quidem *Sanctificans*. *Secundaria*, ac *Sacramentalis*, quae fundatur in Jure Gratias Actuales recipiendi ad finem hujus Sacramenti;
b) *Jura* et *Onera*, quae necessario comitantur individuam illius vitae societatem. Ex his alia sunt solius viri, alia solius uxoris, alia denique utriusque simul:
   α) *Solius viri* est Jus maritalis et patriae potestatis, atque onus familiam alendi, educandi et tuendi;
   β) *Solius uxoris* est Jus participandi dignitatem, nobilitatem aliaque privilegia mariti, et onus subjectionis;
   γ) *Utriusque simul* est Jus et onus mutui amoris, fidelitatis et auxilii;
c) Obligatio debiti conjugalis.

Princip. III.

330. Conjuges tenentur simul cohobitare domo, mensa et toro.

SECTIO VIII.

DE DEBITO CONJUGALI.

Princip. I.

331. *Debitum Conjugale* est actus licitus, si honestetur debito fine ad propagandam sobolem et ad vitandam incontinentiam sive in se, sive in comparte. Si tamen exerceatur pure ob delectationem, non caret culpa Veniali [1]).

[1]) Innocentius XI. hanc Propositionem damnavit: „*Opus conjugii ob solam voluntatem exercitum omni penitus caret culpa ac defectu Veniali.*"

Princip. II.

332. Conjux tenetur *per se loquendo* suae comparti petenti Debitum reddere teste Apostolo [1]): „*Uxori vir Debitum reddat; similiter autem et uxor viro; mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir, similiter autem et vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.*"

[1]) 1. Cor. 7.

Princip. III.

333. Plura sunt, quae excusant a redditione Debiti, ut notabile incommodum, morbus, periculum contagionis, et alia

ejusmodi. Non excusantur tamen conjuges a redditione Debiti praetextu devotionis vel simultatum, quae subinde inter illos nascuntur, maxime si sit periculum incontinentiae in comparte.

Princip. IV.

334. Denegatio Debiti Conjugalis est ex *genere suo* Mortale Peccatum utpote contra Justitiam in re gravi.

Princip. V.

335. Si Actus Conjugalis hic et nunc sit illicitus ratione circumstantiae tenentis se ex parte *ipsius actus* immediate, reddi non potest; si vero actus sit illicitus petenti ratione circumstantiae se tenentis immediate ex parte *ipsius petentis*, videndum est, an ista circumstantia sit talis, ut ea non obstante adhuc sit in potestate petentis, hic et nunc licite petere, si velit, et tunc tenetur compars petenti reddere; si tamen talis sit circumstantia, ut ratione illius non sit in potestate petentis, hic et nunc petere licite; tunc nonnulli tenent, conjugem sic petenti non posse reddere, alii autem putant, etiam tunc conjugem petenti reddere posse.

Princip. VI.

336. Qui mala fide contraxit cum dubio de Valore Matrimonii, manente Dubio non potest Debitum petere, tenetur tamen reddere [1].

[1]) C. Dom. de secund. nupt.

Princip. VII.

337. Si post Matrimonium bona fide contractum superveniat Dubium de ejus Valore, tenetur dubitans veritatem inquirere. Interim non potest petere Debitum, tenetur tamen reddere. Quodsi adhibita sufficienti diligentia non possit scire veritatem, potest petere et reddere.

Princip. VIII.

338. Per se non obligantur conjuges ad petendum Debitum; per accidens tamen ad id obligantur:

a) Si alter implicite vel interpretative petat non audens ex verecundia aperte petere;

b) Si alioquin sit periculum incontinentiae in conjuge;

c) Ad avertendum grave damnum, maxime reipublicae.

Princip. IX.

339. Causae, quibus Jus ad Debitum amittitur, numerantur sequentes: Nullitas ac dubietas Matrimonii, incestus et adulterium. Communiter hoc comprehenduntur versiculo:

Liber, Adulter, et Incestus Dubiusque vetantur.

Princip. X.

340. Cognita Matrimonii *nullitate* etiam ab una tantum parte illicita fit ac fornicaria copula.

Princip. XI.

341. Si Matrimonium contractum sit cum dubio de ejus Valore ideoque mala fide, sic dubitanti petere non licet.

Princip. XII.

342. Incestus Formalis et Completus unius conjugis cum Consanguineis alterius intra quartum Gradum, ubi Tridentinum non est receptum, vel ubi receptum est in primo vel secundo Gradu, per se privat reum Jure petendi Debitum, quoadusque non restituatur in Jure a legitimo Superiore.

Princip. XIII.

343. Adulter non sic privatur Jure petendi, quod petendo peccet, sed sic, quod haec poena possit illi infligi.

Princip. XIV.

344. Certum est, conjugem, qui baptizat vel suscipit in Baptismo aut Confirmatione filium communem, vel filium ab alio conjuge in alio Matrimonio genitum, non privari Jure petendi, si id fecerit in necessitate, vel ex ignorantia. An vero, qui industria ac citra necessitatem id fecerit, praeter culpam incurrat etiam poenam privationis Debiti petendi, dissentiunt Moralistae.

Princip. XV.

345. Conjux Voto Castitatis adstrictus non potest Debitum petere, tenetur tamen petenti reddere, nisi forte alter Voto similiter obstrictus renuntiasset Juri petendi.

SECTIO IX.

DE MATRIMONII DISSOLUTIONE.

Princip. I.

346. Tria in Matrimonio consideranda veniunt:

a) *Vinculum*, quo vir et mulier quodam veluti nexu secum invicem conjunguntur;

b) *Cohabitatio*, quae consistit in illa individuae vitae consuetudine, quae Matrimonio inhaeret;

c) *Torus*, cujus videlicet usu conjuges liberorum procreationi vacant.

Princip. II.

347. Contingit interdum, ut dissolvantur conjugia quoad *Vinculum*, ita ut liceat conjugibus nuptias alias celebrare, aliquando quoad *Habitationem* simul et *Torum*, aliquando quoad *Torum* dumtaxat. Dissolutiones autem hujusmodi solent in scholis *Divortii* nomine nuncupari.

ARTICULUS I.

DE DIVORTIO QUOAD VINCULUM.

Princip. I.

348. Certum est ex Tridentino [1]), propter haeresim aut molestam cohabitationem aut affectatam absentiam a conjuge dissolvi non posse Matrimonii Vinculum.

[1]) Sess. 24. can. 5.

Princip. II.

349. Certum est, Matrimonii Vinculum solvi: a) Per unius conjugis mortem [1]); b) Per Religiosam Professionem; c) Per conversionem unius infidelis ad fidem, manente comparte infideli.

[1]) Cf. 1. Cor. 7.

Princip. III.

350. Per Solemnem Religionis Professionem Matrimonium, si *Ratum* tantummodo sit, etiam quoad Vinculum dissolvi, de fide est a Tridentino [1]) sic definitum: „*Si quis dixerit, Matri-*

monium Ratum et non Consummatum per Solemnem Religionis Professionem alterius conjugum non dirimi, anathema sit."

[1]) Sess. 24. can. 6.

Princip. IV.

351. Certum est, infidelium conjugium ex Privilegio in fidei favorem a Christo Domino concesso et per Apostolum [1]) promulgato dissolvi, cum conjugum alter Christianam fidem amplectitur, renuente altero in sua infidelitate obdurato, cohabitare quidem volente, sed non sine contumelia Creatoris [2]).

[1]) 1. Cor. 7. [2]) Cf. Benedict. XIV. de Syn. L. 6. c. 4.

Princip V.

352. Cum uterque infidelis convertitur ad fidem, ut indissolubile fiat Matrimonium ipsorum, consummari debet post fidem susceptam, ut etiam tale sit in facie Ecclesiae. Secus Pontifex in aliquo casu urgentissimo potest dispensare.

Princip. VI.

353. Si pars infidelis in longinquo versetur, aut ita lateat, ut interpellari non possit, antequam aliae contrahantur nuptiae, recurrendum est ad Romanum Pontificem.

Princip. VII.

354. Certum est, Romanum Pontificem non posse solvere Matrimonium *Consummatum* quoad vinculum. Circa Matrimonium autem *Ratum* dissentiunt Auctores. Assentiendum videtur Sententiae affirmativae.

Princip. VIII.

355. Certum est, Matrimonii Vinculum non dissolvi per adulterium [1]).

[1]) Trid. Sess. 24. can. 7. Cf. Luc. 16. et 1. Cor. 7.

ARTICULUS II.

DE DIVORTIO QUOAD TORUM ET HABITATIONEM.

Princip. I.

356. Matrimonium quoad Torum et Habitationem solvi posse, de fide est, quod ita Tridentinum [1]) definivit: *„Si quis dixerit,*

Ecclesiam errare, cum ob multas causas separationem inter conjuges quoad Torum seu quoad Habitationem, ad certum incertumve tempus fieri posse decernit, anathema sit.“

[1]) Sess. 24. can. 8.

Princip. II.

357. Causae legitimae solutionis quoad Torum et Habitationem communiter habentur sequentes: a) Haeresis. Haec separatio fieri etiam potest auctoritate propria, etsi Haeresis sit occulta. Si autem Haeresis sit auctoritate Ecclesiae declarata, hoc innocens gaudet Privilegio, ut non teneatur recipere partem conversam, et possit etiam fieri Religiosus; b) Periculum damni gravis ex parte animae vel corporis; c) Mutuus Consensus, quo in casu separatio tamen ordinarie permitti non solet, nisi ambo ingrediantur Religionem, aut saltem, nisi, altero Religionem profitente, aut Sacros Ordines suscipiente, alter ad minimum Castitatem voveat; d) Adulterio, cujus criminis malitia consistit in divisione carnis.

Princip. III.

358. Ut Adulterium praebeat justam causam Divortii quoad Torum et Habitationem, sequentes conditiones requiruntur:

a) Ut Adulterium sit cum seminis effusione;
b) Ut sit certum, nisi suspiciones sint vehementissimae;
c) Ut sit formale i. e. culpabile;
d) Ut sit alterutrius tantum, ne secus fiat compensatio;
e) Ut non sit collaudatum, seu in delicto non consentiat compars;
f) Ut non sit remissum, neque expresse, neque tacite.

ARTICULUS III.

DE DIVORTIO QUOAD TORUM.

Princip. I.

359. Divortium quoad Torum fieri potest mutuo Consensu [1]). Praeterea contingit etiam in crimine Incestus et in emissione Voti.

[1]) 1. Cor. 7.

Princip. II.

360. Confessarius regulariter non debet conjugibus permittere, ut Castitatem voveant, si simul adhuc cohabitent, ob periculum incontinentiae.

Princip. IV.

361. Regula generalis est, Divortium, quocunque modo sumatur, una excepta separatione Tori ex mutuo Consensu non permitti, neque aliter posse proponi quam apud Judices Ecclesiasticos, et quidem apud Episcopos, non vero Praelatos inferiores [1]).

[1]) Trid. Sess. 24. cap. 20. de R. et can. 12.

FINIS LIBRI QUARTI.

LIBER QUINTUS.

DE POENIS CANONICIS ET IRREGULARITATIBUS.

LIBER QUINTUS.

TARCTATUS PRIMUS.

DE POENIS CANONICIS.

ARTICULUS I.

DE POENIS CANONICIS IN GENERE.

Princip. I.

1. Poena generatim est coercitio justa delicti, vel malum inflictum ob malum actionis.

Princip. II.

2. Tot inprimis distingui possunt species Poenarum, quot sunt species malorum. Cum autem malum dicatur per privationem boni atque per oppositionem ad bonum dividatur, sequitur, Poenas ratione Mali inflicti generatim dispesci in Poenas *Corporales*, *Spirituales*, *Poenas Fortunae* atque *Poenas Famae.*

Princip. III.

3. Finis, propter quem malum Poenae infligitur, potest esse triplex: a) ut ordo violatus reparetur; b) ut delinquens emendetur; c) ut alii a delicto deterreantur. Unde habita ratione *Finis* Poenae tripliciter partiuntur, adeo, ut vel sint *Vindicativae*, vel *Medicinales*, vel tandem *Exemplares.*

Princip. IV.

4. Cum normae illae, quas Ecclesia in Poenis infligendis sequitur, in sacris Canonibus contineantur, Poenae ab Ecclesia inflictae communiter *Poenae Canonicae* nuncupantur. Potest igitur *Poena Canonica* ita definiri: Poena, quae vel *per Canones* vel *secundum Canones* ab Ecclesiastica potestate subdito delinquenti imponitur.

Princip. V.

5. Enumerari solent septem species ejusmodi poenarum, quas Canonicas nuncupant: a) Excommunicatio; b) Suspensio; c) Interdictum; d) Cessatio a Divinis; e) Depositio; f) Degradatio; g) Infamia.

ARTICULUS II.

DE CENSURIS IN GENERE.

CAP. I.

GENERICA CENSURAE NOTIO ATQUE PARTITIO.

Princip. I.

6. Vox *Censura* etymon traxit a Censoribus Romanis, quorum erat, mores et errores civium censere aut castigare. Prouti hic vero sumitur, *Censura* est *Poena Spiritualis* et *Medicinalis*, qua Ecclesiastica potestas hominem Baptizatum, Delinquentem ac Contumacem quorundam Spiritualium bonorum usu privat, donec a Contumacia recedat.

Princip. II.

7. Censura est *Poena Spiritualis;* per se enim ac principaliter bonis Spiritualibus tantummodo privat, licet interdum minus principaliter et per consequentiam bonis Temporalibus ac in specie commercio civili, nec non aliis emolumentis profanis privet.

Princip. III.

8. Bona Spiritualia bifariam dividi possunt: alia enim sunt *Publica* seu *Communia,* quorum dispensatio fuit Ecclesiae concessa, cujusmodi sunt Sacramenta, Jurisdictio, Indulgentiae; alia vero

sunt *Privata* et *Mere Interna*, quae ad individuam Operantis personam pertinent, cujusmodi sunt gratia sanctificans, virtutes morales et theologicae, infusae et acquisitae. Porro *Censura* privare potest bonis primi generis, minime vero bonis secundi generis.

Princip. IV.

9. *Censura* non infertur praecise propter delictum, nisi delinquens in delicto perseveret, et Ecclesiae se refractarium atque rebellem ostendat, quemadmodum Salvator ac Dominus noster [1]) eos dumtaxat sicut *Ethnicos* et *Publicanos* i. e. excommunicatos et ab Ecclesiae corpore separatos esse voluit, *qui Ecclesiam non audierint*, sed illius salutaria monita contempserint.

[1]) Matth. 18.

Princip. V.

10. *Censura* dividitur adaequate in tres Species, in *Excommunicationem*, *Suspensionem* et *Interdictum* [1]).

[1]) Cap. *quaerenti* 20 de V. S. Innocentius III. Libr. V. Tit. XI. c. 13. *Statutum* in 6.

CAP. II.

DE IIS, QUI CENSURAS FERRE POSSUNT.

Princip. I.

11. Censuras ferendi potestas cum ex ipsa Legislativa potestate enascatur, sequitur, Ecclesiae, quae plena Leges ferendi potestate praedita est, hanc quoque competere potestatem cogendi etiam Poenis ad Legum suarum custodiam suos subditos [1]).

[1]) Cf. Matth. 18, 17. Thessal. 3, 14. 1. Cor. 5, 3—5.

Princip. II.

12. Sola Potestas Ecclesiastica gaudet facultate Censuras ferendi [1]).

[1]) Cap. Cum ad verum 6. Dist. 96.

Princip. III.

13. Summus Pontifex, tanquam universalis Ecclesiae Monarcha, nec non Concilium Oecumenicum Censuras infligere potest cuilibet homini fideli in toto orbe Christiano [1]).

[1]) Extravag. unam Sanctam. 1. de M. et O. inter Commun.

Princip. IV.

14. Episcopus in Dioecesanos sibi subditos Censuras ferre valet.

Princip. V.

15. Abbates et Praelati Regulares potestate pollent infligendi Censuras in suos Regulares subditos.

Princip. VI.

16. Utrum Vicarius Generalis Episcopi Censuras possit ferre, dissentiunt Auctores. Probabilius tamen videtur non posse propter textum in Jure expressum [1]).

[1]) Cap. *licet.* 2 de Offic. Vic. in 6.

Princip. VII.

17. Nulla facultas infligendi Censuras ,competit parochis. Quia nulla iis Jurisdictio in foro externo conceditur.

Princip. VIII.

18. Cui Potestas ferendi Censuras ab potestatem **ordinariam** habente *delegari* possit, is debet esse a) *Baptizatus;* b) ***Rationis compos;*** c) *Vir* [1]); d) *Clericus* [2]).

[1]) Quando Abbatissae in Jure dicuntur posse subjectos sibi Clericos suspendere ab officio vel beneficio, Suspensio non accipitur *proprie* pro Censura, cujus violator Irregularitatem incurrit; sed latiori quodam ac improprio sensu pro praecepto quodam, quo Abbatissa Clerico sibi quodam modo subjecto prohibet celebrationem, donec satisfecerit, subtrahens ei interea reditus.

[2]) Communis Sententia tamen est, ex Delegatione Summi Pontificis potestatem Censurandi Laico delegari posse.

Princip. IX.

19. Delegatus non potest alterum subdelegare, nisi vel habuerit licentiam expressam ab ipso delegante, vel sit delegatus a Pontifice, vel ad universalitatem causarum [1]).

[1]) Ex. c. gradum de Offic. deleg. et ex. c. 3. de Offic. deleg.

CAP. III.

DE IIS, QUI CENSURIS SUBJACERE POSSUNT.

Princip. I.

20. Generatim Soli Homines Baptizati Viatores, Rationis ac Doli Capaces atque Subditi [1]) Censuris subjacere possunt.

[1]) cap. a nobis 21. de Sentent. Excommunicat. cap. ult.

Princip. II.

21. Mortui non possunt Censuris ligari.

Princip. III.

22. Censurae Excommunicationis nequit subjici tota Communitas [1]).

[1]) c. Romana. De Sent. Excom. in 6.

Princip. IV.

23. Perpetuo Amentes non possunt Censuris ligari.

Princip. V.

24. Impuberes, etsi doli capaces, non incurrunt Censuram *Generaliter* latam vel a Jure vel ab Homine, nisi Lex expresse statuat contrarium.

Princip. VI.

25. Censura lata ab Episcopo *per Praeceptum Particulare* ligat Subditum etiam in aliena Dioecesi Delinquentem ante transgressionem monitum; minime vero lata per modum *Statuti Generalis*, nisi delictum censeatur commissum in propria Dioecesi.

Princip. VII.

26. Episcopus potest ferre Censuras in non Subditum, qui delinquit in sua Dioecesi, dummodo Episcopus eum citaverit, antequam de sua Dioecesi discesserit, et ille factus sit contumax.

Princip. VIII.

27. Unum idemque Individuum pluribus Censuris potest innotari.

CAP. IV.

DE IIS, QUAE REQUIRUNTUR, UT QUIS CENSURAS INCURRAT.

Princip. I.

28. Ad Censuram incurrendam requiritur: a) Delictum; b) Per se Grave; c) Externum; d) Opere Completum; e) Non

mere Praeteritum; f) Legi Ecclesiasticae Repugnans; g) Cum Contumacia Conjunctum.

Princip. II.

29. Contumacia, quae requiritur ad Censuram incurrendam, consistit in Positione vel Omissione operis, quod cognoscitur ab Ecclesia praeceptum vel prohibitum sub Censura.

Princip. III.

30. Ob Peccatum Naturali et Divino Jure prohibitum sine prohibitione Ecclesiae sub Censura non incurritur Censura.

Princip. IV.

31. Ob imperfectionem operis non incurritur Censura.

Princip. V.

32. Censura non fertur in Delictum Praeteritum, nisi *Tractum Successivum* habeat.

Princip. VI.

33. In Dubio circa Materiae Gravitatem aeque ac de Justitia Causae obligat Praeceptum Superioris Censurantis [1]).

[1]) C. Pastoralis de Off. et Potest. Jud. deleg.

CAP. V.

DE CENSURAE FORMA.

Princip. I.

34. Censura ferri potest triplici modo: Per modum scilicet Legis Generalis, Poenae Peculiaris et Sententiae Judicialis.

Princip. II.

35. Generatim Censurae Monitio est praemittenda.

Princip. III.

36. Si Censura feratur a Jure per modum Legis Generalis, distingui debet, utrum sit *Latae, an Ferendae Sententiae*. Quando est *Latae Sententiae*, praevia admonitione non est opus, (nisi Lex

id specialiter exprimat) eo *quod* ipsa Lex, cum publica sit et semper loquatur, vicem monitionis suppleat. Quando vero est *Ferendae Sententiae*, ante Interpellationem Monitoriam et Sententiam Condemnatoriam Censura non incurritur.

Princip. IV.

37. Si Censura ab Homine feratur, praecedat *Admonitio* oportet *Trina* vel saltem *Aequivalens* et *Peremptoria*, *nisi Facti Necessitas aliter suaserit* [1]).

[1]) Gregorius X. Cap. Constitutionem q. de Sent. excom. in 6.

Princip. V.

38. Ad Formam ferendi Censuram requiritur, ut Censura feratur *Scripto Authentico* cum expressione *Causae*, *Personae* et *Censurae*.

CAP. VI.

DE EFFECTIBUS CENSURAE.

Princip. I.

39. Effectus Censurae proprius *et Primarius* est, quod Censura ligatum usu Jurium Spiritualium quorundam privet.

Princip. II.

40. Effectus *Secundarius* Censurae est, quod, si Clericus Censura sit ligatus, et antequam receperit absolutionem, in ea celebret, fiat *Irregularis*.

CAP. VII.

DE CAUSIS EXCUSANTIBUS A CENSURIS INCURRENDIS.

Princip. I.

41. Causae Excusantes dicuntur illae, quae liberant eum, qui Censura ligatus est; sunt vero sequentes: a) *Ignorantia;* b) *Impotentia;* c) *Appellatio;* d) *Voluntas* ejus, in cujus gratiam Censura fertur.

A. DE IGNORANTIA.

Princip. I.

42. Ignorantia Invincibilis sive Juris sive Facti, sive Antecedens sive Concomitans ab incurrenda Censura excusat.

Princip. II.

43. Si verba Legis requirunt Voluntarium *Directum*, *Ignorantia Crassa* et *Supina* excusat a Censura; secus vero non excusat.

Princip. III.

44. Ignorantia *Affectata* nunquam excusat a Censura.

Princip. IV.

45. Licet quis sciat, opus prohibitum esse Ecclesiastica Lege, si tamen ignoret, illi esse annexam Censuram, eam haud incurrit.

B. DE IMPOTENTIA.

Princip. I.

46. Impotentia *Physica* semper excusat a Censura incurrenda; *Moralis* vero non semper.

Princip. II.

47. Metus excusans a Culpa excusat etiam a Censura incurrenda.

Princip. III.

48. Qui metu gravi agitatus transgreditur aliquid, quod non solum naturali et Divino Jure praeceptum est, sed etiam Lege Ecclesiastica et quidem sub Censura: is peccat quidem graviter, at non incurrit Censuram.

C. DE APPELLATIONE.

Princip. I.

49. *Appellatio* (prout hic sumitur) est provocatio a Judice Inferiore ad Superiorem rationo alicujus gravaminis interposita.

Princip. II.

50. Postquam Censura jam est lata, potest equidem appellari, sed tantum eo effectu, ut Causa deferatur ad Judicem Superiorem, minime vero, ut Executio, Declaratio, et Denuntiatio suspendatur, quia Censura, cum statim liget animam, trahit immediate secum executionem.

Princip. III.

51. Legitima Appellatio interposita ad Superiorem a cominatione Censurae indictae per Inferiorem suspendit Censurae effectum, adeo ut perdurante Appellatione Censura non incurratur.

D. VOLUNTAS EJUS, IN CUJUS GRATIAM FERTUR.

Princip. I.

52. Voluntas ejus, in cujus favorem lata est Censura, potest effectum impedire atque a Censura incurrenda excusare.

CAP. VIII.

DE CAUSIS A CENSURIS LIBERANTIBUS.

Princip. I.

53. Causae Liberántes sunt illae, quibus subsistentibus nemo a Censura ligatur.

Princip. II.

54. Censura Invalida ab ea incurrenda Censurandum omnino liberat.

Princip. III.

55. Censura fit invalida defectu a) Jurisdictionis; b) Ordinis Substantialis Judicialis; c) Justae Causae.

Princip. IV.

56. Censura fit invalida, si ferens Censuram vel omnino caret Jurisdictione, vel Jurisdictionem habet impeditam.

Princip. V.

57. Quoad defectum Justae Causae triplex casus distingui debet, vel enim a) Culpa nec re subsistit, nec allegatur, et tunc

invalida est Censura; vel b) quis admisit Culpam, sed nec convictus est legitime, neque fassus, et tunc Censura pariter est invalida; vel demum c) non adest quidem Culpa, sed tamen juridice probatur, et tunc in Foro Externo valet quidem Censura, non vero quoad Forum Internum.

CAP. IX.

DE CAUSIS A CENSURIS ABSOLVENTIBUS.

Princip. I.

58. Censura nonnisi per Absolutionem tollitur.

Princip. II.

59. Emendatio Delinquentis Censuram non tollit [1]).

[1]) Huc pertinet Propositio (n. 44) ab Alexandro VII. damnata: „*Quoad forum conscientiae, Reo correcto, ejusque contumacia cessante, cessant Censurae.*"

Princip. III.

60. Neque morte *Ferentis*, neque morte *Censurati* Censura tollitur.

Princip. IV.

61. Ad Censuram tollendam necessaria est Absolutio a Judice seu Superiore legitimo impertita.

Princip. V.

62. A Censura sive a Jure sive ab Homine per Generalem Sententiam lata et non reservata quilibet Confessarius potest absolvere.

Princip. VI.

63. A Censura sive a Jure sive ab Homine per Generalem Sententiam lata et reservata — item a Censura lata ab Homine in Particularem et Privatam Personam per Sententiam Particularem absolvere possunt tantum a) Qui Censuram tulit; b) Ejus Successor; c) Ejus Superior; d) Alius ab ipso Delegatus.

Princip. VII.

64. Episcopi ex Privilegio a S. Sede concesso absolvere possunt ab omnibus Censuris occultis etiam Papae reservatis, ex-

ceptis Censuris expressis *in Bulla Coenae* [1]. Insuper Episcopi absolvere possunt a Censuris Papae reservatis etiam non occultis in favorem eorum, qui Romam pergere nequeunt, (ut sunt senes, pueri, mulieres, infirmi, pauperes etc.) vel eorum, qui in urgente necessitate versantur.

[1]) Bulla *Coenae*, quae incipit: „Pastoralis Pontificis vigilantia" est Decretum, quod Papa singulis annis die Coenae renovat. Casus in Bulla Coenae reservati hisce versibus continentur:

Haeretici, a Papa appellans, cum fure pirata;
Augens Vectigal, vel Breve falsificans.
Hostibus arma ferens; victum qui se amovet Urbe;
Quos Papa aut pietas aut sua causa ciat.
Praesentibus gravis, ad laicum spectantia sacrum;
Praelati, Ecclesiaeque usurpans jura; onus et qui
Hic statuit; capitis noscit eosque reos.
Sedis Apostolicae terras quique occupet atrox:
Hos omnes Domini Coenae anathema ligat.

Princip. VIII.

65. Omnes sacerdotes a qualibet Censura absolvere possunt eos, qui sunt in articulo mortis positi cum eo tamen *onere*, semet praesentandi Superiori, vel Delegato, si convaluerint. Qui proinde absolutus fuit a simplici sacerdote in periculo mortis a Censura reservata, postquam convaluit, Superiori semet sistere debet, sub poena reincidentiae in eandem Censuram.

Princip. IX.

66. Concessa facultate absolvendi a Casibus Papalibus non intelligitur simul concessa facultas absolvendi a casibus in Bulla *Coenae* expressis.

Princip. X.

67. Concessa facultate absolvendi a casibus in *Bulla Coenae* expressis, non comprehenditur facultas absolvendi ab *Haeresi quamvis occulta.* Si tamen Causa ad Forum Episcopi sit deducta et Haereticus resipiscat, poterit eum tunc absolvere.

Princip. XI.

68. Concessa facultate ab Episcopo absolvendi a Casibus reservatis non intelligitur de iis peccatis, quibus adnexa est Censura reservata. Secus si talis concessio fiat a Romano Pontifice;

quia omnes casus Papales sunt reservati cum Censura et propter Censuram, si duo excipiantur, de quibus in Tractatu de Sacramento Poenitentiae.

Princip. XII.

69. Absens etiam valet absolvi a Censura [1]).

[1]) De manifesta 2. 9. 1.

Princip. XIII.

70. In absolvendo a Censura haec tria communiter requiruntur: a) Ut Absolutionem postulet [1]); b) Ut primum, si potest [2]), satisfaciat parti laesae, in cujus damnum commissum est crimen cum Censura, nisi laesa pars remittat; c) Ut si sermo sit de crimine enormi, ante absolutionem juramentum exhibeat, se tale crimen amplius non patraturum [3]).

[1]) C. per duas de Sent. exc. [2]) C. 28. de Verb. sign. [3]) C. de caetero. C. ex Tenore. de Sent. excom.

Princip. XIV.

71. Ad *valide* absolvendum a Censura nulla requiritur determinata verborum vel actuum externorum forma. Sufficit, ut Superioris voluntas signo aliquo sensibili manifestetur, adeo ut alteri nota fiat. Ad *Licite* vero absolvendum in *Foro Interno* adhibetur Forma in Sacramento Poenitentiae consueta; in Foro autem *Externo* adhibetur Forma in Rituali Romano descripta.

ARTICULUS III.
DE SINGULIS CENSURARUM SPECIEBUS.

CAP. I.
DE EXCOMMUNICATIONE.

Princip. I.

72. Triplex distinguenda inter Fideles Communio: a) Pure Interna; b) Pure Externa; c) Mixta.

Princip. II.

73. Excommunicatio a Communione Pure Interna Hominem Christianum separare nequit, sed a *Pure Externa et Mixta*

Communione Fidelium hominem delinquentem et contumacem separat.

Princip. III.

74. Excommunicatio definiri potest: Censura Ecclesiastica, qua quis privatur Communione Fidelium, sive est Censura, qua Christianus bonis Spiritualibus Ecclesiae communibus et ab illa dependentibus vel omnino vel partim privatur.

Princip. IV.

75. Excommunicatio dispescitur in *Majorem*, quae privat omnibus bonis Ecclesiae communibus; et *Minorem*, quae bonis aliquibus tantum privat.

Princip. V.

76. Quoad Effectus Excommunicationis Majoris hac Excommunicatione irretiti post Martinum V. distinguuntur in duas veluti classes, quarum altera complectitur eos, qui dicuntur *Non Tolerati* et *Vitandi;* altera eos complectitur, qui nuncupantur *Tolerati* et *Non Vitandi*. *Vitandi* vocantur illi, quos Fideles vitare debent; *Tolerati*, quos Fideles non tenentur vitare.

Princip. VI.

77. Ut Excommunicatus Vitandus debeat revera vitari, non sufficit, ut quis sciat, illum esse vitandum, sed requiritur insuper, ut *Factum* istius Excommunicationis sit vere *Notorium*, (vel Notorietate Juris, seu per Sententiam et Citationem, vel Notorietate Facti, seu per Famam publicam) ut Factum celari jam non possit. Juxta Constitutionem [1]) Martini V. hoc nomine videlicet non veniunt, nisi qui expresse et nominatim excommunicati sunt atque uti tales denuntiati nec non publici et notorii Clericorum aut Regularium percussores.

[1]) *Ad vitanda scandala.*

Princip. VII.

78. Effectus Excommunicationis Majoris in Vitando numerantur octo: a) Privatio Sacramentorum; b) Privatio Suffragiorum Ecclesiae; c) Privatio divinorum Officiorum; d) Privatio Sepulturae Ecclesiasticae; e) Privatio Jurisdictionis Ecclesiasticae;

f) Privatio Beneficiorum; g) Privatio Communicationis forensis, h) Privatio Societatis civilis.

Princip. VIII.

79. Excommunicatio Major privat tum *Activo* tum *Passivo* Usu Sacramentorum.

Princip. IX.

80. *Excommunicatus* nequit *Licite* suscipere Sacramenta, nisi excuset Gravis Necessitas; Valide tamen potest suscipere Sacramenta (excepto Sacramento Poenitentiae).

Princip. X.

81. Excommunicati *Vitandi* privantur Omnibus Suffragiis Communibus Ecclesiae, minime vero *Tolerati.*

Princip. XI.

82. Suffragia Ecclesiae sunt alia *Communia*, alia *Privata: Communia* sunt, quae Fidelibus proveniunt ex bonis operibus nomine et persona Ecclesiae factis ab ejus Ministris; *Privata* sunt, quae proveniunt ex operibus bonis, quae Fideles proprio nomine et persona sua privata peragunt.

Princip. XII.

83. *Suffragiis Privatis* neque *Tolerati* nec *Vitandi* privantur.

Princip. XIII.

84. Excommunicato prohibitum est divina officia celebrare, iisve interesse.

Princip. XIV.

85. Concioni Excommunicatus interesse potest; neque si ad Horas canonicas obligatus sit, ab iis dispensatur, sed eas privatim recitare debet, nec socium adhibere potest, nisi sit Toleratus.

Princip. XV.

86. Excommunicatus quilibet, sive *Toleratus* sive *Vitandus* inhabilis fit ad Beneficia et Dignitates Ecclesiasticas acquirendas et possidendas.

Princip. XVI.

87. Rescripta Sedis Apostolicae, quae continent gratiam sive concessionem aliquam pro Excommunicato, ipso Jure irrita sunt.

Princip. XVII.

88. Excommunicatus Vitandus omni Jurisdictione Ecclesiastica privatur. Quare Invalide administrat Sacramenta Poenitentiae extra casum extremae necessitatis.

Princip. XVIII.

89. Excommunicatus Toleratus extra casum necessitatis *illicite* quidem actum Jurisdictionis exercet, in omni casu tamen ex lege *„Barbarius" valide.*

Princip. XIX.

90. Ex Jure *Communi* seu *Romano veteri* Excommunicatus *Vitandus* privatus erat omni actu ad judicium pertinente *in Foro civili.* Verum illae Juris dispositiones hodie in plerisque locis usum non amplius obtinent.

Princip. XX.

91. Excommunicatus *Vitandus* aeque ac *Toleratus* privantur Sepultura Ecclesiastica: cum hoc tamen discrimine, ut si Vitandus in loco sacro fuerit sepultus, locus sacer tanquam *pollutus* expiari debeat, *Toleratus* vero, si in loco sacro fuerit sepultus, locus ille sacer non censeatur *pollutus,* nec proinde sit expiandus.

Princip. XXI.

92. Actiones Civiles, in quibus (exceptis quibusdam casibus: *Utile, Lex, Humilis, Res Ignorata, Necesse*) cum Vitando non licet communiter consortium habere, hoc versiculo continentur: *„Os, Orare, Vale, Communio, Mensa* negatur."

Princip. XXII.

93. Excommunicati Tolerati ex hodierna consuetudine non amplius peccant communicando in Civilibus cum Fidelibus, etiam ab ipsis non requisiti.

CAP. II.

DE SUSPENSIONE.

Princip. I.

94. *Suspensio in Genere* est Poena Spiritualis, qua Clericus suspenditur aut ab Officio, aut a Beneficio, aut ab utroque simul.

Princip. II.

95. Distingui debet Suspensio, quae *Censura* est, ab ea, quae est *pure Poena* [1]).

[1]) L. 2. Decret. tit. 20. c. 33.

Princip. III.

96. Suspensio ad *Interminatum* Tempus lata *Censura* est, ad *Terminatum* vero Tempus lata *pure Poena* est.

Princip. IV.

97. Suspensio, qua *Censura* est Censura Ecclesiastica removens Clericum ad tempus interminatum ab aliquo Jure sibi alias competenti ratione Officii, vel Beneficii, vel utriusque simul.

Princip. V.

98. Suspensio ut *Poena* nec *Monitione* indiget nec *Absolutione;* Suspensio vero ut Censura eget utraque.

Princip. VI.

99. Suspensio sive ut Poena sive ut Censura nonnisi Clericis imponi potest.

Princip. VII.

100. Suspendi possunt etiam Communitates integrae, Capitula et Collegia Clericorum, nunquam vero sine delicto saltem aliquorum.

Princip. VIII.

101. Suspensio dispescitur *principaliter* in *Totalem* (qua quis suspenditur ab Officio et Beneficio simul) et *Partialem* (qua quis suspenditur ab alterutro tantum). Et Partialis Suspensio iterum potest esse vel *a toto Officio* aut *a toto Beneficio*, ac vocari potest

Totalis secundum quid; vel ab Officio ex parte, aut a Beneficio ex parte, atque hanc licet vocare *Partialem secundum quid.*

Princip. IX.

102. In Suspensionis *Censura* vel *Poena* major aut minor prohibitionis amplitudo ex Verbis Sententiae est sumenda.

Princip. X.

103. Quotiescunque Sententia Suspensionis terminis fertur Indefinitis et Absolutis, *Totalis* semper intelligitur Suspensio.

Princip. XI.

104. Quotiescunque in Sententia Suspensionis dicatur: *Suspensus sit* vel *Suspendatur ab Ordine* vel *Beneficio* tantum, intelligitur *Suspensio Totalis secunduu quid.*

Princip. XII.

105. Suspensus ab Ordine inferiori majorem nequit exercere, sed non viceversa.

Princip. XIII.

106. Suspensus simpliciter *ab Ordine* non intelligitur suspensus *a Jurisdictione* et viceversa.

Princip. XIV.

107. Suspensus a Beneficio non censetur suspensus ab Officio, nec viceversa.

Princip. XV.

108. Suspensionis violatione peccatur, novaque subinde vel a Jure imposita vel a Superiore imponenda Poena incurritur.

Princip. XVI.

109. Quoad Effectus *Suspensionis Violatae* Discrimen obtinet inter Suspensum *Toleratum,* qui specialiter et publice ut talis non est denuntiatus, *et Non Toleratum,* qui specialiter et publice ut talis est denuntiatus.

Princip. XVII.

110. Actus Ordinis, quos exercet Suspensus *ab Officio, illiciti* sunt, sed *validi.*

Princip. XVIII.

111. Suspensus *Non Toleratus* extra casum urgentissimae necessitatis nunquam agit *licite* exercendo actus, a quibus est suspensus, licet requiratur a Fidelibus; imo nec Fideles licite requirunt vel petunt ab ipso talem actum.

Princip. XIX.

112. Suspensus *Toleratus*, quamvis agat *illicite ingerendo* se in exercitium actus, a quo est suspensus, agit tamen *licite*, si ab aliis propter suam utilitatem requiratur; neque proinde in tali casu Suspensus hujusmodi actum exercens incurrit Irregularitatem, neque Fideles peccant ex justa causa petendo ab ipso talem actum.

Princip. XX.

113. Actus Ordinis, quos exercet Suspensus, sive Non Toleratus sit, sive Toleratus, sunt validi.

Princip. XXI.

114. Actus Jurisdictionis, quos exercet Suspensus a Jurisdictione *Non Toleratus*, sunt Invalidi, excepto eo casu, in quo *per Errorem Communem* requireretur; actus vero Jurisdictionis, quos exercet *Toleratus*, sunt validi.

Princip. XXII.

115. Si Suspensus ab Ordine exercet solemniter Ordinem sacrum, a quo est suspensus, incurrit ipso facto Irregularitatem.

Princip. XXIII.

116. Si Suspensio *ab Officio* lata sit ab Homine per Sententiam ob meram punitionem criminis omnino praeteriti — ejusdem violationem nullam Irregularitatem inducere, S. Alphonsus de Ligorio pro Probabiliori habet [1]).

[1]) Op. Mor. L. 7. n. 314.

Princip. XXIV.

117. In Suspensione ab Officio illicita est Collatio et Susceptio novi Beneficii.

Princip. XXV.

118. Suspensus a Beneficio fructus percipiens, a) Graviter peccat; b) Tenetur ad Restitutionem fructuum; c) Administrans bona graviter peccat.

Princip. XXVI.

119. Communicatio cum Suspenso in malo Officii usu, a quo est suspensus, illicita est.

Princip. XXVII.

120. Si Suspensio habeat rationem Censurae, sola Absolutione tollitur, et quidem Superioris, si sit reservata; si vero lata fuerit ad Certum Tempus Determinatum, vel sub conditione quadam, cessat per se ipsam transacto tempore vel conditione adimpleta; denique si imposita sit in Perpetuum propter culpam omnino praeteritam, tollitur per solam Dispensationem Praelati vel ejus Delegati.

Princip. XXVIII.

121. In Suspensione Juris, quatenus est Censura, si Apostolicae Sedi reservata non sit, absolvere potest Episcopus vel alius Quasi-Episcopali Jurisdictione praeditus.

Princip. XXIX.

122. Parochi aliique expositi Confessarii, nisi Speciale Privilegium vel Delegatam Potestatem acceperint ab eo, cui Jure Ordinario talis Absolutio competit, a Suspensione Jure Communi etiam non reservata absolvere nequeunt. Neque in Articulo mortis Sacerdos simpliciter approbatus absolvere potest Suspensum a Censura Suspensionis. Cum Suspensio non privet receptione Sacramentorum excepto Ordine superiori, Sacerdos Suspensus absolvi potest a peccatis per simplicem Confessarium, antequam absolvatur a Censura per Superiorem.

Princip. XXX.

123. Casus usitatiores, in quibus Suspensio ipso Jure incurritur, sunt: a) Qui Ordines sacros recipit vel ab alieno Episcopo sine Dimissoriis, vel a Proprio in aliena Dioecesi absque expressa licentia Ordinarii loci illius, vel Titulo conficto, vel absque omni

Titulo, vel per Saltum, vel in Censura, vel extra Tempora a Jure statuta, vel ante legitimam Aetatem sine Dispensatione, vel post Matrimonium contractum, licet non consummatum; item qui *furtive* ordinatur, hoc est, qui non approbatus inter Ordinandos irrepsit; b) Qui eodem die duos sacros Ordines recepit; c) Ordinans et Ordinatus Simoniace est suspensus ab Ordinibus; d) Si quis Parochus, vel alius Sacerdos, sive Regularis, sive Saecularis sit, etiamsi id sibi ex Privilegio vel immemorabili consuetudine licere contendat, alterius Parochiae sponsos sine illorum Parochi licentia conjungere aut benedicere ausus fuerit, ipso Jure tamdiu suspensus maneat, quamdiu ab Ordinario ejus Parochi, qui Matrimonio interesse debebat, seu a quo benedictio suscipienda erit, absolvatur; e) Sacerdos abrumpens Sacrificium sine justa causa, ut ab alio Missarum solemnia suppleantur, a sacro Corpore et Sanguine Domini nostri Jesu Christi, hoc est, ab Officio celebrandi suspenditur; f) Suspenditur ab executione Ordinis, qui Excommunicatione Majore ligatus ob Clerici percussionem Ordinem aliquem suscipit.

CAP. III.

DE INTERDICTO.

Princip. I.

124. Interdictum est Censura Ecclesiastica, per quam prohibetur Celebratio publica et Auditio omnium officiorum divinorum, Usus quorundam Sacramentorum et Ecclesiasticae Sepulturae.

Princip. II.

125. Interdictum si feratur *ad certum Tempus* ob Delictum mere Praeteritum in meram Vindictam, *Proprie* Interdictum non est.

Princip. III.

126. Interdictum dividitur in *Locale*, *Personale* et *Mixtum*; et duo priora subdividuntur in *Generale* et *Particulare*.

Princip. IV.

127. Interdictum Generale in urbem latum afficit etiam suburbia et Ecclesias exemptas Regularium [1]).

[1]) Cap. 17. de Sent. ex commun. in 6.

Princip. V.

128. Inrerdictum alicujus Ecclesiae ad Coemeterium et Sacella ei contigua extenditur, at non viceversa.

Princip. VI.

129. Interdicto Generali Locali non comprehenduntur Personae; unde Incolae Civitatis Interdictae possunt interesse Sacro et Officiis Divinis in aliis locis, et vicissim Interdicto Personali non comprehenditur locus, nisi exprimatur.

Princip. VII.

130. Interdicta aliqua Communitate interdicuntur singulae ejus personae etiam innocentes. *Innocentes* solum quatenus sunt pars Communitatis. Quare si desinant esse membra illius, desinunt esse interdictae. *Nocentes* non item.

Princip. VIII.

131. Interdicto populo non interdicitur Clerus, neque Extranei, qui ibi sunt negotiorum causa; et vicissim interdicto Clero non interdicitur populus, neque Religiosi, nisi qui ratione Officii Pastoralis censentur esse de corpore Cleri saecularis.

Princip. IX.

132. Ad Interdictum Speciale Personale requiritur Culpa Mortalis Propria, (cum hoc sit gravis Poena, utpote privans magnis bonis spiritualibus); ad Locale autem vel Personale Generale requiritur Peccatum Grave contumaciter admissum a capite vel a praecipuis membris.

Princip. X.

133. Effectus Interdicti sunt: a) Prohibitio Celebrationis et Auditionis divinorum officiorum excepta concione; b) Prohibitio Receptionis et Administrationis quorundam Sacramentorum: scilicet α) *Eucharistiae* (excepto Viatico); β) *Ordinis* (excepto casu urgentissimae necessitatis); γ) *Extremae Unctionis* (excepto casu, si Infirmus nullum aliud Sacramentum suscipere possit).

Princip. XI.

134. Qui Interdictum violant, peccant et novas incurrunt Poenas a Jure statutas.

Princip. XII.

135. Privilegio absolvendi ab omnibus Censuris non comprehenditur facultas tollendi Interdictum Locale aut Personale Generale; et neutrum potest tolli, nisi ab eo, qui habet Jurisdictionem in Foro Externo in Locum vel Communitatem interdictam.

Princip. XIII.

136. Est etiam quaedam Partialis Interdicti Species, qua prohibetur Ingressus in Ecclesiam.

ARTICULUS IV.

DE RELIQUIS POENIS CANONICIS.

CAP. I.

DE CESSATIONE A DIVINIS.

Princip. I.

137. Cessatio a Divinis est Ecclesiastica Prohibitio, qua Clerici sub Mortali cessare debent a Celebratione Divinorum Officiorum et Administratione Sacramentorum, nisi quatenus necessitas postulat.

Princip. II.

138. Cessatio a Divinis non est Censura, neque proinde ejusdem violatio inducit Irregularitatem.

Princip. III.

139. Cessatio a Divinis non debet durare ultra Mensem.

CAP. II.

DE DEPOSITIONE ET DEGRADATIONE.

Princip. I.

140. Depositio est Poena Spiritualis, qua Clericus per Sententiam tantum Canonicam privatur Gradu, Officio et Beneficio Ecclesiastico in Perpetuum.

Princip. II.

141. Depositio est duplex: Una *Simplex* atque *Verbalis*, quae fit nudis verbis sive oretenus sive etiam scripto editis; altera *Realis*, seu *Actualis* atque *Solemnis*, quae dicitur *Degradatio*.

Princip. III.

142. Depositio et Degradatio inter se differunt non solum ratione *Formae*, sed etiam ratione *Effectus*; etenim *Depositio* importat Privationem Partialem vel Totalem exercitii, seu usus Ordinis, Officii aut Beneficii; *Degradatio* autem praeter Privationem Totalem eorum omnium ejicit etiam Clericum de Foro Ecclesiastico et tradit eum Curiae Saeculari puniendum.

Princip. IV.

143. Ille solus potest deponere et degradare, qui Jurisdictionem habet in Foro Externo.

Princip. V.

144. Episcopus deponi nequit et multo minus degradari nisi auctoritate Romani Pontificis.

Princip. VI.

145. Episcopus deponere potest suos Clericos, quando causae in Jure definitae et valde graves occurrunt.

CAP. III.

DE INFAMIA.

Princip. I.

146. ***Infamia*** **est publica et sinistra opinio, per quam Fama** et existimatio hominis spectata qualitate et statu personae apud viros prudentes graviter laeditur.

Princip. II.

147. Infamia est duplex: altera *Juris*, altera *Facti*.

Princip. III.

148. Infamia *Facti* oritur ex Delicto ita Notorio, ut nulla tergiversatione vel excusatione colorari vel palliari possit, licet

nulla lex, nullus judex hominem tale quid patrantem declaret Infamem.

Princip. IV.

149. Infamia *Juris* est, quae auctoritate Legis vel Canonis propter Delictum irrogatur.

TRACTATUS SECUNDUS.

DE IRREGULARITATIBUS.

SECTIO I.

DE IRREGULARITATIBUS IN GENERE.

Princip. I.

1. *Irregularitas* est Impedimentum Canonicum a Susceptione Ordinum removens et a susceptorum Usu.

Princip. II.

2. Irregularitas nonnisi in Casibus *in Jure Scripto* expressis contrahitur [1]).

[1]) Ex c. Is qui de Sent. Exc. in 6.

Princip. III.

3. Irregularitas incurritur ipso facto ante omnem Judicis Sententiam et etiam ob Defectum vel Crimen occultum.

Princip. IV.

4. Irregularitas *sola Dispensatione* tollitur.

Princip. V.

5. Episcopus potest cum suis Subditis dispensare in omni Irregularitate proveniente ex Delicto occulto, nec ad Forum Contentiosum deducto, excepta ea, quae oritur ex homicidio voluntario. Item Episcopus dispensare potest cum Illegitimo ad Ordines

Minores et ad Beneficium Simplex, non requirens Majorem Ordinem. In omnibus aliis solus Papa dispensare potest, vel is, qui ab eo Privilegium accepit.

Princip. VI.

6. Si conceditur Facultas absolvendi a Censuris reservatis, hoc ipso minime censetur concessa etiam pro Irregularitate. Nam non est Censura.

Princip. VII.

7. Secundum Romanae Curiae Stylum nunquam censetur concessa facultas dispensandi in Irregularitate, nisi fiat illius expressa mentio.

Princip. VIII.

8. Potest quis pluribus Irregularitatibus etiam ejusdem speciei detineri ob idem factum pluries admissum. Quare obtinens Dispensationem Irregularitatis cum expressione alicujus causae non censetur dispensatus in omnibus aliis Irregularitatibus contractis ex alia causa non expressa, nisi Superior intendat dispensare generaliter.

Princip. IX.

9. Ignorantia etiam Invincibilis Irregularitatis a qualibet Irregularitate incurrenda minime excusat.

Princip. X.

10. Irregularitas suscipiendum Ordinem Usumque suscepti impedit, susceptum vero ac suscepti Usum minime irritat.

Princip. XI.

11. Sub Irregularitate Ordinem vel etiam primam Tonsuram suscipere vel susceptum exercere illicitum est, nulla tamen alia poena ipso facto incurritur.

Princip. XII.

12. Post legitimam Beneficii Collationem Irregularitatem contrahens nec ipso facto amittit Beneficium, nec Jus percipiendi ac administrandi fructus.

Princip. XIII.

13. Collatio Beneficii facta Irregulari ejusdemque Susceptio illicita est, non tamen ipso Jure irrita; potest autem per Sententiam Judicis irritari.

Princip. XIV.

14. Qui Beneficium sub Irregularitate suscipit, non est obligandus ad Beneficium resignandum, neque ad Fructus restituendos; monendus tamen, ut quam primum Dispensationem obtineat.

Princip. XV.

15. Clerico Irregulari omnia Munera sacra licita sunt, quae competere possunt Laicis, excepta receptione Ordinis.

Princip. XVI.

16. Irregularitas in eam, quae *ex Delicto* dicitur et eam, quae *ex Defectu* est, item in eam, quae *ex Toto* et quae *ex Parte* est, Jure dispescitur [1]).

[1]) Cf. Philipps Kirchenrecht B. 1. C. 7. § 44.

Princip. XVII.

17. Ad Irregularitatem incurrendam requiritur, ut ex Parte Objecti adsit Actus Externus, et quidem in sua specie Consummatus; item Mortaliter Peccaminosus, si Sermo sit de Irregularitate ex Delicto.

SECTIO II.

DE IRREGULARITATIBUS IN SPECIE.

ARTICULUS I.

DE IRREGULARITATIBUS EX DEFECTU.

Princip. I.

18. Irregularitates ex Defectu ad tria Capita revocari possunt, quatenus carentia boni contingere potest a) Quoad Statum Externum seu Bona Fortunae; b) Quoad Bona Naturalia Corporis et Animi; c) Quoad Bona Supernaturalia.

CAP. I.

EX DEFECTU NATALIUM.

Princip. I.

19. Ex Defectu Natalium Irregulares sunt omnes *Illegitime Nati*, sive *Naturales* sint, sive *Mamzeres*, sive *Nothi*, sive *Spurii*. **Dispensatio tamen tanto difficilior est, quanto Origo est turpior.**

Princip. II.

20. Irregulares sunt ex Defectu Natalium geniti in Sacerdotio i. e. ii, qui nascuntur ex conjunctione sacerdotis vel Religiosi cum uxore legitima ante Ordines ducta.

Princip. III.

21. Expositi, quorum parentes ignorantur, non censentur Illegitimi.

Princip. IV.

22. In Dubio de Legitimitate Natalium nemo censetur Irregularis.

Princip. V.

23. Irregularitas ex Defectu Natalium tolli potest: a) Per Solemnem Religionis Professionem; b) Per Legitimationem: c) Per Dispensationem.

Princip. VI.

24. Per Solemnem Religionis Professionem, non vero per solum Ingressum in aliquam Religionem deletur Irregularitas ex Defectu Natalium ad suscipiendos Ordines, non tamen ad Praelaturam.

Princip. VII.

25. Legitimatio fieri potest duplici modo vel a) Per Subsequens Matrimonium, vel b) Per Rescriptum.

Princip. VIII.

26. Per Subsequens Matrimonium tunc tantum deleri potest Irregularitas ex Defectu Natalium, si eo tempore, quo gignebatur filius, nullum Impedimentum dirimens inter genitores vigebat.

Princip. IX.

27. Per Rescriptum solus Romanus Pontifex Illegitimos in toto terrarum orbe relate ad tollendam Irregularitatem legitimare potest.

Princip. X.

28. In Petitione pro Dispensatione ab Irregularitate ex Defectu-Natalium debet etiam exprimi Ratio et Gradus Illegitimitatis atque Finis.

CAP. II.

EX DEFECTU LIBERTATIS.

Princip. I.

29. Ex Defectu Libertatis sunt Irregulares: a) Servi Adscriptitii; b) Conjugati; c) Curialistae, qui tenentur servire Curiae saeculari; d) Milites et Reipublicae administratores, donec eidem officio, consentiente Principe, non valedixerint.

CAP. III.

EX DEFECTU FAMAE.

Princip. I.

30. Infames sive Infamia Juris sive Facti sunt Irregulares.

Princip. II.

31. Dispensatio ab Irregularitate ex Defectu Famae communiter in iis tantum casibus a Papa vel Episcopo peti solet, in quibus a Judice quis expresse declaratus erat Infamis.

CAP. IV.

EX DEFECTU AETATIS.

Princip. I.

32. Ob Aetatem Irregulares censentur, qui non habent annos singulis Ordinibus praefinitos.

CAP. V.

EX DEFECTU CORPORIS.

Princip. I.

33. Ob mancam Corporis integritatem Irregulares fiunt Carentes parte Corporis, cujus Defectus impedit decentem Ordinis suscepti usum e. g. caecus, mutus, carens manu aut digito ad frangendam hostiam necessario, prorsus abstemius a vino, aut carens oculo canonico.

Princip. II.

34. Ob vitiatam membrorum structuram Irregularitate stringuntur omnes, qui ob magnam Corporis deformitatem risum vel horrorem et nauseam commovent.

Princip. III.

35. Ob valetudinis Defectum ab Ordinibus arcentur leprosi, paralytici et epileptici.

CAP. VI.

EX DEFECTU ANIMAE.

Princip. I.

36. Naturalibus animi bonis ad Statum Clericalem necessariis carent, qui sanae mentis impotes sunt aut aliquando fiunt, Lunatici, Daemoniaci, Furiosi, Illiterati videlicet Inscii litterarum, Rudes, Ignari, Ignorantes et Imperiti generatim, qui non habent scientiam ad suscipiendos Ordines requisitam.

Princip. II.

37. Irregulares ex Defectu Fidei confirmatae sunt Neophyti in adulta aetate recenter baptizati, usque dum ab Episcopo digni judicentur.

CAP. VII.

EX DEFECTU LENITATIS.

Princip. I.

38- Irregularitatem ex Defectu Lenitatis generatim contrahunt omnes, qui voluntarie, active, efficaciter et proprie ad necem

vel mutilationem alicujus, licet **juste**, **concurrunt**, **per actionem** natura sua ad id **ordinatam**.

Princip. II.

39. **Irrégulares proinde in specie sunt: a) Judex proferens** Sententiam mortis vel mutilationis; b) **Consiliarii**; c) **Assessores**; d) Accusatores Criminis Capitalis **petentes vindictam capitalem**; e) Advocatus et **Testis contra Reum**; f) **Notarius scribens**, **subscribens**, dictans et recitans Sententiam mortis vel **mutilationis**; g) Ministri Justitiae Sententiam exequentes.

Princip. III.

40. **Irregulares sunt milites, qui necis vel mutilationis facto** proprio in bellis **offensivis justis illatae conscii sibi sunt.**

Princip. IV.

41. **Irregulares fiunt Clerici in Sacris, aut Monachi medentes** cum adustione vel incisione, si inde **mors vel mutilatio sequatur**, **licet sint artis periti, dummodo id egerint extra casum necessitatis.**

Princip. V.

42. Non sunt Irregulares, qui **servato tamen moderamine** inculpatae tutelae aggressorem injustum occidunt justa **defensione** vel mutilant.

CAP. VIII.

EX DEFECTU SACRAMENTORUN.

Princip. I.

43. Per Defectum Sacramenti intelligitur Sacramentum **Matrimonii** pluries receptum sive Bigamia.

Princip. II.

44. Bigamia de Jure Canonico triplicis est generis scilicet a) Bigamia Vera; b) Bigamia Interpretativa; c) **Bigamia** Similitudinaria.

Princip. III.

45. Bigamia *Vera* habetur, cum quis **plures succesive uxores** ducit et cum **singulis matrimonium consummat.**

Princip. IV.

46. Bigamia *Interpretativa* habetur, cum quis ducit viduam ab alio cognitam in matrimonium; aut consummat matrimonium cum ea, quae ab alio corrupta est.

Princip. V.

47. Bigamia *Similitudinaria* habetur, cum quis contrahit matrimonium post Votum solemne Religionis aut post Ordinem sacrum susceptum, licet matrimonium sit nullum.

ARTICULUS II.

DE IRREGULARITATIBUS EX DELICTO.

Princip. I.

48. Irregularitates ex Delicto Ecclesiae coaevae sunt ad praescriptum S. Pauli Apostoli praecipientis Episcopis: „Oportet Episcopum sine crimine [1]) esse" et iterum Diaconis: „et hi probentur primo et sic ministrent nullum crimen habentes [2])".

[1]) Tit. I. 6. 7. [2]) I. Tim. 3, 10.

Princip. II.

49. Juxta hodiernam disciplinam illa tantum crimina Irregularitatem inducunt, quibus eam Canones adnectunt.

CAP. I.

REITERATI BAPTISMI.

Princip. I.

50. Qui scienter, absolute et solemniter rebaptizat, item qui scienter se rebaptizari patitur; nec non in tali baptismo solemniter ministrantes sunt Irregulares. Item qui *Culpabiliter* sub conditione rebaptizat.

Princip. II.

51. Qui in adulta aetate suscipit Baptismum ab Haeretico declarato extra casum necessitatis, est Irregularis.

CAP. II.

VIOLATIONIS CENSURAE.

Princip. I.

52. Irregulares sunt, qui vinculo Censurae alicujus ligati scienter et solemniter exercent Ordinem sacrum.

Princip. II.

53. Duplicem incurrit Irregularitatem, qui duplici Censura ligatus Ordinem sacrum exercet, et hoc in postulatione Dispensationis exprimi debet.

CAP. III.

ILLICITAE SUSCEPTIONIS AUT USURPATIONIS ORDINUM.

Princip. I.

54. Ob Abusum Ordinationis Irregulares fiunt: a) Furtive Ordinati; b) Qui ordinantur per Saltum; c) Qui duos majores Ordines una die aut duobus continuo sequentibus concedunt vel recipiunt; d) Qui curant promoveri ab alieno Episcopo sine litteris dimissorialibus; e) Qui ordinantur ab Episcopo Suspenso, Haeretico, Schismatico aut Simoniaco.

Princip. II.

55. Ob Abusum Ordinis Irregulares fiunt: a) Clerici solemniter et scienter ministrantes in Ordine non suscepto; b) Clerici Excommunicati, Suspensi, Interdicti ante Absolutionem a Censura ministrantes aut Officia divina celebrantes.

CAP. IV.

CRIMINUM ENORMIUM.

Princip. I.

56. Irregulares sunt Haeretici et Apostatae a fide, Schismatici, eorumque Fautores, Receptatores, Defensores et juxta strictum Jus etiam Haereticorum Filii usque ad secundam generationem.

CAP. V.

MUTILATIONIS VEL HOMICIDII.

Princip. I.

57. Irregulares sunt libere interneccantes aut mutilantes quempiam injuste aut ad id Mandato, Auxilio, Favore etc. Concurrentes, aut Dantes operam rei illicitae propter idipsum periculum vetitae; imo etiam Dans operam rei licitae, sed omissa cautione atque diligentia ad Homicidium praecavendum necessaria.

Princip. II.

58. Irregularis est, qui privat se membro aut membri parte.

Princip. III.

59. Irregularis est, qui procurat abortum foetus animati.

Princip. IV.

60. Qui dubitat, an mors reipsa secuta suo, an aliorum facto evenerit injusta, Irregularis est.

Princip. V.

61. In Dubio, utrum ipsum Homicidium fuerit patratum, annon, non incurritur Irregularitas.

Princip. VI.

62. Qui alium occidunt vel mutilant absque Dolo et Culpa, saltem Graviter peccaminosa, modo id non fiat auctoritate publica, e. g. mere casualiter, ab Irregularitate sunt immunes.

FINIS LIBRI QUINTI ET TOTIUS OPUSCULI.

Wirceburgi, Typis F. E. Thein.